

మొదటి కూర్పు
ప్రతులు ౨౦౦౦

వికృతి - మాఘము
౧౯౫౧ మార్చి

అంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాశాల
విజయవాడ

మ న వి

నేను ౧౯౨౦ నుండియు నోపిసంతవఱకు బాపూజీ యడుగు జాడలలోఁ బయనించుచుంటిని. నాఁటంగోలెఁ గ్రమవికాసము నందుచున్న నా సాహితీ సామర్థ్యములను మహాత్ముని యాశయములకే యంకితముచేసితిని. 'ఆత్మార్పణ' మను కావ్యమును ఖండకావ్యములు మఱికొన్నియు నేతదనుభూతి జనితముల యని నుడువందగు.

౧౯౨౨ లో నా మిత్రుఁడు శ్రీ పోలిసెట్టి అదినారాయణగుప్త యానాఁడు వెలువడుచున్న గాంధీగారి యాత్మకథను నా దృష్టికిఁ దెచ్చి 'దీనిని బద్యరూపమున రచించి నీ కవిత్వాశక్తిని సార్థకఁజేయుచుకొనుట లెస్సగదా' యని నన్నుఁ బ్రోత్సహించెను. అది నా తలకు మించిన పనియని యప్పటికి జంకితిని. కాని గుప్త వాక్కులు నామనస్సులో మాటుమోగుచునేయుండెను.

౧౯౩౨ అక్టోబరు రెండవతేదిని నా కాణయాచియగు 'కాపూరు'లో మహాత్ముని జన్మదినోత్సవమునఁ బాల్గొంటిని. ఆ పవిత్రదినముననే యీ రచనకు నన్నంత ర్వాణి వ్రేరించెను. నాఁడే కావ్యమునకు శ్రీకారముచుట్టితిని. ౭-౨-౩౪ లో మొదటిపాలు పూర్తిచేసితిని. కాని మహాత్మునివంటి వాఁడెచి తూచి వ్రాసికొన్న యాత్మకథను బద్యరూపమునఁ దీర్చుట దుశ్శక మనిపించినది. ఒకవేళ నెట్లో కృత కృత్యుడనై నను నా పడిన ప్రయాస మీ గద్యయుగమున లోకమున కెంతదనుక నుపకరించునా యని లోలోన మథనపడితిని. కలమాడితిని. సరియ. వ్రాసినదాని నేమిచేయవలయును? ౧౯౩౬ లో నచ్చొత్తించి ప్రజలయెదుట నిడితిని. తెలుగు నాఁడు నాకృషిని గడుంగడు మన్నించెను. శ్రీరామలింగారెడ్డిగారివంటి విద్వద్విమర్శకు లయాచితముగా నాకృతిని బ్రశంసించుచు వ్రాసినలేఖ నానిరుత్సాహమును బటాపంచము చేసెను. వెంటవెంటనే ఆంధ్ర - మద్రాసు - అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయము లీ కబ్బము నాదరించుటయు నాసంతృప్తికి హేతువయ్యెను. మఱియు ౧౯౩౯ లో నెల్లూరి వర్ధమాన సమాజపక్షమున మాన్యశ్రీ తిక్కవరపు రామిరెడ్డి గారి కృతికి జరిపిన సత్కారముతో నా యానందము మిన్నముట్టెను.

ఎట్లయిన నాత్మకథను సంపూర్ణిచేయవలయునని యప్పుడు తీర్మానించుకొంటిని. కాని యవారోగ్యస్థితింబట్టి ముందడుగు వేయలేకపోయితిని.

ఇట్లుండగా ౧౯౪౩ లో నా కప్పికట్టయందూ జరిగిన సమాప్తము నా కర్తవ్యమును గంటియెదులు వెళ్తాను.

అప్పుడే మన్మథులు శ్రీ నారు నాగనార్యకవిగారు వచ్చి యేది యెట్లున్నను నీవు బాపూచరిత్ర సాగించుట యవశ్యకర్తవ్యమని నొక్కిచెప్పటయ కాక మరల నారంభము చేయించి మఱి వెళ్ళిరి. పట్టుదలతో దొమ్మిది నెలలు పనిచేసితిని. దాదాపు రెండవ మూడవ భాగములు ముగిసెను. అంతలో జగమెఱింగిన తెగులుగొంట నైతిని. రచన మూలబడెను.

కాలము గడచుచున్నది. మూడు నాల్గేండ్ల మీదట శరీరమించుక చక్కఁ బడియెను. దీనికిదోడు ౧౯౪౯ లో 'నిడుబ్రాలు' నం దఖిలాంధ్ర ప్రజాపక్షమున నా కవితా సరస్వతి కపూర్వ సమాప్తములు కనకాభిషేకాదులు జరుగుటతో నే నేనుగూ నెక్కితిని. ఆనాడు 'గౌరవ మిచ్చి పుచ్చుకొనఁగాఁ దగినట్టిదియాట' నీకృతిని బాపూజీ వమ్మిన బంటునకు ఎర్రేని సుబ్రహ్మణ్యముగారి కా నిండుకొల్లులో నుడుగర కావించి కృతార్థుడ నైతిని. పదండి కేషించిన గ్రంథముందీర్ప నడుముకట్టితిని. స్వాతంత్ర్య పర్వమగు ౨౬-౧-౫౧ తో నొడ్డెక్కితిని. ౨-౧౦-౩౨ మొదలిడిన యీ కావ్య మున కీనాటికి శాంతిపాతము జరిగెను. ఈచేత కింత దీర్ఘకాలము చెల్లినను నిందు నా శ్రమించిన దినములు గిగిర మాత్రము.

ఈ కృతి సంపూర్ణ కింత విలంబము జరుగుటలో నేను గొంత బాధపడినను దానికి వింటిన యానందమును సైత మిపు డనుభవించుచున్నాడను. మొదటి యూపులోనే యిది ముగిసినచోఁ గాలక్రమమునఁ బెరిగిన నా కవితా సంస్కార మున కిందుఁ దావుండెడిది కాదుగాదా ! నా కృతులన్నింట నుత్తమము, పవిత్రము నైన యీ కావ్యము నా సారస్వతానుభూతికి, నా తెనుగుఁదనమునకు మూడలగా రూపెత్తుట నా భాగ్యమని తలంతును.

ఈ నా రచనకు నాదరువైనకృతి పూజనీయులు వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారినువదించిన యాత్మకథ. ఇతరభాషానువాదములు కొంతవట్టు నా కుపకరించినను శ్రీ శాస్త్రిగారికే మిగుల ఋణపడితిని. వారికి వినయ పూర్వక ధన్యవాదము లర్పించు కొనుట నా కనిష్ఠ కర్తవ్యము.

ఇక మానసియులు, విద్యత్సార్వభౌములు కటమంచిరామలింగారెడ్డిగారు—
వీరి యాదరాభిమానములు నా పాలివి కానినాఁ డీ కృతీ యిట్లు సర్వార్థిణి శోభతో
వెలువడునది కాదేమొ!

అది నా యదృష్టము - వీరు ౧౯౨౨-౨౩ పీఠికను బంపిరి. ౧౨-౨౩-౨౪ తమ
ఛాయాపటము నంపిరి.

అది నా దురదృష్టము - వీన నాచుఁ గల్గిన యల్లాస రేఖలు చివురుదొడుగు
చుండఁగనే వీరు దివంగతులైరి. నా కేనచేరి వేదనఁగూర్చిరి. సుఖదుఃఖాదిక
ద్వంద్వము తెలిత బలీయములు!

రెడ్డిగారు పరిపూర్ణులు. సమగ్రాకృతివహించిన నాకృతింజూడమి వీరి కొక
కొఱంతకాదు. ఆ సమ్మేయంతము నాయది.

ఎందఱెందఱో మిత్రులు నా క నేకవిధములఁ గావించిన తోడ్పాటుతో నే నీ సము
ద్రము సీదఁగల్గితిని. వారి కందఁజును గృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుకొందును.

విశ్వశ్రేయమున కే నా యలంతికాన్క బాసటయై తెనుగుతల్లి కొక పూజా
పుష్పమై నన్ను ధన్యుని గావించుఁగాక!

అ ప్పి క ట్ల }
౧—౩—౨౪ }

వి నీ తుఁ డు
తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

గ్రంథకర్తచిహ్నము :—

అభినవతిక్క-స

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

అప్పికట్ల

via దాసబ్బ, గుంటూరుజిల్లా.

డాక్టర్

కృష్ణమంచి రామలింగారెడ్డిగారు

తీలకరచన

భాషతో సమన్వయించిగాని భావ ముండదు. భావమును భాషయు నిరంతర సంయుక్తములు. కవి కాళిదా సన్నట్లు సర్వదా సమ్మిళితములు. “వాగర్థా వివ సంవృత్తా” - మఱియు నొకవిశేషము. ఒకప్పుడు స్వచ్ఛందముగా ప్రభవిల్లిన భావమును కాలాంతరమున వేటువిధమైన భాషచే ప్రదర్శింపఁ బూనుట యవివేకము. అవి నిరంతరైక్యమును జెందిన యేకప్రకృతి. పునశ్చరణసాధ్యమేకాని వేటుపదములచేతను వేటువిధములచేతను బ్రయోగింప సాధ్యము కాదు. అనఁగా ఆదిమమును అఖండమును నైనస్వార్స్యము చెడనిరీతిని.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు ౧౯౩౬వ సంవత్సరమున మహాత్ముడైన గాంధీగారి స్వీయచరిత్రమును తెలుఁగునఁ బద్యరూపమునఁ గొంతభాగమును ఒదిపర్చించి ప్రచురించిరి. నేఁ డా మహనీయచరిత్రమును పూరించెయన్నారు. ఈ సంపూర్ణమైన గ్రంథమునకు పీఠిక వ్రాయవలసినదిగ నన్ను కోరిరి. ఇట్టికోరిక లాజ్ఞలతో సమానములు. విషయము లోకోత్తరము. కవిత్వము అప్రతిమానము. కావున సమర్థత చాలకున్నను ఉల్లంఘింప నేరక యంగీకరింప వలసినవాడ నైతిని.

ఇరువదవ శతాబ్దపు టాదిని ఉత్తమశ్రేణికిఁ జెందిన యాంగ్లగ్రంథకారులలో మార్క్స్ ప్రభువుగా రొక్కరు. వారియాచేశ మే మనఁగా ఇట్టిసందర్భములందు మొట్టమొదట స్ఫురించిన భావములనే ఆభాషలోనే తెలుపుటయ సరియైన పద్ధతి యని. ఆ భాషాభావములకు తిరుమాలను సృష్టించుట అకృతిమత్వమునకును పరిపూర్ణ సరసత్వమునకును భంగ మాపాదించుట. కావున పూర్వము వ్రాసిన నా యామోద లేఖలు పత్రములు మొదలైనవానినుండి వాక్యములను సంగ్రహించి యీపీఠికను గూర్చి కవియొక్క-కంతమునకుఁ బుష్పహారముగ సమర్పింతును. అనుగ్రహించి కైకొందురు గాక !

౧౯౩౭ వ యేప్రిల్ నెల రెండవ తేదీని అప్పటికిఁ బ్రచురింపఁబడిన ఆత్మకథాభాగము చదివి తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారి కీరీతిని వ్రాసినాఁడను.

“తమచే రచియింపఁబడిన ‘ఆత్మకథను’ జదివి ఆశ్చర్యమును ఆనందమును జెందితిని. విషయము గాంధీమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము. లోకారాధ్యమైనది. సర్వజ నాదరణీయమును సేవ్యమును. తమశైలి యింపుమింపు ఆంధ్ర మహాభారత ప్రతిబింబము. ఇంతకంటెనెక్కువగాఁ జెప్పటకు సాధ్యముకాదు. అవసరమున్నచో

పూర్వముట్లు నేను ప్రకృతము తఱచుగ గ్రంథములఁ జదువుటలేదు. కాలము కఱపు. శక్తియు తఱుగుడు స్థితిలో వ్రాలినది. అవధానము నా నా ముఖములఁ బ్రబర్తిల్లఁ జేసితి నేని ముఖ్యకార్యములకు ముప్పు వాటిల్లును. కానఁ బంపినపు స్థానముల నన్నింటిని జదువుట నాకు సులభముగాని గుణముగాని కానేరదు. అట్లున్న పుటికిని మీ గ్రంథము - దానియొక్క ఆకర్షణశక్తిచేత - నన్ను వదలనిచ్చినది కాదు. చదివి యానందించునట్లు చేసినది.

మీరు ధన్యులరు. మాతృభాషయొక్క సుకృతముల ఫల మనఁదగిన కావ్యమును, పూజనీయ మైన విషయశోభితమును త దుగుణమైన రీతిని వ్రాసి స్థిరయశస్సు గాంచిన కవులని మిమ్ము అమూచితముగఁ బ్రశంసించి నా కుతూహలమును తమకు నివేదించుచున్నాను."

౧౯౦౯ వ సంవత్సరమున వీరికి ఆంధ్రులు కనకాభిషేకాది సమ్మానములు చేసి తమకృతజ్ఞతను సార్థకపఱచుకొని కృతకృత్యులైరి. ఆ మహాత్మ్యవమునకు అధ్యక్షుండైన ప్రసంగింపవలసిన భాగ్యము, భారము నాయదిగా నుండెను. కాని కాయమునకు సంబంధించిన కారణములచేత ఈయశస్సు నాకు లభింపదాయె. అయినను నాయందు వారికిని ఆంధ్రులకును గల అవ్యాభిమానముచేత నాయుపన్యాస మైనను బంపవలసిన దని కోరి, దానిన అధ్యక్షుపన్యాస మని స్వీకరించి ప్రకటించిరి. ఆ ప్రకటనను ఈ పీఠికయందు పొందించుటకంటె నితరవిధముల నాభావములను ప్రచురముచేయలేను. అనఁగా న్యూనత లేనివిధమున.

“శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారియెడ నాకు గౌరవాభిమానము లెక్కువ. వారియొక్కకృతిని గాంధీగారి యాత్మకథను జదివినప్పుడు నాకుగల్గిన యానందాశ్చర్యములకు మేరలేదు. అప్పుడు వారితో నాకుఁ బరిచయము సున్న. వారిపేరైన విన్నవాడను గాను. అయిననేమి? “నిక్కమైన మంచినీలము” చూపు తోడన హృదయము నాకర్పించును. స్వయంప్రకాశమున్నచోట దూతికలే? ఒకరు చెప్పి చూపవలయునా? “కనులుండినఁ గాంత సొగసు కనబడదొక్కో” అట్టివస్తువుల యెడను, వ్యక్తులయెడను మెప్పు స్వయంభవము.

గాంధీగారి యాత్మకథను జదివినవెంటనే శ్రీ చౌదరిగారికి నాయొక్క మహాదామోదమును దెలుపుచు లేఖ వ్రాసితిని. వా రడిగికాదు. ఒకరి ప్రేరేపణ మీఁదఁ గాదు. అనివార్యమైన స్వేచ్ఛమై.

నాటినుండి నేటివఱకు వారికవిత్వమునెడ నాకు నుండు గౌరవభావమును, దానినుండి నేఁబడయు హృదయాహ్లాదమును దినదిన ప్రవర్ధమానము లగుచున్నవి. పరిమితిలేదు. అమితత్వదోషమును లేదు. కొనసాగుచున్నదిగాని కొననంటలేదు.

విజయన కవిత్వముయొక్క గుణములలో నిది యొకటి. ఎన్నిమాన్లు చదివినను
 పుట్టదు. కొత్తకొత్త రసములు స్ఫురించును. ఎంతదిన నాకలి తీయదు.
 రోయిపు పుట్టదు. ఇంకను దినగోరుదుము.

వీరిగంధములయందెల్ల నాత్మకథ యగ్రగణ్యము. తక్కినయవి సామాన్య
 ములు కావు. కాని వానియందలి విషయములు గాంధీగారిజీవితముతోఁ దులదూఁగఁ
 జాలినంత గొప్పవికావని నాయభిప్రాయము. శైలికిఁ దగినట్లు విషయ ముండవల
 యును. లేనిచో నది పదాడంబర ప్రకటన మగును. విషయమునకుఁదగినట్లు శైలి
 యుండవలయును. లేనిచో జీవముండినను నాకృతిపొందర్య ముండదు. రసవంతము
 కానేరదు. ఆకరింపదు. ఆత్మకథయందు రచన మనోహరము. గాథ లోలోత్తరము.
 ఇంతప్రశస్తముగఁ జెందును దక్కినగంధములలో నలవడెనో లేదో నేను దృఢముగఁ
 జెప్పజాలను. దేశభక్తి, ఆంధ్రాభ్యుదయరక్తి, పితృపూజ - యివన్నియు మనజీవిత
 మున నఖండములైన జ్యోతుల! వానివెలుగుచే మనల నావరించియుండు తమము
 కొంతకుఁగొంత విరియును. అయినను వీరికిని మించిన యతివృత్తములు లేకపోలేదు.
 యావన్మానవుల యాత్మలను బరవశములఁజేసి హృదయము నగలించి మనసులకు
 నిశ్చైతన్య మొసంగెడు కావ్యములు, భారతి రామాణముల వంటివి పుట్టవా యిత
 ముందు? హైందవభావనాశక్తి యడుగంటి యింకిపోలేదు. దేశమునకు స్వతంత్ర
 పరిపాలనాభాగ్యము సంభవించినది. ఈ గొప్పదశకుఁ దగినట్టి వీరకావ్యములను
 వ్రాయఁజాలిన వారిలో నీతారామమూర్తి యున్నాడా? లేడా? ఉన్నాడని
 నానమ్మిక. నానమ్మిక వమ్ముచేయఁడనియు నావిశ్వాసము. నీతారామా! విశ్వాస
 ఘాతుకుఁడవు కాకుము.

మనచౌదరి యతిప్రాసములకై భంగపాటుచెంది తలగోఁకికొనుచు బలాత్కార
 పదప్రయోగములుచేసి, యర్థము ననుసరించి పదములు వాడక, పదములెట్టి
 యర్థమును వంపులుపెట్టి వంగఁజేయు నీరిసుఁడుగాఁడు. భావ మనర్గళముగఁ
 బ్రవహించుచందాన వ్రాయుమహానియుండు. యతి పదాదియందేకాక మధ్యమునను
 గొనను వ్రాలును. ప్రాసమునకు, యతికి నై పద్యముయొక్కనడక నీలించి దాటవలసిన
 యిబ్బందిలేదు. అర్థమునుబట్టి పదములు, పదములలో లీనమైనదీనిని యతిప్రాసములు
 ననాయాసముగ, నప్రయత్నముగ, స్వచ్ఛందముగ వచ్చిచేరుచుండును. ఉసిద్ధియందుఁ
 బ్రసిద్ధుండు తిక్కన. ఈవర్గమునఁ దిక్కన్నతో సజాతీయుఁడైనవాడు మనచౌదరి.
 అనఁగా సరిసమానుఁడని యతిశయోక్తిఁ బలికి యపాయము దేను. ఆవర్గమున వ్రాసిన
 నత్వము లేకున్నను ఆసనత్వము కలవాడని నామవని.

నన్నయ సాంస్కృతిక చీర్ఘ సమాసముల వేదచల్లినాడు భారతములో. కాని యవి యన్వయసౌకర్యమున నర్థసౌలభ్యమున సాధారణమైన పదములకంటె నేమాత్రము కఠినములు కావు. మఱి యవన్నియు శ్రావ్యములు; సరళములు; పామరులకు సయితము సులభవేద్యములు కాగలవి. మనచౌదరియు నిట్టిసమాసముల రచించుటయందును నిజముగ భారతీయుడ! నన్నయయందుఁ బోలె బేరునకు మాత్రము సాంస్కృతికములు: నిజమున కాంధ్రములు; కవితాకళలో నద్భుతానందముల సమకూర్చునంశములలో నిది యొకటి. ఎఱ్ఱనయు, దిక్కనయు నన్నయ్యకు నీడుజోడులే యీ మహత్తరశక్తిని. వారు వ్రాసిన దందఱకు నర్థమగుటకొఱకు. అందఱమనసులు కరఁగుటకునై. ఆ సంప్రదాయము నుద్ధరించిన యాధునికుఁడు సీతారామమూర్తి."

ఇప్పుడు గాంధీగారి స్వీయచరిత్రమును పూరించి ప్రకటింప నున్నారు మన తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు. బ్రిటిష్ వారి పరిపాలనాయుగమునకంటె నిష్పండింకను గొప్పగ దేశసేవను నిర్వర్తింపవలసిన బాధ్యత మనది. తప్పితిమాయిప్పుడు లభించిన స్వాతంత్ర్యము శాశ్వతముగా నిలువఁజాలదు. మనకు శత్రులోపము లేదు. ఎప్పుడు నుండఁబోదు. బహిష్కృతువులు వాకిటనే యున్నారు. అంత శత్రువు లింటిలోనే యున్నారు. ప్రజలు టౌమపీడితులు. నిరుత్సాహమును గల్గించు హేతువు లనేకము లున్నవి. అధైర్యపడిన లాభము లేదు. ఐకమత్యమునకు, పరస్పరోపకారమునకు, దేశసేవకు, ధైర్యవ్రతకు నిదియ సమయము. స్వరాజ్యము వచ్చిననాఁడె రాజ్యముయొక్క విస్తీర్ణత తగ్గవలసినచ్చెను. కష్టముచేత వచ్చినది స్వాతంత్ర్యము. నష్టముతోఁగూడ. ఇక ముందైనను ఏనష్టమును గలుగకయుండు నట్లు కష్టపడవలసినది మనధర్మము. ఇట్టి మహాత్సాహములకు, మహనీయమైనకార్యదీక్షకుఁ బురికొల్పు గంధములలో నీమూర్త్యుకథకు మించినది ఈదేశమున, ఈకాలమున మఱియొండు లేదు. సరస్వత్యారాధనతోడ దేశారాధనమును జేసి శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి ద్విగుణీకృత కృతకృత్యుడైనాడు. మనకు రెండింటలు మేలు చేసినాడు. కావున వారియెడ మనకు కొండంత గౌరవము, కృతజ్ఞతయు నుండుట సహజము.

తుమ్మల సీతారామమూర్తి మహాత్మునియొక్క ఆస్థానకవి. ఈస్థానము శాశ్వతము.

విశ్వవిద్యాలయము }
మైసూరు }
౫-౨-౧౯౫౧ }

కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి
అపరాధ్యుఁడు

ల ఘ టీ క

అడిలి - కమిషను
 అడిలి బొక్కసము - బ్యాంక్
 అవగోధ మర్గాన - ఘోషపద్ధతి
 ఆవిరిపడవ - టీలించి
 ఉల్ల - సమీపగతం వెల్పునది
 ఉసు - నూత్యగీతము
 ఉట - కఠినము, పూర్ణము
 ఉవక - రఘుక
 ఉతి - లాలన
 ఉప్పవాడు - పాకీవాడు
 కృతమెఱుగుట - కృతజ్ఞత
 కంగడలి - ఎఱుసముద్రము (రెడ్డి)
 గావంచా - ఆంగవస్త్రము
 గోడగది - ఆర్మరా
 చంపు - చంపుట, హింస
 జగాపాడిపట్టు - హైకోర్టు
 డెక్క - ఓడపైభాగము
 తగవరి - న్యాయాధికారి
 తగవారిరి { పీఠరు
 తగవాడువాడు { పీఠరు
 తీవ్రకఠియా - 8/20 వంతు పంట నూరక
 భూస్వామికిచ్చవద్దతి
 తీర్పువెలపు - కోర్టు
 ధర్మదాత - న్యాయాధికారి
 నచ్చు - రుచించు

నాప - అగమరుడు
 నిత్యవృత్తము - దినచర్య
 నుడితీర్పు - న్యాయకరణము
 నెఱాపాడిపట్టు - హైకోర్టు
 పాడిపట్టు - కోర్టు
 పాడిపల్లరి - పక్షిలు
 పెద్దదనుము - మంత్రిత్యము (ఓజ్జనమువలె)
 పృథాన్మాలిక - ఫీరంగి
 మకరాక్షము - సంకాంతి
 రాకరాముల పట్టిక - ఆటెండెన్సు రిజిస్టరు
 లఘునాళిక - తుపాకీ
 వాణిజ్యకోశము - బ్యాంక్
 కార్మిణ్యము - జర్మనీ
 కాస్త్రగురుపట్టుము - ఎం. ఎ. డిగ్రీ
 శివమూర్తి - శివలింగము
 నవి - ఆని (ఇత్థర్థకము)

కానములంబట్టి దేశవానియగు 'నాడు' 'నాడు'
 గావ్యాసిత.
 నేటాలు, ఆఫీకా - ఇవి దక్షిణాఫీకాకు
 వాడితిని.
 హిందువులు, హైందవులు - ఇవి భారతీయుల
 కును వాడితిని.

వి ష య సూ చి క

అర్చన
 కృత్యాది
 పుస్తానన

* * * * *

మొ ద టి భా గ ము

౧ జన్మాదికము
 ౨ బాల్యము
 ౩ బాల్యవివాహము
 ౪ యాజమాన్యము

పాఠట.	౫ ఉన్నత విద్యాభ్యాసము	౨౮
౧	౬ దుర్వార్త - ౧	౩౧
౩	౭ " - ౨	౩౪
౧౧	౮ దొంగతనము - పాఠ్యాశ్రితము	౩౮
	౯ పితృనిర్మాణము - నామహమానము	౪౧
	౧౦ మతములలో స్వల్పప్రవేశము	౪౪
	౧౧ సీమకుఁ బ్రయాణసన్నాహము	౪౮
౧౭	౧౨ జాతిబహిష్కారము	౫౨
౧౯	౧౩ తుదకుసీమ	౫౪
౨౧	౧౪ నాయభిరుచి	౫౭
౨౪	౧౫ ఆంగ్లవేదము	౬౦

ప్రకాశకులు

శ్రీ సీతారామమూర్తిచౌదరిగారికిని మాకును
గలచెల్లి యీనాటిది కాదు. దైవానుగ్రహమున
నిది యవిచ్ఛిన్నముగా నాగుచున్నది. వీరి రాష్ట్ర
గానాది కృతుల నింతకుమున్నే ప్రచురించితిమి. నేడు
వీరి యుత్తమోత్తమ కావ్యమగు ఆత్మకథను వెలు
రించు భాగ్యముకూడ మాకు గల్గించిన చౌదరిగారి
యాదార్యము మఱవజాలము.

వెలగపూడి దానయ్య చౌదరి

ప్రొ: రామమోహన గ్రంథమాల

ఆత్మకథ

కృతిపతి

శ్రీయెన్నెని సుబ్రహ్మణ్యము గారు

నెమకి నెమకి కంటి నీలో నబర్మతీ
 యోగిలక్షణంబు లూఁజితంబు
 అన్న ! నీకు గబ్బు మచ్చించి యిది మన
 తండ్రి కిడినయల్లు తనివిగంటి.

అర్చన

శా. ఈ పూజాప్రసవంబు నందుకొనవోయీ ! సూన్యతాహీన లీ
రూపుం గైకొనివచ్చె నార్తజనతా రోచిష్టుతా కాంక్షమై
బాపూజీ మనవేల్పు దీని సెచటన్ బంశించె విశ్వప్రజా
పాపచ్ఛేదకమైన పంట యిది సుబ్రహ్మణ్య ! నీపాలురా !

మ. అసదాచారులు శాత్రువుల్ పశుబలాహంకార మేసార నల్
దెసలం బేర్చిననాడు దేశీకుల కాంక్షాగూఢ సత్యాగ్రహం
బసిగాఁగైకొని పంజీరంగమున శౌర్యజ్యోతివై జాతిమా
ససముక దోచిన మేటిమానిసికి నన్నా ! నీకు జోహారువుల్.

శా. ఏదో పొంగొకనాడు రేగి ప్రజకై యే పీసమో డయ్యువా
రీదేశంబున నెందతో కలరుకానీ ! జీవితంబెల్ల సే
వాదీక్షక నడిపించుపుణ్యలు కృపావారాన్నిధుల్ కానరా
రేదేశంబునఁ జూచినం బలువు రో యెన్నేని! యుష్మాద్వశుల్.

ఉ. ఈచతురబ్ధి ముద్రితమహేక మతిసేయవు, నాకభోగముల్
నాచికొనందలంప, వపునర్భవమొల్ల, వనంత దుఃఖ రే
ఖాచితమైన లోకము సుఖంపడఁ గోరుదు వెల్లకాల, మీ
నీ చరితమ్ము వెన్నెలలు నించెనురా ! హరిదంతరంబులకా.

ఉ. మీ గుడివాడసేమ నిరమిత్తుని బుద్ధుని ధర్మదుందుభుల్
మ్రోగిననాడు నెవ్వగల ముగ్ధినపేదల ముక్తికై సుఖ
త్యాగమొనర్చి చన్న శుచితాఖని భిక్షుకరా జోకండు ప్రే
మాగమమూర్తి వెండియు బయల్పడెరా భవదాకృతిం గృతీ!

శా. ఓ సత్యాగ్రహి! ని జగద్దీతగుణ పూహమ్ము గాలించుచో
 నీ సౌజన్యము గాంచుచో నెడదలో నిండాను గా నాధు నే
 వాసంసక్తి లోగి వావకభావాసద్వచోవై భవం
 బీ సత్కాచ్యము సకొసంగితిని నా యీకాన్క మన్నింపనే!

మ. ఎప్పుడో వెల్లుబుసునా దీనితోలునా, లేదేవుడో యడ్డమై
 యపు డా సృష్టే నిరంకితమ్ము గనె ముద్రాగారిముంజేన నీ
 కప్పు డీ సత్కృతి నింతోష్ఠసభలో నిగల్గు యోగింబు నా
 కంభోగ్యముగ నుండ నన్యతిరి కుగో యెట్లు సిద్ధింపజూత .

ఉ. ఈ జగమందు సత్యము, సహంసయు నిల్చిన యంతవట్టు రా
 రాజులు, మన్మసిక్తు లపరాచితవై భవులేలు నాంధ్ర భా
 వాజనయిత్రి భారతము నిల్చిన పొల్చిన యంతవట్టు నీ
 పూజకునైన పుష్పమిది పొల్చును చిల్చు నుదాత్తశీలురీన్.

గీ. విత్తమున్ గొల్చుకొన సమర్పించుగాని
 విత్తముం గొల్చుకొన గృతుల్ వెట్టడీతఁ
 డుత్తలంపడుము వీని కుపద సీమ
 సుత్తలంపట యేల కవ్యుత్తములకు.

చ. అది పదిమంది మెచ్చు పథమా యనిచూడక సందుగొందులన్
 బ్రదికెడివాఁ భాగ్యములు పండినవా సమలోష్ఠ కాంచనుల్
 సదమల ధర్మ సేవకులు సంపదకున్ వెలియై కృశించిరా
 ముదిరిన మోహముల్ పరమ మూఝలకున్ విడరాని దయ్యముల్.

ఉ. శారవ మిచ్చిపుచ్చుకొనఁగాఁ దగినట్టిది యాట లోక సే
 వారుచిరాత్రి! నీకు ననవద్యునకున్ మునుమున్ను మల్లికా
 హరమువైచి కబ్బిమిడి యా వెనుకంగనకాభిషేక స
 త్కారము లందుకొందు గవితా కమనీయ తపః ఫలమ్ముగన్.

అభినవ శిల్పి

కృత్యాది

౨. ఎవ్వనికొల్పు భద్రముల కెల్ల విదాన, ముదానతామయం
దెవ్వఁడు సర్వలోకముల నెలు మహాపరిపూర్ణముఁ ద్రిమై
నెవ్వఁడు వాఙ్మనఃక్రియల కేర్పఁగఁగనిమహాత్ముఁడ, డాద్యుఁడై
యెవ్వఁడెసంగు, సత్యమన నెవ్వఁడు వారి భజింతు నిచ్చులుక.

శా. వీరుల్ త్యాగులు దేశభక్తులు జగన్విఖ్యాతకీర్తి సౌభా
శ్రీరోచిష్టులు బుద్ధ శంకర శివాజీ గంధ గంగాధరా
నాగరీ ముఖ్యులు పుత్తు లేజననిశీ జన్మించి న శౌరవా
ధారక భారతమాత నెంతుఁ జరిత్యాత్మయుల నర్చించుచుక.

౩

౩. భారతంబును బట్టి పవిత్ర భూమి తిక్కెన్న, పవిత్రగంటము కేలఁ బట్టినాఁడు
వేదభాష్యముఁ కెన్నవేడ్కఁ నిద్యారణ్యుఁ, జ్ఞాంకారమును వ్రాయుచున్ననాఁడు
నిగ్జయాపేక్ష సంధిల్ల రాయలు విజృంభించి మందుభి మొరయించునాఁడు
సంఘసంస్కరణ దీక్షాకంఠంబును, కెడ్డివేమన్న నర్చించునాఁడు

తే. వారల కొసంగినట్టి దీవనల నిచ్చి, వారలం గన్నెంటు నింపఁచి గాంచి
యాదరింపఁగడమ్మ ని న్నాశ్రయించి, యంజలి ఘటించుచున్నాఁడ నాంధ్రజనని!

శా. ఏకక్తుల్ తనకున్న నేమి పురుషుం డెబ్బంగి రాణించు నీ
యాశీర్వాదబలంబు లేనియెడ నెందా! యుష్మదీయార్చనా
వై శారద్యము గోరువాఁ డితఁడు నీనాత్మల్యసంపత్తిలో
లేశం వీతని కిమ్ము పాలు; నీవితానీలాఃతే! భారత!

౪

ఉ. ఈవిధి నాంధ్రవాణి భజియింపఁగ నాకు నెవండు ముండరక
దోగివలనెల్ల జూపి కడుఁ దోడ్పడె నగ్గురువద్య నాహితీ
కేవధిఁ న త్వపిన్నికరకేళిం భూయశోవిభాసి మా
బావనుగొల్తు “జాన్తి” నలపావనుఁ జల్లయపుబ్బమాఖ్యునిక.

౫

శా. ఏకశ్లోకరహస్యోగోధనముచే నెవ్వఁడు శిష్యుక సుధీ
లోకాగ్రేసరుఁ జేయు నవ్విబుధుఁ గొల్తుక వేంకటప్పార్య న
స్తోకశ్లోకమయూఖ రాజదళలాఘక రామగాథామృత
ఖ్యాతగ్రంథమతల్లి కాజనకు మదగైర్వాణ భాషాగురుక,

శే. శబ్దశాస్త్రాది లక్షణ సంప్రదాయ, మెవ్వఁ డెఱింగించె నాకు నయ్యిద్దఁచరితుఁ
బుద్ధుఁడైచెడఁ బుంభావపద్మజాత, రమణి ముచ్చరి వేంకటరమణశాస్త్రి. 2

సీ. కాళిదాసకవీంద్రు గణుతించి శబ్దశా, సను మెచ్చి నన్నెచోడని భజించి
మహిఁ బాల్కురికి సోముఁ గదియించి తిక్కయ, జ్యను వేడి శ్రీగాథు సన్నుతించి
మొల్ల కంఠబివట్టి మూర్తిసత్కవిఁ గొల్చి, యల చేమకూరవెంకన్నఁ బొగడి
చిన్నయసూరి నచ్చించి వీరేశలిం, గామ్య వేదముశాస్త్రి సభినుతించి

శే. ఘనులు తిర్పతివేంకటకవుల కెరఁగి, విశ్వగాఢకులాఘ్య భావించి కట్ట
మంచి రామలింగారెడ్డిమహిమ నెంచి, తలఁతు సూతపురాణకర్తను జయించు. 3

శా. ఆతంకం బెడపడ్డ సాహితిని హృద్యంబై రసాధారమా
కైతన్నేడిచి పండితుల్ కవులు సుంకంబిచ్చి మన్నింప వి
ఖ్యాతిఁ సూరజనేని వంశమణియై కన్పట్టు మన్నితునిగి
సీతారామకవిఁ దలంతు గుణరాశిఁ జౌటపల్ల్యాశ్రయిం. 4

క. అల్లలు నన్నుఁ దెల్పుచు, గిల్లుచుఁ గృతిపూర్తిఁగని సుఖించుట కెదలోఁ
బెల్లారటపడు నా మే, నల్లుల్ నరసాచ్య మెత్తు నంచితచరితుం. 5

తే. పండితశ్రేణి వేలుపు బాసమీఁది, తగులమునఁ జేసి తెల్లును దెగడునాఁడు
మాతృభాషను మన్నించి మనిపి నట్టి, వారి కర్పింతు మన్న మోవాకశతము. 6

గీ. మధురతాపూర్ణ కాన్యనిర్మాణచణుఁడు, నేలవేల్పననేమి చండాలుడైన
నేమి పూజ్యుండపో యతఁ డెల్లవారి, కష్టకవి యీర్ష్యమై నెదో సెప్పెఁగాని.

ఉ. ఇంచుక నేర్పులేక సుకవీంద్రులకుఁ బ్రజలిచ్చు మన్ననల్
గాంచఁగ నోర్పులేక కలకాలము కుందుచు వేడియూర్పుల్
నించెడు కింకపీఠులకు నేరము లెన్నక భావిజన్మమం
నంచితమైన కైత నిడవమ్మ! నమస్య లినే సరస్వతీ! 7

వ. ఇట్టిప్రదేవతానమస్కృతియు గురుస్తుతియుఁ బురాతగాద్యతన కవిపుంగవ
బహుాకృతియుఁ గుకవినిరాకృతియుం జలిపి విశ్వశ్రేయోనిదానమగు నొక్క
కబ్బము విరచింపఁ గృతనిశ్చయండ్లనై ముమ్మందు శిష్టసంప్రదాయమున్నను
గొనియూడి యించుక మద్వంశానువర్తనం బొనర్తు. 8

క. ధాత్రిఁ వెలసెను బూతచ, రిత్రం బివీగశౌర్యరింఖణహేతు
తౌత్రం బాదార్యరమా, మిత్రం బై రాచకొల మమేయప్రభల్. 9

శే. అమ్మహళులవృక్షరాజమువలనఁ, బెక్కుశాఖలు రూపెత్తి పిక్కటిల్లఁ
దెలుఁగుదేశమునకుఁ జాఁగి దీర్ఘమగుఁడు, గవ్య యనుపేరికొమ్మ యందమ్ముగులికె.

౩. కుటిలశాత్రునోటి గుంజియల్ విడలించి, కడిమి సూపినవారు కమ్మవారు
చతురభివలయిత క్షీణిన్లు: బాలించి, గణతికెక్కినవారు కమ్మవారు
పారతంత్ర్యము పటాపంచము నేయ: గం,కణము గట్టిపవారు కమ్మవారు
నిరతదానత్యాగ నిరతులై దీనార్థి,గణము చేలినవారు కమ్మవారు
- తే. కన్తలచ్చెన్ను నన్నారు కమ్మవారు, ఘనయశంబును గొన్నారు కమ్మవారు
కలిమికి నైలనైనారు కమ్మవారు, కరము చాచకయన్నారు కమ్మవారు. ౧౨
- క. తెలుగుంబుడమికి నెలుగుం, నలిగించిన పేరు లోయగించి మహిగా
ఘలు శ్రీ ప్రతాపరుద్రాద్రి,దులు వెలసి కమ్మవంశోద్యమిషులై. ౧౩
- క. ఆకమ్మకలముక్తయం,దాకాశధునీ సుధాకరానంతనిధి
శ్లోకుడు రిష్టకర ధాటికుజొగిం బుట్టె బేరు“టికన్న”యకా. ౧౪
- స. ఆతండు “మిమ్మల”యను గృహముంబునం బర: ౨౦
- ఆ. పెమ్మసానికులుండు తిన్నుభూజానికి, గంజికోటచేలు పంశిమగని
కావ్యుడై యమాత్యుడై పశవాయమై, వన్నెకెక్కె నాటివారు మెచ్చ. ౨౧
- క. తజ్జన్మఫలం బనగా, సజ్జనసంభావ్యశేలసంపన్నిధియా
నోజ్జయ్యవోడమె నతనికి, విజ్ఞెను దత్తేర్చి సురగపేసమితమై. ౨౨
- తే. అతనికిం గల్గె నయ్యనారప్పయనెడి, నందనుండు దయాధర్మ కందమగుట
నయ్యనారయ్యె నెల్లర కమ్మహాస్త్రి, జోజ్జకొడు కయ్యనారాట యచితమకద.
- క. జనియించె నతని కన్నయ, కనదాచారుం దతండు గనె ముత్తయ్య
వినయాశ్రయ: పతనికి నా, తనయు:డు రమణాభిధుండు తనయుండయ్యె. ౨౪
- క. ఆరమణయచాదరి సా, ధీరత్నము కిచ్చమాంబ: బెండ్లాడి గుణా
ధారుని శూరుని బుధమం, దారుని శేషయ్యగనె ముదం బెసలారన్. ౨౫
- క. అతిమాత్ర పూత చరితాం, చితయగు సుబ్బమ్మవలన శేషాన్యుసకు
సుతు లుదయించి వేంకట,పతి సీతారామనామ భాస్వరులగుచు. ౨౬
- క. అం దగ్గజుండు శారద, కంద పురందరిక రిందుకర సురతటిసి
మందారహిరలవలీ, కుందసమాస్పందకీర్తి గొని రాజించెన్. ౨౭
- క. భాసురగుణసంపదల,క్షీప్రసతికిం దుల్యయగుచు మించు మహాల
క్షీప్రసతి కయ్యనఘ:డు పతి,యైనల్పగృహస్థధర్మ మార్కులు మెచ్చ. ౨౮
- తే. సన్నతాచారులైన తజ్జంపతులకు, బ్రాగ్భవార్జితసుకృతములంట యనగ
బుట్టి రిద్దఱుకొమరు లప్పత్తులిందు, బెద్దయై బాపయాభ్యుండు తద్దవెలసె. ౨౯

౫. తదనుజ్ఞానై కమ్యకులాంబుధి శీతమయూఖంజై ప్రభూతమసీమా
స్పదుంజై నైతికపదసీ, కమ్యయసియైవబుద్ధి నారయ నెగడెన్. 30
- సీ. నిత్యసత్యాలాపనియతిపై సమరక్తి, సందిగాడు జయంబు నందినాడు
పరసేత్త మది తృణాశ్రయంబు యని విశ్వసించినాడు తిరస్కరించినాడు
దీక్షాలోకముఁ దిలకించి కన్నీరు, కార్చిగాఁ డండకుఁజేర్చినాడు
మొగమోట దిగఁదాగివి తగవునెప్పజిలేర్పు, గాంచినాఁడు యశంబు పెంచినాడు
జే. కష్టముక సుఖముక దుల్యదృష్టితోడఁ, జూచినాఁ డొకత్రాసులోదూచినాడు
నాఁడు నేడును బుధులుకొండాడు పడత, నివ్వటిల్లిన నారయ్య కెవ్వరీడు. 31
- చ. చదువకయన్న నేమి బుధసత్తము బుబ్బుంగ నర్థభావనం
పద వికరింప భాగవతభావతముల్ వివరించు, హృద్యముల్
తదమలకావ్యపద్యములు ధారణ కగ్గముచేసి వేసవేల్
చదువు నతండు తచ్చవినాసాహితీ దుశ్శక మెట్టివారికిన్. 32
- క. గోవిందచరణసేవా, హేవాక నిరస్త దానవేశ్వరసుతుంజై
జీవన్ముక్తుంజై సుజ, నావళి కతఁ డొజ్జబంతియై హావణిల్లెన్. 33
- ఆ. పున్నెములకొటారు నన్నపనేని వం, శాబ్దినోము లక్ష్మయార్యులనయ
చెంచమాంబు వినుతశీల గుణావాల, నారయాఖ్యు నింతియై రహించె. 34
- శా. బౌదార్యం బది చెల్మికత్తెగ మగం డాదాధ్య దైవముగ్గాఁ
బేదల్ బిడ్డలుగా ఋతోక్తి నగగాఁ బెంపొంది విద్యత్ప్రశం
సాధారేయము శాశ్వతం బుభయవంశఖ్యాతికిన్ దానలం
బై దీపించిన చెంచమాంబుచరితం బాదర్శ మిల్లాడ్రుకన్. 35
- తే. ధన్యజీవనులైన తద్గంపతులకు నగ్గసుతుంజై జనించినాఁ డంకిసీడు
పిమ్మటన్ బలవహుశీర్షమునందుఁ, బుట్టితి న్నేను రెండవపట్టి నగుచు. 36
- క. జనులెల్ల రామతింతురు, నను “నీతారామమూర్తి” నాఁ దగుపేరన్;
అనవద్యచరిత వనితా, జనతామణి యన్నపూర్ణ సతియగు నాకున్. 37
- వ. ఇట్టి నేను గురుశుశ్రామాదులఁ బరిలబ్ధంబైన విజ్ఞానము నూతఁగాఁగొని బాల్మ
ముందొట్టి కబ్బంబులు పెక్కులు నిర్మించియు నంతం దనివోక వెండ్రియు నెడ్డియే
నొక్క మహాకావ్యంబు రచియింప వేడ్కపడి 38
- సీ. ఏపల్లె దీపించు రేపల్లెసీమలో, బాఁడిపంటల కాటపట్టనంగ
నేపల్లె నిజదేశహితకార్యనిరతుతా, కాంగ్రెసుయోధులగని రహించు
నేపల్లె పరధర్మ మాఁడంగ నెలకొల్పి, జాతీయవిద్యానికేతనంబు
నేపల్లె గాంధీ దయాపూరితమై, యనవద్యమయ్యె నయ్యనఘరాక

తే. నెందు గాంధీశీలాస్తంభ మెత్తెఁబడియె, నెచటఁ దుమ్మల బసవయ ప్రిచురదాన
నూనెతంబై న “నిశ్చయశ్రమంబు” వెలసె, మీరు నెవలైవేరు “కాశ్చా” రనంగ.

వ. నా కాణయాచియైన తజ్జననదంబున “విశ్వసందేశం” బను పవిత్రీక్షేత్రమునం
బరంగు గాంధీశీలాస్తంభంపు టరంగుపై నమ్మహాత్ముని చతుష్పత్తితమ జన్మదినో
త్సవసమయము (౨౦౧౦-౨౧) నం దాసేనుండన్ సమాహిత చిత్తంబున
నిత్యవృత్తిముం గూర్చి యేకతం బాడు నవసరిమ్మున

ర౦

సీ. ఎవని పుట్టువు మహానికేయవిఖ్యాతి, సందంబై హైందవసంఘమునకు
నెవని రూపంబులో నివడించె నద్వితీ, యంబు సనానికె బాష్ప తేజ
మెవని సేవాత్యాగసవనంబు భారతిమాతృదాస్యముఁ దూల్చు మంత్రీమయ్య
నెవని ధర్మంబు సర్వవసంధరావ్రజా, సంతానమునకు మేల్బంతి యయ్యె
తే. నిశ్వమానవకల్యాణ విధివిధాత, యీతఁడే యంచు జయపెట్టె నెవని జగతి
యట్టిగుణకంధి గాంధీమహాత్ముచరిత, నాతలంపున మెఱసెఁ బుణ్యంబు విరిసె. ర౧

ఉ. అంతటఁ బెన్నిధింగనిన యక్లివతెం బులకాకేతింపెన్
మొంతయుఁబొంగి. గాంధీరచియించిన యాత్మకేళిక దెలుంగులో
మంతునకెక్కఁ బద్మమయమార్గమునకా వచియింతునంచు నే
సంతనకట్టితకా జనని శారదకుఁ గిడిగిళ్ళుపెట్టితికా.

ర౨

సీ. ఏనూరినో పేరినో సుబ్బినో నిల్చి, పచ్చిసింగారంబు పల్లుకంటె
హేతువాదమ్మున కింతనిల్వంగలేక, బూతులబుంగలై జాతివైర
ములకు మతద్వేషముల కుపాధ్యాయులై, యకాదార్యమునకు దవ్వగుచు నీతి
రతుల కెంతయు రోతె రాఁజేయునట్టి పురాణమ్ములకా బూని వ్రాయుకంటె

తే. గానులకు దానుఁడగుచు ముక్తికొని బొగడి, కల్లకెత్తల నల్లులకంటె నిట్టి
గుణగంఢుల దేశభక్తులచరిత్ర, చెన్నుల జగద్ధతులైన చేత గాడె.

ర౩

క. శీవరామశాస్త్రి విద్యత్కవిసింహము దీని మధురగద్యాకృతిలో
సవరించెగదా యిప్పని, కవసరమేమీ యటంచు నాడకుఁ జాచ్యుల్.

ర౪

ఉ. ఎల్లరు గద్యమే చదువ నిచ్చవహించు పద్మమన్న సం
ధిల్లును వేడఁ జెక్కురకుఁ దెల్లకవితృచరిత్రఁ జూచినకా
దొల్లిటినుండి పద్యపుంగుతుల్ పజలకా దనియించి శారవా
భ్యుల్లసితంబులై వెలయుచున్నవిధం బదితెల్లమయ్యెడికా.

ర౫

క. పద్యంబు సర్వకవితల, కాద్యంబై గానబద్ధమై శ్రుతిహితమై
హృద్యంబై నియతం బన, పద్యంబై లెస్స కోడువడు ధారణకుకా.

ర౬

- క. “అనువాదంబకదా హా”, మృని పెదపిన్ విటువంబోకు; ఉయ్యది యసదా
పనిగా; దందును బద్ధం, బునం బల్కుట దెప్పరంబు బుధుఁ డిదియెటుంగున్.
- క. తెలుఁగునకు స్వస్తిసెప్పించి, తెలుఁగుకవిత్వంబు నల్కుఁ దియ్యము నాకున్
గలుగిద మా తిక్కన య, జ్వలు త్రొక్కినత్రోవ కేను సమ్రతిపడెదన్. ౪౮
- చ. పుణ్ణె కొక్కి-బుడ పుట్టు హృదయనొక్క, రుచి జనించు చంట రూఢ యైన
సరిసుల్లె మెచ్చ మెఱయింతుఁ గవితలో, గమ్మడినము మత్కులమ్మునవలె.
- ఆ. తన్నులేని కైల నెప్పెదచని గుండె, పైని నేయినైచి పలుకఁజాలు
నవియెవండు బుధులు కారుణ్యమూర్తులై, యుంట నాటనాగుచుండుఁగాని. ౫౦

—

କ ଶ ଧ ଗ

ప్రస్తావన

తే. నాలుగై దేదలకు మున్ను నాడుచెలిమి, కాంక్షయొత్తజిచే నాత్మకఫలిఖంపః
బూనిపదిపంక్తులనువ్రాయులోనజరుగె, దొడ్డగెబొంబొయినగరాన దుండగములుః

క. ఈయంతరాయమున నా, వ్రాయసము నిరుద్ధమాయః బదపడి మూరిం
భోయిన ఘటసల కతమున, నా యెరచడబదిగమున నశుగిడిగాడన్. ౨

గీ. అందు జయరామదాసమహాశయుండ, సచ్చడు గలః; కతః శీతరకార్యములెల్ల
నాఁపి తోలుతోల్ల రచియింపుఁ డాత్మచరిత, మని ననుగోరె నాదర మగ్గలింప.

క. ఇది యదనుకాదు నాకిట, జదువం దమిగలదు కొన్ని సద్గ్రంథము; ల
య్యది తీటుదనుక నితరం, బెదియుం బొనరింపనేర నిష్ఠచరిత్రా! ౪

క. అని యతనికి దెల్పితి; నాఁచొనగూడినశీక్ష యెల్లయును బందియలో
ననుభూలమైన నచటన, తనకథ తప్పకరచించి తనిసనియుందున్. ౫

తే. కాని మత్పరసక్రియ కాకమున్ను, దొరతనమువారు వెలికి నన్ ద్రోసివైచి
రేతదాతంకమునఁజేసి యీచరిత్ర, మయితికాదయ్యె నెరవాడయందుఁ బలుక. ౬

వ. ఆనందస్వామి యీనాఁ డా హెచ్చరికం గదలవైచె - దక్షిణాభిక్తా సత్యా
గ్రహచరిత్ర మే నింతకుము న్నావిష్కరించియుంటి - గాన నిపు డాత్మకథం
గూర్చి నవజీవనపత్రికకుఁ బంప నుబలాటపడితి - న ద్దానినెల్ల నొకయూఁపునంద
సంతరించి గ్రంథాకృతిని వెల్వరించుట లగ్గని స్వామి వక్కాణించెనట్లు సేయం
దగు వీలు నాకుం గటవుకదా - కాపుటంజేసి యే నమ్మనీషిం గని ౭

గీ. వారమున నొక్కఘట్టమ వ్రాయనేర్తు, బరువు లెన్నేనికల వెట్లు పరువులిడుదు
నెటుగవో ప్రతిసప్తహ మే నొకింత, వ్రాసి నవజీవనకు సంపవలయు ననుట. ౮

గీ. ఈరచన మాత్మకథయైన నేమి యనుడు, నస్మదాశయ మానందు డర్హ మనియె
నవలఁ గల మందుకొనుడు నయ్యది యెఱింగి, మిత్రుఁ డొకఁ డిట్లువల్లెఁ బిప్పిత్రబుద్ధి.

తే. ఆత్మకథ నుగ్గడించుసాహస మదేల, యిట్టిపడవడి ప్రియ్యలం దెపుడులేదు
వలతు రీబాట పడమటివారు వారి, తోవ లీకొన్న కొండలుతూర్పువారు.

వ. ఇది యుచితంబని తలంతురుగాక! - నేఁ డేమివ్రాకువ్వనేర్తురు ?

సీ. ఇది ధర్మమని మీర లిపుడు నమ్మినదాని, నెల్లి వర్జ్యముగా నెంచవచ్చు నేటిసిద్ధాంతంబు వాటించి యొనరించు, పనుల రావచ్చు మార్పాటు రేపు పెక్కండు) మీఱలు నెక్కుడు మన్నించి, తమనడవళ్ళ దత్తమృతిముగ సవరించుకొనుచుంట సత్యమాటను వార, లిద్దానఁ జెడుదారి కేగవచ్చు ౧౨

గీ. నిట్టి హేతువులంబట్టి యిపుడు పూని, నాత్మకథ సంతరించుట నాఁచడగదె యనుడు నప్పల్కు నొరసి మన్మనమునందుఁ, గొంతకొంత విచారిించికొంట వలసె,

వ. అయినను ౧౩

సీ. అస్మత్కథన పల్కునభిరుచి లేదు నా, కెడఁక యేను సూన్యతముగుఱిచి కడఁగి సల్పిన ప్రయోగంబులె నేడు బా, హిరపుచ్చు బూనితి, నీప్రయోగ ములు నాదుజీవనమున నిండియుంటచే, నవ్వానిఁ దెల్పిన నవియ మామ కీనజీవనకథాకృతిని వహించు; నీ, రచనలోఁ బ్రత్యక్షరమునందు

గీ. నాప్రయోగచరిత్రంబ నాటుకొన్నఁ, జేత యిది లెస్సయని విశ్వసించు; జగము నెదుట నీశోధనములెల్ల నిడితినేని, కొంతమేల్ దాని కౌనని యెంతునేను. ౧౪

వ. అది పొగడుకొంట యైన నగుఁగాక - మఱియు రాజకీయ రంగమున నాసల్పిన ప్రయోగముల నీదేశంబ యననేల నాగరకప్రపంచ మెల్ల నేఁ డెఱుంగు - వీని దెసఁనాచూపునంగల గౌరవ మత్యల్పమ-యివి నా కార్జించిపెట్టిన దగుటంజేసి 'మహాత్మ' బిరుదమున కాపాటివిలువయు నొసంగ - నా కిది పెక్కువిడుత లత్యంతసంతాపహేతు వాయె - దీన నే నుబ్బితబ్బిబైబైన నిముస మొక్కటియు లేద - కానియాధ్యాత్మికరంగమునఁ గావించిన మత్ప్రయోగముల నావిష్కరించుట కే నెంతయు సుతప్సహింతు - నివి యనన్యవిదితంబులు - వీనంజేసియ నాకు రాజకీయరంగమునఁ దగుపాటవం బొదవె - నీయవి సర్వథా యాధ్యాత్మికము లగునయేని వీని వివరించుట నివ్వనయము విస్తరిల్లుటకుఁ గాక తుల్కింతకుఁ దా వెక్కడ ? - మఱియు ౧౫

క. నా పూర్వజీవనముదెనఁ, జూపు నిగిడించి తఱచి చూచినకొలఁదెఁ జూపట్టఁ దొడంగెడి నాలోపంబులె వేలు లక్షలుగఁ దెల్లములై. ౧౬

ఆ. ఆత్మదర్శనంబు నరించి పరమేశుఁ, జూడఁ దలఁచి ముక్తిసుఖము వలచి చేసినాడ నెల్లచేతల నీముప్ప, దేండ్లనుండి దీక్ష యిగుచ్చుచుండ. ౧౭

క. ఇందులకే నామమగడ, యందలి కర్జంబులెల్ల నాచరితము; ల స్పందగతి రాజకీయము, లం దూఱుటకైన నీతలంపులె కతముల్. ౧౮

- గీ. మానిసికి నొక్కనికి సాధ్యమైనకృత్య, మెల్లరకు సాధ్య మగునని యే దలంతు నట్లగుట మత్ప్రయోగంబు లాచరింప, నైతి లాఠివార లెఱుంగనట్టికీతి. ౧౯
- గీ. ఎల్లరకు సీప్రయోగముల్ తెల్లమగుట, కూడదని యెల్ల-చుందురు కొందఱ టిలను గాని యిద్దాన నాధ్యాత్మికప్రభావ, మూన మగునంచు నే నించు కేని సమ్మ. ౨౦
- వ. తనకును దన్ను సృజించినవానికిని మాత్రమ వేద్యంబులగు సంశములు కొన్ని యుండు - నవి యెండొరుల కెఱిగింపరాని వగుట తెల్లమ - నావెలుపరించు ప్రయోగములు తాదృక్షములు కావు-కాని యవి యాధ్యాత్మికము - లొండె నైతికము-లేలనా మతసారము నీతి యనందగు-నీకృతిం బెద్దలయట్లు పెన్నలని గ్రహింపదగు సంశంబుల చేరు-నేను వాని నావేశరహితము వినమ్రము నగు హృదయముతో నుడువ నేర్తునేని యితరసాధకుల పురోగమనమున కిం దించుక పాథేయము లభించు - వెండియు ౨౧
- సీ. మత్ప్రయోగములు సమగ్రతాబద్ధంబులని వచింపఁగఁజాల, నద్వితీయ నై పుణి దీపింప నడుపు నిజప్రయోగావళి * ప్రకృతి రహస్యవేది యతఁడు తజ్జాతంబులగు మాటుపాటులే, యంత్యసిద్ధాంతంబు లని వచింపఁ డవ్వాని యాధార్థ్యమందు సందేహము, తనకు లేకున్నను డాఁ దటస్థ
- తే. భావమే పూనుగాని తత్పండితుం డ,హంత సూపింపఁ డొకవేళ నైన నుంత మత్ప్రయోగంబులన్నియుఁ దత్ప్రయోగ, మార్గమున నుండుననుట సమంజసంబు.
- తే. ననుఁ గడుం బరీకించుకొంటిని సమస్త భావములఁ గూర్చి యవధానపటిమ వెలయుఁ దీవ్రపరిశోధన మొనర్చితిని సతంబు,నైన నివియె సిద్ధాంతంబు లనుట కొల్ల. ౨౩
- వ. ఏ నొకటి నొక్కే వక్కాణింతు - నా కివి సంపూర్ణసత్యములుగాఁ గన్పించు - నప్పటికిఁ జరమసిద్ధాంతములుగాఁ దోచు - నట్లు కానినాఁ డేను వీని నాదరువు గావించి యేపనియుం జేయనేర - నడుగడుగునఁ దిది గ్రాహ్య మిది యగ్రాహ్య మని నిర్ణయించుచు గ్రాహ్యంబు నాదరించితి - లాఠిదానిం ద్రోసితి - సీచేత యొందనుక నాబుద్ధికి. సంతరాత్మకుం దనివి నాపాదించు నందనుక నామూల సిద్ధాంతముల నంటిపట్టుకొని యుండు. ౨౪
- ఆ. తత్త్వముల వెలార్పఁ దలఁచితినేని యీ,కృతి రచింప నిచ్చగింపఁ గాని వాని ననుసరించి వాటిల్లినట్టి కార్యములచరితఁ డెల్పు నాసపడితి. ౨౫
- గీ. అట్లగుట నిల్పినాడ సత్యప్రయోగ,చరిత మనునామ మీశ్వరజాలమునకు వెండి సత్యభిన్నములని విశ్వసించు, బ్రహ్మచర్యాదులున్ దీని బలసియుండు.

వ. కాని సత్యంబ నాకు సర్వోత్కృష్టసిద్ధాంతము_దాన నితరసిద్ధాంతము లెన్నేని యిమిడియుండు - సత్యంబన వాక్సత్యమ కాదు - మఱి భావసత్యమును - నది యూహ కందెడి సాలంబసత్యమ కాదు - పరిపూర్ణసత్యము - సనాతనతత్త్వము_ సాక్షాత్పరబ్రహ్మ - మీశ్వరున కసంఖ్యాక నిర్వచనము లుండె - నవి నన్ను భయవిస్మయంబులఁ దోఁగించు - నొక్కొక్కయెడ ముగ్గుం బొనరించుఁ - గాని యే నతఁడు సత్యస్వరూపుడనియ యారాధింతు_వానినింతదనుకఁ గననైతి - గాని

క. శోధించుచుంటి నే నీ, శోధనమున విడుతు నెల్లసుఖముల మఱి స
మోదమున వేల్చు నేత, తాధనయజ్ఞమున గాదుసంహననంబున్. ౨౮

వ. అయిన నెందనుక నీ పరిపూర్ణసత్యము నందఃజాల నందనుక నాబుద్ధికి గోచరించు సాలంబసత్యము నాశ్రయింపక తప్ప - దంతవఱ కే సత్యమ నాకుఁ ద్రోవఁజూపు దివ్యయై నన్నుఁగాపాడుకేడెమై యుండు_నీ తెరువునం బోక యసిధారావ్రతముం బోనిది - కాని న న్నదియ వేగిరమ్ముగా గంతవ్యసానమునకుఁ జేర్చు - నదియ నాకుసరళము_దాని నంటిపట్టుకొని పయనించుటంజేసి నా కొండంతతప్పు లఁబువు లుగాఁదోఁచెడి - నేలయన నీదారి వనటలబారిం బడసిక న న్నేలె - నా కగపడు వెల్లుంబట్టి యేను ముందడుగు వై చితి_మత్పురోగమనమునసంపూర్ణసత్యమూర్తి యీశ్వరుని మేలిమెఱుంగులు పెక్కుసా ర్లేసు లీలగాఁ గంటి. ౨౯

గీ. జగతి నీశ్వరుఁ డొకరుండె సత్యమనియుఁ, దక్కినట్టిది యెల్ల హుళిక్కి యనియుఁ
నవారహంబును రేకెత్తు నస్మదీయ, చిత్తమునఁ బ్రత్యయంబు విచిత్రరీతి. ౩౦

మం. ఆసమై నవజీవనాదిపత్రికలఁ, బఠియించుచున్న నాప్రజ లెల్లవారు
నేరీతి నామది సీనమ్మకంబు, కొనసాగెనో కనుగొందురుగాక
నాప్రయోగమ్ముల నాప్రత్యయముల, నవ్వారు పాలివారగుదురుగాక. ౩౧

క. నా కగ్గమైనకార్యం, బేకుట్టనికైన సాధ్యమేయగు నంచున్
వాకొనఁ దగుకారణము ల, నేకంబులు నాఁడునాటి కెచ్చుచునుండెన్. ౩౨

వ. సత్యాన్వేషణమునకు వలయు నుపకరణములం దెంతబెడిద ముండు నంత నవక మున్ వెలయు - నవి యహంయువున కసాధ్యములుగాఁ దోఁపవచ్చు - గాని యహంబునుండగు బాలునకు సుసాధములు_సత్యసాధకుఁ డణువుకంటె నణఁగి మణఁగి యుండం జను - మానిసియడుగు క్రిందం బడి యణు వడంగు - దానం దొక్కు_దువడఁ దగ్గవానిఁగా సత్యశోధకుఁడు త న్నెఱుంగవలయు - నపుడ వానికి సత్యజ్యోతి యగపడు - నిది వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర సంభాషణమునం దెల్లమి యగుఁ - గ్రైస్తవ మహామ్మదీయ ధర్మములు పైత మిద్దాని సమర్థించు - మఱియు

తే. నా రచింపఁగఁజూపు గ్రంథమునందు, నెచటనే నహంతాగంధ మించుకంత
సోఁకునటులై న మత్పరిశోధనమున, వెలితి కలదంచుఁ జదువరి తెలియుఁ గాక !

సీ. అట్టిచో నాకంటి కగపడు సత్యంపు, రుచి మరీచిక యంట యుచిత; ముర్వి
మాదృశుల్ పెక్కఁడు మరణముపాలై న, నెల్లకాలము సత్య మిదియ జయము
గాంచి విరాజిల్లుఁగాక తప్పు లొనర్చు, నస్మాదృశున్ మర్త్యు నరయుఁజల్లు
నెవ్వరే నొకవీసమేని సత్యమువిల్పు, నణఁడకుందురుగాక! యస్మదీయ

గీ. కృతి యిది ప్రమాణమని యెవ్వరేని నమ్మ, కుండెదరుగాక! ముత్రయోగోత్తరంబు
తెలివిడిగ నెంచి ప్రజ స్వబుద్ధిని బలంబు, ననుసరించి ప్రయోగంబు లరయుఁగాక!

ప. ఈమేర కాత్మకథకుఁ జెందిన యదాహరణములు తప్పక తోడ్పడు; నని నా
నమ్మిక - యేలయన నాతప్పులను దాఁపక తక్కువచేయక చదువరుల కెఱుక
సేయఁ దలంచితి - సత్యాగ్రహశాస్త్ర ప్రయోగముల నావిష్కరించుటయ కాని
నామందితనముం జాటుట నా కభిమతము కాదు - న నేనిను బరికించుతఱి
సత్యంబువోలె బెట్టిదుండ నగుట కంగవెంటు - నితరులునైత మట్ల యంట
యేను వలతుఁ - దదీయప్రమాణము ననుసరించి నాకొలఁది నెఱింగి సూరదాసున
తైలుఁగై తి

3౬

ఆ. కలఁడె నన్ను దొరయఁగల కుటిలాత్ముండు, దుష్టజనుడు తాల్యదూషితుండు
నెవఁ డొసంగె నాకు నిమ్మేని నతనిన, మఱవఁగల కృతఘ్నుమాళి నైతి.

3౭

ప. అని వక్కాణింతు - నేలయన

3౮

క. నాయూర్పుల కన్నింటికి, నాయకుఁ డెవఁ డెతని కేను నందనుఁడ జగ
ద్దేయున కాపరమేశున, కాయయ్యకు నఖిలతాపహర్తకు నకటా!

3౯

తే. ఇందనుకఁ జాలదూరమునంద యంటి, ననుచిచారంబు రేపవల్ ననుఁ గలంచు
నిందులకు నావికారంబులే కతమ్ము, లని యెఱింగియు నాఁగలేనైతి వీని. రం

క. ఈపీఠిక నింతటితో, నాఁపెద వాస్తవికగాథ నవ్వలిసర్గన్
జేపట్టువాఁడఁ బాఠకు, లోపికమై జదువుఁ డీప్రయోగచరిత్రన్.

౪౦

సాబర్మత్యాశ్రమము }
౨౬-౧౧-౧౯౨౭

మోహనదాస్ కరంకంధ్ గాంధీ

ఆత్మకథ

ప్రథమ భాగము

౧ జన్మాదితము

క. కలదుగదా ! భరతోర్వీ, తిలకిం బగు ఘూర్జరాఖ్యదేశము దానన్
దులలేని పేరుపెంపులఁ, జెలువొందుం “గతియవాడు” సిరికిం గుదున్.

తే. అందు గాంధీకుటుంబముం దవతరించు, వైశ్యు లాదిని జల్లరవర్తకంబు
నాశ్రయించిరి కాని తదన్వయంబ, మంత్రితాసిద్ధి వెలసెన్ గ్రామకృమమున. ౨

ఉ. ఉత్తమచందుగాంధి యన నొప్పెడి నాదుపితామహుండు ధీ
మత్త రహింప మంత్రపదమంశితృడై యల “పోరుబంద”రం
దుత్తములెల్ల మెచ్చు నృపు నూర్జితభక్తిని గొల్పెన్ గాని దు
శ్చిత్తులకుట్రచే నతఁడుసేనె జుగాఘడు కొల్కునైతకున్. 3

క. ఆనంసాన ప్రభునకుఁ, జేసె జొహా రాతఁ డెడమచేత, నపుడు “సీ
కీసరణి చెల్లునా యిది, దోసముగాదంచుఁ బల్కుదురొకో సభ్యుల్”. ౪

తే. అని యొకఁడు వల్కు దక్షిణహస్త మర్పి, తం బితఃపూర్వమందె బందరున కింక
లాతివెర వెద్ది నా కంచు నాతఁ డనియె, నిరుపమానం బహా!వాని నియమశుద్ధి.

క. ఆతని కైదవసుతుడై, పూతాత్ముడు నాదుతండ్రి పొడమె నతఁడు వి
ఖ్యాతమసీమాబలవి, జ్ఞాతాఖిలరాజ్యతంత్రచతురం డయ్యెన్. ౫

సీ. జనులెల్లరును గరంచందుగాంధి యటన్న, పేరఁ బిల్వ నతండు పెంపుమీశి
నెఱపె నుద్యోగంబు నెఱమంత్రయై పోరు, బందరుసంస్థానమందు నిలిచి
క్రాంత రాజస్థానిక న్యాయసభయందు, సభ్యుడై సదమలాచారగరిమ
నది రాజులకును దదన్వవాయులకును, దగవు దిద్దంజాలు ధర్మసంస్థ

తే. రాజకోటకు వాంకనేర్ రాజ్యమునకుఁ, బ్రేగడయై కొంతకాలంబు నెగడి యతఁడు
కాలగతి నందువఱ కుపకారవేత్తనంబు గొనె రాజకోటభూనాథువలన. ౬

తే. అతఁడు భార్యావియోగా ప్రికతనఁ బెండ్లియాడె నాలుగుమార్లు; గుణాధ్యకుం దు
ర్వియజాయక్కుఁ బుత్తలీబాయి కేను, బ్రభవమందితిఁ గడగొట్టుపట్టి నగుచు. ౭

- జే. అమలసత్యవ్రతుడు కులాభిమాని, శూరుఁ డౌదాత్యమూర్తి నిస్తులితధర్మ రతుఁడు లంచంబెఱుంగనినుతగుణాభ్యుదయ జగతిగీర్తికై గాయనుఁగుఁడౌడి.
- జే. నలువదేఁగులు కడచున్న సతంఁకు, సిగ్గుపడె గాలుగవభార్యుఁ జెట్టపట్ట నట్లగుటఁ గొంతిడియవదాయనాత్వమగుటకొనియుండె నాతని కంట తగదె. ౧౦
- సీ. రాజకోట సహాయ వాఙ్మయశ్రీనిధి యొకం డొకఁడూ నిజసరేందుఁ డూలనాడఁదొడఁగి. కోస మిచ్చుచి యంచు, నాతండ్రి వారించి నీతు లాడ నాగ్రహమంది యయ్యిడికాది “వారిపాటు, మన్నింపుఁ డిని బతిమాలు”మనిన నతఁ డియ్యకొనక బంధితుఁడయ్యె నబలయ్యు, లుండుకుండుటకు నెఱుంగు నంది
- జే. ప్రతినీచి మడియజనకనిర్బంధితఁ, చొలఁచె వీరభాగవం బెఱిం గలఁచివైవ నల్లవో! యేమి నెఱ్ఱెడి గొఁతుతండ్రి, మానసియనంసానాశమానగణిమ. ౧౧
- క. ధనసంచయేచ్చ మంతయుఁ, నివసించు నాదుతండ్రికడ నట్లగుటకా దిగఁ దొడుగుఁ గూట శిషిం, చిర దెంతయు నలఁతియంచుఁ బెప్పన్వలయున్. ౧౨
- క. చదు వల్పమైన గాతఁడు, కుదిరిన లోకానుభూతి గొప్పనియగుటకా విడలించె గట్టిచిక్కలఁ, జదు లేర్పడ వేలకొలది జనముల నేలెన్. ౧౩
- చ. మతమునయం సతంఁకు బహుమాత్రము శిక్షణ మందఁడయ్యె గా ని తఱచు కోశల ల్లని మనీషు లొనర్చు మతప్రసంగముల్ సతతము గాలకించి సువిచార మొనర్చుటఁజేసి యందఁ గాం డితి గడియించె తన బంపించె నతిం జల వాగవంతున్. ౧౪
- క. చిత్తమ్మున మజ్జననియు, మత్తమసతి యన్న భావ మొదవెను నాకున్ బత్తియుఁ బ్రపత్తియును లే, కెత్తఁగ నగ్గత దేవు నెపుడుం దలఁచున్. ౧౫
- క. ఆయమ్మ దేవతార్చన, నేయక బోనఁబు నెపుడుఁ జేయద మఱియున్ బాయక విష్ణాలయమున, కేమెడనే ననుచినంబు నేగుచునుండున్. ౧౬
- వ. నాయెఱిగినంతపట్టు చాతుర్మాస్యము నామె విడువదయ్యెనయ్యమ్మ కఠినదీక్షౌ రక్షితంబులగు వ్రతంబులు సతంబు నిరంతరాయముగా నాచరించునెట్టి యిక్కట్టు ముట్టడించినను దాఁబట్టిన నోము నుజ్జగించుట మజ్జనని యెఱుంగని కర్జంబు-చాంద్రదాయణము నెఱుపుతటి నాకెకుఁ దెవులు సోఁకుటయు నయ్యామ యమ్మున కామె నేమంబు నేమాత్రయుం బెఱుప నయితిగామియు నెఱుంగుదు-రెండుమూఁడు కఠినోపవాసమ్ము లా సాధ్వీమతల్లికకు నల్లెరుపై బండినడకం బోని-వామెకుఁ జాతుర్మాస్యలయం దేకభుక్తంబ నియమ-మంతం దనివోక యొక దాన నయ్యమ్మ వాసరోపవాసంబు నాసించెఁగొండొకదాన భానుసంద

ర్శనంబైన గాని బోనంబు ముట్ట నను కట్టజేజేసికొనెనపుడు నాపైవోడులం గూడి వేడివెలుంగు కాన నయ్యెనని మాయమృతం న్విచుచుట కేను మిన్ను మానికంబుడై గన్ను నిలేపియుండువాడనశిబిశిశువునం బ్రాయంబుగా నంబుజ బాంధవుడు కంటంబుజమి యెల్లరకుం దెల్లంబు మాకిస్మికంబుగా లోక బాంధవుడు దర్శనం బొనరించు నే మొక్కగంతనం బోయి యు చున్నదని మమృతం నివేదించువారమా సుశీల కరుగువరుగున వచ్చి నిలోచన భాస్వరుడు మేఘు చ్చన్నుడగుడు నామె “పోనిండు నేను నాయాకాశంబుట భగవానున కిసమ్మ తము కాబోలు”నని వేసకమ్మై నాడే యింటవనిలు దక్కినన నరుగునెండియు.

౩. కానంబుడు ప్రియహార, భాసము మానిల్లియు విధింపబట్టి గా
సానశనిశేషంబు ల, నూముగా దెలియ నామె కురుమతి యగుచున్. ౧౮

ఉ. అంతిపురంబునం గల కులాంగిన తెల్లన నామెతెల్వీక
త్యంతము సంతసింతు రుత్తపక్షుడు బాల్యముచల్ప నేను నా
చెంతకు దల్లి వెంటఁబడి చేరితి గాజుయిత్రికేక పరా
కాంతినితల్లికి జరుగు నిమ్మచిముచ్చట గుర్తు నేటికిన్. ౧౯

తే. రత్న రుచి హస్తీ పంకిజానాతీ సంఖ్య, నలరు క్రైస్తవశక్తినిబద్ధామందు
దశమమాసద్వితీయమై తనరునాట, జననమంచినవాడ నే జంపతులకు. ౨౦

సీ. ప్రభవమందిన నోటబంధిపురమంద, నాకుజ్జలనమెల్ల నడచిపోయె
బల్లెకూటమునకుఁ బంపిన దృశ్యంబు, కన్నులఁ బట్టినట్లున్న పిల్లకు
నెక్కమా ల్పబ్రాహ్మణుని కుంజెని చిక్కయ్య, నెంతివాడనఁ దలకెక్కయ్య
వోడివిద్యార్థుల. ౨౧ గూడ నాట మాంబుజల దూషించు చూకటిపిప్ప

తే. సభ్యసించిన ఎనుమంది యెని నేడు, కాకరానియ్య నిలువై ననననఁజేరి
నాకు నిశీతిబుద్ధి ధారిణాబలంబు, బూడ్చుమని సెప్పు తెంతయుఁ బోలకున్నె.

* * *

౨ వా ల్య ము

తే. బంధు దివాణమున మంత్రిపదము వీడి, న్యాయసభయందు సభ్యమర్యాద వడిసి
నాకు నేడేండ్లవయ సున్ననాడు చేరె, రాజకోటకు నాతండ్రి తేజ వెలుయ. ౧

తే. అతడు న న్నపురంబునం దలరునొక్క, ప్రాథమికపాఠశాలకుఁ బంపె నందు
నావతించిన విద్య నెన్నంగదగు విశేష మొండేనిలేద యోజ్ఞాభిమాడ. ౨

వ. అంతః గ్రామకీమంబున నే నున్నతపాతశాలకుం జేరితి - పుష్పకీకి నాకుఁ
బండ్రొండెడుల యీడుండు - చక్కలంబున 3

క. బొంకాడీ యెఱుంగ నెన్నెడు, జంకును సి గ్గెక్కుడగుట సంఘముఁగదియన్
జొంకిపుంజొత్తములుగా, నొకెవ్వరు లేదు నాకు విచిత్ర మిత్తుల్. 4

ఁ. పగ్గినిన్నచానిపలకను చలించి, నకలుచాఁచి టెఱుంగి నొకెవ్వరు
గురుడు దీని నొప్పు చొరకొనె నాచిత్ర, బొంగన్నతీ నిట్టి దొంగిపనికె. 5

ఁ. పట్టిదుర్గణంబు నొన్నె నెద్దుని, నొకటముగట పొకటి గొట్టెగాని -
యతివిడచి నొకటముగట పొకటి నొకటముగట పొకటి నొకటముగట. 6

క. గురువుల హాదకంబుల, నెరుము పంయింతుగాని చిత్రమునఁ ౭
చ్చిత్రంబులఁ దర్కించుట, యెఱుంగి నేరొడు నాకు నిది సాజమగున్. 8

ఁ. కన్నుఁబాఁచి టెఱుంగి నెన్నెడు నొజ్జల, నీతిమాలి గురులచేత నొక్క
మాటపడుట నాదు మతిమునకున్ దవ్వు, పట్టుపడియె నాకు నిట్టి నడత. 9

వ. కావుటంజేసి లాతిపొత్తంబుల దెనకుఁ జిత్రముంజనసిక పాత్యగ్రంథములనిరంత
రము వల్లించువాడెనిట్లయ్య నొక్కతెఱి మజ్జనకసంపాదితంబు పితృభక్తబోధ
కంబు నగు శ్రీవణచరిత్రం బు నాటకంబుపై నాకన్ను పడియెనంత నద్దాని
దుదముట్టు ననధానంబుమెయిం జదివితెనయ్యవసరంబునంద బొమ్మలాటకాండు
కొండఱు మామందిరమునకు వచ్చి 10

క. నేత్రోత్సవకరములఁ బలు, చిత్రంబులఁ జూపి యెందు జేయుమునశ్శక్
మాత్రీపితలఁ గావడి నెడి, యాత్రసుఁ గొనియోవు శ్రీవణనాకృతిఁ గంటిన్. 11

క. ఈ చిత్రరు వాపొత్తిము, నాచిత్రమునందు షెద్ద గాటుకొనియె నా
రాచారుఁ డక్కుమారుడు, తోచెను నా కొజబంతితో నెన యగుచున్. 12

వ. అతఁడు కథావశిష్టఁడయినట్టితెఱి దలిదండు లార్తిమై
సుతుని దలంచుచుం గడుపు చుమ్మలువాఱగ నేప్పుగీత మ
య్యతము నా స్మృతి నిలిచె శోకము పైకొనుకూడ్చి నన్నదల్
కృతికరఁగించె దాని గురుడిచ్చిన జంత్రీముమీదఁ బాడితిన్. 13

మ. సరగా నత్తరుణంబునం దల హరిశ్చంద్రావనీపాల స
చ్చరితం బాఠింట్టువుల్; సరభసోత్సాహంబు దీపింప మ
ద్గురూజ్ఞుఁ గొన దానిఁ గంటి; నది గింగుర్వెట్టెడిన్ శ్రోత్రగ
వ్యంభంబునఁ జూచి; దోచె నది నాభావంబు నువ్వెత్తుగన్. 14

౪. ఆప్రదర్శనంబు సనిశంబుఁ దలకింప, నిచ్చు వొడమెఁ గాని యెన్నిసార్లు
జనకుఁ డాజ్ఞ నిచ్చు స్వాతంత్ర్య మేపాటి, కలదుగాకు దానిఁ గాంచు తెట్లు. ౧౪
౫. అని తలఁచి వేటొకం డుపాయంబు లేమి, నాహృదయరంగమంద తన్నాటకంబుఁ
గోటిమార్లు ప్రదర్శించికొంటి నేను, నిరుపమానందనామాజ్యనేత నగుచు. ౧౫
౬. నిత్యంబు హరిశ్చంద్ర, స్తుత్యపథం బూని గూనిధుల్ జయఁజెట్టె
సత్యంబు పోలి యెని యొ, స్తుత్యము గనగాదె యని మనంబున నెంతుకొ. ౧౬
౭. ఆ యుఁ ఘోషితి సత్యము, నా యన తప్పిడిమాన్ ద్రుని నివత్తుల్
నూనియితి యొ ప్పమునఁగె, ప్పాయమున నొప్పునఁగె యెంత మిగిలెకొ. ౧౭
౮. సర్వశరంబుఁ నత్యంత, సత్యము సత్యం బటంబు వ్యారతములకొ
బ్రత్యయము గల్గె నలజ్జ, యత్యంతం బగుఁ దలంచునలతన దానికొ. ౧౮
- మం. ఇపుడు లోకజ్ఞాన మెచ్చిన కొలఁదిఁ, దర్శించి తర్కించి తలఁచినకొలఁదిఁ
జెల్ల కందఁడు హరిశ్చంద్రుఁ డటంచుఁ, వోరంబుగా నాకుఁ వోచుచున్నయ
శ్రవణండు నల హరిశ్చంద్రభూవిభుఁడుఁ, జింతింఁ చినకు నజేవసత్యముల
తన్నాటకంబు లిత్తఱిఁ బఠించినను, వెనుకటివలె నే ద్రవించు నిక్కవెము. ౧౯

౩ బా ల్య వి వా హ ము

౪. ఈ వివాహఘట్ట మావిష్కరింపక, మఱుగు సేతె గాదు మదికే నింపు;
కాని దీన నిట్టి గరళంపుముద్దల, మెక్కవలయు నేను బెక్కుమార్లు. ౧
౫. పొగడఁదగుకతల నిటఁ బలు, వగల న్నొనియాడి చెడ్డవాని న్విడ వే
లగునే నిజమున కే నూ, డిగముం బొనరింతు నేని డిందనిబత్తికొ. ౨
౬. పదుమూఁడువత్సరంబుల, యదనకొ నాపెండ్లి జరిగె నని కబ్బమునం
గదియించుట సంతాప, స్పదమగు విధి యయ్యె నేమిపల్కుచు నింకకొ. ౩
౭. నేడు నాకాపుగడకు నగ్గంబై నాటినాయీడుగల్గి వెల్లొందు కుట్టలం జూచు
తఱి నావివాహవృత్తాంతము తలఁపునం బాఱ నాదుర్దశ కెంతయుఁ జింతిల్లి యేత
దనర్థంబునకు దవ్వైన యవ్వారి వవ్వారిగాఁ గొనియాడు చుండుఁగొండక నాట
జ్జరిగిన నాపెండిలి స్సమర్థింప నెట్టి వైతిక విధియుం గానరాదయ్యె - వెండియు ౪

- సీ. కత్తియవాడులోఁ గలవు ప్రధానంబు; పెండ్లియనుచేర పెండు విధులు
తొలుకొల్పఁ బిల్లల తలిదండ్రులు దాహింపఁజేసినై కావించి నెడి నియమ
మాద్యసంస్కార, మయ్యది దుష్కర్తృమం, బుగఁ గాని పెండ్లి ముగియులోనఁ
గుట్టువాఁ డునుటలుఁ గోల్పోయినఁ గుమార, నైశవ్యదుర్వృత్తవత్స కాది
- తె. తజహగా సేవధానగాథల నెఱుంగు, పిల్లలుండరు; నా పట్టి వింత తంతు
ముగియఁ బుమాఁడు మార్పిడు మొదటిపాపలిద్ద జేసెనుగొట్టియో యెగిరెంటు.
- కె. నాత్మితీయప్రధానంబునాఁటి కేసు, వత్సరముల వయ సున్నవాఁడఁగాని
దానిఁగొంచి నాతోడఁ దల్లిదండ్రు, లెఱుక గావించిరో లేదా గుఱుగు సున్న.
- సీ. మువ్వర మన్నదముల మేము; ఎచి నెంతకుమున్న పెద్దయన్నకును పెండ్లి
నాద్యితీమా గజనకు నా పెదలండ్లి, పుతనకు నాకు నొత్తున్మీ మలర
నొకముహూర్తమునంద యుద్వాహ మొనరించి, నిచ్చితమయ్యె; నీ నిర్ణయమున
మా మంచిచెడ్డల మది నెంచఁ బనిలేదు, మానమృతియు ననమృతియు నరయు
- తె. నక్కఱయ లేదు పెద్దల; కింకు వాఁ, కానుకూల్యము నల్పవ్యయంబు నొప్పు
టొక్కటే చాలు నితరుంబు నూహసేయ, రెంత సాహస మొకర్జ మెంచి చూడ.
- క. హైందవసంసారముల, యందు వివాహంబున్న సంతంతలతో
నం దీఱి చిచ్చువారలు, నందెనువా రడఁగిపోదు రక్కార్యమునన్.
- క. అర్థమును గాలము నిరర్థకముగ వెచ్చిపెట్టి యాడంబరముల్
వల్లెడజేయ నిభయులు, వ్యర్థస్వర్థానమాశ్రయించి గాఢు నిహా!
- క. విందుల వింతల మేళములు, దాశములను పట్టుల బాఁగెల నె
న్నందగు నగనాణెములఁ, గ్రంయగ సమకూర్చు రహమిశల్ చెల రేగెన్.
- ఉ. శ్రోతలు మేల్ బలారె! యనుచు న్దలఁపిన నిస్సయంచు బల్
రోతవెలొచ్చినం గనక తొప్పుచు గొంతులు చీలునట్లు సరి
గీతము పాడి రోగములకింకరులై పొరుగిండ్లవారికిన్
మూలన దెచ్చిపెట్టెద రిహర్షిశము న్నటకొంద టిత్తఱిన్.
- క. కిమ్మనక భరింతురు పార్శ్వములఁ గలవార లీ యసహ్యమును వా
రు మ్ముం దీ యల్లరి నా, గమ్మును గావింపవలయుఁ గావున నవురా!
- తే. వెచ్చమా తగ్గు విభవమా వెచ్చవచ్చు, ననుచు మాపెద్దవా రెల్ల రరసి యరసి
యేకవారంబ యీపీడనెల్ల బాఱఁ, దోల నెంచిరి చెలులు బందుగులు మెచ్చ.
- న. అదియుంగాక మజ్జనకుండును దదగ్రజుండును జరాభార పీడితులగుటయు, వాగు
నెఱవేర్చిందగిన శుభారంభంబు లింతకు వెలిగా నన్యంబులు కానరామియు,

మునిమండ్రదిమియం దెల్లరకుం దమపిల్లల ముద్దుమచ్చలుం విలకంచు నులూ
టంబు వోడముట సాదంబగుటయు, మా వివాహంబు లొక్కమాటు ననుచు
టకుఁ గరణంబులయ్యెఁ-బూశ్వోక్తప్రకారంబున వైవాహికకృత్యంబులు విష్ణుం
గతిపయమానములు చెల్లె-సీనందజిఁ గాంచి నే నాగామి విశేషమృతం బశినట్టి

ఆ. అట లాశికోందు నప్పిల్లతోఁ గూడి, యందలంబు లెక్కి విందుఁ గాట
మంచిదుస్తులకొ ధరించి కులుకుచుండు, ననుచు నుచ్చివాడ నగ్గలము. ౧౭

ఆ. రాజకోట విడిచి రంగదానందతు, రంగమంబు నెక్కి చెంగలించి
యిచ్చిజన్మఁ గూడి యిగితి మామాతృ, భూమియైన తతో శనుదామచరికి. ౧౮

సీ. ఒకయయ్యచెంత సేనకుఁజేట మాతిండ్రి, కలహదయ్యె ను మృత్యుమెందు
నెట్టికో సెలవు కొక్కింత నాజ్ఞించి తాఁ, బయనమయ్యెను భూమిబంధున
దారిలో శకటంబు తలకిందులై కూల, నతనిమేనెల్ల చుగ్గయ్యె నాట!
క్షీతగాతుఁడైన మజ్జనకుఁ జూచినయంతి, మాసంబరంబెల్ల కొనకలె

ఆ. నిట్టిచెట్ట మమ్ము ముట్టసివైచిన. గాఁగనయ్యెఁ బరణయశయిత్తు
మేను బెండ్లివేడ్కలోన ముసంగి చిం, తింపనైతిఁ పిండ్రికీపుమోపు. ౧౯

క. తలిదండ్రులదెస నాకుం, గల దెంతయు భక్తి; దానికంటె లనంబుకొ
వెలితిపడఁబోదు భోగం, బుల్లపైఁ గల రక్తి; యుక్తముగ నూహించక. ౨౦

ఆ. ఇంక నెఱుంగనైతి నే సుఖమంతయు, నీఁగి కన్నవారి కెల్లనలఁ
దగునపర్య సేత ధర్మపు లన్నింటఁ, బ్రశిమగణ్య మన్నపాశి తెఱంగు. ౨౧

తే. మామకినంబు నింద్యమై మలయుభోగ, తృప్తకున్ బుద్ధి సెప్ప నర్హి నొకటి
యదిమనశ్శల్యమై నాడుమొదలు నన్ను, గరమువేధించు ముందుతి త్రధనచింతు.

క. ఓరీ! కోటియపాయము, లారసి పన్నెదవుగాక! యకలంకంశా
వై రాగ్యము లేకుండిన, నేరపు త్యాగంబు వడయ నీ వెన్నటికిన్. ౨౨

వ. అని నిష్కలానందుడు రచించిన గీతంబును బాడునప్పుడు వినునప్పుడుం దలఁ
పునం బాటి తద్దుర్వివయంబు నన్ను లజ్జావశం జేయుచుండునది యట్లుండె. ౨౩

క. నలఁగియు గాయమ్ములతోఁ, గలఁగియు నగుమోము వెట్టి కావించెను బెం
డిలితంతనెల్ల జనకుం, డల దృశ్యము కనులఁ గట్టినట్టుల యుండుక. ౨౪

తే. చిటుతపాయంబునం బెండ్లి సేయుకతన, మజ్జనకు నిట్లు తీవ్రవిమర్శసేయ
సాహసింతు నటంచు నాఁ డూహాపడితి, నోటు! శకలంబు నా కపు డొప్పియుండె.

- చ. హెచ్చియదగు నెక్కి పిల్లయు నేమి గాన, దున్నె తెలుగు గానలు సన్నెకల్లు
తొక్కినట్టిజాడ మక్కున బాసెముక్కు. గ్రోలు లేల మఱపుచాలు బడదు. ౨౭
- క. మా చూలుమంటలు సంస్కృత, సేయన్ దొరకొన్నభంగి చిత్రమువోలె
గాయెట్టయెడుట చున్ని, బాయక యూనాటికేని భాసిలుచుండున్. ౨౮
- సీ. ఆ తొలికేయి నోహా! తూర్పురహమరిల్, గుర్తింప నేరని కుజ్జుచంట
మొనసి సంసారసముద్రగర్భమునం, దు నమాంతముగ నొక్క-దూకు దూకె
నాదేయికి రైవ్యమంతయు నాకు-మా, నిది నె బోధించె బావనగునాథ్య
నాకొమ్మ కెన్న రా పోకడ లక్ష్మిప్పిరో, యసుమంతయేని నా కెఱుకడడ
చ. యెఱుంగ వేడవైతి నెన్నచు ముందైన, గోసలమునన్నోక్తి లేదు
మాకు సిగ్గు నినుపమాన, మనోన్యము, భాసెలొకసిద్ధి యబ్బు బెపుడు. ౨౯
- క. అమ్మగువతోడ నే నిద, నెమ్మెయి మాటాకు లొడవు నెయ్యది వక్త
వ్యమ్ము నభూసినాహా, య్యమ్ము న్నను జేర్పడయ్యె నతిదూరంబున్. ౩౦
- వ. అప్పట్ల నిక్క-ముగా నెట్టి శిక్షయు నక్క-అకు రానేర-దద్దానితో నొకింతయే
నావశ్యకము లేకుండఁజేయఁ బురాభవసంస్కారంబు లేంతయు సమరంబులు-
కావుటంజేసి కాలక్రమంబున మాకుఁ బరిచయము నల్గిల్లి శంకాతంకంబు
లేఱుంగని సల్లాపములు బలియఁజొచ్చె. ౩౧
- తే. హెచ్చులొచ్చులు లేక మాగాను మల్బు, మైన మాయె నించుకయేని మసల
కేను జూరడ దొంగకొరికి కింకీమోని, పొయెఱుంగు గునంపుచొనితంబు.

౪ యా జ మా న్య ము

- శా. నాకుం బెండిలియైనకాలమున నానాసీతులంగూర్చి ను
శ్లోకుల్ వ్రాసెను పత్రికల్ నెలసి వచ్చున్ స్వల్పమూల్యంబునన్
సాకల్యంబుగ వాని నే జదివితీన్ సంప్రాప్తమైనప్పు డం
గేకప్రీతివ్రతచర్య ధర్మములలో నెచ్చించు బల్లంబుడెన్. ౧
- క. అది ముద్రావోలె నామది, నదికెన్మఱి సత్యదాస్య మస్మద్వ్రతమై
కుదురుకొనియుండుటన్ బర, సుదతీన్నేహము నభిప్రసూనమ నాకున్. ౨
- వ. వెండియు నేకపత్నివ్రతంబును ద్యజించుటయు నవ్వయసునందు నా కసాధ్యం
యైన నవ్విచారంబు నా కొండుచెట్టకుం గతమయ్యె-నెట్లన 3

తే. ఏకపక్షీవ్రతంబు నేనిట్లు నెఱప, నానెలంత పాతివ్రత్య మూనవలదె ;
యని తలంచితి నియ్యూహ మట్టె పెరిగి, యువిదపై నాకు సందియం బొడవజేసె.

క. ఆయమచి త్తం బెఱుంగగ, నాయధికారంబు నేర్పునంజూపితి దో
పాయ త్తచరిత్రంగ మజ్జాయను శంకింపదగిన సడిలేకున్నన్. ౫

క. నాక న్నంతయు నచ్చెలి, పోకడపై నుండు నెల్లసదు; సందేహ
వ్యాకులితచిత్తులకు నేలా కావలె గార్యకారణాన్వయ మిస్సీ ! ౬

క. ఇరుగిండ్లకు బారుగిండ్లకు, నరుగం దగ దస్మదాజ్ఞ నందక నీ వం
చటలేకయ శాసించితి, గరిత ; నిదియ బీజమయ్యె: గలహంబునకున్. ౭

చ. ఇది యొక బందియై వెలసె నింతిక, నిట్టికడిందకర్జముల్
ముదితసహింపదయ్యె, దనముచ్చట హెచ్చినచోటకేగ నా
ముదలందొలంగె, నట్లుగుట ముమ్మరమయ్యె మదీయకోప, మా
సుదతిస్వతంత్రతాగరిమ సుస్థిరమయ్యె, నికేమి సెప్పుదున్. ౮

వ. నాడు క్రొంగొ త్తకాపురంబులు గడపు మాకు నొండొరుల ముచ్చటలు నిష్ప
చ్చరంబయ్యె. ౯

ఆ. నిక్క మరయ నాదు నిర్బంధచర్యల, సరకుగొనక తలఁపుజాడ బట్టి
పాలెతి మెలంగు టెట్లు పోలని చేతయా, నురక నెఱపదగునె దొరతనంబు. ౧౦

క. ఊరేగింపుల జూడకు, పెరంటంబులకు బోకు ప్రేముడికత్తెన్
దారుకొనబోకు గుడికిం, జేరకు మను చట్ట మే సుశీల భరించున్. ౧౧

క. నాసతి నే శాసించిన, నాసతి నా కానయిచ్చు టర్హంబకదా
యీసత్యమ్ము నెఱుంగక, చేసితి మగపెత్తనంబు చేడియమీదన్. ౧౨

వ. చదువరులు మాజీవితంబెల్ల నిట్టి సందడికయ్యంబులకు వియ్యంబు సూపెనని
యాహింపకుందుగొక-నిమ్మ-శంకమగు పేర్మియ లేమయెడ నావిధించు నిర్బంధ
మునకు మూలంబు-నాయెల్లాలి నెల్లపాలెతులకు నొజ్జబంతిం జేయవలయు నను
నాస నాకు మిక్కుటంబు-కాన ౧౩

ఆ. నిప్పువంటి నడత నేరిచి నాకన్న, దెల్ల నెఱిగి పనుల నిచ్చులందు
నాకు వేఱుగాక నారాణి రాణింప, వలయు నన్న కోర్కె బలిసె నాకు. ౧౪

సీ. కస్తూరిబాయి కీ కాంక్ష యన్నదో లేదో, యించుక యేని నే నెఱుంగనైతి
వ్రాల్చిన నెఱుంగ దవ్వనిత, మాయామర్మ, వతిగాదు, స్వాతంత్ర్యవాంఛ బెంచు

- నభినివేశం బున్నయతివ. మితౌలాష, చదువులేమికినై విచారపడుదు
చదువుకై నానల్పుజతనంబు గని యైన, విద్యాభిలాష చూపింపఁబోదు
తే. నాకుమాత్రము తిద్వాంఛ ననయఁజాగె, నాకెయే నాదుప్రేమకిల్లె తనర్చె
గాన నమ్మానినియు నప్పిథాన నన్నుఁ, జూడవలెనన్న కోర్కె నస్వీడదయ్యె. ౧౫
- క. మా కన్యోన్యప్రేమము, లేకున్నను నిత్యనిర్వ్యళికప్రణయం
బేకాశ్చనైన నుంటున్, గాకోరికి తీవ్రవేదనకు ద వ్వయ్యెన్. ౧౬
- స. భార్యానురాగం బపారిమై నెలకొంటు, బడినైన గాకదే గొడవరేఁగి
దినకరుం షవరాంబుధిని బ్రొంగు తెప్పడో, కానంతచీకటి క్రముు తెపుడో
యడరి లేడవరాలికడ వ్రాలు తెప్పడో, మించుఁబోడిని గు స్తరించు తెపుడో
చెలువచిన్నారిచూపులఁ గాంచు తెప్పడో, జలిబిలిసరసముల్చిముు తెపుడో
తే. యని నలంగితి మర్కరమాఁయోగి, మవసరం బున్న లేకున్న నవియు నివియుఁ
గల్గవొల్లులు వల్లి వాల్లంటి కేను, తెప్పనడసీయ నద్దమరేయివఱకు. ౧౭
- తే. మితి యెఱుంగక యిటు పొలమేర దాటి, మూరిఁబోయిన నాతాల్మమునకు దోడు
నాకుఁ గర్తవ్యకాంక్షయ లేయున్న, నెట్టిచెట్టుకు నగ్గమై యేడ్తునొక్కొ. ౧౮
- పం. బికారి నై దుర్లంతరోగపీడ సుక్కి యుంచునో
యకాలమృత్యుఘోరన క్రమందుఁ జక్కి-యంచునో
యిఁకెట్టిసంచరచ్ఛవత్వ మేపుసూపఁగాఁ బ్రపం
చకం బిసీ యటంచు రోయ సగ్గిమగ్గి యంచునో. ౧౯
- వ. కాని ప్రతిదినంబును గాల్యకృత్యములు విధిగా నిర్వహించుటయు స్వప్నమందేని
దబ్బుఱలాడకుంటయు నాముఖ్యవ్రతంబులు-కాన నన్నుఁ బెక్కుమాటు లీరెండవ
నియమంబ యధారించె - నది యట్లుండె. ౨౦
- తే. పొడలె నుత్కంఠ భార్యకుం జదువు నేర్ప, నేమిలాభంబు భోగేచ్ఛ యింతుకేని
కాలము ననుగ్రహింప దక్క-మలనేత్ర, కిచ్చయా లేదు నెఱవేర్చు తెట్లు దీని. ౨౧
- క. పై వెచ్చు రాత్రులం దే,నీపని సాగింపవలయు నెవ్విధిఁ బెద్దల్-
దాపున మాటాడుదు నే, నొపగదా వారిచెంత నుంటకు నైనన్. ౨౨
- తే. నాడు నేడును గత్తియవాడునందు, నువిద కవరోధ మర్యాద యున్నకతన
జవ్వనంబునఁ గస్తూరి చదువుజతన, మక్క-ఱకు రాక మిపుల వమ్మయ్యెనకట. ౨౩
- తే. ఆవరించిన కామాంధ మంతరించి, సుంత యెఱుక సమీపించు నంతలోన
లోకయాత్రా సమారంభ లోలబుద్ధి, వొడమి యవకాశ మింతేని వడయనైతి.

- క. గురుకడఁ జదివించుటకై, నెఱపిన జతనంబు సెడియె నెలత తుదకు ను
త్తరము లిఖించుటకును గుఱ్ఱరాతిపొత్తంబుఁ జదువ శక్తి గడించెన్. ౨౫
- క. ఆ యున్నత్తప్రేమకు, నీయకొనక యుందునేని యీనాఁడు సుధీ
గేయంబగు వైదుష్యం; బాయమకుం గుదిరియుండు నని యూహింతున్. ౨౬
- క. ఆమె కిప్పుడున్న విద్యా, వైముఖ్యముఁ బాపి యుండువాడ విశుద్ధ
ప్రేమకు నజయ్యకార్యం, బీమహి లేదంచుఁ దలఁతు నేఁ జిత్తమునన్. ౨౭
- క. లాలసబారిం బడు న,న్నేలె నొకం డంటిఁ దొల్లి; యింకను చుడువన్
బోలిన విశేష మున్నది, యాలింపుడు విన్నవించు నద్దాని నిటన్. ౨౮
- క. నమ్మించెను బలుదృష్టాం, తమ్ములు న; న్నెవఁడు విమలతరనిష్ఠాయో
గమ్ము విడువం డతని దైవమ్ము కటాక్షించుఁ దుది కవశ్యం బనుచున్. ౨౯
- ప. ఎట్టులన హిందూసంఘమునం దతిబాల్యవివాహమరాచారం బున్నను, దాన
జనించు నుపద్రవంబుఁ గొంతవట్టు తొలఁగింప జననీడనకులు నూతనవఘావసు
లకుం దఱచు వియోగంబ సమకూర్తు రయ్యారంబు మాయంచుచు
బ్రయుక్తంబయ్యెఁ బరిణమానంతరము చెల్లిన వత్సరంబు లైదింట మా జంట
కూడియున్న కాలంబు మూడేండ్లకు నిమిషనేరదు—మా కలయకయం దైదాఱు
మాసమ్ములు నిండియు నిండకమున్న పుట్టినింటివారు కస్తూరిబాయి కావ్యస
మంపెడివా—రప్పిలుపు లప్పుడు నాకుఁ దీవ్రవేదనాజనకంబులై యుండెడివి—కాని
మా యాలుమగల నవియ బ్రదికించె ననుట నిక్కువంబు—వెండియు 30
- ఆ. చదువుకొఱకు నేను బదు నెన్నిదవయేట, జేసినాడ నాంగ్లసీమ కదియ
మాకు దీర్ఘ విరహ మంత్రమై నేర్పె వియోగసహనశక్తి నుభయులకును. 31
- ఆ. ఇంగలాండు విడిచి యింటికే జేరిన, పిదప నైన మాకుఁ గుదురదాయె
నాఱునెలకొలది మీఠినకాలంబు, విషయసౌఖ్య మనుభవించు వీలు. 32
- ప. ఏలనా నక్కాలమునఁ దాసులోని దారంబువోలె రాజకోటకున్ బొంబాయికిఁ
దఱచు పేరెమ్ములువాఱుట నాకుఁ దప్పనిపనియయ్యె. 33
- ఆ. అవల దక్షిణంపు టాఫ్రికా పయనంబు, కూడివచ్చె దానితోడ నాకు
విషయసౌఖ్యవార్ధి వీచీపరంపరా, హతులఁ గడచు భాగ్య మగ్గపడియె. 34

౫ ఉన్నతవిద్యాభ్యాసము

- తే. పరిణయమునూటి కున్నతపాఠశాలఁ, జేరితి నటంచు మున్నె భాషించియుంటి
నేను నాయన్నలిద్దఱు దానియంద, చదువుచున్నార మయ్యవసరమునందు. ౧
- క. రెండవయన్నకు నాకుఁ, బెండిలితో నొక్కయేటివిద్య నశించెఁ
వెండియు నయ్యగ్రజుఁ డెన్నందును విద్యాలయంబునకుఁ జనఁడయ్యెన్. ౨
- క. హైందవసంసారమ్ముల, యం దెందఱు కుఱ్ఱవార లకటా నేఁడీ
చందంపు దుర్లభ న్వగఁ, బొందుచునున్నారొ దై నమునకే తెలియన్. 3
- వ. మదీయవిద్యావ్యాసంగముమాత్రము తదనంతరము నిరంతరాయముగాఁ జాగు
చుండె - బాఠశాలయందు మందబుద్ధి యను మచ్చ నాకు లేదయ్యె - నొజ్జలకు
నాదెసఁ గూర్చి మిక్కుటంబు - వారు నావిద్యాశీలంబులఁ గూర్చి తలదండ్రు
లకుఁ బంపు కిల్లాకు నందెన్నడును జెడ్డవ్రాత కానంబడదాయె - నంతియ కాక
యే నాయాయ కక్ష్యలయం దదృష్టవశంబునంజేసి బహుమానమ్ముల విద్యార్థి
వేతనమ్ములఁ బడయఁగల్గితె- నాబుద్ధివై శిష్యముపల్ల నాకుఁ దృప్తి లేకుంట నిట్టి
సమ్మానంబులు ప్రాప్తించు తఱి నబ్బురపడుచుండువాఁడ - నిట్లుండియు ౪
- క. శీలమ్మునయం దన్వయఁడు, వేల్చుమడఁచి చూప నెట్టివీలును గలుగం
జాలని లీలఁ గడుంగడు, మేలుకొని చరింతుఁ బ్రీతినిమేషమునందున్. ౫
- క. నలుసంత దొసఁగు పొసఁగిన, జలజల నా కశుభ్రజలము జాల్మోను నిక నొ
జ్జలు నను శిక్షార్హునిగాఁ, దలఁచినతఱిఁ గల్గుసిల్లు తరమే నుడువన్. ౬
- ఆ. ఒక్కమాటు నన్ను నొజ్జలు దండింప, నపుడు శిక్ష కడలనైతిఁ గాని
దండ్యమైనయంత తప్పుసల్పితి నంచుఁ, బ్రజ తలంచు ననియ పనవి నాఁడ. ౭
- క. ఒండగు తరగతియందో, రెండవ తరగతినో యిది జరిగె నిట్టిద వే
తొం డేడవతరగతియం, దుండినతఱి జరిగె నప్పు డొజ్జలలోనన్. ౮
- వ. ప్రధానమై గిమీ యనునతండు వెలయు - నయ్యయ్యవారు ౯
- క. అంతేవాసులదెసఁ దా, నెంతే నాదరముసూపు నెల్లప్పుడుఁ గా
నొతయు నేమము దాటఁడు, మంతు గనిన శిక్షకుండు మాబడిలోనన్. ౧౦
- క. ఆయన మాకు శరీర, వ్యాయామంబును గ్రీకెట్టునాట విధించెన్
నాయన్న వీని మెచ్చదు, వాయని బిడియంబు గల్గువాఁడను గానన్. ౧౧

- వ. మఱియు దేహపరిశ్రమంబునకును జదువునకును సంబంధ మానంతయు గానరాదని యత్తటి నాకొక దురభిప్రాయం బట్టియుండె-గాని విద్యావిధానమునందు మానసికశిక్ష. కేంత ప్రాధాన్యముండు నంత శారీరకశిక్షకును వలయు నని నర్థంబు నేఁ జెఱిగితి-నది యట్లుండె. ౧౨
- క. అందందుఁ బచ్చబయళ్లు, యందుఁ గడుదవ్వు నడుచు టది యత్తమమంచుదెలిసి నిత్యజీవిత, మందుఁ బ్రయోగించినాడ న మృరియాదక. ౧౩
- వ. దానంజేసి సాతశాలయందలి వ్యాయామంబు వడలుట నా కనర్థదాయకము గాదయ్యె-నడకయ నాకు వలయు దేహదార్ధ్యమును బ్రసాదించె-మఱియు. ౧౪
- క. మాయయ్యకుఁ బరిచర్యలు, సేయతలం పెక్కు డగుటచేతన దేహ వ్యాయామ నాంఛ తొలఁగం, దోయవలసివచ్చె నాకు దుర్వాసముగక. ౧౫
- క. విడుదల గంటం గొట్టుడు, బడి విడి శరవేగ మడరఁ బర్వెత్తి కడుం గడు బత్తిం బరిచర్యలు, నడుపుడుఁ దండికి ముదమ్ము నాట్యము సేయన్. ౧౬
౪. అయ్యకూడిగంబు నాచరించెడిపట్ల, నన్ను నడ్డగించుచున్నదాని వడలనిం డటంటి వ్యాయామ శిక్షను, వినడ గురుడు నాదు విన్నపంబు. ౧౭
౪. మందవాసరమ్ము మాపటి వేళ నా,కపుడు తప్పదాయె నాటలాట దాపరించె నొక్కతఱి ఘోరజీమూత, పటలకబళితాభ్ర భాగమగుచు. ౧౮
- తే. చెంతలేదయ్యె గడియార, మంతుపట్ట, దాయెఁ గాలంబు, కనుఁబ్రొమె నబ్బనిచయ మట్టె బడిఁజేర నందొక పిట్టయేని, గంటఁబడదయ్యె నపరాధ మంటుకొనియె. ౧౯
- వ. మఱుసటిదినంబునఁ బ్రాధానాధ్యాపకుడు రాకరాముల పట్టికం బరికించి యోయి నిన్నటి సాయంసమయమునం దీ వేల రానైతి వని నన్నడుగ నేఁ గలయాపెల్ల వెల్లడించితి- నతఁడు మద్వచనంబు విశ్వసింపక నాకార్థికశిక్షగా రెండణాలువిధించె- నయ్యవసరమునం దేను ౨౦
- క. వచ్చెగదా కల్లరి యను, మచ్చ యటం చడలు సెంది మద్గురువునకున్ నచ్చునటు లేమి పల్కుదు, నిచ్చో నాచరణయోగ్య మెయ్యది నాకున్. ౨౧
- క. అని వగచి సత్యమును న,మృనవాఁ డెవఁడేని ప్రతినిమేషంబుఁ బరాకునకుం గరంబు దవ్వె, యనికి వలయు నం చెఱింగి యూటటగంటిన్. ౨౨
- క. చదువుతఱి నేమఱిల్లుట, కిదియే మొదలయ్యెఁ దుదయు నిదియే యయ్యెఁ బదపడి నిక్క-మెఱుంగుట, సదయుండై గురుడు సామ్రాజ్యగి మన్నించెన్. ౨౩
- తే. అంత నాతండిక్కిచ్చె నయ్యవారు, సెలవొసంగిరి వ్యాయామశిక్ష విడువ నాకు నీపనిపై నిచ్చ లేకయున్న, నష్ట మింతేని రాదయ్యె నడకయంట. ౨౪

వ. కాని వాయుసము చదువునం దొకసాలు కాజాల దనువెడఁగుదన మొందు నా కపు డుండుటంజేసి యద్దాన నా కొదవిన కీడు మిక్కుటంబు-పిమ్మట దానినింబఁ గింప నాడైన పాల్లెల్ల వమ్మయ్యె - నందందుఁ గొందఱు యందముచిందువ్రాలం గాంచినతఱి నాకు లజ్జ పై కొని పశ్చాత్తాప మనుభూతమయ్యె - జిఱుతపాయంబు నాటి యీలోలు సవరింప నానల నా వశంబుకాదయ్యె - వంకరటింకరవ్వాఁత్ర యశమగ్నిమగు విద్యకు గుర్తని యే నూహింతు. ౨౪

ఆ. మున్నగుల్లు- నాణిముత్యాలపోలిక, వాల్మీకి వాయునేర్పు వడయుకొఱకు నన్నుజూచి యెల్ల పిన్నలు శ్రద్ధవ, హింతుగ్గాక కడు రహింతుగ్గాక. ౨౬

వ. అది యట్లుండె. ౨౭

సీ. పెరుకొంటినిగదా! పెండ్లిసంబరముతోఁ, దుదముట్టె నొకయేటి చదు వటంచు నీ లోలు సవరింప నాలోచన మొనర్చి, పై తిరగతికి నన్ బంపి రొజ్జ లరయేటితోఁ దృతీయము పూర్తియొచ్చె, పిదప నాల్గవకత్య సదురుకొంటి నద్దానఁ బాఠంబులం దనేకంబు ల, ధ్యానం బొనరింతు రాంగ్లమంద తే. యగుట నుక్కిరిబిక్కిరి యయ్యె నాకు, నింతపెరాస వలదంచుఁ జింతచేసి వెండియుఁ దృతీయకత్యకే వెడల నిచ్చు, పడియు నవమానభీతి వెల్వడకయుంటి.

క. అదిగాక మత్పరిశ్రమ, మది నమ్మికదా గురుండు మాటిచె న ని ట్లిది యెన్నక వెన్నిచ్చినఁ, దదీయహృదయంబు నోవదా పలువగలక. ౨౯

వ. అని భయంఁడి నాల్గవతిరగతియంద నిలిచితి-నందు బోధించు రేఖాగణితము నా బుద్ధి కందక న న్నెంతయు నలయించె - గాని క్రమక్రమంబునఁ బదిపండ్రెండు పాఠములు ముగియుడు దాన నాకభిరుచి యెక్కుడయ్యె - బ్రయత్నసాధ్యములు గాని పాఠ్యంబు లుండనేరవు కదా యని నేనప్పుడెఱింగితి- మరియు ౩౦

ఉ. ఎంతయు నాసతోడ వరియించిన సంస్కృతభాష నాకు నా వంతయు లొంగదయ్యె నదియట్టిద నిత్యము కంఠపాఠముఁ జింతన యన్నఁగాని యది చిక్కద! యాఱవకత్యకేగి గ త్యంతరమెద్ది యంచు భయమంది కడుంగడుఁ దల్లడిల్లితిక. ౩౧

తే. సాటివారలు పారసీ చాల సులభ, మగ్గురుఁడు కుఱ్ఱవాండ్రెల్లాదరించు ననుచు మెత్తురుగాన నయ్యది తలంచి, సంస్కృతాధ్యయనమునకు స్వస్తిచెప్పి.

మం. పారసీకత్యలోపలఁ గూరుచుండ, నది సూచి నాసంస్కృతాధ్యాపకుండు కడుఁ గొందలం బంది కలఁగి యావెన్న, నను బిల్వబంచి యెంతయు నాదరించి యింతవెఱి వటంచు నెపుడు ని న్నెఱుంగ, గర్తవ్య మెద్దియో గ్రహింపవైతి

నీ జాతిపే శేమి నీమతం బేది, నీకులం బెయ్యది సేతింజీ యెవ్వఁ
డించుక తలపోయుమీ చిత్తమందు, నీజాతికెల్ల వన్నియ నిచ్చుభాష
ని మతాధారమై నెగడినభాష, చదువక విమతువో సంస్కృతభాష
చిక్కుగా నున్న నాచెంతకు రమ్మ, చక్కగా బోధింతు సంతోష మడరః
గట్టంబు కలదంచుఁ గలగుండు వడకు, చదివినకోలఁది నుత్సాహంబు హెచ్చు. ౩౦

క. అనవుడు స్థిలితి న, య్యనఘుని వాత్సల్య పూరి మఱిలంఘ్యంబై
వెనువెంటన పార్సీ చదువును మానితిఁ జనితి వేలుపుంబల్కునకున్. ౩౧

ఆ ఇప్పుడు నామనంబు కృష్ణశంకరనూరి, సలిపివట్టి మేలు సంస్కరించు
నప్పుడు సంస్కృతింబు నాపాటియేని ప, తంచు పెంతొ యువకరించె నాకు. ౩౨

వ. అయ్యాధారమునంజేసి మనశాస్త్రార్థముల నించుక యెఱింగి సంతసించుచున్నాఁడ-
నందుఁ గూలంకపంబగు పాండిత్యము లేమికి నా కెంతయు విచారంబు వొడము-
హైందన బాలికా బాలకు లెల్లరు స్థిర్యాభాషను దప్పక నేర్వవలయునని
నాయాశయమ్ము - మఱియు భారతదేశమునం దున్నతవిద్యావిధానంబున దేశ
భాషయు హిందీ సంస్కృతంబులుం బారసియు చరబ్బియు నాంగ్లమ్మున
బాఠ్యము లగునట్లనర్చుట యవశ్యాచరణీయమని నాతలంపు- మఱియు ౩౩

తే. ఇన్ని బాసలఁ బఠియించు పెట్టటంచు, జంకఁ బనియండ దొక్కభాషను సమగ్ర
పాండితి గడించినం బెఱబాసలెల్లఁ, గరతలామలకంబుతాఁ గాదె మనకు. ౩౪

క. పరభాషఁ జరిత్రాదులఁ, గఱచెడి దురవస్థ చనినఁ గడు సులభం బి
త్తైఱఁగునఁ బఠించు; టది నిర్భరమగు నుత్సాహమునకుఁ బొందె వెలయున్. ౩౫

*
* *

= దు ర్వా ర్త - ౧

తే. కొలఁదిమంది సఖుల్ బడిఁ గలరు నాకు, నెన్నడగినట్టివార లం దిరువు రుండు
రం దొకనిచెల్మి కొన్నాళ్ల కంతరించె, దాన నానేర మించుకంతైనఁ గాన. ౧

ఉ. రెండవవానిమైత్రి విపరీతఫలంబు నొసంగి యాత్మకున్
బుండయిపోయె, సంస్కరణబుద్ధి నొనర్చితి వానిచెల్మి, నా
తండు మద్రగజనుక్రడును దద్దయు మిత్రులు, వానిలోపముల్
కొండొక నేనెఱింగియును గోరితి నాతనితోడి నెయ్యమున్. ౨

వ. అతడు నమ్మడగినవాఁడనునభిప్రాయము నా కంటయ దీనికిమూలంబు-
మా సంగతియుం దిలకించి “యీదుస్సహవాసంబు నీకేల”యని మాపెద్దలు
నన్నెచ్చరించుడు వారి యానతిం దలఁచాల్చుటయ నాస్వభావం బైనను
“మితలంపు సహేతుకంబ-కాని యతనిం జక్కదిద్దుటయ నాయొనర్చు చెలిమికిం
గత - మతండు తనలోంబుల సవరించుకొన్న నెన్నిక కెక్కంగలఁడు - మీవిచా
రంబు దూరంబు నేయుఁ” డని వారికి నచ్చబల్కి- యథాపూర్వముంటి. ౩

క. పడపడి యయ్యది ఘోరా, పడుకుఁ గుదురియ్యె సంతపట్టెఁ బ్రమాదం
బడియెల్ల; నెల్ల మీఱుట, చదురే సంస్కరణకార్య సరణులనై న్నా. ౪

వ. నిక్కపుంజెల్లి యీశ్రీయము నాఁడగు-నదిలోకమునందరిది-సమశీలురి మైత్రీయ
రాజించు- నెల్లు- నెచ్చెలుల గుణదోషము లొఁడొరులపైఁ బ్రాచుట తప్ప
దందు - నగుటంజేసి నెయ్యమున సంస్కరణమునకుం గల యవకాశమించుక
యనఁబెల్ల - మానవుడు మంచికిం తెమున్ను చెత్త నిచ్చగించు- గాన నతిమైత్రీ
వలదని నాతలంపు - భగవన్మైత్రీగలవాఁ డేకాకిగానుండవలయు-నొంక లోక
మెల్లం దనమిత్రమగునట్లు యత్నింపవలయు- నీ గావిచార మనుచితముకావచ్చు-
గాని గాఢస్నేహముపొంటె నాకావించిన కృషియంతయు నాఱడివోయె. ౫

క. ఆతనికిన్ నాకును సంగాతం బభివృద్ధినందు కాలమ్మున నో
హా! తరగవోలె నెల్లర, చేతమ్ముల సంస్క్రియేచ్చ చెలఁగుచునుండెన్. ౬

వ. అయ్యవనరంబున నాచెలిమికాఁ డొకనాఁడు నన్నుఁ జేరి ౭

క. వింతు నొక వార్త, యెజ్జలు, మంతనమునఁ గల్గు ద్రావి మాంసము నాహా
రింతురు కొందఱు నావుడు, వింతయుఁ జింతయును నాకు వెగ్గలమయ్యెన్. ౮

వ. అంత నిట్టి యభోజ్యస్వీకరణంబునకుఁ గతం బెద్ది యని నే నుడువుడు నతండ్రిటనియె.

సీ. పలంబుఁ దినుమి దొర్బల్య మపారమై, యేజెల్ల! మనజాతి యేపుమాసె
మాంసభుక్కులుగాన మనపైని జోడన, దీయుచున్నా రాంగిలేయు లిప్పు
డెఱుంగవే నాచేనె నెఱచి మెక్కుటఁ జేసి, లభియించె నా కిట్టి లావుకలిమి
పొలసుదిండులమేనఁ బుట్టనేరవు సుమీ, రోతఁ బుట్టించు కుర్బులుఁ గణంతు

ఆ. లరయ వెఱిపప్పులై మనయెజ్జలు, మాంసభక్షణంబు మరగిరోటు
కండ నములు మీపు కన్నడు నద్దాని, మహిమ నీకు రిత్తమాట లేల. ౧౦

క. అని పల్కి నన్ను మాంసా, శనుఁ జేయ నతండు వెక్కు-సారులు యత్నిం
చెను సోదాహరణమ్ముగ, వినిపించె దదీయవాదవిషయములెల్లన్. ౧౧

తే, అంతకుం బూర్వమంద నాయగ్రజుండు. వీని పన్నినవలఁ జక్కెగాన నతఁడు
నాదుచెలికాని వాదంబునకును బ్రక్క, తాళమును వైచి తత్సమర్థనముచేసె. ౧౨

క. వారిద్దఱున్ ద్రౌఢిష్ఠులు, ధీరులు బలవంతులగుచు దీపింతురు దు
ర్వారగతిం జరియింతురు, వారణ మశకాంతరంబు వారికి నాకున్. ౧౩

వ. అందు నానెచ్చెలికాఁడు ౧౪

సీ. ఎంత దవ్వెన్నఁ బర్వెత్తు వేసట లేక, బాణవేగమున భూభాగ మమ్రవ
నెత్తు దూఱుటయందు నెడవు లంఘించుటక, దలపోయ నతని కతండ సాటి
యెన్ని దెబ్బలనైన వెన్నిక భరియించు, నాటలన్నింట జయంబు గాంచు
నతనినిర్వక్రపరాక్రమక్రమముఁ గ, న్నొన్నయంత వితాకు గొంటి నేను
తే. బిడప నీపాటిజెట్టినై పొదలవలయు, నన్న యభిలాష నాకు మెండయ్యె నపుడు
జతన మొనరింప నిదియు దుస్సాధ మగునె, యనెడు విశ్వాస ముదయించె
నాత్మయందు. ౧౫

౮. మఱియు వలసినంత పిఱికితనంబు నాకుండె దయ్యమనిన సురగమనిన
ముచ్చు లనిన నడలు ముమ్మరమై నన్నుఁ, దల్లడిల్లఁ జేయు నెల్లగతుల. ౧౬

సీ. చీకటి యశ్చుచో నా కెంతయును భీతి, నిశల ముంగిలి చాటనేర నెపుడు
నొకవంకఁ జోరు లింకొకచక్కటిం బాము, లొండొక్కడెన బూచిపిండు నిండి
న న్నబళింపనున్న విధానఁ గన్పట్టుఁ, గావున నే నంధకారమందుఁ
బవ్వళించుట యశంభవము శయ్యామంది, రంబున దీపంబు గాగ్రలవలయు
తే. నాభయంబుల సీజవ్వనంబునందుఁ, జెంత నిదురించు నింతికిఁ జెప్పు తెల్లు
ధీరత న్నను మి చు న త్రైటవమిన్న, యని యెఱుంగుదుఁ గాన న న్నలము లజ్జ.

క. చెలికాఁ డెఱుంగు నాకుం, గల భీరుత్వంబు నతఁడు గాముల నమ్మక
జలువల నాడించెద దొం, గలఁ దోలెద నే నటంచుఁ గడిమి న్నెలుపున్. ౧౭

వ. ఈ సాహసంబునకెల్ల నామిషాహారంబ నిదానంబని నుడువం బనిలేదు-మఱియుఁ
దత్కాలంబున విద్యార్థు లెల్లరు నుల్లాసంబుమెయి నర్కదకవి రచించిన ౧౮

తే. ఆంగిలేయుని జూడురా! హైందవులను, నాపలను జేసి కులుకుచున్నాడు నేడు
హేతువు నెఱుంగుదే యతం డెఱచిదిండి, యెదుమూరలపొడ వుండు నట్టికతన.

వ. అను గీతముం బాడుచుండు వా-రియ్యది తన కర్తవ్యము నెల్ల నిర్వహించి
ధన్యతఁ గాంచె-దీనికి నేనుం గై వసమైతి.

౮. కృత్యభక్షణంబు కర్తవ్య మనియు న, న్నది బలాఢ్యుఁ జేయు ననియు దాని
నెల్లవారుఁ దిన్నఁ దెల్లవారిం దోల, వచ్చు ననియుఁ ధలపు లెచ్చె నాకు. ౨౦

క. అరసియరసి లగ్న మొకం, డెఱచి భజయింప నిశ్చయించితి నదియన్
 బెఱ లెఱుంగకుండు సరణిన్, జరుగవలయు వైష్ణవంబు నామత మగుటన్. ౨౩

సీ. అందు నాతలిదండు, లచ్చంపువైష్ణవుల్, గుడి కెల్లనాడు నేగుదురు విధిగ
 మానాడికక జైనమతము పైకొనియుండు, నెల్లచో నది రాజ్య మేలుచుండు
 జైన వైష్ణవ మత సంప్రదాయముల, బలలంబుపేరైన బలుకబోల
 దేదేశమందైన సేమతంబునైన, మాంసనిషేధ మామూత్ర లేద

తే. యస్మదీయకుటుంబముం దలరుచున్న, సంస్కృతాచార మిట్లుండ సాహసించి
 నంజుడుందిను పెట్టించునాయెడంద, హెచ్చెను భయంబు తర్క ముల్ పెచ్చుమీఱె.

క. జననీజనకులయెడ నా, కనూనమగు భక్తి యున్నయది; మత్పలలా
 శనవృత్తాంతము విన్నం, తన వారలు చత్తురనియు నాకుఁ దెలియున్. ౨౪

తే. అపుడు సత్యాభిరతియు నన్నంటియుంట, బలభక్షణమునకు లోకడ్డనాడు
 గల్గలనుబల్కి-పితరుల గన్నులబ్రామ, నడుముగట్టవలయునంచు నాకుఁదెలియు.

వ. నాదృష్టి యంతయు సంస్కారదీక్షపైఁ దిరపడియుంట వీని సరకుసేయనైతి -
 బలవిక్రమంబు లందగోరియ యే నిమాంసభక్షణము నాసించితిఁగాని జహ్వ
 చాపల్యమునఁ గాదనుట నిక్కువంబు. ౨౫

తే. చెలిమికాండును నేను నిష్పాలను మెక్కి, తెల్ల వారల నోడించి దేశమాత
 బన్నములనెల్లఁ దొలగింపవచ్చు నన్న, యిచ్చయే దీని సేవింప హేతువయ్యె.

వ. ఈ సంస్కరణపుండిక్క యిట్లు న న్నంధునిఁ జేయుటం జేసి

తే. తల్లిదండ్రులయెఱుకకు దన్వోనర్చు, యిది రహస్యంబుగా నుంచు టించుకేని
 సత్యమారంబు గాదని స్వాంతమందు, విశ్వసించితి దేశాభివృద్ధి గోరి. ౩౦

* * *

౨ దు ర్వార్త - ౨

తే. వచ్చె నిర్ణీతదివస మెవ్వనితరంబు, నాఁటినాయున్ని-నెల్ల వర్ణన మొనర్ప
 నొక్క దెస సంస్కృతాత్మహముబ్బుచుండె, నొక్క దెస దొంగపనికి సిగ్గొదవుచుండె.

ఆ. ఏకతంబుఁ గోరి యేఁజెలికానితో, నెనసి వెదకి యొక్కయేటిదరికిఁ
 జేరి కంటి నాదుజీవితమున మొట్ట, మొదలుగాఁగఁ బొలసుముక్క లచట. ౨

- సీ. కల్లు రొట్టెయు నందుఁ గలదెయ్యదియు నాకు, రుచియింపదయ్యె బఠోతపుట్టె
బెడిదమై తోలుకై వడి నుండ మాంస మ, దాని మెక్కుట యసాధ్యంబ యయ్యె
నోకరింప జనించి డోచు వచ్చుటఁజేసి, పసిహరించితిని వద్దక్షణంబు
నారేయి నాకు నావత నిస్తర లేక, దుస్సృష్టములు పెక్కు దొడరి కలఁచె
- ఆ. గన్ను మూతనడుడు గర్భమునందు “మే, మే” యటంచు నొక్కమేడ యటచు
నంత భయము వచ్చు సంతాపమా హెచ్చు, నాయవస్థ యిట్లు లాయె నపుడు.
- వ. అయినను మాంసభక్షణంబు మాను పెట్లని యూహించి వెఁడియు రెండింతలు
ధైర్యంబుఁ దెచ్చుకొనుచుంటి - నంత ౪
- క. మఱునాటినుండి నెయ్యుండు, తరనంబును జేర్చి పలువిధములవంట
కరము చవిపుట్టునట్లులు, నిరచింపఁ దొడంగె బాకవిద్యాప్రాధిన్. ౫
- ఉ. ఈయెర పాతె రొట్టెపయి నేవముజాతెను మేడఁగూర్చి య
య్యో యనిపల్వరించు పెటులో పరువెత్తెఁ గరంబు రుచ్చమై
పాయనికోర్కిఁబెంచె బలపాకము లీకరణ్ గతించె బో
హోయనమొక్కఁ డీ చెయిద మన్యు లెఱుంగ రొకించుకంతయున్. ౬
- తే. అపరిమితమూల్యసంప్రాప్త్య మైనకతన, మాంసభక్షణ మిరుమూడుమార్ల జరిగె
నాకడ ధనంబులేకున్న నన్నుఁ జెఱుప, వలయు వెచ్చంబు నోర్చె సావాసకాడు.
- ఆ. వానికేని సొమ్ము వచ్చెడు నవకాశ, మల్పమగుట విందు లప్పడవుడు
నూటి కొక్కనాడు కోటికి నొక్కనాఁ, డారగించుచుండువార మేము. ౭
- తే. పొలను మెక్కిననాఁ డన్నముం ద్యజింతు, నింక నద్దానిలోఁ బని యేమి నాకు
నమ్మ ప్రాల్మాలి తేమని యడుగఁ దిండి, యఱుగ లేదయ్యెనని నెపంబాడువాడ.
- క. ముందరకాళ్ళకు నే నిటు, బందంబులు వేయతటి నపారం బగు చిం
తం దగిలి తల్లికే కల్లం దెలుపుచు నుంటి “నన్నలా” యని వగతున్. ౮
- క. ఇదితెలిసెనేని పితరుల, హృదయములు వగులు నంచు నెఱుంగుదుఁ గానన్
మది కియ్యది గాలంబై, తుదలేని విచారజలధిఁ దోఁగించె ననున్. ౯
- మం. మాంసభక్షణమును మరగి యద్దాని, హైందవులం దెల్ల వ్యాపింపఁజేసి
పరజాతి యేల్బడి భరతోర్వినుండి, పాఱద్రోలుట మేలిపనియైన నిట్లు
తల్లిదండ్రుల కసత్యములు సెప్పటయు, గడఁగి వారల నిట్లు కన్నుఁబ్రొముటయు
నెఱచి మానుటకంటె నెగ్గగుం గాన. నవ్వారిబొందిలోఁ బ్రాణంబు లుండ
నామిషంబును మెక్కుటది కానిచేత, తదనంతరము నిరాతంకపద్ధతిని

జాటుమాటులు లేక సాగింపవచ్చు, నంతయ కాని యయ్యద సబ్బుదనుక
మాంసంబు దిన సంచు మది నిశ్చయించి, యనుగున కివ్వవయంబెల్ల వినిచి
తిరుగ సంజుడుతిండిదెసకుఁ బోనై తి. ౧౨

స. తమబిడ్డ లిద్దఱు పొలసుదిండు లె న వార్త మా జనసే జనకుల కెన్నడునుఁగ్రుతి
గోచరము గాదయ్యె - వారితోఁ గల్గ లాడఁ జన దన్న సద్విచారము వొడ
ముటంజేసియ నేను మాంసభక్షణము విడిచితిఁ - గాని నాచెలికానిపొందుమాత్ర
ముజ్జగింపనైతి-లాఁతివారలఁ జక్కనిదవలయు నన్న యుబలాటంబ నా కెంతయుఁ
జెట్టఁగూర్చె - దీని నెఱుంగువివేకంబు నా కపు డణుమాత్రయు లేదయ్యె. ౧౩

ఆ. దైవవశతఁజేసి మాంసంతలోపలఁ, దొలఁగెఁ గాని వానిచెలిమి నన్నుఁ
దోసె యుండు నకట దుర్వ్యభిచార కూ,పంబునందుఁ బాపభవనమందు, ౧౪

చ. అతఁ డొకనాడు నన్ను వెలయాల్ గృహమ్మును జేర్చి యెల్లప
ద్దతులను మప్పి లోపలికిఁ దాఁ బనిచెన్ దురితోగ్రదేవతా
శీతతరదంష్ట్రీకల్ - నడుమఁ జక్కి-తిఁగాని మదీయదుష్కృతి
ప్రతిఘటనం బానర్చి భగవానుడు నన్మనిషెన్ గృపామతిన్. ౧౫

సీ. ఆపాకకందర మం దేమి సెప్పుదుఁ, గన్నులఁ జీకటుల్ కృమ్ముకొనియె
మందునకే నొక్కమాట వెల్వడదయ్యెఁ, జెమరుచే నొడలెల్లఁ జెమ్మగిల్లెఁ
గంపమ్ము పొచ్చె నగ్గలమయ్యె గగ్గోలు, సెజ్జపై బోగపుంజెటువకెలన
నధివసించితిగాని యంకిళ్ళు బిగువయ్యె, నాకొమ్మ తడ వోర్వలేక తిట్టి
తే. నెట్టి వాకిలి సూపె నప్పట్టునందు, వచ్చె నాపుం స్త్వమున కయో మచ్చ యనుచు
సిగ్గువడి తల్లి! వసుమతీ! శీఘ్రముగను, దారి నొసఁగుము నా కంచుఁ దల్ల డిలితి.

క. అటులయ్యును న స్నీయు,త్కటదుర్దశనుండి తొలఁచి కాచిన ఘటనా
ఘటనావిశారదునకున్, బటుభక్తిన్ మొక్కుచుంటిఁ బరమేశునకున్. ౧౬

అ. దాపరించె నాపదలు మఱి నాల్గు నా,బ్రతుకునందు; వాని నతకరింపఁ
బారువంబుకంటె భాగ్యంబ తద్దయుఁ, దోడుపడియె మేలు కూడునట్లు. ౧౭

వ. న్యాయైకదృష్టిని విమర్శించిన నివియెల్లఁ దప్పిదమ్ములయగు - నేల యన నిందు
విషయానక్తికిఁ గొఱంత కానరాదు - తలఁపునేతలు రెండును గుణదోషంబుల
సమప్రాధాన్యంబు వహించుగదా! - కాని లాకికదృష్టి గేవలక్రియల యెన్ని
కకు వచ్చు - గాన సీచూపునఁ జూచునపుడు మాత్రము నేను నిరోపినయ్యెద -
నయ్యడియట్లుండె. ౧౮

- మం. భగవదనుగ్రహబల ముండునేని, గర్తతా వారికిఁ గారయితలకుఁ
 దలఁగుఁ జెట్ట చొక్కొక్క తఱియందుఁ గొన్ని, తలఁగినపిమ్మటం జగినవివేక
 మొదవుడు మానవుఁ డుల్లంబునందుఁ దనకు, రాఁగల కీడు దప్పించినట్టి
 సర్వేశుదయను సంస్కరణంబు నేయు, నరుడు విశ్వప్రయత్నం బొనర్చియును
 వికృతికిం బాతాట విశ్రుతం బెందు, నట్టుల యీశ్వరుఁ డడ్డమై దాని
 మరలించి ప్రోచుట మనకుఁ దెల్లంబ! యియ్యది సకలంబు నెట్లు సిద్ధించు?
 జనునకు నేపాటి స్వాతంత్ర్య ముండు, బరతృతదశ యెంతవఱ కంటియుండు
 జారుషం బది యెంతవట్టు ఫలించు? నీశ్వరానుగ్రహం బెట్టిచోఁ గలుగు?
 నివ్విషయంబెల్ల నేనాఁటికైన, నూహకు నందఱో దుర్వి నెవ్వనికి. ౨౦
- ప. ఇకఁ బ్రకృతాంశమునం జొత్తమునాయనుఁగు నన్నిట్టి దుర్గళకుఁ బాల్పఱచినను
 నే నతని దుస్సహవాసంబు నింకను విడనైతి-నాతనిదేశ నాయూహించని లోఁ
 ముఁ గొన్నింటిఁ బ్రత్యక్షముగ నీక్షించుదనుకఁ దత్సహచర్యంబునంజేసి నా
 సల్పిన దుష్టార్యంబులు మఱిగొన్ని గలవు-వానిం గాలోచితముగా మున్ముందు
 వివరింతు-నందొకటి మాత్ర మిపుడ యావిష్కార్యమగుట నప్పనికిం గడఁగెద.
- తే. పాలతుకకు నాకు నెడఁదలఁ బొరపు వుట్ట, నితనిపాతొక హేతువై వెతలఁ గుడిపె
 మగువదేశనాకుఁ గామానుమానములుస,మంబులై యుండునంటిఁ బూర్వంబునంద.
- క. అ య్యనుమానాగ్నిని నా, నెయ్యుడు దరికొల్పె నతడు నిజ మాడు నటం
 చెయ్యడఁ దలంతుఁ గానన్, దొయ్యలికిం గూర్చినాడ మర్భరహింసన్. ౨౩
- క. ఈరీతివెతల హైందవ, నారీమణి గాక లాఁతినాతి భరింపన్
 నేర దటు తొటఁజేసి ఊ, మారూపం బని తలంతు మది నమ్మగువన్. ౨౪
- ప. ధర్మపత్ని నిట్లు బాధించిన నన్ను నేనెన్నడు న్మన్నించుకొననైతి-నట్లు గావించు
 టయు నా కసాధ్యమగు కృత్యంబ-మఱియు ౨౫
- ఆ. హేతు వింత లేకయే సంశయించినఁ, దొలఁగవచ్చు బంటు కొలువునుండి
 సుతుడు తండ్రిమొగము సూడకపోవచ్చు, ననుఁగు చెలిమి వీడి యరుగవచ్చు.
- తే. కాని నిష్కారణంబుగా గరిత విభుని, చేత శంకితయై యేమి నేయనేర్చు
 నకట! యటుగాక తా సంశయంబువడియు, మగనిదెసఁ జూపలే దెట్టి తేగువనేని.
- ఆ. దొడ్డయింటివారిబిడ్డ హైందవకాంత, రచ్చ కెక్కి పెండ్లియుచ్చు ద్రెంపఁ
 గడఁగ, ధాశ్రయంబు కా ధాపెకుం జట్ట,మకట యోర్వరాని ధాకెస్లి ౨౬
- క. ఇట్లు దురవస్థ లంటం, గట్టితి నవివేకవశతఁ గాంతకు నే నా
 కట్టిడిచేతల నకటా, యెట్లులు మఱివంగలాడ నీమృదుముఖ. ౨౭

- సీ. సవిశేషముగ నహింస నెఱింగినంతని, య్యనుమానభూతంబు ననుఁ దొఱంగె
బ్రహ్మచర్యప్రభావంబు నన్న డెఱింగి, ఘటదాసి కాదు ఘో! కాంతమగని
కని, సహచారిణి యని, సహధర్మిణీ, యని, భర్తృకష్టసౌఖ్యంబులందు
నాపెరు బౌలున్న నని, స్వతంత్రతయందు, నాలుమగల్ తుల్యులనియుఁ దెలిసి
- ఆ. కొనితి నాటి మొఱకుఁడనముఁ గాతన్యంబు, నందమెత్తి నిష్ఠ డరసికొన్న
నలుక హెచ్చు, దుఃఖ మాఁగదు లజ్జయుఁ, జిందులాడు నేమి సెప్పువాడ. 30

*
* * *

౮ దొంగతనము - పాపియశ్చిత్తము

- క. ఏ నెఱచి మెక్కునవుడును, దానికి మును కొన్నికొన్ని తప్పంజెయువుల్
నానెఱపిన్బట్టి వున్నవి, చాని నివ్వరించి పలుక నలతును దీనన్. ౧
- క. చుట్టను ద్రావుటకై నా, చుట్టం బొకరుండు నేనుఁ జూచితి మొకనాఁ
డెట్టిఫలంబును దానక, బట్టువడంజాల దన్న పాడి నెఱిగియున్. ౨
- వ. ఈయభ్యాసంబు మాపితృవృత్తనకుం గల - దతఁడు ధూమపానమొనర్చుటం జూడ
మాకును సిగరెట్లతో నలఁతియలంతిమొయిళ్ల నిర్మింప నుత్సాహంబువొడమె
నంత నేము 3
- క. కొనుటకు రొక్కము లేమి, బినతండ్రి కాల్చి వీల్చి విడిచినచుట్టల్ -
తునుకల నేటి రహస్య, మునుఁ గాల్పఁ దొడంగితిమి ప్రమోదము హెచ్చున్. ౪
- తే. ఇచ్చవచ్చినవేళలందెల్ల మాకుఁ, జిక్కవయ్యె నయ్యెంగిలిముక్కలై నఁ
జిక్కినన్ బొగ హెచ్చువచ్చెడిదిగామి, ఫలమునున్నయయ్యెను ప్రతభంగమైన.
- తే. అట్లగుట సేవకులనొమ్ము ననువుమీఱ, ముచ్చిలించి బీడీలను దెచ్చి కాల్పఁ
గడఁగితిమి కాని పెద్దలకంటి కెడము, సేయుఁటెంతయు నిబ్బందియాయె వాని. ౬
- తే. కడచె నొకకొంతకాల మిక్కరణి నంత, నలఁతియలఁతిరంధ్రముల నలరుకొన్ని
కాడలం గాల్చితిమి కాని కలుగదయ్యె, నందు సంతృప్తి మాకు నావంతయేని. ౭
- తే. అంత మా యస్వత్సంతత నరసి వగచి, యేటి కీ బ్రదు కెన్నినా శ్శీట్లు లేడ్వఁ
గల మిసీ యని యూహించి కట్టకడకు, నాత్మహత్యయె కర్తవ్య మని తెగించి. ౮
- క. డొమ్మెత్తవిత్తులందు వి, స మ్ముండు నటం చెఱింగి సవిధస్థార
న్యాయమునకుం జని తడ్చి, జమ్ముల నార్జించి సంఢజాము కదియుదున్. ౯

- క. చేరితి మల్లలన కే,దారేశ్వరుగుడికి భక్తితాత్పర్యములక
గోరి భజించితి మా పు,ర్ణామఃని దీపధూప కైంకర్యములన్. ౧౦
- ఎ. తదనంతర మొక మాటుములకుఁ జని రెండు మూడు గింజలం గొఱుకుడు ౧౧
- తే. వెంటనే చంపునొక్కొ యీ విత్తనంబు, తడవు మాతన గూర్చుచోఁ దాఱుటెట్లు
చచ్చిపోయినచో నేమి వచ్చు ఫలము, పారతంత్ర్యముతో నైన బ్రతుకడగదె.
- క. అను నూహ లగ్గలంబై, తునిమె ధృతిక మృతి యటన్న దుర్భరమగుచుక
బెనఁగొనె భయంబు కంపం, బనూనమై మమ్ముఁ గలఁచె నలమెం జెమటల్. ౧౩
- ఆ. అంతఁ జిత్తశాంతి నందఁదలంచి నా, విందుఁ గూడి రామమందిరమున
కరిగినాడ నందు సానధానమ్ముగా, శ్రీనివాసుభజనఁ జేసినాడె. ౧౪
- తే. తన్నుదాఁ జంపుకొనుటన్నదలఁపువోలె, గడుఁ జలుకనై నకార్యంబు గాదటంచు
నాకు నమ్మిక యేర్పడె నాటఁగోలె, నెవఁడువరియించుమరణంబునిచ్చతోడ. ౧౫
- సీ. అది సుత యెవ్వఁడే నాత్మహత్య యొనర్చు, కొండు నే నని పల్క నుడనేర
దావంతలత్యమే నప్పల్కుపైని నా, కయ్యది యనుభూత మైనకతనఁ
గీడులో మే లన్న జాడ నాజతనంబు, సిగరెట్ల కొకనమస్కృతి యొనర్చు
సాయంపడియె ధూమపానావాంఛ నా, కవ్వల నుదయింపదయ్యె మఱియు
- తే. నది కడుంగడు హేయ మైనట్టిచేత, రోగముల కాలవాల మనాగరకము
దానికై యింత కుతియేలదై వమా!జ, నంబులకటంచునే నబ్బురంబువడుదు, ౧౬
- స. ఇఁక బ్రకృతమ్మునకు వత్తము—ధూమపానార్థము నా యొనర్చిన యీ ధన
చౌర్యము నాపదుమ్ముఁడవయేటఁ బ్రవర్తిల్లె—నవ్వల రెండేండ్లు కడచుడు ౧౭
- క. నాసోదరుఁ డొకఁడు దుర, భ్యాసమ్ములఁ జక్కి ఋణముపాలయి మివులక
గాసివడ నేను నాతఁడు, నీసేగిం గడచుమార్గ మెయ్యదియంచుక. ౧౮
- ఆ. అరసి తుట్టుతుడకు నాతనిచేతి బం, గారుమురుగు సుంత కత్తిరింప
నిశ్చయించి వెంటనే పని ముగియించి, తీర్చితిమి ఋణంబు మార్చి దాని. ౧౯
- తే. అవల నీచేతపై రోత యావహ్నిఁ, దగదు తగ దిక నిట్టివర్తన మటంచు
నిశ్చయించి నే గురునకీ నింద్యవార్తఁ, దెలిపి మన్నింపుఁ డని వేడఁదలచికొంటి.
- తే. జనకుఁ డీమాట విన్న రోషంబు నంది, తిట్టికొట్టు నటన్న సందియములేదు
సుతుల నాతఁడు వాత్సల్యశూన్యఁ డగుచు,బట్టి బాధించియెఱుంగఁ డెప్పట్లనైన.
- క. ఇక్కడ విని యుల్లంబు చి,వుక్కురు మన నాతఁ డెంత వొగులునో యను బీ
తొక్కండ నన్ను బెనఁగొనె, నక్కట నాధైర్యసార మంతట నడఁగె. ౨౦

వ. ఐన నియ్యవరాధము జనకునకు నివేదించినఁగాని చిత్తశుద్ధి సిద్ధింప దని యెట్ల కేలకు సాహసంపడియు నివ్వయంబుఁ బితృసమ్మఖమున వా విచ్చి పలుకనోడి

క. ఒకచిన్న కాగితముపై, సకలంబు లిఖించి మదపచారంబున కిం
చుకయు న్వగవక తగుళి, ఊకూర్పవే! తండ్రి! యింక జౌర్యము సలుపక. ౨౪

ఆ. అనియు నందు వాగ్ని యాకమ్మ నాపాద, మస్తకంబుఁ గంపమగ్నమై త
నర్ప నర్పణం బొనర్చితి మంచము, పట్టియున్న జనకు పాణినీమ, ౨౫

ఉ. అంత నతండు లేఖము సమస్తముఁ గన్గొని యాణిము తైపుం
దొంతరకై వడిన్ విడిచెఁ దోడన యశుకణంబు, లేమి వి
న్పింతుఁ, దదంబుపూరములు నిండి తొలంకఁ గరస్థలేఖ, నొ
క్కింతవిచారముద్రా ధరియించెగురుండు నిమిలితాక్షుడై. ౨౬

క. పిదప నతం డప్పత్రముఁ, జదువలు గావించె నతనిచిత్తమునయం
దొదవినవేదనఁ గన్గొని, తుదలేని విచారజలధిఁ దోఁగితి నేనున్. ౨౭

క. ఆదృశ్యము మఱపునకున్, రా దేనాఁటికిని; జల్పిరచనావిద్యా
వైదుష్యము నా కుండిన,చో దానిన్ దిద్ది తీర్చి చూపెడివాడెన్. ౨౮

సీ. పితృపాదలోచనచ్యుతవిశుద్ధవేమి, రసపూర్ణ బాష్పధారాశ్రవంతి
పూత మొనర్చె నాచేతమ్ము నొర మత్కలుషపంకమునెల్లఁ గడిగివైచె
నాప్రేమమాహాత్మ్య మనుభవించినవాని, కొక్కనికే వేద్య మూహసేయ
ననురాగబాణోపహతి చవిసూచిన, వానికే తెలియు నద్దానిమహిమ

తే. మనిగదా మాన్యులు కవిండు లాడి రిదియు, నా కహింసాప్రబోధమై నన్ను మేలు
కొలిపె నానాడు పుత్త్రవత్సలతకంటె, నన్య మెద్దియుఁ గానరాదయ్యె దీన. ౨౯

వ. నేడు మాత్ర మదికేవల మహింసయని సువ్యక్తమయ్యె - నేనాడది విశ్వంబు
నెల్లఁ దన కౌగిటికిం జేర్చు నానాడ తదీయ సంస్పర్శము నందిన ప్రతివస్తువు
నకు న్నేలిమోర్పు వాటిల్లుదానిశక్తికి మేరలేదని వాక్రుత్తు. 3౦

మం. తండ్రి యిత్తటి నింత తాలిమి సూపు, నని యెంచనై తి నత్యాశ్చర్యజనక
మై వన్నె కెక్కిన యల్పనిసైరణకుఁ, జర్చింప నాదు దోషపరిగ్రహంబు
కారణమై నాకుఁ గన్పించుచుండు, నీ నేర మిఁకఁ జేయ నిదె బుద్ధి వచ్చె
నని బాసచేసి నిజాపరాధంబు, దండనగావింపఁ దగు నధికారి
ముం దొప్పుకోనుటయే మొదటిపాఠము, నే నిట్టికార్యంబు నెఱపుటంజేసి
యిల్పి మన్గడపట్ల నిక భయంబుండ,దని నన్నుఁగూర్చి నాయయ్య భావించె
నాతఁడు మఱియు నాయండున్న ముద్దు, తద్దగావించెఁ బెద్దయు సంతసించె. 3౧

౯ పితృనిర్వాణము - నామహావమానము

- క. పదునాతేడుల నయను,న్నది నా కీనాడు; నేను నాతండ్రి వ్యథా
పదమునకు భగందర మను,గదమునకుం జిక్కె బూర్వకర్మమునలనా. ౧
- సీ. నాతల్లియును నేను బ్రాతబం టాకరుండు, నయ్యకుఁ బ్రథమగన్యాంబు మైన
యూడిగంబును సల్పుచుండెడివార మం, దే నాపథంబుల నిచ్చుచుంట
మందులు నూలుట మఱి కట్టు కట్టుట, మున్నగు నూషియముల నొనర్తు
నెల్లరాత్రులఁ దండ్రి కేఁ బాదసంవాహ,నక్రియ నిచ్చమై నశిపి యితను
తే. జూలునని నార లానయొసంగినపుడొ, నిదురకుం జిక్కుచున్నదో వదలువాడ
నయనుగొల్పుటయన నాకుఁ బ్రియతమంబు, నాకునొకనాడునిందుఁ బరాకులేదు.
- తే. నిత్యకృత్యంబులకుఁ జెల్ల నిలువ యుండు, సమయమును బాశశాలకు జనకసేవ
కును విభాగించి యెపుడెని గురుఁడు ముదల,నిచ్చుచో మాపట వయాళి కేగువాడ.
- క. ఆ సమయందే సరిగా, నాసతికిం జూలు నిలిచె నా కవ్వీషయం
బీసమయమునఁ దలచిన, వే సిగ్గు జనించు రెండువిధముల దళమై. ౪
- వ. నేను విద్యార్థినయ్యు బ్రహ్మచర్యమునకుఁ దిలోదకంబులు సమర్పించుటయు
నాధర్మమగు విద్యావ్యాసంగము కంటెను బై పెచ్చు చిన్ననాటినుండియు శ్రవ
ణనిశీలము నా కాదర్శమగుట నాపరమధర్మంబైన పితృసంరక్షకంటెను మిక్కుట
ముగా భోగములకుఁ గొలుపుసల్పుటయు నయ్యిరు తెఱంగుల లజ్జకుఁ గారణంబు
లయ్యె - నక్కాలంబున ౫
- క. కరములు జనకుని పదపం, కరుహంబుల నుండ సెజ్జగదిపై నెద తాఁ
గర మాస నిలుచు భాస్కర, కరతాపం బడఁగు టాదిగ నిసీ తనకున్. ౬
- క. మత మాయుర్వేదము నం,చితలోకజ్ఞానము నిషేధించుతఱిన్
గతి దప్పి లతాంగీసం, గతికిం గుతుకంబు సూపఁ గడఁగితి నకటా. ౭
- క. తన సేవనుండి జనకుఁడు, నను వీడుటకై నిరీక్షణము సల్పుచు న
ప్పని దీటుడు నుప్పొంగుచుఁ, జనువాడం బడుకగదికి శరవేగమునన్. ౮
- సీ. అవుడ పితృవ్యాధి యగ్గలం బగుచుండె, జరిగె నానాటఁ బెక్కురచికిత్స
యవల నాంగేయవైద్యము ప్రయు క్తంబయ్యె, గుణ మించుకేని చేహూరదయ్యె
నింక శస్త్రచికిత్సయే శరణ్యం బని, తలచి బొంబాయిపత్తనము సేరి
కోతవైద్యమునందు ఖ్యాతి గాంచినభిష,క్తేభున నాశ్రయించితిమి కాని

శే. “వలదు వల దీచికిత్స యీవయసునం” ద,టంచు మాయంటివెజ్జువారించె నతడు
గట్టివాఁ డౌట గాచనివట్టుఁ గలువ,మఱలివచ్చితి యింటికి మఱుదినంబు. ౯

ఆ. మాకుటుంబవైద్యుఁ డీకొన్నచోఁ దండ్రికి, పుండు, బాధ తొలఁగియుండుఁగాని
యీశ్వరేచ్చ ఓన్న మెనకి మరణంబు, తఱియు నేళ మేలివెరపు దోఁచు. ౧౦

క. పదపడి మజ్జనకునకుకా, ముదిఁను వ్రాణబాధ దేహమును శుష్కించెన్
బ్రహ్మకుఁడయి శంక వొడమెను, జెదఁఁను దైర్యంబు పలుకుఁజేవయు సడలెన్.

ఆ. పశుకయంద యెల్లవనులు ముగించు దు,స్థితిజనించె గాని చిట్టచివర
గడియపజకు నాతఁ డొడఁబడకుండె న,క్కార్యమునకు నెంతకష్టమైన. ౧౧

వ. వైష్ణవమతమున ఒహిశ్శుద్ధినిగూర్చి కట్టుచట్టంబు లుంటయ దీనికిఁ గారణం-బట్టి
శుచియు వాఁఁచినీయంబ - కాని ౧౩

నీ. అణుమాత్రమును రోగి యాయాన మందక, పాన్పు మాలిన్యంబుపాలు గాక
పరిశుద్ధి కావంతకొఱత వాటిల్లక, యుండుచందంబునఁ బంశియున్న
శయనంబునంద మజ్జనకృత్య మాదియా, నక్కఱలం దీర్చునట్టివెరపు
బోధించె భారతభూమికి నాంగేయ, వైద్యశాస్త్రం బిట్టి వర్ణనీయ
తే. శుద్ధి వైష్ణవమతధర్మసూత్రోక్తి,యందు సంతర్గతంబుగా నలరుచుండుఁ
గాని నాతండి) సలుపు నిక్కఱినచర్య, నెంతయును వింత వొడమ నగ్గింతునపుడు.

మధ్యా. బెడిదంబగు తెవులు రేఁగి పెనఁగొనఁ దనయన్న యిట్లు
కడలేని యిడుమలం గుడుచుకథ విని గాపిన్నతండ్రి)
యడలొంది పోర్బందరుపురి నప్పుడ తా వీడనాడి
పడిపడిపయనంబు లడర వచ్చెను దణ్ణేవ సలుప. ౧౧౨

తే. అన్నసెజ్జకుఁ బజ్జ గాపిన్నతండ్రి, కోర్కెమెయిఁ బవల్ నాల్గుజా ల్లూరుచుండి
రేయి మమ్ములనెల్ల నిద్రింపనంపి, యత్తమిల్లుచు నుండు నమ్మెత్త కెలన. ౧౧౩

తే. ఇంతలోఁ గాళరాత్రి తా నేగుదెంచె, నిదియ నొ కర్మచంద్రుని కిజ్జగానఁ
దుట్టతుదిరే యటం చూహ తట్టదయ్యె, మా కనారతమై భీతిమాత్ర) ముండె.

క. అది నిసిఁ బండ్రొండవగడె కదిసినసమయంబు తండి)కా ల్లోత్తుచు నే
నెదిరించు నిదురతోడం, గదనం బొనరించుచుంటిఁ గడిమి వెలుంగఁ. ౧౧౪

తే. నాయవ్ధను దిలకించి నాపితృవ్యుఁ డే నిచట నుండు. బవళింపు మీవు వెడలి
యని పచించుడు నానందమున మునింగి, సెజ్జగది కొక్కఁజెట్టునఁ జేరినాడ. ౧౧౫

క. పాపము ! నిద్రావశయై, నాపైదలి శయ్య నుండె నవలా నపుడే
తేలి నే నలు నుండఁగ, నేపగిదింగూర్కు నామ్మగేయణ నిశలక, ౨౦

ఆ. అవలం గడచిపోయె నైదాటు నిముసంబు, లంత భృత్యుఁ డొక్కఁ డరుగుదెంచి
చాల జబ్బులొన జనకుఁ డున్నాఁడు తెఱచుచుం బల్కెఁ దలుపు నట్టె తట్టి. ౨౧

ఆ. చాల జబ్బులొన జనకుఁ డున్నాఁ డని, మున్నె తెలియుఁగానఁ దన్ని మేమ
మందుఁ “జాలజ ” బ్బుటఁ చన నర్థవి, శేషమొందు తోచెఁ జెత్తిమందు. ౨౨

తే. అంత నే సెబ్బడై నుండి యప్పుడి దూత, యెట్లు లున్నది జనకునకేమి జరిగె
ననవుడు నెలుంగు రాల్పడఁగాతఁడయ్యె, గారు మనోహరముచువీక్షింపఁ లనియె. ౨౩

సీ. దుర్భరదుర్దంతదుఃఖంబు లజ్జయు, హరిఁబోవుచు నన్ను ముట్టడించ
నంతట గురుఁ డుండునట్టిపట్టున కేగి, యుసుటువానిన తిండియొడిలిం గాంచి
కామాంధకారంబు కనులం గిప్పకయున్నఁ, ఒకువృత్తి కేసు లోపకకయున్నఁ
దుదిని మేమంబునందును బితృమరణవేదనఁ బాలు వడసియుండుచుగదా య
తే. టంచుఁ జింతించిగాఁడ నే నయ్యకాళ్ళు, పట్టుచుండ నతండు పాపాణియుండి
జీవ మూడ్చియుండునుగాని చిన్నతండ్రి, కైవసంబయ్యె నట్టిభాగ్యంబు తుదకు. ౨౪

క. అతఁ డగ్రిజుడెస నెప్పుడు, సతలంబగు భక్తి సూపు నట్టిడు గానక
జతపడె నయ్యనఘనకీ, గతి నంతిమసేవ స్పృగల భాగ్య మహా. ౨౫

తే. మరణవేదన కెంతయు న్మలసిమలసి, నిలువ డియ్యెడ లిక నంచుఁ డెలిసిగురుండు
నైంగఁజేసి కలముక్తను గాగితముక్తి, నందికొని సిద్ధమొనరింపుఁ డిన్ లిఖించె ౨౬

క. తనసందిటఁ గల తాయె, త్తును గుత్తుక నున్న హైమతులసేదామం
బును దీసివై చె నవ్వలి, క్షణమున లేడయ్యె నతండు జగమం దకిటా. ౨౭

తే. ఒక్కఁడెసఁ దండ్రి యమబాధసుక్రిక్కుచుండ, నొక్కఁడెసనేమరుల్చాంటినువిదపైని
మాయు రేయిది మాయని మచ్చయగుచు, నన్న బాధించుచుండుననారితంబు. ౨౮

సీ. మూడగునధ్యాయమును సంతరించుచు, మున్ను సూచించిన ఒన్న మిదియ
మెలఁకువమై నేను మెలఁగంగఁ దగువేళ, విషయసక్తుండనై వెలయుకతన
మాతరపితలపై మహానీయమగుభక్తీ, నాకుండినను దాని నడుపుకొఱకు
జంకుగొంకులు లేక సర్వస్వ మప్పించఁ, జాలియుండిన నది చాల వెలితి

తే. వడియ యున్న దటంచు నేర్పడియె నిట్టి, నేర మేనాటికేని మన్నింపరాని
దగుట నేనేకపక్షివ్రతావలంబి, నయ్యు గామాంధుండనటంచునాత్మనెంత. ౨౯

న. పెద్దకాలము శ్రమించియు, బెక్కు-గండములం గడచియు నీలోపంబు రూపు
మాపఁ గల్గితి - వెండియు

ఆ. నరముఖానికూన నాచూన కిల్లరు, నానఁ బుట్టి మూడునాల్గునాళ్ల
కసువులను దొటంగె నంతియ కాక వే, తొండుభంగి జరుగునోటు వగవ.

వ. నా తెలివిడి గుక్తించి పణితు లెల్లరుం గిన్ను దెఱతురు గాక! 3.9

* * *

౧౦ మతములలో స్వల్పప్రవేశము

క. ఆటవయఁ డాదిగఁ బదు, నాటవయబ్బంబుదనుక నటు విద్యావ్యా
పారమ్ము నెఱపి జెక్కులు, నేరిచితి నిష్ఠమయముల మనీషుల కరుణా. ౧

వ. కాని మతిసంబంధిభోధంబు నాకీసుమంతయేని పాశశాలయందు లభింపదయ్యె-
నద్దానిగూర్చి నాఁరెనరమ్ముల నించించుక యెఱుంగుచుంటి - మతంబన నాత్మ
సాక్షాత్కారంబనియొండె నాత్మజ్ఞానం బనియొండె నా యాశయమ్ము. ౨

ఆ. ఏను వైష్ణవుండఁ గాన విష్ణులయ, మునకుఁ బెక్కుమార్లు చనెడివాండఁ
గాని దాన నిచ్చ కల్గద! కడు నసహ్యంబు వొడమె దానిడంబ మరయ. 3

క. అట నీతివిరుద్ధము లగు, ఘటన ల్లల పనియఁ దెలిసెఁ గావున నే న
చ్చటు తొక్కింట విరమించితి, నిటు దేవాలయము నాకు నించకపోయె. ౪

తే. అట్లగుట నాకు విష్ణులయంబువలనఁ, బట్టువడినట్టి లగ్గు కన్పట్టదయ్యెఁ
గాని కోవెల నాకు నీలేని దాని, నొసఁగె మాయింట వసియించుముసలిదాది. ౫

తే. అమ్మగువ రంభ యను పేర నలరుచుండుఁ గరము వాత్సల్యమున నన్ను గారవించు
నాకెఱ్ఱ నాకు విశ్వాస మగ్గలంబు, విస్మృతికి రాదు నేడు నవ్వెలఁదిచరిత. ౬

క. భూత ప్రేతము లన నేఁ, గాతరతం జెంచుచుంటఁ గని తత్సతి నీ
భీతిన్ బోకార్పంగ వి, భ్రాతం బగు రామనామ పాపధ మనియెన్. ౭

క. అనవుడు నాభయభాధం, దునుమాడ జపంబు నేయఁదొడఁగితి నతిపా
వనరామనామమంత్రం, బనూనవిశ్వాసపూర్ణ మగుచిత్తమునన్. ౮

వ. అయ్యది పెద్దకాలంబుమాత్రము కొనసాగదయ్యె - నట్లయ్య లేఁబాయమ్మున
మనానసశ్చేత్రము నాశ్రయించిన యవ్విత్రనము రిత్త కాదయ్యెనీనాఁడు రామ
నామంబు నాకప్రతిహతం బగు నోషధి యగుటకు నాఁడు మా రంభ నాటిన
బీజంబ కతంబు నాఁదగు.

సీ. అపుడ రామచరిత్ర నతిభక్తి బలియించు, ఘనుడు నాపెదతండ్రితనయుఁ డొక్కఁడు
నా చిన్నయన్నకు నాకును నేర్పించె, రామరత్నోస్తోత్ర మేము దానిఁ

గంధస్థ మొనరించి కడఁకమై మజ్జన, పర మెల్లరేపులం బశనసేయఁ

బూనితి మిప్పున్నా పోరుబందరు వీడి, యల రాజకోటయం దడుగు మోపు

ఆ. సరికి నడలె దీనిఁ జలుపుటయందుఁ బ్ర, త్యయము కుదురకున్న నాదినండి
భాగ్యశౌరవంబుఁ బ్రస్తుటోచ్చారణ, హంకృతియుఁ గతంబు లగుచు వచ్చె.

క. బందరులో మజ్జనకుఁడు, మందుం దినువేళ నెల్ల మాపుల నమృత

స్వందిని రామచరిత్ర న, మందానందానుభూతిమై వినుచుండున్.

౧౧

తే. రాణగన్న లాధామహారాజ సూరి, రామచరణారవింద చింతామరంద

పానపరిమత్తచిత్తుఁ డప్పట్టునందు, నక్త యయ్యె బిల్వేశ్వరావాసవాసి.

౧౨

మం. అతఁడు పుష్పవ్యాధి కగ్గమై తొల్లి, యాపదసేవనం బాసింపఁబోక

బిల్వేశ్వరిరామల్యబిల్వపత్రముల, గాయంబులకుఁ గట్టి కడుభక్తితోడ

రాత్రిందివమ్ము శ్రీరామనామంబు, జపియించి మర్వాధిజయ మందె నంట;

యిది నిజంబో కాదో యెట్లులైన నేమి, నాకు నిచ్చరితచై నమ్మకం బొదవె.

క. మృదుమధురస్వరసంపద, పొదల నతం డతులభక్తిపూరితుఁడై చా

పదముల ద్విపదలఁ బాడుచు, బదార్థముం దెల్పు హర్షపరవశుఁ డగుచున్.

౧౩

తే. అతనితో పాటు శోక్రిత్రసంతతియు నొడలు, మఱచు నవ్వినకలియె రామాయణంబు

మీఁదఁ గల్గించె నాకు నత్యాదరంబు, బదియుమూఁడెడు లుండు నప్పటివయస్సు.

తే. భక్తిపూరిత కావ్యప్రపంచమందు, దివ్యకవితాకళాసముద్దీపితంబు

తులసిదాసకృత బు నిస్తులితమంచు, విశ్వసించు నిపుడు రామవిభుచరిత్ర.

౧౪

వ. తదనంతర మేము కతిపయమాసమ్ములకు రాజకోటకుఁ జేరితి - మందు హరివాసర

ములం దెల్ల భాగవతశ్రావణమ్ము ప్రివ ర్తిల్లుటంజేసి తదాకర్ణనకుతూహలాయత్త

చిత్తుండనై యే నప్పుడప్పు డప్పురాణగోష్ఠికిం జనితి - గాని పౌరాణికుడు

రచ్చకు మెచ్చునొడము వడువున వాకుచ్చువాడు గాడయ్యె - నప్పొత్తమ

బత్తికిఁ దావలంబని యిత్తటి నెఱింగినాడ - నద్దాని నాతల్లి బాసం జదివి పార

శ్లోకంబు నందితి - వెండియు

౧౫

క. వారణనగరమ్మున ము, వ్యారము లే నుపవసించువడి * సంతర్వా

ణీరత్న మదనమోహను, డారమణీయార్థకల్ప నాగారమునన్.

౧౬

* వాణీశాం శాస్త్రవాచాం రత్నం వాణీరత్నం వేదాంతశాస్త్రమిత్యర్థః - అంశద్వయం
వాణీరత్నం యస్యః అంతర్వాణీరత్నః తేహువద జ్ఞాతానితి శాస్త్రకృం.

- క. భాగవతంబున నయ్యయి, భాగంబుల వినిచి నన్నవారం బగు ము
త్సాగరమునఁ దోగించె మనోగతసంతాపరాశి నుగ్ధానరించెన్. ౧౯
- సీ. అత్తతీ మదనమోహనుఁబోని భక్తవ్రతంసంబు భాగవతమును జను
తనమంద వినిపింప వినఁగల భాగ్యము, గల్గిన నాకు నక్కాలమంద
యద్దానిపై గాట మగు నాదరంబు సిద్ధించుఁగాదా యని యెంచిగాడ
నపు డుద్భవించు శుభాశుభసంస్కారములు సుస్థిరంబులై నిలుచుఁగాన
- ఆ. భాగవతమునట్టి భవ్యకావ్యంబుల, బాల్యదశను వినుటఁ బడయనైతి
నే! యటంచు నాకు నెల్లవేళల విచారంబు వొడము మానసంబునందు. ౨౦
- వ. అయినను. ౨౧
- తె. లఱులమతసంప్రదాయములందు నాకుఁ, గుదిరె సమదృష్టి యలరాజకోటలోన
నందు హిందూమతమునయందు మివులఁ, బాదుకొనిపోయె నాదరభావగరిమ.
- క. అచ్చట నాతలిదండ్రులు, నిచ్చలుఁ జనుచుండు రామనిలయంబునకున్
జచ్చుకనువేల్పుగుడికిం, బొచ్చెంబెడయైన బత్తి పొంపిరివోవన్. ౨౩
- క. నను వార లనుదినంబును, గొనిపోవుచు నుండువారు కోవెల కేనున్
జనసిజనకులతోఁ బ్రార్థనగీతులఁ బాడువాడఁ దద్దయు వేడ్కన్. ౨౪
- క. వెండియు జై నగురు ల్గురు, దండకు వేంచేసి షక్కుధర్మంబులపై
మెండుగఁ జర్చల నెఱుఁపుచు, నుండెడివా రపుడు శ్రోత లోహా యనఁగన్. ౨౫
- సీ. కలరు మత్పితకు మిత్రులు షక్కురు మహమ్మదీయులు పార్సీలు ధీరమతులు
తమధర్మములఁగూర్చి తగురీతిఁ బలుమాట, వచియించుచుండెడివారు వారు
వినుచుండు నవధానమును బెర్చిపెర్చియు, వెలయ నాతండ్రి తద్విషయమెల్ల
నతని కేఁ బరిచర్య లాచరించుచునుంట, నాలించువాడ నయ్యాయచర్చ
- తే. లిట్టిభాగంబులన్నియు నెనసి మతము, లన్నిటం దుల్కృశారవ మంకురింపఁ
జేసినవినాకు వృద్ధోపసేవనంబు, వలన సిద్ధింపఁజాలనిఫలము గలదె. ౨౬
- వ. అయ్యదన న్నా కొకకై స్తవమతపరిచయంబు శేషించియుండె - సత్తరుణం
మునం దేతన్మత ప్రచారకులు కొందఱు మాపాశశాలచెంతకుఁ జేరి ౨౭
- క. హిందువుల వారివేల్పుల, నిందించుచు బల్కుచుండ నే డెందమునం
దందుల కెంతయు నేవం, బందితిఁ దన్మతమునం దనాదర మొదవన్. ౨౮
- మం. అపుడ పేరందినవైందవుఁ డొకఁడు, కై స్తవమతదీక్షఁ గైకొనె ననియు
నవల గోమాంశ మాహారింపుటయును, నింద్యమా మధుపాననియతిఁ గొంటయును

దనవేషభాషలఁ దలఁగించుటయును, నాతని కనివార్యమై యజ్ఞే ననియుఁ
గోటలు బేటల గోల హెచ్చయ్యె, నదివినుడుఁ జివుక్కు రనియె నామనః.

తే. ఆబాలనుఁ నింట మద్యంబు గానుచుంట, వేసమునయందు బాసపై వెగటుగొంట
నెద్ది శాసించు నది మతంబే యటంచు, దలఁచితొ గోపతాకము ల్కలఁకపెట్ట.

క. ఈనడుమంత్రపుఁగ్రైస్తవుఁ, డేనెరసో పరిగణించి హిందూమతఁ
జ్ఞానముల నిందింపఁగఁ, బూనినవాఁ డనియుఁ గర్ణపుటములఁ దాఁకెన్. ౩౧

వ. ఇప్పరిస్థితులెల్లఁ గ్రైస్తవమత-బుపై గాను రోతఁబుట్టిఁప హేళిపు లయ్యె-
ఁక్కినమతములందు నాకుఁ దుల్యాదరంబు వొడమెనని నొడివినంతమాత్రే నీశ్వ
రునియందుఁ దిరంబులగు శ్రీధాభక్తులు జనియించె ననంబోలదు-వెండియు ౩౨

తే. మనురచితధర్మశాస్త్రంబు జనకపుస్త, కాలయస్థంబు గన్తోంటి నపుడు దానఁ
దనరు సృష్ట్యాదిచర్యలఁ దఱచిచూడ, నీశ్వరునివూది నాశ్రద్ధ హెచ్చదయ్యె.

క. ఇంచుక నాస్తిక్యముఁ బొ, ప్పించెను నా కపుడు నామది గల శంకల్
వించితఁ జదువరి యని పే, గ్రాంచిన పినతండ్రిపట్టికడఁ దగు భంగిన్. ౩౪

తే. అతడు గానందియముల నడఁపబోక, తగవు నీకిట్టిప్రశ్న లిత్తరుణమందు
వయసు హెచ్చినవేళ సర్వంబునీక, యెఱుకపడుఁజుమ్ముచొమ్మించుఁ గడదలూడ.

ఆ. మిన్నకుంటిఁగాని నన్ను బీడించుట, మానదయ్యెఁ దదనుమానరాశి
మఱియుఁ జోద్యమయ్యె మనువు భోజ్యాభోజ్య, విధులునిర్ణయించువిధముగన్న

వ. అందు లోకాచారవిరుద్ధముగా మానసభక్షణము నంగీకరించు ధర్మసూత్రములు
కొన్ని కానంబడియె-గాని ౩౭

తే. విద్యయు వివేకశక్తియు వృద్ధియైన, నీడు ముదిరిన, ననుభూతి యెక్కుడైన
నపుడ యీశంశయములెల్ల నడఁగిపోవు,నని తలఁచియూరకుంటి నయ్యవసరమున.

అ. ఇట్లు లపుడు మను వహింసాప్రబోధ మొ, నర్పకుంట మున్ను నాయొనర్చు
తరసభక్షణంబు తద్ధర్మశాస్త్రస, మ్మతమ కా యటంచు మదికిఁ దోచె. ౩౯

తే. సర్ప మత్కుణ ముఖ జంతుసముదయంబు, హతమొనర్చుట నీతిసమ్మతమ యంచుఁ
దోచుటం గొన్ని నల్లులబీచమడచి, నాడ నక్కటిక న్నీడనాడి యపుడు. ౪౦

వ. ఐనను జగత్తునకు నీతి మూల మనియు నద్దానికి సత్యంబు మొదటియాదరు వనియు
నాయుల్లమున దృఢవిశ్వాసంబు పాదుకొనియె - గాన సత్యంబు నాకు వలయు
నర్థంబు-దానిగొప్పతనము నిరంతరము నాదృష్టిం బుష్పిసండు-వెండియు సత్యముం
గూర్చి నా కావించులక్షణంబును విస్తరిల్లెడినదియునుంగాక ౪౧

- సీ. సలిలంబు చీకు నీలగలిగినవానికి, నిష్టమృష్టాన్నంబు స్వీడంగదయ్య
 కేళోక్రిష్ణు నిడువానికిన్ భక్తీసంయక్త, జూగిలి జోహారు సలుపవయ్య
 తృణకణం బేని నీ కిచ్చుపుణ్యాత్మన, కపరంజనాణె మీయంగదయ్య
 కడగండ్ల నీకుఁ దోడ్పడెడివానికి నీశ, రీరమేఁ గోసి యర్పింపవయ్య
- తే. యిచ్చుచోనొండుదళగుణంబిచ్చుటొప్పు, గీడు గూర్చిన మేలు గల్గించుటుజువు
 చిత్తవాక్యరత్నశుభ్రమైజేయు నీని, నెవ్వఁ డాతండ్ గెల్పుడో! యిజ్జగంబు. ౮౨
- తే. అనెడు గుజరాతిసీతిపద్యం బొకండు, గామనంబునఁ దద్దయు గాటుకొనియె
 నందుఁ గీ డొనర్చినమేలునాచరింపు, మన్ననూక్తిజీవనసూత్రమయ్యెనాకు. ౮౩

౧౧ సీమకుఁ బ్రియాణసన్నాహము

- క. పదునెన్నిదివందలయె, నృదియేడవయేట జయము వడసితి నే నిం
 పాదవఁ బ్రివేశపరిక్షను, బిదపఁ గళాశాల కేగఁ బ్రియపడినాడె. ౧
- వ. అంత భావనగరమ్మునఁ గల శ్యామలదాసకళాశాలకుఁ జేరి యందుఁ జదువం దొడఁ
 గితిఁ - గాని యచ్చటి యుపన్యాసములు తల కెక్క-మి నాకు నుక్కిరి చిక్కిరి
 యయ్యె - నిందు నాచార్యులలోపము రవంతయుఁ గానరాదు - వారి కెంతేని
 ప్రసిద్ధిగలదు - నా కనుగాయతనంబ దీని కెల్ల నిదానంబు నాఁజెల్లు-నిట్లు బహుప్ర
 యాసమ్మునఁ గాలంబు నీడ్చుచు నర్థవార్షికవిశ్రాంతిదినమ్ములు గడప నింటికిం
 బోయితి - నయ్యవసరంబున మాకుటుంబమునకుఁ బ్రాజెలికాడును హితుండును
 విప్రుండును జదువరియు లాకికజ్ఞానపూర్ణుడగు మాపుణీదవే యనునతడొక
 నాఁడు మా నెలవునకు వచ్చె - నితనిని మేము జోషి యనియుం బిల్చువారము.
- తే. అతఁడు నాతల్లితోడఁ బెద్దన్నతోడ, మాకుశలవార్తలం గూర్చి మాటలాడు
 వేళ నాకళాశాలాప్రవేశ మెఱిగి, యిట్లు వచియించె నాదర ముట్టిపడఁగ. ౩
- మ. తలక్రిందయ్యెను గాల మిట్లు తగువిద్యల్ నేర్వలేకున్న మీ
 రలు మీపూర్వులకై వడిం బ్రెగడలై రాజేంద్రులందన్ని యు
 జ్జ్వలకీర్తిం గనఁజాల రీతఁ డయినన్ సద్విద్య నార్జించి వా
 రలవాసి న్నిలఁజెట్టు చందమున మీరల్ యత్నముంజేయుడీ ౪
- సీ. ఇతఁడు పట్టపరిక్షఁ గృతకృత్యుఁ డగుట కింకను నాలుగై దేండ్లు గడవవలయు
 నప్పుడైన నొకచిన్న యధికారముం ద్రిక్కఁ బ్రెగడపడవి నార్జింపఁజాలఁ

డెన్నినాళ్లో పట్టు మన్నుండనుండు కేవలరామునలె న్యాయవాది యగుట కానాటి కెందఱో న్యాయవాదు లమాత్యతాసిద్ధికై ప్రయత్నం బొనర్తు. ౧
తే. ర ట్లగుట వీని సీమకు నంపు టాశ్చ. నచట బారిష్ట రగు టగాయాస మందు రింటికిం జేరవచ్చుమూఁడేండ్లలోన, వెచ్చమున కొకనాఁడైవఁజేలు చాలు. ౨

తే. పిలిచియిత్తురు బారిష్టరుల కిమాత్య, నదవి నెండేని ధారణఁ తులు పేర్పఁ దడవు సేయక మోహనదాసునంపు, బాంగ్లభూమికి నాహ్వా మతిశయిల్ల. ౩

తే. మత్సుతున కచ్చటం బెక్కుమంది నెయ్యి, పిన్నవాని కన్నెని పిన్నవాని వారి కతఁ డిచ్చు నెఱుకొకై నలయు కమ్మ, లిచిసి కిచ్చుది కలుగిదొక్కరి చెప్పె.

క. అశఁడి ట్లని నే నాతిని, హితుముక్తి నెఱొన్నయట్ల యెంచి కృతాము ద్రితదృష్టి సన్నుఁ గిన్దొని, కూతూహలము లేదె సీమకుఁ జన నికొ. ౪

తే. అనుడు నుప్పొంగి సంతోషవనధి, బుంగి, యితకింతును స్పృహణీయ మెఱుకెలమి సిద్ధముగ నుంటి నింగ్లాండు చేరి చదువ, నెంత కయముగ నుపెన నంత లగ్న. ౫

వ. ఆని పల్కి త్వరితముగఁ బఠితలయం బాటిజేఱుట కష్టసాధ్యము - కాన వైద్యశాస్త్రముపై నామనంబు తివ్రియున్నది - దానిం జనువ సమృద్ధితులే యని నేను వారిం గోరుడు మదగ్గఁ జిట్లనియె. ౧౦

మం. ఎఱుంగవే మనతండ్రి యెన్నెనిమాట్ల, వైద్యం బటన్న కేనంబును గనఁట మనకోవ వైష్ణవమతమునం దుంట, మనకుఁ బిల్లలఁగోత మర్యాదయగునె యని వార లపుడప్పు డాడుచు నుంట, నిన్నుఁ గూర్చియె సుమీ నిక్కంబు నుచియ న్యాయశాస్త్రంబు నీ వభ్యసించుటయ, జనకపాదులకు నిష్టంబైన చేతి. ౧౧

తే. అనుడు జోషియు నప్పల్కు లనువదించి, యితఁశాస్త్రంబులం గోర్కి యేల సేకు న్యాయశాస్త్రంబ నిన్ను జేగీయమాన, చరితుఁ గావించు మదుఁదేశంబు వినుమ.

వ. ఇట్లు బోధించి యప్పాటుడు మాయమ్మకడ నెలవునది నిజనివాసమునకుఁ జనియె నంత ౧౩.

సీ. ఆశాలతాజాల మసృగ్మనోపేధి, నల్లిబిల్లిగ నట్టె యల్లుకొనుడు నిర్మింపఁ బూనితి నిరుపమశిల్పసం, పడఁజెంపు దీపింప బయలిమేడ లర్థంబు తగినంత యలవడు తెట్లకో, ఖండంతరముల కేకాకి జేసి యీతమ్ముఁగట్టు నేరీతిఁ బంపుదు నొకో, యచుచింత మున్నె నాయగ్గిజండు

ఆ. నన్ను విడువలేక నాతల్లి నిర్మల, ప్రేమమూర్తి యార్జి బెల్లువగచి మద్విదేశయాత్ర మానింప నొకయుక్తి, పన్ని యిట్లు లనియె నన్నుఁ గూర్చి. ౧౪

క. అన్నా కలడు గదా మీ, పిన్నయ్య కుటుంబమునకుఁ బెద్ద యతఁడు ము
న్ము న్నిందుఁ దదంగీకృతి, గొన్నా మన మెల్ల నరసికొందము పిదపకొ. ౧౫

వ. నావుడు నాయన్న యిట్లనియె. ౧౬

సీ. పరికింపఁ బోరుబందరు నరేందునిచెంత, మన కంచుకంత స్వామ్యంబు గలదు
నేఁ డచ్చటం గార్యనిర్వాహక పదంబు, నందు లేలీ యనునతఁడు వెలయు
నతనికి మనపట్ల నాదరం బధికంబు, మఱియుఁ బితృవృత్తి నమ్మానసీయుఁ
డెంతేనీ మన్నించు నిపుడు నీవిద్యకై, యొడయఁడు కొంతసా మ్రొసఁగునట్లు
తే. లతఁడు తోడ్పడవచ్చు నం చనుడు నాకు, నచ్చె నప్పలు, లుత్సాహ మెచ్చిపోయె
నపుడ పయనంబు గట్టి నాలెడుగాళ్ళు, కేగితిని బందరున కొంటె నెక్కి సుగ్గి.

ఆ. ఆంతఁ బిన్నతండ్రిచెంతకుఁ జేరె నా, ప్తాంగివదనంబు నాచరించి
విషయమెల్ల విన్నవించుడు శ్రద్ధమై, నరసి మాతఁ డిట్లు లానతిచ్చె. ౧౮

తే. భారతీయుఁడు నిజమతాచారసరణి, విడువ కిండ్లండునం దుంట కడు ససాధ్య
మేమిభేదము గాన్పించు నిపుడు వెలయు, నల్ల బారిష్టునకును దెల్లదొరకు. ౧౯

క. అతఁ డశనమ్ము దెస విధి, ప్రతిపేదము లుఱుఁడు ధూమపానంబు న నా
రతముగఁ గావించును సి, బ్బితి మాలి ధరించు నాంగ్లవేషము నిస్సీ. ౨౦

వ. మనకుటుంబ మిట్టిమనుగడకు దూరమైయుంట యెంతయు నుచితంబు - మఱియు
తే. అచిరకాలమునం దీర్థయాత్ర కేగి, నుంటి నే నిఁకఁ బెక్కుగా శ్మంట్ కల్ల
కాటికిం గాళ్ళు సాచి యెకరణిఁ గడలి, పయన మంగీకరింతు నిప్పట్లునందు. ౨౧

తే. ఐన నీపోక కే విఘ్న మాచరింప, నొల్ల నిత్రతి నీకు సితల్లి యొసఁగు
శమ్మతియె ముఖ్య మామె కిష్టంబ యైన, నీవు గ్రస్కునఁ బొగయోడ నెక్కవోయి.

క. ఏ నడ మాడ నని య, మ్రొనినికి నివ్వనిపుమా తత్సతి నీ
కాన యొసంగిన నేను, బూని శుభాశిషము లొసఁగి పుచ్చెదఁ జమ్మా. ౨౪

సీ. అనవుడు నుప్పొంగి యంతియ చాలు నో, యనఘ! మజ్జనయ్యతియాజ్ఞ వడయ
నిక యత్న మొనఁగింతు నింకను మీ రొక్క, సాయ మొనర్పుఁ డీసమయమందు
నాసీమపయనంబునకు లేలి దొర కొంత, మార్గికసాహాయ్య మాచరించు
గతిఁ బరిచయపత్ర మతనివేర నొకండు, దయసేయుఁ డో పిన్నతండ్రి! యనిన

ఆ. నే లిఖించు టెట్లు నీవ విన్నప మొన, రించుకొ మృతండు మంచివాడ
మనకుటుంబ మన్న మన్నన సూపు సా, యం బొనర్పవచ్చు నర్హభంగి. ౨౫

వ. అని పల్కి- యతడు నన్ను మిన్నకయ పంపె - నీపాటిమేలొనర్ప నాపితృవ్యుఁ
డేల నిరాకరించెనో చెప్పఁజాల - గాని తాను దూష్యుం బని విశ్వసించు ఖండాం
తరప్రయాణమునకుఁ బ్రత్యక్షసాహాయ్య మాచరించుట యచితంబు గాదని
యతఁడు వెన్నాడి యుండు నని నాతలంపు. ౨౬

క. అంతట నే లేలీ దొర, చెంతకుఁ జని వంగివంగిఁచేసి ప్రిణామం
జెంతయు మెలఁచువఁ బూని హృదంతర్గతవాంఛితంబు నాతనితోడకా. ౨౭

తే. మనవిసేయుడు నే మణుమాత్రమేని, చోడుపడ మిప్పు పట్టభద్రుండ నైన
వెనుక మముఁ జూడ రమ్మ పొమ్మనియె నాతఁడెట్ట నిల్వన నీ తైతి నపుడు నేచు. ౨౮

ఆ. ఆస లెల్ల నిట్లు వీసరవోవ న, చోటు వాసి రాజకోట సాచ్చి
జోషికి న్నదగ్గజునకును దల్లికిఁ, దెలిపితిం బ్రయాణఫలిత మెల్ల. ౨౯

క. అత్తటి జోషి ననుం గని, చిత్తమ్మునఁ దత్తరమ్ము సెందక యెం దే
చిత్తమ్ము నప్పగాఁ గొని, యత్తమకార్యంబు దీని నొనరుచు టాహ్వాన్. ౩౦

క. నావుడు ఋణంబు వ్రణము గదా ! పల దీచేత యస్మదర్థాంగి విభా
షావిసర మమ్మి పడమటి, దీవికిఁ బోదగదె యంచుఁ దెలిపితి నేనున్. ౩౧

తే. అంతదూరంబు వో నేటి కనుజ! నాదు, సర్వశక్తులఁ జూపి విశ్వప్రయత్న
మాచరించి సిద్ధ మొనర్తు నర్థ మని స, మగ్గి మగు పేర్కిఁ బలికె మదగ్రజుండు. ౩౨

తే. అతఁడు ప్రేమించు నన్నుఁ దా సుతునివోలె, నతనియాదార్యసంపత్తి కవధి సున్న
యతనియెడ నాకు నిస్సీమమైనభక్తి, యతనిదెస నాకు విశ్వాస మగ్గలంబు. ౩౩

సీ. మజ్జనయితికి మాత్ర మాశాస్యంబు, కాదయ్యె నింకను నాదుపయన
మాంగ్ల దేశమ్మున కరిగినగోవాల్లు, భ్రష్టు లయ్యెద రెల్లవగల నంచు
నామె కొక్కఁడు సెప్పె నంజక గోమాంస, మారగింతు రటంచు నాడె నొకఁడు
మదిర ద్రావక యున్న బ్రదుకలే రనె నొకం, డేమేమొ బోధించె నింక నొకరుఁ

తే. డిట్టికత లామెచి త్తము నట్టె కలత, పెట్ట నాయమ్మ పట్టి! నీ పెట్ట లెల్ల
చెట్టలకుఁ బుట్టినెలె న సీమ నుందు, విట్టలం బగుకీర్తి నట్టేటఁ గలిపి. ౩౪

క. అని నన్నుఁ బ్రచ్చ సేయుడు, జననీ! నీ కేల యిట్టిశంకలు ఋజవ
ర్తన మించు కేనియు నిద్ద, నని శపథ మొనర్తు నమ్మవా నాపలుకుల్. ౩౫

క. ఏదే నచాయ మున్నన్, గా దని వారించుఁ గాని కామక పొమ్మం
చాడేళింతురె మనగురు, పాదు లొడంబడుదు రొక్కొ భ్రాతలు సెపుమా. ౩౬

ఉ. నావుడుదల్లి పల్కుఁబ్రియనందన! సీహృదయంబు దూష్యుం
ద్రోవలదొక్కడం చెఱుంగుదుంజుమి నే; నటులయ్యు దూరపుం

వీవుల నున్నవేళ మరతక్రిమిమై పరధర్మ మంటి ని
వైవిధ్యస్థి! చాగనంచె పంభంబుగణించుటగొప్పగున్.

32

స. ఇప్పుట్లు గింక వృత్తతామూర్తనై యే నున్నదాన - నా సందియముల బేచరజీ
స్వామికి విన్నవించుటగాన - యని పల్కి - మత్తులజండును జైనసాధువు నై
మాత్రేనుంబు చిచ్చలు చిచ్చుగించు నకు - ర్తించిం జేరె తన భానముల నెల్ల
వెల్లడించ నతడు నాపోకకు ననుకూలుండై యామె కిట్లనియె.

3౪

తే. సత్యశీలుఁడితండఁ సంశయము లేదు, కాన ని త్తజి మూఁడు వాగ్దానములను
వీనిచలన గొహించి యవ్వెనుక సీమ, కంఠఁదగు నట్లు లై నభయంబురాదు,

3౯

ప. ఇట్లు పల్కి నాచేత

౪౦

తే. మాఁగమునుమెక్క - మద్యంబుమరగకొల్ల, నొగచనుదాచిననియతండపుడు మూఁడు
బాసలాడించె నవ్వల నానెత్తి, నమ్మతింజూపె మత్ప్రయాణముపట్ల.

౪౧

సీ. పడపడి నాసీమపయనంపుముచ్చటల్, తేల్ల మయ్యెను పీట నెల్ల రకును
నను వీడుకొల్ప నున్నతపాతశాలలో, నడిచెను సమ్మేళనం బాసండు
తత్సభ వాదదుకృతజ్ఞత సూచింపఁ, గూర్చితఁ గొన్నిపల్కులు శ్రమించి
చదువఁ బూనినయంతఁ దుదలేనిభయము న, గల మైన కంపము నలముకొనియె

తే. నవల నెయ్యము దియ్యము నతిశయిల్లఁ, బెద్ద లొనఁగెడి దీవనల్ పెక్కు వడసి
యాదరంబున నగోజుఁ డనుగమింపఁ, బయనముం గట్టినాడ బొంబాయిపురికి.

౪౨

* * *

౧౨ జాతి బహిష్కారము

సీ. అస్మజ్జననిషన్పు నంది దీవన పొంది, పసిబిడ్డ నెడఁబాసి పడతి విడిచి
నవనవోత్సాహంబు నటియింప బొంబాయి, నగరంబునకుఁ జేరినాడ నేను
దత్తత్యులై మించు మిత్రి లియ్యది గ్రీవ్రు, సమయంబు భారతజలధి యిప్పు
డల్లకల్లాలంబు నతిభయంకరము నై, యుండెడి హేమంత మొదవుదనుక

ఆ. సాగరప్రయాణ మాఁగుఁ డటంచు నా, యన్నతోడఁ బల్క నాతఁ డచటఁ
దనదు మిత్రినింట నను డించి మాబావ, కప్పగించె మత్ప్రయాణధనము.

౧

ప. వెండియు నాకు వలయుసాయమెల్లఁ గావింపఁ దన నెచ్చెలులం గోరి తా రాజ
కోటకుఁ బని తనకొల్పునం జేరె - నంత

౨

- ఆ. పొక్కిల్లు వోవదయ్యో బొంబాయిలో నాను, గడియ వత్సరంబుకరణిఁ దోచెఁ
బవలు దేయి నీమహాయనగపునుద్దులే, పలవరింప లాయె బలువిధాల, 3
- తే. ఇంతలో మమ్మలంబువా చేను నీమ, కేగుటం గూర్చి చెప్పించి యిది నిషిద్ధ
స్మృతి మన యెంచి నన్ను బహిష్కరింక, నిశ్చయించి రోనంబు నిట్టవొడున, ౪
౪. నా రంతుల కొకరచ్చం, గూరిచి నను బిల్వ సుకుగొంకుల నెడకు
దూర మొనర్చి తత్సభ, జేరితి నత్రేగువ యెట్లు సిద్ధించినదో ౫
- వ. పదంపడి మజ్జనకునకు జెలికాడును మాకు నెడబండుగుండును మా "నొండు"
వైశ్యకులంబునకు బెద్దయు నగు సెట్టి నా కిట్లనియె, ౬
- మం. నీమకుం బయనంబు సేయంగ నీవు, నిశ్చయించితి నంచు నే మెఱింగితిమి
మనకులక్రిమసిద్ధమర్పాద నరయ, గడలిపై నేగుట కాచికార్యంబు
సజధర్మసంరక్ష నెఱపు టచోట, దుశ్శకం బసి చెప్పదుట పెద్దలెల్ల
దొరలతోడం గూడి మరొక్కనంబు, నారగించుట తప్ప నంచు రద్దీవి
సిట్టిమహార్యంబు నె ట్లాచరింతు, వృజ్జగింపుము నీమహద్వ్యోమిబుద్ధి, ౭
- చ. అసపుడు నీమ కేగుట రవంతయు దూష్యముగాదు విద్వయన్
బనివడి యభ్యసించుటక పై నముంట్టితి నేచు మాంసముం
దిననని కల్లుద్రావనని దీక్షమెయి స్సమయం బొనర్చితే
జననిసమక్షమం; దదియ సాడు ననుం బరభూమి నెంతయున్, ౮
- మ. అని నే బల్కిన సెట్టి యిట్లు లనె గుత్తా! నీమకుం జేరినం
తన నీదీక్షలు నీప్రమాణములు నీధర్మంబులున్ జాటు; నా
కును సితండికి నున్నతియ్య మది నీకుం చెల్లమే కానఁ గై
కొనుమా మద్వచనంబు మేలుకొనుమా కొంచెమ్ము తర్కింపుమా, ౯
- న. అనుటయు నే నతని కివ్విధిం బల్కితి. ౧౦
- తే. ఆర్య! తత్సేహమెల్ల నా కవగతంబ, గురుసమానుల మీరు నా కరసిచూడ
నట్టు లయ్యును మన్నిర్ణయంబు, నిపుడు, విడువఁజాలను నా కొండువెరపు సున్న, ౧౧
- తే. కలఁడు నాతండికిం జెలికాడు హితుడు, పండితుడు నై విరాజల్లుపాటుఁ దొకఁడు
సమ్మతించె నతండు దోసమ్ము వీస, మేని లే దంచు నానీమపై నమందు, ౧౨
- ఆ. మఱియు నూలుకొనియె మన్మాత భాత్రయు, నియ్యకొనియె ననుడు నింత యేల
సంఘశాసనంబు సమ్మతి నొదలఁ, చాల్పవా యటం చతండు కసరె, ౧౩

- తే. అంత నాకిడ లేదు గత్యంతరంబు, వీడమై నేను నీమకుఁ బాళి మానఁ
గులమువా రివుడిందుఁబాల్ గొనుట తగదు, పట్టువిడిచిరాలెఱుఁగు డీ పాడితెఱుఁగు.
- క. అని నేను త్రరమొసఁగుడు, మునిగి యశం డతులనోషమునఁ బలువగలన్
ననుఁ దిట్టుచుఁ గనుగొనలం, గనదగ్గికణంబు లురలఁ గన్గొనఁ గొలుపుకొ. ౧౫
- ఆ. వీనిఁ గులమునుండి వెలిపెట్టితి న్నేడు, పూని యెట్టిసాయ మేని వీని
కాచరించువాని కపరాధశిక్ష స, పాదరూప్య మంచుఁ బనుపు నిశియె. ౧౬
- సీ. అవ్వల నేను రవ్వంతేని జంకక, సెలవుఁ గైకొని పెద్దసెట్టిచెంత
బసఁ జేరి యేతల్పభావిశేషమ్ములు, విన్న వెన్నిచ్చునో యన్న యంచుఁ
జింతసేయుచు నుండ నంతలోఁ గులము బ, హిమ్మించును గాక యించుకేని
భయము నెందకు మీవు పయనంబు మానకు, మని కమ్మ నతఁ డంపె నది యద్భుష్ట
- ఆ. మంత నాకు నెక్కు— డయ్యె నారాట మిం, కేల జాల మనుచు నెంచుచుంటి
నపుడ నీమ కొక్క— డరుగుచున్నాఁడు బా, రిష్ట రగుట కని యెఱింగినాఁడ. ౧౭
- తే. అంత నగ్రజనెయ్యుర కయ్యుడంత, మెఱుక నేయుడు విడువకు మిట్టితోడు
ననుచు వా రియ్యకొని రంత నవధిలేమిఁ, దంతియిచ్చితి నన్న కాతండు నొప్పె.
- క. పిమ్మట మాబావను సా, మ్మి మ్మంటి నతండు కులబహిష్కరణతా
సమ్మునయందు మునిగి ధ, న మ్మొసఁగం జాల ననియె ననిచినచింతన్. ౧౮
- వ. అంత నయ్యంతరాయమున కే నెంతయుఁ గలంగి మఱ్ఱుటుంబమిత్తు) నొక్కని
జాసి నాసీమపయనమునకు వలయురొక్కము నొసంగి యవ్వెన్న నద్దాని
మాయన్న కడంగైకొనుఁ డని వేడ నయ్యయ్య నన్ను సప్రాప్త విత్తునిఁ జేయు
టయ కాక తద్దయుఁ జోత్సహించి నాజతనంబు నగించి నాసమర్పించుకృతజ్ఞతం
బడసె—నే నవ్వలఁ దగుధనము వెచ్చించి నాకాప్రయాణ పత్రము విలిచి గ్రాస
వాసముల సవరించుకొంటి - నంత నాకుఁదోడ్ వచ్చు జునఘడు న్యాయవాది
త్ర్యంబకరాయిమజముదా రుండుగదియంద మన్నిత్రులు నా కొక సెజ్జగైకొని
నన్నతని కెఱుకపఱిచి యతడు నాయడనొసంగునభయదానమ్ముఁ బరిగ్రహించి—
రమ్మజముదారు వయోజ్ఞానములం బెద్దయైనవాఁ - డేను లోకానుభవమెఱుంగని
యష్టాదశవర్షంబుల కనుగాయనై యుంటి - నివ్విధంబున ౨౦
- తే. వసు గజైశ్వర్య కుముదినీబంధు సంఖ్య, వసుధ నెనఁగు క్రైస్తవశకవత్సరమున
నవమమాసతీరియదినమ్మునందు, బయలు వెడలితి నేను బాంబాయి విడిచి. ౨౧

౧౩ తుదకు సీమ

జే. ఎల్లరకు సంబురాశిపై నేగువేళ, బొడమునోకరింతలు నాకుఁ బుట్టవయ్యెఁ గాని యారాట మధికంబు కాఁదొడంగె, నల్లనల్లన గాలంబు సెలుకొలది. ౧

సీ. పైకొనె మొగమోట నాకు నుగ్రాణంపు, టఫికారితోడ మాటాడబోవ నలవాటులేని కార్యం బొట నాంగ్లేయ, భాష నే నొకవల్కుఁ బల్కుజాల నొక్కమజందారు త్రిక్కి మాగదినన్న, తెరువరులెల్లరుం దెల్లదొరల వారితోఁ బలుకాడ నేరనైతిని వారి, కొనఁగలేనైతిఁ బ్రత్యుత్తరంబూ

ఆ. సలఁతివాక్యమేని వెలలించుటకు మున్ను, గొణఁగవలయు లోనఁ గొన్నిసారు లేమిసెప్పువాడ నే నప్పు డుచ్చులోఁ, బడి తపించు పులుఁగు పగిది నుంటి. ౨

సీ. భోజనశాలకుఁ బోదునా యన్నఁ గ, త్తులు గరిటెలు వాడువల నెఱుంగఁ బొలసుపొ తెడయైనభోజ్య మెయ్యది యంచు, నడుగుదునా యన్న నళుకుపుట్టుఁ బదిమందితోఁ గూడి ముదమార నన్నంబు, భుజియింతునా యన్నఁ బొడము లజ్జ యెల్లరయాచార మీకొందునా యన్నఁ, దల్లి కిచ్చినబాస తన్నుచుండు

తే. నిట్టిచిక్కులు పెక్కులు ముట్టడింప, నోడపై నెక్కుసమయానఁ గూడఁ దెచ్చి కొన్నపండ్లను జఱుదిండ్ల గొద నడంచు, కొనుచు నుంటిని గదియంద కూరుచుండి.

క. ఈ యడ్డంకులు త్య్రంబక, రాయకి నిసుమంత కాసరావయ్యె నతం డేయెండకు నాగొడుగుక, వేయు దొరలఁ గూడి మాడి వేడుకఁ దిరుగున్. ౪

వ. అతఁడు నాసిగ్గరితనంబు నుపలక్షించి. ౫

సీ. ఇంత సి గ్గేల నీ కెల్లరతోఁ గూడి, సల్లాప మొనరింప శంక యేల న్యాయవాదిపదంబు నర్థించువారెల్ల, వాచాలురై యంట వలయు మివుల గుణదోషముల లెక్కగొనక సంభాషింపు, మవకాశ మొదపుచో నాంగ్లమంద వెఱబాసలోఁ దప్పు దొరలకుండువిధాన.వచియించు టిరిది యెవ్వారికైన

తే. ననుచు నన్నెచ్చరింప నయ్యదియు నాడు, వెఱపు నడఁగింపదయ్యె నిక్కరఁగినుండ నక్కటికతోడ నాంగ్లేయుఁ డొక్కరుండు, తివిరి మాటలలోనికి దింపె నన్ను. ౬

ఆ. ఎచటి కేగువాడ వెయ్యది కార్య మా, హరి మెద్ది సీకు నద్దిరయ్య యింతబిడియ మేల యేటి కీయరవాయి, రమ్ము సాపడంగ మమ్ముఁ గూడి.

వ. అని పల్కి యతఁ డావిషంబు ముట్టఁ దగ దను నా కట్టడకుఁ బెద్ద నవ్వి కెంగడలి స్నేము సయనంబునేయతఁడె జెలికారంబు వెలయ నిట్లనియె. ౭

౮. వినుము సిరువీక్ష విస్మే- సముద్రంబు, జేనంతవట్టు చెల్లు గాని
యవల నిల్వజాల చాంగ్లదేశమున చలికి బ్రతుక గలనె పొలను విడిచి. ౯
౯. నావలె నిను సారాయిం, ద్రావుమనితి నోటు మద్దితవచస్సును సం
భావించి మాంసము దిని, జీవములు నిల్పుకొమ్ము చెడకుము కుత్తా. ౧౦
౧౦. అనుటయు
౧౧. మీ యువదేశమునకు, వేయినతుల్ కాని యిల్లు విడిచెడివేళక
మాయమృతెంత నామిష, మేయెడ భుజయింప నంచు నిచ్చితి బాసక. ౧౨
౧౨. అప్ప! సంజుడు చమలక, తప్పనిచో సీమ కొక్కపండం బిడి నేడ
జప్పన సెంటికి జేరుదు, నొప్పుకొన న్నాంటిశన ముల్లంఘింపన్. ౧౩
౧౩. ఇట్లు నే నతనికి విన్నవించితి. ౧౪
౧౪. ఇంతలో మానాక యీదగె బిస్మేవార్తి, సప్తమ మాంసాహార మంటు దిగిస
యక్కఱ పొడనూడదయ్యె సంచుక దేసి, దాని కెంతయును సంతసము నంది
జనయిత్రీవాంఛితం బనుసరించి తదాంగ్లమిత్ర నర్తించి యామిషము నార
గింపలే దితడ డన్న కిల్లాకు వడసి కొన్నాళ్లు లద్దానిఁ బ్రాణంబువోలె
౧౫. రక్ష సేసి మాంసభక్షకులు గొండ, తీల్లై సలుపుచుంట యెఱిగి పిదప
దానిమీదికాంతఁ దలగితి నాపల్కు, నమృతపు డదెట్లు నన్ను బోచు. ౧౬
౧౬. ఇకఁ బ్రకృతమునకు స్వత్త- మంత మానాక క్రమక్రమంబున లండనునగరము
సేరుడు నేనును ద్వైంబకరాయయు విక్టోరియాభోజనశాలకేగి యగదువిడిసితిమి-
నే సంతకు మున్న ప్రాణజీవన మెహతా, దలపతిరాంకుక్లా, రణజిత్ సింహ
మహారాజు, దాదాభాయి నారోజీలపేర మన్త్రిత్రి లొసంగినపరిచయలేఖల
బట్టి భిషగ్గురుడగు మెహతాకు నారాక నెఱిగించుచుడంతిపంపితి- గాన నతఁ
డయ్యన్నవిక్రయశాలకు వచ్చి న న్నెంతయు గారవించి వలయు సందేశము
లొసఁగె- నచటిభోజ్యములందు నాకొకటియు నించదయ్యె- గాని వెచ్చముం
జూడ గుండియలు పగులసాగె - నవ్వల మే మద్దానిఁ బరిత్యజించి కొండొక
యద్దెగదిం జేరితి - మంత నాకు ౧౭
౧౭. మనసునందు సతము మాతృదేశముపై ని, దలిపై ని బెంగ తద్దయయ్యె
నిదుర సన్నగిల్ల నిలయఁదిస్థితుల్, తలఁపునందు బాటి కలఁతపెట్టె. ౧౮
౧౮. నాకడగం డ్లన్యునితో, వాకొనరానట్టివయ్యె వాకొన్న నెవం
డీకష్టంబుల డీకొని, పోకార్పంగల డి వెట్లు పోవును దవ్వె. ౧౯

- తే. ఇచటియక్కఱ లించు కే నెఱుంగ లేక,చదువుగండ మెఱుంగని జననిచెంత
నాచరించినబాసకై యడలె దేల,యెట్లు బాధించు నది దాని కేమివిలువ. ౧౦
- తే. అది ప్రమాణంబ కాదు న్యాయంబు ననుసరించియునుబాసగానదియెంచబడద
దానికిం గట్టువడుట యజ్ఞాన మిట్టి,పట్టుదల యున్న సెచట లాభంబు సున్న. ౧౧
- తే. మున్ను నీ వామిషంబును దిన్నయట్లు,నది రుచించినయట్లు నాడెదవు బలిచె
కోరె యక్కఱలేనిచో నారగించి, యున్నచో నొల్ల నందు వేమాయి నెఱి! ౧౨
- క. ఇది నీదురదృష్టం బని,మది నెంచెద ననియె నేనుమాత్రాను నీక్షి
వడిలుకొననై తి నించిన,పదార్థము నిల్పుచుంటి బాణము నొడలు. ౧౩
- క. సెఱచి ప్రిటిచియ మా కె,ద్వితీయ దండనము చచ్చి తిఱచుగి జరుగక
దొరకొనె నాత తక్కుము,పెరుగుకొలది నేను బిట్టబిడియుచు నిందున్. ౧౪
- క. అనుచునమును రక్షణకై,మినుతొంచుచు నుంటి సత్వవిభు నపు వదియు
బనువడుచు నుండె ని వ్యతి నొనర్చు బ్రత్యయంబు కారణ మయ్యె. ౧౫
- వ. అదియుం దొల్లి మాదాసి యగు రంభ గుప్పనబీజంబ యిట్లుండ నొకనాడు
నాచెలికాడు బెంథమను నతఁకురచియించినవస్త్రాపయోగసిద్ధాంతమనుగ్రంథముం
జదువ మొదలిడె - నందలిభాష నాకు దురనగాహం బగుట నతండ తద్విశేషం
బుల నెల్ల నెఱుకసేయఁ దొడంగె-నంత నే నతని కిట్లంటి. ౧౬
- నీ. నెచ్చెలీ! నన్ను మన్నింపు నాకు నగమ్య,విషయంబు లిట్టి వామిషము దినుట
యావశ్యక మటంచు నంగీకరించెదఁ,గాని నాశవంశంబు మాన నొల్ల
నద్దానిగుఱిచి వాదాడ వాదమునందు,ని నోర్వలే నంట నిక్కువంబు
మొఱ కనియో జగామొండివాఁ డనియొ భావించి న నిద్విడువు నుద్వేల మైన
అ. నెనరు సూపు నిన్ను నే మఱవంజాల,నస్మదీయసుఖము నభిలషించి
విడువ కిట్లు నీవు నొడువుచున్నాడ వం,చే నెఱుంగ నోటు హితవతంస. ౧౭
- ఆ. ఐన విడువనోప నూనినసమయంబు,బాస బాసయేకదా సతంబు
దాని నతకిరింపఁ దగదు సుమా నీకు,నెఱుకవడనిధర్మ వద్ది గలదు ౧౮
- క. ఇవ్విధి బల్కుడు నెయ్యెడు,ని న్నెఱుగుం దెంచి బలిగ నీకు నీకు నే
నివ్వాదం బొనిరింపను, జావ్వె! భవన్నియమశుద్ధ సుశ్లాఘ మనె. ౧౯
- క. అందుల కే నెంతయు ముద,మందితిఁ బలలంబుఁగూర్చి యతఁ డవ్వలఁ జ
ర్చుం దెచ్చుట విడిచియు నెద,యందు నను గుఱిచి సేయు ననిశము చింత. ౨౦
- ఆ. తాత్రు నతఁడు చుట్ట సేవించు మద్యంబు,వాని నభ్యసింప నలయు ననఁడు
ఘటియు వాని నెపుడు మరగకు మని నన్ను, హెచ్చరించు నెయ్య మచ్చుపడఁగ. ౨౧

క. ఆమిషమున్ దిన కుండిన, నామేను కృశించు ననియు నా కట్టులైనన్
 సీమనివాసం బొంటక, బాముల నిడుననియు బెంగపడు నతఁ డెప్పుడున్. ౨౦

వ. ఇట్లు లమ్మిత్తునింట నా కొకమాసంబు సెల్లె - నతని మనికిపట్టు రిచ్చండులోఁ
 గలదు - కాన లండనునకు నారమున కొండురెండువారములకు మించి పోవ
 నయితే కామి నత్తాపున కనతిదూరమునం దెయ్యే నొకసంసారమున నన్ను నిల్పు
 టావశ్యకం బని మెహతా, శుక్లా లూహించి వెట్టుకెన్నింట్లను నందొక యాంగ్ల
 డైరెండవకుంబమున నాను వసతిఁ గల్గించి - రయ్యింటి యామె పిశ్చస్త - నా
 యమ మాయమ్మకుం దెల్పి తదనుమతిఁ బడసి నే నచ్చోట విడిచితి నంత ౨౩

౬. నుచికి దూర మగుట సచటియాహారంబు, నించదయ్యె నాకు: నించుకేని
 నిండి నాదులజ్జయండె యథాపూర్వమిడుమ లడఁగవయ్యె సంతపట్టు. ౨౪

తే. ఆమెకుం గూతు లిద్దఱు అయ్యుల లార, గించుతటి వలదని నివారించుకొలఁది
 వేయదురు నాకుఁ జెటియొక వేడికొట్టె, దెలియరై రింక నొక రెండు వలయునంచు.

క. మది కొదవె నిప్పటికి నె, మ్మది; విద్యా శ్రమము శక్రమంబుగ నింకన్
 మొదలిడనై తిని బత్రిక, చమవం దొరఁకొంటి నొక్కసంగతి యిడన్. ౨౬

స. ఒకగింట చాలు నప్పని, కిఁడ జాగించితిని నగర మెల్లను జూడన్
 బ్రకటనఫలకంబుల నో, పికమై: గనుచుంటి సకలవీధులయందున్. ౨౭

వ. నాప్రియాస ఫలితముగా నొక్క-వాడయందు శాకాహారిపణి దృగ్గోచరం
 బగుడు నందుల కెంతయుఁ బొంగి యద్దాని ముంగిట నమ్ము శాకాహారిస్థాంత
 మను గ్రంథమును సాల్పు విరచితంబును గొని లోకీఁ జని రుచ్యములగు
 భోజ్యంబు లాప్యాయసంబుగ నారగించితి - వెండియు

సీ. ఆంగ్లదేశమునం దడుగుమోపిన వెన్న, గడుపారఁ గుడుచు టప్పుడ లభించె
 ననుఁ బోవ భగవానుఁ డనురాగమున వచ్చి, నటులుండె నాశాల యరసి చూడ
 సాల్పుస్తక మంతఁ జదివితెం దువదాఁక, సంతసం బెంతే నొసంగె నద్ది
 నాటినుండియు నే మనఃపూర్వకమ్ము శా, కాహారి నైతి నం చనఁగఁ జెల్లు

గీ. జననిసన్నిధి శిష్యంబు సలిపినట్టి, దినము నా కప్పు డానందజనకమయ్యె
 నిర్విచారంబుగా సీమ నిల్వవచ్చు, నెన్నినాళ్లీని యను ధైర్య మెచ్చిపోయె, ౨౮

తే. ఆప్రిజ్ఞున సత్యంబు నాదరించి, యెఱచిఁ దాత్కాలికమ్ముగాఁ గొఱుకకున్న
 భావికాలమునం దేను భయము విడిచి, సంతసమ్మునఁ బాల సారగింతుననియు. ౩౦

క. హైందవు లెల్లరు నామిషముం దినఁగా వలయు ననియు మునుకొని సంఘం
 బం దియ్యశనము వ్యాప్తిని, జెందం దగుబోధనమ్ము సేయదు ననియున్. ౩౧

జే. తొలుత నెంచితినిగాని యత్తలపు దూరమయ్యె నీనాడు నే నిపు డారగించు నాకుబువ్వ జగమునయందు నెల్లి,విరియఁ జేయుటయే నాకు వేళ్ళ-యయ్యె.

* *

౧౫ ఆంధ్ర వేషము

- నీ. కొనలొత్తఁ దొడఁగె నాకుంబువ్వదెస నాకు, నాకాటి కెడఁదలో నమ్మకంబు చనువఁజాగితిని భోజనముఁ గూర్చి రచింపఁ బడినపొత్తముల సంబరము గదుర బొధించె నని కీస్తుమున్నగుమహనీయు, లెల్ల శాకాహారులే యటంచుఁ దెలిపె శాకాహారదీక్షితుల్ పూర్ణాయు. రారోగ్యసంపన్ను లగుదు రనియుఁ
- తే. బడఁ భోజ్యపరీక్ష గొబ్బిదుకునందు, ముఖ్యమగు కృత్య మయ్యె ముచ్చుందు దీని మొదలుపెట్టుట యారోగ్యమునకే యైన, నవల ధర్మనృప్తియే హేతునయ్యె నిందు.
- క. ఈవగిది నేను గాల, జేప మొనరింప నాదుచెలికి మదన్న వ్యాపారజనిత మగు సం, తాపము రూపడఁగదయ్యెఁ దా లవ మేనిన్. ౧
- నీ. ఆమినాహారంబు నారగింపక యన్న, దేహపాటవ మొగి నైరలు ననియుఁ దెల్లవారలఁ గూడి తిరుగక యున్నచో, జడబుద్ధివై యేను జెడుదుననియు నాకుబువ్వను మెచ్చునట్టివారితలఁ గన్న, విపరీతములు సంభవించు ననియు నాహారపరిశోధనాద్ధివై మెలఁగుచో, భువి నిరర్థకుఁడనై పోదు ననియు
- ఆ. నాతఁ డూహచేసి నాతత్త్వమును మార్చ, యుక్తి యొకటి పన్ని యొక్క-రేయి నాటకంబు నూడనను రమ్మటం చన, నతనివెంట వేళ్ళ- సరిగినాడ. ౩
- క. ఎరకొఱ కత్తటి మునుముం, దిరువుర మొకపూటకూటియిలు నేరితి మ య్యరపు నరపాలభవము, కరణి విరాజిల్లు శిల్పకళ కాశ్రయమై. ౪
- వ. అందు నాగరకు లనేకులు మెసపుచుండురు - గాన నటకు నన్నుం గొనిపోయిన నవినయ భయంబునం జేసి భోజన-మధ్యమున న్దే నెట్టిసందియములనేని వెలుప రింపఁజాల నని నామిత్రుఁ డూహించి యీడన్నగడం బన్నె-సంతఁ జెక్కండ్ర) నడుమ నే మొకబల్లముం దుఁపవిష్టుల మగుఁడఁ బ్రథమభోజ్యంబుగా నూ పను పదార్థంబు మా కొసంగఁ బడియె - నయ్యది శాకాహార మగునో కాదో యను సంశయంబు నన్ను బీడింప నద్దానిగుటిచి నే స్తకాని నడుగనొల్లక మెల్లన వడ్డన నెరుపచానిం జిరితి - నయ్యవసరంబున
- క. అద్దాని నెఱిగిమిమ్మఁ గట్టింపచు నతని బిల్వఁ గలి మే మన నేఁ
- [Image of a person in a white dhoti and shirt, possibly a deity or a person of significance, with a small figure on their back.]
- నతఁడు చుట్టచుఁ గనుచున్,

తే. నిమిషమే నిట్టిసంసార నీవు నిలున, నన్ను డవు గావు, నలయును ర్వాచ నెఱుంగ
నేని నేనే, నొండొక్కయెడకు వడిచి, కుడిని వాకిట, నారాకగొఱకు చిలుము. ౭

ఆ. అనుకు నులసింది యచ్చటి నెడఁబాసి, పొంత నున్న హుకుటుచ్చునకుఁ
దానినూడి వేలివట్టు నది మూయఁబడియె నాది నాయభ్యాసమహిమ. ౮

ఆ. గాటిరేయి గ్రాకుఁ బాటిల్లె నపవాస, మంత నేను నాటుకానలోక
నాగిలావఁ జిత్తి మన్వల నాతఁ జిత్తడవ నెన్నఁడేని వడిచి నయ్యె. ౯

ఆ. ఇదియ మాకుఁ తుట్టునుడిగడము దీన, బాడమదయ్యె నెట్టివాడు మాకు
నెయ్యఁ జిట్టు సలుపఁ దియ్యఁబ మేతువు, గాన వాని మెఱుగ గావించెతి. ౧౦

వ. తలఁపునేతల మా కెంతయంతర మున్నను నతిడు నా హితుఁడగుటంజేసి నర్వదా
నిని గౌరవించువాడె నంత నే నామిషమును వ్యజించినను చక్కఁగల మన్వ
లల బండ్లయేసంఘసంప్రదాయములు చక్కఁగా నుపరిపక్ష నేర్తును నొకటికిఁ
దెల్లమునేయనెంచి మురుముందు వలయుదున్తుల నివ్విచి వేషము నడచించి నడట
సంస్కరించి నాట్యమును భరాసంబునను గఱచినది దిప్ప నాగరికత పూర్ణత
జెందగలి విని వ్యయప్రసూసముల కోర్చి యొక తియ్యెల నాశ్రయించి పోన్
గాళ్ళు నృత్యము నభ్యసించితి- నందలి తాళగతిం దెలియ నే నశక్తుండ నగుట
దత్తిద్ధికియి గోచిప్రాతకొఱకుఁ గొండంత సంసార మున్నట్లు ఫిడేలు నభ్యసించు
నవన్గ నాకుఁ బాటిల్లె నొడియు సన్మతానన్ధతి నెఱుంగ నొకొక యెఱ్ఱను
నేవింపఁదొడఁగితి-నగురుడు దెల్లను నతండు గూర్చిన మాదర్శవత్త యను
గ్రంథముం బశనీయముగా నియమించె-నందలి యసగ్యాసము నొకొకని జదువ
దొరఁగొంటి-నింతలో నా బెల్ మహళయును గాశ్రీవనమారమున కుంటా
గాదము సల్పుడు నే మేలుకాంచి ౧౧

మం. ఆ జీవితాంత మియ్యంగ్ల దేశమున, నే నుంట కల్ల యింకేల యీ బెడద
యరుగు దెంచితిని విద్యార్థి నై యిటకుఁ, దత్సమార్జనమె కర్తవ్యంబు నాకు. ౧౨

తే. ఇటు విచారించి నై శంబ నటన గీత, నాగ్నితాభ్యాసముల కెల్ల స్వప్తి చెప్పి
గురుల మన్నింపుఁ డని పేర్చి మెఱయ వేడి, యవల నిక్క-పువిద్యార్థి నైతి నేను

తే. నృత్యగీతాదికాశక్తి రెండుమూడు, మాసముల నిల్చి పిదప నన్నాసె గాని
వేసమునయందుఁబొడమిన నెట్టివలపు, విడువదయ్యెను బెక్కిండ్లుగడమదనుక.

తే. తొలుత నెంచితిగాని యత్తలపు దూరమయ్యె నీనాడు నే నిపు డారగించు నాకుబువ్వ జగమ్మునయందా నెల్లినిరియఁ జేయుటయే నాకు వేష-యయ్యె.

* *

౧౫ ఆంగ్ల వేషము

సీ. కొనలొత్త దొడగె నాకుంబువ్వదెన నాకు, నానాటి కెడలలో నమ్మకంబు చనువఁజాగితిని భోజనముఁ గూర్చి రచింపఁ బడినపాత్రముల సంబరము గదుర బొంపించె నని కీర్తిస్తుమున్నగుమహనీయు, లెల్ల శాశాహారులే యటంచుఁ దెలిపె శాశాహరదీక్షితుల్ పూర్ణాయుఁదారోగ్యసంపన్ను లగుదు రనియుఁ తే. బిడప భోజ్యపరీక్ష నాబ్రదుకునందు, ముఖ్యముగ కృత్య మయ్యె ముచ్చుందు దీని మొదలుపెట్టుట యారోగ్యమునక యైన, నవల ధరత్రస్తృప్తియే హేతునయ్యె నిందు.

క. ఈవగిది నేను గాల, తే. ప మొనరింప నాడుచెలికి మదన్న వ్యాపారజనిత మగు సం, తాపము రూపడఁగదయ్యెఁ దా లవ మేనిన్. ౨

సీ. ఆమిమాహారంబు నారగింపక యన్న దేహపాటవ మొగి నైరలు ననియుఁ దెల్లవారలఁ గూడి తిరుగక యున్నచో, బడబుద్ధివై యేను జెడుదుననియు నాకుబువ్వను మెచ్చునట్టివాఁతలఁ గన్న, విపరీతములు సంభవించు ననియు నాహారపరిశోధనార్థి నై మెలఁగుచో, భువి నిరర్థకుఁడనై పోదు ననియు

ఆ నాతఁ డూహచేసి నాత త్యమును మార్చ, యుక్తి యొకటి పన్ని యొక్కరేయి నాటకంబు నూడ నను రమ్మటం చన, నతనివెంట వేష- సరిగినాడ. ౩

క. ఎరకొఱ క త్రటి మునుముం, చిరువుర మొకపూటకూటియిలు సేరితి మ య్యిరపు నరపాలభవనము, కరణి విరాజిల్లు తిల్పకళ కాశ్రయమై. ౪

వ. అందు నాగరకు లనేకులు మెసపుచుందురు - గాన నటకు నన్నుం గొనిపోయిన నవినయ భయంబునం జేసి భోజన మధ్యమున న్నే నెట్టిసందియములనేని వెలువ రింపఁజాల నని నామిత్రుఁ డూహించి యీడన్నుగడం బన్నె-నంతఁ బెక్కండ్ర నడుమ నే మొకబల్లముం దుపవిష్టుల మగుడఁ బ్రథమభోజ్యంబుగా సూ పను పదార్థంబు మా కొసంగఁ బడియె - నయ్యది శాశాహార మగునో కాదో యను సంశయంబు నన్నుఁ బిడింప నదానిగుఱించి నే నకాని నడుగనొల్లక మెల్లన వడ్డ వినునానిం తిరిత - నయ్యవలెంబున

నామిత్రుఁ డిట్లు నడిచి నాకు నట్లు గాత్ర మే మన నేఁ నయ్యింప నట్లు ముఱచుటఁ గనుచున్.

తే. నిమిషమే నిట్టిసంఘాన నీవు నిలువ, నన్ను డప్పు గావు, నలయమర్యాద నెఱుంగ నేని వేషేని గొండొక్కయెడకు వడిచి, నడిచి వాకిట నారాకరణము చిలుము. ౭

ఆ. అనినాడు సంతసించి యచ్చోటి నెడబాసి, బొంత నన్ను మోకుబుచ్చుచును; దానిసాహు వేలివల్లట నని మూయఁబడియె నాని గాయభాగ్యముహేళు. ౮

ఆ. గాటిరేయి గ్రామం బాటిల్లె నుపవాస, మంత వేమి గాటుకావలొక నాథిలామఁ జూతి మన్వల గాతఁ డి, గొడవ నెన్నఁడేని నడవఁ బయ్యె. ౯

ఆ. ఇదియ మాకుఁ తుట్టుచుదిగఁగడము దీనఁబొడమదయ్యె కెట్టిబాట మాకు నెయ్యుం డిట్లు సలువఁ దియ్యుంబ హేతువు, కాన నాని మిగుల గావించె. ౧౦

వ. తలఁపునేతల మా కెంతయంతర మున్నను నతిడు గా హేతుఁడగుటంజేసి నర్వదా చాని గౌరవించుచుండ నంత నే నామిషమును న్యజించినను నెక్కింపిల మర్యాద లు బంగ్లేయసంఘసంప్రదాయములు చక్కగా ననునదిక నేర్తునో నొండీనికిఁ దెల్లమునేయనెంచి మునుముందు నలయుదున్లు నిల్చిచే వేషము సవించి చ డట సంస్కరించి నాట్యమును ఒరాసుబెసను గెఱచినం దప్ప నా రికరి పుష్టితిం జెందదని విని వ్యయప్రమాసముల కోర్చి యొక శీతోశాల గాశ్రయించి తొన్నె గాళ్ళు నృత్యము నభ్యసించితి- నందలి తాళగతిం దెలియ నే నశక్తుండ నగుటఁ దెల్పిద్దికయి గోచిప్రాతకొఱకుఁ గొండంత సంసార మున్నట్లు ఖిడేలు నభ్యసించు నవధి నాకుఁ బాటిల్లె నంశియు నక్షతాపద్ధతి నెఱుంగి నొండొక యెఱ్ఱను సేవింపఁదొడఁగితి-నగురుడు జెల్లను సతండు గూర్చిన యాదర్శవక్త యను గ్రాఁథముం బఠనీయముగా నియమించెనందలి యుపన్యాసము నొకచానిఁ జదువ దొరఁకొంటి-నింతలో నా బెల్ మహళయుఁడు గాశ్రవఁకుహరమున ఘంటా నాదము సల్పుడు నే మేలుకాంచి ౧౧

మం. ఆ జీవితాంత మియ్యాంగ్ల దేశమున, నే నుంట కల్ల యింకేల యీ బెడద యరుగు దెంచితిని విద్యార్థినై యటకుఁ,దత్తమార్జనమె కర్తవ్యంబు నాకు. ౧౨

తే. ఇటు విచారించి నై శంబ నటన గీత, వాగ్మితాభ్యాసముల కెల్ల స్వప్తి చెప్పి గురుల మన్నింపుఁ డని పేర్చి మెఱయ వేడి, యవల నిక్క-పువిద్యార్థి నైతి నేను

తే. నృత్యగీతాదికాసక్తి రెండుమూఁడు, మాసముల నిల్చి పదప నన్నాసె గాని వేసమునయందుబొడమిన నెట్టివలపు, విడువదయ్యెను బెక్క-ండ్లుగడమున

౧౬ మార్పులు

తే. ఆటలకు లొంగి పాటల కాస చెంది,యచ్చవచ్చినటుల్ చరియించిగాడ
నంచు: బాకలార! మీ రెంచవలదు,తప్పుదారికి జననైతి నప్పుడేసి.

తే. ఏ నపుడు వెచ్చజెట్టిన యెల్లకాసు,నకు వినువులేక లెక్క వ్రాసికొనువాడ
నచుచుండును నెరుచించునవనకును,నిలువ సంచూచుచుండు సిద్ధిద్రమతిని. ౨

వ. ఆయభ్యాసము కాకిప్పటికిం గలదు- వెక్క-మేళ్ళ కియ్యదినిదాసం బయ్యె - లక్షల
కొలదిధర్మాదాయము పలుతెఱంగుల వెచ్చించు నా కెన్నడేని యెట్టిలెక్క-
చిక్క-లుం బొనరివయ్యె - నిర్యాచారము యువలెల్లరు గుర్తించి నిత్యజీవితం
బునఁ బ్రయోగింతుర యేని వారలు న్నావలె సుభంబు లందనేర్తురు - మఱియు

క. వెచ్చపులెక్కల ననుదిన, మిచ్చమెయిక్ వ్రాయుకతన నే వ్యయము కడుక్
హెచ్చెడి నని గుర్తించితి,గ్రచ్చుట నెంచితిని సగముకర్చును మాన్పక్. ౪

సీ. పడపడి పదులం బడిలనము సేయ,నగపడె బండిబాడిగలు మిగుల
మఱియు నే నొకకుటబమునందు నుంటచే,విందులవెచ్చము నిన్విస్తలై
నీవ్యయములఁ ద్యజియించుట సుకరంబు,కాదొకో యనుబుద్ధికలై నంత
నక్కుటంబము వీడి యద్దెగదుల్ రెంటి,గైకొనినాడ నగదులు నాదు
ఆ, కర్జ మున్నయెడకుం గడుదాపునం దుంట,నటకుం గాలినడక నరుగుచుందుఁ
గాన దీన బాడిగలు తగ్గె దీటిక,హెచ్చె దేహదార్ద్ర్య మినుమడించె. ౫

మం. బారిష్టరుపరీక్ష పాఠ్యముల్ చదువ,సమయంబు కొంతయ సరిపోవుకతన
మిగిలినకాల మెమ్మెయి బుచ్చుట పప్ప,సనుచింత యపుడున న్నలముటం జేసి
యాంగ్లభాషాజ్ఞాన మన వన్ననంత,యెంతయు న న్నెరియించుచుండుటయుఁ
బట్టభద్రుడ నైనపడపడి వచ్చి,నను జూడు మని లేలి నాడు పల్కుటయుఁ
దలపోసి యెద్దియో దగినపరీక్ష,కింకొక్కదానికి నిక్కాలమెల్ల
నుపయోగపఱుచుట యుక్తం బటంచు,నెంచి మన్నిత్యున కియ్యాహఁ దెలుప
నిచ్చమై నతఁడు నీ కెల్ల చందముల,మెట్రిక్యులేషను మే లా పరీక్ష
యు త్రమపాఠ్యంబు లున్నవి దానఁ,గిల్గించు దగినలోకజ్ఞానమద్ది
యలటివెచ్చము చాలు నద్దానిఁ జదువ,ననుకు నే వేడ్కమై సంగీకరించి
పకనీయ పుస్తకపట్టికం జూడ,దుస్సాధ మిది యంచుఁ దోచె వెండియును
దాన లాటినుభావఁ దప్పక చదువ,వలయు నవ్యాణి యెవ్వడువున వచ్చు
నని యేను సంశయ మంద వయస్యఁడేల నీ విటు సంశయింతు మిత్రంబ !

లాటి నెఱుంగ కేలాగున ఫలము, వడయం గలరు న్యాయవాదులౌవార
లబ్ధిస నేర్చినయట్టివారలకు, న్యాయశాస్త్రం ఒక్క మగును దెల్లముగ
మఱియు నద్దాన రోమకొ న్యాయశిక్ష, కొసగుపృచ్చావత్త ముండేడి జువ్వె
యయ్యది కైవసం బైనవారలకు, నాంగ్లంబు పాణితలామలకంబ
యని పల్కనచ్చె నా కతనిబోధనము.

2

స. పిప్ప బరీతొపకము, నొడలిడి సమయంబు నొకనిముస మెని పృథ్వా
నెలకె చదివెతి గనావార్చెరా! యని సిరిపిత్తోర్తమాంగలు కాచికో.

స. ఇతిఃపూర్వంబ ఏనాసుబాసతో నాకుం గొంతపరచయము పలుకు - కాన దాని
గాధునికి భాషకు నూఱుగా స్వీకరించెతి - నప్పటికి బరీక్ష కైదుమానముల మెర
యుండె - నింతయల్పకాలమునందె యిట్టినూత్నభాషల నితరవిషయముల
దెలియ దగినబుద్ధిబలంబు నాకుం గఱవగుటం బరీక్షయం దోటమి యొడవె -
లాటనులో ఓగునంకములు రామి యయ్యనర్థమునకు మూలం బాయె - నంత

క. అపజయమునకు నిరుత్సాహపడక మగుడం బరీక్ష కత్వంతాన
క్షిప్రీతిచిత్తమున బూని పరింపం దొడగినాడె నెయ్యరు మెచ్చుక.

౧౦

తే. హెచ్చిపోయె బరీక్షలవెచ్చ మపుడు, దాని సవరించుకొటకు నిత్యవ్యయంబు
మరలం గొండొక తగ్గింప మది దలంచి, యొక్కగదియంద కాపుర ముంటి నొదిగి.

ఆ. పూటకూటియింటిబోనము వర్జించి, సంతరించుకొంటి సొంతింప
నట్లుచేతి నేబడలువది రూపముల్, కలిసివచ్చె మాసకాలమునకు.

౧౧

సీ. మితమైనవెచ్చంబుమెయి ఊంబ మెఱుంగని, బ్రతుకు నాగించుటకతన మిగుల
నవకాశ మొడవె నా కపుడు విద్యల నేర్వదాన పెండ్లివమాలు తత్పరీక్ష
విజయంబు గల్గె నివ్వధి మితవ్యయ మాని, యుంట నే గడగండ్ల గంటి నంచు
బాశకజను లూహపడకుందుగ్రావుత, మది నాదు లోవెలిబ్రదుకులకును

ఆ. గలుగఁజేసె బొత్తు ఘటియించె రాబడి, కగ్గమైనవెచ్చ మతులసత్వ
మయము జేసె నాదుమనుగడ సిర్భరా, నందసాగరమున చున్ను దోచె.

౧౨

* *
*

౧౭ భక్త్య పరిశీలనము

క. పరిశోధనమ్ము నెఱపన్, దొరకొన్నకొలంది నాకుం దోచెను బహిరం
తరధర్మము లింకను సంస్కరణ మొనరింప దగు దశ స్థల వసుచుక.

౧౩

ఆ. కాశ్యపంబునందుఁ గిర్వులయందుఁ సంస్కరణముఁ బొనర్పఁ గడఁగినపుడఁ
పూనిగాఁ జేసి భోజ్యంబులందుఁ, వలయునట్టి మాటుపుల నొనర్చు.

౨

సీ. యాతమయ్యె గా కాశుబుచ్చు మెచ్చుగఁగి ముల్లార్చుఁ గాశ్యపిల్ల
బ్రహ్మతాత్రునిపద్మపద్మని ల్విడఁపాడి, నూరేగ్యలక్షణం ననుసరించి
మతిధర్మమును సమంచితబుద్ధి మన్నించి, చేతికు ననుచైన నీతు తెఱిగి
లోతుఁగాఁ జచ్చించియే తమసౌత్తములో నెరిచించినా రిన్నవయ మపుడు

ఆ. ధరణి మానసరేఖఁ బెక్కిన గాఢాల, కంఠం నిలబోయెను కత్తిని నెఱిగి
నెఱిగి నాని సారణి గాఢం నూయు నును వారు వానిని గొను.

౩

స. బ్రహ్మమునందుఁ గా మనసరేఖఁ బెక్కిన మానసి కెట్లు పోషింపఁ బట్టి సాక్షులగల నామ
లకుఁ సైతము నాయును టానశ్యకిమయము నగుండు సోమపుట మనఁబడి కాని
జహ్వోత్తమికి గాఢనియు మానసరేఖఁ పెక్కినశరీర నిర్మాణంబు ననుసరించి మానసి
బ్రహ్మహరింబు త్యాజ్యంబనియు గాయుర్వేదముంబట్టి యూహించి యుప్పు
నిచ్చుడులు తాల్చిపులు మాన్మగునని సర్వంబు లనియు నెల్లదిన గాకుంబున్వ
చేరికలోని దనియుఁ జౌకి యనియుఁ దద్గ్రంథకీర్తలు నవిమర్శము నిర్ణయించి -
చియ్యంశములెల్ల నా యనుభూతికి లోనయ్యె - వెండియు వారిలోఁ బెక్కిం
డ్రామిషము నండములు బయస్సును నిషేధించి తాము నట్ల పవనర్తిల్లిరి - వారి
వారీతలు న న్నెంతయు నలరించె - చంత

ఆ. ఆకుబోన మమ్ము నంగశ్శలోన నీ, కట్టుపాట్ల నెల్ల గారమించు
ప్రజలఁ గలిసికొన్న వాడ నాయందుఁ బెన్నాదరంబు సూపి రపుడు వారు.

౪

సీ. నల్లవో! శాకాశనప్రచారకి సంఘమును సీమ నొక్కండు దనయి వార
పత్రిక నొకదానిఁ బ్రచురించు నయ్యది, దాన సభ్యత్వంబుదక్కెనాకు
నల్పకాలమునంద యఁదితిఁ గార్యస, భాసభ్యతాగౌరవంబు నందు
దీక్షమై శాకభుక్తిని బాలనము సేయు, వారు పల్కురు మిమ్మలైరి విదవ

ఆ. భక్త్యవస్తువితతిఁ బరిశోధన మొనర్పఁ, బూని యపుడ నూత్మభూమివలన
వచ్చినట్టినిలువపచ్చశ్రః పుణ్యదొడ్ల, మానసరేఖఁ నిన్న మాటుకతన.

౫

తే. మున్ను సంభారి మిన్నది నున్న యగుటఁ, జప్పగా నున్న బచ్చలిశాశ మపుడు
కమ్మఁగా నుంట నాలుకిగాద చనికి, నాత్మయె ప్రధానమగురంగ మనుచుఁ దోచె.

స. అయ్యవసరమునఁ గాఢించితి గాయుల్లమునం బాచుకొనియుండ - నయ్యడఁ
గొండఱు టీ కాఫీ లానోగ్య నాశకంబు లని వానిం ద్యజించి కోకో ద్రావుచుంట
యెఱిగి భుజించుట జీవయాత్రకు మాత్రంబ యని తెలంచి నేను నట్ల చేయ
దొడంగితి నెఱిగితి.

౬

మం. శాకాన్నవిక్రీయశాలకు నేగి,యిచ్చవచ్చినవస్తు తెల్లను మెక్కి-

విపరీతముగ సాము వచ్చింపఁ బోక,పామితవ్యయవీక్షఁ బాటించు టాదీ

నిత్యంబు నాఱుపెన్నీల భక్త్యముల,నియమంబునై గొని నే నారగింపఁ

గడగినవాడ నక్కాలాన బిండి,గలభక్త్యముల ముట్టకయ కొన్నినాళ్ళు

కడపితి మఱికొంతకాలంబు రొట్టె,పండ్లు భుజించితీ బదపడి గొన్న

జున్న పా లారగించుట దొరఁగొంటి,గుఱింపఁ దగిన ది కొనశోభనంబు, ౯

తే. అపుడుసంస్కర్తయొక్కరుడండములభు,జించుచోఁదెక్కుమేళ్ళు పాప్తిచుననియు

నది యెఱచితిండిలోఁజేర దనియుఁ దెలుప,నచ్చె నాతఁవాఁడంబు నాదుమదికి,౧౦

క. అంతట నండము జీవ,జ్వంతువు కానేర దంచు సామాన్యముగఁ

స్వాంతమునయందుఁ దోచుడు,సంతసమున దాని మెక్కఁదాగినవాఁడక, ౧౧

ప. పరాకునం దొడచిన యిప్పుడువును ఎమనై మదివసంబులుమాత్రము మెసవియంత

నియ్యది యకార్యమని యెఱిగితి - నామిన్ను నల్పిచశిష్యంబునకు నేడు నూత

నార్థ వివరణ మొనర్చుట నీతికి విరుద్ధంబు - గొన్నను బలంబులోనివ యని

మజ్జననియభిప్రాయం బగుట సిక్కింబు - కాన నిబ్బాచయండ్లల్లి పరమాత్మంబు

నామదికి గోచరించిన మఱునిముసంబ యండములం దినుట మాని యాహారపరి

శీలనమ్మును సైత ముజ్జగించితి - మఱియు ౧౨

నీ. అంగ దేశమ్మనం దామిమంబును గూర్చి,కనుఁగొంటి ముఁడులక్షణము లొకటఁ

బశుపక్షిపలంబ పలల మిమ్మతమువా,రె న శాకాహారులండములను

జేపల నారగించెదరు వే తొకదాన, నెల్లప్రాణులమాంస మెఱచి; దీన

నారగింపఁగవచ్చు నండము లొండొక,దాన సర్విప్రాణితరస మండ

ఆ. ముల్లును బాలు డెరుగు మున్నగునవియు గ,ణ్యములు మాంసగణమునందు,నట్లు

లగుట నాకుబువ్వయందళ్యఁ దెక్కుభ,క్త్యముల గుడ్డుకలియుననుచుఁదోచె; ౧౩

తే. కావుటంజేసి యపటిభక్త్యముల మెసపు,వేళలం దెల్ల నవ్వానిమూల మడిగి

యండములు చేరకున్న భాజ్యములు విలిచి,యారగించెడివాడ నే ననుదినంబు,

ప. దీనంజేసి యివ్వంబు లగు భక్త్యములు పెక్కింటిని విడువ వలసె - గాని నాయొ

నర్చినబాసను దీక్షమై రక్షించుచుంట నియ్యది నా కశంతృప్తి గూర్పదయ్యె -

మఱియు ౧౪

తే. ఎంత తెల్లమై తనబాస యెసగుచున్న,నాత్మచరితావిరుద్ధమై యలరుపోల్కి

దానికి న్నూత్న నూతనార్థములు వెల్ల,డించెదరు కొంద తేతత్ప్రపంచమందు,

క. కల రిట్టివారు లక్షలు,గలవారలయందు లేమిగలవారలయం

దలన్వార్థప్రియతయ వా,రలకన్నులు గప్పు నద్దిరా యే మందుక, ౧౫

తే. కొండుజంకులు వీడి వా ర్గోడమీది, పిల్లివాటముగా విజ్ఞు లెల్ల రోయఁ
బలికి యాత్మవంచనమును జలిపికొని జ, గిచ్చు దై వము వంచించఁ గడఁగుచుండు.

తే. బాసచేసినమనుజుఁ జబ్బస నెవ్వఁ, జాచరించఁగఁజేసె నయ్యతనియర్థ
మనుసరించుట సంశ్లాఘ్య మైనమార్గమని వచింతురు ధర్మజ్ఞు లై నబుధులు. ౧౯

క. రెండర్థంబులకును వీ,లుండిన దుర్బలునిచుడికి నొడబడఁ దగు నీ
రెండు తెఱంగులఁ దొఱఁగిన, నిండుకా బెనచువలు పాడినెఱి పొడవడఁగుకా. ౨౦

వ. సత్యము నకుం గొల్వూసల్పువాఁడు మొదటిమార్గంబు దొక్కుటయ వాంఛించు-
నాతఁడు నూతన వ్యాఖ్యానములకొఱకు సూరిజనముల నెన్నఁడు నారాధింప
నొల్లఁడు - పలముంగూర్చి యు త్తమసరణి ననుసరించి చూడ నాత్మలియూహించిన
లక్షణంబ నాకు శిరోధార్యంబు-కాని యన్యం బవశ్యపరిహార్యంబ-వెండియు ౨౧

మం. నాసల్పుపరిశోధనము సర్వము, నాధికదృష్టి నమ్యాగ్యదృష్టి
ననుసరించియ నాగె నాంగదేశమున, నవ్వల సిక్కార్థ మాభిక్తాయందు
నాచరించితిని ధర్మైక మా దృష్టి, ముందు వాక్రిత్తు నమ్మచ్చట నెల్ల
నెటులైన దీనికి నింగ్గాంచునంద, జరిగె బీజావాసంస్కార మెల్ల. ౨౨

ఆ. మాంసభక్షణంబ మంచి దటంచు నేఁ, బెక్కునాళ్ళు నమ్మి పిదప శాక
భోక్తనై తిఁ గానఁ బూర్ణాభిమానంబు, పొడమె నాకు నాకుమువ్వఁట. ౨౩

తే. తడవులంబట్టి యొక్క-మతమ్మునందు, వెలయునాతనికంటె నవీనముగను
దానిఁ బూనినవాని కద్దాన మివుల, నాదరముకల్గునంట సత్యమ్ము గాదె. ౨౪

వ. ఏత దభిమానఫలితమ్ముగా నావసించు వేఁబయం దే నొక శాకాహారిగోష్ఠి నెల
కొల్పి దానికి శాకాహారిత్రికాసంపాదకు లగు నోల్డుఫీల్డుగారి నధ్యక్షులఁ జేసి
నేఁ గార్యదర్శిపదవి స్వీకరించితి - నయ్యది కొంతకాలము శ్లాఘనీయమ్ముగాఁ
జూగియు నే నవ్వాడ వీడి వేతూక్క-దెసకుం బోవుట వాటిల్లుటంజేసి కఠిఫయ
ఘోషమ్ములలోన పొడవడంగె - నై నను ౨౫

తే. వినయపూరిత విప్లాటియనుభవంబ, కొన్నిసంఘముల న్నెలకొల్పి వాని
భ్యాసనీయుమ్ము లొనరింప నర్హ మైన, చాకచక్యము నాకు నొసంగఁ గల్గె. ౨౬

౧౮ విడియము నాడలు

- సీ. శాకభోజనసమాజమునందు నేఁ గార్య, సంఘసభ్యుడనై యెసంగుకతన
వెడలుచుందును సమావేశంబు లన్నిటి, కై న మానంబు నా కచటఁ దప్పు
దధ్యక్షుఁ డిది కూడ దని వెక్కుసార్లు నక, మమత దీపింపఁ దా మందలింఁచె
గొలుపులో మాటాడవలయుననోక్తి- నా, కెంతయుఁ గల దైన నేమిలాభ
- ఆ. ముల్లమందుఁ బొడము నూహమ్ములం దగు, నట్టిబాసయందుఁ బెట్టఁజాల
మొదలుకొన్నవిషయమును దప్పి యప్రకృ, తాంశచర్చలోని కరుగువాడ. ౧
- ఆ. కడచె నిట్లు కొంతకాల మవ్వల నొక్క, సారి ముఖ్యవిషయచర్చ యొకఁడు
వాఁరించె సమితిఁ; దత్సభయందుఁ బా,ల్లొనమి ధర్మదూరమనుచుఁ దోచె. ౨
- క. రచ్చకు నేగియు భావం, బచ్చుపడువిధాన మాటలాడక యిస్సీ
యొచ్చెముగ మూఁగనమ్మతి, నిచ్చుట ధీరుత్వ మంచు నెంచితి నెడదెడ. ౩
- వ. తత్సభకు నయోవ్యాపారసంఘనాయకుఁ డగు హిల్సను నతఁ డధ్యక్షుఁ - డాతడు
నీతివాదియనం దగు - నాయన యొనర్చు నార్థికసాహాయ్యంబుపైన తత్సంఘ
మాధారంపడి యుండె-సామాజికులు వెక్కం డ్రీతనికనుసన్నల మెలఁగుచుందు-
రాకుబువ్వ దెస నిండుగారవంబుగల యల్లిన్న నను నతఁడుం బాలకసంఘమున
వెలయు - నపుడ యంకురించిన సంతాననిరోధోద్యమం బతని కభిమానపాత్ర
మగుడు నతఁ డద్దానిఁగూర్చి కార్మికులకు బాధింపఁ దొడఁగె - నిట్టి యాచా
రంబు నీతిదుర్మంబునకు వేరుపుర్వంబోని దని హిల్సులంపు . శాకాహార
సమాజము నైతికసేవ సయిత మాచరింపవలయు నని యతని యాశయము - కాన
విపరీత భావభరితుడగునల్లిన్నను తత్సంఘమునం దుంట చెట్టుకుఁ బట్టుఁగొమ్మని
యయ్యధ్యక్షునిభావంబు - కావుటంజేసి యల్లిన్ననుసభ్యులను రద్దుపఱువవలయు
నను నిర్ణయము సభం బ్రతిపాదిత మయ్యె - నంత ౪
- తే. తద్విచారంబు నాదుచిత్తమును దిగువ, మంచిచెడ్డల నే విమర్శించి కనుడు
జన్మశాసనవాదియాశయము లెల్ల, నత్యుపద్రవకారు లటంచుఁ దోచె. ౫
- తే. హిల్సు తా నీతివాదియై యెసంగుకతన, నాతఁ డల్లిన్ననునకుఁ బ్రత్యర్థియగుట
ధీర్మ మేనీ తోచె నాతఁ డాదార్యభరితుఁ, డగుట మన్నింతు నతని నేనగ్గలముగ.
- మం. ఐనను నీతియం దాశయభేద, మున్నంతమాత్రాన నొకనిసభ్యులను
రద్దు సేయుట నీతిరహితకృత్యంబ, యని బోధచేస నాదగునంతరాత్మ

సంఘములన్నంబు శాశ్వతోజనము, నెరయటకై పయత్నించుచు కాని
యింకెట్టియమార్గమేని విస్తృతము, గావింపఁ బూనుట కా దట్టు లగుట
నీతింగుఱిచి యెట్టివియమంబు లున్న, శాశ్వతమును జల్లువా రెల్ల
నన్ను లేతత్సంఘము విముక్తకొనగ, ననుచు భావించితి నంతరంగమున. ౨

తే. సాంఘికులు కొందఱ జేతదంశమునఁ దగవు, నెంచి నాతోడ నేకీభవించి రై న
నేన యిమ్మాఱు మాటాడ నెంచినాయఁ, గాని కఱవయ్యె దాల్చి తత్కాలమందు.

వ. కావున నావల్ల నెంచినవల్కుల నెల్ల నొకపత్రముపై విఘించికొని సభకుఁ జేరి
యదియం బరిపఱచుటక రచ్చపెద్దకు దాని నందిచ్చుడు నతఁడొకసభ్యునిచే దానిఁ
జదివించె - తంత నల్లస్సనుపక్షంబునక యోటమి వాటిల్లె - బ్రథమప్రయత్నము
నంద నా కరజయంబు సిద్ధించె - నెను నాకాశయము ధర్మ్యంబకదా యనుతనిని
నా కెంతయుఁ గల్గె - దక్షనంతరము నేను నా సభ్యులందఱు జనించినయ ట్లించుక
జ్ఞప్తికలదు - సీమయం దున్నకాలమెల్ల నిట్టి వీణాధరముతోన కడచె - నీలజ్జ
సభలయంద కాక చెలికాండ్ర మనికెట్టలందును నన్ను బీడించు - వెండియు ౯

తే. వెంటనను నా జెలంగెడివిటి కొక్క, నాడు తస్యింబకరాయితో, గూడి చనితి
నచట మ మ్మొకసభలోన నాకుబువ్వ, గూర్చి భాషింపుఁ డని చెలుల్ గోరి రపుడు.

తే. వాసితి న్నేను దగు నుపన్యాస మొందు, దాని సభలోనఁ జదువంగఁ బూనునంతఁ
గంపముదయించెఁ జెప్పుటక క్రమై గరులు, పచ్చబడి నాకు గాధద్య మెచ్చిపోయె.

క. పదపడి తత్పత్రముఁ గొని, చదివె మజుందా; రతంజుఁ జవు లుట్టిపడక
మృదుతామాధుర్యగుణా, స్పదఁక్కి నుపనఁచెఁ బ్రత్యేకముగన్. ౧౨

క. మొరయించి రంత సభ్యులు, కరితాళముల ముదం బఖండముగ; న
త్తటి నేమి సెప్పుదు ననుక, వయించెచు లజ్జ దుర్నివారం బగుచున్. ౧౩

నీ. అవల విద్యాభ్యాస మది పూర్తి గావించి, మాతృదేశమునకు మఱియు వేళ
నాకుదిండిని మెక్కునట్టి నెయ్యర కెల్ల, విందుఁ జేసితి; నాంగ్లవిషయమందు
నాటపాటలతోడ నార్భటములతోడ, వాఙ్ముఖంబులతోడ వఱలు నది
పాశ్చాత్యు లొకవిద్యఁగిది నేతత్ క్రియక, గౌరవించుచునుందు; నాయొనర్చు
ఆ. నలఁటివిందునందుఁ గలవు వినోదముల్, దాన మత్కృతజ్ఞ తను వెలార్చు
మొదలుకొంటిగాని మొదటివాక్యముపై, వెళల దయ్యె నొక్కనుడియు నదిర !

తే. ఎల్లకు నుల్లము ల్లడుఁ బల్లవింప, హాస్యరస మూర నే మాటలాడ నెంచి
ఐతసమున వావిచ్చునంతలోన, యాస లడుగంట నెగతాళి కగ్గమైతి. ౧౪

ఆ. తునకు: “దాము కరుణతోడుత వేంచేసి,నందులకు ననేక వందనంబు”

లనుచు: దుగించినైచి యన్వల ననమాన,భార మడర: గూలబడినవాడ. ౧౬

మం. నచ:బాయదయ్యె నెన్నండు నీలజ్జ,యజ్జగె నయ్యది వక్ష:శాస్త్రికా: గొంత
యంలియ కాక నే నవిలంబితముగ,భాసింపలేనైతి బదుగురభాన
నప్పుడప్పుడు గేలి నందులే తప్పి,నీసిగ్గుచేత నా కెట్టిలోపంబు
సమకూరదయ్యె నీ సంకోచ మపుడు,కడు: గొంచలమ్మును గల్గించె: గాని
యానందదాయకం బయ్యె నాకిప్పుడు,మితభృద్దములు వాడు మెలకువ దీన:
గుదిలె నెండియు: గోరుకుల నక్షగింప,గలబలం బధికంబుగా నేనుపడియె
నర్థశూన్యం బై నయట్టిశబ్దంబు,నే నెన్నడున్ వచియింప లిఖంప
నని పల్క:నేర్తు భయం బంతలేక నాపల్కులో లేఖనమ్ములో నెచ్చె
దోస మొక్కటియేని దొరలిన ట్లెఱుంగ నీరీతి దురవస్థ తెన్నియో తొలగె
నదుపయు క్తంబయ్యె సమయం బడెల్ల,నిజమునకుం గొల్పు నెఱపునాతనికి
నావశ్యకంబు మానాశ్రయం బనుచు,నెఱిగించె నాకు నెంతే ననుభూతి
యెఱిగియే నెఱు,గకయే నప్పు డప్పు,డతిశయోక్తికి: బూని యందు నిక్కమ్ము:
గప్పిపుచ్చుచు నుండె గద పెక్కుమంది,యదివశింపగచూన మెంతయున్ పలయు
నర్థశూన్యంబు లై నట్టిశబ్దముల,బలుకఁ డెన్నడు మితభాషియా నయ:డు
పరిపత్తులందు నుపన్యసించుటకు,గుక్కిళ్లుమింగుచు గోష్ఠినాయకుల
నవకాశ మొసఁగఁ డయ్యా! కొంచె మనుచు,వేధించువారలు నెఱితి యెనటి
సమితి కాన్పించునే సామాన్యదశల,నెట్ట కేలకు నాజ్ఞ నెనసినవ క
ప్రాయికమ్ముగఁ గాలపరిమితి స్మిఱు,వెండియు వ్యవధికై విజ్ఞప్తి నేయు
నాన తీకున్నను నట్లై మాటాడు,సమయమ్ము వ్యర్థమ్మునలుపుట కాక
యితఁ డొనర్చెడి జగద్గత మింక నెద్ది, నాబిడియంబహో నాకు డా లయ్యె
నను: బరిపక్వం బొనర్చె నాసిగ్గె,చెలియయ్యె సత్యసంసేవ నాకదియ. ౧౭

* * *

౧౯ అ స త్య వ ర్ణ న ము

తే. అంగ్ల డేశమునందు విద్యాధిమాత్రు, లెల్లకును బ్రహ్మచారు లై యెసఁగుచుండ్రు
చదువునకు: బెండిలికిని జుక్కెదు రటంచు:వార లుత్సాహపడరు వివాహమునకు.

క. మున్ను మనసంఘ మెంతయు, నున్నిద్రీదశన్ వెలుంగుచున్నప్పుడు వీ
ద్య నేర్పువాని: బిల్చిరి, పున్నుగ నల బ్రహ్మచారి పదమున లోకుల్

- క. దురదృష్టవశంబున ని, త్తరుణంబునయందు గోచించుచున్నచుఁ గాఖాల్
గఱచెడుబుడుతల కకటా!, వర్ణియములు సాగుచుండు భారతమందున్. ౩
- న. అంగదేశమున బాల్యవివాహ మనుపడంబు నెఱిగినవా రొక్కరుం గానరామికి
లజ్జవడి నాఁ డానాఁడికి న్నివసించు హైందవవిద్యార్థులు పెక్కుండు పరిణీతు
లయ్యు నవివాహితుల మనియ నుడువుచుండువార - లియ్యసత్యభాషణంబునకు
వేఱొందు హేతువుం గలను. ౪
- క. తరుణులు పరిణీతులు తదరణి వివాహంబుగాని తరుణులతోడన్
బెరసి వసియింప నంగీకరింప రెవ్వారు నది యకార్యం బనుచున్. ౫
- సీ. తమకాపురమునేయతావులం దాత్మీయ,పరిణయగాథలు బయలుపడిన
నాయిండ్ల లేజవరాండ్రితోడం గూడి,కులికెడిభాగ్యంబు కొఱతవడెడి
నని విచారమునల్పి హైందవవిద్యార్థు,లియ్యసత్యము వల్ల నియ్యకొందు
రద్దీవి గోవాల్లె యర్థాంగులను నిర్ణయించుకొవలయు మే లెంచిచూచి
- ఆ. దానఁ గన్యతల్లిదండు లీచేతల,కొప్పకోలు సూపుచుండు రెండుఁ
గానరాదు ప్రియకమ్ముగ నిట్టికూ,డికలయందు దోస మొకటియేని. ౬
- వ. కాన సీమయం దవివాహితు లగు యువతీయువలు కూడిమాడి చెరలాడుట
సాజంబ యయ్యె-గాని ౭
- క. భారతవిద్యార్థులు తెల,వారలకు నిసర్గ మగుచు వారిలెడు నిర్యూ
చారమున కగ్గపడినన్, దీఱనిచ్చెట్లు జనించితీరక యున్నే. ౮
- క. వెన హైందవయువజను లీ,వ్యసనమునకుఁ జిక్కి కన్య లగు నాంగ్లభిస
ప్రసవాక్షలసంగతికై, యసత్యజీవనము జరుప నాసించి రహా! ౯
- ఆ. నావివాహ మయ్యె నందనుని న్నుద్దు,మురువు లడర నెత్తి మునిసికొంటి
నైన నేమి నేను నవ్వాగురం జిక్కి,యచట బ్రహ్మచారిని నెత్తి నపుడు. ౧౦
- క. పాటిల్లద మోదము నా,కీటక్కరిబ్రతుకువలన నినుమంతయు; నా
గాటంపులజ్జయే న,ట్టేటం బడసిన సాకె నిత్యతీ ననున్. ౧౧
- ఆ. నానచే ననూనమైన మకానమ్ములో,నేను మునిగియుండ నెనరువెలయు
లీల ముచ్చటించి లీల నాతోడ నే,యువతి కలసిమెలసి యుంట వలచు? ౧౨
- తే. వెంటనరు లోన నానిల్పునింటిమగువ,తనయ కన్యావతంస ముత్సాహ మడర
నతిభిజనమును వహ్యుభి కనుదినంబు,బిలిచికొనిపోవునాచార మలరుచుండు. ౧౩
- తే. ఆత్మరణి వన్న నొక్కనాఁ డంతికమాన,బ్రక్మతినాందర్యరాశియై పరిధవిల్ల
కొండకుం గొనిపోవ నాకును వెఱంగు,వొడముకై వడి మున్నాడినడువదొడగే.

౧. అయ్యవతి నాతోడ నహ్యాయవిషయంబుల ముచ్చటించుచు నన్ను వేవేగ
 లాగుకొనిపోవుచుండ - నడుమనడుమ నొక్కొక్కమాటు నే నెద్దయో వక్కా-
 ణించుచు గడ కొననియో కాదనియో బలిరా యనియో లెస్సయనియో
 మెల్లన పల్కుచుంటి - నజ్జవ్వని విహంగివోలే తిప్పునఁ జనుచుండ నెండ్లియు
 నిలు సేరు తెప్పటికో యని నేను తిప్పువడం దొడగితిని క్షేణంగున మే మగ్గి
 శిఖరంబు నారోహించి కొంతతడ వందు నిలిచి యంత నవరోహింప సాగితి -
 మత్తరుణమునం దయ్యబలారత్న మున్నత పాదుకాధానిజయయ్య ధనుర్విముక్త
 నారాచంబువోలే గిండికి వచ్చుచుండ నే ననువుల నజచేత నడికొని తల్లడం
 పడుచుంటి - నంతియకాక యాకన్నియ నాకంగారు నెచటఁ గన్గొనునో యను
 సిగ్గు నామొగంబున జిందులుద్రొక్కుచుండెనయ్యవసరంబున ౧౭

తే. వెనుదిరిగి నన్నుఁగాంచియవ్వెలఁది నవ్వి,యిట్లుర మ్రట్లుదిగు భయంబెల యూత
 గొనుము వలసిన నన్నటం చనుడు నేను,దొప్పదోగితి నవమానతోయరాశి.

తే. ఒక్కచో బందియాడి వేఱొకట దేఱి,కొన్నితావులఁ గూర్చుండి కొట్టకొనకు
 నెటులొ ధన్యోస్మి యనుకొంచు నిలకు జేర, నెంతయుం గ్రేణిచేసె నయ్యంతినన్న.

వ. ఎల్లయెడల నిల్లు తప్పించుకొనుట సాధ్యము కానేరదు = దయామయ్యుడగు నీశ్వ
 రుడు నా యావృణంబును మాన్పఁ ధలంచె - నెట్లన ౧౮

సీ. ఆరోగ్యనిలయమై యల్లరు “బైట్లక్” నామ,జనపడంబున కొక్కసారి వెడలి
 యన్నవిక్రయశాలయందలిభక్ష్యముల్ - వయనంబు “ఫ్రెంచి”లో వాసియుంటు
 నబ్బాస రాకయే నఱిముఱిపడుచుండఁ,దత్రిత్యవృద్ధవితంతు వోర్తు
 నాయవస్థ నెఱింగి ననుఁ గూర్చిమైఁ బల్కరించి నీ వేటి కీరీతిఁ గలఁత

ఆ. పడెద వనఁ బరాసుబాస తాదయ్యె నా,కేను శాకభోక్త నిందు భోజ్య
 మెద్దియో యెఱుంగ కిబ్బంగి గగ్గోలు,పాల బడితి నంచుఁ బలికినాడ. ౧౯

క. అంతట నయ్యమ వివరణ,మంతయు నీ కెఱుకపఱుతు నని భోజ్యపదా
 ధాంతరము లెల్లఁ డెల్పుడు,నంతస మెసలార నపుడు సాపడినాడె. ౨౦

ఆ. ఇటుల మాకు మొదటియెఱుక. పొసంగె న,య్యదియ నే స్తమయ్యె నంత నంత;
 నవల సీమనున్నయన్నాళ్లు, నవ్వెనక,నైనఁ దొలగఁ దయ్యె నల్లచెలిమి. ౨౧

క. మఱి లండనునం గల తన, యిరవునకుం గుర్తుసెప్పి యెడయక ప్రితిభా
 స్కరవాసరమున విందున,కరుడెమ్మని నన్నుఁ గోరె నయ్యమ వేర్మి. ౨౨

వ. అదియునుంగాక పండువు లాదిగాఁగల వేడుకదినంబు లొదవునపుడును న న్నాతి
 క్ష్యమున కాహ్వానింపసాగె - నేను నందులకుఁ గృతజ్ఞతమై నియ్యకొని యయ్యయి
 వినంబుల వెడలుచుంటి - నంత ౨౩

- ఆ. విందులందు నాదుమందాక్షమును బాఱఁదొంగిలనెంచి యక్కఱుంటి మంచి
కన్నియలకు నన్నుఁ గాన్పించి వారితో, ముచ్చటించు వీలు నిచ్చె నాకు. ౨౪
- తే. సరససల్లాపముల నిట్లు నెఱపుకొఱకుఁ, గలమ ప్రశ్నేకముగ నొక్కకన్నె యచట
నాఁడడుచుతోడ నేచు మాటాడువేళ, వెడలు మమ్ముఁ దొఱంగి యావృద్ధురొ.
- ఆ. పలుకుపాం దెఱింగి భాషింపఁ జాలమి, గేరడంబు లాడనేరకున్
వ్యంగ్యభరితవాక్యభంగు లే నెఱుంగమి, నించదయ్యె నాకు నిద్రి తొలుత. ౨౬
- క. ఆవల నవ్వెలఁదుక తగు, తోవలు సూపింపఁ దత్కుతూహల మంతక
దెవాణె నెల్ల వేళల, భావం బూటాడె నాదివారముకొఱకుక. ౨౭
- ప. ఇట్లు లప్పకుచుతోడిముచ్చటల కెచ్చవడి యవకాశంబు వచ్చినపుడెల్ల నచ్చెలియ
ఘోతకుఁ జొచ్చుట కుత్సహించితి - నక్షిణి నమ్ముదునలె యక్కన్నెదెస నా
కంతయు నాసగిలున నారంభించుడు మమ్ముసంధింప నియ్యమృతెద్దియో యభి
లాష ముండునని తలచి శంకాసాగరిమునఁ గుంకులిడి “కట్టా! యెట్టిచెట్ట
వాటిలె - మొట్టమొదటన నావివాహగాఢం దెలిపికొన్న నిట్టిసమావేశము నీపె
సంఘటింప కుండురాదా! - గతమునకు వగచినం గల్గు మేలెయ్యది - యికనైనం
ద్వరపడి యీసేరము సవరించుకొంట కర్తవ్యము - నిక్కంబు నివేదించుటయు నా
కెల్లభంగుల నిపుడులెస్స - యని తలంచి యాయమృత కిట్లు కమ్మ పంపికొంటి.
- క. అంబరొ! జైత్రునలో - మనకుం బరిచయ మొదవు టాది కొమరునివలె న
న్నుం బ్రేమించితి వెల్లవి, ధంబుల నను సరిస్కరింపఁ దలపాసి తపహా. ౨౮
- తే. నాకు నిపుడు వివాహం బానర్ప మీర, లెంచినార లటంచు నూహించుచుంటి
మీకు మది నట్టిముచ్చట లేకయున్నఁ, బూని కూర్చురె పడుచులపొందు నిట్లు.
- క. మీకరుణ కే ననర్హుడనా కెపుడో పెండ్లిభరిగినది కర్ణంబుల
పాకము దప్పకమునుపే, యీకథ మీ కెఱుకనేత హితమాను గదా. ౩౦
- క. నాకుం బెండిలి యగుటయు, కాక కుఘూర్గుడు నొక్కడు కల్గెను ముందే
మీ కివ్వించయము: దెల్పుట, నాకృత్యము కాని మానినాడను ధానిక. ౩౧
- తే. ఇచట భారతవిద్యార్థు లెల్లఁ దమకు, పెండ్లికాలే ధని వచ్చించువిధము నెఱిగి
కల్లలాడితి నేను నక్కరణి దొల్లి, యిప్పు డయ్యది యెగ్గటం చెఱుకపడియె. ౩౩
- ఆ. ఇంతదాడ మీకు నివ్వార్తఁ దెలుపమి, కేను మిపులఁ జింత నెనయుచుంటి
నైన నేడు నిక్కమాడుధైర్యము నీకుఁ, దొసఁగెఁగాన వేడ్క నొందుచుంటి. ౩౪
- ఆ. నీతిబాహ్యమైన చేతల నయ్యింతి, చెంత నింతవఱకుఁ జేసియెఱుగ
నిం దసత్య మించుకేనియు లేద మ, నింపరొక్కొ నన్ను నెయ్య మలర. ౩౫

మం. ఈలేఖముం బలియించిన వెనుక, నోతల్లి! నేను మీ రొసంగువిందునకుఁ బాత్రుండఁ గానంచు భావించురేని, యయ్యది నే దోస మని నిర్ణయింప నిన్నాళ్ళనుండి నాయెడ మీరు నూపు, మమత నక్కటికంబు మఱచిపోనేర నేనాఁటికిని వానిఋణ మీఁగఁజాల, నన్నిఁక మీవిందునకును బాత్రునిగ నెంచెదరేని యే నెల్లచందముల, నప్పాత్రతం గొనియాడి సౌఖ్యంబు లెప్పటివలె నంది యెంతు నద్దాని, భవదమలప్రేమభావాంక మనుచు. 31

వ. ఈవ్రాయసంబు నీరీతి సంతరింప నే నెన్నిగంటలు తంటాలు వడితి నో చదువరు లెఱుంగుదురుగాక!- యీరచన ముగియలోపల నెన్నిచితు లవతరించెనో నేఱ చెప్పనేల - కాని యీవక్కణతో నాభార మెల్ల దూరమయ్యె - నయ్యమృత దానిం గన్న వెంటన యిట్లు ప్రత్యుత్తరంబు నంపె. 32

ఆ. చాటుమాటు విడిచి సకలంబు విశదంబు, గాఁగ నీవు పంపు కమ్మచచ్చెఁ బడుచు నేను దానిఁ బొడఁగాంచి కడుపుబ్బు, నటులు నవ్వుకొంటి మయ్య గాంధీ!

తే. నీ వచించినబొంకు మన్నింప నర్హ, మిపుడు విజమాడి తది యెంతయేని లెస్స వెనుకటివిధాన నినుఁ బిల్చి విందుకొఱకు, రమ్మ రేపటిభానువారమ్మ విడక. 33

ఆ. ఎదురుసూచుచుండు మేము నీకొఱకు నీ, పెండ్లిసుద్దులెల్ల వెల్లడించి మాకు నిండువేడ్క- చేకూర్పు; మనచెత్రి, చెడదు దీనఁ జెక్క-నుడువు లేల. ౪౦

వ. ఏ నిట్టిలేఖకు నెంతయు సంతసించి యథాపూర్వ మా నారీమణిగారవంబును జాఱలాడుచుంటి - మఱియు ౪౧

తే. పూని బొం కనుపుంటి నిప్పొక్కి- మూల, ముట్టుగాఁ గ త్తిరించితి; నట్లువెనుక నాదు పెండిలిసుద్ది నెన్నండు నిక్క, మాడుటకు నేను వెన్న-ముం దాడియెఱుంగ. ౪౨

* *

అం మ త ప రి చి తి

సీ. అంగ్లవేశమునయందు నావసియించు, కాలమునం బెండి గానివార లన్నదమ్ములును దివ్యజ్ఞానసామాజికులు నగువార లిద్దరు వయస్కు లబ్బిరి నాకు; వా “రాంబాల్డు” పండితు, గీతానువాదంబుఁ బ్రీతి వెలయుఁ జదువుచుఁ దమతోడఁ గదిసి వేలుపునుడిక, దనరుగీతఁ బఠింప నన్నుఁ బిలిచి

ఆ. రేను-దల్లి బాసనేని దానిం జదు, నమికిఁ గరము లజ్జఁ బల్ల టిల్లి సంగడిండ్రోడ సంతోచ మడర నా, విషయమెల్ల నపుడు విందినాడ. ౪౩

వ. అంత జేజేలబాసం గల నాచోటవ కొంచెయమని యెఱిగియు నయ్యాంగ్లాను వాదంబు మూలమున కెందెందు వేఱయ్యె నయ్యది కనుంగొనగల బలిమికి గొఱంత లేదని యూహించి యచ్చెలికాండ్ర కవ్వినయము నెఱుకపఱిచి వారితో భగవద్గీతం బఠియింపఁ దొడఁగితి - నందలి ౨

ఆ. సంతతముగ విషయచింతన గావించు, పూరుషునకు వానఁ బొడము సంగ మంకురించు గామ మాసంగమునఁ జేసి, యామతిల్లు నలుక కామమునను, ౩

ఆ. అలుకవలన మోహ మగ్గలమైపోల్పు, మోహనమునను మఱపు మోహరించు మఱపు హెచ్చి హెచ్చి మతి నడఁ గారించు, మతినశించు కతన మడియనరుఁడు, ౪

వ. అను పద్యములు నాచి త్రంబునఁ బాదుకొనియె - దన్నినదము నాశ్రవకుమారం బుల నింబుగా నేడును రవళిండెడి - నిగ్గీత విలువ యడరాని పొత్తమను నమ్మిక నాకు నానాటికిం బొంపిరివోవుచున్నయది - తత్త్వజ్ఞానమున దీనికి దులయగు గ్రంథము వేటొకం డేవాఙ్మయమునందును లేదని నాకు దృఢవిశ్వాసము గలదు - నా చిత్తము కలఁగంబాఱినపుడెల్ల నియ్యది యెనలేని మే లొనరించె - దీనికి నింగిలీనుబాస నెన్నియనువాదంబు లేర్పడె వానినెల్లఁ-బఠయించితి - నం దొర్నాల్లు రచితంబ మేలుబంతియని నాయాశయము - నే - నీ నెయ్యెరతో - నియ్యప నివత్తుం జదివినను దీనినపుడు బాగుగఁ బఠించితినివి పలుకనోపఁ - దననంతరమునం గ్రతిపయవత్సరములు - చెల్లిన వెను - నియ్యది నా దైవందితపాశాయణమునం జేరె - వెండియు ౫

తే. సిద్ధమతియైన యార్నాల్లు బుద్ధుఁ గూర్చి, యూసియాజ్యోతి యనుపేర వ్రాసినట్టి గ్రంథముం బఠియించితిఁ గాంక్ష వెలయఁగరము నలరించె నప్పు స్తకంబు నన్ను.

సీ. మఱియు నచ్చెలు లొక్కమాటు నన్ను బిసెంటు, నకు నెఱిగించి రన్నాతిమిన్న యర్థించె దనదుదివ్యజ్ఞానసంఘమునందుఁ బ్రవేశింపు మనుచు నన్ను నామతం బెఱుంగనినాఁ డన్యమతము నె, వివృధిని బ్రానుదు నంచు వినయ మెసఁగఁ జెప్పి తిరస్కరించితి నామెకోరిక, నవలఁ దదితవాణి ననుసరించి

తే. తన్మతగ్రంథమును శ్రద్ధఁ దాల్చి చదివి, నాఁడ నద్దానఁ దనకు హైందవమతము తత్త్వముం బ్రకటించుగ్రంథముల నెల్లఁ, జదువ నభిలాష ముదఱుంచె హృదయమందు ౭

వ. వెండియు నప్పుతనమునంజేసి క్రైస్తవమతబోధలు హిందూమతము గుడ్డినమ్మిక లకు బుట్టినెల్లని తేగడునగడు నిరాధారమని యెఱింగితి - నదియుంగాక ౮

సీ. ఆకాలమునయంద శాకాన్నశాలలో, నుత్తమక్రైస్తవుఁ డొక్కరుండు
పరిచితుఁడై నాకు నెఱింగించె నాత్మీయ,మతమహిమంబు పేరముగదా.
నలరాజకోటయందలి క్రైస్తవమతప్రసారకు లూనుదుర్వర్తనంబు
నతని కే వినిచితి నందుల కారకుడు,తద్దయుస్సిగిల్లి తల్లడిల్లి

ఆ, యేను శాకభోక్త నెన్నఁడు మద్యంబు,ముట్టి యెఱుంగ; మాంసమును భుజించి
కల్లు పెల్లు ద్రావుక్రైస్తవు లెందఱో,జగతిఁ గలరు దీన శంకలేదు.

వ. అయినను

౧౦

మం. మద్యమాంసంబుల మరగుఁ డటంచు, నెంచును శాసించి యెఱుంగదు బైబి
లద్దానిఁ బఠియింపుఁ డంతయుస్సికు,నవగతం బగు నన నగు నంటి నేను
బిడప నతండు బైబి లొసంగెనాకు, శ్రద్ధమై నద్దానిఁ జదువ సాగితిని
దానిభాగంబు ప్రాతనిబంధనమ్ము,పఠియించుతఱి శిరోబాధ న న్నేఁచెఁ
గొత్తనిబంధనకుం జెందుభాగ,మానందవారాశియం దోలలాశ్చె
నద్దాన విలసిల్లు నదిప్రసవచన,మెన యగు నీత కం చేఁ దలంచితిని
ధర్మేతరంబు నధర్మంబుచేత,నిర్మూలముఁగఁ జేయనేర వీ వెపుడుఁ
జెనఁటియై నీకుడిచెంపపై నెవ్వఁడేని గొట్టినఁ జూపు మెడమచెంపయును
బలిమిమై నెవఁడేని పై వల్వఁ గొనిన,నంతరీయముపై త మాతని కొసఁగు
మనెడిసూక్తులు నన్ను నలరించె మిగుల,“నలిలంబు నీకు నీఁజాలినవాని
కిష్టమృష్టాన్నంబు నిడుమా” యటంచు,బలికిన శ్యామలభట్టాఖ్యనుకవి
తల్లజపద్యంబు తలపునం బాతెఁ,దాదృశంబగునట్టి త్యాగంబ జగతి
మంచిమతం బని మది నమ్మినాఁడ.

౧౧

వ. అంత నీ వ్యాసక్తి న నితరమతస్థాపకులచరిత్రము లెఱుంగం ద్వరపెట్టుడు
గార్లయిలు రచియించిన ‘వీరులు - వీరపూజ’ యన్నగంధముం జదువఁదొడఁగి
యందలి మహమ్మదుజీవనకథం బఠించి యతనిగొప్పతనంబును మగతనంబును
దబిశీతనంబును దెలిసికొంటి-నంతలోఁ బరీక్షలు చేరువయగుటంజేసి తత్పఠనము
నాఁడవలసివచ్చెఁగాని సర్వమతమర్మముల నెఱుంగవలయు నని నిర్ణయము
గావించుకొంటి - నత్తరుణంబున నాస్తిక మతతత్త్వంబు నెఱుంగఁ గోరి తత్సం
బంధిగ్రంథము నొకదానిం జదివితఱి - గాని నే నప్పటికీ నాస్తికతామరుదేశముం
గడచియుంట నయ్యది నాకు నించదయ్యె - నపుడ వసంతాదేవి నిరీశ్వరవాదంబు
విడిచి సేశ్వరవాదంబు నవలంబించె - నప్పరిణామము పైతము నాస్తికతయొడ
నా కనాశక్తి కలుగఁ దోడయ్యె - నింకను గొన్ని కారణములు సాయపడుటం
జేసి నా కమ్మతంబుదెస నసూయ వొడమె.

* *

౨౧ దిక్కులేనివారికి దేవుడే దిక్కు

వ. అర్జ మతంబుతోడను మహామృదీయ క్రైస్తవా ద్యవ్యమతంబులతోడను నా కించుక సరిచయ మున్నను సంకటసమయములం దయ్యది న న్నుద్ధరింపఁజాల దని నాకుఁ దెలియదయ్యెనిక్కట్టు లొదవినపుడు తనకు దేన రక్షణము గల్గు దానిఁగూర్చి మనుజున కపు డెఱుక యుండనేరదు-నా స్తికుఁడు తనవిషత్తు తొలఁగుటకు నిస్సర్గమ మూలంబను- దన్ను భగవానుఁడు మనిచె ననియు నందు లకుఁ దన తత్త్వజ్ఞానమును, దశస్సాధనయు నొకపేఱు వని యా స్తికుఁడు భావించు-నిట్లెలరుం దమయిచ్చవచ్చిన ట్లూహింప నడ్డులేదు-మానవుం డెపుడు తనసాధనాబలంబున కహంకరించు నపుడ తద్బలంబు నిర్మూలం బగునని యెఱుంగ వలయు - నిట్టివేళల యందు శా స్త్రజ్ఞానముకంటె ననుభూతి పరమావశ్యకము- కేవలశా స్త్రజ్ఞానము నిరర్థకం బనువిషయముం దొలుత నీమలోఁదెలిసికొంటి- దత్పూర్వము వాటిల్లిన యాపదలనుండి యే నెట్లు బయటఁ బడితినో చిన్న వాడ నగుట నాకెఱుకవడదయ్యె - నేడన్ననో వింశతివర ములవాడ-గార స్త్ర సౌఖ్యముం జక్కఁగా ననుభవించితీ - బై పెచ్చు బిడ్డతండ్రిని సైత మైతి - నిట్లు నే నాంగ్లావని న్యసించు తుపవత్సరమ్మున

౧

తే. పోర్న్సుమతు నాఁ జెలంగడి పురమునందు, జరిగె శాకాన్నభోక్తలసభ యొకండు దానిఁ దిలకింప నొకనే స్తకానిఁ గూడి, యేను వెడలితి వేడ్క నాహ్వీనమంది. ౨

తే. కడలికరవాడ యగుటచేఁ గర్ణధారు, లుండి రవ్వీటఁ బెక్కు-; రందున్నవాలుఁ గంటలు పెక్కుండు) వెలమాండు) కారుగాని, యించుకేనియఁజక్కటి నెంచబోరు. ౩

తే. అట్టిచానలతో నిండినట్టి మంట, నిలిచితిమి మేము వై నమ్ము తెలియకునికి; రాత్రిభోజన మైనతర్వాత మొదలు, పెట్టితిమి నెయ్యరం గూడి పేకరంతు. ౪

సీ. తమయింటియతిథిబృందమతోడఁ జెలులు పే, కాడునాచార మయ్యాంగభూమిఁ దనరు; నయ్యాటలోఁ దప్పలేని ఛలోక్తు, లెలమిమైఁ బల్కెద రెల్లవారు మేమున్నగీమునచామ లీనడవడి, బాటించి మాతోడ నాటనాడఁ దొడగి రయ్యది రెండుగడియల సాగె న, పృథ్వీ లంతట నీతిబాహ్యమైన

ఆ. వేడుకలకు మొదలువెట్టిర బీభత్స, రసము వెల్లివిరిసె రచ్చలోన నందుఁ బాలుగొనియె నక్కట! నామిత్రి, డెఱుంగనైతి నాతఁ డిట్టిడనుచు. ౫

ఆ. ఇచ్చవడితి నేను నీముచ్చటల కయో, ముదురసాగె సరసములు కరమ్ము పేకముక్క లవలఁ బెట్టునవస్థయు, సిద్ధమయ్యె నేమి సెప్పవాడ. ౬

వ. ఇంతలో భగవానుడు నాసంగడినియంతరంగమునఁ జేరుటంజేసి యతడు నన్నిట్లనియె.

2

తే. బళిరె! యీఘోరకలికి నీపాపమునకు,నకట! నీవును బానిస వగుదువోటు వలదు నల దిందు నీ వుండవలదు వలదు,లెమ్ము లేలెమ్ము పొమ్ము పోపొమ్ము వెలికి.

క. అనవుడు లజ్జాంబుధిలో, మునిగితి నప్పునుపు మస్తమునఁ దాల్చితి నా తని మది మెచ్చితిఁ బదపడి,జననికడ నొడువుబాస జ్ఞప్తికి వచ్చెన్.

వ. పదంపడి

౧౦

క. ఊడనిఁబాడితి గడగడ,లాడితి నానిల్చుపజ్జ కరిగితి మృగయా

వీడకుఁ దప్పినహరిణము,జూడ న్నాగుండె లదరె జడిగొనఁ జెమటల్.

౧౧

ఆ. నాటిరేయి నిదుర నను డాయదాయె నా,యాత్మఁ బెక్కుచింత లలముకొనియె నిదియె నాకు లాఁతియింతులపట్ల వి,కార నొడవ మొదటిసారి యాయె.

౧౨

ఆ. అంత నెంతచెట్ట యయ్యె దైవంబ! యి,శ్లేమల్లి యున్న నెట్టులగునో యని తలంచి యింకనైన బరాకును,దలఁగవలయు నంచుఁ దలఁచినాడ.

౧౩

తే. అవల నిది వాసయోగ్య మైనట్టితావు,కాదు కాదని యెంచి సంగాతిఁ దొఱగి నాటివఱువాత లేచి పై నంబుగట్టి,వీడనాడినవాడ నప్పాడువీడు.

౧౪

మం. భగవానుఁ డవుడు న న్బాలించె ననుచు,లెస్సగాఁ దెలియంగలేనై తిఁ గాని సకలకష్టములందు సాకె న న్నతఁడ, యిప్పు డవ్విషయంబు నెఱిగికొన్నాడ నీహరిజ్ఞానమం దింకను నాకు,సంపూర్ణ మగునట్టి చతురత లేద యనుభూతిచేఁ గాక యన్యమార్గమున,వేద్యంబు గాని దవ్విషయ మెవ్వనికి నాధ్యాత్మికక్రియలందుఁ బెక్కింట, నల న్యాయవాదికృత్యంబునయందు నైకసంస్థల నిల్పి నడుపుకాలమున, రాజకీయాఖిలారంభంబులందు నేచి న న్బొదివినయిక్కట్ల నెల్లఁ,దొలఁగంగఁ దోలి నిస్తులదయ న్నన్ను నేలినజగదీశు నేలీల మఱితు,వెరవులు సకలంబు విఫల మైనపుడు తోడున్నవారెల్లఁ దొలఁగినయప్పు, డవకాశ మంతయు నడఁగొనప్పు డెట్టులో చేకూరు నీశ్వరుసాయ,మే ననుభుక్తిచే నెఱిగితి దీని.

౧౫

వ. మఱియు స్తుత్యుపాసనాప్రసము లంధవిశ్వాసములుగా - వన్నపానాదుల కంటె నయ్యవి కడుంగడు సత్యంబు - లవియ నిక్కంబులు - శేవంబు లెల్లంగల్ల - లనుట స్వభావోక్తికి దూరం బనరా - దియ్యుపాసన నుడికారపు సొంపు గాదు - దీనికి నాధారము చిత్తముగాని జిహ్వగాదు - కాన మానసికమాలిన్యమును భక్తిరసముచేఁ గడిగివైచిగొన్నవార లప్పరమాత్మను బ్రాప్తింపఁ గల -

రమ్యాలిన్యమును నిర్మాలింప మనఃపూర్వక మగు సుపాసనకంటె సమర్థమగు సాధన మితరంబు మృగ్యంబ - యది కడుంగడు విధేయతతో నెనసియుంట యెంతయు నావశ్యకంబు.

౧౬

* *

౨౨ నారాయణ హేమచంద్రుడు

- క. భారతమునుండి య త్తటి, నారాయణ హేమచంద్ర నాముడు సీమం జేరె నతడు రచయితయై, పే రందినవా డటంచు వినియున్నాడ౯.
- సీ. ఆకారమున వేసమందు వాగ్ధోరణి, నొకవికారపురీతి నొప్పు నాతఁ డతనితోఁ బరిచయమయ్యె నా కొకచోట, బిలిచితి నతని నానిలుచుబసకు నింగ్లిషు బోధింపుమీ! యని యతడు న, న్నర్థింప నీకొంటి నందులకును మొదలిడితిం బాశములు పెప్ప; వ్యాకృతి, జ్ఞాన మాతని కించుకేని లేద
- తే. “బాలుఁ”డను దానిఁ గ్రియ యంచుఁ బలుకుఁ “జదివె” నన్నది విశేష్య మనిచెప్ప నతని దిద్దఁ దరముకాదయ్యెదనకు; వ్యాకరణమిట్లు, రామి కతఁడెన్నడును విచారమ్ముఁడడు.
- వ. ఆతం డొకమఱి నన్నుఁ గాంచి “మిమ్ముంబలె నే నెన్నడుం బాశశాల కేగనైతి - నాయభిప్రాయము వెల్లడించు తఱి శబ్దశాస్త్రముతోడియక్కఱ నా కెన్నడుం బొడకట్టదయ్యె - హిందీ మరాఠీ బంగాళీబాసలం దేను గృతాభ్యాసుఁడ - మహర్షి దేవేంద్రనాథతాకూరు వ్రాసిన పంగకృతుల ననువదించి ఘూర్జరసోద రుల కొసఁగితి - నింకను బెక్కు సద్గ్రంథముల లాఠిబాసలనుండి యనువదించి గుజ్జరాతివారికి సమర్పింప నాకుఁ దలంపు గలదు - మూలమునందలి భావమును దెచ్చుట మాత్రమ నాయనువాద లక్ష్యము - లక్షణశిక్షాదూరుడనై యేనెఱిం గినబాసయే నాకుఁ బదివేలు - పృకృత మాంధ్రేయభాషఁ జదువఁ దొడఁగితి - బదసముదాయంబునర్థముఁ దెలిసికొంటయ నాకుఁగర్తవ్యము - కాలక్రమంబునఁ బరాసు శార్మణ్యము మున్నగు బాసలపైత మభ్యసించి యే నాయాయి దేశ ములం జూడనెంచితి - ననవుడు నే నతనిఁ గాంచి
- తే. అమెరికాఖండమునకు మిర్రుగుగొక్కొ, యనుడు పంశయమేల యే నవ్వినాత్మ విశ్వవై భవ పౌండర్యవిక్షణంబు, నేయ కేరీతి భారతక్షితికిఁ జనుదు.
- క. వీ త్రవేచారము నాదగు, చి త్రమ్మున లేదు నాదుచేలికాండుగ్రు నా పొత్తంబులు నా కొసఁగిడు, చి త్రంబే చాలు నాదువెచ్చమ్మునకుక.

౧౭

క. డంబములతోడుత న్నాకుం బనిలే దేను బొట్టకుం బట్టకు న
ల్పంబుగ వెచ్చింతు వినో,దంబులకుం బోక దవ్వుదవ్వుల నుండున్.

౩

తే. ఏను మూడగు తరగతిలోన పయన,మాచరించుచునుండు లే పమెరికాకుఁ
బోవుచో “డెక్క”మీఁదన పోదుఁజుమ్మి,రి త్తవెచ్చమ్ము నేల భరింప వలయు?

వ. అని యతండు మాటువల్కె - నిట్టి మేలినడత హేమచంద్రునిసాతై వెలయు -
వెండియుఁ దత్ప్రేవ ర్తనంబున కుద్దియగు నుల్లమును మిడిసిపాటులేమియు నతనికి
సవరింపని రవణంబులై హవణిల్లుఁగాని తనసామర్థ్యముఁ గూర్చి యతనికి మితి
మీఱినవిశ్వాసం బొకటికలదు - మే మచదినంబును గూడుచుండువార - మతఁ
డును శాకాహారంబ భుజియించు - మా కుభయలకుం బెక్కుచేష్టల నామ్యంబు
దనరు - నిర్దురము స్వయంపాకులమ - యొకనాఁ డతఁడు నాకతిఫి యగు - న
మ్మఱునాఁ డే నతనికి విందనయ్యెడివాఁడ - బ్రాయికముగా మే మొకతావునంజ
యారగించుచుండువార - మిట్లుండ నయ్యవసరంబున

౪

తే. కార్మికులదెన నెంతేని కరుణసూపు,సుకృతి“మానింగు” కీర్తి యస్తాక మగుచు
లండనుపురంబునం దెల్ల నిండుకొనుడు,హేమచంద్రుం డతనిఁ జూడ నిచ్చగించె.

అ. అతనిసాహసంబు నరసి మిత్రము! మేలి,తరము వాఁ డతం డుదారచరితుఁ
డతనిఁ గాంచ శక్యమగునోటు మనబోటి, యలఁతి యలఁతివాండ్ర) కంటి నేను.

వ. అనుటయు నతం డిట్లునియె.

౧౧

మధ. ఏల సందియ మందె దిట్లు నేస్తకాఁడ,తప్పక. యతని సందర్శింపవచ్చు.

వినుము. దానికిఁ దగువెర్ వెఱిఁగింతు, నే గ్రంథక ర్తనై యెసఁగినయట్లు

నతనియశాదార్యంబు నతనిశీలంబు,నాలించి కడు ముద మందినయట్లు

గనులార నాతనిఁ గాంచి కృతజ్ఞుఁడను వెల్లడింపఁగాఁ దలచినయట్లు

నాంగభాష నెఱుంగనట్టి హేతువున,నిను దుబాసిఁగఁ దేర నే నెంచినట్లు

నతనికి నాపేర సంపుమా కమ్మ,యనవుడు నే నట్ల యాచరించితిని

విడువక మీరు రా వేడుచున్నాడ,ననుచుఁ బ్రత్యుత్తరమంపె “మానింగు”

హేమచంద్రునియత్న మిట్లు ఫలింప,నొదవె నాశ్చర్యం బనూనమైనాకు.

౧౨

వ. అంత నొకనాఁడు మే మమ్మహాశయుం జూడ బయలుదేరితి - మత్తటిఁ దగు
పటాటోపమ్ముతో నేనుంటి - గాని చెలికాఁడు యథాపూర్వము తనవికృత
వేషంబుఁ దొలఁగింపఁడయ్యె - నందులకే నించుక గేలిసేయుడు

౧౩

క. డంబముల మెచ్చెదరు పా,ఱుంబోతులు మీరు నత్పురుషు లెప్పుడుఁ జి

త్తంబును మెత్తురు గాని,ము,దం బందరు వేషమునకుఁ దగ్గకుంబుననున్.

౧౪

వ. అని యతండు వల్కె - బదంపడి మే మమ్మానింగుభవనంబు నేరి యతని దర్శించి వానిసమర్పించు సత్కారములం బడసినవెన్గు- హేమచంద్రుడతని యథోచితము గౌరవించి యాయనదీవనలం బడసె - సంత నేము మా మనికి పట్టులకుం జేరితి - మిట్లుండ నొక్కనాడు ౧౫

క. అరచట్టం దొడి కొకిబికి, పరిధానమ్మును ధరించి బాలెడుగడ్డం బరుడుగ నెసంగ నాబస, కరుదెంచెను మద్యయస్యు డాంగ్లము నేర్వన్. ౧౬

సీ. అది క్రొత్తబస యాట నయ్యింటిమగువ త, తూర్పుర్యము హేమచంద్రుని మొగంబు నెఱుగడట్లేట నయ్యింటి కవాటంబు, విచ్చునంతన బిట్టు వెఱపు నంది సంభ్రమంబున నాదుసరసకు బేరెమ్ము, వాఱుచు వచ్చి యెవ్వండో వెడఁగు సీకొఱ కేతెంచి వాకిట నున్నవాఁడనవుడు నంగణమ్మునకు నేగి

ఆ. హేమచంద్రవేస మీక్షించి తద్దయు, నక్కజంబువడితి నతడు వెట్టి నవ్వు నవ్వసాగె నామిత్తునకు సహ, జంబు లిట్టిలక్షణంబు లరయ. ౧౭

వ. అయ్యవసరమునం దేను నెచ్చెలీ! నీ యీ వేషంబుగాంచి వీధిలోని బాలురు గోలసేయక మానిరో యనుడు నతండు ౧౮

ఆ. గోల చేసినారు గుంపులుగుంపులై, పిఱుడ నడిచినారు పిల్ల లెల్ల వారిదెనకు దృష్టి సారింపనైతి నే, నంత వెనుకవెనుక కడుగు లిడిరి. ౧౯

వ. అని వాక్కుచ్చె - నిట్లతడు లండనునగరమునం గొంతకాలముండి యవ్వలఁ బరాసునాఁటికిం జని యాదేశమునందలి బాసనేర్చి యందలి గ్రంథములఁ గొన్నింటి ననువదించి పదపడి పూర్వోక్తప్రకారమున నమెరికా కేగి తనకు సాజం బగు వేసముతోఁ దిరుగాడఁ దొడంగుడు నది యాసీమ ననాగరకవేషం బగుట సంయుక్తరాష్ట్రములందు నిర్బంధితుడై యెట్టకేలకు విముక్తుఁ డయ్యె. ౨౦

* *

౨౩ గొప్ప సంత

క. పదునెన్నిదివందల తొం, బదియగు వత్సరము క్రైస్తవశకమ్మునయం దొదవినతఱిఁ బ్యారిసులో, న దొడ్డవస్తుప్రదర్శన మొకటి జరిగె. ౧

ఆ. వీను దానిఁ జూడ నేగితి దృశ్యముల్, పెక్కు లచటఁ గంటి నక్కజముగఁ గాని కేవలం బయోనిర్మితంబు గో, పురము నింతవట్టు మఱవ నైతి. ౨

- క. పొడుగువెడల్పులు దక్కన్, నుడువంగాఁ దగినయట్టి నూత్నత కానం
బడదయ్యె నందు; దానన్, దొడరెడుసంతృప్తి యెట్టిదో కనన్ తిన్. ౩
- వ. దానిం దెగడినవారు పల్వురు గలరందుఁ డాల్పైయి ప్రభమగమ్యుండఁతఁ డిది
మానవునియెఱుంగుమికి నంగమచ్చుం బనియు ధూమపానంబున మతివోయిన
మానుసు లిట్టిబయలిమేడల నిర్మింతు రనియుఁ బల్కె-మెడియు ౪
- క. నాగరకతయును స్వేచ్ఛయు, భోగపరాయణతయున్ బ్రభూతమ్ముగ న
చ్చోఁ గలదు గాని కోవెల, లోఁ గా లిడినంత నాత్మలో మార్పొదవున్. ౫
- వ. “వర్జితమేరీ” విగ్రహమునెదుట మోఁతటిల్లి జోహారు లర్పించువారి హాసితతి
నెవ్వనికి భయభక్తు లుప్పతిల్లకుండు - మోఁతఁటించుటయు వేఁడికోలును గుడ్డి
నమ్మికలు గావని నాయాశయంబు - మఱియు నా భక్తులు మోఁకాఁటించుట
నిరర్థకపాపాణమునకా ? తదర్థమైన భగవానునకు - వా రిట్టి విగ్రహోరాధనమున
భగవన్మహిమను గుంచక పెంచుచున్నా రనియ నాతలంపు. ౬

* *

౨౪ పట్టా పుట్టినది - కాని పిమ్మట ?

- తే. శ్వాయశాస్త్రంబు చదువంగ నాంగ్ల భూమి, కేను వెడలితిఁ గాని యద్దానిగుఱిచి
యింతకు స్మృన్ను వివరించియెఱుంగనై తిఁ, దవృణభారంబు నిచ్చొటం దలఁగువాడ.
- వ. బొరిస్టరుపరీక్షకుఁ జదువువిద్యార్థికి నియతకాలపరిపాలనమును బరీక్ష లొసఁగుటయు
ననురెండుకట్టడలు గల విప్పరీక్షకుఁ జదువవలసిన కాలము మూఁడేడు లయ్యది
యీరాఱుపాళ్ళుగా విభక్తమై యుండు - నందలి ప్రతిభాగమునందును వీందు
లిర్వదినాల్గు ప్రవర్తిల్లు - నఁ దధమ మాఱువిందులకైనను బరీక్షార్థి యేగునేని
యతడు నియతకాలపరిపాలన మొనరించినట్ల యెన్నంబడు - వెండియు ౭
- సీ. తొలుతొల్లనియ్యామెతలయందుగురుశిష్యులొండొరుల్ భాషించుచుండుతెఱుగు
ప్యాఖ్యానము లొనర్చు నాచారమును బ్రవర్తిల్లుచునుండఁ దత్క్రియలవలనఁ
జదువుగోరెడివారు చదురు తొనని ప్రశం, సించుపోల్కి నుపన్యసించు వెరవు
గణుతికెక్కినతొకికజ్ఞానమును దగు, నాణియమ్ము గడించి రాణసెందు
- ఆ. వార, లే బఠించువడి కవెల్లఁ దొలంగె, గురుడు శిష్యు విడిచి కూరుచుండఁ
దత్ప్రియోజనంబు దవ్వయ్యె నడవడి, యుండె సాగివచ్చుచుండఁ జెడక. ౩
- వ. పూర్వాచారపరాయణ మగు నాంగ్ల దేశమున కయ్యది సహజలక్షణంబు-మఱియు
- క. పలలాహారముతోడఁక, బలుదినసులమధువుతోడఁ బ్రాయశముగ విం
దులు సాగు, నందు నాకుం, గలదుగదా! రొట్టెముక్క- కాలము గడఁపన్. ౫

- క. ఇటు విందులు గుడుచుటచే, నెటు బారిష్టరుపదంబు నెనయుదురో యి
ప్పటికిం దెలియద నా; క,ప్పటియుకా దత్పట్ట మంద వలచినవారల్. ౬
- తే. చదువవలసిన పొత్తముల్ చాల సులువు, లగుట బారిష్టరునకు హాస్యంపుఁబేరు
రెక్కొనియె “దిండిపోతుబారిష్ట” రంచు, నెల్లరకు వానికందువ తెల్లమయ్యె. ౭
- వ. మఱియుఁ బాశ్యములకంటెఁ బరీక్షావిధానము సులభంబు - కావుటంజేసి
విద్యార్థులు వర్షత్రయంబున మాసత్రయము శ్రమంపడినఁ గృతార్థు లయ్యెడి
వారు- కాని నే నిట్టి నామమాత్రవిజయమునం దనివినెందక పఠనీయముల సవి
శేషముగాఁ జదువ నెంచితి-నట్లు సేయమి వంచన యని నాయాశయంబు-నే నింతకు
మున్ను లాటిను నేర్చియుంటి-గాన “రోమన్” న్యాయశాస్త్రము నబ్బాసన
చదివితి-నిది యాఫ్రికా కేగినతఱి నా కెంతయుం దోడుపడియె - నిట్లుశ్రమించి
పరీక్షలో గెలుపొందితి- నంత ౮

- తే. కాశ్యపీ ధాతృ వసు నిశాకాంతసంఖ్యఁగ్రైస్తవశకాబ్దము వెలుంగుకాలమందు
షష్ఠమాసంపు దశమవాసరమునందు, బిరుదపట్టంబు నాకు లభించు టాయె. ౯
- వ. కాని యింతకప్పించినను న్యాయస్థానమునందు నోరువిప్పఁజాల నను నుత్తలపాటు
నాచిత్తమున హత్తుకొనె- నయ్యవస్థ వివరింప వేటొం డధ్యాయము వలయు. ౧౦

* *

౨౫ నా బెం గ

- క. బారిష్టరుపట్టము చే, కూరుట సుకరంబు కాని కోర్టులలోనకా
బారిష్టరుగా రాజులు, టారయ నెల్లరకు సాధ్య మయ్యెడి పనియా. ౧
- ఆ. మొదటినుండి తుట్టతుదిదాడ నే ధర్మశాస్త్రసూత్రకోటి చదివినాఁడఁ
గాని రచ్చలందుఁ గమనీయఘక్కి- వా, దించునట్టి వెరపు గాంచనై తి. ౨
- వ. లాఠివారికి నొప్పమి రాకుండునట్లు నీవస్తువు నుపయోగించుకొ మ్మనునది యొక
ధర్మవచనం-బిది తనవ్యాజ్యగానికీలాభించుట కెట్లుపయోగింపవలయునోనా కెఱుక
వడదాయె- చేతత్పిద్ధాంతమునకుఁ జెందిన వివాదములఁ బఠించితి- గాని యీ
సూక్తి యుపయోగించుననునమ్మిక నయ్యవి హత్తింపఁజాలవయ్యె - మఱియు ౩
- నీ. చదువనైతిని న్యాయశాస్త్రంబు భారత, దేశసంబంధిని లేశమైన
మనవిపత్రంబు నెమ్మయి సంతరింపంగ, వలయు నవ్వెర వింత తెలియనై తి
నడివాడ సుడిసీటఁ బడి తల్లడంపడు కైవడి నుంటి నక్కా-లమందు
మింటి గోర్టులలోన మీరవిహారంబు, సలుపుచుండు ఫిరోజుమా యటంచు

- ఆ. నాంగ్లభూమి నెట్టు లతఁ డిట్టినేర్పు గా.ర్జించె నొక్కొయని విచిత్ర మంది
యతనిపగ్గ నాకు నబ్బ దీపుట్టువం,దిది యథార్థ మంచు నెంచికొంటి. ౪
- క. ఆపిదప న్యాయవాది, వ్యాపారము పొట్టకూటి నై నను నాకుక
జేపటుపంగలదాయను, ద్వాపర మెసలేని నన్ను దండశివెట్టెక. ౫
- క. ఈనందియములు న్యాయా,భ్యాసం బొనరించుకాలముడే నను బల్
గాసిల్లఁజేయఁ దెల్పితి,నాసంగడికాండ౪ కీమనస్తాపంబుక. ౬
- తే. అంత నాచింత నెఱిగి మేలరసి మిత్ర,మొక్క-నుండు “దాదాభాయియొద్ది కేగి
యతనిహితబోధనము నందు మమృహాత్ముడ౪,డాదరించును విద్యార్థి” ననివచించె. ౭
- సీ. ఆంగ్ల దేశమున కరుగుకాలమున,నొరొజమహానియునకు నొకండు
పరిచయలేఖ సంపాదించికొనిపోయి,తి నటంచు దొలుతన తెల్పినాడ
నాకమ్మఁ బెక్కు-నా శ్లెసపిమ్మట వెల్వరించితిఁ బురుషవరేణ్య నతనిఁ
గనుఁగొన నెంతవాడను నేను? విద్యార్థి,జనులకష్టముల పౌఖ్యములను
ఆ. దెలియ సంఘమొండు నిలిపె నతఁడు త,త్సభల కెల్ల నేను జనుచునుందు
మఱియు నమ్మహాత్ముమాటాడురచ్చల,కరిగి సమ్మదంబు నందువాడ. ౮
- సీ. ఇటు లుండ నొక్క-నాఁ డెట్టెటులొ సాహ,సింది యమ్మేటి దర్శించి కాని
పించితి నక్క-మృ;నంచితచరితుఁ డా,నొరొజ పదపడి నన్ను మిగుల
నాదరించి మదీయ మగునుపదేశంబు,నావశ్యకం బగున్వఱెల్ల
వచ్చి నీవు గ్రహింపవచ్చు నటంచు భా,పించె బ్రేమరసంబు చిప్పిలంగ
- ఆ. నట్టులయ్యుఁ దగినయక్క-ఱ లేనప్పు,డమ్మహాత్మునకు శ్రీమమ్ము నొసఁగు
టనుచితమ్ము గాన నయ్యవకాశంబు,నలని లగ్నపడయ వలవనైతి. ౯
- తే. కావుటంజేసి నాచెల్మికాఁడు నీదు,చింత లన్నింటి నొరొజెంత విన్న
వించుకొ మ్మన్నహితము నవ్వేళయందు,నియ్యకొనుటకు నేఁ దెగియింపనైతి.
- వ. అంత నొకానొక నెయ్యనిహితపు ననుసరించి సుప్రసిద్ధాంగ్లేయన్యాయవాది యగు
“ఫ్రెడరిక్ పిక్ కటు” నన్నిధికింజని నాసందియములనెల్ల నతనితోడ విన్నవించితి-
నయ్యదారచరితుండు నన్నుఁ దననెచ్చెలింబోలె గారవింది ౧౦
- సీ. జగమునందు ఖిరోజిషా బమరుద్దీను, లను బోలుప్రతిభావిలాసు లేంద
ఱుందురు? తల్లడ మందకు సాధార,ణన్యాయవాదియై నడుచుపొంటె
నక్క-ఱలేదును మ్మెక్కు-డు నేర్పు;సా,మాన్యమెనటి పామాణికతయు
నాసక్తియును జాలు నద్దాన విత్తంబు,గడియింపవచ్చుఁ బుష్కలముగాఁగ
- తే. దగవు లన్నియుఁ జిక్కులం దగిలియుండఁ,బోవు పతనీయపు స్తకంబులను గాక
వింతపొత్తంబులను జదివితెవే? వాని,పేరు లెట్టివియో వినిపింపవయ్య. ౧౧

- ఆ. అనుడు నాపఠించు నలఁతిపొత్తమ్ముల, నెఱుకచేసినంత నించుకంత
చప్పరించి మగుడ జాలిమై నాతఁడీ, ట్లనియె మందమధురహాస మొలయ. ౧౩
- తే. తెల్లమయ్యను నాకు నీ యల్ల మెల్ల, ననదునూ! తాకికజ్జాన మరయ నీకు
నదియపో! న్యాయవాదియై బ్రదుక నెంచు, నాతనికి జీవగట్టయై యలరుచుండు. ౧౪
- నీ. బొర! భారతదేశచారిత్ర మైన నీ, వెఱుంగ వైతివి కదా యంతవట్టు
దచ్చరిత్రము భారతమునఁ బుట్టినవాని, కరయ నవశ్యపాఠ్యంబుగాదె
మొనమొన్న నీదేశమునఁ బ్రవర్తిల్లిన, సైనికవిప్లవచరిత్రసైత
మయ్యరే! పఠియింపవైతివి మఱి న్యాయ, వాది మర్త్యస్వభావ మొఱుంగ
- ఆ. వలయు మొగమువంక తిలకించి నరుఁ డెట్టి, వాఁడొ గుఱుతుఁటవలయు నట్టి
మార్గమెల్ల నెఱుంగ మాఖకసాముదిగ్గి, కమ్ముక జదువు టవసరమ్ము సుమ్ము. ౧౫
- వ. అని యతఁడు నా కవశ్యపఠనీయములగు గ్రంథములపేళ్ళను వానిలభించు
తావుల వ్రాసియిచ్చి నన్ను వీడుకొలిపె - నమ్మహానీయుని సల్పినమే లెన్నఁడు
నృణవఁజాల - సతనిముందు నాసంక్షోభము పంచబంగాళ మయ్యె-గానియడుగుఁ
గదలించినంతన సాక్షాత్కరించె - సంతనిలుసేరి మఱునాఁడ సాముదిగ్గి గ్రంథముల
న్వీలిచి చదివితె-గాని నాకవి దురవగాహంబులయ్యె- నివ్వధంబున ౧౬
- క. అల'పిన్కటు' హితవచనం, బులు నాకున్ ఫలము నీకపోయినను విని
రమ్రలమై విలసిలు నాతని, చెలిమి కడుంగడు శుభంబు చేకుఱజేసెన్. ౧౭
- క. మంచివక్తలై ధన మార్జించుటకు ఫిరోజిషాగరీయోమేధా
భ్యంచత్ కౌశల మేటి క, టంచు నసామాన్యశక్తి యది యేలంచున్. ౧౮
- తే. మఱియు సాధారణంపుఁబ్రామాణికతయు, నొడలు వంచి పనుల్ దిద్దు నడవడికయు
న్యాయవాది కుండినఁ జాలు నని యతఁడు, వలుకుహితమందునాకు విశ్వాస మొదవె.
- క. ఈలక్షణముల రెంటం, బాలుండినవాడ నగుటఁ బాదుకొనియె నా
శాలిత మన్మానసమునఁ, దూలెను నాబెంగ దూరదూరమ్మునకున్. ౨౦
- వ. ఇట్లుండునంత నాకు బిరుదపట్టము లభించె - నది ప్రాప్తించిన మఱునాఁడ
భారీస్థ రులపట్టికలో నాపేరు చేర్పించుకొని తదనంతరదినమ్మున ౨౧
- తే. చెలులవీడ్కొలు గైకొని నీమ విడిచి, యమ్మనాడికకుం బయనమ్ముగట్టి
యెఱుమి తొలఁకాడఁ బొగయొడనెక్కి వరుస, డాయవచ్చితి నేను బాంబాయిరేవు.
- క. రంగత్తుంగభంగత, రంగాళిఁ జెలంగుచుండె రిత్నాకర ము
పొంగుచు నే నావిరిపడ, వం గట్టెక్కితిని మిత్రసర్గము మెచ్చున్. ౨౩

ఆత్మ కథ

ద్వితీయభాగము

రాజచంద్రకవి

- గీ. అర్ణవం బల్లకల్లోల మగుచునుంట, నాప్రమాణంబునల్పించ నావలోని
మంది సకలంబు నలసటచెందె గాని, యబ్బుచున్నాడ నే నెట్టిదెబ్బ దినక. ౧
- గీ. అత్తజిన్ గాలివాన పర్వెత్తుచుండ, నొకపై నిల్వబడి దానిపోకల్లెఁ
జూచుచు నఖండసంతోషవీచికా ప, రంపరల నూగుచుంట ధైర్యంబుబలిమి. ౨
- న. ఇది యిట్లుండ 3
- సీ. ఆచారదాస్యమం దాటితేటిన కుల, వృద్ధులు నన్ బహిష్కెట్టి యెట్టి
తీటము ల్గూర్తురో నేరుపులేనియే, నెట్లు రచ్చలలో జయించి జగతి
తాణింతునో సంస్కరణవాంఛితం బస్మదీయ మేరీతి సిద్ధించునో య
టన్నతలంపు లై క్యమునంది నాయంత, రంగమం దొక్కర్పుంఘానిలంబు
- ఆ. నపుడ రేపె గాని యదియును నాగుండె, నిబ్బరంబు జెఱుపనేరదయ్యె
నంతలోనవచ్చె నగ్రజుఁ డోడరే, వ్రునకు నన్నుఁ గలిసికొనుటపొంఁటె. ౪
- ఆ. మేటివెజ్జ సుకృతి మెహతాబలాత్కృతి, నతని కేము విందులైతి మపుడు
మున్ను సీమలోన మొలచినమాచెల్లి, తీవ మొగ్గదొడిగి తేజుసూపె. ౫
- ఆ. అమ్మ నెపుడుచూతునా యన్నయుబలాట, ముల్లమందు ముదురుచుండె గాని
మేనిఁదొఱుగె నాపె యే నాంగ్లదేశముఁ, విడువకున్ననాఁడె విధివశాన. ౬
- క. ఉగ్రమగు నియ్యదంతము, నగ్రజుఁ డే నోడచినయంతన వినిచెన్
స్రగ్గేళి లలమ ధర్మ, వ్యగ్రుడనై శౌచవిధుల నపుడు నెఱిపితిన్. ౭
- క. ఈవార్త సీమ కంపిన, బావురుమని యేడ్చియేడ్చి పరభూముల నెం
తో వేదన గుడిచెద నని, భావించుట నన్న నేడు బాహిరపెట్టెన్. ౮
- ఆ. తండ్రిచావుఁగన్న తరుణంబునందు నా, పడిననొవ్వుకంఁటె బెడిదమయ్యెఁ
దల్లిచావు విన్నతటి నన్నుఁ గలఁచిన, వంత; యేల దానివర్ణనంబు. ౯
- ఉ. అమ్మనుజూచి పొంగి వినయమ్మునఁ గేలుమొగిడ్చి తల్లిరో !
నమ్ముము నాప్రమాణములు నాఁటివి తప్పక యెన్నిబన్నముల్

పమ్మిననోర్చినాడ నని పలుకుట కువ్వెళులూరి నా యభా
గ్యమ్మున నాసలెల్ల నడియాసలయై చన వెచ్చనూర్చితె.

౧౦

శా. నాకుం బిన్నటగోలె ముద్దుమెయి నానాధర్మముల్ నిర్మల
శ్లోకుల్ పోయినపోకడ ల్లఱపి నాలో నింతయా స్తిక్యమున్
రేకె త్తించినసాధుశీల జనయిత్రిం గొల్చి పాపాగ్ని కీ
లాకుల్యల్ తెగటార్పనైతి విధి యేలామాటు నం చేడ్చితెన్.

౧౧

గీ. నన్ను గనినంత బాడవుగై కొన్నకూకూ, వోలె నెదురయి బిగ్గ గవుంగిలించి
జనని మన్మస్తపీధి మూర్ఖున గరంగి, సాగయనైతి నటంచు బెన్వగల బడితి.

క. అడ లెంతపాటకరించిన, గడిదాటంగనీక బాష్పకణములసోనం
దడియక జీవన్మాత్మకు, నడువున గంభీరభావవత్త మెఱుపితిన్

౧౩

వ. నా కపుడు మెహతా పెక్కండ్రమేటిమానుసులతో నెఱుకగల్గించె-నం దతని
పైదోడగు రేవాశంకరజగజ్జీవనతో నేర్పడిననెయ్యంబు కొలఁదులువెట్టరాని -
దతనిపెద్దన్న కల్లువాడగు రాజచంద్రకవితోడిపరిచితి నాకొదవుట యెన్నదగిన
విషయం - బతండు లేజవ్వనమ్మునం దుండియు సుశీలుండని సుధీమణియని
ముంజూపునంద నాకుదోచె - వెండియు

౧౪

చ. అతడు శతావధానమున నాటియుఁదేఱినప్రోడ, ధారణా
చతురతయందు నాతనికి సాటి యతండ; తదీయధీశమ
గ్రతంగన దంతముల్పులిసె గాని కవీంద్రు నపారశాస్త్రపాం
డితికిఁ బవిత్రవర్తనపటిపత కాత్మవిచారదీక్షకున్.

౧౫

గీ. కడు వలపుగొంటి నధ్యాత్మగౌరవంబు, వడయుటక వెచ్చపెట్టె జీవన మతండు
నగలబేహార మొకవంక నడుపుకొంచు, నమ్మహామహ్నుడొకవంక హరి భజించు.

గీ. ఆటపాటల బాసట యగువిధాన, గమలనాభుని పీక్షింపఁ గంటివేసి
దెగును భవబంధ మన్నగీతిని దలంచు, రేవగళ్లు ముక్తానందకృతి నతండు.

౧౭

సీ. రతనాలముత్యాలరాసు లమ్ముచునున్న, నలెనిచిత్తము విష్ణునంద లెన్ప
తవిలివ ర్తించు; నాదాయవ్యయమ్ముల, పుస్తకంబులతోడిపొత్తు విడువ
కాతనిమ్రోల వేదాంతవిద్యామర్మ, మెఱిగించుపొత్త మేదే నొకండు
తేజరిల్లు; దదీయదినచర్యయును దాని, విడద; బేరంపుసందడికి దప్పి

గీ. నంత నీరెంట నొకదాని నాదరించు; నతనివెలిపుచ్చు నుత్తమకృతుల కెల్ల
దల్లియై వానిదిహచర్య తనరు; బేర, గాఁడె యాతడు కేవలజ్ఞుని గాక.

౧౮

- మం. కొనువారితో నమ్ముకొనువారితోడఁ, దగఁ బల్కి వారలఁ దరలించినంత
 నేతఁ డౌపనిపదరహస్యముల్ తఱచి, నిత్యవృత్తములోనికి జేర్చుచుండు;
 నమలాత్ముఁ డితఁడు బేహారమ్మునకుమ,హరిచింత మున్ది దేహమ్మును మఱచి
 నైకవారమ్ములు నాకంటఁ బడియెఁ,దనభంగి నెల్లభూతములఁ బాటించు
 తేనాఁడు మఱవఁ డీ యిద్దశీలుండు, నాతోడ వీనికి నలుసంతయేని
 నక్కఱలేకున్న నతివేలమైన,పరిచితి నాకు నేర్పడె వీనితోడ
 నితనియంగడికి నే నేగినవేళఁ,దత్త్వసంవాదంబు తప్ప వేటొండు
 మాటపుట్టదుగదా మానాల్కవలన,నాత్మవిచారమం దపు డెన్నఁదగిన
 యనురక్తి లేనినా కతనివాక్రుచ్చు,ఎలుకె మంత్రంబాయెఁబడఁడి యేచు
 బహుమతాచార్యప్రపచనముల్ వింటి, వెదకితి దేశికున్ వేఱుగా నొకని
 రాజచంద్రున కుద్దిరాఁ జాలినట్టి,యుపదేష్ట కన్పింపఁ డొకఁడేని నాకు
 హృదయమ్మునకుఁ దాకె నితనిబోధనము,లితనిమనీషయం దెచ్చె గౌరవము
 ప్రామాణికుండుగా భావించు నితనిఁ,బెడదారిలో నన్నుఁ బెట్టఁ డీతండు
 హృదయపుంబాదులో నిమిడియున్నట్టి,భావము ల్నాకు నై ప్రకటించు సేతఁ
 డీశ్వరతత్త్వంబు నెఱిగి యెఱుంగ,కల్పాదుపట్ల నా కాలంబ మితఁడ. ౧౯
- క. అతఁ డింతగొప్పవాఁ డని,మతి నమ్మితిఁగాని వాని మధురఁగా హృ
 చ్ఛతప్రపీతియం దు,ద్దతభక్తి న్నిలిపి కొల్పఁ దలకొననైతి. ౨౦
- క. ఆగద్దియ నీనాఁటికి'నేగురుఁడే నాక్రమించియెఱుంగడ యిప్పుడు
 నాగురునికై గవేషణ,సాగించుచు నున్నవాడ శ్రద్ధాళువనై. ౨౧
- సీ. ఆచార్యుఁడై దైవమని మనధర్మంబు,గురున కొసంగినగఱువతనము
 నీకొందు;నొజ్జయే లేకున్న మఱుఁ గెఱుంగ,గుట కల్ల యనెడుపల్కును యథార్థ;
 మక్కరంబులు నేర్పునతనికిఁ జదురెంత,లోపించినను బెద్దలోటువాడమ
 నేరదు; బ్రహ్మవిద్యారహస్యము దెల్పు,నాచార్యుఁ డలఱివాఁ డైననాడు
- గీ. బండిదొర్లదు;జ్ఞానసంపత్ ప్రపూర్ణుఁ,డెన్వఁ డాతండ గురుపదం బేలనర్హుఁ
 డెఱుకవడచుటకై నరుఁ డెల్లనాఁడు, నుద్యమించుట తమకించు టుచితవృత్తి. ౨౨
- గీ. దొరకు శిష్యునకుం దగ్గగురుఁడు జగతి,నర్హతకొలంది యత్నంబు నాచరింపఁ
 జెల్లుబడి యున్నవారపో యెల్లవారు,సిద్ధి దైవవశం బందు రిదమతులు. ౨౩
- ప. ఇట్లు నేను రాజచంద్రుని మదీయహృదయరాజ్యంబున కొడయనిఁ గావించుకొన
 నైతిఁ- గాని యమ్ముహూమహుండు బహువారమ్ము లితికర్తవ్యతాజనుమకు నాకుఁ
 దెరువునూఫి తద్దయుం దోడయ్యె-నితం డైంద్రియకసంబంధమునను రిస్సెన్

టాల్ స్టాయలు తమరచనలచేతను నాయుల్లంబు కొల్లగొని నాకుడవడికిం దమ
యడియాలంబు లుగ్గడువుగాఁ బ్రబున ట్లానరించి-రక్క-ఱపొసఁగినపట్ల వీరిం
గొనియాడువాఁడ. ౨౪

* *

౨ జీ వ యా త్ర

- మం. బొంబాయి నిటు కొన్నిప్రాద్దులువుచ్చి,యస్మదీయము కాణయాచికి రాజ
కోటకు సవరించుకొంటిఁ బై నంబు,నాసీమపోక నిందాపాత్ర మనుచు
నానాఁడు శ్రేణినయట్టి పెన్గోల,మాజాతి నింకను మఱఁగిపోకుంట
నను నాసికకుఁ జేర్చి నాపెద్దయన్న,గౌతమీనదిని మత్స్కాయమ్ము దోచి
యవల నింటికి నేగి యన్వయప్రజకు,నుడుగరవోనివిం దొకఁ డేర్పరించె.
- సీ. సంగ్రియావాదులౌ జను లర్థిమై వచ్చి, విందారగించి దీవెనలొసంగి
ననుగారవించి మన్ననచేసిరి; సనాత,నాచారనిరతు లై నటివార
లడుగుఁబెట్టర; యిట్టియామెతలకుఁ బాచి,తమ్ముల కీయకోల్తనకు నావ
యంతేనిబేద; యిట్లయ్యు సగ్రజదేశ,నాకున్నభక్తి యస్తోక మగుట
- గీ. నతనిమాటను జవదాట కదియపరమ,మంత్రమనియెంచియమ్మహామహుఁడు పనిచి
నట్టెసల్పితి; నన్ వెలిపెట్టువారి, కరుణ కేనాఁడు జతనంబు నెఱపనైతి. ౨
- క. వెలి నిట్లు సడ్డనేయక, వెలివై చినవారిఁ బగఱవిధిఁ జూడక వా
రలు నన్నెంతగ రోసింక,గలగక వినయంబ వారికడను మెఱసితిన్. ౩
- గీ. ఈబహిష్కారకరవాల మిట్టులుంట,నోగిరమ కాదు నాకు నీరొసఁగుటకును
గుండెలేదయ్యె నాబండుగులకు; వారి,యింటికిం బోవుటయ మానుకొంటి నేను. ౪
- క. వారు పరోక్షమ్మున మముఁ,జేరుటకై యియ్యకోలుసేయుచు నున్న
గోరికపుట్టద నా కీ,ప్రారంభములందు దొంగబ్రతుకే లనుచుకా. ౫
- గీ. జాగరూకతమై నిట్లు సంచరించు,నన్ను బాధింపమియి కాక యెన్నరాని
కూర్మినించిరి నాదేస స్థలమువారు,పట్టుమై మున్ను బహివెట్టినట్టివారు. ౬
- క. నాయుద్యమమ్ములకుఁ దగు,సాయమ్మును జల్పి,రీరసమ్మున వీరిం
దోయుచు నొడ్డారించిన,నాయెడ నీలగ్గు పొసఁగునా యని తలఁతుకా ౭
- ఆ. వెలికిజంకి దాని వెలలింప సంస్కృతి,మెచ్చువారిన్లె రెచ్చుగొట్టి
పిచ్చిపనులుసేయఁ జొచ్చిన నను వీర,లెదిచి యెంతవట్టు పదుచువారొ. ౮
- వ. వెండియు నౌకావతరణంబుసేయుటయ తడవుగా నిర్విచారంబుమై మాతృదేశ
స్థులకుఁ బ్రాద్దులువుచ్చుటకుమా జీయల్ల కల్లోలజననంబున బుగ్గింకువడి యపేత

ధర్మండనై పెక్కులూలామాలపువేసమ్ములం గొనిమాడి నాడికవారి మాడి
కకుం గుదురై యుండువాడ-నయ్యది యట్లుండె.

క. ఇందనుక నాదుముచ్చట,కుం దగుదాంపత్యసఖము కుదుడ;చిత్రం
బుం దవిలి నెరసు లరసెడి,చందం బది నన్ను విడువజాలద యింకన్.

క. దోషైకదృష్టినై యేనీపత్నుఖ మనుభవించియెఱుంగ;నవుడె నా
యోషిత సమస్తవిద్యాభూషిత కావలయు నన్నబుద్ధి జనించెన్.

మం. జనియించినంతన సంబరం జేమి,వలపుమైకపుచుడుల్ వలగొన్నమగడు
పడతి కేచందానఁ బాతము ల్గఱపు,చువిద కేమియు మప్పుకున్న నేమాయె
గటకటా జ్ఞానమ్ము కాసంతలేక,కన్నుల కెన్నియో కడగండ్ల నిజితి
నిష్కారణంబైన నేరమ్ముమోపి,యింతిని గన్నారయింటి కంపితిని
గొఱలేనియంగద ల్గుడిచినవెన్న,నాదోస మెఱిగి కాంతను దెచ్చుకొంటి
దప్పు నావంతాయె దానికిఁ దగిన,శిక్షకుంబాళాలు చెలువ వంతాయె.

క. పదపడి మాబుడుతలకుం,జదువులలో సాములందు జతురతగూర్పన్
నొదలిడి చరితార్థుడనై,పదురుం గొనియాటసేయు పంతులనైతిన్.

క. పసిబిడ్డలతో నెయ్యము,పసివారలతోడి యాటపాటలు నిత్య
వ్యసనంబులగుచు నాకోక,రసరాజ్యరమా ధురంధరత్వము గూర్చున్.

గీ. నీమ నెడబాసి యే నిల్లుచేరినంత,దొరలసదనంబునట్లు మాయరపు పరిధ
విల్లు టుచితం బటంచు భావించి వలయు,చెలువమిడు వస్తుకోటి నార్జించె గురుడు.

క. తరతరముల చిటుదిండులు,మరగితిఁ దేనిరు తద మచ్చికవడితి
బరిపరిదుస్తులకుం దిగి దొరలన్ మఱపించి మురియదొడగితి మివుల్.

గీ. గడియగడియకు నూతో పకరణరాశి,వచ్చిపడుచుండె నింటి కవ్వారిగాగ
మొగలివాకిటఁ జౌదంతి నెగడెగాని,వచ్చుబడికంటె వెచ్చంబు హెచ్చిపోయె.

ఆ. ఉన్నతాధికార ముత్తమకీర్తి య,నంతవిత్త మే గడింతునంచు
నగ్రజుండు నమ్మి యాసలుచెంచి గే,హవ్యయమ్ము లిట్లు లడరఁజేసె.

చ. పరుఁ డెదిచేసినంత నిజభావము దావశిఖల్ వెలార్చు దా
నొరుదెస దానిఁజేయమి సముజ్జ్వలధర్మ మటన్నసూక్తి త
చ్చరితకు జీవమాట జనసంతతి నాతని కెంద తెందతో
పరిచితు లున్నవారు మృదుభావులు విత్త వదగ్రగణ్యుల్.

- ఆ. ఎల్లయెడలనున్న యీనెచ్చెలులసహ,కార మూడి యచిరకాలమంద
యతఁడు వలసినన్నియభియోగము ల్గడి,యించి నాకొసంగ నెంచినాఁడు. ౨౦
- క. నా న్యాయవాదివృత్తియనన్యప్రాప్తముగ నడుచుననునమ్మిక న
మాత్రస్యఁడు వెచ్చంబు నసా,మాన్యంబుగఁ బెంచె జంకుమాలినమదితోన్. ౨౧
- వ. అతఁడు నావృత్తివికాసమునకు మున్నుండువలయు సన్నాహము తెన్నిగల
వన్నియుఁగావింపఁదొడంగఁ గాని రాజకోటంబాని చిటిపాటిపీట బల్లగట్టుటయన్న
నాకు హాస్యాస్పదంబుగాఁ దోచెనాచింక మిట్లున్నను దగవాడువానికి వలయు
తెలివిజేటలు నాకు దవ్వుదవ్వులన యుండెనేది యెట్లున్ననేమి వీనుమిగిలినన్యాయ
వాది కిచ్చుసొమ్ముకంటఁ బదిమడుంగులు నా కొసంగవలయు-నభియోక్తల
యందు నన్ను వలచుపాటిమోటువాఁ డుంట యరిది-యెందే నొక్కఁడుండుఁగాక -
నాయజ్ఞానమ్మున కహంతావంచనలచెలిమిఁ గూర్చి యే నీలోకమ్మున కింకను
ఋణంపడటపోలునా యనితలంచునెడ నాయభ్యుదయమ్ము వలచుసుహృజ్ఞనంబు
నన్నుఁగదిసి మిత్రమా నీవు బాంబాయికింజని యచటి నెఱాపాడిపట్టున నించిం
చుకయనుభూతి నార్జించుచు నాయాయ ధర్మశాస్త్రంబులు పఠించుచు హెచ్చు
కుండాడక వచ్చిన యభిగ్రహమ్ములతోఁ దనివిసెందుచుఁ బొద్దులుపుచ్చుట లగు
గదా యనుడు నే నాఘితోక్తి నైయికోని తన్నగరంబు సేరి ౨౨
- గీ. పొనరుపడు నద్దెయింటఁ గాఁపురమువెట్టి,వంటకై రవిశంకరాహ్వయు ధరాసు
పర్వు నియమించికోని వాని బాసినీని,కరణిఁగా కింటివానియ ట్లరయుచుంటి. ౨౩
- గీ. అతఁడు శివమూర్తిపైని దోయమ్ము క్రుమ్మరించినట్టుల మేనిపై నించునీరు
తనువు రుద్దఁడు జందెము న్దాఁకఁ డతని,వలువడాలు కాటుక కోక్క-వాసి మేలు. ౨౪
- క. వేదమ్ము నెఱుంగఁ డాతఁడు,లే దతనికి శాస్త్రమైతి లేశము నాచా
రాదులు తేలియవ తగువాఁడే దొరకె న్నాకు వంటయిలు దీర్చుటకు ౨౫
- వ. ఒక్కమరి నే నతనిం గని సగౌరవంబు సన్నేహంబు నగుభంగి ౨౬
- క. రవిశంకర! నీపాక,వ్యవసాయజ్ఞాన మల్ప మగుఁ గాక ధరా
దివిజుండ వయ్యు సంతాప,దివిధుల్ నెఱవేర్చ విట్టిదియుఁ జెల్లు నొకో. ౨౭
- ఆ. అనుడు నాకు సందెయన మేడిగై కొంట,పాఱ వేల్చి పలుగు బ్రహ్మయజ్ఞ
మేమిసెప్పికొందు నే నిట్టిబ్రాహ్మణ,త్వంబు నూఁది యున్నవాఁడ నకట! ౨౮
- క. మీప్రాయ్యుఁ దుడిచి కుఱి,వ్యాపారము చిద్దుచున్నవాడను దర్శి
లోఁమ్ము. ఘటిల్లననాఁడేపాణిం బలుగులేదె యీతని కనియె. ౨౯

- మ. పాచకక్రియలోనఁబొండితిలేని,యమ్మహీదేవున కాచార్యకంబు
 సలుపును వంటలో సగపాలు నేన, నెఱపి సాగించుచుంటిని జీవయాత్ర
 పనితోందరలు లేనివాఁ డైననాకు,వంటసేతకు వీలు వలసినం తబ్బె
 మరద్రొయ్యి గొని దొరల్ మాడ్కింజొచ్చి, శాకపాకము లేము సంతరించిమి
 నాబానసీనికి నాకునుం బోలె, నెవ్వనితోఁ దింటకే నడులేమిఁ
 గడుఁ జక్కఁగాఁ గాఁడికలిసె మా కపుడు. 30
- క. ఐనం గల దింటర మొక్కఁడే నెంతగ మొత్తుకొన్న సేతఁడు బాగుం
 బోనివసనంబు నూడ్పుడు, భానమ్మును మూయఁ డెట్టిభూమినురుఁడో. 31
- క. ఈతంటా లెటు లున్నను, జేతికి నేగానిరామిచే సెలవునకున్
 భీతిలి పదివఱుంబుల, కేతన్నగరంబు వాసి యేగుట వలసెన్. 32
- వ. ఏ నిట్లు లోకయాత్రకు మొదల్కొని మేడిపండువోని న్యాయవాదివృత్తివలన
 నేవఁడి ముం దేమిసేయం దగునా యనుతలపోతకుం దిగి దిగులుకుడువం
 దొడంగితి. 33

౩ తొలుత గవు

- మం. బొంబాయిలోనఁ గాపురము సాగించి,వైందవన్యాయశాస్త్రాంభోధి నీద
 నుత్సహించితి మిత్రుఁ డుత్తమాచార,నిధి వీరచంద్రగాంధి సహాయఁ డయ్యె
 నభియోగసంచయం బార్జించుపొంటె, గప్టించుచుండె న్నగజఁ డెల్లవిధుల
 వీరచంద్రుఁడు జగద్విప్రతిం గన్న, యల తయాబ్జి ఫిరోజిషాదికన్యాయ
 వాదుల ధీవైభవమ్ము నగ్గింప,విస్మయసాధ్యసావిష్టండ్ల నైతి
 స్మృతిపాత మది నాకుఁ జీకాకుగూర్చె,నాలుగై దేండ్లు క్రిందను మీఁదఁ బడక
 మనవృత్తి నెవ్వఁడు మాడ లార్జించె,బుయిలోట వలదంచు భోధించె మిత్రుఁ
 డానాఁటి కానాఁటి కడరె వెచ్చమ్ము,బల్ల గట్టిఁ గాని ప్రజ్ఞ లేదాయె
 బాడిపట్టున కేగి పల్కాడుటన్న, నెక్కడలేనిజం కేర్పడె వ్పదికి
 నత్తకొల్పిన కప్పుడపుడె కాల్పెట్టు,కోడల నై గోడు గుడువంగ వలసె. ౧
- క. పడఁతియభియోగ మొక్కటి,నడుపుటకై తెగువచేసినాడను మొదటన్.
 నడిఘానిజేడులంచం,బిడ సీకొననైతి నొక్క యేగానియునున్. 2
- క. అది యేకదిక్షత్రమమునఁ,దుడముట్టెడుతగవ చిక్కులోడం బెనగొ
 వ్పదిగాఢ ఋటి పని కై,ముఖమారన్ బుచ్చుకొంటి ముప్పదిధూకల్. 3

- ఆ. వాదిగెల్పు వలచివచ్చిన యెలకాండ్ర,బట్టిచూడఁ దగినపట్టు వచ్చె
నిలిచి నోరువిప్పనిముసాన గుండియల్,పరువులెత్తెఁ జెమట వఱదపొడిచె. ౪
- క. కుమ్మరిసారెవిధాన శి,రమ్ము గడు స్తబ్బటిల్లె రచ్చయ్య వినుమా
నమ్ముగఁ బరిబ్రమించెఁ బ,దమ్ము లినీ రాలపడెం బదమ్ములయట్టుల్. ౫
- ఆ. ఎంతపెనఁగులాడి యేమేమిచేసిన,నొదవదయ్యె నోట నొక్కమాట
తగవుఁబల్కువారు తగవరియున్ నాడు,నన్నుఁ జూచి యెంత నవ్వినారొ. ౬
- ఉ. కుప్పనఁ గూరగాఁ బడి దిగుల్పడి దీల్పడి పూనుటేల నా
కొప్పనిచేత కంచు నభియోగినిఁ జీరి ధనం బభిగ్రహం
బప్పనచేసి నావలన నాగ్రహమందకు మంచువేడి యే
నప్పడ కొంఁపఁజేరి తృప్తయందు మునింగితిఁ బెద్దకుంగితికె. ౭
- గీ. తగినసామర్థ్య మేర్పడుదనుక నిట్టి,పనులు వల దన్ననిర్ణయంబునకు వచ్చి
యాశ్రికాఖండమున కేగునంతవట్టు,ముట్టుకొన్ననైతి నభియోగ మెట్టిదేని. ౮
- క. ఈగతిఁ గావించుటలో,నాగొప్పతనంబు లే దనందగుఁ బాడై
పోఁ గోరికవడి నా కభి,యోగమ్ము నొసంగుమందుఁ డుర్విం గలఁడే. ౯
- వ. కాని పోర్బందరుదొరతనమువారు తమ కరివెట్టనికతమ్మున నొకతురుమ్మని
పొలము నగ్గపఱుచుకొంటంజేసి వేదటిమి కాదరువగు నక్కాఁపువాడు పాడి
పట్టున కర్పించుకొనుట కొకమనవిపత్రము వ్రాసియిండని నన్నుఁగోరె -నతని
వాడున బిగువు లేబరమ్మని యెఱింగియు మజ్జనకునిపెద్దటికం బూతగాఁగొని
యమ్మలక నాబాసట నాసించుటంజేసి యాపనికిం దలయూపితి -దానిముద్రణ
వ్యయం బతండ భరియించె -నారచించినవిన్నపంబుఁ గన్న నెయ్యరు తద్దయు
నగ్గించి -రాపోగడ్డ చే నిట్టిమొఱముక్కలు లిఖించుటకై నం జాలుడుగదా యను
విశ్వాసమ్ము నాకొదవె -నియ్యది తథ్యంబ. ౧౦
- క. విత్తంబు సభిలషింపక,యిత్రైఱుగున మొఱలు వాత కేఁబూనినఁ గిం
చి త్రైసలిక నాకుండమి,సత్తైమయగుఁ గాని బండిసాగునె దీనక. ౧౧
- ఆ. ఆంగ్లభాష నించుకంత గడించుట,నొజ్జనంబుమీఁది కొఱగెఁ జూపు
ప్రకటమయ్యె నష్ట యొకబడి కాంగ్లమ్ము, డెలుపునయ్యగారు వలయునంచు. ౧౨
- గీ. పరమశమ్మద మం యప్పారశాల,కంపుకొన్నాడ విన్నపం బాశుగతిని
మీరువిచ్చేయఁ గోరుచున్నార మంచుఁ,గమ్మనంపెను విద్యాలయమ్ముపెద్ద. ౧౩
- క. చనుదొంచిన నన్నుఁ గనుం,గొని మన్ననచేసి శాస్త్రగురుపట్టము లే
ని నినున్ విడుచుట తప్పని,పని యయ్యె నటంచు జాలిపడుచుం బలికెక. ౧౪

క. చల్లపడెఁ గాలునేతులు, పుల్లవడె నొగ్గము మూరిబోయినకోర్కెల్
పొల్లవడెనాకు; నన్నయు, డిల్లపడెన్ దీని విని కడిందివగపునన్. ౧౫

క. ఈరాచవీట నెన్నా, భారాటంపడినఁ గూలియబ్బ దటంచుం
దీరు పొనరించుకొని యే, గోరికవడినాడ రాజకోటకు జేరన్. ౧౬

గీ. నాదుసోదరుఁ డచ్చోట నడిమితరపు, బాడిపల్కరియై యున్నవాడు గాన
మనవుల్ వాఁత మున్నగుపను లతండు, నాకొసఁగునంచుఁ దలపోసి నాడ నపుడు.

వ. అందు మాకుటుంబ ముంటంజేసి దినవెచ్చమ్మును గొంత కూశినచ్చు నని యేక
తంబాడి బాంబాయి నున్ననాపసికాపురమ్ము బండి కెక్కించితి-నయ్యది
యట్లుండె-నే నవ్వీట నున్నతటి నెల్లనాడు జగాపాడిపట్టున కేగితి-గాని దానం
జేసి నాకబ్బినమేలు వీసమేని లేద-వాదరహస్యంబు లెఱుంగఁదగిన శేముషి
బలంబు నాపాల సున్న-యెన్నేసమాటు లభియోగత త్వంబు తెలిసికొననేరక కూచి
కితి-నిప్పనియందు నాకెందతో భాగస్వాము లున్నకతన నాసిగ్గువేఁగు చాలవట్టు
లొలంగె-రానురాను న్యాయస్థానమ్మునఁ దూగుటయు నొకయందం బని తలంచి
సిగుమాలినవాడ నైతి. ౧౭

మం. ఇపుడేని బాంబాయి నెందతో న్యాయ, వాడు లుండకపోరు పనిలేనివారు
హిత మొందు వారైకె యే వెల్వరింతు, ననుభూతిపూర్వకం బగుసుభాషితము
నాడు గిర్గాములోన వసించునేను, దగవుపట్టున కేగుతరుణమ్మునందు
శకటవ్యయంబు వీస మొనఁచి యెఱుంగ, జగ మివతాళించు జడి క్రమ్ము గాక
చిచ్చు లూరెడునెండ చెలరేగు గాక, నడిచిపోకయు రాక నాదీక్ష యయ్యె
దొంబదినిముసాలతో నేగివచ్చి, తద్దయు వెచ్చమ్ము తగ్గించుకొంటి. ౧౮

క. నాశఖు లామయములకున్, దాసత్వము శల్ప నేను దలవల్పక యె
తో సుఖముంటిని శ్రమ క, భ్యాసంపడువానిదెశు వచ్చునె చిడల్. ౨౦

క. రాబడి హెచ్చిననాడున్. నాబడి నే విడువ కట్ల నడిచెడివాడన్
నాబ్రతుకు నాటిసాదన, చే బడసినలగ్గుకతన జెలగెడి నిపుడున్. ౨౧

౪ మొదటిదెబ్బ

- ఆ. న్యాయవాది యశ్వదగ్రజుఁ డిచ్చుతో, డ్వాటుకతన రాజకోటలోన
నెలకు మూడునూర్లు నేఁగంటి రూప్యముల్, ప్రాథివెలయ విన్నపములు గూర్చి
- గీ. నడిమివానికి లంచంబు నిడ నటన్న, పట్టుదల రాజకోటలో వదలవలసె
నెంత యనివార్య మైన నే నిట్లుచేత, యాత్మవంచన గాకపో దని తలంతు. ౨
- న. పదిరూక లిట్లు సంపాదించుకొనుచు, దనివోవుచున్న యీ తరుణమ్మునంద
గురుతరావజ్ఞకు స్తుతియైతి నేను, బ్రదుకున కదియపో ప్రథమఘాతంబు
నధికారధూర్వసలం డగు తెల్లవాని, తత్త్వ మెట్లుండు నందచుక నేనెఱుంగఁ
బోర్బందరుధరాధిపుఁడు కీర్తి శేషం, డేలిక గాకము న్నితనిపాల
నొజ్జయై ప్రగడయై యుండె మాయన్న, యితఁ డమ్మహీనేత కెదియొ దుర్నితి
నేర్పినవాఁ డంచు నిందితుఁ డయ్యె, నయ్యభియోగ మందం దుండి తుదకు
నగవడె రాజకీయప్రతినిధికి, నన్నపైఁ గసెబూనె నాంగ్లేయుఁ డతఁడు
సీమలో వాఁడు నాచెల్మికాఁ డగుటఁ, దగుమాటలాడి యాతనిఁ దేర్పు మంచు
ననుఁ గూర్చిమైఁ గోరె నాసోదరుండు. 3
- క. ఎందో యెపుడో పొసఁగిన, పొందిక యిట్లాదవఁజేత పోలనిపనిగా
డెందమ్మునఁ దలఁచితి నా, చందం బది యగ్రజున కసమ్మతిఁ జెంచెన్. ౪
- క. అతని కెదురాడఁ జాలక, ప్రతినిధి మన్నింపఁ డంచు భావించియు నే
గితి వానికడకుఁ బంపి, చితి దర్శన మొసఁగుఁ డన్నచీటిన్ దొలుతన్ ౫
- పి. అనతివడసి యయ్యధికారికడ కేగి, యణఁతునఁ జూపి నెయ్యమ్ముఁ దడవి
యుద్దిష్టమగుచేత కుద్యమింఱుడు వాని, మొగముపైఁ జాఱఁఱుఱల్ మోఁసులెత్తె
నతినిలోచనవీధి నానాటినేస్త మిం, దులకా యటన్నపల్కులు పఠించి
తిని గాని నాపాతమును మాననైతి రోఁ, తకుఁ జిక్కి కినిసి యాతండు నీదు
- గీ. వాకు లింకఁ జాలుఁ దీక్షిక మాకు నలతి, కూళ నీయన్న యిటఁ జెప్పకొనఁగ వలయు
మాట లుండినఁ దగుభంగిఁ దేటపఱుప, వచ్చు నతఁడంచు నుత్తరం బిచ్చె నాకు.
- గీ. చాలు నిది నాదునోటికి స్వస్తి సెప్ప, కొంట కటులయ్య నక్కఱ గుడ్డిదగుట
నాగొడవ మాననైతి నుద్యోగిముందు, నడువుఁ డిఁకమీ రని యతండు నొడువుదనుక

గీ. విషయశేషమ్ము వినుడంచు వేడుచున్న, నన్ను మన్నింప కతఁడు తీక్షణతకుఁ జొచ్చి
సేవకుని బిల్చి వీరికిఁ బ్రోవఁజూపు, మనియె నపుడేని నాగోల నాఁడనైతి. ౮

వ. అంత నతనిలెంక నాయంసద్వయమ్ము నూది నన్ను వెడలనడచుడు డండతాడిత
భుజంగమంబునట్లు నే బుసలుగొట్టుచు “నన్ను మీబానిసీనిచేఁ ద్రోయించి యవ
హేళనమ్ము గావించితిరిద్దానికిం దగినక్షమాపణ వేడరేని పరువుపోకకు మీఁపై
నభియోగమ్ము తేరకవిడువ” నని యయ్యుధిక్పతున కొకలేఖ నంప నతండు ౯

గీ. ఈవె సభ్యత విడనాడి తెన్నిమాఱు, లెచ్చరించిన వెలుపలి కేగవైతి
కడకు నింకొకమార్గంబు గానలేక, లెంకచేత నిను న్న్యకలింపవలసి. ౧౦

గీ. వెడలుడని బంటు సెప్పిన న్విసమిఁజేసి, పంపఁ దగినంతబలము చూపింపఁబడియె
నిది యకార్యమటంచు మీ రెట్లు నన్ను, ముదలకించిన సాధ్యసమ్మునకుఁ బోను.

వ. అని తనసాహిణిచే మాఱుకమ్ము నంప దానింగొని లజ్జాభరమ్ముతో రాజకోట
కుం జేరి యావద్విషయమ్ము నగజునకు నివేదించుడు నతండు నిరవధికసంతాప
వశంగతుండై నన్ను సమాశ్వాసింపనేరక తగుమిత్రుల న్గదిసి యాదొరపై నభిగ
హంబు మోపుమార్గంబు నరయుచుండె-నయ్యనసరమ్మునండ సుప్రసిద్ధన్యాయ
వాది యగుఫిరోజిమామెహతా యొకానొకతగవున కవ్వీడునేర కే నగ్గఱువమ్రా
లకుం బోవ జంకి యతనిచెలికాని కొక్కని కాపత్రమ్ము నొసఁగి దాసిపై మెహ
తాహితమ్ము నర్థించుడు నతం డీనాఁడు వెక్కండు న్యాయవాదులబ్రదు కిట్ల
యున్నదని గాంధీకిం దెల్పు-మక్కోడెకాఁడు నేడ లండను వాసి యీదేశ
మ్మునఁ గాలుపెట్టె-వానిభావంబు లిపుడు తప్తక్షీరంబులంబోని-వధికారంబునం
దున్న యాంగ్లేయు లతని కపరిచితులు-నాలుగురూక లార్జించి సుఖంపఁ గోర్చి-
కలదే నతఁ డీవ్రాయసంబును రూపుమాపి తదవజ్ఞ నృతిచుట లగ్గనిచ్చెప్పుడు నబ్బ
ధనమ్ము నాకుం గాకోలకల్పమ్ముగ నుండె-గాని కబళించుట యనివార్యమై
యెన్నఁడేని నేస్తుమ్ము నిట్లు చెఱువఁడెన దనుకట్టడం జేసికొని దానిర దలగనైతి-
నీసరిఘటనతో సామనుగడకుం బెద్దమార్పు వచ్చె. ౧౨

౫ ఆఫీకాపోక

- సీ. దొరచెంత కే నేగు టరయ దోసమ కాని, వీనివెలార్చు నుద్వృత్తియెదుట
నపరాధ మశ్మదీయము లెక్కసేయరా, నిదిగదా దీనికై నిష్పలుమిసి
యంతలు సేయంగనగునె యాతఁడు నన్ను, మంచితనమ్ముమై బంచు టొప్పు
దా! చెల్లుబడిమైక మేచిననాఁడు వి, వేకమ్ము నిలుచునా? వీని కించు
- ఆ. కంత తొల్మిలేమి నవ్వలవింటి నీ, తెల్లబిడ్డ వచ్చి నెల్లవారి
నిట్లు చిన్నవుచ్చి యేపాటివిసువున, కేని మండునట కృశానువోలె. ౧.
- క. నాయభియోగము లీతని, న్యాయస్థానమ్ములోని వయ్యె బ్రసన్నుం
జేయుట దుశ్శక మీదొర, నేయెడ నొరు దేవురించు టింపనినాకున్. ౨
- క. ఏయదియో తలక్రిందులు, నేయుదునని వీని జంకెచేసి మరల నా
చాయకు నేగమి చింతా, దాయకమై నాదుశాంతతన్ గొటవెట్టెన్. 3
- క. అలఱియలఱిజేంద్లకుఁ దా, వలమై సవరిల్లు కఠియవాడున నానాఁ
డలముకొనెఁ బెక్కుజగడం, బులు కల్లులు తలలుమార్చు బూమియచేతల్. ౪
- క. మితిగడచిన యార్జ్యలచే, నితరేతరకలహవహ్ని నెరిసిరి వసుధా
పతు లత్తటి హితవాగభిరతి సెడి మెఱమెచ్చులందు రక్తివొడముటన్. ౫
- వ. వారిసచివులు న్దక్కుంగల యధికృతులు న్దమతమ లాభమ్ముపొంటు నొండొ
రుల, గికురించుకొనఁ జాగిరిక నమ్మహిపతుల కెవండేదివల్కిన నదిప్రమాణం
బాయె - నాసంస్థానాధీశుల శ్రవణంబులు ప్రియవాదులకు ఁశంపడె - వారు
తమ్మపైఁ బెత్తనమ్ముగల యాదొరకడ నూడిగమ్ము సలుపువానినే. నుపలాలింప
వలసె - నచటి సిరస్తాదారు వారిపట్ల శిరస్థదారుండ (శివుఁడు) యయ్యె - నితఁ
డారాజకీయప్రతినిధికే దుపాసియు నగుట వీనిమాటయం డా యాంగ్లేయునకు
విశ్వాసము మెం - డీడ్విభాషియ వానినేత్రమ్మును శ్రోత్రమ్ము నై వెలయు -
నితనివచ్చుబడి యయ్యధికారి యాయమ్మునకంటె మిక్కిలి యనుట స్వభా
వోక్తియ-కావుటంజేసి ౬
- క. విషపవనాపూర్ణం బీ, విషయం బనితోఁచె దీనివిషరుల కెడయై
పుష్పితస్వేచ్ఛాగతి నభి, లవణీయచరిత్రమై నిలంగల నొక్కో. ౭
- క. అనుచింత యనుక్షణమున్, నను గాఢియవెట్టఁ దొడఁగె నాకాతుక మె
ల్ల నడంగె నీయవస్థం, గనుగొని మద్రాళిత బిట్టు కలగుండువడన్. ౮

- క. తగునధికారం బది నా, కగపడుచో, నిచటిబూమె లంటక శాంతి
 స్థగితంబగు మన్నడతో, నెగడుదుఁగా యన్నతలఁపు నెక్కొనె నంతకా. ౯
- ఆ. ఉద్భవింఁచె గాని యుద్యోగరక్తి మో, సమ్ము తెన్నియెన్ని సలుపలేని
 వాని కెట్లు వడయవచ్చును ధర్మాస, సమ్ము గాని పెగడనమ్ముగాని. ౧౦
- క. ఆదొరమైకో లించుక, లేదే నిట నెట్టిమేలు లేదుగదా మా
 కో దక్షిణోత్తరధ్రువ, పాదమ్ముల కున్నపాటిబాంధవ ముండకా, ౧౧
- వ. అయ్యవసరంబునంద పోరుబందరుసంస్థానమ్ము నేలుజేఁడు తనదేశమ్మునందలి పంట
 కాఁపులపై విధించినపన్ను దుర్భరం బగుట నేద్యగాండ్రోపక్షమ్ము వహించి యే
 నమ్మహిపతిని దర్శింప వలసె-నితండు మనవాఁడయ్యు మిశిసిపాటునం దాదొర
 కొజ్జ - గానఁ గరకులకోర్కె వమ్మయ్యె-నాయభియోక్తలకుఁ బాడిలభింపమి
 న్నున్న నైరాశ్యమ్ము వలచె-నిక న్యాయమ్ము వడయఁగో-న నుల్లతెల్లదొరకు
 మనవి పంపవలయు-నతనికి న్నామను జుక్కె-దురుగదా-క వ్యమేమి-యనినగచు
 నెడ నొకమహమ్మదీయుండు పోరుబందరువాఁడు మాయన్నకడకు వచ్చి మా
 కాఫ్రికాలో నపారమగు బేహారిమ్ము గల-దందలి తగవుపట్టునఁ దడవులంబట్టి
 మాయాభియోగం బొందు కడుదొడ్డది నడుచుచున్నయది-పెదపెద్దన్యాయవాదులు
 మాపనిం జూచుచున్నవారు-మీతమ్ముగుఱుం బుత్తెంచితివే నతండును మా
 కొదవు-నతనికిని లగ్గు-ననవుడు మదగ్రజండు సస్మితాననుండై ౧౨
- మం. ఏమందువని నన్ను నెచ్చరికింప, సగపాలుమెయికోలు చాటితి న్నేను
 బేహారి యవుడు నన్ బేర్పిమైఁ జూచి, తమ్ముఁడా నీకు నింతయు జంకువలదు
 తప్పకరమ్ము భద్రము లబ్బు నీకు, నాదీవి మానెయ్యురై న యొంగ్లయు
 తెండఱో గలరు వేరెన్నికగలరు, నీకు వారలతోడి నేస్తమ్ము పొసఁగు
 నచటి మావ్యవహార మాంగ్లమం దుంటు, బనికేవత్తువు నీవు బాగుగా మాకు. ౧౩
- క. ఎన్నాళ్లు లచట నుండువో, యన్నాళ్ళున్ మాకు వింద వగుదువు మఱి నీ
 కన్నా! పయనమువెచ్చుం. బన్నది సకలంబు నిత్తు మతిసుఖదముగకా. ౧౪
- క. మాపనుల నిద్దుచు నీ, వాపుడమి నిల్వవలయు హాసన మొక్కం
 డీపాటున కీయబడుకా, రూపాయలు పదియునాఱునూ ర్లం చనియెకా. ౧౫
- క. ఈపాటి విత్తమునకే, ద్వీపాంతరగతికి సమ్మతించావుట శ్లా
 ఘాపాత్రము గాకున్నను, నూడితి శీర్షమ్ము కొసరు టొల్ల నిబుద్ధికా. ౧౬
- మం. క్రొత్తరాజ్యముమీదికోర్కె హెచ్చగుట మాతృదేశముమీది మమతలొచ్చగుట
 ననుభూతి ప్రబువనానైవ చెకొంటు, నాదాయ మది యెంతయైన నేమంచు
 నంగీకరించితి న్నాఫ్రికాపోక, చెచ్చెర సంతరించితి మూట ముల్లె. ౧౭

౬ నేటాలు

మం. అప్పుడు విద్యార్థి నై యాంగ్ల దేశాన, కేసుచో నొదవినయెడఁబాటు వంత
యపు డాఫ్రికాకుఁ బోయెడిపట్టునందు, దొరయదయ్యెఁ బరిస్థితు ల్కాటుకతన
నాతల్లి యీవేళ నాకమం దుంట, లోకానుభూతి నాలోఁ గుదుర్కొనుట
యబ్ధియానమ్మున కలవాటుపడుట, యీనాటిహాళికిన్ హేతువు లయ్యె. ౧

వ. అయినను ౨

గీ. వెలది నీసారి విడనాడి వెడలుటన్నఁ, జిత్తమునఁ గొంతచింత రేకెత్తఁ దొడఁగె
సీమకుం బాసి యే నిల్లునేరినంత, నుద్భవించెను మగుడ మా కొక్కచిటుత. 3

గీ. వైషయికసౌఖ్యములమీది వలపుపెరిగి, వలన నిందనక మాచెల్లి తొలఁగదయ్యెఁ
గాని లోకమ్ముగుడుచు నొగాము లెఱిగి, యిపుడ కాసంత పంస్కృతి కిచ్చగించె.

గీ. ఇంగలాండు వాసి యీసేల త్రోక్కిన, వెనుకఁ గొన్నినాళ్ళు వెలదిఁ గూడి
యొక్కతావునంద యుంటినిగాని భ, ర్మితకుఁ దోడు దేశికతయు వచ్చె. ౫

క. అతికష్టమ్మున కొగ్గుచుఁ, గతిపయసంస్కృతులు మప్పఁ గడఁగితిఁ జెలికిన్
గృతి యిది ఫలింపఁగా నవి, రతవాసము మాకు నవసరం బనుకొంటిక. ౬

గీ. ఎట్టు లనుకొన్ననేమి నా యీప్రియాణ, కౌతుకముమోల విరహోర్తి కానరాద
యబ్ధమన నెంత యని కాంత నాశ్వసించి, పట్టితిన్ నాఁడు నేను బాంబాయిబాట.

వ. అంత విశ్వప్రియత్నమ్ముమై నావలోమొదటితరపుసౌకర్యము విలిచి నేటాలునందు
నాభాగ్యరేఖం బరీక్షింప నెంచి పరమోత్కంఠతో (1893 ఏ. పి. యల్) బయనమైతి-
మధ్యేమార్గముననొకాధిపతి నాచెలికాఁడై నన్నుఁజతురంగక్షేత్రకు దింపెనయ్యాట
బుద్ధివికాసమ్మున కెంతయుం దోడ్పడునని విన్నవాఁడనొడవెద్ద నన్నందుఁ
గుళులుం జేయఁ జూచె- గాని యపజయంబు సర్వదా నన్న వలచునతండు
నాతాల్మిం గని యుత్తమచ్ఛాత్రుం డజ్జెనని యుబ్బిపోయె- బదుమూఁడు
నాళ్లకు మాయోడ తొలిరే వగు 'లామూ' చేరెనవ్వల 'మొంబానా' కేగె-
నావెన్న జాంజిబారుం గదిసెనీ నొకాశ్రయమ్మునం దరణి పదినాల్లాగు-
నొక్కదినంబున నొకాధికారి వయాళికి రం డని యాంగ్లేయు నొక్కని న్నన్నుం
బిలుచుడు మువ్వరము న్నట్టెక్కితిమింతలో నొకకుంఁజెనకాడు తోడ్ మమ్ము

ఆ. పడుపువృత్తి నూది బ్రదికెడి నీగ్రోవ, ధూటు లిమ్ముకొన్నపేట కీడ్చి
మూఁడుగదులుఁ జూప మూరినలజ్జమై, నచటఁ బచ్చిమూఁగ నైతి నేను.

- క. ఓడెల్ల నన్ను నచ్చెలి, యేచందమువానియట్టు లెంచెనొ దైవం
బే చెప్పవలయుఁ జనిన, క్లే చిప్పన వచ్చినాడ నివ్వలిదెనుక. ౧౦
- ఆ. ఓడెడ్డ నాదుజాడలు గుర్తించి, మనసునందు నవ్వకొనియెఁ గాని
కలికిచెంత నెడదగజవిజి లేకున్ని, భగవదాదరముఁ పొందుకొంటి. ౧౧
- క. గది నా కక్కఱలే దని, మొదటన మొగమోటు నేల మోడ నిసీ నా
మది యింతపేదదా యని, తుదిలేసి విచారజలధిఁ దోగితి సంతన. ౧౨
- క. నామనుగడ నింతకుము, న్నిమెయ్యిత్రోక్కటలు పెట్టి నెఱుంగుదు భగవ
ద్భామానుగ్రహలక్ష్మీ, ధాముడనై తప్పకొంటిఁ దద్దురవశ్శల్. ౧౩
- క. అటమటజాడ లెఱుంగని, చిటిపాటిగోవాళ్ళు పరుపునెను నని యీవృ
గ్గుటనలు పొసఁగినతఱి ను, త్కటకిల్చిపదాస్యమునుఁ గడఁగెద రకటా! ౧౪
- క. ఏ నిప్పాపము నంటమి, నానెటి యని పొంగఁజాల నవలాగదికిం
బో నని మున్నె తిరస్కృతిఁ, బూనినచో నది మదీయపురుషార్థ మగుక. ౧౫
- క. కేవల మీశ్వరునాదృతి, యేవంబిధ విజయసిద్ధిహేతువు గాన
దీవలుసాఁగెను భగవ, తేనెవారతి యస్మదీయ చిత్తమునందుక. ౧౬
- వ. అయ్యది యట్లుండె - సీతీరమ్మునం గల మేడెన్నిదినా శృంఘనని యెఱింగి నేను
వీటవిడిసి దాపుదాపునంగల దర్శనీయస్థలములం గంటి - నుర్వీరుహముల యాన్న
త్యాదుల నొక్క "మలబారే" 'జాంజిబారుం' బురుడించుఁ బ్రకృతిసౌందర్యగాంభీ
ర్యముల కానేల నెలవు నాఁ దగు - నంత మానావ 'మొజాంబిక్కు' గడచి
'మే' మాసముత్పదికి 'నేటాలుం' జూచె. ౧౭

* *

౩ కొన్నియనుభవములు

- సీ. 'ఆఫ్రికా'ఖండమ్మునం దవాచీభాగ, ముసంగల నీవృత్తులను గరంబు
వెలుఁగొందు 'నేటాలు'విషయమ్మునకు రేవు, పట్టణం బగుచు 'దర్బారు' తనరు
నచ్చట మాకలం బొనినంతన నన్ను, దోడ్కొనిపోవ 'నబ్దుల్' యనెడి
సెట్టి వేంచేసె నాఘట్టమ్ముఁజేరు త, ద్వేషవాసులు భారతీయువట్ల
ఆ. వెలువరించునట్టి చులుకనఁ జూడ నా, మది కలంగె సెట్టిమాత్ర మిట్టి
లేతచేత కెపుడొ ప్రాతకాఁ పాయె గా, బోలు నుత్తలంబు పొందు డయ్యె. ౧

- గీ. ఇతఁడు న గ్గారవంబుమై నిల్లునేర్చి, వ్రాయసమ్ములు నాయుచ్చువానిఁ జూచి
తనకు నొకపారిజాతమ్ము తమ్ముడండఁజె, గొఱతలే దిఁక నంచుఁ గోర్కులనుబెంచె.
- క. ఆతనికిం జదువులలోఁ, జాతుర్యం బసద కాని సంస్తవనార్హం
బై తగులోకజ్ఞత చుఱు, కైతనరుమనీష తోడుగనట్టివి సొమ్ముల్. 3
- ఆ. ఇతని కించుకంత యింగిలీనును వచ్చు, భారతీయు లితని గారవెంతు
రెన్ని మేలిగుణము లున్నను నిత్యశం, కితులలోనఁ జేరునతఁ డితండు. ౪
- ఆ. తనమతమ్ము నితఁడు తద్దయు మన్నించు, నీశ్వరప్రసక్తి నెపుడు వలచు
మాటలాడుపట్ల మహదు క్తనూక్తులు, కుప్పతిల్లునట్లు గుప్పివై చు. ౫
- ఆ. ఇతనితోడిచెల్వి హెచ్చినకొలఁది ని, స్లాముధర్మతత్త్వ చర్చసేయఁ
దగులు పెంచినాడఁ దన్మతజ్ఞానమ్ము, నాడు నాడు వడసినాడ సుంత. ౬
- వ. దర్బాను చేరినరెండవనాఁ డొండె మూడవనాఁ డబ్బల్లా న న్నచటి తీర్పునెలపు
నకుం గొనిపోయి తనచెలిమికాండ్రకున్ నాకు నెఱుకగూర్చి స్వకీయన్యాయవాది
కుఱంగట న న్నుపవిష్టుం జేయుటయ తడవుగాఁ దగవరి నాదెసకుఁ జాఱచుఱు
జూడుచూపులం బఱిపి పఱిపి 2
- ఆ. ముదలవెట్టె దుట్టతుద కస్మదుష్టిష, ముజ్జిల్లజేయు టుచిత మంచు
సరగ వానిపల్కు పిఱువెట్టి నేఁ బాడి, పట్టువలన వెడలబడినవాడ. ౪
- ఆ. నన్ను విడువవయ్యె మిన్నులువ్రాలిన, పుడమి నున్నఁ గాని పోరితమ్ము
లెఱుకపఱిచె మల్కు యీశిరోవేష్టన, కలహమునకు మూలకారణంబు. ౯
- వ. తురకలుం దురకలనడవడిం బాటించువారును వెలిగా నితర మైందపు లానాఁటి
తగవుపట్టులం దలచీరఁ జుట్టజన దనుచట్టము కలదందలిభారతీయులలో నరబ్బుల
మని చెప్పకొను, తురకవఱిక్కు లొకతెగవారుచారనీకులమనివ్యవహరించుకొను,
వ్రాయసమ్మునం బ్రదుకు పారసీ లింకొకశాఖవా రరబ్బులమని చాటుకొను
హిందూలేఖకులు వేటొక్కకోవవా రీ ముత్రైఱంగులవారికింజుట్టజీకమ్మునడుచు -
నిఁక దక్షిణాపథమువారగు నఱవలు నాంధ్రులు నౌత్తరాహులగు నానాజాతుల
మతమ్ముల పేదలుం గాయకష్టమ్ముచే బ్రదుకుచు నొకపెద్దపాయగా మెలంగుదు-
రాండ్లాయలు వీరిం గూలివాండ్రని పిల్లు రచటిభారతీయులు పెక్కండు కాఱ్య
వృత్తి నుంటంజేసి యానేలంగల యెల్ల భారతీయునకుం గూలి యనుపేరు మ్మాట
మాట యయ్యె నిక్కతంబున మనబేహారులు కూలిబేహారు లైరి నాకుం గూలి
బారిష్ట రనునామం బేర్పడె.

- సీ. ఇంతగ్రంథం బున్నయినేల నాతల, కట్టు తద్దయు వెట్టపుట్టజేయు
టాకవంతయా యిక నుష్ణేషమును డించి దొరల కుట్లా దాట్టి పరిభవమ్ము
నకు దవ్వుదవ్వుల నడయాడు టది చిక్కు, లేనికర్జంబని యేచు దలంప
నల దిట్టిమాటుపుల్ వచ్చి పరిస్థితుల్, విషమించు నిది శ్రిహోవేషనమ్ము
- ఆ. పలచు భారతీయవర్గము న్వంచిండు, నట్టి చెట్టచేత యగుచు జున్వే
మఱియు సిదుతలకు మనపాగయే నెఱా, చెలువ మిచ్చునంచు సెట్టి పలికె. ౧౧
- వ. వెండియు నాంగ్లేయులతపారమ్ము దాల్చిననిన్నుఁ జిటుదొండపాఠమ్మునం దూడి
గమ్ముసలుపు కింకరుగాఁ దలంతురని యబ్బుల్లా హితమ్ము గఱపె-సీసూక్తులు
న న్నలరించె-గాని కైంకర్యముపట్ల సతండు చూపినచిన్నచూపు నెత్తనైతి-
సీనాడుం గొండజ కిట్టిభావ ముంట విచార్యం-బది యట్లుండె-సివేషనకలహమ్ము
పొసంగినవెన్న నేను నావాదంబు న్యాయ్యంబని యచటికెత్తికలకుఁ బెక్కింటికి
వ్యాసమ్ము లంపితి-నావిమర్శనము పెరిగి పెరిగి నాలుగైదువాళ్లలో న న్నాఫ్రికా
కెల్ల వెల్లడిపఱిచి నాయభిప్రాయమ్ములం బొగడువారిం దెగడువారిన్
బెక్కిండ్రవెలికిఁదెచ్చె-నపుడు నాకుం బత్రికలలోఁ బిలువనిపెద్ద యచుపేరు
లభించె-నాఫ్రికాయం దిరపుకొన్నంతదనుక నాతలగుడ్డ మనమ్రస్తకంబు నిద్విధువ
దయ్యె-నంద యెప్పుడేమికతమ్మున దానిం దొలఁచితి నగ్గాథ ముచ్చుం దెఱుకవడు.

* *

౮ ప్రిటోరియా దారిలో

- మం. దర్బానులో జీవితమ్మును గడపు, భారతీయులతోడఁ బలుపురతోడఁ
దనకు నెయ్యముగూరు తరుణమ్మునందు, దగవు పరీక్షించుతఱి సమీపించె.
గామక మీర లిక్కడకు రావలయు, రానిచో మీవారి రాకేని వలతు
నని సెట్టికిఁ బ్రిటోరియా వీటినుండి, వ్రాసె నాతనిపక్షవాది యుత్తరము. ౧
- క. వ్రాయస మది యబ్బుల్లా, నాయెదుటం బెట్టి నీవు నడుతువె యన నే
సీయకొని వానిలేకరి, సాయమ్మునఁ దెలిసికొంటి జగడపుముసుగుల్. ౨
- క. మనతగవుగట్టు పొక్కం, జనదు సుమీ శత్రు లైంద్రజాలికు లవ్వ
రు నిలుచుతావున నీకున్, మనికి వలా దంచు సెట్టి న స్మించరించెన్. ౩
- వ. అంత నే నబ్బులాను గని ౪
- గీ. అచట మీన్యాయవాదిప ల్కాదరించి, కాపుర మొనర్చెదన్ మంత్రగోపనమ్ము
నేతలో నన్ను సోమించుజెట్టి నేన, కాని ప్రత్యర్థిమైత్రీసుఖమ్ము పలతు. ౫

క. నాతలకు న్నించనిచో, నీతగ విచ వీధివీధి కెక్కనితోవల్
సూతు నెదురువా ర్మీకును, లాతులె సన్నిహితబంధుల కదా యంటిక్. ౬

వ. ఇట్లు నాకావించిన పరిష్కృతిప్రస్తావముచే సెట్టిచిత్తంబు చివుక్కురుమన్న
ట్లూహించితి-నంత నతండు నిజము నిజ మీన్యాయస్థానపీఠ వదలుటకంటె
వేటొండు భద్రం బేమికలదు-కాని ప్రతివాదికి న్నాకును నెత్తురుపొ త్తున్నయది-
మాత త్వంబులు పరస్పర జ్ఞాతములు -త్రైయబ్ హాజీఖా నంతలంతలం బాటునకు
వచ్చువాడు కాఁడు-మన మేకొలది పరాకునకుం జక్కి-నను వాడు మనకొఱ
సందులెఱింగి కొంపగూల్పం గలఁడు కాన నీ వెల్లకార్యంబునం దాగాములు
పెద్దపరికించు టావశ్యకం-బనవుడు నేను ౭

క. జంకేల నీకు జలనిధు, లింకిన మనగుట్టు నొరుల కిత్తునె తగవుల్
బింకమ్ము లుడిగి నే స్తము, వంకకు రం డనుహితమ్మ వాక్రుత్తు నటక్. ౮

మం. అని పట్కి బేహరియాశీస్సు లంది, పొదలుహర్షమ్ముమై బాగబండి నెక్కి-
వెడలి నేటాలుపెక్కిడు మారిట్లు, బర్గు జేరితి రాత్రీ పదిగంటలకును
బధికుఁ డొక్కఁడు నాపయించు మొదటి, తరపుఁబెట్టియఁ జేరి తన్ను వీక్షించి
భారతీయుడ నొట భరియింపలేక, చిటచిటలాడి చెచ్చెర లేచిపోయి
తెచ్చినయధికారి తిలకించి నన్ను, నిలువరా దిచ్చోట నీవు పిఱింది
పెట్టకుం జనుమని బింకానఁ బలుకఁ, దాళుమా యిందుండఁ దగినట్టిచీటి
విలిచితి నంచు నే వినిచితి న్గాని, దిగక తప్పదటంచుఁ దీండించె వాడు
పెట్టె వీడనటంచు బిగిసితి న్నేను, భటుని బిల్చెదనంచు బదరె నుద్యోగి
యతడు నెట్టినఁ బొదు నన్నాడ నేను. ౯

ఆ. అంతలోఁ దలాగె యరుదెంచి నన్నుఁ దా, వెలికి నీడ్చివైచి వెడలిపోయె
మెనుక కేగనంచు విక్రేడునావంకఁ, జూచిచూచిబండి సురికిపోయె. ౧౦

ఆ. మాత్రేసంచితోడ మాత్రమ నే బాట,సారు లాగుసజ్జఁ జేరినాడ
సెజ్జ పెట్టె గొడుగు చిమ్మినచోటన,కలవు కోలుకానికాపు వడసి.

క. చలిచట్ట మందసమ్మునఁ,గల దయ్యది నీతు పొంగుకాలం బిచ నా
నిలిచినతా వద్దులతో,మలసినపెనుఘట్ట సమయమా నిసిగడియల్. ౧౧

క. ఓవరిలోఁ దిల్లి కలే,దీవయ్య చొకా యటన్న నేపరిభవముక్
మోవఁగవలయునో యిచ నా,దేవుండ యెఱుంగు నాటి తీవ్రవ్యధలక్. ౧౨

క. కడలేని పేరివమ్మున,వడఁచుచు గది నొంటి నున్నవాడ నెవండో
నడిరే వచ్చి పిలువఁ జలి,తడఁబాటునఁజేసి మూఁగతనమునఁ బడితిక్. ౧౩

వ. అయ్యవశరంబునం దేను లోలోన -- ౧౦

క. ఏమని కొగ్గుదు నిత్తటి, నాపరువు నిల్పుకొనఁ జెనంగుమునా? యీ
ద్వీపముఁ దలగి భరత, త్రొవయనము వేగవేగఁ జాగించెననా. ౧౧

ఆ. ఈపరాభవం బదెల్లను నాకుఁ గా, దనితలంచి వచ్చినట్టికర్జ
మనువుఁజేచి సెట్టి నలరించి యవ్వలఁ, జూతునా మదీయమాతృభూమి. ౧౨

గీ. అచుగుదెంచిన చెయిదమ్ము నట్టె విడిచి, క్రొమ్మట్టిలుట భీరులక్షణము గాదె
యిపుడు మడిచినయవమతి యెంత? దీని, కోహట్టి న నవ్వివోదో జగమ్ము. ౧౩

ఆ. తెల్ల నల్ల వన్నె తెచ్చు లిది మగతనం, బున్న దీనిఁ జంప చుద్యమింతు
సంతసమ్ముతోడ సైరింతు నిం దెన్ని. జెట్టిదమ్ము లెనగి చుట్టుకొన్న. ౧౪

జ. అని తలంచుచుండ నహర్ముఖం బగుటయుఁ నిల్వకరణీయుమ్ములం దీర్పుకొని
భూమశకటశాఖా ప్రధానాధికారికిం దనవారు నన్నుం బజీచిన వాల్లెల్లఁ దంత్రీ
మూలమ్మున సమగ్గిమ్ముగాఁ దెలుప నతండు నా దెస న్నడచినకార్యంబు దూష్యంబు
గాదనియు నావయనమ్మునకుం దగినసౌకర్య మొదవునట్లు పరికించుమనియు శకట
విరామస్థానాధికారికిఁ దంతినంపె - వెండియు నా యీబన్నంబు నబ్దుల్లా కెఱుక
పఱుచుటంజేసి యతండు వలయు నధిక్యతులం జూచుటయకాక మార్జిటుబద్ధ
నందును దానిచేరువను గలభారతీయవశిష్టులకుఁ దీగ వక్కాణంబులు నడిపి
నాయోగక్షేమంబుపట్ల జాగరూకులరై యుండుడని వారింగోర సన్నేహమ్ము
సగౌరవమ్ము నగుభంగి నన్ను న్నదిసి ౨౦

క. తమ మున్నువడ్డ పెను బ, న్నములం బ్రకటించి నూతనమ్ములు గా వీ
తుమ నివి యని వాచామధు, రిమమై న న్నూటడించిరి వశిక్ష్పివరుల్. ౨౧

క. పొగబండిలోనఁ బెద్దయు, సుగమిచ్చెడు పెట్టె నరుగఁ జూచెడు మన కీ
యగచాట్లు తప్ప విచ్చటి, జగజెట్టులచేతఁ దెల్లసాములచేతన్. ౨౨

మం. అని వార లాపగ లంతయు నిలిచి, తమకష్టమయ ముదంతము నెల్ల వినిచి
రంతటఁ బొగబండి యరుదెంచె నిసికి, నొకబల్ల నాకునై యుండె నద్దానఁ
గ్రొత్తనెయ్యర వీడుకోలంది శకట, మెక్కి చార్లెస్ వీటి కే నేగినాడు. ౨౩

క ప లు బా థ లు

వ. ఆనాఁడు చార్లెస్ టాను జోహాన్నబరుల నడుమ నినుపదారి లేమింజేసి యశ్వశక్
టంబులు నడుచుచుండె - నందును శ్వేత సీల పర్ణ భేదమ్ములు కలవు - కానఁ

దదధికారి నన్ను శకటాంతర్భాగమునం గాక దానిపురోభాగము నూరెల నొగ
లపైఁ దనకు స్సూతునకు మాత్రము నిర్మింపఁబడిన రెండుపీటలలో నొకదాన
నిల్చి తా నంతరమునఁ గూర్చుండె - నిది నిండుదుండగం బనియుఁ బరాభవం
బనియు నెఱుంగుదుఁ - గాని ౧

గీ. కట్టువడి కాలమున కవజ్ఞున సహించు, టుచితమనియెంచి యంద కూర్చున్నవాడ
నాకు వెలిపీట వలదటం చాఁకవెట్ట, నన్ను విడఁద్రొక్కి శకటంబు నడుపునతఁడు.

క. విడఁద్రొక్కిన నింకొకఁ డాఁటడివోవు నిన మనంతరంబున నై నన్
నడిలేనిప్రియాణం బల, పడునా యని సూతుచేరువన కూర్చుంటిన్. 3

క. శరవేగమున మాపులు, పరువెత్తుచునుండె బండి 'పార్థి కో' షన్
పురమునకు వచ్చె నపు డొక, దొరకుం బొగచుట్టఁ ద్రొవుతొందర వొడమెన్. ౪

క. నాపీఠ మాశ్రమించిన, నాపనికి స్వీలుపొసఁగు నని చల్లనిగా
డ్పాపోవం బీల్చి తనూ, తాప మడఁపవచ్చు నని యతండు దలంచెన్. ౫

వ. కాపుటంజేసి శకటస్వామియగు నాతెల్ల వాఁడు నాపజ్జకు వచ్చి సారథి యొసంగిన
యొకకసుమాలపుం బట్టాను దనకాలిదిగువఁ బడవైచి న న్నందుఁ గూర్చుండఁ
గోరుడు నే నప్పరీభావంబు నోర్వలేక వెఱచుచు వెఱచుచు వానిం గని ౬

నీ. ఇది యేమి నను మొట్టమొదట లోపల నుండ, నీయ కిచ్చోటికిఁ ద్రోయఁ దత్ప
రాభూతి నెట్టటులో భరించితి నది, యట్టుండ వెండియుఁ జుట్టఁగాల్పఁ
దలఁచి నీ చరణముదాపునఁ గూర్చుంట, వలతు వం దెవ్వఁడు నిలుచు నీకు
నాపీట వలయుచో నీపీట కేఁ బోదు, ననునంత నతఁడు కట్టల్క బుగ్గిరి

గీ. వడివడి న్నాదుచెంపలు వాఁడఁగొట్టి, పచ్చిబూతులు గూసి నన్ బండినుండి
క్రిందికిం ద్రొబ్బు జువ్వ లంకించుకొంటి, ముడుసులు తొలంగినం బట్టువిడువ కుంటి.

క. షెనుబల్మి వెలయు నాతఁడు, నను నేలకునెట్టఁ గుడిచె నానావస్థ
తపశ్శు నేను వదలక, షెనఁగితి నధ్వగులగుండె బిరబిర గరఁగెన్. ౭

క. వా రతనిఁ గాంచి కటకట, ఘోరంబగు నిట్టిచేతకుం జొత్తువె యే
నేరం బొనర్చె నితఁ డధి, కారము నీరీతిఁ జెఱుపఁగాఁ దగ వగునే. ౮

క. అతఁ డాడినవాక్యములు, శతధా సూన్యతము లార్యజనతా సమ్మా
నితములు హితములు మాసం, గతి కనుపుము వాని దుండగం బది యేలా. ౧౦

క. అని రోయ మించిపోలే, దని టంకియవైచె గాని యాతఁడు బజ్జా
వనరాశి ముల్లి యవ్వల, నను మోఁదుట నుజ్జగించి నాచేఁ దొఱగెన్. ౧౧

౯. కొనరుతిట్లు నాల్గు విసరి తులంగము, చోడకునకు గోనె చూపి వాని
నిలుచుపీఠ మెక్కి నెట్టూర్పు లూర్పుచు, భూమపానమునకుఁ దొడఁగె నతఁడు.
౧౦. ఈల మొరస నంతఁ గోలాహల మడంగె, బండ్లికడలఁ గాని యయము నన్నుఁ
దలఁగ నొల్లదాయె దయఁపియు వీని ర, ప్రియ మని హరికా భవంచుచుంటి. ౧౩
౧౧. ఎడనెడ స్విచ్ఛలింగంబు లడరుకంట, వాఁడు ననుజూచిచూచి మావచ్చుపేట
దిగినపిమ్మట నెపాట్లు దేవుఁ డెఱుంగు, కమ్మరమ్మచి పెళ్లమాళ్ళు దొడఁగె. ౧౪
౧౨. అతఁ డెంతయెఱ్ఱవాఁడనఁ, బ్రతిభావనా మిఁక యేమిపాపం దిది నా
బ్రతుకునకు స్పందినదో, శతాబ్దపరమూ మన్ననకం దుజిత్త. ౧౫
౧౩. ఇట్లెఱుంగఁజ విఁయువేశకు స్థాండ్లన్చోఁ గాలుమోషి యందు హిందూనాదకు
లం గొందఱు బాడఁగనినంకిన పాణములు లేచినచ్చి యేను డేఱుకొనుచుండ
వైశంబ వారు న న్నంటుసిల్లి ప్రసాదమృదూకృతి పిలోకినమ్ముం బఱపి పయ
నంబు సుఖదంబుగాఁ జాగెనోటునీమే లానియపొంటె మే మేతెంచినవార-
మబ్దుల్లా నీరాక మాకెఱుకునసేయుచుఁ దంత్రీవార్త సంపినవాఁడురమ్ము
రమ్మని న న్నెంతయు నలరించి యినాహాడపెట్టి మభిగకుం గొంబోయి నాఁడెన
పాట్లె నూకొని పెల్లుమరపిల్లి మున్ను తా మచుభవించినయంగద లనేకంబులు
వినిచి న న్నూఱడిల్లఁజేసిరంత నశ్వశకటవ్యాపారసంఘప్రతినిధికిం గడచినదుండ
గం బెల్ల వెల్లడించుచు నొక్కదీర్ఘతేజ వ్రాయ వాఁడు మీ రెల్లి పయనించుతఱి
నెల్లరతోపాటు శకటాంతరాళంబునం దధిపసింపవచ్చు-మిమ్ముఁ గాఱియపెట్టి
నతండు రేపురాడని ప్రత్యుత్తరం బంప నాయుల్లంబు కొండ్లకశాంతి ననుభ
వించెనన్నట్లు బాధించివరాభవించినయాతెల్లవానిపై నభియోగమ్ము దేరఁ దలంపు
వాడమమింజేసి యాగంధ మానాటితోడన తీఱుగడకు వచ్చె - నమ్మఱున
నాఁడు నిరుపద్రవమ్ముగాజోహాన్సుబర్దన దిగితి-నుదారుండగు నబ్దుల్లాసెట్టి పంపిన
తీగవక్కాణంబుకతన నచటి భారతీయవర్తకప్రముఖుండగు కమరుద్దీను తనసేవ
కుని నాకొఱ కంపె- గానివాడు నన్నుఁ దెలిసికొనం జాలమి నే నొక్కపూట
కూటింటికిం జని బస నర్థించుడుం దదధికారి నన్నాపాదశీర్షమ్ము పంకించి యాద
రంబు వెల్లివిరియ గదులు నిష్పాంధమ్ములు లే వనిపల్కి నమస్కరించి కృత
గమనం డయ్యె - నవ్వల నాకడ నున్న విలాసమ్ము మాతఁగఁ గొని కమరుద్దీను
వివణికిం జని యందు నారాకంబ్రతీక్షించు నబ్దుల్ గనీసెట్టిం గనుడు ౧౬
౧౪. అతివేలం బగు మన్నన, నలండు నగ్గారవించె నబ్బసగాథన్
ప్రతి వైచినంతఁ బరమా, ద్భృతమ్ము నావిష్కరించి బోరన నవ్వెన్. ౧౭
- మం. మఱియు న న్దిలకించి మనకు నిందున్న, యన్నవిక్రయశాలలందుఁ జో టుండు
నని యెట్లు లూహించితయ్య సోదరుండ, యెఱుంగ విమ్మహిలోని యిబ్బందు లీవు

ధనసంచయముమీఁది తగులమ్ముచేత, భరియింతు మే మెన్ని బన్నంబు లైన యుష్మాదృశులు నిల్చు నుర్విగా దిచట, నేటాలునీమ నుండెడిబాధ లిట్టి వల ట్రాన్సువాల్ పీఠ లవి దుస్సహములు, బాపురే కడగండ్లపా తాదువేమొ. ౧౮

వ. జేపు నీవు ప్రిటోరియాకేగు పొగబండిలో మూడవతరగతిపెట్టె నెక్కి చనుట తప్పదు-సగ్ధమద్వితీయశ్రేణులు భారతీయులకు దురారోహమ్ము-లనవుడు నాకు నుత్తమ శ్రేణియంద పయనించుతలంపు గల-దయ్యది దురాసదమ్మైన నశ్వశకటంబు నేర్పఱుచుకొందు-నవ్వీడు పదునెన్నిదపరుగుల దవ్వనంద కలదు గదాయని నే యాఁదెయిగడపి మఱునాటిరేచాడి పటాటోపమ్ముమై దొరంబోలి ధూమశకట విరామస్థానమ్మునకుం జని తదధికారిం గని ప్రిటోరియాకుం దొలిపం క్తిచీటినిమ్మని వినయుమ్మునం గోర ౧౯

గీ. అతఁడు మద్వాంఛపట్ల గట్టాడరంబు, మెఱసి శకటాధికారి ని న్నుఱనినాఁడు
వీధికిఁ దృతీయకు నీవు వెడలుదేని, నిపుడ నెఱవేర్తు భవదీయ మీప్పితంబు. ౨౦

గీ. నిన్ను సౌజన్యరాశిగా నిశ్చయింతు, నభిలషించెద యుష్మత్ప్రియాణసుఖము
చిక్కుదాసి న మమరచ్చ కెక్క-జేయ, కనుచు నాకోర్కి దీర్చె సాధ్వగ్రయాయి.

ఆ. ఏటికోళ్లతోడఁ జీటి గ్రహించి మీ, పలుకు పనుపువోలెఁ దలఁతు నంటి
న వ్విశేషమెల్ల నబ్బలేగనీ సూచి, ముక్కుమీఁద వే్రలు మోపుకొనియె. ౨౧

గీ. కదలఁ బొగబండి ఘట్టముల్ కడచుచుండెఁ, జీట్లుపరికించువాఁడు న స్టేరవచ్చెఁ
బొదము మూడగుపం క్తికిం బొద మటంచు, విరిసినల్క-ను జుట్టనవే్రలు సూపె.

క. పదపడి నాచీటిం గను, మిదిగో యని తా వచింప నెదియుండిన నే
మెదురాడక యచ్చొటికిం, బదపదమని వాఁడు మండిపడ్డఁ డయ్యెన్. ౨౨

గీ. శ్వేతముఖుఁ డొక్కరుండు నాచెంత వచ్చు, నాతఁ డవ్వానిమాటకు నడ్డుదగిలి
యేల యీసాధుతామూర్తి నేఁతు వితని, చెంతః గలదుగదా మేలిబంతిచీటి. ౨౩

క. ఏచింతయులే దీ విమ, లాచారునితోడిపోవు టబ్బిననాఁకున్
నీచేష్టిత మిది విడువం, జూచుట తగునంచు వానిచుఱు కడఁగించెన్. ౨౪

క. ఆసుకృతి నన్నగని నీ, కేసందియమేని వలన దియ్యాసనముం
బాసి చనఁబోకు సీసహ, వాసమ్మున కేను బెదవలచెద ననియెన్.

వ. అంత నయ్యద్యోగి పుల్లగిల్లి నమొగమ్ముతో నీతెల్లవానింగని బానిసీనితోఁ బోక
నీకభిమతంబయి నాపెద్ద లేమిచెఱపొయి రని సఱుగుకొంచేగ - నంత మాశక
టంబు రేయోగిరమ్మువేళకుం బ్రిటోరియాపుగ్రహవేశ మొనర్చె. ౨౫

౧౦ ప్రివోరి యాలో మొదటి నాడు

- క. అచ్చట శకటంబును డిగి, యెచ్చటికిం బోదు నెనని చేమడిగిన చే
యొచ్చెం బొడవుకొ యనుభయ, మెచ్చుచో నిలుచుంటి బక్షు లేకకుదయక. ౧
- క. నావెట్టిచూపు లొక నీ ,గోవా ఉచగతమొనర్చుకొని నన్నని మీ
రీపీటికి గొత్తలుగా, భావించెద ఎందు మీకు బంధులు గలరా? ౨
- క. లేరని యూహించెద నా, తో రం డొకవసతి జూపుదు నటా చనుకుం
పారాశి యగుచు బల్కుడు, బోరనః గేల్మోప్పి వానిపోయెడువెంట. ౩
- నీ. నడతెంచునన్న జాన్మనపాలితం బైన, యన్నవిక్రయశాల కఠింబు చేచ్చె
నా యదంతము సెప్పగా యజమానుండు, చనుః జేర్చెమై జూచి నల్ల జెల్ల
వింగడంబులు నే నెఱంగన కాని మా, బస కేగు దెంచెడిబాటచారు
తెల్లరు నొంగ్గెయ్యలేయూట చిరు వారి, నజ్జలెప్పుడః బాధవమునేచి
గీ. గాఢలంచెదరో లేచిపోదురో న్న, భావలఃతి లేల భాష్యము సేకు నీకు
నజ్జ నడ్డింతు దీనికి సమ్మతెంతు, వెల్లచు దలయూచియే నల్లయంటి. ౪
- క. అవ్వల నోవరికిం జని, బుచ్చు నెమరెదురుసూచుపొద్దున జాన్మనో
నవ్వుచు నన్నని వారికి, నివ్వేటిమి యింపదయ్యె నేతె మ్మనియెక. ౫
- గీ. ఆకినికి ధన్యవాదమ్ము లప్పగించి, యతిభిబృంధమ్ముతో నన్న మారగించి
యంద శయనించి వేఢాకయగుచు లేచి, యమగుసాగించినాడగమ్మంబుడతయ.
- ఆ. నడిచి నడిచి కదిసినాడ మాజగడమ్ము, నడుపుచున్న మేటిన్యాయవాది
నతడు బేకరాఖ్య నలరారు సౌజన్య, ఘనుడు ధీమదగ్గిగమ్ముడగుచు. ౬
- నీ. ఉచితమర్యాద నభ్యుత్థితుండై నాదు, చేయంటి పీఠికాసీనుఁ జేసి
కుశలానుయోగము ల్లొసి బంధువునట్లు, బేకరు నన్ను సంప్రీతుఁ జల్పి
నాకథసర్వంబు నాకర్ణనమొనర్చి, కలహస్వరూపంబు దెలిపి నీకుఁ
బాడివట్టున కేగుపనిలేద మెలిక లే, న్నే నున్న తగవిది గాన సెట్టి
గీ. తీర్పవలసిన పెక్కు-సందియము లిందు, గలిగెడిం జువ్వె వానికై వలయుకమ్ము
లేదురుకమ్ములు వ్రాయుట కీపు పూని, తోడ్పడితి వేని యిదిమాకు దొడ్డమేలు. ౭
- వ. అయ్యది యట్లుండె - నీరాక పొసంగినవెన్న- రోయవచ్చు నను సూహమ్మునొ
జేసి యే నింతవట్టు నీకుం దగునెలపు గాలింపనైతి- నిజనపదమ్మున కీరంగు తెగులు
బెడిదమ్ముగాఁ బొంపిరివోవుచుంట నీ వెఱింగియ యుందు - కాన నినుబోఁటి కిం

దనాయాసముగా వసతి సమకూరనేర-దైన నివ్వీట కొట్టబేహారమునం బొట్ట పోసికొను చరిద్ర యొక్కొ-ర్తుక కల -దాయమ్మ నీకు బసనిచ్చునని తలంతు - నాపెయింటి కేగుదము ర-మ్మని నన్నచటికి దోడ్కొనిచని నాకువలయు వంట కమ్ము నొసంగున ట్లామె నీకొల్పె - నతండు న్యాయవాదియ కాక వీనుమిగిలిన మతప్రచారకుండునై వెలయు.

౯

క. ఈనాఁ డతండు న్యాయ, స్థానవ్యాప్తిఁ దొఱంగి సంతతదీక్షా ధీనతమై నప్పుడమిం, బూనెం గై స్తవమతప్రబోధ్యత్వవిధిన్. ౧౦

క. భోగత్యాగక్షమ మగు, శ్రీగల దాతనికి దీనచింతామణియై సాగించు న్మనుగడ నతఁ, శీగఁడు న్నడుచు మాకు నిటునటుఁ గమ్మల్. ౧౧

క. స్వకమత పారమ్యమ్మును, బ్రకటించు నతండు పంపుప్రతిలేఖమునన్ మకరంద మధుర వాచా, నికరాధీనమ్ము హేతునిచయం బలరన్. ౧౨

క. భగవత్ప్రియనందనుఁ గా, జగదుద్ధరణక్రియా విశారదుఁగా న మ్మిగ నిల్చియెత్తెడు కీస్త్రం, బాగడ్డగావించు నతఁడహో ముక్తుఁ డనున్. ౧౩

వ. మా పరిచితిప్రారంభమ్మునంద మతమ్ముదెస నీతలంపేమని బేకరు నన్నడుగుడు జననముంబట్టి హిందువంగాని తన్మతపరిజ్ఞానమ్ము నాకడనున్న-పరధర్మవేత్తృత్వ మన్న నదియుఁ గడుంగడు నిప్పచ్చరంబు-నా కెందు నమ్మికగలదో వాక్రువ్వ నయితి గాదు-నామతమ్ము న్లఱిచి వలయుగ్రంథమ్ములు చదువం దలఁచితి-నవ్వల నించించుక లాఁతిమతమ్ములం బరికింతు-నని యేను విన్నవింప నతండు నాపల్కుల కలరి నాయెడంబ్రసాదమేదురమ్మగు చూడ్కి- నిగిడించి ౧౪

క. ఇచటం గ్రై స్తవధర్మ, ప్రచారకసమాజ మొందు భాసెలు సేత న్నిచయంబున ముఖ్యుడనై, పచరించెద నేను దత్త్వపరతంత్రమతిన్. ౧౫

గీ. ప్రార్థనాగార మొక్కఁ డీప త్తనమ్ము, నందు నెలకొల్పి నేమమ్ము ననుసరించి దానఁ గావించుచుండు మతప్రసంగ, మించుకయు వర్ణ వైషమ్య మెఱుంగ నేను.

క. ననుబోఁటి మతవ్యాప్తు, లనేకు లిందున్నవార లన్వహము జగ జ్ఞనయిత్రాధనమున, కెనిసెద మమ్మందిరమున నెల్లర మర్థిన్. ౧౬

క. నీ వచ్చటి కేతెంచిన, వావిరిగా సంతసెంతు వారికి నీకున్ గావించెదఁ బరిచితి శం, భావెంతురు వారు నిచ్చుఁ బ్రమదస్ఫూర్తిన్. ౧౭

క. హిత మెంచి నీకొసంగెదఁ, గతిపయ మతపుస్తకప్రకాండము లందున్ నుతిగన్నది బైబిలు ను, మృతిర క్తిం దానిఁ జదువ నర్థింతు నినున్. ౧౮

వ. ఇట్లునుటయు నేనతనికి నిడిగిళ్ళువెట్టి తప్పక మీయుపాస్తి కేటెంతు - భాగవత
సందర్శనమ్ము వాంఛనీయమ్ముగదా - యని విన్నవించుడు నతండు మిల్లి యెల్లి
నీ రాకకు నిరీక్షింతు - నొంటిగంటచేళ కిటుకు వత్తువే నిర్దురముఁగూడి వేడుకోలున
కేగుదము - నాపుడు వల్లె యని వానిపీడుకోలు వడసి జనకేగి యప్పేదరా
లొసంగినమానుబుచ్చుం దనివోవ నారగించితి - నావె సాధుశీలయగుట చే నచిర
కాలమ్మునంద తదీయాదరమ్మునకుఁ బాఠ్రుండనైతి - చట్లు మెనపినవదంపడి ౨౦

క. పయనించితి నబ్బుల్లా, ప్రియమిత్రము నొకనిఁ జూడఁ బెద్దయు వేడ్కన్
దయమై నతఁడు సదాభవ, దయమ్ము నొగ్గింతు నోడ కని మున్నించెక. ౨౧

మం, అంతట నెత్తుఁబూ ద్దగుడు నిల్నేరి, సాపాటానచ్చి సజ్జచ సెజ్జ నెక్కి-
బేకరు నన్నిట్లు ప్రేమించు తేల, యితనిమి త్రిలచెక్కి నెఱుక యెం తబ్బు
నేపాటితెలియుదు నేనుమార్గంబు, మఱియు హిందూధర్మమర్థముల్ దెలుస్త
గ్రంథమ్ము లెట్లు న్నాకైవసం బగును, నామతం బెఱుంగి నాఁ జెప్పువలెము
బాగోగు లెబ్బంగిఁ బరికింపకేర్తు, నని తలంచుచు పుడ నిర్గుండెడి. ౨౨

౧౧ కైరీస్తవ పరిచితి

వ. అంత నమ్మఱుదినమున బేకరు వెంట వేడుకోలున కేగి ప్రార్థనామందిరమునఁ గోట్టు
మున్నగు పురుషులతోడను హాగిన్ లోనగు మగువలతోడను బరిచితి నార్జించి
వారితోపాటు నేనును మోకరిల్లి జగదీశ్వరుం గొనరితి - వారు ప్రసన్నులై ౧

క. మాకుం జూపినమార్గము, మా కొసఁగినశాంతి నేటి మానెయ్యరికిం
జేకూర్పవే ప్రభూ! కరు, కాకర! లోకైకనాథ! యార్తశరణ్యా! ౨

సీ. అని యేసునాథుని గొనియాడి రం దనా, విలచిత్తవృత్తిమై వెలయుకోట్టు
నాడెందమును జూఱలాడె మా కల్లల్ల, గాటంపునే స్తమ్ము నాటుకొనియె
నతనితో దొరసి వాహ్యలిసాగించితి, నతఁడిచ్చు పుస్తమ్ము లాదరమునఁ
జదివితి నవి యేసు జగదీశు నద్వితీ, యావతారం బని, దేవునకును

గీ. మనుజునకు సంధిసంధాత యని వచించు, తేలొకో నామనమ్మున కింపదయ్యె
నన్ను నమ్మింపఁ గోట్టు నానావిధాల, యత్నముం జల్పె నిర్వేల మైనకూర్మ. ౩

క. నామెడ వేరెడు తులసీ, దామం బొకనాఁడు సూచి తా వగచి బలా!
ధీమంతుఁడ వీ వేటికి, బ్రేమించెద విట్టి యంధవిశ్వాసములన్. ౪

క. నినుబోటి కిట్టివేడుతు, చనునా యిటురమ్ము రమ్ము సరమును దలఁగిం
తు నటంచుఁ దెగడ నిది మ, జనని యొసంగిన మహాప్రసాదం బనితిక. ౫

వ. అంత నతం డిది రక్షకంబను విశ్వాసమ్ము నీకుఁ గలదా - దీని మహిమం జేమి -
యని పృచ్ఛసేయుడు ౬

గీ. ఏతదీయప్రభావ మే నెఱుంగకున్న, నస్మదభ్యుదయావాప్తి నభిలషించి
నిర్మలప్రేమమై దల్లి నిలుపుసోఁగుఁ, దొఱుగఁజాలను దగినహేతువులు లేక. ౭

ఆ. తనకుఁ దాన త్రెస్సి తావళమిది నాడు, నురముపొత్తువలన నుడుగునాఁడు
వెండి తులసిదండ విలుచుట కే నొల్లఁ, గాని దీని సేఁ డగౌరవింప. ౮

క. అని నాఁజ్ఞి-నపల్కులఁ, దనివోక యతండు సంతతము ననుఁ దెలుపం
బని పూని యేసుధర్మమె, యనవద్యము సేవనీయ మనిబోధించెక. ౯

వ. మఱియు నతండితరధర్మములం దించుకనిక్కమున్నను గ్రీస్తుమతమునంద సమగ్ర
సత్యమ్ము వెలయుననియు-దాని నవలంబింపనినాఁడు నిర్వాణంబు శశవిషాణం
బనియు వేల్పుమానుసులనడుమ నేసునాథునిబాసట లేకున్న దురితనిబర్హణంబు
సుసాధము గాదనియు సుకృతకర్మాచరణ బుచ్చే నావంతయు లగ్నవొడమ ననియు
వాదాడి నన్న నమ్మింప సర్వధా శ్రమింపడుచుండె - నతని వలన నాకుం బరిచితు
లైన క్రీస్తుమతానుయాయలలో నొకండు నన్నుఁగని మనము పాపులము - దురి
తమ్ముసేత మన కనివార్యంబు - దుర్భరంబగు దానివేఁగునెల్ల నఘవిదూరుండు
సీశ్వరపుత్రిండు నగు నేనుడై బెట్టవలయు - నతడ మోక్షదాతయని విశ్వసింప
వలయుఁ - దన్ను నమ్మినవారు వీతకిట్టిష్టు లగుదురని యే సభయం బాసంగె-
వాని యాదార్యమున కిది మూదల - వాడ శరణ్యుఁ డనుప్రత్యయ మ్మెవనికిఁ
గలదతండ సమగ్రశాంతి కధికారియగుఁ - బాపంబునకు వెనువెంటన పాచితంబు
వలయు నని సేవందు - విఘ్నేన జీవితమంతయుఁ బ్రాయశ్చిత్తవిధులతోఁ జెల్లుఁ -
దెగుదలలేని యీకర్మపుంజమ్ముకతన నినుబోటికి శాంతినమకూడునా - మఱి
నిశ్చేయసమబ్బునా - యని పల్కుడు నతనిధోరణి నాకు రుచింపమింజేసి వానిం
బాడఁగని ౧౦

ఆ. ఏసుమతముఁ గొల్పునెల్లరు నీపల్కు, లనువదించువార లగుదురేని
యేను దన్మతంబు నించుకయును విశ్వ, సింపఁ జాల గౌరవింపఁ జాల. ౧౧

క. కలుషాపాదకవృత్తిని, దలఁగన్ జతనం బొనర్చెదను గాని యఘం
బులు నల్పి తత్ఫలంబులు, వలదని పరమేశ్వరస్తవం బొనరింపన్. ౧౨

క. పాపములవలన సంహార, వ్యాపారమువలన బాధనంత కళాంతిన్
దాపితుడైన యలందురు, లే పెద్దయు వలతు నంటి నెంతయు నోర్చిన్. ౧౩

సీ. అనవుడు సతఁడు నిరర్థకాలాపము, లుడిగి నావల్కిననుజుల నెల్ల
వారక తలపోయవలయు నటంచు నె, చ్చరికించె; గటకటా జంతులెక
యేనన్న లొనరించు నితఁ డిట్టికైస్తవు, లెందఱో లేరు కో యెల్లయెడల
వృజనము సేతకు వెఱచు గ్రవపుముక్క, వోనిదై హృదయము సేదలరు

గీ. నితఁడు సాదనచే నుల్ల మతివచిత, మగునచుచు విశ్వసిండు; నామాశయము లెవని
దుర్వాదమునబల్కి నెట్టి వెట్టి, తలలునై చుచో యుచి న్న తల్లిశిల్లు. ౧౪

న. ఏ నతనివెనుఁబాటు నెఱింగి నెయ్యరీ! పిడివాదము లొచ్చి మీవా లెన్న
కెట్టి పెడదారులు చూపినచు మీమతియు నెడ నా కలుకె పొడమకేరదు నావల్కు
విశ్వసింపు-మని వానిం దెచ్చితిఁగాని బై డెలుతి ద్విముద్దెన నా కింకను గట్టి
నమ్మిక నిలువదయ్యె. ౧౫

* *

౧౨ భారతీయ పరిచితి

మం. నాఁడు ప్రిటోరియానగరమం చున్న, భారతీయలతో పరిచితి వలచి
సభపేర సమధికోతాహము వెలయ, నెల్లరి నొకసెట్టియింటికిఁ జేచ్చి
యామాటలీమాట లై నతర్వాత, నొసఁగితి వారికై యపదేశ మొందు. ౧

వ. నామనుగడయం దదియ మొదటియపన్యాస మగుట దానికి వలయుపూర్వరంగ
మున కెంతేనిశ్రమించితి-నందు వక్తవ్యము సూన్యతప్రతిం బాయె-బేహారి సత్య
ముసాగించుట దుశ్యక మనియు వణిజ్యాసూన్యతంబు లితరేతరవిరుద్ధంబు
లనియుఁగొంద జాపణికులు నాకుం బలికిరమ్మాటలదెన నాకు నాఁడునునేడును
విశ్రంభ మొదవదాయె-నాశ్రసంగమున దీని మిథులఁ జచ్చించి

క. సూన్యతము బేరమునకుం, బ్రాణము వాణిజ్యమూఁది బ్రేమకెడితిగులం
బేనరునకుఁ గల దాతఁడు, పూనికమై సత్యసేవ పొనరుపవలయున్. ౩

క. పరభూముల వర్తించెడి, తగుణంబున సత్యనిష్ఠ తద్దయ వలయున్
వెఱలు మిముఁజూచి భారత, నరశీలవినిశ్చయం బొనర్తురు గానన్. ౪

ఆ. అని హితముగఱపి యైకమత్యమున, మేలు వెలువరించి మీకు సంఘ
మొకఁడు వలయునంటి నుద్యోగులకుమిమ్ము, గలఁచువెతలఁదెలుపవలయునంటి. ౫

- క. మీసమితి కేనువి త్తము, నాసింపక సాధనీయ మగునూడిగముం
జేసెద నంటిని మడుప, న్యాసం బది నిలువరించె నయ్యోలగమున్. ౬
- క. చాగెం జర్చలు సభ్యులు, మాగొడవల్ వినుఁ డటంచు మన్నించిరి న;
న్నాఁగంగవలయు నీదు, రోగ్యంగంబుల నన్నకోర్కె యొడవె న్దనకున్. ౭
- ఆ. ఇంగిలీసుప ల్కెఁజీగినవారల, మృనుజులందుఁ బెక్కుమంది లేమి
నీడుముదిరియున్న నోడక మీ రాంగ్ల, వాణి నభ్యసించవలయు నంటి. ౮
- క. లాటివిలాఁతుల నున్నపు, డేతద్భాషానుభూతి యెంతయు వలయున్
బ్రీతిం గఱపెద నప్పలు, కేతేరుఁడు నావసించునిరవున కంటిన్. ౯
- క. ఒకమంగలి యొకలేకరి, యొక యన్నవబేరగాఁడు నుత్సాహంబుం
బ్రకటించిరి శిష్యత కి, య్యొకొంటి సమ్మదము గదుర నాచార్యకమున్. ౧౦
- వ. వారికి నెనెలిక లేమింజేసి యేన వారిమనికిపట్టుల కేగుట వలసె - నాయంతేవాసు
లెంతపరాకువడినం గినియక యెబ్బెఱికముసెందక నావిధిం బాటించితి - బోధన
కౌశలంబు నాపాలి దనుట యతిశయోక్తి కాదుగదా - యేడెన్నిది నెలలకు వా
రాంగ్లమునీర్చి తద్భాషాబలంబునఁ దమబేరసారముల నిరాతంకముగా నడిపి
విత్తముం బురాధికము గడింపజూలి-రిప్పరిణామంబు నన్నుం బరితుష్టఁ గావించె-
నిది సభలవలనిమే లగుట నవి నియమపూర్వకముగాఁ బ్రతిమాసమున జరుపం
బడుచుండె. ౧౧
- క. ఏతాదృశీ సమజ్యులు, హేతువులై భారతీయు లెల్లరతో సఁ
గాతమ్ము పొసఁగె నా కపు, డాతురతయుఁ బొడమె వారియంగద లడఁపన్. ౧౨
- వ. కావుటంజేసి ప్రిటోరియానగరమ్మునం దున్న యాంగ్లప్రభుత్వ ప్రతినిధితోడి
పరిచితి నభిలషించితి-నతనికి భారతీయులపట్ల నాదరమ్ము కలదు-కాని వానిమాట
కచ్చొటఁ దగినవిలువ లేకుండె-నతండు వలయుతటి నీకుఁ దోడ్పడుదు నని న
న్నాశ్వసించి భారతీయులకుం జెందిన కొన్నిరాజకీయపత్రములు నా కొసంగె-
వానిం జదివినపదంపడి ట్రాన్సువాల్ ఫ్రీస్టేటులం దున్న హైందవుల దుర్భరజీవన
మెల్లఁ దెల్లమయ్యె-నవ్వల భారతీయులకుఁ బొగబండిలో వలయుసౌకర్యముల
స్థాపించి తదధికారులతోఁ గొంతగ్రంథముజరిపితి - గాని దానిఫలిత మసంతృప్తి
దాయకంబ యయ్యె-నాయభియోగము న్ముగించుకొని యేడాదిలోపల నిలుసేర
నెంచిన నాపట్ల నీశ్వరేచ్ఛ వేఱగుటంజేసి నాకర్తవ్యమ్ము లిట్లు పొంపిరివోవఁ
దొడంగె. ౧౩

౧౩ మా లి త న ము

మం. ట్రాన్సువాల్ ఫ్రీస్టేటు రాష్ట్రములందు బ్రదుకు విఘ్నమును భారత ప్రజల దురవస్థలన్ని నిందు వచింపజాల, నెఱుంగఁగొనినవార లేఁబట్టిచట్టి యాఫ్రికాసత్యాగ్రహచర్యం గలందు, ఫ్రీస్టేటువారు విస్తరించినచట్ట మడఁగించె భారతీయప్రజాస్వేచ్ఛ, నాశముచున్న మైన్స్ నగరము బానిసత్వముమై బ్రదుకుట తక్కు, భారతీయున కొండుని చెల్ల దిచటఁ బాలకు లొకకట్టుపాటు గావించి, పాతక పరకాఁ బ్రతిఫలం బొసఁగి తఱిమివైచి భారతవశిక్కు నకట, యింక శాన్సువాల్ రాష్ట్ర మేలేమనా పను పది సభ్యప్రపంచగర్హ్యము, తక్షణమందుఁ జానముచు మోపు భారతీయుం డైదుపదులరూప్యము, లోనెట్టవలయు నేమాము క్షేత్రము నార్జింపఁజన దిట్టమగుచోట వీతఁ, డెన్నెకలందు లే దితనికొ పనపు పడుగురు పయనించుపద్యలో నడుచు, నధికారమును కేసి కంఠనివనమ కటకటా! తోలుజాము కడచన్న వెచ్చ, నిలువీడి పోవరా పితఁడు కేవలం పోకతప్పనిక స్తి పొసఁగిన వేళ, నధికారు లియ్యకో లాంఛనవలయు నిట్టిపోరాముల కిలైనచోట, గుఱరత్న రాక్షతోఁ గోట్టుతోఁ జెరసి నిశలందు వాహ్యశ్రీనెఱిపి యే నున్ని, పట్టు జేరుచునుందుఁ బదిగంటలపుడు రారానివేళ నారాక నీక్షించి, రక్షకభటుడు నన్ అట్టుపాల్సేయ మద్దారవంబు నెమ్మయిఁ గాచుకొందు, డైవమా యని యేను దల్లడంపడితి నాకంటె నీచింత నలఁగెను నెయ్యు, ఉతండు నన్ బంటుగా నంగీకరించి తనచింత నడియరితనముమై బ్రదుకు, నీగ్రో కొసంగెడునెఱి నూది నాకుఁ జీటి నిచ్చెనయేని చిక్కురాకుండు, గోట్సు దీనికి నొప్పుకో లెట్లునూపు నిట్టి తెక్కలిచేత కే నెట్లునెత్తు.

౧

౪. కావుటంజేసి తగినయనుమతిపత్రము వడయఁ గోట్టుకంటె దొరతనమువారి న్యాయవాదియగు క్రౌజునొద్దకుం జేరుడు నయ్యధికారి
౫. అలనాఁడు నాసహాధ్యాయుడై సీమలో, న్యాయశాస్త్రాభ్యసం బాసచ్చి నతఁ డయ్య; నొఱగడ్డ మాలించి మామకం, బచ్చెరుపడె లెస్స నొచ్చుకొనియెఁ జీటి నీనొల్లక చేయుత్తరం బిచ్చె, నిచ్చవచ్చినవేళ నేగు మనుచు నెయ్యము తియ్యము నింపి విందొనరించె, నపుడప్పు కలసికొ మ్మనుచుఁ గొసరె

- ఆ. రేవగళ్లు రక్షరేకువిధమ్మున, నెంచి దాచుకొంటి నితనికమ్మ
దాని వెలువరింపఁ దగినంత దురవస్థ, కలుగదయ్యె దైవఘటనఁజేసి. 3
- గీ. నాకుఁ గడుఁగూర్చునెయ్యఁ డై నాఁడుకొజుఁపరిచియు నబ్బె వీనిసోదరునితోడ
నది మదీయపజ్జాసేవ నావసరమ్ము, నందుఁ గొండాడఁదగిన సాయం బొనర్చె. ౪
- వ. అయ్యది యట్లుండెనీరాష్ట్రంబున నల్లజాతులవారి కాలితెరువుపోకకుం జెందిన
చట్టమ్ము నాపట్ల నెంతయుం జెట్టగూర్చె నొక్కనాఁడధ్యక్షుడగు “కూగరు”భవ
నమ్ముముందుగా వయాభికిం జనుచున్నన న్నచటికావలికాడు జాడవలనం
దొఱఁగు మని యెట్టియెచ్చరికయు నొసంగనివాడు ౫
- క. కన్నెట్టచేసి చెటచెటఁ, దన్నుచు వెన్నాడ నాదుతనువు న్మనమున్
విన్నబడెన్ దీలుపడెన్, నన్నుంగనె నపుడ కోట్లు నడవంజనుచున్. ౬
- క. నాపడుబన్నంబున కతఁ, డాపంగారాని వనటనందుచుఁ గోపో
- ద్దీపితుఁ డగుచును గాంధీ!, యీపాలసు రచ్చకీడ్చుటే కర్జమనెన్.
- క. ఇతనియఱగొడ్డెమెల్ల జూచితిని గాన, సాక్షిగా వచ్చి నీకునే సాయపడుదుఁ
బొమ్ముపా మ్మభియోగముందెమ్ము వీని, విడువఁదగదంచు ననుకంప వెల్లిగొలిపె.
- వ. పదంపడి యే నయ్యెసుభక్తునిం గని ౭
- ఆ. భేదరోషములకు లే దిందునెల వయో, యీతఁ డేకొలందియెఱుక గలఁడు!
నల్లమేనివార లెల్లరు నీలెంక, కొండె కాక భేదముండునెల్లు! ౮
- క. ఈతఁడు నను మన్నించిన, రీతిన నీగోల నాదరించుట నిక్కం
బీతామసమ్ము నైఁపక, యేతెఱుగునఁ ద్రొక్కి రచ్చకొక్కదుఁ జెపుమా! ౧౦
- క. నమ్ముము న న్నెవఁ డేక, స్తి మ్ముంచినఁ బాడిపట్టుదెసకుం జనఁగా
సమ్మతిపడ నది నా శప, థమ్మునుమా యనుడుఁ గోట్లు తా విస్మితుఁడై. ౧౨
- క. నీపాటమాని యించుక, నాపల్కు పునర్విమర్శనమునకుఁ దెమ్మా
కాపురుషుల కీదృశులకుఁ, జూపందగు నొక్కమాఱు చుఱుకుందనమ్ము. ౧౩
- వ. అని నన్నుఁ గసరినవెన్క నబ్బుంటుపై నిప్పులుచెరుగుడు నతండు వెలుకంబాటి
సిగ్గువ్రేగున భయభరమ్మున నెన్నడో తన్నుమన్నించిన నన్నుంగని వీడు
క్షంతవృంధని యేటికోళ్ళు చెల్లించె - నవ్వల ౧౪
- గీ. భారతీయులఁ గలఁచు నీదారిచట్ట, మెన్నటికి నెట్లు తొలఁగునా యన్నతలఁపు
లతిశయించెను గాని నా కపుడు సెట్టి, తగవుపని ముఖ్యకర్తవ్య మగుట తెలిసె.

౧౪ త గ వు ప ని

- సీ. వెలకట్టరాని జీవితము సాగించుచు, నబ్జమొందు ప్రిత్యోదియూపురానః
గడపినాడను విశ్వకల్యాణసిద్ధికై, కష్టించుభాగ్య మిక్కడన తనకు
లభియించె దత్తేశలంబు నిచ్చోటన, యించుకొంచుక గండపించె నిందె
కట్టలుదాటి చోకవ్యక్తనానామ, తానభోజనకాంక్ష తీవరించె
- ఆ. బక్షవాదివృత్తి బాలింపవలసిన, చమరు కొంతకొంతయొడవ తీర్పు
నెలవుచేతలందుఁ గలకీలకంబు లి, త్తావునంద యిగఁగము లయ్యె. ౧
- క. నాతలఁ దాల్చిన యబ్బు, ల్లా తగవునవిల్వ మాటులకలదాఁబు
భీతిజనకంబులై గణ, నాతీతము లుండెఁ జిక్కు లభియోగమునన్. ౨
- గీ. అది బెహారమ్ముపొత్తున నుపితమగుట, నెన్నిమెలకలు తలచూప హేతువయ్యెఁ
దారకాణకు వలయుపత్తములు లేక, తాచ్చ చుగటలు మాబుడై దగిలియుండె. 3
- గీ. పత్రిములు వాసితినిగాని పత్తిఫలమ్ము, ముట్టలేదని యెదిరి తా మొజ్జకెట్టు
నోటిమాటలు మొదలంబు బూటకంబు, లావరించుకొనఁ దా యంచు నంకిలించు. ౪
- క. ఇరువాఁగులబేరులు బం, గరుపిచ్చుక లగుట నిల్పుగల్గెరి ప్రిజ్ఞా
పరిపూర్ణులు కీర్తిధరుం, ధరులై రాణించువారిఁ దగవాడుటకున్. ౫
- వ. మాపక్షమ్మున బేకరు ప్రధానన్యాయవాదియై యుండెనితఁడు గాక సాలిసిటరు
నొక్కఁడు కలఁడు. ౬
- ఆ. వారిచేతిక్రిందివాడనై తిరుగుచు, నెఱుంగఁగంటిఁ బెక్కు-మెఱుంగు లపుడు
సెట్టివాదమెల్లఁ జేకూర్చి వారల, కిచ్చుచుంటిఁ బర్యవేక్షపొంటె. ౭
- క. ఈయది సత్యము విశ్వస, నీయం బని మదికిఁ దోచు నెఱిగల విషయం
బే యొసఁగుచుంటి వాటికి, బాయనిజంజాట మేరుపడె వ్యాజ్యమునన్. ౮
- క. నాయచ్చిన వాదమునం, దేయంశము వారిదృష్టి కించెనో వర్జ్యం
బేయది యయ్యెనో చూచుట, రేయం బవలు స్వదీయకృత్యం బయ్యెన్. ౯
- వ. దీనంజేసి నాకు గ్రహణపాటవమ్మును నిర్మాణకౌశలంబును నేర్పడె నని యెఱిం
గితిని ట్లనన్యాయ త్రంబగుచి త్రంబున నీవ్యవహారంబున మునిగి వలయుపత్రిం
బులనెల్లఁ బరికించితిమావ్యాజ్యగాఁడగు నబ్బుల్లాకు నిశితబుద్ధియు నాదేవం బగ
నీమలుదాఁటిన ప్రత్యయమ్ము నుండుకతన నాకావించుకృత్యంబుల కెంతే

సౌలభ్యం బాదనైయథార్థవస్తువే ముక్ఖాల్పన్యాయంబని పిన్కట్టు నుడివిన
పల్కపుడు నాతలపునం బాటి సర్వాంగీణసూన్యతంబగు మాయభిగ్రహంబు
కామక జయంబువడయునని విశ్వసించితి వెండియు ౧౦

ఆ. ఈవినాద మిట్లు దైవాటుచో నొక్క, పట్టణమున నిల్చుచుటములకు
నేల తొలగఁబాటు నిరుపేక్షవానికి, సర్వనాశ మని విచారపడితి. ౧౧

క. నాదిప్రతివాదుల కప్పు, జేదైవం బావివేక మిచ్చెనో పోరం
గాదని నెయ్యమ కుశలా, పాదకమని విశ్వసించుభావం బాదవేక. ౧౨

న. ఏ నద్దానియీగడ నెఱింగి

చ. తలకొనుదెంచువేడ్క నల తైయబుసెట్టిని నిల్వఁగించి యీ
యలమటలేల యెవ్వడు జయంబును గాంచునో యెవ్వఁ డోడునో
తెలియద సాధుశీలుఁడగు తీర్పరి నొక్కని మధ్యవర్తిగా
వలచుట మీకు సర్వశుభవత్తకు మూలమటంచుఁ దేర్చితి. ౧౪

గీ. వాది కతనికి బహుళార్థవత్త యన్నఁ, బేరు పేరందినట్టి బేహార మున్న
వారి పితృపగల్ నెఱువట్లుపోవఁ, బెరుంగఁజాగెను బాడిపల్కరులముడుపు. ౧౫

క. వెచ్చమునకంటె తొడ్డుగ, మచ్చరములు రేగి మదులు మంగలములు కాఁ
జొచ్చె వణిజ్యాదులు చెడి, వచ్చుబడియు సన్నగిల్లె వారికి నకటా! ౧౬

ఆ. పాడిపట్టునందుఁ బై చేయి యైనట్టి, యతఁడు ముచ్చుచిందు నర్థమెల్ల
మరలిరా దటన్న మాట నాయెఱుకకు వచ్చె నపుడ వెఱుగు హెచ్చిరిల్ల. ౧౭

క. ఇతరేతర విజిగీషా, వ్రతతులై గాలింతు ధర్మవాదు లశేష
స్మృతులుం దీర్పులు; నాకీ, కృతిమర్మ మెఱుంగునంత నేవ జనించెన్. ౧౮

క. దుర్విధు లీదృశములకే, నోర్వక తగవాడుసెట్ల కుభయులకును నం
తర్వైషమ్యాగ్నిశిఖా, నిర్వాణ మొనర్చి మైత్రీనెఱుపుట కాత్మన్. ౧౯

క. పావులుచు నది నాధర్మం, బవునని భావించి దుర్భరాయాసములం
దవులుచుఁ గడ కెట్టెలులో, సవరించితి సంధితంత్రసంపాదనమున్. ౨౦

గీ. వర్తకుల కిర్వులకు మధ్యవర్తిగాఁగ, నెఱి నెసఁగునొకండు నిర్ణీతుఁ డయ్యె
దగఁ బరామర్శకావించె జగడమతఁడు, గెలుపుసిది యబ్దులాసెట్టికేలు పట్టె. ౨౧

వ. తీర్పు ననుసరించి ప్రతివాది దాదా పాటులక్షలు చెల్లింపవలసివచ్చె -నిది యువ్వె
త్తుగా నిర్వహించుట కడిందికర్జంబని వెఱచి యవ్వణిజండు కొన్నిగడువు లర్థింప
నతనికోర్కి ధర్మ్యంబకాన మిపులగడ్డించి యుదారుడగు నబ్దులా నిందుల కొప్పిం
చితి -నపుడు నాయానందము పొలిమేరలు గడచె -నిరువాగులవారును దమపాడ్చి

పట్టుపీడ తొలంగుట కెంతేని హరించిరి -మఱియు నీయనుభూతింజేసి నా
కయ్యవసరంబున ౨౨

మం. పాడిపల్కెడివారి పని తెల్లమయ్యె, సత్యమ్ము తత్వమ్ము సకలంబు తెలిసె
మానవప్రకృతిమర్మము లర్థమయ్యె, నచ్చశీలురచిన్ నె లెకానిపించె
మొలతెంచె నరుడెందమునఁ దూఱునేచ్చె, యిరుపిళ్ళవానికి హితము బోధించి
ఎగ నడఁగించుటే పక్షవాదులకు, నుత్తమధర్మమం చూహింప నలసె
నప్పసమ్ముగ నేతదాశయంబుంటు, బాడిపట్టున కెక్కుపని రాకమున్న
జగడములే పెక్కింటి సమయింపఁగంటి, నే నెట్టినడచడి నించుటంజేసి
కలిగినకష్టమ్ము కాసుతలేడ, చెడినవిత్తం బొకచిన్నమే లేడ. ౨౩

* *
*

౧౫ మ థ న ము

క. క్రైస్తవులతోఁ బాసంగిన, నేస్తమ్మున గాఢమది జనించినతల్లెల్
ప్రస్తావించెన బేకరు, కస్తీపడు దొడఁగె నన్నుఁ గ్రైస్తవుఁ జేయన్. ౧

వ. అతఁ డొకప్పుడు

క. మతమునవిరివికి నాతోట, న్నతికొ వెల్లింగ్గ నాశ్రియగరమ్మునఁ బ్ర
స్తుతి కెంతయుఁ జాలి పవన, ర్తితంబయిన గోష్ఠి గాంచుతివుటుం జనుచున్. ౩

క. నన్నుఁ గొనిపోయె బారిష, దాన్నత్యముసూచి తన్మతాచార్యవచ
స్కన్నభాంతుండనై తన, తెన్నున కే వత్తునని మదిం దలపోతన్. ౪

వ. ఈతలం పెట్టులున్నను బేకరునకు వేడికోలుబల్మియ కడపటిచేవ నాదగు - నీశ్వర
ప్రార్థనమ్ముపై నితనికిఁ బెద్దయు నమ్మిక గలమ - హృదయమ్ముతోఁ గావించు
వేడుకోలు భగవానుండు కామ కాలకించు సనియు నన్న వస్త్రాదు లగునైహి
కమ్ములుపైతే మిద్దాన సిద్ధించుననియు నితఁడు విశ్వసించు - నిప్పట్ల నే నొక
సిరయంబునకు రా నైతి కాదయ్యె - నంతర్వాణి చెరకేదిననాఁ డెల్లనిరోధమ్ము
లన్ గ్రోణించెసి యేసుధర్మమ్ముకొల్పిన కే నోడనని బేకరుతో నంటి-వెండియు

ఆ. అంతరాత్మ పంచినట్టుల కావించు, టంతకంటెమున్నె యమరె నాకు
కలమి సంతరించు నీచేత తద్విష, ర్యయము కష్టమూల మార్తికరము. ౬

క. కావున సందియ మందక, యీవిధి నాతనికి మాటయిచ్చితి నవలన్
దైవాఱువేడ్క నిర్దుర, మావీటు గాలుమోపు టది వట్టిల్లెన్. ౭

క. ననుబోటి నల్ల చెచ్చెలి, తనవెంబడి నుంట దుర్వ్యసావారిధిలో
మునుంగంగవలసె బెకరు, తనర్చునుల సముఖో నతం డది యీచడె. ౮

క. నా కింత మెతుకు పెట్టుట, కీకొనియెడు పూటకూటియి లుండ దొకం
డీకొన్న నేమి యొఱగెను, బెకరుతో నారగించువీ లుండదనుక. ౯

క. నెచ్చెలికాఁ డీపల్కుల, కచ్చెరుపడు నాగ్రహించు నతిథులచనవుల్
త్రచ్చి తగవాడఁ దనపడు, ముచ్చితనము నిగూఢమును గావించుక. ౧౦

వ. ఎంతదాచిన నిది నాయెఱుకలోనిద యగు - నయ్యది యట్లుండె - వెల్లింగున్
సభకు నేతెంచిన కైస్తవు లెల్లరు నపారభక్తిసంపన్నులు ననుత్తమశ్రద్ధాబదులు
నాఁ దగుదురు - వారు నాయభ్యుదయమ్ము వలచి పరమేశ్వరుం బ్రస్తుతించిరి -
వారి వేడికోలువాటలు తేనియ తేటలంబోనివి - వారినమ్మికలు నాకు నెమ్మి
కలుగఁజేసె - గాని ౧౧

క. నామతము నాదునమ్మిక, లీమాత్రని ప్రిదులఁజేయు శేలా స్వర్గ
శ్రీ మోక్షసుఖము లేనును, బేమింపనివారలకు లభింపక యున్నే. ౧౨

క. ఏ సొకఁడే భగవత్సుతుఁ డా? నర్వేళునకు బిడ్డ లని యుండిననాఁ
డీసర్వమనుజు లతని క, హా! సూనులుగాక యగుదురో పెఱవారల్. ౧౩

క. జీసస్సు దేవుఁ డగుచో, నీశకలమనుష్యు లెవ్వ రీశులుగారా ?
యేసు తనర క్తధారలఁ జేసి కడుగునొక్క జగముచేయునఘంబుల్. ౧౪

గీ. మనుజునకుఁ దక్క మృగ పశు మత్స్య సిఁహ, జాదికప్రాణికోటికి లేదె యాత్మ
చావుతో వీనికథ మాసిపోవునోటు?; సకలజంతువు లీశ్వరాంశములు గావొ. ౧౫

వ. ఇట్టిసందియమ్ములు పెక్కులు నన్నుఁ గలంచె-నీతలంపులం గైస్తవమిత్రుల
చెవిని వైచినంతన వారిగుండె గుభిల్లుమనియె-నేను వితరణఖని మహాత్ముఁడు
దేశికవర్ణుండుననియొడంబడుదుఁ-గాని యతం డద్వితీయపురుషుం డనఁజాలఁ-
లోకమ్మున కతనిచా వొకమేటితారకాణ యగుఁ-గాని దానియం దద్భుతభవకం
బగు శ్రొకప్రభావము నిగూఢమ్ముగా నున్నదనినమ్మనేర-నన్యతరమతమ్ములం
గానరాని మహీయ స్త్వంబు కీస్తుధర్మంబున గోచరింపదయ్యె-వితరణంబునందును
హిందువులు క్రైస్తవుల నతిక్రమించినవార యని తెలిసె-ని శ్లేసుధర్మంబు
సమగ్రంబని సర్వోత్కృష్టంబని విశ్వసింపలేకుంటిఁ-గాని హిందూధర్మమేని
తాదృశంబని నిర్ణయింప నశక్తుండనైతి-నేలయన ౧౬

మం. నాలుగువర్ణముల్ నానావిధాల, తెగలు నశ్చుశ్చుతాదీను లపౌరు
షేయముల్ శుశ్రుులని చెప్పెడివారు, నిండుకొన్నమతంబు నిరుష మనుచు

సంగకరించు తెట్లమ్మాయ మీశ్వ, రక్షసాదితమై కొరారు కాకుండు
నేమి బైబిలుమాత్ర మిట్టిది కాదో.

౧౭

వ. అది యట్లుండె నయ్యవనకంబున

౧౮

క. నన్ను దమనాసె జేయుట, కెన్నెన్నోశ్రమల కొల్లె చేయమతమువా
రిన్నెటి నూడియ నిజధ, క్రొన్నత్యము సెప్పజాగె నట్లు నాకుక.

౧౯

క. పదపడి నాడెందమునం, మదయించిన కలతకెల్ల కొకలేమునం.
గదియించి రాజచంద్రున, కథితవేదాంతకోటి కంపనవాడవె.

౨౦

క. అతడోపికమై హిందూ, మతమ్ములొత్తల చెఱుంగుమా యని మరెచం
తతిలో నైదికధర్మం, బతిగారచప్రాత మనియు నాడేవెంచె.

౨౧

వ. ఇతఁ డంపిన పంచీకరణ యోగవాసిష్ఠాది కృతులం బరికించి క్రైస్తవమహమ్మ
దీయధర్మములకుఁ జెందిన రచనలుసైతము పెక్కింటిఁ బఠించితి-నందుఁ జాలు
స్తాయికృతంబు “దేవునిరాజ్యము లోలో నున్నది”యనునొంథము నన్ను జెద్దయ
నలొంది నాచిత్రంబున హత్తెకొనెనెది నన్ను వాక్రైస్తవమిత్తు, లూహింపని
మాన్యునై క్షిప్తను పిరితోడిచెయ్యుంబునంజేసియ నేను ధర్మజ్ఞానున నైతి-
గాన పిరికి మిగుల బుణంపడి యున్నవాడ.

౨౨

* * *

జే పెట్టి దో ?

గీ. తగవుపని మూలముట్టుగా ముగియటన్ బ్రీ, బోరియా వీడి దర్బాను చేరవచ్చి
మాతృభూమికిఁ బైనం బమచ్చవేళ, సెట్టి న న్నాదరింపఁగాఁ జేసెవిందు.

౧

గీ. ఆటపాటలతో మధురాతిమధుర, భోజనమ్ములతో సుహృత్స్వంజమంజు
గోష్ఠితో బహుమానవాక్కోటితో న, ఖండహర్షవిధాయిగాఁ గడచె విందు.

౨

వ. యాదృచ్చికమ్ముగా నపు డొకపుత్రికం జూచుచున్ననా కందొకమూల “నిండి
యన్ ఫ్రాంచై” జను తలకట్టుతోడివ్యాస మొండు కానిపించెదానిం జదువ
నేటాలురాప్తమ్మున భారతీయులకు శాసనసభాసభ్యుల నిర్ణయించు చనవు నీవి
చట్టమొకటి నిర్మించఁ బడుచున్నట్లు తెల్లమయ్యెనది నాక కాక విందునందున్న
మిత్రులకును నజ్ఞాతంబుపదంపడి దీనికలరూపు నట్లు నడుగ నతం డిట్లనియె.

౩

మం. సోదరా! బేరంపుసుద్దులొత్తక, నితరప్రవృత్తి మా కెంతేనిదవ్వు
నెలజూడఁ బత్రికన్ విలుతుముగాని, చట్టముల్ తెలియ మాచదు వదియెంత

ఫిన్టీటువారు నిర్మించినఘోర, శాసనం బొకడు లక్షలదాటినట్టి
మాబెహారమునెల్ల మంటిలోఁ గలుపు, తెలుగవే యపుడు మే మెన్నోవిధాల
మొత్తుకొంటిమిగాని మొఱు లుడివోయె, విద్యావివేకముల్ వెలితిగా నుంట
మాఁజుల్గు నాదరింపర యధికారు, లిటఁ బక్షవాదులై యేపారుచున్న
యాంగ్లేయులే మాకు నక్షలున్ శుత్రులు. ౪

వ. అనుటయు నీనేల నిరవుకొన్న భారతీయులలో విద్యలుగడించిన యవ లెందఱో
కాన్పింతురు-మీకు వారు తోడ్పడక-యని నే నడుగ నబ్బుల్లా నై రాశ్యపిశున
వదనుండై వెచ్చనూర్చి ౫

క. వా రేసుమతము నూదిన, వారగుటన్ మమ్ము లాఱివారిఁగఁ గను టా
చారము నిజ మాడినచో, వారదెస న్నాకు గౌరవము సున్న సుమా. ౬

నీ. మఱియు వీ రిటఁ గ్రీస్తుమతబోధలై యుండు, నాంగ్లేయులకు దాసులై చరింతు
రమ్మతాచార్య లీయననిఁ బాలించెడు, దొరలకు భృత్యులై తిరుగుచుండు
రనియె నాతనిపల్కు లవి నన్ను మేల్కొల్పఁ, బదిరి యిచ్చటనున్న భారతీయు
లెల్లరు ననోన్యహితులై మెలంగు నట్లాచరించుట కృత్యమనియు నన్య

ఆ. మతముఁ గొల్చునంతమాత్రీన భారతీయులు విజాతు లగుదురొక్కొ యనియుఁ
దలఁచి నన్ను నపుడు కలఁచినసంతాప, మెల్ల నడఁచి సెట్టి కిట్టు లంటి. ౭

గీ. చట్ట మిది నెగ్గునేని యిచ్చట వసించు, భారతీయులు దుర్భరాపదలు గుడుతు
రాత్మగౌరవశూన్యులై యలమటింతు, రాఫ్రికా వీడఁదగినవా రగుదు రకట! ౮

వ. అనుటయు విందు లెల్లరు దీర్ఘాలోచనానిమగ్నులై యీముప్పు తప్పింప గాంధిని
నిలువరింపు మని మాయభియోక్త నర్థింప లోకజ్ఞుడగు నబ్బుల్లా వారివలనికిం
జూడ్కి-పఱపి ౯

క. నాకుంగల యధికారమ, మీకుంగల దితనిఁ గోరి మేలందుటకున్
లోకహితమ్మున కీకృతి, కీకొండని వేడుకొంద మీసోదరునిన్. ౧౦

క. ఇతడు మనకోర్కీదెస నా, దృఢిఁ జూపకపోఁ డటంచు నెంచెద నై నన్
మతి నొం డరయుడు సేవా, వ్రతూ డయ్యను గాంధీన్యాయవాదిగనుంటన్. ౧౧

ఆ. అతని కిచ్చునుంక మది విస్మరింపక, యడుగు డెట్టిసాయమైన మీశు
లనుడుఁ జరమవాక్య ముశ్రవ్వునోవీధి, జొచ్చి సూదివోలె గుచ్చుకొనియె. ౧౨

క. ఏ నంత సతనిఁ గన్గొని, నీవొడివినపల్కు వెఱంగు నించు నయాశే
మానవసేవకు పుల్కుం, బేనరు డాసించు ని తయ్యలుగవో సెట్టి! ౧౩

- క. ఈయున్న పెద్ద లెల్లరు, నాయెఱుంగనివార మీరు నా కర్మలిమె
సాయంపడ నోపుదు రని, నీయెడడ న్నమ్ముదేని నెలనాళ్ళందున్. ౧౪
- క. నాకుం గట్నముతోఁ బని, లేకున్నచు ముద్రణమ్ము లేఖలు కంతుల్
రాకలు పోకలు నడువన్, రూకలు కావలయు నిది యెఱుంగుడ యంటిన్. ౧౫
- క. నావుడు వణిక్కు లేక, గ్రీవముగా నెట్లు పల్కుచించి రహా బాఁ
తే విత్త మీశ్వరాదృతిఁ, గావలసినవట్టు తానుగా వచ్చిపడుక. ౧౬
- క. ని న్నునుపరింప మాదృశు, లన్నా కల రెండ టెండతైనను; మమ్ముక
మన్నించి నీవు నెట్టెన, నన్నియు నపుడెడ మిత్రమా ! చూత్రపడుక. ౧౭
- వ. నావుడు నన్విందుకొఱ కేతెంచినపెద్దల తేతేక్షణంబును గార్వనమితీ పాలిసభ్యు
లుగా మాటి - రిట్లాస్రీకాఖండిమునం దీశ్వరుండు నామన్లహికుఁ బునాదివైచి
యాత్మసమ్మానసమరంబునను వెదపెట్టె. ౧౮

*
*

౧౭ బ స పె ట్టి తి నీ

- మం. హాజీమహమ్మదు యాజమాన్యమున, నబ్దులాసెట్టి దివ్యాగారసీమ
నడిచినసభకు నానాభారతీయు, లరుగుదెంచి నియోజనాధికారంపుఁ
జట్టంబు నెదిరింప సమ్మతిపడిరి, క్రైస్తవయువకోటి కరముల నల్లిపె
నైచ్చికభటు లసంఖ్యాకు లేర్పడిరి, పిన్నలు పెద్దలు పేదలున్ ధనికు
లాశ్రీతు లాశ్రయు లానాటిసభను, మతకులభేదము ల్మఱచి పాల్గొనిరి
విశ్వజనీనమా విధులకుఁ దిగుట, కలవాటులేమి నయ్యాయపదతులు
క్రొత్తలై కడువంతఁగొల్పె వారలకు, నెన్నివేఱుము లున్న నెల్లర మొక్క
జననిబిడ్డల మన్న సద్భావ మొదనె, శాసనం బిపుడు చర్చకుఁ దేరవలవ
దాగుడే! యధికారు లని తంతిపంప, నభ్యంతరమ్ముల నాలించుపొంతు
రెన్నాళ్ళు చర్చ వారింపితి మన్న, యుత్తరం బరుదెంచి యుద్వేల మైన
సంతుష్టిగూర్చె మాసభకు నవ్వేళ. ౧
- వ. పదంపడి యే నధికారులసన్నిధి కంపదగిన విజ్ఞప్తి యొందు విరచించి స్వచ్ఛంద
సేవకుల సాయమ్మున నొక్కరేయిలో నందు వేలకొలది సంతకములు చేయించి
వడిపడిన్ దాని శాసనసభకుఁ జేర్చితి - వెండియు నమ్మనవివత్రిము నెల్లవార్తా
పత్రికలకు నొసంగుడు నయ్యవి విమర్శనపూర్వకముగాఁ బ్రచురించి మాకుం

దోడ్పడియె - శాసననిర్మాతృ మండలియం దీనిన్నపం బొకపెద్ద కోలాహల
మ్మును రేచె - నెంతచేసిన నేమి - కొట్టకొసకుఁ జట్ట ముగ్గీకృతంబ యయ్యె. ౨

క. మాజతనమెల్ల నిట్లు ప, రాజత మగు టేమియబ్బురంబగు విజయ
శ్రీ జడనుపడిన నభినవ, తేజం బొకఁ డలమె భారతీయుల నుదుటన్. ౩

క. ఇతరేత రానురాగ, వ్రత మీకొని రాజకీయవల్లభ్యసము
న్నతి నందు టది వణిజ్యా, స్వతంత్రతాగ్రియ మటంచు వారికిఁ దోచెన్. ౪

వ. నాఁడు వలసమాగాణములమేల్గిడు లరయుపెగ్గడకు రిప్పన్దొరకు నీ యపవాద
మున్నటిచి విపులవిజ్ఞాపన మొందు పంపనెంచి యసంఖ్యాతంబులగు రాజకీయ
గ్రంథములం బత్రములం బరికించి దానినిర్మించి మాసార్థములొ నందుఁ జేవాళ్లు
పదివేలు సేయించి తదధికారి కంపుటయ కాక యది యచ్చొత్తించి దేశము
నలువలంకులఁ బంచిపెట్టించితి-వెండియుఁ దదీయప్రతికృతులంబెక్కు ప్రతికల కందిం
చుడు లండన్ టైముస్సైతము మావాద మాదరణీయంబని మెచ్చె-గాన నేటాలు
వారిశిష్టి సార్వభౌమునితిరస్కృతికిం బట్టుగాక తప్ప దనునమ్మిక నాకొదవె-నంత

క. నేటాలుమిత్రు లెల్లరు, గాటంబగు పేర్మినెఱపి కామక మీ రీ
నాటం దిరపడుఁడని పలు, పాటుల నన్నేడ నిష్టపడితిం దుదకున్. ౬

సీ. అటులయ్యు మజ్జీవయాత్ర కయ్యెడువెచ్చు, మొరు లొసంగుట నాదుపరువుపోక
యనియు నన్యులయింట నునికి నుజ్జనచేసి, రమణీయతామందిరమ్మునందు
నద్దెగీమున నిల్చుటది సమంజసమని, న్యాయవాదిప్రాభ వానుకూల
జీవనమ్మున కిచ్చసేయమి తద్వృత్తి, నడకించు టనియు నే నరసి నెలకు

గీ. నాల్గువందలరూప్యముల్ నాకు నిడు నభిగ్రహంబుల మీర లర్పింతు రేని
నిలుతు నిచ్చొట నాలావుకొలది మీకు, నూడెమొనరింతునని వారి కొయ్యనంటి.

వ. పదపడి వార లాపాటిసామ్ముం జాలుక నార్జించి మాకొనర్చు సేవకుఁ బ్రతిఫల
మ్ముగా నీకిత్తుము-వ్యాజ్యములు నడిపినశ్రమకుం దగినసామ్ము నీవు మాకడన్
వేఱ కైకొనవచ్చు నని-రంత నేను ౮

ఆ. సంఘమునకు సేవఁ జల్పుటకై విత్త,మభిలషింప నొల్ల దస్మ దాత్మ
యేల ధర్మవాది యీవిధి; కిందుఁ దద్ధిబలమ్ముకలిమితోఁ బనేమి. ౯

క. ఈశ్వర్యము శుభదం బని, మీకుం బనిపొందుపటిచి మిముఁ గవ్వములన్
దూకించుట బడలించుట, యే కద నాకార్య; మర్థ మిందుల కేలా. ౧౦

గీ. మనము విశ్వజనీనముల్ పనులుసేయ, నిట నట వదాన్యుల సమాశ్రయింపవలయు
ధర్మనిధి కొంత నాదు వేతనమ యైన, నెంతయోసామ్మునకు చిచ్చ మెత్తవలయు.

గీ. సంబళముతోఁ బ్రజాసేవనం బొనర్చునాఁడు నే నెట్లు లొరుకాను వేడనోర్తు
నెఱి నెడలి జీతమునకుఁ గక్కు-టితిగొన్న, బండి తోలుకఁచి కే మూలఁబడుట నిజము.

చ. అనుటయు వారు నన్నని సమాదర ముట్టిపడంగ నే మెఱుంగ
గనియవి గావు నీదునడకల్ పరవి త్త మకారణంబుగాఁ
గొన వొకరూకయేని నినుఁ గోరి పరశ్రీతి నిల్పు వారు నీ
మనుగడవెచ్చ మీగి యసమంజస మెట్టులగుక సుహృన్మణి ! ౧౩

వ. ఇట్లు పల్క నిపుడు నాదెసంగల ప్రేమాత్సాహముల కతన మీ పిట్లు
వాక్రుత్తు - పివి యెల్లకాల మిట్ల యుండునోటు ? - ముచ్చుం దేను మీ మిత్రుఁ
డుగా లెంకగా మీవలవనిమాట లాడుదు - నపుడునైత మీ మీ యభిమాన
మే నందనేర్తునో నేరనో యీశ్వరుండ యెఱుంగవలయు - మఱియు ౧౪

క. వాదంబులేల యిట నా, సోదరులకు సేవఁజేయుచున్ భృతి నంటం
గాదునుఁడీ మీతగవుల, కాదృతిమై నన్నునిల్పుఁ జుంతుయ చాలుక. ౧౫

మం. తెలజాతిపక్షవాదినె గామికతన, నెదియు మీ కింటరమే యాట నిక్క-
మిట ధర్మవాదిగా నే నంతదనుకఁ, ఒనికవత్తునో పాడిపట్టువా రాక్షకు
నేపాటిగారవం బిత్తురో తెలియ, నభియోగములు వేడు టది సంఘసేవ
కర్తించుమాటుమే లనుట దోసంబె?, మఱియు వేతన మేల మానుఁ డాకోర్కి-
యనుడు వ ర్తకు లెదురాట చాలించి, రబ్బలా నాకు నీయఁ దలంచినట్టి
బహుమతిసాముత్తతో బల్లలుం బీట, లవి యివి కొని పంపె నాదరం బొర
నిట్లు లే నాభి కా నిరపుకొన్నాడ. ౧౬

* *

౧౮ వ ర్ణ ద్వేష ము

క. న్యాయసానం బొకతుల; పాయనిధర్మానురక్తిఁ బట్టును దానిం
దోయలీ యొకర్త; కనుచూ, పాయమ్మకు విధి యొసంగఁ డాయె లవంబుక. ౧

గీ. తెలివి తేటలుమాత్ర మగ్గలముగాఁగఁ, బడచె నాయింతి; వదనంబువలను సూచి
బొట్టుపెట్టుట యామెకుగిట్ట; దెల్ల, యెడలఁ బాత్రతేకే పేర్చియిచ్చుచుండు. ౨

వ. కాని నేటాలునందలి న్యాయవాదిపరిషదం బేతదాచారవ్యతి క్రమమ్ముగా వర్తిం
పుమని నెఱపాడిపట్టం బెరరేపె - నదియుఁ దనయడియాలమ్ముల మొగమోట

పొట్టం బెట్టనలసె - నెట్లన నే నచటియున్నత న్యాయస్థానమునఁ బక్షవాదిగాఁ జేరవలచి తదధికారికి విన్నప మంపుడు నాతండు పీఠిమై నాచేరికకున్ మైకోలు సూపె - నైనను నావిసతిపత్రముతోపాటు మదీయాంగ్లభాషా యోగ్యతా పత్రము నంపలే దనునెపము చూపుచు ధర్మవాదిమండలివారు నాప్రవేశము నిషేధించు నభియోగముం దెచ్చి - రాపత్రము భాంబాయిపాడిపట్టునఁ జిక్కువడియుండె - నల్లవారిం జేరఁదీసినచో మెలమెల్లఁగా వారిసంఖ్య బలిసి తెల్లవారికి నుపద్రవంబు దెచ్చునని యీశమితివారిభీతి - కావుటంజేసి తమపక్షమున వీనుమిగిలినపాడిపల్లారి నొక్కని నిల్పి న న్నరికట్ట నెల్లదారులుం ద్రొక్కిరి-కాని తగవరి వారివాదముం జించెండ్రాడి పాడికి నల్ల తెల్లవేఱడంబు లుంట దూవ్యంబునిచాటి

3

గీ. నన్ను వత్సలతం జూచి విన్నపంబు, నీది మన్నింపఁబడియె గాంధీ! ప్రమాణ మాచరించి న్యాయస్థానమందుఁ జేరు, మనుషుఁ బాలించితిం బ్రీతి నతనిపనుపు. ౪

వ. పదంపడి తగవుపట్టునందలి కట్టుకట్టడంబటి నీశిరోవేష్టనమ్ము వరసీయం బని యతండు నన్నుంబలుక నయ్యానతిం దోయవీలున్నను ము న్నచటి మాండలిక దండనాధికారిపాడిపట్టునం దలకట్టుతీయ నని తుటారించినవాడ నయ్య భావి కాలంబునందు నాకావింపవలసిన దండయాత్రలు షెక్కులుంటంజేసి వానికొఱకు నాబలంబు స్తూడఁ బెట్టవలచి తలగుడ్డను డించితి-నీచెయిద మబ్దుల్లాప్రభృతిమిత్రుల కసమ్మత మగుడు నేలవొద్దు లెఱుంగవలదా యని వారి నెట్లకే నొడంబఱిచితి- నొక్కయంశంబ వేర్వేఱుసమయంబుల వెవ్వేఱువిధులఁ గంట వలయు నను ధర్మంబుదెస వారి కంగీకృతి లేదయ్యె - నామనుగడనెల్ల సత్యమను నభినివేశంబ మైత్రీసౌఖ్యమాధుర్యము నందింపఁగలె - నియ్యది సత్యాగ్రహమునందు నపరి హార్యంబగు నంగంబని రానురా నెఱుంగఁగంటి - నీపట్టదలకతన నాతలప్రాణమ్ము తోడకు వచ్చెడిది - నానెయ్యరెల్లరు నసంతృప్తిపా లగువారు - కాని సత్యంబు కులిశంబువోలె నెంతకఠోరము క్రొవ్విరివోలె నంతమవ్వం బని తెలిసితి - నది యట్లుండె - నేటాలున్యాయవాదిసమూహమువారి నిరోధమునంజేసి యాఫ్రికా యందు నాపే రింకొకతూఁ ప్రితిధ్వనించె - ననేకపత్రికలు వారిచేష్టిత మీర్వా మూలంబని తెగడె - ని యెను వెల్లడియగుటచే నాకృత్యంబులు కొన్ని సుకరంబు లయ్యె.

౫

౧౯ నేటాచారతీయస్తవ

- సీ. పరభూమి నామకాచరము సాశల్కము, నందుట వాంఛనీయముగాన
నభియోగవిధుల కే నవృషు శాంత నిచ్చి, వయించినాడ నేవాచారము
మనస్స లంపినయంతమాత్రాన యధికాదు, లంకెనవత్తురా యహాహుంబు
నలజజి గావింపవలయు సుస్థిరమైన పరిపత్తు లేచినో: బనులనా
- గీ. నేర వని యెంచి నేటాలుభారతీయ, సభను నెలకొల్పి వియమముతో సంతరించి
నెలనెలకు సభ్యు లొసంగుకానికల దాత, లిచ్చునెవలతో బండి నిచ్చుచుంటి. ౧
- గీ. నెలకుం బదునైదురూప్యముతో నే నొసంగె, జొచ్చితేక సభ కిది నామనచ్చబడికి
మిక్కిలినకాన్క-యయ్య సీరొక్క మీగి, సులభతర మాయె నాయంబు
నాచరి హెచ్చి. ౨
- వ. ఏను సభాకార్యదర్శి నగుట సభ్యు లొసంగుకాన్కలం బ్రోవునేత నాకర్తవ్య
మయ్యె-రానురా నెంతవేడిన విత్తము సక సభ్యులు సన్నలయించి-రారంభ
శూరత్వ మన్నది నా కపు డెటుకొడియె- నవ్వల నెలకాన్కల మాని వా
కోపహారముల నేర్పటిచితి-మొకటడంజేసి నాచార్యులసంబు చాలవట్టుతలగె-
నార్థికవాగ్దానముల నమ్మి సభ కే నెన్నడు సధమర్ల తాబాధ నాపాదంప నైతి-
ననుయాయులు నిరవధికోతాహమ్ముమై గ్రోత్తసభ్యుల నార్జింపఁ బూనిరి-సం
పన్నులగు వణిజులు మమ్మాహ్వనించి ధనంబు నీజాగిరి-కాని యక్కఱకుమించిన
సొమ్ము గడియించుట నింద్యంబని యే నితఃపూర్వంబ విశ్వసించితి - మెడియు ౩
- క. నెలనెలకున్ బరిషత్తులు, పలుచర్చలు నడుచుటన్ సభాస్థారులలో
వెలసెం గ్రమక్రమమున, లలితోన్యాసకౌశలం బది మివులన్. ౪
- క. చిల్లరవెచ్చముపెక్కువ, కొల్లనినే నచ్చునేత కొప్పక లేఖల్
చెల్లుంజ్ఞు నివేదిక, లెల్లన్ విరచింప నుత్సహించితిఁ జేతన్. ౫
- క. వలవదని దాత లన్నను, నిల కిచ్చితిఁ జెల్లుచీట్లు నిక్కచ్చిగ లె
క్కలు రువ్వరువ్వ కుండితిఁ, బలుపుర కీపనికి నొల్ల బాటగు నకటా! ౬
- ఆ. దోసి గానిలెక్క యేసంఘమున కేని, జీవగట్టయని వచింతు నిట్టి
యబ్బెసంబు లేమి యనివార్యదుర్యశ, ఉదయమూల మెల్ల సదములకును. ౭
- వ. ఆయవ్యయవివరణమ్ము నిర్దుష్టముగాఁ జూపలేనివాడు సిమ్మ-శంకముగా సత్యమ్ము
నునుచు టరిది-కాన మాసంఘ మెంతయన్నవయెనను దానిచరిత్ర నతిజగరితనై

రక్షించితి-నీనాడు పన్నిదముసఱచి పరికించినను దానిలెక్కలు సరిదాడునని
గుండెపైఁ జేయివైచి వాక్కుత్తు-మఱియు ౮

గీ. అగ్నికాయంద పుట్టి విద్యావివేక, యక్తు లై నట్టి భారతీయులకు వలయు
మేలు సల్పడలంచి నిర్మించినార, మర్థిమై నపు డొక్క-విద్యాసమజ్య. ౯

క. చదువులు నేర్చినతరుఁబలు, సదస్యులై కాన్క-లీయఁజాగిరి వీరిం
బద్రుచుసమస్యలఁ బీడలఁ బదుగురకున్ వినిచి వీరప్రతిభాదికమూల్. ౧౦

క. పంచారింప నొనర్చుట, కంచితవిభవమ్ముతోడ నట బీరము గా
వించెడి హైందవులును వీ, రించిననెయ్యమ్ముకల్మి నెసఁగఁజేయన్. ౧౧

గీ. ఎంతయుం గృషి శవణించె నీపదస్సు, నెలవుకొనె దీని కొకగ్రంథనిలయ మిందు
నియమనిఘ్నులై సభ్యు లనేకవిషయ, చర్చలను జేయఁదొడఁగి రంచన్మనీష. ౧౨

వ. మఱియు నేటాలునం బాదునిల్చిన భారతీయుల యవుగాములం గుఱిచియు వాని
నియోజనస్వాతంత్ర్యముంగూర్చియు మహాసభాపక్షమునఁ గతిపయకరపత్రంబుల
వెలువరించితి-మివి బహుళప్రచారముం బడసె-నిట్టి యాందోళనమ్ముకతన
నాగ్నికాభారతీయులు పెక్కండ్రు నాచెలికాం ద్రగుటయకాక యింగ్లాండునందును
భారతావనియందును గల రాజకీయపక్షములెల్ల నాయుద్యమంబు నాశీర్వాదిం
చుటయుం బాసఁగి నాభావిక ర్తవ్యముల కొకరాచబాట గోచరించె. ౧౩

౨౦ బా ల ను ం ద ర ము

క. ఏవాని కెట్టితగులం, బావిర్భావంబు నందు నట్టిఫలంబే
దైవాఱు నతని కనుప, లాఁ-వంతయు రి త్తవోవదని వాక్రుత్తున్. ౧

క. ఆపద్దాసులు పేదల, కోపినమే లాచరించునుబలాట మెదన్
దీపించునాకు బిరబిర, నాపన్నులతోడ గాటమగుజ డ్దాదవెన్. ౨

వ. నేటాలుమహాసభయం దానేల నుదయించిన, యయ్యాయిపదవుల నిరవుకొన్న
భారతీయులుభాగస్వాములైరి-కాని యచటికర్మకరు లిందనుకఁబాల్గొనరైరి-వారు
నెలకాన్క-లీఁగలవలంతులు గారు-పరిషత్తు వీరియభ్యుదయమ్మున కెప్పుడు శ్రమం
పడు నపుడ వీరు దాని నాశ్రయింతు-రిట్టిపరిణామ మొం డప్రయత్నమ్ముగా
నామతిల్లె-నప్పటికి మహాసభ పిన్నజీకమునంద కల-ద్దట్టితరుణమ్మున ౩

గీ. బాలసుందర మనుషేర బరగునటన, కర్మకరుణ జొక్కడ డఖలాంగకములు దూలః
దనదుతలచీర డించి హస్తమునఁ బట్టి, వెక్కుచు న్నిల్చె నా మోల నొక్కనాఁడు.

గీ. ఇతఁడు దర్బారులో వాసికెక్కు తెల్ల, వాని కొక్కరికిం బట్టువడినలెంక;
యొడయఁ డేమాటతో కింకగుడిచి వీనిఁ, బట్టి వ్రహ్మరించె మొ నలపండ్లు కుల్లు. ౭

గీ. వఱదలై దంతపుంబాదువలన నెత్తు, విరియబడి కిరిమేనఁ గ్రేళ్ళుముకుచుండ
నాకడన్ లేకరితనమ్ము నడుపుచున్న, యజుచే పింటి విరిసి వృత్తాంత మెల్ల. ౮

గీ. కడకమై నగదంకారుకడకు వీని, ననిచి వ్రహ్మకర్మామాణకాదు లుడి
యవగడంబెల్ల నగరదండాధికారి, కెఱుకఁపెయించినాఁడ సుందరముచేత. ౯

గీ. బాలసుందరు దురవస్థపట్ల జాలి, తెల్లవొరడుండఁ ముడనలై దీవకొడ
మెల్లలన్ దాట నధికారి తెల్లు తఱిమి, దోషికిం బిల్పునింకె నాధుస్తుతుండు. ౧౦

వ. ఏలిక నల్లరిపాల్చేసి దండితుం బొనరించుట నాకు నింపకట్టంబు - వాని యూడి
గమ్మువలన బాలసుందరుం దొలంగఁజేత నాయీప్పితంబు-కాన నొకనాఁ డాయజ
మానుసరసకుం బోయి యణఁకువ మెఱసి

గీ. కనికరం బూడ్చి నాయము వ్లడచి బండ్లు, నట్లు పఱుచుట కిప్పుడు మీ రతలుచుందు
పంచకరపాట్లుపడి మీకు బానిసమ్ము, నెఱపువానిదొసంగు మన్నింపవలదె? ౧౦

గీ. వలతు నొకమార్పు వీని మీకొలుపునుండి, విడిచి యొరుపాలుసేయ మైవడినొసంగుఁ
డేలజగడంబు మా కిదిచాలు ననుకు, నాఁడెట్టక యాతఁ డాఁగొక యనియె. ౧౧

వ. అంత నాయెఱుకకుం దవలినయాంగ్లేయున కొక్కని కీయదుంతము న్వినుప నతండు
బాలసుందరమునేలుట కియ్యకో లూచెదగవరి యల్లతెల్లవానిపై దోషమ్ము
నిలిపి వాఁడు తనకట్టడం బెఱవాని కొప్పనసేయ సంగీకరించె నని తీర్పునందు
లిఖించె-నంత

గీ. బాలసుందరుకథ యిట్లు పరిణమించు, తెల్లకార్ములవీనులం దిల్లుకట్టె
గర్మకరబంధు వన్నవిఖ్యాతి నన్ను, వలచి నిర్భరసమ్మదావాప్తి గూర్చె. ౧౩

క. నాటినుత నాకుఁ దమతమ, వాటులు విన్పించఁ గూలిపనివాండుర కా
రాటమ్ముపెచ్చి కూటువ, కూటువలై నన్నుఁ జేరుకొని రాసాశన్. ౧౪

గీ. బాలసుందరుతగ వది పాటిసేయ, రాని దైనను నేటాలురాజ్యమందు
నొదవెఁ దమగోల నాలింప నొకఁడు నేటి, కన్నమాటయ వారి కాష్టాదమిచ్చె.

వ. అయ్యది యట్లుండె-బాలసుందరము నన్నుం గదిసినప్పు డుష్టీవమ్ము నూడ్చి
కేలంబట్టుకొనె నంటిగదా -యందు మననై చ్యంబు దయనీయుం బొందు కలదు-
నేటాలునందలి యాంగ్లేయుని సందర్శించుభారతీయకార్యకుఁ డై దుపదిచేసెనె

జాల దతడు పాగ నుజ్జగించి చేతం బట్టుకొనవలయుఁ -గావుటంజేసి నా మోల
నయ్యుటవ యిట్టినడవడిం గొనియాడె నీచెయిదంబు నాకుం గ్రొత్తయై నన్నుఁ
జన్నపుచ్చెఁ -గాన నే నతనింగని ౧౯

క. ఏల తలచీర డించెదు, కీలింపుము తప్పజేద కీలింపు మనన్
జాల వెనుకాడి యాడి కృ, తాలసతన్ జుట్టుకొనియె నాతడు వలువన్. ౧౮

క. అతఁ డెంతక్రుయ్యఁబాఱిన, నతివేలానందభాగి యయ్యె వినుత
ద్యుతి వానిఁ బొదివె ననిమే, షతాప్రసన్నతల నన్ను సంభావించెన్. ౧౮

క. తమసాటివారి నవమ, త్వముపా లొనరించునాఁడె తమ కౌన్నత్యం
బమరునని కొండ తెంచెడి, క్రమ మెట్టిదొ యెఱుంగ నెంతకాలము చన్నన్. ౧౯

* * *

౨౧ మూ డు నిష్క-ము ల ప న్ను

గీ. బాలసుందరుతగవు నేటాలులోని, కార్మకులతోడ నాకు సఖ్యమును బెనుప
మెల్లఁ బరికింపఁజాగితఁ డెల్ల దొరలు, పాడికింబాసి వీరిఁ గీడ్పఱుచువడువు. ౧

వ. వేయెనమన్నూట తొంబదిన్నాల్వయ్యెట నేటాలు నేలుబడివా రనువత్సరంబు
నొడంబడిక కూలివాండు) తల కిరువదియైదు నిష్క-ములపన్ను చెల్లింపవలయు నను
నపవాదముం బ్రవేశ పెట్టుడు నది గని యేను టీచ్చవడి దాని మహాసభకు నందిం
చితి-నం దీచట్టము న్మృదలకింప నెల్ల జతనంబులు తనఁగింపదగునని యైకకంఠ్య
ముగా నిర్ణీతమయ్యె-నీయప్పనంబునకుం గలగుట్టు నించుక వెలువరింతు-వేయి
యెనమన్నూటయఱువది యగునబంబునం దీదొరితనమువారు ౨

క. నేటాలుగడ్డ చెఱుకుం, దోటల కగునం చెఱింగి తోడన భరత
తొత్తై తెంకిగఁ గలకార్ములు, పాటుపడం దగుదు రిట్టిపంటల కనుచున్. 3

మం. గుర్తించి హైందవఁడోడి బాలించు, వారిమైకో లంది వలసినవట్టు
పనివాండ్ర) రావించి పంచవర్షములు, కూలిసేయ బిగించుకొని రొడంబడిక
యవధి చెల్లినవెను నాఫికామన్ని, కుత్సాహ మొదవువో నుండఁగావచ్చు
నర్థమున్నఁ బొలంబు లార్జింపవచ్చు, శక్తులైన వణిజ్య సాగింపవచ్చు
నని వారికిం జూపి రాశ లవ్వేళఁ, బంచాబ్దములు చన్నపదపడిసైత
మీకూలివాండ్ర)చే గృహి నీడ్వవచ్చు, బాడి, పంటలు వృద్ధిపఱుచుకోవచ్చు
ననుతలంపులె యిట్టి యనుకూలభావ, గరిమఁ జూపఁగ మూలకార్థణం బంధు. ౪

వ. కాని గడువుదాటినభారతకర్మకరు లాంగ్లేయు లెన్నడు నూహించని యభ్యుదయముల నందగల్గి - రెట్లన

గీ. భారతమునుండి నానాప్రకారశాక, బీజములఁ దెచ్చి కూరలు పెంచి కంచి మావితోటలు నాటి సుశ్రీ వరింప, భవనములుగట్టి జేరాలఁ బాడుకొనిరి. ౬

గీ. పచ్చపచ్చగఁ దిరుగాడు భారతీయ, కార్యకులఁ జూచి తెల్లవా రోర్చి కూడ్చి సాంతకరిసనము న్నడించుట సరే! వ, ణిక్కు లై లేని వీరి మన్నించు తెల్లు! ౭

క. అని యారసమ్ము కొలువుం, గొనియాటకు మ్రొగ్గి రెన్నికుట్టల కై నన్ వెనుదీయక తత్కార్యక, జనావళిన్ రొప్ప వేడ్క-సల్పిరి వారల్. ౮

వ. వాణిజ్యంబ కాక మితవ్యయమ్ముతో నిరాడంబరముగా మెలంగుట, సామాన్య లాభంబునకుం దనిసనుట, యనామయకారకార్యంబుల నుజుమి, మందిరమ్ము సుందరమ్ముగా నొనర్చుకొంటును బంకముచ్చదనం బూనుట, మత్తవైలక్షణ్యమ్ము లోనగు నల్లవారిమనుగడ మార్గమ్ములుసైతము వారిం జాతిద్వేషదోష దూషితులం బొనరించె - గావున ౯

క. మునుముం దెన్నికచనవుం, దునుమాడు నిదేశమునకుఁ దొడగిరి తచ్చా సన మైనవెన్నె - దలప, న్నును వడ్డించుటకు నేడు నూల్కొని రిస్సీ! ౧౦

వ. చట్టము నామూలాగచూడము పరికింప నై దేండ్లు ముగిసినంతన కూలివాండ్రు భారతదేశమ్మున కేగవలయు, నట్లు సేయనినాఁ డించుక జీతపుంబెంపున కీకొని కండ్లెడుల కొక్కమణి మొద్దిలిక వ్రాసి యావలయు, నీరెండు తెలుగుల కొల్ల నియెడ నేడాదికి మున్నూట డెబ్బదియైదురూపాయ లు నెట్టువలయు నని తెలిసె - నీతీర్పునెల్ల భారతప్రభుత్వమువా రొప్పక మూడునిమ్మ-ములకప్పమును కంగీకరించి - రిదియు నత్యాచారంబు - దీని నిర్మూలింప నేటాలుభారతజాతీయమహా సభవారు నిరంతరదీక్ష మై శ్రమించిరి - కాని యది యరువదేండ్లకు ఫలించె - నీప న్నెత్తి వైతు మని నేటాలురాచటికమువారు గోపాలకృష్ణగోకులున కిచ్చిన వాగ్దానము చెల్లింపమింజేసి చరమసంగ్రామ మారభి మాయె. ౧౧

క. ఆకయ్యంబునఁ గార్మకు, లేక్కాగతఁ జూపి రెండ తెండతొ బండా లై కన్తిం గుడిచిరి వె, నీకయ లఘునాళికాగ్ని కీలిరి పలువుర్. ౧౨

గీ. దొంగు లెన్నెన్ని పైకొన్నఁ దుట్టుతుదకు, సత్యమే నిత్యవిజయధ్వజంబు నెత్తెఁ గ్రుక్కరదర్శకాపదాకార మూని, సత్యదేవత నాయు సాక్షాత్కరించె. ౧౩

క. సడలని విశ్వాసంబును, సడిసన్నతిలిక్ష సుప్రశంసార్థం బొ కడకయు లేకుండిడు జొ, వృదునోటు బుతుంబు నాటిబహుంబున

వ. కర్మకరు లీసమరమ్ము నెదుర్కొనక మహాసభవారు దీని గుర్తింపక యున్నఁ దప్పక తలపన్ను విధింపబడి చేతికి నే్వధించుచుండు వెండియు నేతదీయంబగు దుమ్మిరి యాఫ్రికాభారతీయులక కాక సకలభారతప్రజల కంటి ప్రాబడియుండు.

*
* *

౨౨ ధర్మనిరీక్షణము

క. పరమేశ్వర సాక్షాత్ప్రతి, పరియించుటఁజేసి వేడ్కవడినాడఁ బ్రజా పరివస్య; కదియ వేలుపు, దరిసెన మిప్పించునన్న తాత్పర్యమునన్. ౧

క. భారతజగతీసేవా, భారంబును మోత నాకుఁ బరమప్రియ మీ యారంభము నేటాలునఁ, గోరక లభియించె నెలమి కొనలొత్తంగఁ. ౨

ఆ. బ్రదుకుఁదెరువు వలచి పైకొన్న కాయ, వాడువేడబముల దాడి కడలి దేశయాత్రవలనితెల్వి కూటాడి నే, టాలునందు నాదుకాలి నిడితి. ౩

గీ. కాని భగవద్దేవణాధీనవృత్తి, నాత్మసందర్శనమ్మునయందు నోల లాడితిం క్రైస్తవులు నెయ్యరై మదీయ, ధర్మజ్ఞానకు న్నోహదమ్ము లిడిరి. ౪

వ. ఆయిచ్చ నుపశమిల్లఁజేయ నే నియ్యకొన్నను నాచెలికాండ్రగు క్రైస్తవు లడ్డు పడి - రెల్ల నాఫ్రికాక్రైస్తవమతపరిష దధ్యక్షుడై దరాబునందు నెలవుకొన్న వాల్టను నన్నుఁ బసిపట్టి చేరదీసి గారవింప దొడంగ - నితనినడవడి నాకు వింతగొల్పె - న న్నితఁ డేసుధర్మంబు నారాధింపుమని యెన్నడుం గోరఁ డయ్యె - గాని ౫

క. తెరదీసి తనమెటుంగులు, నెరసులు నాయెట్టయెదుట నిలిపెను దన స చ్చరితము దుశ్శీలమ్మును, బరికించెడిమార్గ మేరుపటిచెన్ నాకున్. ౬

క. అతని సహధర్మచారిణి, సతీమతల్లిక వివేకసంయుత వినయా నిస్త విద్యారత; తజ్జం, పతులచరిత్రంబు నాకుఁ బ్రమదంబాసఁగెన్. ౭

వ. మాతలంపులయం దెన్నె నెడమడుగులు గలవు - కాని సత్య సహ నౌదార్యము లున్నయెడ నవి ల గ్గొనరించునట్టివ యగు - నయ్యాలుమగల సౌజన్యంబు నన్నుఁ గడుంగడు నాకరించుటంజేసి యే నేరాశమ్ముగా వారి సన్నిధి కేగుచుంటి - నీజడ్డు మతమ్ముదెస నా కేమరుపాటు వొడమకుండునట్లు సాయంపడె వెండియు

డి. వీలగునప్పుడెల్ల మతవీధులుతొక్కుచు నిస్సమాన ధీ శాలికి రాజచంద్రునకు సందియముల్ వెలిపుచ్చుచుంటి నా

గోల నుపేక్షసేయ కనుగుంబలె నన్దనుగొంచు మంచుమా

ర్గాలకు నీచువందగిన కమ్మల నంపఁదొడంగె నాతఁడున్.

౯

వ. మఱియు నర్మదాశంకరకృతంబగు ధర్మవిచారము, మాన్యుముల్లురు వాసిన
'హిందూదేశము మన కేమి బాంధవం గలదను గ్రహించుము, విషయజ్ఞాన సమాజ
మువా రాంగీకరించి ప్రకటించిన యవనిషత్తులు, మిగుల నానక్తిత్వం బరిచితి-
నీ వాతలు హిందూధర్మముపై నాకత్యంత గౌరవ మేర్పడంజేసె - నని
లాఠిమతములదెస నాకపు డనాదరంబు పొడమపయ్యె - నపుడ వాషిండ్ల
నిర్వింగురచించిన మహమ్మదుజీవితము చదివెతి - నది లెక్కఁగానాయకునెడ
నా కభిమానము గూర్చజేసె - జోరాస్ట్రా బోధనములపై త మానాడు పరిశీ
లించినాడ.

౧౦

క. ఏ నిట్లలతిగ వలతిగ, నానామతశోధనం బానచ్చెతి: దక్ష్య

జ్ఞానార్జనాభిలాషము, దానన్ వికసించె యోగిత్వము నొదవెన్.

౧౧

క. కృతు లరసినంత యోగో, స్మృతి విశ్వముకామి నందు నా కచ్చిన పాం

డితి యల్పిష్టమ భరత, క్షీతి మెట్టినవెన్క- యోగిక్షేపరు నొకనిన్.

౧౨

క. సేవించి యోగవిద్యా, ప్రావీణ్యము పడవనెంచి పాతంజల మ

ష్ఠే విడిచితి నీనాటికి, నావల పీడేట కున్నయది విధివశతన్.

౧౩

వ. మఱియు నయ్యవసరంబునం దేను డాల్పస్థాయీరచనల దీక్షమై: బరించుడు నన్మహా
మహాని 'వేదముల సందేశమేమి' మున్నగుకృతులు నాయుల్లమం దిల్లుగట్టు
కొనియె-విశ్వప్రేమ మానవు నెంతయున్నతికిం జేర్చు నారహస్యంబు నానాటి
కుగ్గడువుగా నెఱుంగఁగంటి-వెండియు నక్కా-లంబునంద

౧౪

ఆ. ఏసుధర్మ మాశ్రయించుకుంటుంబ మొక్కందు మిత్రమైనకతిస దాని

వేడ్క- నాదరించి వెడలితి భానువా, సరములందు పినతిసదనమునకు.

౧౫

క. ఆనదనమ్మునఁ గాలిడు, నేనుమతమువారిబుద్ధి కీర్తించింతా

వాసనలే దైహికభో, గానక్తియ జీవగజ్జయగు వారలకున్.

౧౬

గీ. అకట! వాహ్యలి కేతెంచినట్ల వారు, గుడికివచ్చెద రిట్టిపోకడలు చూడ

సిగు గురువులువాతెఁ దూఁ గగ్గలించె, నేవ కేరీళ్ళుబ్బె నా కట కేగుటన్న.

౧౭

వ. ఇట్లు ప్రార్థనామందిరమ్మువలసికిం జనుట దిగఁద్రావియు నా లంబితోడిచెలిమిం
బాయనైతిఁ-గాని తలఁపనితలంపుగా నదియుఁ బరిత్యాజ్య మయ్యె-నెట్లులనఁ
దత్తుంటుందిని

౧౮

క. శుచివర్తన యయ్యను సంశుచితాభిప్రాయములకుఁ గుదు; రాయమతోఁ
బచరింతు బహుశధర్మ, ప్రచయంతరచర్చ నమృభావము వెలయక. ౧౯

గీ. అనఘుఁ డార్పణ పాగ్జ్యోతి యనెడువేరఁ, బలుకుమోత్తము నాసాధ్యుఁడ నొక్క
తరుణమం దేఁ బఠించుచోఁ దొరలె నేను, మారజ త్రారతమ్య మీమాంసచేత.

వ. అప్పుడు నే నామెతో నిట్లు పలుకఁబడితి. ౨౦

గీ. జననిరో బుద్ధగౌతము జాలిపెంపుఁ, గంటివే యది మనుజవర్గముఁ గడచి
కాలసర్పముదరికి వ్యాఘ్రము దెసకు, గునుకు పెట్టె సర్వపాణికోటికడకు. ౨౧

క. నగుమొగముదాని నాతని, యెగుబుజమునమేఁకపిల్ల నెవ్వఁడు కని మై
సొగయ నతివేలకరుణా, పగా జనుస్థాన మగుచు భాసిలకుండుక. ౨౩

క. సకలపాణివ్యాపక, మకలంకం బీదృశంబు ననుకంఠను గీ
స్తుకడం జూతుమె నాపుడు, నకటా! నాఁలకు నొంచె నాయమృహృదిక. ౨౪

క. ఆకందువ పసివట్టితి, నీకథ కారాత్రికము నిచ్చితి నయ్యై
వాకులు నొడివితి నవ్వల, నాక పసాదించువిందు నడఁకువఁ గొంటిక. ౧౫

వ. ప్రత్యాదివార మరుదెంచి మా యాతిభ్యముం బాటింపుమని యెన్నఁడో న
న్నీకుటుంబమువా రరించుటంజేసి వీరివిందుల కింతకుమున్న యలవాటువడితి -
నానాడు మాపంక్తియం దైదేండ్ల యీడుగలపసివాఁ డామెకొమరుండు నగు
మొగమువాఁ డొకఁడు కూర్చుండి మెసవజాగె - సంత ౧౬

గీ. అతనితో ముద్దుముచ్చట లాడుకొనుచు, నారగించుచునుంటి నాహార మపుడు
కందువారివాణమునఖంగుఖంగు మనుచు, మొరసె నొకయెంపముక్త నద్దెసెనేవ.

గీ. అంతఁ బసివాని నవ్వి నాచెంతనున్న, బదరికాఫలముం జూపి యిదిగో దీనిఁ
జూడు మోచిట్టిపాపఁడా చూడు మెంత, చక్కఁగా నున్నదో చియ్యముక్కకంటె.

గీ. అనుటయుం జిక్కవెన్నెల నవఘళించు, డెందమునచిన్నె పల్కులో సందడింప
నిజమ నీవాడువాక్యంబు నిజమ యంచు, ముద్దుఁగుట్టుడు నామాట పెద్దచేసె. ౨౯

వ. కాని యీసల్లాప మాకొండాకతల్లికి దుర్భరసంతాపకారి యగుడు నాసవ్వడి
నెఱింగి యే నించుక మేల్కొని నైశంబ విషయాంతరము నందుకొంటిక -
దరువాతిరవివాసరమ్మునఁ గొతుకుచుం గొతుకుచు వారియిల్లు త్రొక్కినపదంపడి
యయ్యిల్లాలు నన్నంగని ౩౦

క. నీనేస్తము నాబిడ్డకుఁ, గానిది ను మ్మితఁడు పితృభాదనవిముఖుం
డై నన్నుఁ బూటపూటకు, నానావేదనలపా లొనర్చెడి నకటా! ౩౧

- క. సకటదలు వల్లించుచు, నాకొసంగుము పుష్కలం చూడకమున
తూకలుపెట్టెడి సితని, నేకరణిన్ పైఁతుఁ జెన్నయిండుమయ వచ్చెన్. ౩౨
- క. ఆమిషము వ్దినుకుండిన, నామయముల్ కషయమెంచు నరఁ యెట్లు
సేమమ్ముఁ బొసి వాడిన, తామరతూర్పై పుండు తక్కువకడఁబో? ౩౩
- క. ఏ నెట్టులోర్తు దీనికి, నేనాడవన్ బిడ్డ కిట్టిహితములు గణపం
బూనకు వీనిం జెతువకు, నీనేచ్చెచదువు మాక కేర్పుము లెట్టి! ౩౪
- వ. నావాక్కు లవ్యధాకరింపకు మచుడు కే నగ్గరిత న్ణానె ౩౫
- గీ. తల్లిరో! నాపమాదము న్నలచి తిన్న, వనరుచున్నాడ నంజక పూరిం నాడిఁ
దానునుం బిడ్డలను గన్నతొప్పి నగుట, వెలుంగునుం నల్లెచునుంబ్రహ్మదయననిగి. ౩౬
- క. నానేర్పు నీతికంటెను, నానడవడి బిడ్డమదికి నామను మిమ్మై
కానం గ్రవ్యము నంటని, యే నిచటకీరాక మానుచు లెన్నయగున్. ౩౭
- గీ. దీన మననెయ్యపుండీవ తెగదు నీకు, నిట్టివేదవ లిడిమిఁగి బుట్టినే
వనుడు నాసాధ్వి నీచెప్పనట్టితెలుగు, కను సహించినమని వేషియడచియల్కె. ౩౮

* *

౨౩ గృహ వ్యవస్థ

- వ. కాఁపురం బీడ్చుట యన నాకింతకుము న్నలవాటులేనికార్యంబు గాకున్నను నా
లండనుబొంబాయిమచ్చి కిని నేటాలునందలియుచ్చి కిని వేటడమ్ముకలదిందేనుహిందూ
న్యాయవాదియు భారతీయప్రతినిధియు తీవికిం దగుభంగి నెచ్చింపవలయుఁగానం
- క. నగరిం జక్కనితావున, సాగసరిసదనమ్ము వడసి సుందరభావ
స్థగి తోపకరణములతోడ, దగువిందులతోడ జీవితమ్ము నడిపితిన్. ౧
- గీ. ప్రతికుటుంబమునం దొకబానిసినీ, నిల్పు టసేవార్యమగుఁ గాని నేటిదనుక
లెంకఁగా నరు నెట్లు పాలింపవలయుఁ, బాలకతయెట్టిదో కనఁజాలనైతి. ౩
- గీ. అపుడు నాతోడ నొకమిత్రుఁ డప్పనమ్ము, పీటవెట్టెను; మఱియింటిబిడ్డవోలె
బానసీ డుండె నొక్కఁడు, మానివాస, మందె లేకరులున్ భోక్త లైనవారు. ౪
- వ. మాకాఁపురంబు చక్కఁగా నడిచినదనియ వక్కాణింప నోర్తుఁ - గాని యిందుఁ
గతిపయవిమమసంఘటన లేర్పడక మానలేదు - నాచేలిమికాదు బుద్ధిమదగ్రగణ్యుఁ
డనియు విశ్వాస్యుఁ డనియుఁ దలంచినయెను దుట్టతుదకు విప్రలబ్ధుండనైతి-నెట్టులన

- గీ. ఇతఁ డనూయకు లోఁగి నాయంట నిరవు, కొన్న లేకరి రాలుగా యన్నశంక
నన్ను వేధించునట్లు పన్నాగ మొందు, సంతరించె నుపాయకౌశలము మొలయ. ౬
- ఆ. ఆవులించునంతఁ బ్రేవులు లెక్కించు, గడుసులేఖకుండు క న్నెఱింగి
వదలె నాదుకొల్పు పదపడి మాయంటి, చూరుదేశకు నిక్కి-చూడఁ డయ్యె. ౭
- క. అతనియెడఁ దప్ప గావిం, చితిన్కోక్కి యచుచు బెద్దచింతించితి నీ
కత యిట్టులుండ నయ్యరి, బ్రతుకెల్లన్ విరిసి బైటఁబడె నొక్కతఱి. ౮
- క. నాచెంగటఁ దాత్కాలిక, పాచకుఁ డపుడుండె వాడు పలువగఁ దుదకుం
దోచినను వేల్పు నన్నుం, గాచుటకై పంపుదూతగా వచియింతున్. ౯
- క. నాయెఱుకువకు న్వలిగా, మాయంటున్ నథుచు నీతిమాలినకార్యం
బీయాంధసికుడు తెలిసి మ, దీయాంధ్యముఁ జోఁగగా మదిం దలపోసెన్. ౧౦
- గీ. మంచివాడని యెల్లరమాట విశ్వ, సింఛువాడని జనులునన్ జెప్పికొందు
రిట్టినాయంట నోర్వరానట్టికంపు, కివియుదెంచుట వాని కక్క-జముగొల్పె. ౧౧
- వ. కార్యాలయమునుండి ప్రత్యహమును రాహిణీయ కాలమ్మన కిలుసేరి సాపడుట
నానియమంబై యుండు - నిట్లుండ నొక్కనాఁడు కుతపకాలమునం దీబోనకాడు
ముచ్చెమటలతో నిట్టూర్చువాడు కార్యస్థానమ్ముఁ జేరి నన్నుం గని ౧౨
- క. అక్కఱకల దొక్కఁడు మీ, రిక్క-కు నేతేరవలయు నిప్పుడ యన్నన్
ముక్కు మొగం బిసుమంతయు, వక్కాణింపవ యిదెట్టి వల్లడి సెపుమా. ౧౩
- గీ. ఏమి మునిఁగెనోయి యాయున్న మొలబంటి, పనులనెల్ల నొదుంగఁబాఱఁ జేసి
యుఱుకు పెట్టవలయునో యంటి నవ్వల, నతఁడు మాట లేటి కనుచుఁ బదరె. ౧౪
- గీ. అంత సతనిపల్కు నంకిలిపెట్టక, వెడలినాఁడ వానివెంట నింటి
కంటుకాఁడు నిల్చునట నూపి మీర యీ, తలుపుఁ దెఱవుఁ డని యతండు నొడివె. ౧౫
- క. గుట్టెల నెఱిగి తలుపుం, దట్టితి మార్పలుకురామి దార్ధ్యముకొలఁదన్
నెట్టితి గొట్టితి భిత్తిక, లట్టితె యటమటించె నడరెను టంపుల్. ౧౬
- క. విచ్చెన్ వాకిలి గదిలో, ముచ్చముడిఁగి యుండె నొక్క-మూలను వెలయా
లచ్చెలికాడును సగపాల్, చచ్చి నిలంబడియె నొక్క-చక్కటి నిసిరో. ౧౭
- క. పొదపొద మెన్నడు నీవీ, సదనంబునఁ గాలుమోపఁ జనదని పడుపున్
ముదియ నదలించి పంపితి, బదపడి చెలికానిఁ గదిసి బావురె! నిన్నున్. ౧౮
- ఆ. నమ్మి బేలుపోయినాడ నావెంగలి, తనమ నన్ను నింతదనుకఁ దెచ్చె
జ్ఞాలుఁ జాలు నీదుసంగతి గోముఖి, వ్యాఘ్రములు పసింపవలవ దిచట. ౧౯

వ. అనుటయు నతండు పశ్చాత్తప్తుడై బుద్ధితెచ్చుకొంట మాలి వేగిరిండును - సైబ్రదు
కెల్ల వీధిపా లొనరింతునని నన్ను జంకెనచేయం దొడగొనంత నేను జిలువవ్వు
వెలొచ్చి ౨౦

క. చాటింపు. మెల్లభూముల, జాటింపుము నన్ను నోరి! జడమతి! నాకుం
జా టన్న దున్న వంటరా!, టాటోటుం మకు నాకడ స్థల వంటరా! ౨౧

అ. ఇచ్చవొడమిన్లు లేదేని గావింప, వచ్చు గాని పాయవలయు నెచు
నా నతండు రుద్రుడై నిష్ఠలుమిసె ను, శ్మశ్రమ యయ్యె వాని జక్కజేత. ౨౨

వ. అంత నేను గత్యంతరంబు కానరామింజేసి ౨౩

క. లేఖకు నంపితి రక్షక, శాఖాధిపుకడకు నంత శాంతార్థముండై
నాఖరవృత్తిని సైచి ద, మాఖేలాలోలబుద్ధి వగుమని నన్నున్. ౨౪

క. చెలికాడు కొసరి గేహము, వలనన్ వెలుచడియె గడుసువా డితడంచుం
దెలిసియుం జేపట్టితి నా, చెలికారము వీని సవనచేయదె యంచున్. ౨౫

క. నామాసల్లె నాజడి, పోయె గదా వీనిపొత్తు పోలనిదని మ
చ్చేయొర్గు లెంతసెప్పిన, బాయనికూహమ్ము నన్ను బామరుజేసెన్. ౨౬

వ. ఉల్లిమోక న్మల్లెపూలు పూవజేయం గడంగిన నా వేమలు నేమిసెప్పుదునై న
నియ్యకార్యంబు యుక్తసమయంబునన్నన్ను బ్రబోధించె - నిది నాకన్నువివ్వడ
యేని యీచెడగరపునెయ్యంబునం దోగి యమూల్యంబగు నాకాలంబు నిత
నికి రిత్తవెచ్చించి నే డవలంబించిన యేకాంతజీవనమ్ముజోలికిం బోక వీనిచూ
పించిన దుష్పథమ్ములంబడి దిక్కుగాన కల్లాడుచుండెడివాడె - గాని ౨౭

క. ఏమానవుండు భగవత్, ప్రేమావృత్తు నెదిరి బాధపెట్టంగ జాలున్
నామది పవిత్ర మగుటన్, సామి సదా నెరసులోర్చి సాకెను నన్నున్. ౨౮

మం. తొలకరియంద యీ దుస్సహందైన, పరిణామ మొదలి మద్భావిజీవనము
గుస్తరింపగ ననుకూలించె మిగుల, నీశ్వరుం డర్థమై నీబోనకాని
బ్రేవలే దనుచు జెప్పెడివా డెవండు, నానిద్ర విరియించి నన్నుద్ధరింప
వచ్చినహితుం డీ సువారంపువాడు. ౨౯

వ. అయ్యది యట్లుండె - నీ దుండగమ్ము బాహిరపోయిన వెంటన వంటరి నాశన్నిధి
కేతెంచి మీ రమాయకులు - పసివాడే నలవోక మిమ్ము వంచించు - నిట్టి
మీకొలు వభిలషణీయంబు గా - దొండు దెఱకుం జనెద - నన్నజ్ఞయి - డని
న న్నుజ్జనచేసి - నయ్యవసరంబున ౩౦

- ఆ. నన్ను మున్నువిడిచి చన్నట్టిలేకరి, కూళ యన్నతలపు గూరఁజేసి
నామనమ్ముఁ గలఁచె నీమిత్రమే యటం, చెఱిఁగి దుర్బరార్తి నెఱిసిఁగాడ. ౩౧
- క. అతనిం బ్రసన్నుఁజేతకు, శతధా యత్నం బొనర్చి సఫలత లేమిన్
వెతపాల యైతి నకటా!, యతు కతుకే యెంత దిద్దిసప్పటికై నన్. ౩౨

* *

౨౪ ఇ ం టి కి

- గీ. ఆఫ్రికాభూతధాత్రి నాయడుగు మోపి, సాగనంపినవాడ వస్త్రత్రయమ్ము
తెలిసెఁ దత్తులకు నస్త్రదీయత త్వ, మెఱుకపడె వారిజీవనం బెల్ల నాకు. ౧
- ఆ. పాడిపట్టుపనులు పై కొనె నచ్చోటఁ, దీనసాఁగె భారతీయసేవ
పెద్దకాల మందుఁ బీతమ్ము పెట్టఁగాఁ, దగినయవసరమ్ము దాపరించె. ౨
- క. ఎక్కటిమనుగడ పెక్కులు, చిక్కులకు న్మూల మగుటచే భరతోర్విన్
ద్రొక్కి కుటుంబముఁ గై కొని, యక్కడికిం బోక సుఖద మగు ననుకొంటిన్. ౩
- వ. మఱియు నాఫ్రికాభారతీయుల కడగండ్లు మాతృదేశంబున వెగ్గలంబుగాఁ బ్రక
టించి తదీయాదరంబు వడయుటకు సైత మీపయనం బనుకూలించు నకాఁ దలంచి
వేయెనమన్నుట తొంబదియాఱగు శరత్తునడుమం జెలికాండ నొప్పించి జాతీయ
మహాసభా, విద్యాపరిషద్వ్యవహారంబు లాదంజీమయాఖాన్, రుస్తుంజీల కప్పగించి
కాళిఘట్టమ్మున కేగుధూమనావ నెక్కితి-నందలిపథికులు కొందఱు నానేస్తకాం
డగుటంజేసి ౪
- క. ఊరు దొక్కనికడ నొక్కని, సరసన్ దమిళంబు నొకనిసన్నిధిఁ జతురం
గరహస్య మభ్యసించితి, నఱవమ నా కప్పు డంటె నల్పల్పముగన్. ౫
- క. హిందూర్వి కేగినంతన, యందుం గౌళలమువడయ నాసించితి నై
నం దై వయోగమున నా, కుం దీఱనిదయ్యె నాటికోరిక నేడున్. ౬
- మం. ఏ నాఫ్రికాగడ్డ కెక్కినవెనక, నేర్చిన చదువెల్ల నిర్బంధమంద
యఱవమ్ము గఱచితి నాఫ్రికాబందె, నెరవాడలోఁ బరియించితి నుదుదు
ధాటిమై మాటాడఁ దగునేర్పులేమి, నడుగునఁ బడుచున్న దఱవ మాపిసరు
కడుచింత గూరు నక్కథ నెత్తుకొన్న, నాఫ్రికారాష్ట్రంబులందుఁ గట్టెంచు
దాక్షిణాత్యులు నన్నుఁ దమజీవగఱ్ఱ, వడువున భావింతు వా రెల్లప్రొద్దు
ఘెరలాడుచుందు నాస్పృతిపథంబందు. ౭

- ఆ. అటవలొండె నొండెనాండ్రులు నాకంటఁబడిననాఁడు వారిపట్టుదలయుఁ
ద్యాగపాటవంబు తలఁపునఁ బాజీ సెం, తోషపెచ్చయములఁ బోగుచుండు. ౧
- గీ. అక్షరాస్యులుగారు వా రాఫ్రికాక, శాంతియున నెఱజోమలై తొలించి
నట్టివారెల్లఁ జదువులో నట్టివారె, పొట్టుకూటికి నెఱుఁగట్టుచున్నవారె. ౨
- క. కపటచ్చాయ నెఱుంగని, సుపరిత్యుల వీరమనకు చూడారెక్క నా
కపు డాడరాద భాషా, వివర్యయం జెంత పెఱుపెగుచుచున్నె. ౧౦
- క. అందమకుగ నాంగ్లేయము, హిందూస్థానియును వార లెఱుగినకతివన్
బొందుపడెన్ మావను; లి, బృందులు రాచయ్యె నెట్టిపట్టులైనన్. ౧౧
- వ. కాని దాక్షిణాత్యులు నాయెడంజూపు గారవమ్మునకుఁ బ్రతిగా నేను కమింముం
జదువనెంచి యిండుక సఫలతః గంటినవ్వల భారతదేశంబునఁ జెలుగువాన
నభ్యసించఁ బూనితిఁగాని తత్ ప్రయత్నము వర్ణనమామూయముం గడచి
యవతలకుఁ బోనేరదయ్యెనిట్లు దాక్షిణాత్యములు చాలినంతవట్టు నా కబ్బు
నదృష్టము కలుగదాయెనిక ముందేని కలుగవలె తలంతుఁ-గాన దాక్షిణాత్యులు
కామక హిందూస్థాని నేర్పురచు భాషవిశ్వాసంబుతో నున్నాడ-నాఫ్రికావాసు
లగు దాక్షిణి లించించుక హిందీ నెఱుంగుదు-కాని తమనేర్చి నాంగ్లభాష
కెక్కడ ముప్పవాటిలునో యన్న భయమ్మున నింగిలీనుఁ గట్టచినవార దేశభాషల
పట్ల నాదాసీన్యముంజూపుదు-రది యట్లుండె. ౧౨
- గీ. అపుడు మానావికునిచెల్మి యమరుకతన, నాతః డాత్యవిచారార్థి యగుటకతనఁ
గడలిపయనంపు సుద్దులకంటె బలిసి, నడిచె నాధ్యాత్మికాభాషాములు మాకు. ౧౩
- క. నీతికి నెఱుకకు వింగడ, మీతఁడు వచియించు నేనునెడ విశ్వాసం
బేతఁడు నిల్పునో యాతఁ డ, పేతాంహ స్తతి యటంచుఁ బేర్కొనుచుండున్. ౧౪
- వ. నీతికిం దగుతగములు నిర్ల యించుమతుం బతని దృష్టిలో రి త్రమతంబ-యీ గొడవ
కెల్ల నా యాశుబువ్వనేమంబ నిదాన మాయె - న న్నతం డెఱచి నేలతినవని
నిందించు - గూరగాయలంబలె బశుపక్షులపైత మీశ్వరుండు మానవులిండి
కొఱకు బుట్టింపఁ డెట్లని వాదించు - నిట్టి చర్చలు మమ్ము లోఁతులకుం
గొంపోయె - గాని యెవనిదారి వానిద - నీతిధర్మంబుల కరమరికలేదని యొడ
పెద్దయుఁ గలదని యేనును సిద్ధాంతము లొనర్చితి - మివ్విధంబున నయ్యాయ
ముచ్చటల న్మునుగుచు నానందపరసీమలం ద్రొక్కు-చు ౧౫
- క. ఇరువదియు నాల్గునాళ్లకు, నురలుచుఁ బింపిల్లుగూయు హక్కినదిసాం
పరయుచుఁ గాళిఘట్టముఁ, దఱిసితి మాత్రవని గాంచి తనిసితి నాత్మన్. ౧౬
- వ. ఆనాఁడ ధూమశకట మెక్కి- బొంబాయినగరమ్మునకుం బయనముసాగించితి.

౨౫ హిందూదేశమున

గీ. దారినడుమం బ్రయాగమ్ము తగిలె నచట, బండి ముక్కాలుగంటసే పుండుఁ గాన
రాణకెక్కిన లెన్నగరంబు చూడ, నౌషధం బొండు విలువఁగా సరిగినాడ. ౧

వ. అయ్యాయితావులు పరికించి మందుఁగొని నచ్చునంతలో శకటంబు మెలమెల్లఁ
జాగుచుండె - నంచెకాపరి మంచివాఁ డగుట బండి నొక్కనిముస మాచెఁగాని
నా యడ పొడ కానిపింపమింజేసి నామూటముల్లెలఁ బదిలించి యుంచె - నవ్వల
నే నొక్కపూటకూటింట బసపెట్టి యాంగ్లేయుఁడు పయ్యెనీరుపత్రికాసంపాదకుఁడు
నగు చేజనీ కుఱుగఁగిరికిం జని నేటాలుభారతీయులంగూర్చి నాపంపువార్త లాద
రింపుము - ధర్మవృత్తిక వేటొండు నా కింపితము గా-దని పలుకుడు నుచితమగు
సాయంబానర్తు నని యతండు నన్ను గారవించె - బదంపడి రామణీయకరాశి
యగు త్రివేణీసంగమమ్ము నాప్యాయముగాఁ దిలకించి భావికర్తవ్యాలోచనము
లతో నాటిరేయి గడపి ౨

క. వటువాత లేచి బొంబయి, పురమ్మునన్ డిగుట కిచ్చపుట్టమిని సరా
సరి రాజుకోట కేగితిఁ. గరఁగితిఁ బ్రియబంధుకోటిఁ గనుకలిచేతన్, ౩

గీ. ఆఫ్రికాభారతీయ బాధావమాన, దర్పణంబుగ నలతిపొత్తంబు నపుడ
వెలువరించితి వదనంపువెలుఁగుఁ బట్టి, పచ్చపుస్తకమని పేరుపడియె నద్ది. ౪

మం. భారతక్షోణిలోఁ బ్రథితిగన్నట్టి, యఖిలపత్రికలకు నద్దాని నంపఁ
బయ్యెనీరుముఖ్యసంపాదకుఁ డైన, చేజనీ మునుముందు చేసెదద్వ్యాఖ్య
తత్పిండితార్థమ్ము తరలెను నీమ, కద్దానిసారాంశ మాఫ్రికా కేగె
నేటాలునందు వన్నియకెక్కినట్టి, యెల్లపత్రికలందు నిది యచ్చుపడియె
జనపెద్దటికలు చెలరేగె దీని, కాఫ్రికామన్ని నా కగపడ్డచెడ్డ
కడగండ్ల కిదె మూలకారణం బయ్యె. ౫

ఆ. బొబ్బజాడ్య మపుడు బొంబాయినగరాన, వేమొగాలతోడ విస్తరిల్లె
నెచటవిన్నఁ గన్న నేడ్పులు పీన్లులే, ప్రళయరుద్రనాటపాటవములే. ౬

వ. రాజుకోటయు ని మ్రహామారిపాలఁ బడునో యని యే నపుడు బీతుకుడిచి యనా
మయాపాదకకార్యంబులందు నానేర్పు పెద్దదియగుటంజేసి నాసేవ సంగీకరింపు
డని దొరతనమువారిం గోరుడు వారు నన్ను రోగపరిశీలకవర్గంబునం దొకశభ్యు
నిగా నియమించిరంత ౭

- ఆ. మఱుగుదొడ్లు తద్ద గరగరగా నున్ని, వలయుఁ గాన వాడవాడ కేగి
చాటుపెరడులుండునందుల గొంతులఁ, గంటి సభ్యులెల్ల వెంటననుమ. ౮
- క. తమదొడ్లు చూడ నిరో, ధమునెప్పుక వేదవారు తల్లయుఁ బెద్దయ్యే
మముఁ జూచిరి మాచెప్పిన, సమస్తసంస్కార లోనకృపాజాగిరి దీక్షిత్. ౯
- క. ధనవంతులు తమపెడలిం, గనుఁగొంటును నిచ్చగించక మము న్నను
ల్కనగాఁ జూచిరి యిద మా, వినిచెడిహితవాక్కు లెట్లు విందును వారల. ౧౦
- ఆ. ఎట్టకేని దానియిగడఁ బరికించి, ఘోరచరకభాషఁ గుడిచినాడ
గౌలు తేమ కీములు గాఢాంధ మింకేమి, వేరుకొందు నాచెరటిరోత. ౧౧
- ఆ. ఇలకు నంటనీక మలమూత్రముల నయక, పాత్రమండ పెడిచి పవనమునకు
వెల్తుకునకుఁ వగినవీలిచ్చుచో దొడ్డి, హరిదేయలాల వంద చచ్చు. ౧౨
- గీ. అవల మాతంగవాటిక కరిగి మాల, మాదిలవొడ్లుఁ గన వారు మనసువోయె
సాటిసభ్యుల కీకాంక్షఁ జాటినంత, నమ్మితం బరిచివూర్చు మవతరించె. ౧౩
- క. తుట్టతుద కొక్కసభ్యుం, డెట్టో తనచెలరాక కిట్టుంజీయెన్
మొట్టమొదలుగాఁ గన్గొని, కట్ట బంపడితి మాదిలగూడెంబున్. ౧౪
- క. వెలివాడవారలు నృముఁ, దిలకించినయంత నడిచి దిగ్భ్రమిషణి క
వ్వల మీమఱుగుంబెరడుల, కలరూ పెఱుఁగంగ నేము కడుకొనువేడ్కన్. ౧౫
- క. వచ్చితి మని యే నన మే, మెచ్చట మలమూత్రశాల లెచ్చలు దైవం
బిచ్చినబయళ్ళకుం జని, నిచ్చలు శకృదార్తి మేము సేకెడ మన్నా! ౧౬
- క. మిముబోటి నాగరికులకు, రమాకృపాలబ్ధ సుఖపరంపరులకుఁ గా
క మలీమసులకు దారి, ద్రవమగుులకు నెట్లు మఱుగుతావులు చిక్కున్. ౧౭
- వ. అని నమ్రతాదైన్యంబులు విరియ వారు మాఱుపల్కిరంత నేను ౧౮
- క. మీయిండ్లఁ జూడ నొప్పెదరా యనుమఁ గొంకజేల రండి కనుడి
మాయిండ్లొకయిండ్లా గుసి, నో యెలుకలకొంప లెల్లరోతలగంపల్. ౧౯
- క. అని వార లాడి రంతట, జనంగములు నిల్చుపెక్కునదనంబుల నే
గనుఁగొని వానివెలందికి, నగూనవిస్మయము హర్ష మందినవాడన్. ౨౦
- మం. కలయంపిఁ జల్లి చక్కడనాలు నిక్కు, జలుఁగుముగ్ధులు రచించిరి చత్వరముల
గోమయమ్మునఁ గొత్తకొత్తగా నాల్గు, దెసల గోముఖమును దీర్చి రింటింట
గుండలు చట్లు మూడుళ్ళు సానికలు, ముంతలు పిడతలు మొదలై నయట్టి
మృన్మయపాత్రముల్ మెఱుగులు క్రొక్కు, చందాన దోమిరి చండాళకాంత
లేవోటికిం జీడ లెట్లురానేర్పు, నేల మామేల్కొల్పు లిచటివారలకు. ౨౧

- వ. అయ్యది యట్లుండె-నంత మాస్వచ్ఛందసేవకసంఘము రాజకోటం గల చైత్యం
బులపైతము పరికింపఁబూని మున్నుం దొకవిష్ణ్వలయమ్ము నావేశించె-నందలి
ప్రభానార్చకుఁడు మాకుటుంబమిత్తుఁ డగుటంజేసి ౨౨
- క. గుడినెల్ల మాకుఁ జూపఁగ, నొడఁబడె నాతండు మా హితోక్తులనెల్లన్
దడయక పాటించెద నని, కడుమక్కువఁ జూపె సాధుగణ్యుం డగుటన్. ౨౩
- క. అతఁడు నెఱుంగనికసటుం, బ్రతు కిడ్చుచునుండె నొక్కప ట్టాగుడిలోఁ
జితచితలాడెడు నెంగిలి, మెతుకులపుల్లయలు ముఱిగి మెండుకొనంగన్. ౨౪
- క. పావిత్ర్యనిలయ మనుకొను, దేవళమున గాలు కవియుదెంచుట నస్మ
ద్భావమ్ముకలఁగి దుఃఖి, ప్లావితమై నాఁడు నన్ను బాధించె గడున్. ౨౫
- వ. కోవెల యనం బరిపూతక్షేత్రగిరిబనియు నందు శౌచవిధి నతిజాగరూకతమై
బాటింపఁదగు ననియు మనతలంపు-ధర్మత త్త్వవేత్తలు లో వెలి వెలందితనము
కామక వలయు నండ్కు-కాని దేనిదారి దానిద యయ్యె. ౨౬

* *

౨౬ రా జ భ క్తి శు శ్రూ ప లు

- మం. పరిపూతమగు రాజభక్తిలో నన్ను, దొరయువారలు జగత్తున లేరు లేరు
సత్యమ్ముడెస నాకు సహజానురాగ, మెలయు తేతద్భక్తిహేతువై యుండు
మెఱమెచ్చులకు దీని మెఱయు తే నెఱుంగ, నాభిక్రాధాత్రి నాయరుదెంచునట్టి
ప్రతిసదస్సున రాజభక్తిగీతమ్ము, వినిపించు గాయకవితతితోఁ గలిసి
తత్కృతిం బాడితి ధర్మ్యం బటంచు. ౧
- క. నా యెఱుంగనిదోసము లాం, గ్గేయులరాచఱికమందు లే వైనను ద
ద్దేయంబును మన్నించుట, చేయందగుచేతి యని వచింపఁగ నోర్తున్. ౨
- వ. ఆనాఁ డాంగ్లేయరాజనీతి సౌఖ్యదాయకం బనియు నాభిక్రాయందు సాక్షాత్కరిం
చిన వర్ణద్వేషము దేశకాలానుసారెగాఁ బాడమినద కాని తెల్లవారి సహజలక్ష
ణంబు కాదనియు విశ్వసించితిఁ-గాన ౩
- ఆ. అవనినాధభక్తి నాంగ్లేయుల న్నట్టు, మిగిలి తాళ మరసి మేళ మెఱిగి
దొరలు పల్కు-పలుకుతోఁ గంఠము న్గల్పి, పాడినాడ రాజభక్తిగీతి. ౪
- క. అక్కఱ పోసఁగినవేళల, నిక్కెఱుంగని రాచబత్తి నెఱిపితి దానిన్
రొక్క-ముక్తనకును మేష్టల, కొక్క-పుడె నమ్ముకొంట కొడఁబడ నైతిన్. ౫

వ. ఏను మాతృభూమికిం జేసినవెన్న - విక్టోరియా రాజ్య కీ రోల్స్ సకార్యక్రమ మార
బ్రమయ్య - నేతన్తహా నిర్వహణముపొంతు రాజకోటయం దేర్పడినదశమునం
దేను బాల్గాని యథాశక్తి నిర్వహణకంఠగు వ్యభిచారము - వెండియు
మాబాలురకును రాజకోటబాధనాభ్యసన కళాశాలా విద్యార్థులకును రాజధాని
గీతము సేప్పితి - గాని యహంసాధర్మమకేలనము ముమ్మడిమై వాజ్ఞనశముల
దేస జాగర్య హెచ్చినకొలది నా కీకృతియం దాదరము కోలగె - నెట్టులన
నందలి ౩

క. రాజదేవుల గుణప స, మాజంబున జేర్పు మట్టి మాయాచల మ
ర్వాజము లడఁపు మను నుడు, లేజెల్ల! మదియబ్బి కింక వి వయ్యెన్. ౨

గీ. ఏలికకు దాయలై నవారెల్ల భూర్తు, లగుమరొ బోషమందియు నగునె వారి
దీర్ఘరుం యొకండ్ల చాలువాఁ డిట్టియెడల, నెత్తడు పండ్లును నెత్తోపి యితఁ డచంగి.

వ. ఈకృతింగూర్చి నాకొదవిన సందియములనెల్ల నానెచ్చెలియు భిషజుణియు
నగు బూధునకుం దెలుప నతఁడు నాయాశయముదెద్దచేసి యహంసానిరతి గల
వాని కిప్పాట సూత్రపడ దని సందేహించె-మరియు ౪

గీ. ఆఫ్రికాభారతీయ దైన్యముగూటిచి, కోటలోఁ గరవ త్రము గూర్చునాడు
తగినతావుల కేగి యేతత్సమస్య, రచ్చలోఁ బెట్టవలయు న నిచ్చవోడమె. ౧౦

క. మునుముందుగ బొంబాయికిఁ, జనుదెంచితి న్యాయమూర్తి సత్తము రెనడే
గనుగొంటి నతడు నాప, ల్కి-నవిన్నపమెల్ల నాలకించెను గరుణన్. ౧౧

గీ. అతఁడయిట్ల నన్ను దయాజ్ఞి యాదరించె, నిరువురు స్నేహతాపైత కేగుమనిరి
పెద్దతగవరై యిట్లు సెప్పినకతాన, నాకు మెహతామహత్వ మంతయును దెలిసె.

ఆ. అంత నతనిచెంత కరగితి సాధ్వసా, విష్ణుమైనమనసు వెనుక కీడ్వ
బొమిడికములేని బొంబాయిసమ్మాట్టు, కొమరునట్లు నన్ను గూర్చిచేసె. ౧౩

వ. మఱియు నమ్మెహతా యిట్లనియె. ౧౪

క. నీయుద్యమంబు విశ్వ, శ్రేయోవహ మది కడుం బ్రసిద్ధి గడింపన్
జేయఁ దగు నిచట నొకసభ, నాయోపినతోడుపా టావరైచె నీకున్. ౧౫

క. బొంబాయిసింగ మీశర, ణిం బల్కి సభాదినంబు నేమించి ప్రిసా
దం బార నన్ను నంపుడు, బంబినహర్ష మ్ముతోడ బసకుం జనితిన్. ౧౬

క. ఆవలఁ దత్పురి గల మా, బావను దరిసించుపొంతుఁ బయనించితి రో
గావలికిన్ వశపడి నా, నావేదన లందుచుండె నాఁ డతఁ డకటా. ౧౭

ఆ. అతఁడు నిస్సవ్వఁ డగుట నస్మత్సహోదరి, యూడిగంపువేఁగు నోర్వలేమి
నరసి రాజకోట కరుదెమ్ము నా నియ్య, కొనియె భావుకుండు కొయ్యలేక. ౧౮

ఆ. అంత నాలసింప కక్కతో బావతో, నరిగినాండఁ గాణయాచి కెంద
తెన్నిమందు లిడిన నెద్దిచి తదోగంబు, ముదిరెఁ గాని సుంత బెదరిదయ్యె. ౧౯

క. బావన్ నావసియించెడి, యోవరిలో నిల్చి యెల్ల యుపచారములన్
గావించితి రేయుం బవ, లావంతయు విసువులేని యాదటతోడన్. ౨౦

క. కనుమూత లేక వేళకు, దిను తెఱుగక సేవచేసితిం బావకు ని
ప్పనిలో నేటాలుసమ, స్యను మఱవక యుంటి గ్రంథసంధాయకతక. ౨౧

ఆ. ఎంతపడిన దైవ మెడపెట్టె భావుకు, దుర్గమార్తి జలధిఁ దోచె నన్ను
బావ నట్లుకొలుచుభాగ్యంబు కల్పిచే, నపుడుకొంతదుఃఖ ముపశమించె, ౨౨

గీ. తెగులుగొంటుల కిట్టు లూడిగముసేయు, కోర్కి నానాటికే న్నాకుఁ గొనలుసాగె
నేత దుపచారములమీఁది ప్రీతికతనఁ, జుల్కఁజేసితి నొకొకప్పు సొంతపనులు. ౨౩

వ. అపు డప్పు డిట్టిచాకిరిసేతకు నాయిల్లాలిన కాక మాకుటుంబమువారి నెల్ల నియో
గించువాఁడనొకనిసంతుష్టికై కాక డంబము వలచియుఁ బ్రజాభిప్రాయమునకు
వెఱచియుఁ గావించుసేవ నిరర్థకమయది సేవకునాతోన్మిన్నతి నడంచు నూడిగం
బెయ్యది హృది నానందితముఁ గావింపజాల దయ్యది కొలువుకాని కర్థదాయ
కమ్ము కామియ కాక సేవ్యునిసైతము సుఖతుం జేయనేరదు-మఱియు ౨౪

ఆ. చిత్త మెప్పు డార్తసేవావిధానమ్ము, మరగి తాఁ బ్రమోదమగ్న మగునో
యపుడ భోగజాల మర్థమ్ము వైయర్థ్య, భాజనం బటన్న భావ మొదవు. ౨౫

* *

౨౭ బొం బా యి స థ

క. మాసోదరిభర్త మముం, బాసినమఱునాఁడ దుఃఖభారము నెట్లొ
తోసిచనితిన్ సభాదిన, మాసన్నం బగుటఁజేసి యలబొంబయికిక. ౧

వ. మెహతా శున్ను ముదలవెట్టినట్ల సభాపూర్వదినంబున నతనిం గంటి - నప్పు
డప్పెనుమానిసి ౨

గీ. వ్రాసి తెచ్చితె నీయుపన్యాస మెల్ల, గాంధి ! యది యెన్నిపొరటల గ్రంథమయ్యె
ననుడు నంజుచు నంజుచు నాశుభక్తి, నొడువనెంచితి నంటి రాల్పడ నెలుంగు.

వ. అంత ఖిరోజిమామెహతా పిస్తయంబు నభినయించువాడు నన్నుంగని యిట్లనియె.

క. తగ దీతెఱంగు తగ దీ, నగరంబున వార్తలంపు నడవడి కలవా
రెగుడుదిగుడు కవనంబుల, కగవడరో వాఙ్మక్తింబు నచ్చొత్తిచింకె. ౫

గీ. వ్రాయు మిపుడేని బిరబిరవ్రాయు మెల్ల, వాట్లువడి తెల్లవాఱుచోడలన దాని
నచ్చువేయింపవలయు న్నిటెననాడె, యంతయో యంతయో పలం బబ్బు సభకు.

గీ. అనుటయుం దెల్లఁబోయి గత్తొంతురంబు, లేమి శరవేమున నాగులేఖనంబు
పూర్తిగావించి ముద్రణంబునకుం దాచ్చి, పవ్వళించెతి గుండీయబరుపు పించి. ౬

గీ. తెల్లవాఱె సభాకాల మల్ల వచ్చె, నచ్చెరువుగొల్పె నా క మృహశమింపు
కొలుపుచెవి కంటదాయె నాపలుకుపల్కు, ననుచుచుం జెంచివాడె గంకన్వరంబు.

గీ. ఇంక నెత్తిలి భాషింపుమీ యటంచు, నటుమఁగా జాగె న మృహతామసేసి
యెంతగా న న్నతఁడు ప్రోత్సహించినాడో, యంతగా స్రగ్గఁబాడె నాగొంతురవలి.

వ. పదంపడి నాచిరంతనవయస్కుడగు కేశవరావు చన్నవర్ణం నభయండి లేచివచ్చె-
నతని యెలుంగు గంభీరమైనద - కాని సభ్యులు 'వాఛా'ను వలచుటంజేసి నాపని
నతండు విన్నాణముగా ముగించె - బరిపత్తి పంజ మాకడెట్టిన ట్లయ్యె -
సడన్యులు నాయుపన్యాసము నిమిగ్నల మెచ్చిరి - కాన నా కెనలేని యానంద
ముదయించె - వెండియు నయ్యవసరంబున ౧౦

క. నాయకరత్నము మెహతా, నాయుక్తులఁ బెద్దసేయ నా కది గంగా
తోయమునయందు బుగ్గిరిన, తోయమున నోమరాని తోవము గూర్చెన్. ౧౧

వ. మఱియు నానాడు మన్నిత్రులగు ధర్మవాదులు మువ్వ రాఫ్రికాకు విజయంచేసి
నాయుద్యమంబునకు బాసటయోడు మని బాసయిచ్చిరి-కాని యయ్యయి నిరో
ధములకతన వారు నన్నాచుకొనలేకపోయి-రంత నేను బొంబాయినగరంబును
గాలించి గాలించి నాసీమచెలికాడగు పేస్తనజీని గన్గొంటినితఁడు ౧౨

క. అసమానశేముషీ సా, రసమగుడు ధర్మవాదిరత్నము; శాకాం
ధనులము గావున మాకుం, బాసఁగెను జెలికార మాంగ్లభూవాసమునన్. ౧౩.

గీ. కోవిదుఁ డతండు ఘూర్జరకోశరచన, కగ్గపడే నప్పు డుభయభవ్యప్రసంగ
మైనయంతన వేర్పిమై నాఫ్రికాకు, వచ్చి తోడ్పడవో యని వాని నంటి. ౧౪

గీ. అతఁడు నా కణుమాత్రీ సాయం బొనర్చ, నొల్లమియ కాక ననుసైత మల్లగడ్డ
కరుగఁ దగదంచు నెచురించె భరతభూమి, లేదె మనసేవ కని మూఁతురించి పలికె.

వ. వెండియు నచ్చెత్తికాడు నన్నుంగని ౧౬.

- గీ. మాతృభాషాభివృద్ధికై మన మొనర్పఁ, దగినపను లెన్నిలేవు? సంతతము ప్రబ్ధి
వచ్చు పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవైభవంబు, తెల్ల మొనరింపవా జనురేళమునకు. ౧౭
- ఆ. ప్రకృతిశాస్త్రమునకుఁ బరిభాష లేను శో, ధించుచుంటి నిపుడు తెఱపి లేక
మంద లనియ లేని మత్కార్యభూమిలో, వింటివా యిదెంత వీసమంత. ౧౮
- ఆ. కోట్లకోటఁదిప్రజలు కూటికి గుడ్డ క, ల్లాడుచుందు రిందుఁ జూడవోటు?
చదువు లేక హృదయసామరస్యము లేక, సంఘ మడుగుపట్టుజూడఁ గనవో, ౧౯
- ఆ. భారతీయు లాఫ్రికారాష్ట్రముల సగ్గి, మగ్గిపోవుచున్నమాట నిజమ
కాని నిన్నువంటి కఱకరి వారికై, మీఁదుకట్టుకొంట మెచ్చుగాదు. ౨౦
- క. మునుముందు కదలి భారత, జన యి త్రీదాస్యపీడఁ జంఁగవలయున్
మెనుక నలవోకగా లగ్నానరు న్మనవారి కెచట నున్నను గాంధీ! ౨౧
- క. నీతత్త్వము సవరించుట, బ్రాత్రి యటం చెఱుఁగుదును భవాదృశు లైనన్
నీతో నెటాలుగడ్డకు, నేతేరక యునికి తనకు నెంతయు నించున్. ౨౨
- వ. అనుటయు నతనిహితవాదము న స్వసంతృప్తిపా లొనరించెఁ-గాని యీ సల్లప
నమ్ముకతనఁ బేస్తనజీవట్ల నావెలొనించుపెంపు పొంపిరివోయె-నతనిదేశాభిమాన
మునకు భాషాభిరతికి లెస్సపొంగితి-మానెయ్యం బీప్రస్తావమునంజేసి మిగుల
బిగిసె-నైన నప్పుడు ౨౩
- క. నేటాలుభారతీయుల, కూటువకుం గొలువునల్పుకోరిక నాకుం
గాటంబై కృష్ణుని యీ, మాటలు నాయులమందు మల్లడిగొనియెన్. ౨౪
- మం. పరధర్మమును లెస్స పాటించుకంటె, నిజధర్మ మెట్టిదేని భజించు టుఱువు
తనధర్మమునఁ జావు తద్దమే లిచ్చు, బరధర్మమునకొల్వు భయకారణంబు. ౨౫

* *

౨౮ పూ నా లో

- క. బొంబాయి నెడసి పూనా, కుం బోయితి లోకమాన్యగోకులు లచటం
బంబివకీరితి నిరుప, ఊంబులఁ బాలించుచుండ్రు సౌజన్యనిధుల్. ౧
- వ. ఏను దొలుతొల్ల బాలగంగాధరుం గదిసి వినీతుఁడనై. ౨
- ఆ. అన్నితెగలశాఖ యాశీస్సు లర్థించి, యిచ్చట్లు త్రొక్కినాడఁ గృప వెలార్చు
జ్ఞానుడు లోకమాన్యఁ డమ్మాటమెచ్చి నీ, పనికి వెల్ల రిష్టపడద రనియె. ౩

- గీ. రాజకీయప్రపంచ దూరస్థితుండు, సభకు సభ్యత్వం ఉంటు యాశాస్య మందుః
బూజనీయుండు సజినన్నబుధుండు రామ,కృష్ణభండార్కు ర్హుం డీకృతికి ననియె.
- ఆ. సభల నిపు డతండు సన్నసించెన కాని,యీకొనంగవచ్చు నిట్టికొలుపు
నతనిం గన్నవెనుక నరుడెంచి ఫలితాంశ, మెఱుకసేయు మనియె ఋద్ధబుద్ధి. ౧౭
- క. గోకులుః జూడుము గాంధీ !, నీ కక్కట మోడమెనేని నిశ్చీకుడనై
నాకడకు రమ్ము వేసట,నా సహాయుండ నాదు నలి ననిపల్కెన్. ౧౮
- వ. అంత నిట్టియుదారుం ఉంటున బాలగంగాధరుఃకు లోకమాచ్యుః ఉయ్యె-నితండు
నచుబోఁటి ప్రత్యగవచితుం నింత గారమించుచే యని యే న్నజంషుచు క్షేణసర్
కలాశాల నున్న గోపాలకృష్ణుని సన్నిధికిం జరుకు సమ్రహామహుండు నచుం
దనవానిగాఁ జేమించి నూత్నవిద్యాకించిబలె గుచ్చిగుచ్చి పుకీలించి నాకుం
దన్నగరంబునందలి సందర్శనీయుల నెల్లరం డెలిపి నీయువన్యాసంబు నాలింప
నురవణించుచున్నాడ నని నచుం జెబ్బచేసి తనవిద్యాలయంబు నలుకం దిప్పి
వలసినపుడెల్ల నీకు నాయుండ కలదనియు భండార్కురుచు త్తరము వాచెవిని వైవ
వలతు ననియుం బోత్సహించి పీఠుకొల్పె-నయ్యవసరంబున ౨౦
- క. మెహతా హిమాద్రియబ్దుల, మహానీయుండు తిలకు వాక్కిమాడ్కిని గంగా
లహరివలె సజ్జనస్తా, మహితుండు గోకులుండు నాదుమదికిం బోఁడెన్. ౨౧
- గీ. అద్విపతి నెక్కలే మల్లి నడుగుమోప, వెఱుతు మమరాఘగా వీచిపీఠులందు
నోలలాడెద మొనరింతు మోడపయన, మాడుకొననేర్తు మా తల్లియొకపీఠి. ౨౨
- మం. గోపాలకృష్ణగోకులుః ఉర్హణీయుఁ, డానాండు రాజనీత్యంశములందు
నస్మద్భద్రదయ మెంత యటిమె గోభూషి, నుండియు నే డంత యొత్తరించెడిని
బరు తెవ్వరేని మద్భావము నట్టు, లాకమించియెఱుంగ రని పల్కరింతు. ౨౩
- వ. అయ్యది యట్లుండె. ౨౪
- క. అంతట నే భండార్కురు, చెంతకుఁ జని నాదుమనవి జెప్పితి సంఖ్యా
వంతుం డాతండు జనకుని, వంతున న్నగరవించె వాత్సల్యమునన్. ౨౫
- గీ. అన్న నా కిప్పు రాజకీయములతోడి, జడ్డు సుంతయు లేకున్కి జగ మెఱుంగు
నైన నిన్ను నై రాశ్యోపహతునొనర్ప, నోడెద న్నీదువాదంబుయు క్తమనియె. ౨౬
- క. అభినంద్యము నీజతనము, సభ నాకే లంచు నుడువజాల మనీషా
ఋభుగురులు తిలగ్గోకులు, లుభయులు న న్నొనటన్న నొప్పెద ననియెన్. ౨౭
- క. వా రిచ్చగించునాడే, వారక పరిపత్తు జరుపవచ్చును భవదీ
యారంభము జయలక్ష్మి ప,రీరంభముకల్మి వి శ్తరిల్లుత మనియెన్. ౨౮

- వ. ఇట్లు పరమపూజ్యులు నిరాడంబరులు నగు నియంత్రాధిపతిగ్రామములు నన్నాద
రించి యనాయాసంబుగా ననారభటముగా సదస్సు జరిపించి నన్నంపి - రంత నే
జెన్నపురి కేగుడు దన్నగరంబునవారు నారాక కుప్పొంగి విద్యన్మణియగు సుబ్ర
హ్మణ్యుని యాజమాన్యమున బేరోలగము సమావేశపెడిచి - రందు నావినిచిన
బాలసుందరుకథ సభ్యులన్ మిగుల నాకర్షించె - మఱియు నే నయ్యెడ ౧౬
- క. అతిద్వీర్ణవాఙ్మఖము ము, ద్రితమ్ము పతియించుడుం బ్రతిపదం బవధా
నిత విని సదస్సు లాస, క్తతః జూపిరి పచ్చపు స్థకంబును విలువన్. ౧౭
- గీ. వేడివేడి గారెలవోలె వేలకొలది, పొత్తములు చెల్లె గీర్తిసంఘ త్రి గన్న
పత్రికానేత్రమండలిమైత్రి గంటి, నెల్లభంగుల నావేడు వెల్లివోడిచె. ౧౮
- వ. నాటి నాప్రింగము లన్నియు నాంగ్లభాషయంద నడిచె - గాని యింటిలో
వెలువడునంత సౌహృద్య సౌహిత్య సముత్సాహములు నాపట్ల మద్రపురమ్మున
బాహిరపోయె - నెమ్మికిం ద్రెన్వనిపాశంబులు లేవుకదా. ౧౯

* *
*

౨౯ వెంట నేరమ్ము

- క. పదపడి కాళీఘట్టము, గదిసితి బరిచితులలేమికతమున నానా
పదలం బుంగితి నచ్చట, గొడుగుచు గొడుగుచు సురేంద్రుని గొల్తునగంటిన్.
- ఆ. అతడు వంగదైవ మామాట లీమాట, లైనవెనుక నిప్పురాన నీడు
పలుకు నాలకించుప్రజ లుండరని నాకు, నుత్తలంబు గదురుచున్న దనియె. ౨
- వ. ఇక నమృతబజారుపత్రికా సంపాదకు డు నన్నొక తిరుగుబోతుగా నూహించె -
వంగవాసిపత్రికా యజమానుడు నీజోలి మా కక్కటలే దనె - నిట్టి దుష్ఫలి
తమ్ముల కే నోడక యింగ్లీషుమన్, స్టేటుమన్ పత్రికా సంపాదకుల గన్గొంటి -
నాంగ్లహైందవులగు వారు నన్నాదరించి యాఫ్రికాభారతీయసమస్య విలువ
కలదని యెరింగి దానింగుడిచి నాయొసంగిన యంశమునెల్ల బ్రకటింపఁ జాగి -
రం దింగ్లీషుమన్ సంపాదకుడు సాండర్సు నన్నాత్మీయుగా భావించి తన
పత్రికను నా కప్పగించె - నితనికి న్నాకును గడిదినెయ్య మేర్పడె నంట యతి
శయోక్తి కాజాలదు - యథాశక్తి నీయుద్యమంబునకు దోడ్పడెద నని
యియ్యదారుండు నాకు వాగ్దాన మొనరించి దానిని శతధా వాలించె - నాబ్రదిమి
యందు. డబ్బాటుగా బాటిల్లిన మధురాతిమధుర ప్రణయంబు లీదృశంబు

లెన్నేని గలవు - నాకు ఉంబములేమియు సత్యప్రణాళి కల్మియు నాండప్పు
 వెలారించునెనరునకుఁ గారణంబు లాయె - నిల్వడు నన్నుఁ దెచ్చవేకించె-నాఁకి కా
 యందలి యాంగ్లేయుల తప్పులం దెగడుటకు పొన్నలం దానెనుబకు నేను సంత
 యింపలేదని తా నెఱింగె - నెదిరియెడ మన మెంత కష్టముగాఁ జరింతు మంత
 వేగిరమ్ముగా మనకు న్యాయము లభించుననె నాయనుభూతి ఘోషించుచున్న
 యది - యిట్లనుకోని సాయము పొందించుకుం కలకత్తాయందున్నై మొక
 సదస్సు జరుప నెదురుచూచుచుంటి - నింతిలో జర్జునుమిత్తు, లిచటి శాసన
 నిర్మాణసభ త్వరలోఁ గూడఁ బోవుచున్నది - కాన మీరు వెంటనే రావలయు -
 నని నాకుఁ దంత్రీవాక్త నంపుటంజెసి కలకత్తా కాన్యకాగమలకు స్వప్తిపిప్పి
 నాయిల్లాలితో నిరుగురు బిడ్డలతో మేనల్లులతో ధూపనౌక నెక్కి - కేండ్లమూ
 తాఫ్రికాపయనంబు సాగించితి.

3

*
 * *

ఆత్మకథ

శృతి యథాగమ

గాలివానచిస్సెలు

- క. నడితరపు మైన్ద్రపులలో, గడు బిన్నజీకంబునండ కల్వనావిధుల్
నడుచుట నాలుమగలము, నడ లితశేతరవిద్య గల్వనావిధుల్. ౧
- గీ. మగడు చదువరిగానుంటు మగువ కోస, మాటురాకుంట నైకపంసానరణ్
యగుట నింటియతండు తోయలికొనర్ప, వలయు నాచార్యకంబు చిక్కులకునోచ్చి. ౨
- వ. కావున నేను ౩
- గీ. ఆలుబిడ్డల వేసంబునందు బాస, యెడల నాహామున నడివడికికట్ట
రీతిదెస బెద్దకాలంబు దృష్టినిల్చి, నైకపంసానరణ్ ముట్టియెడలముచుచ్చ. ౪
- వ. ఆనాటికథలు కొన్ని తలపునంబాటి నేడునాకెనలేనగచ్చ హత్తించు-మెడియుగి
- గీ. పతిని నేవించుటయ తనపాలి పరమ, భర్తమని విశ్వసించు మైన్ద్రవవధూటి
జాయ కొడయండనని భారతీయుడెంచు, నగుటబతిచేతికీల్పొమ్మ యయ్యెనబల. ౫
- వ. అయ్యది యట్లుండె - సభ్యత నర్థించువా రాంగ్లేయుల జీవనవ్యతుల నవలంబించ
వలయు నని యట్లానర్చిననాడ వారికి సంఘమునయందు గౌరవం బెర్పడునని
మన్ననలేనివారు ప్రజాసేవ కనర్పలని మున్ను నాతలంపు - కాన నాలుబిడ్డల
చీరసింగారములు నాయుచ్చకొలది నేమించి కోమటివేసంబు వడలించితి - రాను
రా నాంగ్లేయుల ననుకరించుట దూష్యమనియు, భారతీక నాగరికత యెల్లనాడె
ములం గ్రేడిసేయనట్టి దనియు నెఱింగి మాయంటికి దాని నాహానించితి- నీవిప
ర్యాసంబు నాయుల్లాలికిం బిల్లలకు నసమ్మతంబ - యెనను వారు నావాడమ్మున
కెదురాడనేరక నాచెల్లుబడి నుల్లంఘింపజాలక చెప్పిన వాలకమ్ములెల్ల సవరింప
జాగిరి - మఱి కొన్నినాళ్ళ కీతగులము నన్ను డిగ్గద్రావుటంజేసి నాగరికతా
కూర్పాసకం బూడ్చివైచి సుఖంపడితి - మెడియు నాలుబిడ్డలతో నాకాయానం
బానర్చుటకు నాకిదియ మొదలు-కాని ౬
- క. పలువురు మిత్రులు బంధులు, కలమ్మునం దుంట నాకు గడుగూరుచు నె
చ్చెలికాడ భియోక్తయు నై, యలరెడు నబ్దుల తరణి కథిపతి యగుటక. ౭
- ఆ. ఇంట నున్నయట్ల యింటర మెఱుంగని, బలధియాత్ర నవుడు సలుపగంటి
గాని గమ్యభూమి కడుదావునం దున్న, వేళ విసరె బెద్దగాలివాన. ౮

- క. అటచేత నునుటు లిడుకొని, తెరువరు లత్తటి విభిన్నధీదూరగులై
పరమేశ్వరు నిశ్చల ని, ర్భర నిర్మల భక్తియుక్తి బాడిరి దీనుల్. ౧౦
- క. హిందువులు ముసల్మానులు, నందఱు నొకతల్లిబిడ్డ లైరపు డంనుం
గొందఱు ముడుపులుగట్టిరి, కొందఱ నాస్తిక్య మట్టె గురువులువాఱ్ఱ. ౧౧
- క. తండ్రేలు మమ్ముఁ గని యీ, గండంబున కేమి యిట్టిగాడుపువానల్
తండ్రోపతండము ల్గని, యుండినవాఁ డీతఁ డీర లోడకుఁ డనియె. ౧౨
- క. అతఁ డెంతదిటవు నెప్పిన, మతి కూటట నొసగవయ్యె మా కాశాసం
తతి వ్రయ్యవాఁడ జటులా, స్త్రు తీవ్రతం బేర్చు విలయఝంఝూఝంపల్. ౧౩
- గీ. అదె విరిసె నావ యదె కలం బవిసె నన్న, రొద లనుక్షణ మెసరే. గె నెదలువీల
మిట్టతఁగలు ఊపిల్లి ముట్టడింప, నోడ యుయ్యాలుజంపాలు లూఁగఁజాగె. ౧౪
- క. ఏతన్మహాభయంకర, వాతార్భటి నిలిచె నొకదివారాశ్రము; త
ర్వాత మొయి శ్లేడలెను జల, జాతాపునిదర్శనంబు సమకుటె మాకు. ౧౫
- ఉ. ఎల్లరమోములందు నటియించె వినూత్నమహాస్సు, గాడుపుఁ
వల్లడితోడనే పరుగువాఱె హరిస్మరణేచ్ఛ, విచ్చె న
ల్లన పంచతాభయ, మనంతర మంతములేని యజ్ఞ తా
వల్లులు పృష్ఠిప్రమ్మి తెరువల్లను దప్పడుదారి కీడిచె. ౧౬
- క. అవ్వల భగవద్గీతులు, నివ్వటిలెంగాని తొంటినిశ్చలదీక్షల్
దవ్వలకుం జనె నెఱపులు, కవ్వంపనినాఁడు భక్తి కానంబడు నే. ౧౭
- గీ. ఈమహావాతవిప్లవం బామతిల్లి, తెరువరులనెల్ల నాదునెయ్యర నొనర్చె
నిట్టిచెట్టలు మున్ను కన్నట్టివాడ, నగుట నిగ్గాలివాన కే నలుకనైతి. ౧౮
- ఆ. కడలిచీడలేని వొడమవ నాకు ని, క్కతనఁజేసి గాలికసరువేశఁ
బేదగుండలేక వేటనఁబెట్టితి, నధ్వనీనసాధ్య సాపహృతికి. ౧౯
- క. చుక్కానువాని మెఱవడి, వాక్కుల నపుడపుక వినిచి వారలభీతిం
జక్కాడితి మిక్కిలిగా, నక్కఱకు న్వచ్చె నేస్త మయ్యది నాకు. ౨౦
- ప. మామయనించునోడయు దాని ననుసరించు నబ్దుల సెట్టివేటొందునావయు నిడు
ములం గడచి వచ్చివచ్చి దర్బానుఘట్టమ్మునం దుక్కుజీను దిగవై చఁగాని నేను
నిక్కపుంగనను కగ్గపడి బెగడిల్లుట ముంగలన కలదుగదా! ౨౧

అ గా లి వా న

- మం. పదియు నెన్నిదిగాళ్లు పయనం బొనర్చి, దర్బారుచేరము తఱియు, మావచ్చు కలము బొంబాయిలో నడలినగాఁడు, బాబ్బిపోగంబు తత్పురి నున్నతన నీరుజాబీజంబు లిర్విదిమూఁడు, వానరంబులు చెల్లుచట కుండుఁ గాన నిలిచి నైదుదిగాలు నిండెనువన్న, నోడ సంద్రమునందు యుండఁగలయుఁ బ్రజలెవ్వ రున్నెఁబొనుకోరాద, యని వెజ్జమానాక నంకిలికెట్టె. ౧
- వ. ఈ సత్కారము రెండవకప్పలికిలి ముట్టె-దర్బారుచందలి యాంగ్లేయు లీనౌకా యాత్రికుల వచ్చినదారిన నాఁడు దోలుటకు వెగ్గలంబుగా మొగ్గరంబులు పచ్చు చుంట యితనిముదలు కొకఁజేతు వాయె-నల్లులూచోన్నమునాకు సగరవార్తా విశేషంబు లెప్పటి వల్లడ మాకు నివేదించ జాగిరి-తెల్లవా రాచాటి కాగాఁడు సంఘీభవించి సెట్టి నొకదెన వెఱపించుచు నొకదెన బుడ్డించుచు నతఁడు తన రెండోడలం దిప్పిపంపుచో వచ్చువండువు లచ్చుకొందుమని సూచించుచుండిరి కాని తప్పజేప్పంగవుడు. ౨
- క. తెలవారి లెక్కనేయక, ఫలితం జెట్లైన నొడ్డువట్టించెద నా కలములఁ దప్పక పాంథుల, నిలపై డించెద నటంచు నెరఁగిఁ గ్రక్కెన్. 3
- గీ. ఒక్కదెన దీనభారతీయులు మఱొక్కదెన భజాసంపదధికార ధీబలప్ర పూర్ణులగు నాంగిలేయు లేవునఁ దెగింపఁగదనమిబ్బంగిభయదమైమొదలుకొనియె.
- గీ. అబ్దులా మన కీక వంగఁ డనితలంచి, యాత్రికులవంక కత్తెత్తి రాంగిలేయు లింటికిం గ్రమ్మఱిల్ల కిం దుంటిచేని, పంతమున మిమ్ము జలధిలో ముంతుమనిరి.
- క. మా పనుపుం దలఁదాల్చిన, మీ పయనపు వెచ్చమెల్ల మే మిచ్చెద మే లా వీడ లిచ్చగింపఁగఁ, బోపొండని భీతినీతి బోధించి రొగిన్. ౬
- వ. అయ్యవసరంబునం దేను యాత్రికులం గదిసి ౮
- క. జంకకుఁ డీధవళాస్యుల, జంకెనలకు; నంకిలింపజాలర మిము వీ రింకెన్ని యీఱతాఱల, కుంకించిన నించుకేని యోడకుఁ డంటిన్. ౮
- క. తెరువరులు నెమ్మి వీడక, ధరాధరములైరి వారిఁ దత్త్రీత్రీడా పరిచితుల నొనర్చి విసో, దరసమ్మన బుగ్గింజేయు తరుణమునందున్. ౯
- క. వచ్చెం గిసిమిసిపండువు, మచ్చికమై నావికుండు మా కాతిధ్యం బిచ్చె నపు డధ్వనీనజ, నొచ్చయ మది కూడికూడి యొకసభ యయ్యెన్. ౧౦

- క. ఆసభ గంభీరోప, న్యాయం బాసగిరిఁ బ్రతీచ్యనాగరికత్వ
శ్రీసరణిగుటిచి; మన్మథ, మాసమయమునందు జగడమందే నిలిచెన్. ౧౧
- వ. ఏలయన దర్బానునందు రేగిన యీకయ్యంబున కేన మధ్యబిందువ నైతి -
హిందూదేశమున నున్నతటి నే నాఫ్రికావాసులగు నాంగ్లేయులం బాడితప్పి
దిసంతులుకొట్టితి ననియు నేటాలుగడ్డనెల్ల భారతీయమయంబుఁ గావింపనెంచి
రెండోడలపజను డెచ్చితి ననియుఁ దెల్లవారు నాయెడ నెగుమోషిరి - కాని
కల్లపొల్లనమ్మికలు పెప్పి నేటాలున కరుదెమ్మని భారతీయు నొకనినేని యేనరించి
యెఱుంగ - నావచ్చు నావయందలి తెరువ ర్లనలుపురో త్రిక్క - దక్కెల్లవారు
నాయెఱుక కందని వార - యిక రెండగునోడవా రందఱు నా కపరిచితుల -
వెండియు ము న్నాఫ్రికాలో వెల్లడింపనియక్కర మొక్కడేని తత్రీత్యులగు
నాంగ్లేయులంగూచ్చి భారతంబున భాషింపనైతి - నావినిచిన యెల్లమాటకు
న్వలసినన్ని తారకాణ లుండె - నైనను దమసంస్కృతికి దాసులై తెల్లవా రిట్లు
పరిణమించి - రీమాన్సు నాకు నిరంతరవేదనాజనక మయ్యె - గాననాటిగోష్ఠిలో
దీనిం దడవితి - శ్రోతలు కర్ణధారాదులు నాతలంపు నాదరించినాపల్కులనోర్పిమై
నాలించిరి - సభానంతరము ప్రతీచీన సంస్కృతింగుఱిచి నావికాదులకును నాకును
గొంతగౌరవము నడిచె - నం దేను బాశ్చాత్యనాగరికత హింసాత్మక మనియుఁ
బ్రాచ్యసంస్కృతి యహింసాబద్ధ మనియు వక్కాణించితి - నంత శభ్యులు న
న్ననుయోగవర్షంబున ముంచి - రవుడు సరంగు నన్నుఁగని ౧౨
- గీ. ఆంగిలేయులు నేఁ డన్నయట్ల రేపు, ఘోరహింసలకుం బూనుకొందురేని
యేవిధిం దావకం బహింసావిధాన, ముజ్జగింపక సాగింప నోర్తువయ్య. ౧౩
- వ. అనవుడు నేను ౧౪
- గీ. వార లొనరించు హింసాపచారమెల్ల, సైఃపగలబుద్ధి ధైర్యము సాహసంబు
మాకు జగదీశ్వరుండు కామక యొసంగి, విజయమొనగూర్చుననియేనువిశ్వసించు. ౧౫
- క. ఈరీతి నన్నుఁ గలఁచిన, వీరదేశన్ లేద సుంతవేర్పియు నాకుఁ
బేరిన యెఱుంగమిరొంపిం, దూఱిన యీనరులజూచి దుఃఖంపడెదన్. ౧౬
- క. తమ యిట్లానర్పుచేతలు, సమంజసము లనియ వీరు సంభావించి తీర్చి
కృమ మెఱిగినవానికి నె, ట్లమర్ష ముదయించు నాకు నాంగ్లేయులపై. ౧౭
- వ. అని యొసంగిన నామాటమాట నాలకించి నావికాదులు పెక్కండు నన్నుఁ
బరిహసించిరి - నాపల్కులయెడ వారి కేర్పడిన విశ్వాసము తాదృశము కాఁజూలు -
నిట్లు నిరుత్సాహముతోఁ బ్రార్థులుపుచ్చుచు నొకాబంధము తెచ్చుకొని
గట్టెక్కు - టెన్నటికా యని యే నురియాడుచున్నతటి ౧౮

- క. వింటిరె యిలఁ బదికాలము, లుంటుకు మీ కిచ్చగింతయుండిన మాకుక్
బంటులవలె వంగుడు వెడ, తంటాలకు రాకుఁ డేల తలతో నడకల్. ౧౯
- ఆ. అనుచుఁ దెల్లవార లంపినవార్త కే, నొల్లఁజూక నుత డిలపోక
పథికలోకమెల్లఁ బ్రకటించుధీరతా, గరిమ మరసి హర్షభరము మెఱసి. ౨౦
- క. దిక్కోటి వ్రక్కలెనక్, జుక్కలు తెగిపడిన రవియు సోముడు పాడి
దక్కిన దర్పనుతీరం, జెక్కెద మిది ధర్మబద్ధమే యగుఁ జూడీ. ౨౧
- వ. అని యాంగ్లేయులకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు సంపితఁ - గొట్టకొక కిర్వదిముఁడునాళ్లు
ముగిసినవెన్న నావ లొడ్డుపట్టవచ్చు ననియుఁ దెరువరులు నేలపై నడుగుకొన
వచ్చుననియు నేలుబడివా రియ్యకొనిరి. ౨౨

* *

౩ బ ర గ ల్లు

- మం. రెండోడలుచు వచ్చి శేవులో విడిచె, దెరువరు లెల్లరు ప్రియ నోయ్య నోయ్య
నవుడు నేటాలురాజ్యము పాలించు, నెన్నాంచి పెగడలకెల్లఁ గన్నాకు
చీడట్లు కవియు దెంచిన యనంతరమ, గాంధిని డింపుమీ కప్పలివలన
నతని పేరన్న నే డాంగ్లేయులెల్లఁ, బ్రళయాగ్నులై రోషపడుచున్నవారు
తఱిసె నాతనికి దుస్తర దుర్విపత్తి, తీరపాలకుడు రాతిరివేళ నతని
నిరుపద్రవంబుగా నెలవును జేర్చు, నని కర్ణధారున కనిపె సందేశ
మది విని మేలుమే లనియంటి నేను. ౧
- వ. పదంపడి యబ్దులూవ ర్తకమండలివారి ధర్మవాదియు నాంగ్లేయుడు ఋజువర్త
నుడు నగు లాటను వచ్చి నన్నుగదిసి యిట్లనియె. ౨
- ఆ. ఏలవెద్దచేసె దెస్కాంచివార్త నీ, వంటివాడు దొంగవానివోలె
నిల్లు సేరఁదగునె యీగయు నీమీఁద, నాడకుండఁ జూచువాడ నేను. ౩
- క. పురి ని త్తటి మదిమదికిం, గఱవన్నది లేద యెవరికార్యములకు వా
రరిగిరి యాంగ్లేయులు; భయ, పరతంత్రిత కేల పాలుపడెదవు గాంధీ! ౪
- గీ. తడయ నేటికి మనసుపేడఱిమి లేని, తవర వై తేని యాలుబిడ్డలను మొదలు
బండిపై నంపు మవ్వారిపజ్జ నోయ్యనోయ్య నడుచుచుఁబయనించు టొప్పుమనము. ౫
- క. అనుటయు నేఁ దల నూపితి, వనితయు బిడ్డలు నుపద్రవంబునచిన్నెల్
కనుఁగొనకయ రుస్తుముడీ, ధనవన్మణిమందిరంబు దాసిరి పిదపన్. ౬

- క. నావికునిముదల గైకొని, నావన్ దిగఁద్రావి నిల్చినాఁడను ధరపై
మూపురు నల్వరు చిటుతలు, కావించిరి క్రందు గాంధి గాంధి యటంచున్. ౭
- క. పొంపిరివోయెడి బుడుతల, అంపులు విని పక్షవాదిరత్నము లాటన్
గుం పెంతపేర్చునో యని, పెంపారునెలుంగుతోడఁ బిలిచెను బండిన్. ౮
- క. నరుఁ డీడ్చుశకట మయ్యది, నరుపైఁ బయనింప గామనం బోర్వద త
త్పరుషతకు నియ్యకొన్నన్, జటుకుక్కలు తెల్లవారిశివులు నన్నున్. ౯
- క. ఆబండి నెక్కనిత్తురె, “నీబుట్టుచు న్రయ్యజేసి నినుఁజంపెద మో
రీ! బుద్ధిగలుగు” మనుషుం, దాబెదరె శకటవాహి తడ బడిచెదరెన్. ౧౦
- వ. అంత నేను ౧౧
- క. లాటనుతో మెలమెల్లఁగ. బాటం జనుచుండ మూఁక బలిసెను నడువన్
జోటు కఱవయ్యె గొందఱు, తూటరు లెసరేఁగి పాయఁద్రోసిరి మమ్మున్. ౧౨
- క. నెఱకఱకుతాలవానన్, ముఱిగినగుడ్డలను నన్ను ముంచిరి మిగులన్
జఱచిరి గుడ్డిరి తన్నిరి, చెఱిచిరి తలచీర కూలిచిరి నేలపయిన్. ౧౩
- క. స్మృతిసడలె నాకు దైవ, స్తుతిమై నపు డొక్కయింటిచువ్వలకడ ని
ల్చితిఁ గాని ధూర్తనిచయో, ధృతి డిందమిఁ దప్పవయ్యె దన్నులు నాకున్. ౧౪
- క. ఆయెడ రక్షకశాఖా, నాయకునిల్లాలు వీరనారీమణి తా
నా యీవిపత్తిఁ గని రో, పాయితమూర్తిని వెలింగి శరవేగమునన్. ౧౫
- క. నాకడకు వచ్చె నన్నున్, సాడం దమకించి గొడుగుచాటున నిల్పెన్
మూఁక కపు డావఁద్రావిన, వీడయునై తనువు మనము విజ్ఞోడుపడెన్. ౧౬
- వ. అయ్యవసరంబునం దొక భారతీయుడు రక్షకభటుసానంబున కేగి మొఱపెట్టుడుం
దదధికారి నన్నుఁ గాపాడుపొంటుఁ గఠివయభటుల నేమించె - వారు తగువేళ
కేతెంచి దుండగిండ్రిం జెదరఁగొట్టి - రంత నేను గమ్యస్థలంబున కేగుచుండ
మధ్యేమార్గంబునఁ గల రక్షకశాఖాధికారి నన్గని మాశిబిరంబు నాశ్రయించి
నిర్భీతిమై నుండు మనుడు నే నంగీకరింపక ౧౭
- గీ. దోస మెఱిగినంతన యిగ్గరాసుతనము, నుజ్జగింతురు వీరు ధీయుతులు మెచ్చు
తలపు మొలతెంచు వీరికిఁ దప్ప దంచు, నతనికిం బల్కితిని గృతజ్ఞత వెలార్చి.
- మం. పదపడి రక్షకభటులతోడ్పాటు, కలిమి రుస్తుముజీ యగారమ్ముఁ జేరి
విడిసితి నెయ్యరు వెజ్జలుం దగిన, యుపచారములు సల్పి రోర్మికబాటించి
వీపుదెబ్బలు పెద్ద వేధింపజాగె, గాయ మొక్కటి భయంకరముగా నుండె
నింటిలోపల శాంతి యెసలారెఁ గాని, భయట నుల్కాపరంపరలు ఱింపిల్లె. ౧౮

క. తుంటదులగు తెలవా రా,యింటి నిజీకొనిరి పుంకెనినుఁ జపరాభిక్
గంటునితమస్సు లోకము, నంతుకొ గోలాహలంబు లాగుబ్బుకొన్. ౨౦

గీ. అప్పగింపుడు గాంధి మా కప్పగింపు, డొప్పకుండిన నాపదల్ తప్పవంచు
మూఁక కేకలువెట్ట నాముప్పు నెఱిగి, వచ్చి రక్షకభటచమూ నల్లభుండు. ౨౧

క. అదలింపక బెదరింపక, మృదువాక్కులతోడ మేలిమేలమ్ములతోఁ
జదురేర్పడ నగ్గుమిలో, మదిమది చేకూర్పజాగె మతకరి యగుచున్. ౨౨

క. అత డెంత పెనఁగులాడిన, మతికూఱుటరామి నర్థమానప్రసా
స్థితి నిచ్చయున్నఁ గడటా,కృతులన్ జనుఁ డిల్లువిడి యింకొకదెసపన్. ౨౩

న. అని చారులచే మాకు సందేశ మండ - నారా! యితరేతర విప్రతీపమ్ములగు
సంఘటనలు రెం డొక్కనాడ నన్నెదుర్కొనె - నెల్లనం బగలింట మన్నిత్రుండు
లాటను నాప్రాణముల కెట్టి హానియుం బాటిల్లదని తెలిచి నన్ను బాహటం
బుగా నరుదెమ్మన నేను మైకోలుసూపితి - రేప్రాద్దు మరణోపప్లవంబు ప్రత్యక్ష
ముగానుండ వేఱొండుచెలికాడు చాటుగాఁ బూమ్మని హితమ్ముగఱపె - నిదియు
నే నంగీకరించితి - నా కొండె నానెమ్మరి కొండెని నాయూలుబడ్డల కుపద్ర
వంబు వాటిల్లునని వెఱచి యే నిట్లు కావించితి నని యెవడు పల్కనేర్చు -
దొలుతొల్త నేను మూఁకం దలపడుటయు నవ్వల దొంగవేసమ్ముతో నూడని
బాడుటయు నీరెండుపను లొప్పుల యని యేడు నిర్ణయింపజాలు - గడచన్న
చెయిదంబుల మంచిచెడ్డలు నిర్ధరించుట రిత్తకురిత్త - వీనిగు ట్టెఱిగి యిం దే
మేని నేర్వదగినది యున్న నేర్పుట లగ్గు-జగమునం దెవ్వ డెవ్వోళ్లెల్లండు నది
వక్కాణింప నయితి కాదు-మానవుని నెలినడవడింబట్టి వాని గుణదోషములనెఱుంగు
టరిదియగు-నయ్యది యట్లుండె- నయ్యధికారిహితమ్ము ననుసరించి యేనుభారతీయ
రక్షకభటవేషమ్ము సవదరించి ప్రహరబాధానిరోధమ్మునకై శిరమ్ముపై నొకపిత్తలి
మూఁతు ఉంచి దానిపై దాక్షిణాత్యప్రావారంబు నుష్ణీషంబుగాఁ జాటి పలా
యనమ్ము సాగించితి-దదీయసంభ్రమంబున దెబ్బలతీపు మఱపునంబడెనపుడు
నావెంట నున్న వేగరు లిర్వురున్ హిందూవశిగ్నేషంబులు దాల్చి మూపురము
న్నందుగొందులఁ బడి పోయిపోయి వాడతెగుదల మాకొఱకు వేచియున్నశకటంబు
నధిరోహించి రక్షకభటస్థానంబు నీగితి-మంత నేను దదధిపతియగు నలెగ్గాండరు
నకు నన్నుఁ గొనితెచ్చిన ప్రణిధిద్వయంబునకు నేటికోళ్ళు సెల్లించి తచ్చిబిరంబు
నాశ్రయించితి-ని క్లు నొకదెసఁ దప్పించుకొనిచనుచుండ వేఱొండుదెస
నలెగ్గాండరు

పాట

లెండు గాంధిని ముట్టడింతము,
రండు తులువను బట్టుకొందము
కొండతుమ్మకుఁ గట్టి యాశని
పుండు శేపుదము
తెల్లవానికి నీతిలే దని,
నల్లవానికి భీతిలే దని
పల్లెపల్లెకు నేగి చాటిన
పలువ నోరెద్దరా ?

౨౫

క. ఇవ్విధిఁ బొడుచు గుంపును, నవ్వులతో మలుకట్టె నామేల్విని మీ
గువ్వెగిరిపోయె నిక నీ, నొవ్వేలూ నెలవులకుఁ జనుండని పలికె.

౨౬

ఆ. గుంపులోనివారు కొందఁ జూడటకు మండిపడిరి కొంతమంది నగిరి
నిక్కమా యిదంచుఁ బెక్కండు) సంశయా, ధీనులైరి మొగము తెల్లవాఁ.౨౭

ప. అంత నలెగొండరు వారి కిట్లనియె.

౨౮

క. సందియ మేటికి మీలోఁ, గొందఱు నడతెంచి వెదకికొండి నెలవున్
గాంధి యిటునన్నచో మీ, కందించెద లేనిచో రయానఁ బదండి!

౨౯

క. రుస్తుంజీభవనము విధ్వస్తముఁ గావింప గాంధితరుణీసుతులన్
గస్తినీ ముంపఁ దలంపని, శస్తాత్ములు మీరటంచు సంభావించున్.

౩౧

గీ. అనుటయు న్మాఁకవా రిద్దఁ జరిగి వేయి, కనులతో నింటఁగల యెల్ల గదులు వెదకి
యల్ల వచ్చి కాల్ సేతులు చల్ల వడెడు, వార్త వైచిరి గుంపునవారిచెవిని.

౩౧

క. కొందఁ జాలెగొండరుపని, నిందించుచుఁ గొందఁ జాలని నేతానేర్పున్
వందులవలె మెచ్చుచు మఱి, కొందఱు వందురుచు నిండ్లకుం జని రంతన్.

౩౨

ప. “గాంధిం గొట్టినమండసిండ్ర) దండించు టావశ్యకం” బని నాటి బ్రిటనుదొర
తనమువారి ప్రధానమంత్రియగు నాస్తిను చేంబర్లెను నేటాలుదొరతనమ్మువారికిఁ
దంఠ్రీవార్త నంపుడు న్దదమాత్యశేఖరుండగు నెస్కాంబి

౩౩

క. ననుఁ బిలువఁబంచి నాదగు, తనువునఁగల గాత లరసి తద్దయు నడఁబెన్
మును నాపల్కి-నహితమును, వినినన్ నీ కిట్టిబెడఁద విజ్ఞనె యనియెన్.

౩౪

క. అకటా ! నీవెండు)క కే, నొకయొప్పమి రా మదీయ ముల్లము వగచున్
సుకృతీ! తద్ధూర్తుల పో, లికఁ జెప్పినఁ బట్ట నగ్గలించెద ననియెన్.

౩౫

- గీ. నిన్నుఁ గొట్టినవారి దండింపఁ దంతి, నంపెఁ జేంబరులే నిట్టియవగడమ్ము
పైఁవరానిద యంచు నాసచివులెల్లఁ, గెరలుచున్నారు ఖలుల శిక్షించుపొంట్.
- వ. అనియుం బలికె-నంత నే నమ్మంతిపుంగవుం గని యిట్లంటి. ౩౭
- ఆ. మూఁకలోనివారి మూపుర నల్గుర,జాడ తెలియుఁ గాని నేడు వారి
రచ్చ కీడ్పుచేత నచ్చద నా కేమి,యొలుగు దుండగిండ్రిఁ బఱచినంత. ౩౮
- ఆ. ఇచటితెల్లవారి హిందూర్వియం దేను,బాడిదప్పి యెగ్గు లాడినట్టు
లెవరొపల్క నల్కయేచిన పెడకట్టె,లిట్టులై నింమ్య ణ్ణట్టు? వీరు. ౩౯
- క. మీపెద్దలు మీరు జుగు, ప్పాపాత్ములు ప్రజకు నచ్చధర్మపథంబుల్
చూడఁ దగుమీర నమ్మిక,మోపిరి రూటరు వచించుముచ్చట మీఁడన్. ౪౦
- ఉ. ఏ నిటులంటి నా వలవ దెవ్వని నాడదపాలు సేతకున్
మానస మస్మదీయ మమమాత్రీయు నొల్లద సిక్కువంబు కే
పైన బయల్పడున్ నిజదురాచరణమ్ము దలంచి యష్టఁ డ్డ
మానవులెల్ల సిగ్గుమెయి మగ్గుదు రంతియచాలు శిక్షకున్. ౪౧
- వ. అనిన నయ్యమాత్యశేఖరుండు నీ విష్ణు డాడినపల్కుల యొక్కప్రతిమ్ముపై వ్రాసి
యీ నోపుదేని వానిన చేంబరులేనున కంపెద - నీవు దుండగిండ్రిపై నభి
యోగమ్ము తేరనొల్లనినాడు ప్రజాశాంతి సంధించుటకు నాకు వలయునలపు
సిద్ధించుటయకాక నీగణువతసంబుసైతము జగమ్మునల్లడం బ్రబ్బు - నక్కఱ
యున్నచో లాటనుమున్నగు నెయ్యిరహితమ్ము వడసి సముచితవిధానముం గొని
యాడు - మని పల్కె-నంత నేను ౪౨
- ఆ. ఇటకు రాకమున్నె యీశిశ్చయమ్ముతో,నున్న నాకు నిష్ప డొరులతోడి
చర్చ యేటికంచు సైరణవత్తమ్ము,వాసి మంతి కందఁజేసినాడ. ౪౩

* * *

ర శాంతి

- మం. ఎస్కాంబికుఱగంటి కేగకమున్ను, రక్షకభటుశిబిరమ్ములో నాకుఁ
గడచిన రెన్నాళ్ళకాలంబునందు, నిరువురు భటులు న న్నెడయ కేవ్వాద్దుఁ
గడుజాగరూకులై కాచిరి కాని, సచివుసన్నిధి కేను జనుదెంచునాటి
కల్ల నల్ల న భయం బడఁగారిపోయె, రూపింతు నిట్టిమార్పునకారణంబు. ౧
- ఆ. కలము నవతరించుకాలానఁ బత్రికా, వార్త లాహరించువాడు నన్నుఁ
గదియవచ్చి చిత్తకార్తె జల్లులవోలె, నడిగెఁ బెక్కుప్పచ్చ లాత్రవడుచు. ౨

- చ. విసువక యెల్ల ప్రశ్నములు వింటిని సందియముల్ తొలంగున
ట్లాసఁగితి నుత్తరంబు మహాదు త్తముడౌ మెహతాహితమ్ముఁ బ
ట్టి సకలవాఙ్ముఖాళిఁ బ్రకటించి పఠించితివంటిఁ దత్ప్రతుల్
కొసరకమున్న వాని కివిగో యని యిచ్చితి నాదరంబునన్. 3
- గీ. తొల్లి నేటాలుగడ్డపైఁ దెల్లవారి, మంచిచెడ్డలగుటిచి నామాట లెట్లు
వెడలఁ దద్భిన్నముగ నొక్కనుడియుఁ బల్క, లేద హిందూర్వినిమూదలింపఁగంటి.
- క. నాతెచ్చినట్టిపథికుం, డీతరణుల లేడ యొక్కఁడేనియు నెపుడో
యీతెరువకు వీసీమకుఁ, బ్రాతవడిరి తోటకూలిబ్రదుకున నంటిన్. ౫
- క. కలహాపు నిటు వచించుటఁ, దులువల నటు రచ్చకీడ్వఁ దొడరమి లజ్జన్
దలవంచి రాంగిలేయులు, పలుభంగుల నన్నమెచ్చెఁ బతికలెల్లన్. ౬
- క. కలరిమాఁడలు గాలుగు, మూలల గిరి తములయ్యె మున్నటికంఁటెన్
మేలై హైందవకీర్తి, శ్రీలలికాపంజ మెల్ల సీమలఁ బ్రాకెన్. ౭
- వ. కొట్టకొస కియ్యగడంబునంజేసి నాకర్తవ్యముల కానుకూల్యంబ పొసఁగి
నాబాట నిమ్మంటక మయ్యె రఁతొశిబిరమునుండి నాలుగై దునాళ్ళలో నిలుసేరి
నాకృత్యంబులు నెఱవేర్చుకొనఁ దొడంగితి - నేతద్దుటనాఫలితమ్ముగా నాకు
న్యాయస్థానవ్యాప్తతులుం బ్రబలఁగాని ౯
- క. ఒకవంక భారతీయుల, కకలంకం బైనవేర్చి యలవడిన ట్లిం
కొకవంకఁ దెల్లనారికి, నకటా! యారసము హెచ్చె నవ్వారిపయిన్. ౧౦
- క. మానంబ భారతీయ, పాణిం బనితెలిసెఁ దెల్లపజలకు నపుడ
ద్దానన్ వారికి హిందూ, స్థానమువా రన్న నధికసాధ్వస మొదవెన్. ౧౧
- వ. అపుడ భారతీయుల కనర్థదాయకమ్ములగు చట్టమ్ములు రెండు నేటాలుశాసనసభ
వారి యంగీకృతిం బడసెనివి నాకార్యక్రమంబును భారతీయులజాగర్యను
మూరిఁబోవం జేసెనీని నాయైబాసలం బ్రచురించి తీవ్రప్రచార మొనరించి
ఖండించితిఁ - గాని తుట్టతుడ కీశాసనమ్ములు తిరపడుట తప్పదయ్యెనియ్యవవాద
మ్ములను మొన్నటి నొకానిరోధమ్మునుబురస్కరించుకొని నేటాలుభారత జాతీయ
మహాసభకు డెబ్బదియైదువేలరూప్యమ్ముల కానుకలు సంపాదించి తదనంబునం
జేసి కొన్నిభవనంబులు విలిచి వానియొసంగునదైతో మహాసభాకార్యంబులు
సాగించితి నీయాస్తికి వలయుపరిపాలకుల నియమించితిఁ - గాని యే నాస్థికా నుజ్జ
గించినవెనక నిది యంతకలహకారణమై పాడిపట్టునకు నశమయ్యెఁగాన సర్వ
జనీనమ్ములగు సంస్థలకు మూలధనం బుండుచో వైతికపతనంబు తప్పదని విశ్వ
సిందితి - మనసేయువని జగద్ధితంబైననాడు లోకంబ దానికి వలయు వార్షిక

పాఠశాలము లొసంగున తల్లిదండ్రులకు యక్కడనుండి వసతి - సహకారము గల మూలధనముతో నుమాలుగనుచున్న కుటుంబములకు కష్టములను - ప్రజాభిప్రాయము నుజ్జక నిరంకుశములై యుండు మన మెజ్జించి కష్టములు - విశ్వజనసంస్థ ప్రకృతివలన వనంతులైన వర్షాలయ - దానితో బాధింపబడి తోడ్పడని నాడది ప్రజాసంస్థ నా దగిన దగు కొకసంస్థను నల బహువంతులను విత్తాల కులసౌజన్యముం జూడదలంచుచో దాని కేటెలు లోకులగునగు కాచ్చులవట్టికః బరిక్షించినం జాలు - నాస్థికాయం చేను కాంతిమగలు నాగించువట్టి నీచులం పులు గట్టిపడె - లక్షలకొలదివిత్తముతో నావశ్యకమున్నను విత్తహాసంస్థాను మొక్కతృణమేని మూలధనము లేకయ నడిచె - నెట్టి కావలయునాచో నేమి నేయుడమా యని చేతులు విసికికొన్నవనంబులు - తల్లి - తాత - విన రించుచో టిడిగాదు.

౧౧

* *

శిష్యులచదువు

- వ. ఏను దర్బచులో గాలుమోషినతటి నావెంట నామేనల్లుడు నామను లిద్దరు గలను - మీరు చదువవలసినవనివారు - కాని మీ నాస్థికాయో నెవలు జదివెంత - భారతీయ విద్యార్థులకొకరు గ్రైస్తవులు నాగించుపాఠశాలలున్నను నందలి శిక్షామార్గములు ప్రశంస్యములు కామి నాబిడ్డల నట కంపనైతి - నితనాంగ్లేయులకొకరు ననుపంబడుబడి యితరహిందూజీంధకులకు దురాసదమైననా బాలురకునంకిలిపెట్టదు - కాని యది నాకు రుచించుసౌకర్యము కాదు - వెండియు ౧
- గీ. బుడుతలకు నాంగ్లభాష నేర్పుటకు నతివ, మెఱుకసేయంగ హిందీని గఱపః దగిన యెజ్జలున్నాడుగాని మా గుజ్జరాతి, ముక్కలను మప్పు నయవారు చిక్కు తెట్లు.
- వ. ఎంత జతసం బొనర్చినను దద్బాపాభోధకుడు లభింపమింజేసి 3
- ఆ. నేన యెజ్జనంబు నెఱిసితిఁ బసివాండ్రీ, కదియుఁ జాగడయ్యెఁ బదిదినాలు తుదకు నొక్క తెల్లతోయలిగ్గడుకుం, బాలుపఱచినాడ బాలుకులను. ౪
- వ. అయ్యుపాధ్యాయకు నెలకు నూతైదురూపాయల సంబళ మొసంగుచుంటి - నడుమ నడుమ దీక్షిత చేడకునప్పుడే నర్భకులకు ఘూర్జరభాషం గఱపుచు సర్వదా తద్వాణియంద నారితో సంభాషించుచుంటి - దీనంజేసి వారికి మాతృభాషాజ్ఞాన మించుక యేర్పడె - లేతవాండ్రను జననీజనకుల కెడవునేత లగ్గుగాదని యెఱింగి హిందూదేశమున కంపనైతి - గట్టుపాట్లుగల విద్యార్థకునియింట యాచుచ్చి

కమ్ముగా నంటిన ట్లంతేవాసిభవనమ్మున (హాస్టలు) బాలురకు విద్యావివేకంబు
లంటఁజాలవు - కాన నాబిడ్డల నాచెంతన యుంచితిఁ - గాని ౫

గీ. పెద్దకొడు కీడు ముదిసిన పిదప నన్ను, వదలి చదువంగ భారతావనికి నేగ
భాగినేయుడు నాపల్కు పాటిచేసి, నిలిచె నానేర్పవిద్యతో నెలమిసెంది. ౬

క. అవిలంఘనీయ నియతి, వ్యవసాయముకతన లేతవయసునఁ గనటుం
దెవులునకుఁ జిక్కి యాతం, డవని న్దిగనాడి మమ్ము నలజడి ముంచెన్. ౭

క. ఇఁగ మిగిలిననాబిడ్డలు, ముగురున్ బడికేగి పాఠములు నేర కలం
తిగఁ జదివిరి నా నడిపిన, జగడముతటి నిల్పు పాఠశాలన్ నియతిన్. ౮

గీ. తీఱుబడిలేమి: జడువున దిట్టతనము, గూర్పలేనైతి నాకొడుకులకు నున్న
రుస్సురని వీరు నిట్టూర్పు లూర్చుచుందు, పట్టభద్రులు తమకంటఁ బడినవేళ

వ. ఇప్పట్టునం దేను వారిదూఱున కించుక పాత్రంబ నైతి ననం దగుఁగాని కన్నవారి
సన్నిధి నుంటంజేసియ వీరికి స్వాతంత్ర్యనిరతి యేర్పడె నని నాతలంపువెండి
యుం దమయిచ్చ ననుసరించి వీరు కృత్రిమశిక్షాదాసులై యుందురేని యీనాఁటి
సౌశీల్యము వీరికలవడునా-వీరిమనుగడ నాప్రజాసేవకు నడ్డగాలుకాకుండునా-
వీరియెడ నా కిపుడున్నంత నిశ్చింత లభించునా-కావున ౧౧

క. పట్టముల కేమి వీరికి, ముట్టినచదువెల్లఁ గనకముంబానిడ తద్
ఘట్టమ్ముఁ దలఁచుకొన్నపు, డిట్టల మగునట్టితనివి యేర్పడు నాకున్. ౧౧

గీ. ఇపుడు నాపెద్దకొమరునం దెట్టిచెట్ట, నడత కన్పించు నది శిక్షణమ్ములేని
మూర్ఖమును గాని నా మొట్ట మొదటి బదిమి, కానవాలని మదికి నిత్యమ్ముతోఁచు.

వ. ఆబ్రదుకు మాంద్యమునకు సపరిపక్వజ్ఞానమునకు నెల వని యే నెంతు - నదియ
నాజీవితమునం దుచ్చదశ యనియు నవ్వల నాలో వచ్చినమార్పుల కెల్ల నా
యపోహమ్ములు మూలము లనియు, నాదుర్దశ కవి తార్కాణ లనియు వాని
నమ్మిక - తనయిచ్చ వచ్చిన ట్లుహింప నతనికిం జన పున్నది కదా! - వెండియు
మన్నితులు కొందఱు ౧౩

క. నీసుతుల ధర్మవాదులఁ, జేసినఁ గీడేమి తారసిలు; వీరి నిజే
చ్ఛాసరణిం జననీ విది, దోషము కాదెట్లటంచు దూఱిరి నన్నున్. ౧౪

గీ. ఎంత యరసిన సార మావంతలేని, మాటలుగఁ దోచె నివి నాదుమదికి; లాఠి
చదువునేర్చెడిబిడ్డల చదురు చూడ, నాసుతుల నేర్పె గురిగింజవాసి మిగిలె. ౧౫

వ. అయినను నా యీవిద్యాప్రయోగమ్ములవలని లగ్గు నిశ్చయింప భావికాలంబె
యోగ్యంబు - మానవాభ్యుదయంబును బరామర్శించువాఁడు గృహశిక్షకుం

బాశశాలాశిక్షకు నుండువింగడంబును, జనసిజనసుల జీవనపద్ధతులకు బిడ్డలమనుగడ తెన్నులకుం గలచుట్టజీకంబును గుర్తించుటక యివ్వించుట బిటఁ దడవితె - నిదియునుం గాక సూన్యత సేవానిరతుఁ జెంతవట్టు సత్సంబునారాధింపనేర్పుఁ, దన్నుఁ గొలుచువానివలన స్వాతంత్ర్య శక్తి యెంతబలి నపేక్షించు ననునంశముల నెఱిగించుటకునైత మియధ్యాయంబు నారంభించినాఁడ - నెండియు నానాఁడు

- గీ. గణువతనమునకుఁ దిలోదకమ్ము లొనఁగి, లాతిభారతవిద్యానులకు మరాఁ
మైనచదువును బసివాండ్రొ కలవఁపించి, తృప్తివడి యుందునేని మదీయసుతులు.
- గీ. భాషలో వాఙ్మయమ్ములోఁ ద్రాక్షివడసి, యుండువానిల కాని యాత్మోచ్చతికిని
స్వైరజీవనమునకు నేఁడారటించు, కరణఁ బాగులుదు నినుమాట కిల్లమాట, ౧౮
- గీ. త్రాసునం దొకమై స్వతంత్రతకు నిల్చి, వేయిపాండీత్యముల నొందుచాయ నిల్చి
తూచునప్పుడు వేఁకన యేచి న్నేచ్చ, దెనక ములుసూ నంట పెంజెనఁగు
మాట, ౧౯
- వ. మున్ను నేను భారతదేశమునందు నాహయ్యనిరాకిరణోష్యమంబు నారంభించిన
తోలినాళ్లలో స్వతంత్రతా గాశికిమ్ములగు పాశశాలలు గలాశాలలు ష్యజ
యింపుడనియుఁ జదువుకొఱకు బాసఁపందై యంటకంటె న్నేచ్చకొఱకు నిరక్ష
రాస్యమై శిలావిదళనవృత్తిమై జీవించుట లగ్ననియు విద్యార్థులకుం గఱపితి -
నాయుపదేశమ్మువిలువ నిప్పటికేని వాఁజెరింగియుందు రని తలంతు. ౨౦

* *

౬ సేవాభావము

- ఆ. న్యాయవాదివృత్తి నానాఁటికేం బ్రచ్చ, హెచ్చుజేసె నాదువచ్చుబడిని
విత్త మెన్నిరెట్లు విరిసిన నది నాకుఁ, గాకపోయె హర్ష కారణంబు. ౧
- వ. అయ్యవసరంబున ౨
- క. జీవనపథమున కింకను, బావనతఁ గూర్చి రోగబాధావశ దీ
నావలిని గాయకమ్ముగ, సేవింపఁగ నాదుమనసు చిందిలిపడియెన్. ౩
- గీ. అపుడ దుర్భరకుషరోగార్తుఁ డైన, కర్మకరుఁ డొక్కరుండు మాకడఁగ ద్రోక్షెఁ
బట్టెఁ డన్నముతో వాని బంజలేక, నిలిపితం గొన్నినాళ్ళు మానెలవునందు. ౪
- క. ఏవడ కతని జక్కని, యోవరిలో నిడితిఁ బూయ మురలెడిపుండ్లన్
బూవులవలెఁ గడిగితి సం, సేవించితిఁ గట్టుకట్టి చికినరోగిన్. ౫

వ. కాని తీక్షికయును సంకల్పబలంబును గొఱతవడుటంజేసి యీతెవులుగొంటు నకుఁ బెక్కునా ఘోషిగంబు సేయం జాలక ముచ్చిలికకూలివాండ్రొకటకు దొరతనమ్మువారు నెలకొల్పిన నైద్యశాలయందు వీనిం జేర్చితి - నైనను శుశ్రూషావాంఛ నన్ను విడువమింజేసి యొక చికిత్సానిలయమున స్వచ్ఛంద సేవకుఁడనై యచుదినం బామయపీడితుల కూడెమ్ముసేతకుం గొంతకాలము వెచ్చించితి - నియ్యనుభూతి బోయరుయధమున క్షతగాతులై నసైనికుల సేవించుటకును, బిడ్డలఁ జెంచుటకును, బెండ్లమునకు మంతరసానినై పురుడు వోయుటకును నా కెంతయు నుపకరించె - బసిబిడ్డల నిరుపద్రవంబుగాఁ జెంచు టకు జనసేజనకు టించుకేని శిశుపోషణవిధి నెఱింగియుంట లెస్స - యందు నా కబ్బినయెఱుక తద్దయు మేలుచేసె - నదిలేనిచో నా పిల్లల కీనాటియారోగ్యము లభించుననుట కల్ల - మఱియు

౬

మం. బుడుతల కై డేండ్లు పూర్తియౌదనుక, నబ్బెడివిద్య యావంతలే దనుచు నజ్ఞానమునకు దాస్యమునల్పువారు, తలపోయుచుండు కొందఱు తల్లిదండ్రు లర్భకుల్ ప్రభమ పంచాబ్దంబులందు, గడియించుతెల్వయ కడుమేలితెల్వ కందులకుం దల్లికడుపునఁ బడ్డ, యపుడ విద్యారంభ మది మొదల్కొనెడి.

౭

ఆ. కడుపునిల్చునట్టి కాలానఁ దల్లికి, దండి కెట్టియెట్టి తలఁపు లుండు నవియ పాప కంటు నాపన్నసత్వ ల, క్షణములెల్లఁ గమించి కల్లు శిశువు.

౮

గీ. నేలపైఁ బడ్డపదపడి నినుఁగు పితల, ననుకరింప నజస్రంబు నంగవించు నవలఁ గలిపయవర్షంబు లరుగుదనక, గోర్కిసేయును దనఁజెంపుకొఱకు వారి.

౯

గీ. ఆలుమగ లీరిహస్యంబు నరయువారు, సృజకొఱక కాక లాలసాభర మడంప వలతురా గార్హ పత్యజీవనము పరమ. పావనము నిఖిలాశ్రమశ్రీవనమ్ము.

౧౦

గీ. నిద్రవలె నన్నముంబలె నిధువనంబు, సైత మక్కఱగల యొకచేత యంచు సేతఁ డాహించు నాతఁ డహీనహాఘ్య, మూర్తియనిపల్కరింతుమోమోటావిడిచి.

వ. జగమ్మున కాధార ముత్పత్తి యనియు, విశ్వంబు భగవత్ క్రీడారంగము తన్మ హీయస్తాచ్చాయయు ననియు నాలుమగలకూటమి సంతానసిద్ధికొఱక యనియుం దెలిసికొన్న పురుషుండు పంచకరపాట్లు వడియేని తనవలపుపేర్చి నోర్చి నిజప్రజా శారీరక మానసి కాధ్యాత్మిక కాభ్యుదయసంధానమ్మున కర్హంబగు తెలివి తేటలు గడించి రాణించుఁ గావుత.

౧౨

౩ బ్రహ్మచర్యము ౧

గీ. బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు మత్పాలితంబు, నిందు వివరింతు చుద్వాహ మెప్పుడు నడిచె
నపుడ యేకపత్నీనియ మానురక్తి, కలిగి నాహ్వాదయముల్లోఁ గాఁపురించె. ౧

వ. అయ్యది మదీయసూన్యతభాషా నియమమునం దొకపాత్ర నెలకె - నింటిపట్టు
నందును బ్రహ్మచర్యదీక్ష వలయుట నా కాశ్చికాయం దెఱుకకు వచ్చె - నేత
దావశ్యకంబు నాబుద్ధికిం దగులుటకు విద్యత్కవీంద్రుఁడు రాజచంద్రుఁడు నిదా
నంబు నాడగు - నొక్కమరి నే మమూయిసుద్దులనుజేచి మాటలాడుకొను
పట్ల నే నతనిం గని ౨

మం. వింటివే యింగ్లాండువిషయమునందు, మంత్రీమూఁగిక్యమై మంతున కెక్కు-
గ్లాడ్ స్టనునెడ వానికాంత వెలార్పు, నెనగు మేల్పుంతివో నెలకల కెల్ల
నాయమ్మ తన కెంతయైశ్వర్య మున్న, విజ్ఞప్తిగక మూఁడువేళలం బతికి
వలయు నాహారంబు వండి వడ్డించు, శాసననిర్మాయిసభలు తీండించి
నైకవారములు నడుచుకాలానఁ, బతి కూపిరాడనివనులుండువేళ
నతఁ డెంతడయ్యునో యలయునో యనుచు, నాథునితోడ లండనువచ్చి నిలిచి
యాత్మేసును నించునన్నపానములు, తానయి సమకూర్చి తడయ కందించు
నగ్గింపవలదె యియ్యబలప్రేమంబు, కొండాడదగదె యీకొమ్మనేమంబు
మన్నింపఁజూడె యీమగువడవనము. ౩

వ. అనుటయు నమ్మహామహుండు నన్నిట్లనియె - పోదరా! గ్లాడ్ స్టనునెండ్లము
తనమగనికిం గావించినయూడిగంబు కొనియాడఁదగిన దంటి - వావెలంది వాని
చెల్లనియొండె నమ్మికగల లెంకయనియొండెఁ దలంచి వారిద్దఱుం దాదృశాను
రాగంబుతోడన యతని కన్నపానీయములు సంతరించియచ్చిరని యూహింపు -
మపు డాలియు ననుజానేవకులయు నుపచారములం దెయ్యది ప్రశంస్య మందు -
విట్టిస్వసలు భృత్యులు మనకు నెందఱులేరు! - నాగీలోకమునం గాక మగ
వాండ్రయం దీవార్దంబు బాహిరవోవునదేని నీకపు డేతాదృశ హర్షవిస్తయంబు
లొదవునా! - యింతుక సమీక్షనేయు - మని సంతన ౪

గీ. అలితోఁ గాపురమునేయు నమ్మనీషి, యట్లుపట్టుట దుస్సహంబాదు నా
నైను గవిరాజువాక్కు - నూదంటరాతి, రీతి నన్నపుడు బలాత్కరందిచ్చె ౫

మం. పడటి వెలొంచు పతిభక్తికంటె, బంటుచూపెడు సామిభక్తి మేల్గాదె
యాలుమగలకు మిథోసురాగంబు, మూరెబోవుట యబ్రిమున హేతు వెట్టు ?
లెకిమీఁడు కోలువుకాఁ డితి శతరాను, రక్తి మై నాంటయే ప్రస్తుత్యవార్త
యని బయల్ మెఱసిన యతనిభావములు, సొదిది నన్ దమకు దాసుని జేసికొనియె.

వ. అపుడు గామనమ్మున

2

ఆ. ఆలితోడ నెట్టియంటిస నుంచుకో, వలయు వలపుతీండ్ర వాపుకొఱకు
నింతి యొదవఁజేత యేకపత్నివ్రతి, లక్షణంబె యను తలంపు లడరె.

౩

క. లాలన నన్నెన్నాళ్ళు, పాలించునో యస్మదేకపత్నివ్రతమ్
న్నాళ్ళు ఘృతకోశాతకి, లీలన్ దృణమాత్ర విలువలేనిది కాదో.

౪

శి. భూరిలజ్జాపరీత కస్తూరిబాయి, నన్ను వలపించుటెఱుంగని నారి యగుట
నపుడు నాపూను బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు, సుకరమై సాగు నన్ననమ్మిక జనించె. ౧౦

గీ. మనసు పేదర్చి నాబోవుమార్గమునకు, గంపగొట్టె నెంతెంతజాగర్యతోడ
నడిపినను బండి గోతిలోబడియె రెండు, తడవ; లై నను జతనంబు విడువనైతి. ౧౧

వ. నాయత్నమునకుంగల మూలకారణ ముదాత్త మనంజాల - సంతానప్రవాహ
మ్మున కానకట్టకట్టుటక యే నీ వైషయికసుఖ పరాజ్ఞుభిత్వంబు వలచితి - సంత
నాపుటకుం గల బాహ్యసాధన సంపత్తిని గుఱిచి యలఁతిగనో వలఁతిగనో
యింగ్లాండునం దున్నతటి నెఱింగితిఁ - గొన్నినా శ్చాలిన్నను తెల్పిన నిరోధక
పద్ధతు లవలంబనియము లని నమ్మితిఁ - గాని పదంపడి హిల్సు బోధించిన నిగ్రహ
మార్గంబ సముచితంబని శతధా విశ్వసించి యందుఁ గృతార్థత వడచుటకు లెక్క
లేనన్ని యిక్కట్లు కుడిచితి - నేతదుద్యమంబు నారంభించినవేనఁ - ౧౨

క. పడఁతుక సెజ్జకుఁ దద్దయు, నెడవుగ నాశయ్య నునిచి యెంతేని బడ
ల్పడినప్పుడ కూర్చుంటుం, గడఁగితి సంయమిరక్ష కడలుకొనంగన్.

౧౩

క. ఏ నెంత బిట్టబిగిసినఁ, బూనిక యపుడపుడు రిత్తపోయిన దకటా !

యైన నపజయపరంపర, లే నాకిడఁ దుదకు నెదురులేని జయంబున్.

౧౪

వ. నా బ్రహ్మచర్యదీక్షాస్వీకృతికిం గడపటినిరయ మేకాన్నవింశతిశతమమ్ (౧౯౦౬)
శరత్తునం గాని సాధ్యము కాదయ్యె - నాటి కేను సత్యాగ్రహోద్యమంబున
కంకురార్పణమునైతము చేయమియ కాక స్వప్నమందేని దానిపుట్టువు నూహింప
నైతి - బోయరుకయ్యంబు ముగిసినపదంపడి నేటాలురాప్తంబున 'జూలూతిరుగఁ
బాటు రేఁగుడు నం దేను దొరతనమ్మువారికిఁ దోడ్పడ నంచి రణవ్రోణితులకుం
బరిచర్యనేత కొక్కదళంబు నడిపితిఁ - గత్తిమీఁదిసాము గావించు నక్కాలం

బున దేశారాధనలులు అగువారు విద్యవంతాన వాంఛానల్లులు నెగిగోరి తాత్త్వి
యీకంబగు నానామయన జేరట్టుట యజ్ఞవాన్ముఖుల నుండెను. ఇదిగదాట
నం దేను విమలచరణకాల మాటువానియి - పై నొకట నానునుగయం
దెన్నయిగనట్లు మాయ - వివాదం వికలంబున నున్నది. ఇదిగదాట
నొట్టు న్నాతం త్విద్యారమున ను - యను విద్యగా నానా దేశమనయ
లే ప్రహించితి-భావ నను మామనట్లున గాట్టును నానా విధుల నాన్మనీలు
లేమింజేసి యే నిందకుక విజయంబు నిడియ నేను కన్మి. ఇదిగదాట
నంశయజలధిం ఒడి యిటు నటుం గొట్టుకొనుచుండె - విజయముదేయ గొట్టు
మానిసి ప్రలోభముదెన కిచ్చుంబడినవాం జెనెయుం బ్రతికడే విజయం దా నరి
కట్టుకొంటు విశ్వుంధలవిహారముం దాని యేకకత్తి నరము నచునంచుట
దనియు నాకెఱుకవడియె - “బ్రయర్షమునెద నాకెఱుకకెలదు - కాని నన్ను
నే నొట్టుచే గట్టివైచికొనం గోరి” - నన్నతలంబు మానక దాన్మనీలుచిన్న - మింద
విస్మరణియం బగువస్తువుపై నిగూఢ మైన యొకవాంఛ కు నరుట సముచియు -
కానినాడు చరమనిర్ణయము గావించుకొనుట క జ్ఞేమి యుండు - నురగము
కాటువేయు నని యే నెఱింగితినేని దానిబాకెలనం దప్పకొంటు కొట్టికుండు -
గాని వట్టిజలనంబ కావించం - గేవల్ ప్రయత్న మాచరించున నా బాము నన్నం
దప్పక దోరించు నన్నసత్యము నాకుం దెలియ దనం జను - బ్రయత్నమాత్ర
మునన యేను సంతృప్తిపడి కూర్చుంట యన ముఖ్యకర్తవ్యం బావశ్యకము
నాకు సుస్పృష్టము కాలే దని వచింపవలయు - “మున్ముందు నాతలంపులు మాట
కుండునా? యిట్టిచో శపథముం బూని న న్నెట్లు బంధించుకొందు?” ననుశంక
మనకు సర్వదా వాడమి కలతం గూర్చు - “నీవిషయము విడువం దగినది” యన్న
స్పృష్టదృష్టి లేమిని పైత మాశంక లేటపటును - గాన “వైరాగ్యము లేని పరి
త్యాగ మస్థిర” మని నిష్కల-లానండు దనియె - నెచట విషయవాంఛ నశించు
నచట బరిత్యాగరూపకశపథము సహజము ననివార్యము నగుఫలం బని
వాక్రుత్తు.

౧౫

* * *

౮ బ్రహ్మచర్యము ౨

గీ. అతివ కానాడు బ్రహ్మచర్యమును దాల్చు, గడియవటకును దానియొగడ వచింప
నడిగినంతన కాదాడ కవ్వెలంది, యాడపట్టక నాదీక్ష ననుమరించె. ౧

౪. ఈ నిగ్రహవ్రతమ్మును, ఋనుతఱిన్ మివుల బాధపొందితిఁ గామా
ధీనమనసునికి సులభం, జానె హృషీకప్రతాప మార్పుట యంచుకా. ౨
౫. ఆలియెడనేని వికృతికిం బాలుగాక, యాఁగుమగఁ డుండునా యటం చవుడు తోచె
నైన భగవానుఁ డీషవిత్తాశ్రయమ్ము, నునుపఁజా యని దూకితి మంటలోన. ౩
౬. వింశతివరంబులు కడచన్న వెన్న- నీనాఁడు గా బ్రహ్మచర్య విధింగూర్చి యేకతం
బాడ నీడులేని యచ్చెరుపాటును నవధిలేని హర్షముం బాడమెడి - నిందియ
నియంత్రణాదీక్ష నే నెన్నఁడో స్వీకరించితిఁ - గాని యిందు నేఁడు నాకుంగల
స్వాతంత్ర్య సమ్మదంబు లా మొదటికాలంబునఁ గానరా-వేలయన నపుడు నన్ను
సంసారవాసనలు విడువ నయ్యె - నేవేళ ధర్మభ్రంశము వాటిల్లునో యన్నభీతి
నాకు మిక్కుటంబుగా నుండె - గాని నేఁడు నన్ను వాసనలు తఱియంజాలవు -
వెండియు నేను బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు వలచినవెన్న- నొక్క-నెల నిండియు నిండక
మున్న తలఁపనితలంపుగా శాంతిసమరంబునకు హేరంబపూజ జరిగె - నీవ్రతంబు
న న్నాప్రతిష్ఠంభమున కాఱు త్తఱఱిచి యుండనోవు - మఱియు ౪
౭. బ్రహ్మచర్యంబు నిర్దుష్టభంగి నెతఁడు, నడుపు నతఁ డాత్మసందర్శనం బొనర్చు
దనువునకు బుద్ధికాత్మకున్ ద్రోహి మొసఁగి, నిత్యమునుగాచు నిందియనిగ్రహంబు.
౮. దమవిధానమ్ము దారుణతపమునట్లు, లివుడు నాబుద్ధికిం దోడ దిది యఖండ
రసమయం బైన యుత్తమవ్రత మటంచు, మాటిమాటికిఁ జాటు మన్మానసంబు.
౯. వేయేల దీనిమహిమను, నాయుద్యమకోటి నెల్ల నడుపుఁ దదీయ
శ్రీయొజువు నన్ను ముగ్ధునిఁ, జేయుచు నానాఁడు పెంపుచెందుచు నుండున్. ౨
౧౦. ఏ నిట్లు బ్రహ్మచర్య వి, ధానంబునఁజేసి యెంత తనిసనుచున్నకా
దీనిపనువెట్టయుకా నను, గ్లానివశం జేయుచుండుఁ గడుబెట్టిదమై. ౩
౧౧. ఔకార! నాకు నేఁబది, యాజేఁడులవయసు చెల్లె నైనఁ దదీయ
కూరతఁ జూచెద శస్త్రీ, ధారావ్రత మిది యటంచుఁ దలఁచెద నెపుడుకా. ౪
౧౨. ఏపురుషుండు రసజ్ఞా, చాపల్యము నడఁచు బ్రహ్మచర్యవిధానం
బొపురుషున కతిసులభం, బీపల్కుట కనుభవంబు హేతు వటందుకా. ౧౦
౧౩. కాన నాతిండి శాకాహార మైనంతమాత్రాన యేను దనివిసెందక యిందియనిరో
ధమ్మున కది తోడ్పడునట్లు పరికింపజాగితి - మితమై తొరరహితమై యభిహార
దూరమై సాధ్య మగునంతదనుక సవ్యమైన బోనంబు మేలైన దని యే నను
భూతిచే నెఱింగితి - నంగీకృత బ్రహ్మచర్యున కడవిం బండినపండులు సముచితా
హారం బని పంచమవత్సరంబులు శోధించి శోధించి నిర్ణయించితిఁ - గేవల ఫలా

హారంబుతో నున్ననాఁ డెట్టిసుఖము నెట్టిశాంతి ననుభవించెడిఁ బాద్యస్పృశశాంతిలు లాఁటితిండిఁ దినునాడు నా కందవయ్యె - బ్రహ్మచర్యవ్రత సచిపాలనంబు ఫలంబులు మెసపునాఁడు చుల్క-నయ్యె పయఃపానం బాహుశ్చక్రజీ మశ్శక్తమామై - బ్రహ్మచారికే దుష్టంబు కీడునల్పు ననుట కే నానంతయేసి పంక - పిట్టలుబంజేశి బ్రహ్మచర్యవ్రాతకి ఊరంబు వర్జ్యం బని తలంపఁ జన - పిరి పింకను బరిశోధనమ్ము వలసియున్నది - సన్నచరములుఁ జెంచుటలోఁ బక్కఁగా నెఱుంగుటలోఁ బాలకే మొదటితాంబూల మీఁదగు - పీచునుకు పై త్తివోష మున్నను పిడి నిపేవ్యంబుల కాని నిపేధార్వంబు లనవోల్ల - చెండియు ౧౧

క. నాగాయుత శతసత్త్వము, చాంగం దగు సింహియముఁ నాగాదిశలం దెగతి బలికర ముంచిన, నాగక తనయిచ్చనచ్చి కట్టది కుయ్యక. ౧౨

మం. కడగి పేవుల నెండగట్టిననాడు, నెప్పినపని నెల్లఁ జేయు నిందియము నివృత్తో గావించు నిరశనవ్రతము, కామక తా హృషీకంబుల కడఁచు నియ్యుపాసముపొక్తు లెప్పుడు ముగియుఁ గోరినభోజ్యము లుడుచు పెప్పటికి ననుచు నువ్విభులూచునతిఁ జాచ్చిచోర, చులభాంగంబులుఁ జవించుచునతిఁడు వాటించు బౌహ్యోపవాసమ్ముకేతన, పక్కఁగా ఫలము రిత్తురీత్ర నాక యిందియమ్ములమీఁద నెత్తిననాడు, మనము తోడ్పడకున్న మనము గెల్పెదమె విషయావలికి మది విత్తుగా నుంబ, నది విషయానంద మాసింపనపుడ యనశనవ్రతమున కబ్బు సార్థక్య, ముపవసించినమాత్రా నొదవునా దమన మందురు కొంద టయ్యది నిక్కమైన, నిల్లి నొల్లనివాని కిందియజయము నిండుగా నబ్బుట నిద్దరలోని, పలు కౌట నెవ్వఁడు బ్రహ్మచర్యంబు వలచు వానికిఁ బన్న వారక వలయు. ౧౩

క. నడవడిని సంస్కరింపక, కుడుపున సవరిత చేసికొనకయ దమమున్ బడయుఁ దలపోత బెడిదపు, వడకారున మంచమునురు వలచుట గాదే. ౧౪

ఆ. స్వైరిబ్రదుకునకును సంయమిబ్రదిమికి, భోగిమార్గమునకుఁ జాగిబాట కేమిపోల్కికుదురు నిది దక్షిణం బది, యుత్తరంబు సూచుచుండు నెల్లడు. ౧౫

ఆ. బ్రహ్మచారిమాంపు పరమేశ్వరుని జూచు, విష్ణుకీర్తనమ్ము వినును జెవులు భోగిదృష్టి లాశ్యమును గాంచు జావళి, పాటరవళి కాత్రీపడుచు పుత్రులు. ౧౬

క. అతడు కనుమూత నొల్లక, నుతిసేయును రాము నితడునుం గూర్కుపయన్ మతివిడి నర్తనశాలా, నీతుడై రోమాంచములకుఁ జేపడి సాగయున్. ౧౭

ఆ. అతడు నిజశరీర మనుత్తరమును గాచు, కొఱక యంతమెదుకుఁ గొఱుకుఁ గాని యతడు చవులు వలచి యెల్లగడ్డిని దిని, కడుపు గనటుకుడిలిగాబు జేయు. ౧౮

- గీ. అంత యిం తని విడుపున కవధిలేని, యట్ల నిగ్రహధర్మ మహా త్వమునకుఁ
బరిమితియు లేద తాదృశబ్రహ్మచర్య, మలతిజితనమ్ములకు నశ్యమగుట కల్ల. ౧౯
- క. చేతస్సు సవనసమ్మిత, మేతన్నిగ్రహ మసాధ్యమే యగు నై నన్
బ్రీతి నెవం డది రామని, కేతన మొనరించు నతనికిం బాలుపడున్. ౨౦
- క. మనఉన్నతి నర్థించిన, మునుముం దెన్నేనివెతలు ముడివడు నై నన్
నెనుదీయుట మగపాడియె, ఘనశ్రమము వలదె మేలికర్జంబునకున్. ౨౧
- వ. ఆఫ్రికాయం దున్నతతీ నిందియదమనంబు సాత్త్వికాహార సేవనంబునంజేసియ
నసపోవు నని విశ్వసించితి - గాని మాతృభూమి కేతించినవెన్న నది కేవల
ప్రియత్నమ్ములకుఁ బల్పక దనియు రామభజనంబును రామకరుణయు దానికిఁ
జరమనాధనంబు లనియు ననుభూతిచే నెఱిగితి - నిష్పట్టునం గృష్ణభగవానుఁ
డుపదేశించిన యీ సద్య మవశ్యపకనీయం బని వాకుగ్రత్తు. ౨౨
- ఆ. కడుపు మాడ్చుకొన్న కతమున విషయంబు, లడఁగుఁ గాని యుడుఁగునా రసంబు
దహరవీధి నెపుడు తత్త్వంబు రాజల్లు, నపుడ రసమునైత మపసరిల్లు. ౨౩

* *

కా మి త వ్య య ము

- క. అందమ్ము లొలుకు వస్తువు, లం దెచ్చితి నిల్లు పె ల్లలంకృతీసేయన్
డెందమ్ము చివురుపెట్టెడు, చందమ్మున ననుభవింపఁ జాగితి సుఖముల్. ౧
- క. భోగమ్ములపై నొదవిన, రాగము మఖఁ బుట్టి పుబ్బరా నడఁగారన్
జాగించితి సంసారము, లోఁ గలవెచ్చమ్ము కొంత లుప్తముసేయన్. ౨
- క. మడివాలున కిడుకొక్కము, కడు హెచ్చుట నతఁడు వలయు కాలమ్మునకున్
మడుఁగులు దేమిని జేయం, గడఁగితిఁ జాకిరము దానిఁ గఱపితి సతికిన్. ౩
- గీ. చాకిపనిఁ దెల్పు పాత్రముల్ చదివి కోక, లుదుకనేర్చితి నై ర్మల్యసదనములుగ
నెంతవేఁ గైన నప్పని వింతయగుట, మదికిఁ బాలివోనివేడుకం గదియఁజేసె. ౪
- క. తొలుతన్ నాసవరించిన, గళపట్టముఁ జూచి మిత్రగణ మది నవ్వెన్
వలసిన యోరిమిపేరిమి, కలమానిసి నొట దానఁ గలఁగక యుంటిన్. ౫
- ఆ. ఇవటఁ జాకి లేడె యీపీడ యే లని, మేల మాడినట్టి మిత్రతరికిఁ
దనిమిఁ గూర్చుదయ్యెద దనపని లాఁ జేత, మంచి దనుచు నావచించుపల్కు. ౬

క. ఎవ రెంతపిసాళించినా, దవినకలితనమ్ము చాకితనమునః గంటిన్

భువనైకపూజ్యుడై వీ, స్త్రివిలినగోకులుఁడు నన్ను మెచ్చెను దీనన్. ౭

వ. దేశారాధకవతంస మగు నగ్గోపాలకృష్ణః నొక్కయొక మహాదేవగోవిందరానడే
బహుకరించి యొసంగిన రమణీయరాంకవం బొందు కలదుగోకులుఁ డాసేలును
బ్రాహ్మణాధికమ్ముగా గావించుచుఁ బ్రాణాననమయంబులంద ధరించుచునగ్గటువ
జోహాన్సుబద్ధనం దనకు జరిగినవిందునం మనస్థాపించువేళే నాసాలుం గప్పుకొన
ముచ్చటపడి యది ముడుగఁబాటి యుంట నసంతృప్తి పెంచుచుండ చేను ౮

క. ఆనెత్తి నెఱింగి సాలువు, నీనెఱి నేఁ దొలఁతు రజకవృత్తిం గల నా
దానెఱి పరికింపవె కరు, జానిధి! యని కృష్ణు వేడినన్ జటునప్పుల్. ౯

క. వెలయించుచు నతఁ డిట్లునె, బళారె! సిన్ధ్యాయనాదపాండితీ నమ్మం
గలఁ గాని చాకితనమునఁ, గలకందువ నెట్లు నచ్చగా నేర్తు నయా! ౧౦

క. ఇది రానడేప్రసాదం, బిది పూజ్యం బిది యమూల్య మిది కట్టులకుం
గుదు రగునో యే మగునో, మధి శంకాతంకములకు మందిర మయ్యెన్. ౧౧

గీ. అనుటయు స్త్రెలమెల్లఁగా నతనిఁ దేర్చి, పట్టుసాలువు నపుడన్ బాగుపఱిచి
మేలిమడివా లటంచునమ్మేటి యొసఁగు, బిరుదువడసితి సంతోషభరముతోడ. ౧౨

ఆ. చాకివానిబాధ పోకార్పుకొన్నట్ల, వలసె మంగిపీడ వాపుకొంట
నీ కెవండు గొఱుగు నిలువకపో మ్మంచు, నన్నుఁ గనరె నొక్కనాపితుండు. ౧౩

వ. ప్రిటోరియాలోఁ దటస్థించిన యయ్యవహేళనం బోర్వ స్తైకామింజేసి వైశంబవ్యా
వీధికింబని కర్తరి విలిచి శిరోరుహంబుల నెట్టెటో కత్రించుకొంటి- నెగుదుదిగుదుగా
నున్న నాతలంజూచి నాఁడు న్యాయవాదులు కడుపుబ్బ నవ్వటయ కాక ౧౪

మం. నెయ్యరీ! యిది యేమి నీనెత్తివీఁద, నెలుకలు చెరలాడు నే మంఁకు బలుక
గాదుకా దీనేలఁ గలతెల్లముండి, యస్మచ్చిరంబు నె ట్లంటుకో నొప్పు
నతఁ డియ్యకొనుకున్న నాఁగునా వపన, మేన కత్రించితి నెట్టెటో నెలులు
సాగసున్న తేకున్న సొంతము గానఁ, గడు నించు నాకు నీకత్తిరిం పనితి. ౧౫

గీ. వారి కీపల్కు విస్త్రయకారణంబు, కాద నిక్కంబు కొరసిన క్షౌరకారి
నడతలో దోస మున్నదా నల్లవాని, బుట్ట గొఱిగినచో వీనిపాట్ల మాడు. ౧౬

గీ. ఎవరినో యాడిపోసికో నేల మనకు, లేదె యీతెగు ల్మాలకు మాదిగకును
వపనవిధిఁ దీర్చు మంగలివానిట్ల, మనము పైరణ వెలలింతుమా రవంత. ౧౭

గీ. తరతరమ్ములమండియు వెలుపులేక, భారతీయు లొనర్చు నీఘోరమరిక
మిచ్చినఫలంబుగా నట్టియొచ్చెములకు, జిక్కిలి నటాలుగడ్డలోఁ బెక్కుమాన్యు.

౧౦ బో య రు యు ధ ము

- వ. అష్టాదశశత సప్తవత (౧౦౯౭) వత్సరముం దొట్టి నవనవతతమ (౯౯) హాయ నంబుడను నామన్దయందలి యన్యతరానుభూతుల నటు లుంచి బోయరుకయ్య మున్నటిచి నక్కాణింతు - నాస్థికాదక్షిణభాగమునం దడవులంబట్టి కాపురించు హాపెంటాటులును రాజ్యలోభంబునంజేసి సప్తదశశతాబ్దిమొదట నాగడఁ బ్రాక్కిన దచ్చివారును బంస్పరభాంధవములతో బిగిసిరి - వీరిసంతతివార బోయ రులు నాఁ దగుదురు - దచ్చివారి శౌర్యసంపత్తు లడఁగారినంతన యష్టాదశ శతాబ్ది కొట్టకొననాళ్ళలో నాస్థికాయందలి వారివలనమాగాను లాంగ్లేయు లాక్రమించి మెలమెల్ల నెల్లనీమల న్గలిచి స్వతంత్రు లైరి - వారియ్యధికారంబు వడయుపొందె బోయరులు కాఫరులు జూబూలు మున్నగు తద్దేశీయుల నయ్యాయుపాయంబుల నదిమివైచిరి - కాని
- క. మగటిమిగల బోయరు తెగ, పగపట్టిన కోడెత్తాఁచుఁబాము విధానన్
దగునెడరు వేచి నేటికి, దెగించి యొఱకత్తి మాసి తీండ్రం బయ్యెన్. ౧
- క. ఇరువారుగుల రణభేరులు, మొరసె గడుక వీరగంధములు గుబులుకొనె
మొరసె గరాచురకత్తులు, కురిసె దునేదారికంటికొలుకుల నిప్పుల్. ౩
- వ. అపు డాంగ్లేయప్రభుత్వమువారియెడ నాకుఁ గలనమ్మిక యేత దాయోధనంబున యథాశక్తి వారికి సాయండు మని నన్నుఁ బ్రేరించె - మేము మీయేలు బడిలోనివార మనునర్హతం జూపి నలయు చనవులకొఱకు మన మాదొరతనమ్ము వారి నిలువనైచుటకుం బూనిననాఁ డాయర్హతంజేసియ వారి కాపత్కాలమునం దోడ్పడుట మనకర్తవ్య మని యేను భావించితి - నాడు మనసకలాభ్యుదయమ్ము లాంగ్లేయులచేతన దేయమ్ము లని తలంచువాఁడఁ - గాన
- గీ. కన్ను చెడి కేలు కృత్తమై కాలు తునిసి, నాల్క తడియాటి ఘోరరణమ్మునందు దిక్కులేక విలాపించు దీనయోధ, కూడిగముసేయఁ గూర్చితి నొక్కదండు. ౫
- ఆ. నాడు తెల్లవారు నల్లవాఁ డన వట్టి, పంద యిమ్ముదప్పనందు నిలువఁ డతఁడు రేయుఁ బవలు స్వార్థంబ వాంఛించు, రిత్తమనిసి యంచు హృదీ దల౧౮౩౦.
- క. కావున మా సమకట్టిన, సేవావిధి నెఱిగి చులుకఁజేసిరి చనువాఁ
డొ వెళ్ళ బూ తొకండ మ, జా! విజయం బగుత మంచు నలరించె మము. ౭

- క. అది గా కతడు దయాశం, పద పొంపిరివోవ మాకు: బ్రహ్మచికిత్సా
విధి నేర్చి దానికిం దగు, చదు చేర్చడె నంచు నోసఁగెఁ జాతుఁడెభిన్. ౮
- వ. అంత నేవాకొతుకంబు వేగిరపెట్టు ౯
- క. మా కావింఁచెడికొల్వున, కీకొం డని వేడుకొంటి మేల్బుడిచాక
మీ కోర్కె మాన్య మైనను, రాకుం డని కిప్పు డంచు వాగ్గిరి వారల్. ౧౦
- గీ. అంతలో సమరముత్తీ రకటవికట, మయ్యె శాత్రువావృంధ మంగబలము
శూరతయు నాడునాటికి మూర్ఛిబోయి, దొరతనమువారి తాల్మివాడును గడల్పె.
- గీ. దిక్కు తోడక మనవాడు వేళమెల్లఁ, దిరిగి పలువాట్లు పడిరి పోరులఁ గూర్చు
నపుడు రారండు తోడ్పడుం డనుచు మాకుఁ, దంతినంపెనమాత్మనత్త ముండునెమ్మ.
- వ. మా దండునందు మున్నూర్పు రవావృతులు నెనమహూర్పురు కర్తకరులుం గలరు-
వీ రెల్లరు భారతీయుల - భిషగగ్రణి యగు బూతు కొండవలె మా కండగా
నిలిచె - మేము లోహితస్వ నీకచిహ్నములం దాల్చి పాలికలని కవల మాయూ
డిగమ్ము సాగించుచు నిక్కచ్చి లేకున్నను సమరాంగణమునకునైత మొక్కమా
ఱరిగి లభునాళికా బృహన్నాళికలు వర్షించు నగ్నిగోలమ్ములనడుము మావిధిం
బాటించితి - మియ్యవసరంబున దినమునకు రెండు మూఁడామడలమేర పయనం
బొనర్చిమించి రణక్షతుల మోసి తెచ్చి శుశూప్రించువారము-దళవాయి వ్రడ్
గేటుం బోని నెఱజోదుల నెత్తికొనివచ్చి నేవించునదృష్ట మిప్పుట్టునన్తాకొదవె-
గాని సర్వసేనాని రణంబు నాఁపుటంజేసి సార్థమాసమ్ము పదఁడి మాకుటువకు.
విడుమర యొదవె - నియ్యల్పకాలమునం దేముగావించినయలంతి చాకిరి కెంతేని
పొగడ్త లభించి తన్మూలమున భారతీయులగౌరవం బతిశయించె - మఱియు ౧౩
- ఆ. మా యొనర్చినట్టి యీ యూడిగముఁజేసి, భారతీయులందు బలిసె జెలిమి.
కూలివాండ్రలోనఁ గూరె వివేకంబు, తొడరె నాకు వారితోడి జడ్డు. ౧౪
- ఆ. ఇతడు దాతృజాత్యుఁ డతఁ డౌ త్రరాహుడు, వీడు క్రైస్తవుండు వాడుమలక
యతడు పారసీకుఁ డితఁడు హిందు వటన్న, వింగడంబు కానిపింప దపుడు. ౧౫
- క. పిల్లరకు భారతీయుల, తల్లడ మిడ దొలఁగు నన్నతలఁపు జనించెన్
తెల్లదొరల చేతలలో, నుల్లమ్ముల బలుకులందు నొదవెను మారుల్. ౧౬
- గీ. తెల్లజోదులు కొనిమాట వెల్లివిరియఁ, బాటిరి కృతజ్ఞత న్నేము సల్పునేవ
కడరె నొండాదులకుమధురాతిమధుర, మిత్రభావంబు కొలఁదుల మీఱివూడి. ౧౭
- క. అపద లతివేలమ్ముగఁ, బ్రాపించినవేళ మనుజభావ ముదారం
తై పాదలు నన్నమాక్రి ని, రూపించెద నొక్కకథ నలుంగంజేతన్. ౧౮

క. రాబర్బు స్సదోన కుమారుడను, తా బసరమునందుఁ గూలఁ దత్కుఁజంబున్
మాబుజముల నిడికొని చను, చో బగ్గున మండ్రి యెండి శూరతఁ జూపెన్. ౧౯

క. మాకును మాబడిఁ కల తేల, ముఁకకు నాలుకలుఁ జాతిముక్కల యయ్యెన్
లోకమ్ము దాటుదుర్రశ, చేకుఱునో చున్నభీతి చెలఁగెను మాకున్. ౨౦

వ. అప్పుడు మాపయసించు మార్గమ్మునం దొక చిన్నకొండకాల్వ కిన్నించుడు నెవఁడు
మున్ముందు కప్పి వాపుకొని వలయు నన్నపుచ్చ మొలతెంచె - నంతి మే
మాంగేయసైనికులం కిని మీరు త్రావినవెనక - మేము త్రావెద మనుటయు
మాత్రోక వారు నట్ల యనిరి - కా దని మే మంటిమి - వల దని వా రాడిపి -
యిట్లతరేతర సాహృదసమూహములతోఁ బెద్దయుం బొద్దు స్వర్గం బూనితి -
మేతాదృ శౌదార్య విక్రమింతులం ద్రిక్క- బాతివేశలం బాటిల్లునా? ౨౧

* *

౧౧ నగరసంస్కరణము - జేమనిది

క. నింద కల దొండు నేటాల్, హిందువు లవివేకమూర్తు లెడైలు పశువుల్
మందిరచారిముము శుచిత, యుం దెలియనిమోటువా రయోగ్యు లటంచున్. ౧

క. ఈ దూఱు కొంత నిక్కమ, నాఁ దగు నే నట వసించునాఁ డిది విని ని
రేడ్వడండ్డి యేతన్ని, ర్వాదము నడఁగింప నెల్లవంతలు వడితిక. ౨

వ. సమాజశరీరమ్మునం దొకయల్పాంగమేని చెడియుంట కేను సైరింపఁ జాల -
మనలోపంబులు దాచిపెట్టి యొప్పురికించి పాచుటకుం గడంగక మాకుఁ బెత్త
నంబు లీవలయు నని రాచటికమ్మువారి నర్థించుట నాకు నింపనివని - కాన నే
సీదుర్యశంబు దూరగింపఁ బెద్దయుం బ్రయతించితి - దర్బమనగరమ్మున బొబ్బ
జాడ్యంబు రేఁగునాటికి నశిజ్యాదులం బ్రసిద్ధులైన భారతీయులనెలవుల దిద్దితిఁ
గాని లాతిమనికెట్లదెస కేగ నయితి కాదయ్యె - నయ్యంటఁదెవులు పంచా
రించిననాఁ డక్కార్యమునకుం బూనితిఁ - గాని యిందు నాతలప్రాణము తోడకు
వచ్చె నంట యతిశయోక్తి కాఁజాలదు - నేటాలుదొరతనమ్ము నెదిరించువట్ల
భారతీయులు నా కొనర్చినసాయము వారిమేనికసటు వారిచేఁ గడిగించుతఱి
నొనర్పరైరి - వెండియు నీ జతనంబున 3

క. కొందఱు నను దూషించిరి, కొందఱు వివయమ్ము నిండుకొనఁ జూతములే
తొందర యే మని తొలగిరి, యిందుల కొకరువ్వ రాల్ప నేడ్చిరి పలువుల్. ౪

- గీ. అపు డెఱింగితి సంస్కరణాభిలాషి, భయదనై రమ్ములకుఁ బరిభావములకు
ననువు లర్పించుటకు సిద్ధమైనవాఁడ, సంఘసంస్కృతిధర్మము నాగునంచు. ౧
- క. ఈ సంస్కరణోద్యమమున, నాసల్పినసేవకల మనన్ హైందవుల
దాసలు రెక్కొనె మందిర, వాససౌందర్యవృద్ధి వలయు నటంచులే. ౨
- గీ. మొఱలు నెట్టుచు నధికారములకుఁ గడిది, గోలసేతయ కాదు నల్లరును మెచ్చు
కరణి దనవారి దిద్దుబాఁ గాంధి యనుచు, నాడు తెలవారునన్నుఁ గొంతాడినారు. ౩
- వ. కాని నేటాలునందలి భారతీయులు మాతృదేశమునెడఁ బ్రమత్తవృత్తి మెద్దియో
దాని నింకను గుర్తించ రైరి - హిందూదేశము వేదతీమికం బుట్టినిల్లు - కానఁ
దదేశీయులు ధనసంచయముకొఱకు లాతివిలాతుల కెక్కవలసె - వా రార్పించిన
విత్తమునం గొంతవాలు దుర్భితౌదిదుర్భితలకు చక్కదీనతఱి దలిగడ్డు నంపుట
ధర్మము - వేయెనమన్నాట తొంబదియేడవయేట భారతదేశంబునం బెద్దకఱ
వేర్చుటయ కాక మఱి రెండేడ్లకు వేటొండుకాటకుఁ బతివారుణులుగాఁ దల
చూపె - నీరెండుప్పాఱములయందును భారతీయు లాఘికావాసులు తమజన్మ
భూమి కపారధనసాహాయ్య మొనరించి కృతకృత్యులైరి - కూలివాండును
యథాశక్తి నిష్పల్లవి విత్తం బాసంగిరాండ్లయలు నిక్కిగులదోడ్పడిరీయభ్యాసము
నంజేసి భారతభూమి కాపత్తి పొనగినపుడెల్ల నాఘికాహైందవులు విత్తము
నిచ్చుట యెల్లరకుఁ దెల్లంబ - యే నిష్పిధంబున నాఘికానున్న హైందవుల కూడి
గమ్ము సలుపుచుఁ గ్రమక్రమముగాఁ బెక్కుధర్మము లెఱింగితి - సూన్యతం
బన నొక్కపెనుమానిం బోనిది - దాని నెంతనక్కఁగాఁ జెంతు మంతచిక్కఁగా
ఫలించు - సత్యదుక్రమఖని గర్భంబునం జొచ్చినకొలంది సేవారత్నములు వలసి
నన్ని లభించు. ౪

* * *

౧౭ స్వ దే శా గ మ స ము

- మం. బోయరుకయ్యంబు పూర్తియైనంత, నాఘికా నిడ నస్మదాచరణీయ
కార్యము లుక్కిసె నాకావింపజగిన, యూడిగ మెల్ల హిందూర్వినే కలదు
మఱి కొంతకాల మిమ్ముహి నుండునేని, హైందవప్రజ కించుకంత తోడ్పడి
యక్కఱలే పొడతెంచు టది నిక్క మైనఁ గానుల నారించుకరంబ నాకు
నుత్తమధర్మమై యుండునో యంచు, గొనలేని తలపోతకుం జొచ్చినాడ. ౧
- వ. ఆయ్యవసరంబునకు ౨

- క. రాబట్టుకొని కుమారుడు, తా బవరమునందుఁ గూలఁ దత్తుఁబంబున్
మాబుజముల నిడికొని చను, చొ బగ్గున మండ్రి యెండ్రి శూరత్తఁ జూపెన్. ౧
- క. మాకును మాబడిఁ గల తెల, పూఁకకు నాలుకలు తాతిముక్కల యయ్యెన్
లోకమ్ము దాటుదురద్రశ, చేకుటున్ యన్నభీతి చెలెను మాకున్. ౨
- వ. అపుడు మాపయనించు మార్గమ్మునం దొక చిన్నకొండకాల్వ కన్పించుడు నెవఁడు
మున్ముందు డప్పి వాపుకొన వలయు నన్నపుచ్చ మొలతెంచె - నంతి మే
మాంగేయసైనికులం గని మీరు త్రావనవెనక మేము త్రావెద మనుటయు
మాతోడ వారు నట్ల యనిరి - కా దని మే మంటిమి - వల దని వా రాడిచి -
యిట్లెరేతర సాహృదసమ్మానములతోఁ బెద్దయుం బ్రొద్దు స్పర్థం బూనితి -
మేతాదృ శౌదాప్య మిక్కట్టులం ద్రిక్కఁ బాతివేళలం బాటిల్లునా? ౩

* *

౧౧ నగరసంస్కరిణము - ఔమనిధి

- క. నింద కల దొండు నేటాల్, హిందువు లవివేకమూర్తు లెడ్డెలు పశువుల్
మందరచారిమము శుచిత, యుం దెలియనిమోటువా రయోగ్యు లటంచున్. ౧
- క. ఈ దూఱు కొంత నిక్కమ, నాఁ దగు నే నట వసించునాఁ డిది విని ని
రేవదంపడి యేతన్ని, రావదము నడఁగింప నెల్లవంతలు వడితి. ౨
- వ. సమాజశరీరమ్మునం దొకయల్పాంగమేని చెడియుంట కేను సైరింపఁ జాల -
మనలోపంబులు దాచిపెట్టి యొప్పరికించి పాచుటకుం గడంగక మాకుఁ బెత్త
నంబు లీవలయు నని రాచటికమ్మువారి నర్థించుట నాకు నింపనిపని - కాన నే
సీదుర్యశంబు దూరగింపఁ బెద్దయుం బ్రయతించితి - దర్బమనగరమ్మున బొబ్బ
జాడ్యంబు రేగునాటికి నణిజ్యాదులం బ్రసిద్ధులైన భారతీయులనెలవుల దిద్దితిఁ
గాని తాతిమనికిపట్లదెస కేగ నయితి కాదయ్యె - నయ్యంటఁదెవులు పంచా
రించిననాఁ డక్కార్యమునకుం బూనితి - గాని యిందు నాతలప్రాణము తోడకు
వచ్చె నంట యతిశయోక్తి కాఁజాలదు - నేటాలుదొరతనమ్ము నెదిరించుపట్ల
భారతీయులు నా కొనర్చినసాయము వారిమేనికసటు వారిచేఁ గడిగించుటెట్టి
నొనర్పరైరి - వెండియు నీ జతనంబున 3
- క. కొందఱు నను దూషించిరి, కొందఱు వినయమ్ము నిండుకొనఁ జూతములే
తొందర యే మని తొలగిరి, యిందుల కొకరువచ్చ రాల్ప నేడ్చిరి పలువుర్. ౪

- గీ. అపు డెఱింగితి సంస్కరణాభిలాషి, భయదవై కమ్ములకుఁ బరిభావములకు
ననువు లప్పించుటకు సిద్ధమైనవాఁడ, సంఘసంస్కృతిధర్మంబు నాగునంచు. ౧
- క. ఈ సంస్కరణోద్యమమున, నాశల్పినసేవకల మనన్ హైందవుల
దానలు రెక్కొనె మందిర, వాసస్సొందకృత్వద్ధి వలయు నటంచున్. ౨
- గీ. మొట్టలువెట్టుచు నధికారములకుఁ గడిది, గోలసేతయ కాదు నల్లరును మెచ్చు
కరణిఁ దనవారి దిద్దుఁబో గాంధి యచుచు, నాఁడు తెలవారునన్నుఁ గొండాడినారు. ౩
- వ. కాని నేటాలునందలి భారతీయుఁలు మాత్మిదేశమ్మునెడఁ జనుకర్తవ్య మెద్దియో
దాని నింకను గుర్తింప లెరి - హిందూదేశము వేడఱిమికిం బుట్టినిల్లు - కానఁ
దదేశీయులు ధనసంచయమ్ముకొఱకు లాఠివిలాతుల కెక్కవలసె - వా రాఱించిన
విత్తమ్మునం గొంతనాలు మర్చియొదిమక్కలకు నగకడివఱిఁ దలిగడ్డకు నంపుట
ధర్మంబు - వేయెనమన్నూట తొంబదియేడవయేలు భారతదేశంబునం బెద్దకఱ
వేర్పడుటయ కాక మఱి రెండేడ్లకు వేటొందుకాటకుం బరివారుణంబుగాఁ దల
చూపె - నీరెండుదుష్కాలములయందును భారతీయు లాఫ్రికావాసులు లేమిసన్మ
భూమి కపారధనసాహాయ్య మొనరించి కృతకృత్యులైరి - కూలివాండుగ్రను
యథాశక్తి నిష్పల్ల విత్తం బొసంగిరాంగ్లేయులు నిగ్రులదోడ్పడిరియభ్యాసమ్ము
నంజేసి భారతభూమి కాపత్తి పొసంగినపుడెల్ల నాఫ్రికాహైందవులు విత్తమ్ము
నిచ్చుట యెల్లరకుఁ దెల్లంబ - యే నివ్వధంబున నాఫ్రికానున్న హైందవుల కూడి
గమ్ము సలుపుచుఁ గ్రమక్రమమ్ముగాఁ బెక్కుధర్మంబు లెఱింగితి - నూన్మతం
బన నొక్కపెనుమాగ్రని జోనిది - దాని నెంతసక్కఁగాఁ బెంతు మంతచిక్కఁగా
ఫలించు - సత్యదుగ్ధమఖిని గర్భంబునం జొచ్చినకొలంది సేవారత్నమ్ములు వలసి
నన్ని లభించు. ౪

౧౭ స్వ దే శా గ మ స ము

- మం. జోయరుకయ్యంబు పూర్తియైనంత, నాఫ్రికా నిజ నస్మదాచరణీయ
కార్యము ల్బ్రకిసె నాకావింపదగిన, యూడిగ మెల్ల హిందూర్మిసే కలదు
మఱి కొంతకాల మిమ్ముహి నుందుసేని, హైందవప్రజ కించుకంత తోడ్పడఁ
యక్కఱలే పొడతెంచు టది నిక్క నైనను, గానుల నారించుకరంబ నాకు
నుత్తమధర్మమై యుండునో యుండు, గొనలేని తలపోతకుం జొచ్చినాడ. ౧
- వ. అయ్యవసరంబునద్దక ౨

- క. ఇంగన్ సిదగుసేవా, రంగము నిచ్చటికి మార్పరాడా యనుచున్
సంగతకాండు హిందూ, ద్విం గలవారలు బలాత్కరించిరి నన్నున్. 3
- క. ఏనున్ భారతభూమికిఁ, బైనం బొనరింప వేడ్కపడితిని నాజన్
భూనులు కలరుగదా సే, వానిపీతు లిచట నన్న భావముతోడన్. ౪
- క. మిత్రములు గదిసి నా కీక, మాత్రవనికీ పెలవొసంగి మన్నింపుఁ డనం
జిత్రములు బహుళముఖ, జ్ఞాత్రము లైనారు కొంతసే పవ్వారల్. ౫
- గీ. ఎట్టుకేలకు గాడ్గవ్య మెసఁగ నొక్క, వత్సరమునాన నక్కఱ వచ్చునేని
పీలిచినంతన మీరురావలయునంచు, నియమ విడి యియ్యకొనిరి నాపయనమునకు.
- క. నేమం బది చుర్చుర మని, నామదికిం దెలియుఁ గాని నన్నుఁ బవిత్ర
ప్రేమప్రగ్రహమున నెపు, డో ముడిచిరి వార లిం కేటుల్ వలదంచున్. ౭
- గీ. కాంచనాంబరధారి మత్తుంకనీమ, గట్టిగాఁ బ్రేమసూత్రము కట్టినాడు
న న్నతడు త్రాటితోఁ జేదుకొన్నకొలది, నే నతిసినాత్తు నగుచున్నదాన బలి రె!
- వ. అని మున్ను మీరాబాయి పల్కినయీపోలిక చాలవట్టు నాయందును సూత్ర
పడియెఁబదిమంది గలచోట దైవ ముంట నిక్క మ్మని పెద్ద లందురు - కాన
నెయ్యరకోర్కెం గుఱుచనేయ నేరక యీకొని వారియభ్యనుజ్ఞం బడసితి-
వెండియు ౯
- క. నేటాలుతోడ నాకుం, గాటంబగు లంకె యున్నకతమున నన్నా
నాటఁగల భారతీయుల, కూటువ పాటించి వీడుకొల్పెడివేళన్. ౧౦
- క. విందులలో, వింతల నభి, నందనపత్రములలో ననర్హోపదలన్
డెందమ్ముతనియు హార్దము, నందును నోలార్చి పరవశాత్తుని జేసెన్. ౧౧
- గీ. ఏను మును భారతక్షోణి కేగుదెంచు, వేళ నేటాలుసోదరుల్ వేలకొలది
కానుకలు నా కొసంగిరి కాని నేటి, యుడుగర ల్లనినంత నాయుల్ల ములికె. ౧౨
- గీ. వెండిబంగారముల కాక వెల్లులీను, రవలు కేంపులు చెక్కినరవణములను
సూడిదలుగా నొసంగి రీనాడు వీని, నేమిసేయుదు ననుచింత హెచ్చునట్లు. ౧౩
- గీ. మోవఁగారాని జాళువానేవళంబు, పోరచిగ నిచ్చి రొకరు కస్తూరిబాయి
కదియు నాసేవ కొసఁగినయట్టి యులుప, గాఁ దలంచుట ధర్మ్యంబు కాకపోదు. ౧౪
- క. ఈపావడమ్ము లన్నియు, నాపెట్టెను డాచుకొన్న నాదగుసేవా
వ్యాపారం బది భృతక, వ్యాపారమ కాక యెట్టు లభినంద్య మగున్. ౧౫
- గీ. కనులు మిఱుమిట్లుగొను రెండుకట్టనమ్ము, లభ్యె నొకనాడు నాకు నయ్యంపకమున
నాల్గుజాల్ వెట్టివాడనై నాటిరేయి, గడవినాడను గర్తవ్యబడత విజ్ఞా. ౧౬

క. మితిలేనిసాము నుడుగుట, నుతి కింపనిచేత యయ్యె మఱి తద్వసువుం
గుతుకమ్మునఁ జేకొంటయు, నతికష్టమ యయ్యె నాకు నక్కాలమునన్. ౧౭

సీ. పిసిడినై యేను లోకు లచ్చించినట్టి, భనము విగమింపఁగా నియ్యకొనడఁ గాక
యాకపెట్టక యభ్యుక్తలోకసేవు, లిచ్చునొందుకె కాపుత్తు నిట్టివనికె. ౧౮

క. సేవకు మూల్యము లేదనఁ, యే వినినితిఁ బెన్నమాటు లికుజ్జలకున్
భావంబు నీటుగోటుల, కావలిదై వెలచిననల నమ్మితి నెచ్చుచో. ౧౯

ప. మఱియు మాసంసారము క్రమక్రమమ్ముగా సామాన్యజీవనమ్మున కలవాటుపడు
చున్నతఱి హిరణ్యముటీకారంబులకును వజ్రభుజితాంకుశమ్ము దలకును మేములేకు
దుమా - కావున నీద్రస్య మంతయుఁ బ్రజాసేవకు వెచ్చించుట యుత్తమకార్యం
బని నిశ్చయించితి - నాకొడుకు లిప్పనికి వెరువెంబన మైకోలు చూపిరి - కాని
నాయిల్లాలు తద్దయు వైముఖ్యముం బ్రకటించుచు నన్నుంగని యిట్లనియె. ౨౦

మం. నీ కేల యీనగల్ నీచేతికీలు, బొమ్మ లై నట్టి యీబుడుతల కేల
నాల్పపడి నున్ననా కేల కాని, వల వందువా యెల్లి పచ్చుకోడలికిఁ
దగునందువా ప్రిజల్ తద్దయు మెచ్చి, యచ్చించుముచాల నవలికిం దోర్చి
లేపెట్టిదో యెవ్వరికి దెల్లమగును, వేగిరింపకు మంచు వేడెడ నిన్ను. ౨౧

క. అని పల్కెడి నాపెండ్లము, కనుడమ్ముల బొప్పవారి కాల్వలుకట్టె
దనయుల కలంగ రపు డిడక, వినిపించుట రిత్త నాదువృత్తాంతంబున్. ౨౨

ప. ఏ నట్టితఱిఁ గన్పూరిబొయిం గని ౨౩

ఆ. చాన! యెంతవెట్టిదానవు బయకారి, బన్ననరము వలచుపడుచు మనకుఁ
గోడ లగునె యైననాఁ డే నెటకుఁ బోదు, బేల! యింతవంత యేల నీకు. ౨౪

క. అనుటయుఁ జాటుకుంజాపుల, ననుఁ గల్గొని యిట్లుపల్కె నాతి బలా! నీ
యనుకంప సీతలంపులు, మనుగడలుకా గ్రొత్తలొన మాకు మహాత్మా! ౨౫

క. నాసామ్ము లెల్ల నూడ్చిన, నీసంగతి యే నెఱుంగనేరనె నన్నే
బాని నొనర్చిన నీవు బ,లీ! నేయించెదవె కోడలికి రవణంబుల్. ౨౬

క. నీసుతుల నెప్పడో ప,న్నాసులఁ జేసితివి వార లర్థ మ్మిడ న
ట్లునొందు రెవ్వ/రెవ్వని, రోసిన నే నీధనంబు రోయిగఁ జాలన్. ౨౭

క. అదిగాక లోకు లేవరో, ముదంబుమై నా కొసంగు ముక్తాశ్రయము
గదియంగ నీకు గలదా, యధికారము; తగవుదప్పి యాడకు మిట్టుల్. ౨౮

ప. అని యిల్లాలు పల్కిన పదంపడి యేను మెల్లన యిట్లుంటి - మగువా! నీ
భారతీయు లీహంబును ౨౯

- క. ఇంగన్ నీదగుసేవా, రంగము నిచ్చటికి మార్పరాదా యనుచుక
సంగాతకాంధ్రు పిందూ, ర్వి గలవారలు బలాత్కరించిరి నన్నుక. 3
- క. ఏనున్ భారతభూమికి, బైన బానరింప వేడ్క-పడితిని నాజన్
ఖానులు కలరుగదా సే, వానిష్కీతు లిచట నన్న భావముచోడన్. ౪
- క. మిత్రముల గదిసి నా కేక, మాత్రవనికే సెలవోసంగి మన్నింపుఁ డనం
జత్రములు బహుళమఃఖ, ఔత్రము లైనారు కొంతసే పవ్వారల్. ౫
- గీ. ఎట్టకేలకు గాడ్లద్య మెసంగ నొక్క, వత్సరములోన నొక-ట వచ్చునేట
పిలిచినంతన విచారావలయునంచు, నియమ మిడి యియ్యకొనిరి నాపయనమునకు.
- క. నేమం బది చుర్భన మని, నామదికిం దెలియుఁ గాని నన్నుఁ బవిత్ర
నేమప్రగ్రహమున నెపు, డో ముడిచిరి వార లిం కెటుల్ పలనంచున్. ౬
- గీ. కాంచనాంబరధారి మత్స్యంతసేమ, గట్టిగాఁ బ్రేమసూత్రమున నట్టివాఁడు
న న్నతఁడు త్రాటితొడ జేమకొన్నకొలఁది, నే నతనినాత్మ నగుగున్నదాని బుధి రె!
- వ. అని మున్ను మీరాబాయి పల్కినయీపోలిక చాలపట్టు గాయందును సూత్ర
పడియెడబదిమంది గలచోట దైవ ముంట నిక్క మ్మని పెద్ద లందురు - కాన
నెయ్యరకోర్కిం గుఱుచసేయ నేరక యీకొని వారియభ్యనుజ్ఞం బడిసితి-
మెడియు ౯
- క. నేటాలుతోడ నాకుం, గాటంబగు లంకె యున్నకతమున నన్నా
నాటంగల భారతీయుల, కూటువ పాటించి నీడుకొల్పెడివేళన్. ౧౦
- క. విందులలో, వింతల నభి, నందనపత్రిములలో ననన్తోపదలన్
డెందముతనియు హోర్దము, నందును నోలార్చి పరవశాత్ముని జేసెన్. ౧౧
- గీ. ఏను మును భారతక్షోణి కేగుదెంచు, వేళ నేటాలుసోదరుల్ వేలకొలది
కానుకలు నా కొసంగిరి కాని నేటి, యుడుగర ల్గనినంత నాయుల్ల ములికె. ౧౨
- గీ. వెండిబంగారముల కాక వెల్లులీను, రవలు కేంపులు చెక్కినరవణములను
సూడిదలుగా నొసంగి రీనాఁడు వీని, నేమిసేయుదు ననుచింత హెచ్చునట్లు. ౧౩
- గీ. మోవగారాని జాళువానేవళంబు, పోరచిగ నిచ్చి రొకరు కస్తూరిబాయి
కదియు నాసేవ కొసంగినయట్టి యులుప, గాఁ దలంచుట ధర్మ్యంబు కాకపోదు. ౧౪
- క. ఈపావడమ్ము లన్నియు, నాపెట్టెను డాచుకొన్న నాదగుసేవా
వ్యాపారం బది భృతక, వ్యాపారమ కాక యెట్లు లభినంద్య మగుక. ౧౫
- గీ. కనులు మిఱుమిఱుగొను రెండుకట్టనమ్ము, లభ్యె నొకనాఁడు నాకు నయ్యంపకమున
నాల్గుజాల్ వెట్టివాడనై నాటిరేయి, గడపినాఁడను గర్తవ్యజడత మీఱ. ౧౬

క. మితిలేనిసొమ్ము నుడుగుట, మతి కింపనిచేత యయ్యె మతి తద్వసువుం
గుతుకమ్మునఁ జేకొంటయు, నతికష్టము యయ్యె నాకు నక్కాలమునన్. ౧౭

౧. పిసిడినై యేను లోకు లర్పించినట్టి, ధనము దిగమింగిగా నయ్యెకొనెదఁ గాక
యాకపెట్టక యభ్యస్తహాకసేపు, లిచ్చగింతురె నాపుత్తు లిట్టిపనికి. ౧౮

క. సేవకు మూల్యము లేదనె, యే వినిచితిఁ బెక్కుమాటు లీకుఱ్ఱులకున్
భావంబు నీటుగోటుల, కావలిదై వెలఁదనల నమ్మితి నెప్పుడో. ౧౯

న. మఱియు మాసంసారము క్రమక్రమమ్ముగా సామాన్యజీవనమ్మున కలవాటుపడు
చున్నతఱి హిరణ్యఘటికారంబులకును వజ్రఖచితాంగుళిమృదలకును మేము తగు
దుమా - కావున నీద్రస్య మంతయుఁ బ్రజాసేవకు వెచ్చించుట యుత్తమకార్యం
బని నిశ్చయించితి - నాకొడుకు లిప్పనికి వెనువెంటన మైకోలు చూపిర - కాని
నాయిల్లాలు తద్దయు వైముఖ్యముం బ్రకటించుచు నన్నంగిని యిట్లనియె. ౨౦

మం. నీ కేల యీనగల్ నీచేతికిలు, బొమ్మ లై నట్టి యీబుడుతల కేల
నాల్గవపడి నున్నగా కేల కాని, వల దందువా యెల్లి వచ్చుకోడలికిఁ
దగునందువా ప్రజల్ తద్దయు మెచ్చి, యర్పించునులుపాల నవలికిం దోపు
శేపెట్టిదో యెవ్వరికి దెల్లమగును, వేగిరింపకు మంచు వేడెద నిన్ను. ౨౧

క. అని పల్కెడి నాపెండ్లము, కనుచమ్ముల బాష్పవారి కాల్యలుకట్టె
దనయుల కలంగ రపు డీక, వినిపించుట రిత్త నాదువృత్తాంతంబున్. ౨౨

వ. ఏ నట్టితఱిఁ గస్తూరిబాయిం గని ౨౩

అ. చాన! యెంతవెట్టిదానవు బయకారి, బన్ననరము వలచుపడుచు మనకుఁ
గోడ లగునె యైననాఁ డే నెటకుఁ బోదు, బేల! యింతవంతి యేల నీకు. ౨౪

క. అనుటయుఁ జూకుంజూపుల, ననుఁ గన్గొని యిట్లుపల్కె నాతి బలా! నీ
యనుకంప నీతలంపులు, మనుగడలుక్ గొత్తతానె మాకు మహాత్మా! ౨౫

క. నాసొమ్ము లెల్ల నూడ్చిన, నీసంగతి యే నెఱుంగనేరనె నన్నే
బోసి నొనర్చిన నీవు బ,లీ! సేయించెదవె కోడలికి రవణంబుల్. ౨౬

క. నీసుతుల నెప్పుడో స,న్నాస్యసులఁ జేసితివి వార లర్థ మ్మిక న
ట్లాసింతు రెవ్వ/రెవ్విధి, రోసిన నే నీధనంబు రోయఁగఁ జాలన్. ౨౭

క. అదిగాక లోకు లెవరో, ముదంబుమై నా కొసంగు ముక్తాస్రజముక్
గదియంగ నీకుఁ గలదా, యధికారము; తగవుదప్పి యాడకు మిట్టుల్, ౨౮

వ. అని యిల్లాలు పల్కిన పదంపడి యేను మెల్లన యిట్లంటి - మగువా! నేటాలు
భారతీయు లీహారంబును ౨౯

క. నీసేవం గని యిచ్చిరొ, గానేనం జూచి యొసంగినారో నెప్పమా
రోనమ్ము నేలకొల్పెదు, నీ! నీ! యది యజ్ఞలోకసేవ్యమా కాదే? 3౦

స. అనుటయు 3౧

క. ఔ నాను తెన్నవల్లిశీ, వీనని నీసేవ కలని యిచ్చినది యనగ
గా నగుఁ గాని ప్రశన్నత, కూని విచారించు ధన్యు నొండు నచింతున్. 3౨

క. నీ సల్పిన సత్కార్యము, గా సల్పిన యదియు గాదె నానాశ్రమముల్
మోసి యనిశమ్ము నీకై, నే సేవయొనర్చుచుంట నిక్కంట కదా! 33

గీ. అడ్డమాడక నీతెచ్చు నంతవారి, కింతవారికి మొనుక్క-లెల్ల విజుగ
వండి వడ్డింపలేదె యీమొండిజంతు, నేమి యిది సేవకాని నే తెద్ది యగునొ. 3౪

గీ. అనుచుఁ గన్తూరిబాయి వానడుచుపల్కు, బుగ్గిశిత్త్రంబులై మది నొడుకొనియె
గాని తదాబ్ధ కోర్చి యిక్కానగ-లెల్ల, బ్రజకు సర్పంప నాయితండ్డితి నన్ను. 35

క. ఎట్టకునేని వెలండుక, పట్టు దిగఁద్రాని యిచ్చుపడె నగఁ గీగన
గట్టు దాటినముదమునఁ, గట్టనముల నెల్ల మూటకట్టితి నంతెన్. 3౬

వ. అమ్ముడియయం దేను మున్ను స్వదేశంబునకు నచ్చుతటి నాఫ్రికాభారతీయులు
నాకొసంగిన పానడమ్ములునైతె ముంచి తిద్దిత్తంబునకు రుస్తుంజీప్రభృతి సాధు
సత్తముల ధర్మకర్తలగా నియమించి నాయిచ్చు ననుసరించియొండె బరిపాలకుల
తలంపు ననుగమించియొండె నీ సొమ్ము జగద్ధితకార్యంబుల వెచ్చపోవలయు నను
కట్టడతో దానపత్రమ్ము లిఖించి యీ ద్రివ్యంబు నొక వాఃజ్యకోశమునందుఁ
బదిలపఱచితి - మఱియు 3౭

గీ. అఫ్రికాసోదరుల కూడె మాచరించు, వేళ నేతద్ధనంబును వెచ్చపెట్టఁ
దలచితిని గాని వలయు విత్తంబు సతత, మబ్బుటంజేసి యీసొమ్ము నంటనైతి. 38

క. నానాటికి రేకెత్తుచు, నానాట నైలవుకొనియె నాపత్కోశం
బీనిధి; యది యిట్లాటకు, నే నెన్నడు నొచ్చుకొంట యెఱుంగ లనంబున్. 3౯

క. ఈ చేష్టితంబునం గల, యకాచితి మెలమెల్లఁ దెలిసి యబలయు గగ్గో
లాచి ముదంపడె మచ్చుల, మూచూడక యిట్టు లేను మోక్షముగంకిన్. ౪౦

క. తనకావించు సపర్యలఁ, గని మెచ్చి జగం బొసంగు కట్నము తనసా
త్తని యెవ్వఁ డెంచు నాతని, మనుగడ సంతకార్య మంచు మానక తలఁతున్. 41

౧౩ మ ర ల భా ర త భూ మి లో

మం. భారతక్షోణి కిప్పగిదిఁ బై నమ్ము, సాగించి నావచ్చు సమయమ్మునందు
 మార్గమధ్యమ్మున మారివన్ రేవు, తగిలె నచ్చట నొక తడవుంటఁజేసి
 తరణిపొత్తును వీడి ధరణికి వచ్చి, యానేలవారి వృత్తాంతంబు లరసి
 తదాప్రప్రపాలకత్వంబును మోయు, నతని చార్లెస్ బ్రాసు నాతిభ్య మంది
 కతిపయవారముల్ కడముట్టుసరికి, మాతృభూమికే జేరి మన్మిత్రబంధు
 సందర్శనార్థ మచ్చటికి నిచ్చటికి, నేగుచు గడపితి నిట్లు కొన్నాళ్లు. ౧

వ. ఇది వేయిలోమ్మన్నూట యొకడగు శరత్తునాటి యుదంత-మాయేడు కాళీ
 ఘట్టమ్మున దిన్నావాచాయాజమాన్యమున భారతజాతీయమహాసభ జరుగనుండె-
 నింతకుమున్ను నే నాసదస్సుం గనియెఱుంగ-నిచ్చు డందు నేటాలుభారతీయ
 సమస్యం బ్రవేశపెట్ట నెంచి యే నప్పరిషత్తున కేగ నిశ్చయించితి-నింతలో సభా
 సమయమ్ము తేటియంబడ వాచా, ఫిరోజీషా, సెతల్వాడు మున్నగుమహారథు
 లెక్కినధూమశకటంబు నధిరోహించి బొంబాయినుండి తత్సభాప్రయాణంబు
 సాగించితి-మధ్యేమార్గంబున ఫిరోజీషా నాగొడవనెల్ల నాలించి ౨

గీ. మాతృదేశంబు దాస్యనిర్మగ్నమై భ, రింపఁగా రాని నిందాపరంపరకు
 నగ్గపడి దురపిల్లు చున్నంతవట్టు, తలఁగునా మనయిక్కట్లు వలసలందు. ౩

ఆ. ఇంట గెల్వనప్ప డేరితి రచ్చలో, గెలుపువచ్చు నంచు బలుక నతని
 యట్ల పెదవివెటిచె నా సెతల్వాడు నా, యెల్లయాస లపసరిల్లుభంగి. ౪

క. నాచక్కి-కపుడు దిన్నా, వాచా కరుణార్ద్రదృష్టి వటిపి సమజ్య్
 సీచొన్నుసిర్గ యము నో, యీ! చక్క-లిఖించి తనకు నిమ్మా యనియెన్. ౫

గీ. దాన నొకకొంత తేటి యేత ద్దయాబ్ధి, కే వినీతుడనై మ్రొక్కు-లిడితి నంత
 జయజయధ్వానములు పెద్దసందడింపఁ, గదిసె మాబండి కాళికాఘట్టనగరి. ౬

వ. పదంపడి పౌరలోకం బతిలోకవై భమ్మున సభాపతిమున్నగు మహామహులఁ
 దత్తదుచితవసతులకుం గొనిపోవుడు నేను బ్రతినిధులకై నిర్ణయించినవిడిదలకు
 రిప్పన్ కళాశాలాభవనమ్మున కేగితి - నాపుణ్యవశేమ్మున లోకమాన్యుండు మా
 బసకు విజయంచేసె - నతఁ డుండుచో టాకకొలుపుకూటంబ యగుఁ గదా -
 చిత్రకళాచతురుండ నై నచో నే నాదృశ్యంబు నెన్నడో రచించుకొనువాడ -
 నాఁడు తిలక్ మోతీబాబులు దొరతనమ్మువారి డుండగమ్ములన్గట్టిచి కావించిన

ప్రసంగములును వానినడుమనడుమ వెలువరించు కంచినవృత్తులును జరస్మరణీయములు నాఁ దగు - నిత మహాసభా నగరము దేశకు నాచూపు నించుకనిగుడ్డు - నందు 2

ఆ. వలసినంతమంది స్వచ్ఛందసేవకుల్, కలరు గాని సుంత కలుపుఁగోలు తనము కానరాదు తాలిమి శూన్యంబు, నేరిమియు హుళిక్కి నారియందు.

క. ఏసాయ మెవని వేడిన, నాసేవకుఁ డపుడ లాతి నప్పనిఁ బనుచున్ శాసించు నాతఁ డన్యుని, గాసింబడి సభ్యుకోటి కలగుండుగొనన్. ౯

ఆ. అప్పు డేను గొంద త్రొచ్చికభటులతోఁ, జెలిమి నాచరించి సేవ తేఱఁగు విన్నవింప సిగ్గువిరిసెను గైంకర్య, రతియు నారియందు నతిశయించె. ౧౦

వ, ఐనను బ్రజాసేవనాసక్తి కుక్కగొడుగుంబలె నెల్లయెడల నుదయింపఁ జాల - దయ్యది యంతరంగమునం బుట్టి యనుభూతిచే విస్తరిల్లవలయుఁ - గల్లకపటంబు లెఱుంగని వీరికి సేవాభిరతి వలసినంత కలదు - కాని యొర్పునేర్పు లెన రిత్తురు? - జాతీయమహాసభయన్న నేఁడాది కొక మూన్నాళ్ళపండువు గదా! - తావన్నా త్రిమున వీరి కబ్బుననుభవం బెంత? - మహాసభా ప్రతినిధులును స్వచ్ఛందసేవ కులవోలె నల్పానుభూతిగలవారల - వీరు పెక్కండు ౧౧

క. తమ కేదో నెఱదొరతన, మమరినగతి మాటిమాటి కై చ్చికభటులకొ శ్రీమపెట్ట నెంత రకటా!, తమలెంకలఁజూలెఁ జూచెదరు జంకెనలన్. ౧౨

గీ. దాక్షిణాత్యులు భుజియించుతటి నొరుండు, చూడఁగా దట తద్గర్వనూత్రిరక్ష కేరుపడె వేఱుగావంటయిల్లు; దాని, దడులు రవిమండలమును దాటిపోయె. ౧౩

క. వంటకు నీరాటకు మఱి, తింటకు నది యొకఁడ; గుక్కత్రిప్పఁగనీ కా యింటఁ బొగరేగు నిల్లని, యంట తగదు మందసంబ యనఁజను దానిన్. ౧౪

క. ఇది వర్ణధర్మబాహ్యము, కద జాతీయోద్యమానుగంతలు చదువ ర్లదిరా యస్పృశ్యత ని, వ్యిథి మెచ్చిన వీరిమీఁద బెద్దటికంబున్. ౧౫

క. మోషిన సామాన్యప్రజ, లేవగిది న్నడుతు రింత కెన్నిమడుంగుల్ పాపము పెంతురొ యని సం, తాపమునఁ దోగి తద్ద తల్లడపడితిన్. ౧౬

క. అక్కడఁ గలగౌలునకున్, ముక్కులు మొట్టోయటంచు మొత్తుకొనియె నే చక్కిం జూచినఁ దెమ్మయె, కక్కొదవెడి నేడు దానిగాథలు సెప్పన్. ౧౭

ఆ. మఱుఁగుదొడ్లు ఘోరనరకంబు లక్కటా!, యేమి యాయవస్థ సామి! యంచు నడుగ జంకులేక యెచ్చికభటుఁ డది, కుప్పవానికర్ల మప్ప! యనియె. ౧౮

- క. అటు లగుచో శోధని యొక్కటి సంపాదించి యాయగలవా యంటిన్
భటుఁ డంత వెల్లఁబాటుచు, నిటు నటుఁ గాల్కదలనీక యీక్షించె ననుక. ౧౯
- క. ఏన పదంపడి యెట్లో, దాని న్గడియించి పెడలి తగ నూడిచితిన్
గాని యిటు లెన్నిపెరడుల, మానుగ నవరింపనేర్తు మాపులు తేవుల్. ౨౦
- క. పలుపురకుం బ్రతినిధులకు, దెలియద యాచిత్య మేమితెగఁడెద వారిన్
నెలపునపంచల నంచుల, మలమూత్రము లుజ్జగింతు మాఁటిజాల్. ౨౧
- క. స్వచ్ఛందభటుల కేత ద, నచ్చక్రియఁ జూప నొక్కఁ డైనఁ దదీయం
దుచ్చను విష్ణును దుడువంగ, నిచ్చింపఁడ నాకు ముట్టె సీగొరవమున్. ౨౨
- ప. మహాసభ యింకను గొన్నాళ్ళు సాగుచో నంటుఁదెగుళ్ళు తప్పక పీటవెట్టు నని
తలంచితీ - నట్టి దురాచారపరాయణులగు ప్రతినిధులును సేవాధ రానభిజ్ఞులగు
నైచ్చికభటులును మనదేశమునం దీనాఁడును వలసినంతమంది కల రనుట నిక్కంబ.

*
* *

౧౪ లే క రి - లెం క

- క. కాళీఘటమునందున్, గా లిడి యొడ్డోలగంబుగడియకు నిడ రె
న్నాళ్ళు లెడముంటఁ దత్కా, ర్థాలయమున సేవఁజేత కభిరతిగొంటిన్. ౧
- ప. దీనంజేసి జాతీయమహాసభావిషయంబులం దించుక యనుభూతి నార్జింపవచ్చునని
నాతలంపు - కానఁ బరిపత్కార్యదర్శియగు ఘోషాలుచెంతకుం జని నన్ను
నెందేని పనిగొ మ్మని వేడ నతండు న న్నాపాదశీర్ష మవలోకించి మందహాసం
బాలయ మాకడ లేకరిపని యొందు కలదు - వలయు నందువా - యనుడు నేను
మిన్నంది ౨
- క. కావించు నెద్దియైనను, సేవాధర్మమునఁ జెద్దచిన్నలు కలవా
నా విని సీశుశ్రామా, భావము పరిపూత మార్గపరిగణ్య మనెన్. ౩
- క. అతఁ డంత నైచ్చికభటు, ప్రతినిధి సవిధసఁ దేటపడఁ గని తరుణం
డితఁ డాడినట్టిపల్కులు, శ్రుతిఁ బడెనా యని వచించి సురుచిరముఖుడై, ౪
- ప. నన్నుఁ జూచి సోదరా! యియ్యాసనంబునం దధివసించి యసంఖ్యేయలగు నాలేఖ
లం బరికించి వలయువానికి ను త్తరమ్ములు వ్రాయు - మిక్కార్యంబునిర్వహించు
లేకరి లేక నాపడునిడుములు నొడువంబాలివి గావు సుమా - వేలకొలదిగఱు
వలు నాకొఱకు నేతెంచుటం గంటిని కదా - యూపిరిపుచ్చలేక కటకటంబడు
చున్ననా కీసాయం భానరించి పుణ్యమునం బొమ్ము - నావుడు ౫

- గీ. అతిరథశ్రేణికిం జెందు నమ్మనీషి, యిట్లు నను విశ్వసించుట కే నెలర్చి
యప్పగించినపని వేగ యాచరించి, యతనిమన్నన వడసి ధన్యతను గింటి. ౬
- గీ. పిదప నాతఁడు నాయూరు పే రెఱింగి, వెల్లఁబాటుచు ముక్కుపై పేలునిల్పి
యెంతపొరపాటు పుట్టె నీయంతవాని, నింతయన్నవపనిఁ బంచు టేమిపాడి. ౭
- క. పశ్చాత్తాపము వెలయ వి, పశ్చిన్నక్రణి యాతఁ డిట్లు పలుకుడు నతనికొ
నిశ్చింతం బానరింప వ, యశ్చాతుర్యముల సేవనారంభములన్. ౮
- క. మీరలు నృధులు జాతీ, యారంభములందు వెల్లనయ్యెను దల మీ
కీరెక్కడ నేనెక్కడఁ, దూరుపుపడమర లెఱుంగుదునె ననుభాటుల్. ౯
- క. భారతజాతీయసభం, జేరి యథాశక్తి సేవసేయఁగ నువ్వి
భూరెడినా కలహోకగ, మీ రొసఁగినపనియ తద్ద మే లొనరించుకొ. ౧౦
- వ. అని యేను గృతజ్ఞతం జూపితి-నంత నక్కార్యదర్శి నన్నుం గని ౧౧
- క. నీనడవడి యభినంద్యం, బీనాటియువల్ చరింప రీబాటలలో
మానక వలచెద రర్హత, లేని పదంబులు భరింపలేని యశంబుల్. ౧౨
- మం. చిననాఁడు హ్యాయముతోఁ జేతులుకలిపి, శ్రమియించినాఁడ నీసభ యేర్పడంగ
దీనిమన్నడయెల్లఁ దెలియుదుం జూపె, దీనిసేవయ నాకుఁ దియ్యనిచేత. ౧౩
- వ. అని పెక్కువిశేషంబు లెఱిగించె - నివ్వధంబున మాకు గాఢస్నేహ మేర్పడుటం
జేసి పగటిపూట నిర్వారముంగలిసి భుజియింపఁ దొడఁగితి. - మతఁ డంగీని చాల్చు
తఱి నింటిబంటు వచ్చి గుండీలం దగుల్చు - నది గని యేన యప్పని గావించు నని
వేడ నక్కార్యదర్శి వలె యనియె - గఱువలయెడ నాకుంగల పేర్కి యాకోర్కికిం
గతము నాఁ దగు - ఘోషాలు నాత త్వంబు నెఱింగినవెన్నఁ దనకార్యంబుల
కెల్ల నన్నుఁ బనుచువాడు - నే నొక్కనాఁడు తన గుండీలం బెట్టుచుండ
నమ్మేటి ౧౪
- క. మూలిగియించి భారత, జాతీయమహాసదమ్మునచివ్రనివెత లీ
రీతివి గద యెసలిక లే, కాతం డసమర్థుఁ డయ్యె నంగీదిద్దన్. ౧౫
- వ. అనుటయు నతనిబోధాతనంబునకు లోలోన నవ్వుకొంటి - గాని యతని కొన
రించునూడిగమ్ముదెస నా కించుకేని యనాదరంబు వొడమ దయ్యె - నీపరిచర్య
కతన నా కొదవినమేలు సవతులేనిది నాఁ జను - ఘోషాలుబాబుం గొలు
చుటఁజేసి భారతజాతీయమహాసభా రహస్యము లెన్నె నెఱింగితి - గోకులుఁడు,
సురేంద్రనాథుఁడు, మున్నగు మహామహుల మాత్రంబులు కనుగొంటి - నెందఱో
ప్రజానాయకులపరిచితి నార్జించితి - మహాసభయం దమూల్యమగు సమయ

మొంత పాడగునో తెలిసితి-నాంగ్లభాషకుఁ గల పెత్తనంబు నరసి మిగుల దురపిల్లితి-
నొకఁ డొనర్చు కార్యంబు పలువురు గావించుటయు నక్కఱ దీర్చుట కొక్కఁడేని
పూనమియుఁ గంటి - నిట్టికొఱంతలు నాయెడఁద నెంతకలంచినను నేఁ డివి నివా
ర్యంబులు కావని తోచుటంజేసి వీనియెడ నాకు దురభిప్రాయమ్ము పుట్టదయ్యె.

* * *

౧౫ జాతీయమహాసభలో

- గీ. త్రిభువనీహూహనం బైన దీప్తితోడఁ, జాగఁ బరివత్తు తన్మహాసభ నలంక
రించు నతిరథలోకము న్నాంచినంత, నంతరంగమ్ముతోడ నాయంగ మదరె. ౧
- క. ఆసభ కధ్యక్షుండై, భాసిలు దిన్నా రచించె భారతమునకున్
వీసము తగ్గని సదుప, న్యాసం; బది చదువ శక్యమా సకలంబుక. ౨
- వ. అగుటంజేసి దాని యాయువుపట్లు కొన్ని వినిపింపబడె - నవ్వల విషయనిర్ణా
యకసభ ప్రారంభమయ్యె - సుదారుడగు గోపాలకృష్ణగోకులుడు న న్నాగో
ష్ఠికిం దోడ్కొని చనె - నందు మహామహాలు పెక్కు రాయవిషయమ్ములం
గుఱిచి యాంగ్లభాషలో దీర్ఘ చర్చలు గావించుచుండి - రీదుందుభిధ్వానములలో
నాబూర యెవనిచెవి కెక్కునా యని యేను మిగుల బెదరితిఁ - జీకట్లు పడు
చున్నకొలఁదిఁ బరిశిష్టవిషయంబులు శరవేగమునఁ బరిష్కృతంబు లగుచుండె -
సభ్యు లెల్లరుం బసకుజేర నారటంపడఁజాగి - రింతలో సర్ధరాత్రిమ్ము కదియం
బడె - నపుడు ఫిరోజుమా కొలువుం గలయఁజూచి యింక నిండ్ల కేగరాదా యని
పల్క గోకులుం డెలుఁగెత్తి ౩
- గీ. ఆగుఁ డాగుడు గాంధీగా రాఫ్రికా స, మస్య వినిపింతు రనుడు నమ్మాననీయుఁ
డోర్మి వెలయించి గోపాలు నోయ్యఁ జూచి, నచ్చెనా మీకు వారినిర్ణయమటనియె.
- ఉ. నాపుడు గోకులుండు సుజన స్తవనీయుడు దాని మెచ్చె ది
న్నా వలియింపు మంచు నను సన్నయొనర్చె నెలుంగు రాల్పడన్
మై వడఁకం బఱించితి సమర్థనముం బాసరించె గోకులుం
డావల సభ్యు లెల్ల రగు నొ సని సమ్మతిచూపి రొక్కటన్. ౪
- క. తేవటికొల్వున గాంధీ, నీవాలికి నిడుదు నైదునిముసము లని ది
న్నాపల్కఁ గాని సభ్యులు, చూపినచిఱచిట్ట కేను స్రుక్కంబడితిక. ౫
- గీ. తెల్లవాతె మహాసభ వెల్లివిరిసె, బర్పవైఁ చర్చ రేఁగ విశ్వమ్ము వడఁ
నిచట నీతెప్పవాటులో నేమిసెప్ప, నేర్తు దైవమా యనునట్లు నిండె నాకు. ౬

- గీ. ఓలి నరుడెంచె నావంతు మేలిరవళి, నపుడు నాపేరు పిల్చి రధ్యక్షపాదు
లెట్టెటో వేదికంజేరి పట్టరాని, జంకుతో నిర్ణయంబును జదువంగంటి. ౮
- ఆ. అవల భారతీయు లాస్త్రికాగడ్డలో, గుడుచు నొకటమ్ము కొంత కొంత
సభకు బట్టువలుప జాలితి నింతలో, బల్ల మీదిగంట ఘల్లు మనియె. ౯
- వ. పదంపడి యేను నాపీటకుం జేరితి-నానాడు జాతీయమహాసభా ప్రతినిధులకుం
ప్రజ్ఞాశీకులకు నంతరము గానరా దయ్యె-నెల్ల రెల్ల విషయంబుల పట్ల నభిప్రాయ
భేదమ్ము లేక చేతు లెత్తెడివారు-నాప్రస్తావమ్మునైతే మా-గాదులం బడక
యూరీకృత మయ్యె-దీనంజేసి నానిర్ణయమ్ముదెస నా కెన్నడగినమేలు గోచ
రింప కుండ - గానివిశ్వభారతజాతీయమహాసభ కాస్త్రికాశ్రమస్య పరిచితయై
తన్నుద వడసెగదా యన్నతను సావహిలె. ౧౦

* *

౧౬ క ర్జన్ ప్రభువు కొల్లు

- గీ. సభ నమాస్తమయ్యె జాగిరి తమతమ, యిండులకు సదస్య లెలమితోడఁ
గాని నాకు నాస్త్రికాపను లుంటచే, వంగరాజధాని వడలనైతి. ౧
- క. సడిసన్న భారతీయులు, విడిసెడిబస కేగి పీటవెట్టితి సాధ్యం
పడునెడ వారికి నేటాల్, కడగండ్లు వెలార్చి నెమ్మి గాంచుటపొంట్. ౨
- క. ఆపట్టున కపు డప్పుడు, గోపాలుడు వచ్చు నాటకొట; కొకనాఁ డ
స్వాపవిదూరుడు నను దన, కాపున వేంచేయ నింపుగదురం బిలిచెన్. ౩
- క. గోకులునిపిల్పునకు నుర, రీకృతి నాదృతిని వెల్వరించియు నేనై
పోక తగ దంచు నాగితి, నీకరణి మూడునాలు గేగ న్దినముల్. ౪
- వ. అంత నయ్యుదారచిత్తుఁ డేతెంచి తానై నన్నుఁ దనమనికీపట్టునకుం గొనిచని
గారవింపఁ దొడఁగె - నొక్క-నాఁ డతఁడు నాపుచ్చడికతనమ్ముగని గాంధీ! నీ
వీవిలాతియంద యనికి వలయు - నిట్టిసిగ్గురితన మున్న నిం దేమిసాధింపఁగలవు -
నీ కెంతమంది చెల్మికాత్తైన నంతలగ్గు - వెండియు నిన్ను భారతజాతీయమహా
సభాసేవకుని గావించుట నాయభిమతం - బని నాబిడియముం గొంతవట్టు డిందు
పటిచె - నితనిపజ్జకుం జనకమున్నుమాబసయందు నా కబ్బినయనుభూతి యొందు
వినుతు. ౫
- క. రాజప్రతినిధి కర్జను, తేజమయిన్ నాడు కొల్లుదీర నశేష
శ్రోజానులు వచ్చిరి గజ, వాణిమహాంగాదివై భవం బెసరేగన్, ౬

- గీ. అందుఁ గొందఱు మాబస నాశ్రయించి, డంబ మెఱుంగని చౌకవేసంబుతోడ
మెలగుచుండిరి కాని యక్కొలువునాఁడు, బొల్పడిరి నూత్ననూత్న నేపథ్యములకు.
- క. దాసీపుత్తుల కైవడి, గౌసన కై నేసి లాఁగుగట్టిరి మేతా
కాసె బిగించిరి మఱి జలపోసనపుం బాదుకలను బూనిరి కడఁకక.
- క. తలచీరలు చుట్టిరి వా,రలవేసము నాకు దుర్భరంబగు నార్తిక
మొలపించె నిట్టికై నే, తలకుం గతమే మటంచుఁ దఱిసితి వారిక.
- వ. అంత వారు న న్నాదరంబుమై జూచి
- క. మే మనుభవించునరకం, బేమ యెఱుంగుదుము బిరుదు లెమ్మెలు సొమ్ముల్
భూములు జితింప మాపడు, బొముల బన్నముల గుట్టు పరుఁ డె ట్లెఱుంగుక.
- వ. అని మాఱుపల్కుడు నే నంత నిలువక బానిసీండ్రి కనురూపంబులగు నీతలగుడ్డ
లీపాదరక్షలు మీకేల యని పృచ్ఛనేయ నమ్మహారాజు లిట్లనిరి.
- ఆ. ఏమి కన్నవాడె వెర వది మాపట్ల, బానిసీండ్రిపట్ల బలుకిరింపు
మకట ! వీరు మాకు నడియరు లైన లెం, కలము గామె మేము కర్జనునకు.
- గీ. కొలువుకూటంబునకుఁ బోమి గొప్పతప్పు, సహజవేషంబు వాటించి చనుట సాడు
బదవ లెన్నేని సైచి పోయెదమ కాక, మాకు వశమానె దొరతోడిమాటలాట.
- వ. అనుటయు వారిదుర్దశం దలచి యేను మిక్కుటమ్ముగాఁ జుమ్ములుచుట్టితి -
హార్దింజ్ఞప్రభువు వారాణసీవిశ్వకలాశాలకు శంకుస్థాపన మొనర్చిననాఁ డిట్టివేరో
లగం బొండు నడిచె - నెంద తెందఱా నరేంద్రులీలాసభకు విచ్చేసిరి - భారతా
లంకరణ మగు మదనమోహనుచే నాకారితుడనె యే నాకొల్వునం బాలుగొంటి -
నపు డయ్యేలికలు
- మం. కొశేయమగు లాఁగు గట్టి నుంజిలుంగుఁ, బట్టుచొక్కా దొడ్డి ప్రన్ననియాణి
ముత్యాలసరములు మోచి యనర్లు, కేయూరములు దాల్చి కీర్తి తవప్రజ
కలితావతంసంబు గట్టి రింతులకె, సోయగం బిడు వారిసొమ్ములఁ గాంచి
వలువలఁ జూచి దుర్వారశోకంబు, గుడిచితి భూపాలకులు పరిష్కరణ
సామగ్రి యిటులుండ స్వర్ణత్నరువులు, ఖడ్గముల్ చెక్కి రక్కట వలగ్నమున
నవి రాచటికమున కానవాళ్ళా? దు, రంతదాస్యముగుర్తులా? సెంతలకుఁ
దగినకై నేత లీధరణిశ్వరులు గ, ణించుట కడు శోచనీయంబు; విత్త
మధికార మభిమాన మక్కటా! మనుజు, నెట్టిదుర్గతులకే నీడ్చుట నిజము.

౧౭ గో కు య తో నొ క నె ల ౧

క. తన తమ్ముఁగుట్టకై వడి, నను గోకులుఁ డాదరించి నాబెరుకెల్లన్
దురుమాడెను దొలుపూటన, కనుగొని సమకూర్చెఁ దగుసుఖంబులు తనకున్. ౧

ఆ. నాకు వలయువసతు లేకొంచెమో యశాట, సేన గాదుపనులు నెఱపుకొంటు
నన్ను నిశితనియమ మెన్నఁడు నిడకుంట, హత్తుకొనియె నతనిచి త్తప్రీతి. ౨

క. ఆకతమున గోపాలుఁడు, నా కచ్చెరుపాటు న్నట్ట ననుఁ గొండాడున్
నాకడ గోఁన మన్నది, లేకయ చరియించు నిర్వృత్తికప్రేమన్. ౩

క. తనదరిసెనమ్మ వడయం, జనుదెంచు నుదారిపురుషస త్తములకు నా
కనఘం డెఱుకువ గూర్చుచు, ననుఁ బరమానందరాజ్యనాథు నొసర్చున్. ౪

వ. నాఁడు నాకుం బరిచితులైన గఱువలలో వైజ్ఞానికపండితశిఖామణి ప్రపుల్లచం
దుఁ డుత్తముఁడు - తనకు వచ్చునెలసంబళ మెనిమిదివందలలో నలువదిరూకలు
మాత్ర మితం డనుభవించి తక్కర్థమెల్ల దేశసేవ కొసంగు ననియు నిందనుక
నితఁడు బ్రహ్మచారి యగుటయ కాక ముందేని పాశాకరణవాంఛ లేనివాఁ
డనియుఁ బల్కి గోకులుఁడు నా కితనితోడినెయ్యమ్ము గూర్చె - నాఁటికిని నేఁటి
కిని బ్రపుల్లచందుని మన్గడయం దెట్టివేఱిమియుం గానరాదు - గోకుల ప్రపుల్ల
చందుల స్థలపనంబు నే నాపోకలేక వినుచుండువాఁడ - దానికి దేశభ్యుదయ
మొండె దత్వజ్ఞాన మొండె గుఱియై యుండు - నాదృష్టిలో నపాంపతు లగు
ప్రజానాయకులు కొందఱు వీరిచూడ్కిలోఁ బడియ లగువేళ నామనస్సు చివు
క్కురు మనుచుండుఁ - గాని వీరు వెడపల్కు వెలువరింతురా యని యూటట
సెందు వాఁడ - గోపాలకృష్ణుని పరామరికయెడ నాకుం గలవిశ్వాస మతివేలఘ
గదా - వెండియు ౫

చ. అతఁ డొకతెప్పపాటుతడ వైనను వీసరవోవనీక భా
రతజగతీహితం బగు తెఱంగునఁ జల్పు సమస్తకార్యముల్
చతురుఁ డతం డొనర్చుపని సంతస మిచ్చుటెకాక లోకవి
శ్రుతము వివేక మిచ్చి పెనుచున్ జననీపరిషేవనేచ్చున్. ౬

గీ. అతనివాక్రుచ్చు నెల్ల వాక్యంబునకును, భారతక్షోణి వస్తువై పరిధవిల్లుఁ
గపట మెఱుంగక దబ్బుఱకంపు లేక, యలరు నై ర్మల్యకందమై యతనిపల్కు. ౭

క. బందిగములోన మృగైడి, హిందూజనయిత్రిఁ దలచి యెండినపొట్టక
వందురుసోదరులం గని, డెందం బది తెల్వదాఁ గడింగిగ వచ్చున్. ౮

మం. తమగారవించు నుద్యమములదెసకు, నితని నాకరింప నేతెంచువారి
కేల పెక్కులుమాట లీరు మీఠనులు, పాటించి నన్ను నాఁచి నేయనిండు
మునుముందు దాస్యనిర్ముక్తభారతము, నభిలషించెద నిచ్చ యది యెండినపుడ
యితరమ్ముదెసకు నా దృష్టి సారించు, నని యుత్తరం బిచ్చునట్టిగోకులుని
నేమంబు నూచి యే నివ్వెఱపడితి.

వ. రానడేపట్లఁ దనకుం గల పూజ్యభావమ్ము నతఁడు తన యెల్లవాక్యమ్మునం దచ్చు
పఱుచు - “రానడే యివ్విధిం బల్కువాఁ” డనువా క్కితనికి “నూతుఁ డిట్లు
నియెం” బోనిది - యే నితని సన్నిధి నున్నపుడ రానడే జన్మదినోత్సవము సంఘ
టిల్లె - నాఁడు గోకులుఁ డమ్మహామహుని సర్వజ్ఞతను నిర్భీకమగు దేశభక్తిని
వర్ణించుచు ననుభవించిన హర్ష పారవశ్యమ్ములు నుడువంబాలిని కావందు -
మఱియు నొక్కనాఁ డేచు గోపాలకృష్ణుం గని ౧౦

మం. ఈపురంబున మరు త్తిది నాఁగఁ జనుచు, వీధివీధికి నుండు విద్యుచ్ఛక్తిము
దీని నెక్కిననాఁడు దేశనాయకుల, గరిమంబు డిందునా కాదేని నీకు
నేల గుట్టుపుబండి యీవెచ్చ మేల, యనుడు నించుక కుంది యతఁ డిట్లు లనియె.

వ. సామ్రాజ్యశాసననభా సభ్యతంజేసి నాకుం బ్రాబుడువిత్తమ్ము నాసాంతపనుల
కొదవంజేయ నొల్ల - నా కెందఱు పరిచితు లుందు రందఱు నీకుం గలరయేని
యానాఁడు నీవు మెఱపుబండిం బయనించుట యసాధ్య మనను-గాని వాలాయ
మది దుష్కరం బగు నందు - నాయకు లొనర్చు నెల్లపనియు వారిసంతృప్తి
కొఱక యని తలంచుట కించుకే నెడము లేదు - నీవుసైత మీమాత్ర తెలి
యమి కడుంగడు విచార్యము - మఱియు ౧౨

ఆ. మెచ్చుకొందు నీదుమితజీవనం బేను, నదియ వలతు శక్య మైనవట్టు
కాని నన్నుఁబోనిమానిసికిం గొంత, యుడుపరానివెచ్చ ముండుఁ జువ్వె. ౧౩

గీ. అనుడు నాశంక సకలంబు నపసరెల్లె, గాని “నీ వసివా రొప్పు లే నెఱుంగ
నిది తెవుళ్ళకుఁ బాదు గాదెట్లు! వీలు, చిక్కదె వయాళికిం బ్రజాసేవ”నంటి.

వ. నా యీయభిశక్తికి గోకులుం “డబిసీలుసల్పు నెసలిక నాకుం గలదని నీవెంతువా”
యని మాఱుపల్కె - నీవాక్కు నా కసంతృప్తికారిణి యయ్యె - గాని వ క
యందలి గౌరవంబు నానోటికిఁ దాళమ్ము నైచె - దినుటకుం దీటిక చేపడినట్లు
పాహ్యళికిం దలపడు నని నాతలంపు - శరీరపరిశ్రమము దేశసేవం బెంచు గాని
కుంచ దని యేను వినీతిమెయి నూహించు. ౧౪

౧౮ గో.క.లు తో నో.క.నెల ౨

సీ. గోపాలకృష్ణుని గొడుగునీడల నిల్చి, వెలలేనికాలంబు వితియొనర్చు
కొకనాడు క్రైస్తవ మూఁదియు భారత, జాతీయ సభనేవ సలుపువాని
గాళీచరణు బొడగంటి న పాతని, చెలి చావుసెజ్జడై నలగుచుండె
నాడంబరములేని దాయనగేహ మా, లెడు మహాసభలం దుదాత్త వేషు

ఆ. మాదరించువాడె యయ్యను బేదనే, సంబు నింట నలపు చాలమెచ్చి
యేసుమతములోని నానందియమ్ము లా, తినికి వినతితోడ వినిచినాడె. ౧

వ. అంతఁ గాళీచరణుఁ డిసుమ్ముతోపాటు మనకు మాటుపట్టు వుండు నని
యీవు నమ్ముదునా యనఁడు శతధా విశ్వ సింతునని యే నంటి - నవ్వల నతండు ౨

ఆ. వేళ్ళతోడఁ బాపవృక్షమ్ముఁ బెరిల్పించు, నిచ్చు యున్ననాని కేసుధర్మ
మొకడె దిక్కు; కసటునను ఫలమూ మిత్తి, సుభక్తుడే బయింపఁ జాలు. 3

క. హైందవధర్మంబునఁ గా, సం దరమా యిట్టిచుహిమ నావుడు గీతా
సందీప్తభక్తియోగము, నందించితీ నొవ్వుతోడ నాతనిమదికిన్. ౪

క. ఈజతనము నిష్ఫలతా, భాజనమై నన్ను దృష్టిపఱుపద యైనక
జేజేల్వెట్టితి నాతని, సౌజన్యంబునకు నంతఁ జాగితిఁ బురికే. ౫

వ; అయ్యాయరథ్యల కేగి న్యాయమూర్తి మిత్రి, గురుదాసజెనర్లీ, ప్యారీమోహన
ముఖర్జీ మున్నగు మహామహుల సందర్శించి నేటాలుజతనంబులపల్ల వారసాయమ్ము
వలచి పదండెడి కాళీప్రసాదము చూడంజనుచు మధ్యేమార్గమ్మున దేవికిం
బలిగాఢోవు పొట్టేలుగుంపులం గంటి - నింతలో దేవళిమ్ము డగ్గఱించుడు ౬

క. అచ్చోటఁ దిరియుమూఁకలు, వచ్చి ననుం బలనె గాని వాడల బిచ్చం
బిచ్చుటకు సమ్మతంపక, క్రచ్చఱ దేవ్యంగణమ్ముకడకుం జనితిన్. ౭

ఆ. అచటిమంటపమ్ము నాశ్రయించినసాధు, వొకఁడు నెన్ను దెనెలలుకఁ బలిచి
యెచటి కేగునాడె విటురమ్ము తండి! కూ, ర్చుండు మనుచు నాదరోక్తు లాడె.

వ. ఏ నతనిపట్ల నడంకువ మెఱసి.

మం. ఏపాప మెఱుంగని యిన్నిగొట్టియల, కుత్తుకల్ తఱుగుట కూడునా యంటి
నతడు హింసాకర్మ మది కృత్య మంచు, నాడువాఁ డెవఁడుండు నని మాఱుసెప్పె
నటులైన మీర లీయజ్ఞుల కేల, నీతిసెప్పు రటంచు నే బల్లి-నాడె
నీశ్వరార్చన యొండె యితనికి నించు, నన్యంబు నితఁ డొల్లఁ డనె జటాబుండు

భగవదారాధన పరతంత్రబుద్ధి, యిట నిల్చునా యని యే విచిన్మాడ
నిది శరణ్యము వర్జ్య మిది నాక జగతి, నెల్ల తావుల నున్ని యే నిచ్చగింత
సీమూకగొడవ నా కేలా ప్రజాళి, యిసియో గొట్టెలమండ కీ డనె నతఁడు. ౧౦

క. ఏ నిఁకఁ జచ్చు బెంకక, లోనికిఁ జని కాళికన్ విలోకించితి న
చోచ్చ నెత్తు వెల్లివోడుచుచు, నానాక్షోభముల ముంచె నాహృదయమున్. ౧౧

క. అట నిల్వలేకపోయితిఁ, దటతట నాగుండె బడచి తలక్రిం దైతి
ఘటనం బయ్యది నా కె, న్నటికిని విస్మృతికిరా వనం దగు నిస్సీ! ౧౨

వ. ఆ నాఁడు వంగసమాజ మొండు నా కాతిభ్య మొసఁగ నం దొక యుదాత్తునికడ
హింసామయంబగు నీ కాళికాపూజం దడవుడు నతం డిట్లనియె. ౧౩

గీ. గొట్టియలకుత్తుకలఁ బట్టి కోయు వేళ, మొరయుఁ బటహాదివాద్యముల్ ముమ్మరముగ
నాప్రళయఘోషమున మరణార్తి లేశె, మెఱుంగయ బలివోవు నియ్యేడకములు. ౧౪

క. ఆమాట లేను మెచ్చక, యేమీ గొట్టెలను బాసఁచి వచ్చినచో
నీ మాడ్చి నీవు పల్కెదె, హా! మాన్పంగ నలయు దాగుణాచారంబున్. ౧౫

వ. అని ప్రత్యుత్తరం బిచ్చితి - మఱియు: ౧౬

గీ. అపుడు భూతదయామూర్తి యైన శాక్య, మునిచరిత్రము నాతలంపునకు వచ్చెఁ
గాని బుద్ధనివోలె లోకముదిద్దు, తెలివి నాపాలిదా యంచు నులికినాఁడ. ౧౭

వ. ఈ బలిదానముపట్ల నాడును నేడును నాతలం పొక్కటియ - వెండియు ౧౮

గీ. నరునిప్రాణము వెలకంటె గొఱియబ్రమకు, విలువ కొఱవడు నన్నాట వెట్టిమాట
మనుజుమై పెంచుటకు మేషమును వధింప, నడుముకట్టంగఁ జాల నేనాటి కేని. ౧౯

ఆ. ప్రాణి యెంత దిక్కులేనిచో నరుబారి, నుత్తరింప మర్త్యుఁ డొసఁగుసాయ
మందుకొనుట కంతయధికారి నాడగు, నది వివాదదూర మైనపల్కు. ౨౦

ఆ. సనతులేనియట్టి సౌజన్య మధికార, మెలని కగ్గపడని వతఁడు తాదృ
శార్తినిఘ్నచేతనావళి కాశ్రయ, మిచ్చి మనుషఁ జాలఁ డింత నిజము. ౨౧

మం. అక్కటా! దిక్కులే కల్లాడుచున్న, గొఱియల సీమహాఘోరయజ్ఞము
వలనఁ దప్పింప నావంటిమానిసికి, దెగువయఁ జిత్తశుద్ధియు వెండి వలయు ౨౨

సీత్యాగసంపత్తి కీషవిత్రేతకు, నారటించుచు నంగలార్చుచుండఁగ నె
యీబాందిపొత్తు నా కెడలునో యేమొ, యీరాక్షసత్వంబు నెడపి మానవుల ౨౩

నుద్ధరించుటపొంటె, నొకవీస మేని, పాపములేని యీప్రాణుల మనుష్య ౨౪

సీకాళిగుడి నెన్నయే నేండ్లనుండి, వదలని కలుషప్రవాహ మింకింప
 నేనాటి కేశ్వరుఁ డేనుహోదారు, నేఘణ్యసాధ్యుని సృజయింపఁ గలఁడో
 యనయమ్ము నీట్టికల్యాణమ్ము వలచి, విసతిమై భగవాను వేడుచున్నాఁడ
 జ్ఞానసంపత్తిఁ బ్రార్థించినయట్టి, శేముషీశక్తి వాసి న్నన్నయట్టి
 వితరణకేసీప్రపిణు లైనట్టి, నలి భావనాప్రధానత నోచినట్టి
 వంగీయు లెట్లు లీవధము పైఁచెదరొ, నాబుద్ధి కంద సినిఁటికి నేని.

౨౨

* *

౧౯ గోకులుతో నొక నెల 3

- గీ. కాళికాప్రీతి వలచి వంగప్రజాళి, సలుపు నీకూరహోమమ్ము సరణిగాంచి
 జాలిమై వేడికన్నీరు జార్చినంత, వెడలె నాచుండి వంగజీవితముదెసకు. ౧
- గీ. తద్విశేషమ్ము లారయఁ దలచి బ్రాహ్మ, ధర్మముం దెల్పురచనలు తగిలి కంటి
 మనసు నిడితిఁ బ్రతాపచంద్రునిచరిత్ర, వింటి నతని పసంగముఁల్ వెక్కువభల. ౨
- క. అతనివచించిన యుత్తమ, కృతి కేశవచంద్రచరిత మెఱిగితి విద్వ
 న్నుతు శివనాథుం గని వి, శ్రుతునిక దేవేంద్రనాథుఁ జూడం జనితిన్. 3
- క. అపు డమ్మహర్షి నిర్భర, తపమ్మునం దుంట నతనిదర్శనభాగ్యం
 బుపలభ్యము గాక విష, ణ్ణపుఞ్జాపుల మరిలి వచ్చినాడన్ బసకున్. ౪
- చ. ఎదఁడి తన్ని కాయమున బ్రహ్మసమాజమహోత్సవంబు రా
 నది గన నేగితిక బిలుపు నంది; జగన్నతులైన పెద్దలన్
 గదిసితి వంగఁడితులగాన మపూర్వ ముదారమాధురీ
 సదనము వింటిఁ ద్రొంచుకొనఁజాలని దాసుడనైతి దానికిక. ౫
- వ. బ్రాహ్మధర్మనిష్ఠితులం దెలియ నింతవట్టు శ్రమంపడినవెన్న జగదారాధ్యు
 వివేకానందుం గనుకలి యవశ్యాచరణీయం బని నడిచి తదావాసమగు బేలూరు
 మఠమ్ము దఱిసి శాంతిమూలంబగు తత్క్షేత్రంబు నగ్గించితి - గాని స్వామి
 యపు డందు లేడయ్యె - నతండు లుప్తాశోగ్యుడై కాళిఘట్టమునం దుంట విని
 యెనలేనినైరాశ్యముం గుడిచితి - నంత నయ్యాశ్రమంబున సోదరి నివేదిత న్నని
 యాచేరికి. నబ్బరంఁడినాడ - నయ్యమ్మధోరణికిని నాపోకడకుం బొత్తు జతపడ
 డయ్యె - నియ్యదంతము న్గోపాలకృష్ణుచెంత వక్కాణింప నాకకు న్నికును సామ
 రస్యంబు పొనఁగుట దుశ్శకమని యమ్మహనీయుండు వల్కె - నొకనాఁ డీమె
 'పెన్నసజీవాదుషా' యంట శతవృద్ధ యగు నతనితల్లి కయ్యావిధర్మంబు లెఱుక

సేయ్యతటి నే నయ్యిల్లుపొచ్చి యప్పప్పవిశేషంబున వానికి మబాసి నైతి - సోదరికిం దనకును భావబాంధవము లేకున్నను హిందూధర్మముచేస న వ్విదుషీ మతల్లికిం గలయాదరం బతివేలంబని తెలిసికొంటి - నవ్వల సవ్వెలంది వాగ్గిన పొత్తము లార్జించి పఠించితి - నిట్లు కాళీఘట్టమునందలి యుత్తమసంస్థలం జూడ సగపాలును దక్షిణాఫ్రికా రాజకీయసమస్యలం బ్రహ్మచారి మొనర్చ నర్థభాగమును గా నస్మదీయదైనందినకార్యక్రమము నిర్ణయించుకొంటి - సంత నోక్క దివసంబున

౩

క. బోయరుసమరంబున సే, వాయుత్తము భారతీయ మగునట్టి దళం బేయ్యే శ్రమము లీకొనె, నాయున్నతి నొకసదస్సునందు వినిచితిన్. 2

సీ. భిషగ్గ్రగఁజ్యుడై పెనుపారు'మల్లికు', కై సేసె బరిషద్గ్రాసనము ల్ కీర్తించె నన్ను 'నింగ్లిష్టను'పత్రికా, నేతయా 'సాండర్సు' నెయ్యి మూర నీపల్లు- తనివి సంధించెబో యని తద్ద, కొనియాడె గోపాలగోకులుండు మనవార లెంతకమ్మనివార హోయించు, సంతసంపడె సభాసదగణము

గీ. బెడద లెఱుగక గోఖలేగొడుగునీడ, దిరుగుచు స్వంగభూమి నీదృక్మధుర గౌరవంబులు గంటి నగ్గాధ లెంత, యిపితములైన నీచట వర్ణింపజాల. ౪

గీ. బ్రహ్మదేశంబు కాళికాపత్తనంపు, దాపునం దుంట నేగితి దానిఁ జూడ నచటి బౌద్ధసన్న్యాసుల నంటియున్న, సోమరితనము నాకు నభ్యువులఁ దెచ్చె. ౫

గీ. కోవెలు గంటి బంగారుగోపురములు, వీక్షచేసితి మితిలేక వెలుగుచున్న కొవ్వదివ్వెలఁ జూచితి నెవ్వియేని, నాకు సాహిత్య మొదవింపలేకపోయె. ౧౦

క. గుడిలోఁ బేరెమువాడెడు, కుడుములదేవర గుఱాలగుంపులు 'మార్బిన్' బాడఁగన్న దయానందుని, వడసినయనుభూతి గుర్తువచ్చుటకయ్యెన్. ౧౧

గీ. అచటి మగువలచైతన్య నురసి వారి, యిచ్చకుం గలపెత్తన మెఱిగి యెఱిగి పొంగితిని గాని పెంజెఱిపాతు లట్లు, బ్రదుకు మగవాండ్రొదెసఁ గుందుపాటుగంటి.

వ. మఱియు బంబయినగరం బెట్లు హిందూస్థానము కాఁజాల దట్ల రంగూనుపట్టణమునైతము బర్మా కానేర దనియు మన మీదేశమునం దాంగ్లేయవాణికులకు దళారుల మైనట్ల తెల్లబేహారులకును మనకును బ్రహ్మదేశీయు లడితికాండ్రయిరనియు నప్పడూహించి తద్భూమిం బాసి

౧౩

క. పొచ్చితిఁ గాళీఘట్టము, నచ్చటినాపని సమాప్త మగుటం గని వి ద్వచ్చక్రిపర్తి గోకులు, వెచ్చనినిట్టూర్పు లడర వేడితి సెలవుక.

సీ. మునుముందు పొగబండ్ల మూడవతరగతి, పయనముసల్పి తత్పథికలోక మనుభవించునవస్థ లవి గంట కర్తవ్య, మని యెంచి మామకీనాశయంబు

గోకులుతోఁ దెల్పు నీకేమి పెట్టిమా, యని నవ్వె నాతఁ డే సంతమాత్రంఁ
గలఁగక నాతలంపులలోని లోఁతులలో, తులు చూపినంతి సంతపి వడసి

గీ. నన్ను మన్నించె; నపుడు పేర్లన్న వార, జ్ఞాసికిం జని గుగ్గుయై యలమటించు
నవ్వ యానిబిసెంటుమే లరయఁబొందె, మొదట సమకట్టి కట్టితి సూట ముల్లె. ౧౫

క. పూరీలు లడ్డువమ్ములు, క్షా రిసచిటుదిండిపైట్టె గోకులుఁడు నుహా
దారుం డర్పిలి వడ్డికి, బొఱంగ నిడి నన్ను నాఁడు బహుచూనించె. ౧౬

ఆ. ఏలవత్తు రాఁగుఁ డీక నాఁగుఁ డన్న నా, వేడుకో లొకింజ చినక నన్ను
సాగనంపి రపుడు శకటంబుదనుక న, గోకులుఁడు 'రాయి' ధీకులుండు. ౧౭

*
* *

౨౦ కా శి లో

ఆ. నడుమ నడుమ నిల్వబడి కాశి కాగ్రాపు, రాదు లీక్షచేసి యనల రాజ
కోటఁ జేరఁ దలచుకొంటిని దారిలో, నెచ్చపెట్టసాము నెచ్చనీక. ౧

క. క్రందుకొని యున్నచేతిల, నెందే నొక క్కదివసమే నిల్పితి నం
దందుఁ గలధర్మసత్రిము, లం దిగితిని రూక సెడనిలాగులు గంటిన్. ౨

క. ఇప్పయనమ్మున నెచ్చము, ముప్పదియొక్కండు రూఢ్యములలో నిమిడన్
దప్పియును మెయిలు నెక్కక, గుప్పిలి బిగియించి రాజకోటకుఁ జనితిన్. ౩

క. కట్టా! మూడవతరగతి, పెట్టియ నేఁ డున్నయట్ల పేరినచెత్తన్
గట్టెనగొల్పు కంపున, పట్టి ల్లగు మఱుగుదొడ్డివాత్తున నుండెన్. ౪

గీ. కలదు పాంథులు సెల్లించువిలువఁట్ల, నుత్తమాధమశ్రేణుల హత్తుకొన్న
వాసికి ని్రించి యందలివారు వడయు, శాంతిసౌఖ్యమ్ములం గల యంతరమ్ము. ౫

క. మూడవతరమ్మువారికి, నేడకముల కున్నభేద మెది? యాబండిం
జూడఁగ గొఱ్ఱలకుం దగు, జాడన కన్నట్టు నడువజాలనిరోతన్. ౬

క. కడతరగతిపెట్టియలో, వెడలుదు నే నాంగ భూమి వేమఱు; నొకనాఁ
డెడద యనుభూతికై నను, గడు దందడిపెట్టఁ బ్రథమకక్ష్యం జనితిన్. ౭

క. ఆకక్ష్యకుం దృతీయకు, నా కంతర మంతగాఁ గనంబడదయ్యెన్
సౌకర్యము ల్లేణిన్, జేకుఱుఁ దఱచై నటాలుసీమరయిళ్ళన్. ౮

గీ. బల్లపై మెత్త లుండును బాటసారు, లత్తమిల్లుటకుం గల దానుకూల్చు
మక్తమంబుగఁ బెట్టియ నాక్రమింప, రచటితెరువల్ల న్నిగోల యైవనెను. ౯

- క. హద్దునకు లొంగి నడుచుట, యిద్దేశమునందుఁ జూడ నెచ్చటనేనిన్
 గ్రుద్దుచు నిక్కుచుఁ ద్రొక్కుచు, రుద్దుచు వీ రెక్కుచుండును గదా బండ్రిన్. ౧౦
- చ. కడుఁగడు నింద్యమైన యధికారులయేల్బడి కేమి బండ్రిలో
 నడుగిడువారికంపునకు నక్కట!ముక్కలు మూసికోవలెన్
 మడుగులవారు వీరి కసుమాలపువేసము సైఁపజాల;రె
 వ్యడువున నుండుఁగాక తలవంక తప్పదు వీరి కచ్చటన్. ౧౧
- క. ఏపాపమునకొ శిక్షిగ, నాపయనము సేయవలయు నాపెద్ద లిసీ!
 యీ పామర పాంథజన, వ్యాపారము లెట్లు లేను వ్రాయఁగ నేర్తున్. ౧౨
- గీ. ఉన్నచోటన పలుమంది యుమ్మివైచె, రిగ దొనర్తురు బిడీలపాగులు గ్రక్కె
 యాకువక్కలురుబ్బి నిర్భికు లగుచు, వట్టువోడువంగిఁ బరఁగింతు రెట్టువాఁగు. ౧౩
- ఆ. కెలనివారిన్వద్ద దెలియదు నేలయు, నాకసంబు వ్రేయ్య నొనుచుండు
 నెలువరింతు రింత వినరానిబూతు లీ, బెడఁద లెల్ల దెసలఁ గుడిచినాడ. ౧౪
- వ. వేయుం దొమ్మన్నూటరెండువయేట నేసి మూడవతెగపెట్టెలో నడుగిడితి -
 నవ్వల నప్పదునైదునుండి నాల్గువత్సరంబు లెడపక దానియంద యాత్రిలు
 సల్పితి - నాటికి నేటికి నుగ్గడింపఁదగిన యంతరము పొడకట్టదయ్యె - నీ తెగులుం
 దుడిచివైచునొషధము నా కొక్కండ కన్పించు.
- ఆ. చదువులున్నవారు సంస్కారసంపత్తి, గుదురుకొన్నవారు కొంత సైఁచి
 యెక్కవలయు నిచ్చు లీశకటమ్ములో, మప్పవలయు నీతి మందమతికి. ౧౫
- నీ. వలయుసౌకర్యముల్ వడయ విన్నపములు, పంపి పైవారికిఁ ద్రొంపులేని
 వేసట గూర్చి యేవోసుఖంబులు గోరి, యధికారులకు నుపాయనము లిచ్చు
 టాదిగాఁ జెడుదారు లన్నియుఁ ద్రొక్కుట, వదలి తీఱుమి యెంత వచ్చుఁగాక
 పయనంపుమేర తప్పకనిల్చి పెద్ద లి, ట్లూర్జితధర్మమ్ము నూఁదిరేని
- ఆ. కొంతమంచిమార్పు కూడు నటంచు నా, యనుభవమ్ముకల్మి నాడనేర్తు
 నిది యవశ్యకృత్య మిప్పనిలేక యీ, జాతి కన్నువిప్పి చక్కఁబడదు. ౧౬
- క. ఆయిర్వదికొలె నస్మ, త్కాయము రుగ్భరిమురెచ్చి కడుదుర్బలమై
 చేయునది లేక మానితి, నీ యవమశ్రేణిపెట్టె నెక్కడిచేతన్. ౧౭
- ఉ. పాడియు బాటయు న్గననిపాంథుల దిద్ది తదీయముల్ వెతల్
 వీడఁగఁ జేయుసేవ లొకవెంటకు వచ్చెడి వేళయంద నే
 నోడితి నాయభాగ్యతకు నుల్లము తద్దకలంగి లజ్జయుం
 దోడయివచ్చి బిట్టువగతున్ బయనంబు లొనర్చుపట్టునన్. ౧౮

- ఆ. పూనుకొంట వలయుఁ బొగబండ్ల నోడల, పెట్టుపేడివాండ్రవెతలు దీర్చి
తరతరాలనుండి తరలని దూషితా, చారముల నడంపఁ - జాలువారు. ౨౦
- క. దొరతనముసేయువారలు, పరదేశపు బేరగాండ్రపట్లం గడు నా
దర మునిచి కూర్చు ననుచిత, తరసౌఖ్యములఁ దొలఁచుదంటయు వలయున్.
- గీ. గమనవర్జము నుడ దీనిఁ గట్టిపెట్టి, కాళికి న్వత్తు వటువారిఁ గాలువెట్టి
యప్పరమునఁ బంజాగ్రహము చేరి, పీటపెట్టఁ దలంచితి నాటి కెల్ల. ౨౧
- ఆ. నన్ను ముట్టడించినా రొక రిద్దతాళి, కాటు పదులకొలది పాటువారు
శౌచనిష్ఠుడైన జన్నిగట్టుగ్రహము, చేరుకొంట కానచేసినాడ. ౨౨
- క. నాతలపు సార్థమై పరి, పూతముగ్గి నుండె నపుడు పోయినగేహం
బాతాపున మొగిసాలన్, మాతల్లివిధాన సురభిమాతయుఁ దోచెన్. ౨౩
- క. అది రెం డంతస్తులతోఁ, బొదలెడిసాధము సౌఖ్యపూర్ణము దానం
గుదిరితిఁ బైదెసగదిలో, మదిమది సంధించు మృదులమారుతి మొలయన్. ౨౪
- గీ. పుణ్యభాగీరథీసరి త్పూరమందు, బ్రుంగఁ దలచితి శాస్త్రోక్తభంగి నూడి
తాన మగునంతవఱ కన్నపానములను, ముట్టజన దంచు నేమమ్ము పెట్టుకొంటి.
- చ. వలసినవస్తు లెల్ల నలవైదికుడే సమకూర్చె “లొచ్చు నా
వలదు సపాదరూప్య మిడువాడను దక్షిణగా” నటంచు నేఁ
దొలుతన చెప్పితిన్ దగినధోరణిలోన ముగింపు మంటి నా
కలిమినిబట్టి యీచిటుతకాన్కయ పెద్ద యటంచు వించితిన్. ౨౫
- ఆ. సరసుఁ డతడు పోరునల్పక “దక్షిణ, కేమి యెంతయేని నీయవచ్చు
దీర్థవాసు లిచ్చ కాఠికపుష్టేకిం, దగినయట్లు మమ్ముఁ దనువుచుండు.” ౨౬
- క. వే లిచ్చు చక్రవర్తికి, నాలుగుపైసా లొసంగు నాదారునకుఁ
వాలాము మొక్కరితిన, పోల్క జరిగింతు మెల్లపూజావిధులున్.” ౨౭
- క. అని పండా తనకమ్మం, దనము వెలారించె మంత్రితంత్రములు ప
న్ననిబాట నడిపె సుష్టు, స్వనమ్మతోఁ గప్పదాట్లు వైవక నిలిచెన్. ౩౦
- గీ. మట్టమధ్యాహ్నమునకు ధర్మంబు లెల్ల, దీర్చుకొను టాయె నవల భక్తిప్రసత్తు
లడర విశ్వేశ్వరుం గొల్వ నరిగి యచటి, దృశ్యములఁ జూచి లెస్సచింతించు టాయె.
- ఆ. కాళి యిట్టి దన్నకథ వినియుంట ని, రాశతోన గుడికి నరిగినాడ
విన్నదానికంటె వేయిమడుంగులు, కన్నదానఁజేసి కలిగె నా రి. ౩౧
- క. దిగజాటు నలతిగొందియ, భగవద్భవనమ్ము సేరు బాటగదా! యం
దగపడదు శాంతి యంతయు, నగురా! “బుంయి”మని ముసురు నటునిటు నీగల్.

- క. అంగడివారలకేకలు, క్రుంగనియూత్రికసమాజ కోలాహల మో
ర్యం గాదు మందునకు నై, నం గన మట దైవచింతన ధ్యానమ్ముల్. ౩౪
- క. నలుదెసల నేసరేగిన, కలకల మొక్కింత గానకయ కొందఱు సా
ధ్వు లహా! సమాధి నుంటయు, దిలకించితి బేసికంటి దేవరమోలన్. ౩౫
- క. ఈగొప్పతనమ్మును గని, యాగుడి పాలించువారి నగ్గించెదమా!
శ్రీగంధ శాంతి శుచితా, యోగం బీవలదె వారు యోగుల యైనన్. ౩౬
- గీ. ఎన్నఁడో తిలాంజలి నీతి కిడినవారు, వెడ్డ తమజీవగట్టు కాబడ్డవారు
విక్రయించెద రచ్చోట నక్రమంబు, నాక రోగమ్ములకునూయ నలిమితాయి. ౩౭
- క. విడిముడిదొరచెలి విడిసిన, గుడి నడుగిడినంతఁ దోచెఁ గ్రుల్మినపూవుల్
కడల్లెలి విరిసె నందలి, చెడుకం పిట నిట్టిసరకు చేరందగునా? ౩౮
- ఆ. అచటిసీమ యెల్ల నైందవప్రస్తర, ప్రోత మవ్వెలందితాతిసేల
నంధభక్తుఁ డొక్కఁ డదికించెరూపాయ, లిరవుకొనియె నందు నుటికి ముటికి. ౩౯
- ఆ. జ్ఞానవాపిఁ జేరి జగదీశు వెదకితి, లాభమేమి యెద కలంక గాక
గవులు కొఱత లేదుగద యిటనైన నిం, కేమికాన్కు లాశఁగ నిచ్చవోడము. ౪౦
- క. ఒకరువ్వమాత్ర మబ్బా, వికి దక్షిణవెట్ట నల్కు వెరిగిన పండా
మొక మొట్టచేసి దానిన్, వికటమ్ముగఁ ద్రోసి నన్ను వెనవెనఁ బదరెన్. ౪౧
- క. భగవ దవచార మిట నీ, పగిదిం బొనరింతువేని పాపముపండున్
బగబగ మండెడు నరకపు, సెగలం బుగ్గెదవ నీవు చెన్నటి యనియెన్. ౪౨
- ఉ. నావుడు నధరాసురు వినమ్రితమై నెదిరించి నాకు నే
చావు ఘటిల్లునో నిరయసంకట మెట్టిది ముట్టనున్నదో
పోవఁగనిమ్ము సామి! మిముబోటుల కీదృశసేచనిఁద్యవా
వావిధి చెల్లునా చదువుసందె లెఱింగినపెద్దవారికిన్. ౪౩
- ఆ. ఇప్ట మున్న దేని యిచ్చినదమ్మిడీ, పుచ్చుకొందు గడుసుపోకఁ జనిన
నిదియు మీకు ముట్ట కీసంచిలో నెక్కు, నంతవట్టు నిక్క మంటి నేను. ౪౪
- క. ఎవ్వనికి వలయు నీవెడ, గవ్వ యినీ! పొమ్మటంచు గట్టల్కు నతం
డెవ్వెవ్వయొ మఱినాలుగు, టివ్వన నెడలించె నవమ రీఢాకరముల్. ౪౫
- క. నాదమ్మిడి గైకొని యీ, వాచేలా యంచు నేను వడివడి సాగఁ
బోదగ వోయి! పిఱిందికి, రాఁ దగవని పిల్చి యతడు రక్కె-పతాల్మిన్. ౪౬

- క. పట్టెలా పైసా నిటం, బెట్టుము నీయట్ల నేను బెడిదమ్ములు చే
పట్టజన దేను నీసిరి, ముట్టనిచో నీకు నశుభములు చుట్టుకొనున్. ౪౭
- వ. అనుటయుం గిమ్మనక దమ్ముడి నప్పుడామును నైచి నిడుదనిడుదయూర్పు
లూర్చి సాగివచ్చినాడ - నవ్వెచుక నొండురెండుతడవ లవ్వెశ్వనాథుపేటికిం
జనితి - గాని యే నానాటికి మహా త్రేతివిశ్రుతుండ నైతి - గానఁ దొంటి
యనుభూతు లబ్బుచున్న ? - లోకమ్మున కేన దర్శనముండ నై నతితీ నా కట్టి
దర్శనభాగ్యం బాడఁగూడునోటు ? - మహాత్ములయగచాట్లు మహాత్ములకుం
గాక లాతివారి కెట్లువేద్యంబు లగు - నయ్యది యట్లుండె. ౪౮
- క. పూర్వమ్ము నందుఁ గీదృశ, దుర్వాసన పెట్టిగోలతోదుతి నవిము
క్తోర్వి కనంబడె నాఁ డా, సర్వావమవిధులు నచట సాగుచునుండెన్. ౪౯
- క. కరుణామయుఁ డీశ్వరుఁ డె, వ్యరే నిటన్ సంశయించువా రుండినచో
నరయుదురుగాక కాశీ, పురాదక ప్రాజ్యప్రణ్యభూముల నెల్లన్. ౫౦
- క. ఎంతయసత్యము, నెంతబ, వంతము నెంతటియధర్మవర్తన నకటా!
యెంతటిపాపండుత్వము, నింతగ నయ్యోగనిధి సహించునో కనుఁడీ! ౫౧
- క. ఇల నెవఁడు కల్గినేయం, గలాడు కర్మమ్ము; నందుఁ గలగుణదోషం
బులు భోజ్యమ్ముల కర్తకు, వలయునె ప్రభుఁ డింక నడుమవచ్చి పెనంగన్. ౫౨
- క. అగుటంజేసియ “యెవ రే, పగిది న్ననుఁగొల్తు రిచ్చవడి యవ్వగకుం
దగుఫల మిచ్చెద నే” నని, జగదీశుఁడు కట్టుచేసి చాటున నుండెన్. ౫౩
- క. అనుభూతు లీదృశమ్ములు, గొని యానిబిసెంటుఁ గంటకుం జనినాడన్
బెనురోగమ్మునతాఁకున, వనరి వనరి యపుడ యాపె వచ్చెను వెలికిన్. ౫౪
- క. నావార్త విన్నయంతన, తా వచ్చెన్ నాకుఁ గరుణ దర్శన మొనంగన్
శేవల మాకెం గనుటయ, నా వలచినచేత యగుట నాఁ డిట్లంటిన్. ౫౫
- ఉ. అమ్మరొ! నీవు జబ్బువడి తన్ననుడి న్విని నిన్నుఁ జూడఁగా
నిమ్మయి వచ్చినాడఁ గృశియించియు మంచమువీడి నిల్చి యీ
తమ్ముని గారవించితివి దర్శనమిచ్చితి వింతచాలు హ
ర్షమ్ముఘటిల్లె నీ కలపు రాదగ దే నికఁ బోయివచ్చెదన్. ౫౬

౨౧ బొంబాయిలో

- క. తననిల్పిన కాంగ్రెసులో, బనిసేయుచు ధర్మవాదిపథమున బొంబాయిని దిరపడి యే నుంటకు, మనసువడెన్ గోకులుండు మదితరతుండై. ౧
- ఆ. కలదు నాకు నట్టివల; పైన నచట బా, రిస్త రగుట లెస్సకష్ట మన్న భీతికిం బురానుభూతి నగ్గంపడి, కుదురుకొంటి రాజకోటలోన. ౨
- క. నామేలు వలచి ము న్నా, సీమకు న న్నంపినట్టి చిరమిత్రుడు తా నై మూఁ డభియోగములు, వేమి 'దవే' తెచ్చియిచ్చి బెంగం చొలఁచెన్. ౩
- గీ. అం దొకటి పెద్దవిలువగల్గి దగుట, జంకితిని గాని ధైర్య మొసంగె నతడు తగవుగు ట్టెల్ల నెఱిగి వాదంబునల్పి, గెల్పువడసితి మిత్రు లగ్గింప దాన. ౪
- క. అల బొంబాయికి జన్నను, గలుగ దిడన్ వెఱ పటన్నగట్టి జనించెన్ 'నిలువంగనేల యిచ్చట, వెలుము బొంబాయి' కని 'దవే'యుం బలికెన్. ౫
- వ. వెండియు నతండు 'నినువంటిబారిస్త రులం బెంచుటయు డించుటయు నన్నుంబోని వక్షిల్ల కేపాటిచెయిదంబు? - ప్రజాసేవకుం జాలిననిన్నుఁ గాతియావాడు కూప మ్మునం గుల్లి పోసీము సుమా!' - యని కరమ్ము కొనియాడినంత నేనుం దనిసని యయ్యాయి చిక్కులు చక్కఁబఱచికొని బొంబాయికిం జేరి గిరిగ్రామమ్మునం దొక బాడుగయింట నెలకొంటి. ౬

* * *

౨౨ ధర్మ స ధ క ట ము

- సీ. కార్యాలయంబును గాపురంబును గిరి, గ్రామంబునం బెట్టి రాజగన్న గణువల నెయ్యంబుకల్మి నార్దించుచు, వృత్తి కొగ్గితిఁగాని యీశ్వరుండు తద్దేహమున నన్నుఁ దడ వుండనీడ య, ద్దానిలో నొకవారమేని ముగిసి ముగియకముంద నాముద్దనకుం దావు, రెండవబిడ్డ పైరింపరాని
- గీ. వేఁకికిం జిక్కె- వానితెల్వియును సడలి, వెడలఁ దబ్బిబ్బునుడు లెంతవడిన నేమి శార్యముంబాయదయ్యె నాజ్వరము సన్ని, పాతచిహ్నములుక బయల్పడియె, దుదకు

- క. పిలిచినప్పట్నై ద్యుఁడు, కలుగ దిటన్ మందుచే సుఖస్థితి; వాడన్
వలె గోడ్డిగుడ్లరస మ, వ్వలఁ గుక్కుటరసము నని భ్రువమ్ముగ నుడివెన్. ౨
- ఆ. మంచమెక్కి వనరు మణిలాలు దశశరత్, ప్రాయఁ డాతఁ డేమిపలుకనేర్పు
మంచిచెడ్డ లరసి మంచెడినేన యే, దే నొకండు నిశ్చయింపవలయు. ౪
- క. ఆవెజ్జ నుదారగుణ, శ్రీవిలసితుఁ జూచి సాధుశేఖర! యెఱచిన్
నేనింప మేము వేటొక, త్రోవను జూపించి మాకుఁ దోడ్పడు మంటిన్. ౪
- ఉ. నావుడు నాతఁ డిట్టులనె నాకు భవత్సుతుఁ డీవిపద్దశన్
ద్రోవగఁజేర్చి నిల్పునని తోఁపదు దైవమునిచ్చ యెట్టిదో
భావనసేయఁజాల మఱి పాలిడవచ్చును గాని దానిదా
చేవ గణింపఁదగ్గ పనిసేయదు నాయనుభూతిఁ జూచినన్. ౫
- క. ట్టల నెన్నియేని హిందూ, కుటుంబముల నింత కంతకును మం దేని
చ్చుట మీకెఱుకయ వా రే, నెటన్న నటు లాచరింతు రీకొని సతమున్. ౬
- ఆ. కోడిపులుసు గ్రుడ్లు కూడదునాక వా. డెదరు వారు జబ్బు లొదవుపల్ల
నాదువల్లు మీరు నాదృతిచేసి యీ, కుఱ్ఱవాని నిల్పికొంట వలయు. ౭
- ఆ. ఇంతనిశితదీక్ష యీదృక్షపరుషతా, యోగయేల తీవ్రోగనిఘ్న
నుతునిపల్ల; నెల్లగతులు త్రొక్కియు బిడ్డ, బ్రతుకుఁ జూడవలయుఁ బితరులెందు.
- చ. అనుటయు నిట్టులంటి ననఘా ! భవదుక్తి నిజంబకాని నా
మనవియు నాలకింపుఁ డిట మామకబాధ్యత శెప్పయేర్పడెన్
దనయుఁడు పెద్దయైనఁ దనధర్మము తాఁ గనువాడ కాని నా
మనిచెడిపాపయై తనసమ స్తము నాతలపై నిడెం జాడీ. ౯
- క. ఇటుకునఁ బడు నిప్పుడ నరుఁ, డెఱుంగఁడు కర్తవ్య మిట్టి దిట్టిది యని; నా
తెఱుఁ గురవొ కాదొ మనుజుం, డెఱచిన్ దినవచ్చు నంట కే నియ్యకొనన్. ౧౦
- గీ. కలదు జీవనసాధనమ్ములకు పైత, మొక్కమర్యాద; జీవముల్ దక్క వన్న
కష్టకాలంబునందేని గ్రవ్యమునకు, నరుఁడు లోపడరా దంట నామతంబు. ౧౧
- క. నానమ్మినధర్మము నా, కై వను నాబిడ్డకైన నాలికినైన
బ్రాహ్మోత్తమమునందును, మానందగు నంచుఁ డెలుపు మాంసాదికముల్. ౧౨
- ఉ. కావున మీడు నిల్వఁడని గట్టిగ మీ రెద విశ్వసించినన్
కావున కీతఁ డగఁపడినన్ వెత లెట్టివి దాపరించినన్
నావిధి నుజ్జరింప నిక వాడగుపట్టు దలంచి మీకృష్ణ
జ్యోతిక యుంతు రేని తమతో నొకనిన్నన భూచరించెదన్. ౧౩

- క. మీరిచ్చు మందు మ్రోతుల, నీరోగి కొసంగవొల్ల నించుక జలవై
ద్యారూఢి వడచియుంటం, బ్రాశంభించెదను దాని బాలునిపట్లకొ. ౧౪
- క. నాడియు గుండెయు నడిచెడి, జాడలు నే నాకళింపజాలను బిడ్డకొ
వీడక దై హికవికృతుల, నాడుచు మీరున్న యుష్మదాదృతి మఱవన్. ౧౫
- క. సౌశీల్యమహాపుంజము, నాశంకలు జంకు లెఱిగినాఁ డతఁ డిక నా
యాశించినట్లు వచ్చుట, కాశీస్సుల నిడుట కిష్టుఁ డయ్యెను గరుణాన్. ౧౬.
- క. పసివాఁ 'డిది నాతలఁ' పన, ననమరుడ యైన నాకు నవ్వెజునకున్
బాసఁగినవాదము నతనికి, వెన వినిచితి నేమిసేయ పేడెడ నఁటికొ. ౧౭
- క. ఈకోళ్ళు కొక్కరాయులు, నాకేటికి దండి! నీవు నమ్మినవై ద్యం
బె కానిమ్ము జలీయము, నాక స్తి యడంగకుండునా యనె నతఁడున్. ౧౮
- క. తప్పుదు మాంసం బని యే, మప్పిన నెదురాడలేడు మఃఃలా లై నన్
నొప్పి నెఱింగియు నతఁ డిటు, సెప్పుట నే నపుడు హ్వాసేరధి నైతిన్. ౧౯
- క. ఏ నించుక 'కూనే'ముషి, పానీయచికిత్సతోడి పరిచితి గంటిన్
దీని కలవాటుపడి మే, లై నది యాయోగ మగ్రియం బనుకొంటిన్. ౨౦
- క. అనుభూతి నెఱింగితి లం, ఘనమే కడుమంచిమందుగద యని;మణికిం
దినసక కటిన్నానము, కొనసాగించితిని దీక్షగొని జాగర్యన్. ౨౧
- నీ. నారింజరసము మూన్నాల్చొసంగితి నెన్ని, వేసటల్ కుడిచిన వేడిపొగరు
సడలద; యది నిశాసమయమ్మునం బెల్లు, రేగందొడఁగె దీనియాగడమ్ము
నూటిపై నాల్లెదుగీటులవఱ కేగ, నాగుండియలలో వణంకు వొడమ
సాగె బిడ్డకు వేటుచందమ యైన నీ, ప్రజ లెట్లుతలఁతురో పాడిదప్పి
- అ. నాడ వని యగ్రిజుండు నోనాడునో భి, మక్కు నన్యని బిల్చుట సముచితంబు
కాదొకో దేశివైద్యమ్ము నాడఁడఁ, దగదొ యనుచింత లెన్నేని దగిలెనాకు. ౨౨
- క. అస లేతండిరికిన్ దన, కసుగాయంబోనితెల్విఁ గడుపిన్నలపై
విసరుటకు హక్కుగలదా, యసదాశయ మిది యటంచు నపు డనుకొంటిన్. ౨౩
- వ. అది యట్లుండ "నోయీ! నీలగు వడయ నీ వెద్దాని నాశ్రయింతు వదియ నీబిడ్డ
లకుం బ్రాపు గావింపు - మీశ్వరుండు దీనం బరితుష్టి నందు - దొట్టివై ద్య
ముడై గాక యావధమ్ముడెస న్నికుఁ బ్రత్యయంబు కల్ల - వెజ్జు వేదువెల్లంకు
లీగల వాడ కాని ప్రాణదాత కానోప - డును రొసంగువాఁ డొక పరమేశ్వ
రుండ - జీవసూత్ర మతనిచేత నుంట తెలియు - మవ్వానినామంబు జపింపు -
మతని నాశ్రయింపు - మిది విశ్వసించి నీవలచినబాటం బాయకు - మనుతలంపులు

ఆ ర్థ క థ ౩

పైత మప్పు దుప్పతిల్లె నిల్లెడదం దికమకలు వడుచుఁ గిందుమీఁ దగుచుండ
నాదిత్యుం డపర శైలమ్ముచాటున కరిగె - నిరు ల్లెకడలం దాండవింపఁ దొడంగె
నయ్యవసరంబున ౨౪

౪. బాలు నంటి యంటి పన్నుంటి బగ్గున, మండిపోవుచుండె మాయవేడి
గుండె చెదరి చెమ్మగుడ్డను బిడ్డపై, గప్పఁ దలఁచుకొంటిఁ గట్టకడకు. ౨౫

౫. లేచితి శీతలవారిం, దోచితి నొకవల్వ నాసతో మణికాయం
బాచరణమస్తకాగ్రిము, లోచితిఁ దడుపునకుఁ గంబళులు పైనిడితిన్. ౨౬

౬. నెట్టముగా గావంచా, చుట్టితి నార్ద్రము; నేమివోద్యమొ పెన మొ
ట్టుల యయ్యె నొడవో మఱి, పుట్టవ కుట్టనికిఁ జెమరుబొట్టాకడేనిన్. ౨౭

౭. ఏత దుఃచారభరమున, నాతను వెంటేని డస్సినదియై బుడుతన్
మాతకు నగ్గంపటిచితిఁ, బూత శిశిరమారు తానుభూతి వలచితిన్. ౨౮

౮. ఏగితిఁ జొపాటిదెన, కాఁగెం బ్రజరాకపోక లపుడు గణగణన్
మోఁగెం బదియవగంటయు, మూఁగిననాచింత కంఠము న్నననై తిన్. ౨౯

౯. ఇంత మఱపులేక సంతతావృత్తిగాఁ జలుపుచుంటి రామశబ్దజపము
జంకు దూల్చి ధర్మసంకటాధిను న, న్నాదరింపు దేవ! యనుచు నుంటి. ౩౦

౧౦. గుండియలు వడఁచుచుండన్, గొండాకవడి కిల్లు సేరుకొంటిని మణిలాల్
తండిరి! నే నీ కప్పన, నుండంగాఁ జాల నిల్పు మూపిరి యనియెన్. ౩౧

౧౧. ఏ సంతఁ జూడఁ జెమ్మట, సోనలుగా వెడలుచుండె సుతుగాత్రమునన్
క్షీణింపఁ దొడంగె సెగ భగ, వాసునకున్ శిరమువంచి వందన మిడితిన్. ౩౨

౧౨. నాతండీ! మణిలాలూ!, భీతికి నిడఁ దావులేదు బెదరకు మంటిన్
మూఁతలు తొలించి బాలుని, దా తనువుం దుడిచి వానియండఁ బరుంటిన్. ౩౩

౧౩. ఇద్దము నుద్దియెఱుంగని, నిదురకుం జక్కితిమి మణిన్ తే పరయన్
రద్దెఱ్ఱ వెట్ట నాభయ, మద్దరికిం బఱచెఁ బుత్తుఁ డడరెన్ సారిదిన్. ౩౪

౧౪. ఇప్పుడు నాకన్నవారిలో నెన్నదగిన, దిటపుగలవాఁడు లేటమై దిరుగువాఁడు
నిక్కుమారుడపో దీని కేమిహేతు, వనెద జలవైద్యమో రాముకనికరంబా. ౩౫

౧౫. ఎవఁ డిదమిత్థం బనుచున్, వివరింపఁ గలాఁడు నాదువిన్నపములకున్
మమత మైవృద్ధి, భవికం బిది కూర్చెనంచుఁ బల్కెద నిపుడున్. ౩౬

౨౩ మ ర ల నా పీ కా

- క. నామణిలా లూరోగ్య, స్థేమంబుల నింజెఁ దనివిసెందితి నై నన్
దేమ గల దాట నగ్గిరి, గామునఁ గలగీము విడువఁగన్ మనసయ్యెన్. ౧
- క. శాంతాక్రూజన దొరకెం, గాంతమ్మగు భవన మచటఁ గాపురముంటిన్
జింతలను దీర్చె రాబడి, సంతస ముప్పొంగ బండి నాగందొడఁగెన్. ౨
- వ. ఏ నింతదనుక నెఱవడిపట్టున కెక్కనైతి - గాని యచట నడుచుచర్చలకుం
బోవుచు నందు మాటలాడ జంకుచు నుద్దండులగు నానాభాయిప్రభృతుల వాదం
బుల కలరుచు నున్నతన్యాయరంగమునం గొనసాగునభియోగమ్ము లాలకించుచు
నడుమనడుమ నివతాళించుకడలిగాలికిన్ సొగసి కన్నుమూయుచు నన్నుంబలె
దూగుబాఁగిట్టరులం బ్రత్యగుల నవలోకించి లజ్జ నుజ్జనసేయుచు నట్లు సుప్తి
నందుటయు నొకయందమ యని యెఱుంగుచు నపుడపుడు ధర్మస్థానమునందలి
గ్రంథాలయమును సేవింపుచు దత్రత్యులతోడి నెయ్యంబు వడచుచు నితఁ బ్రధాన
న్యాయస్థానమునందు రాణింపఁగల నని తలంచుచుండ 3
- క. అపుడప్పుడు గోపాలుడు, కృష్ణమై నాబసకు వచ్చి హితములు వల్కున్
విపులాసేవకు మరగిన, సుపవిత్రుల నాత్మసఖులఁ జూపుచునుండున్. ౪
- క. తనకార్యక్రమ మిది యని, వినుచున్ గమ్యంబుతెఱుగు వివరించును స
జ్జనశేఖరుఁ డగ్గోకులు, మనయున్నతి నేను మాటిమాటికి మెత్తున్. ౫
- మం. కాలంబు నీలీలఁ గడపుచునుండఁ, దత్పురంబున నిల్వఁ దలపోయుచుండ
దైవమ్ము న నొందుదానికి లాగె, కేరనున్నాఁ డిటు చేంబరులేను
మనయవస్థలు వానిమది కెక్కుభంగిఁ, బ్రకటింపఁదగు రాయబారమ్మునడిపి;
తరలిరమ్మా ! నీవు తడయక యంచు, నరుదెంచినది తంతి యాక్రికానుండి
మఱవనైతిని దొంటిమాటచందమ్ము, పంపుఁడి ధనమని బదులుపల్కితిని
వచ్చె వెచ్చమునకు వలసినవిత్త, మాలుబిడ్డల నింద యాగుఁడి యంటి
నబిడఁ బయనింప నాయిత్రపడితి. ౬
- క. ప్రియిలేక తిరుగుకుట్టులు, మనభూములవార లన్యమహికిన్ జనుటా
ప్రసిద్ధినిమ్మి. యపుడు నాతో, గొనిపోయితి. నలువురైదుగుర గోవాళ్ళన్. ౭

వ. అందు మగనలాల్ గాంధీయు నొక్కరుండు - గాంధీకుటుంబ మస్మదీయంబు
 పెంపులో నున్నయది - యందు స్వంతంత్రజీననమ్ము వలచువారికిం దోడగుట
 కే నభిలషించువాడ - జమిందారులకొల్పున దించిమాయయ్య వీరినరయువాఁ
 డయ్యాశిగంబు వీరి కేలా యని నా తలంపు - నానాఁడు నా లక్ష్యమ్ము తెట్లు
 తిరపడె నట్ల వీరి యాదర్శములునైత మభివృద్ధిపఱిచి వానినస్మదీయ సిద్ధాంత
 ములం బెనపెట్టజూచితి - నిప్పట్ల మగనలాలుదెస నాపడినపాటు చాలవట్లు
 సార్థం బాయె - నా యుదంతముం దేటపఱుచుట కిది యదనుకూ దని తలంతు -
 మఱియు

౪

గీ. అనుఁగబిడ్డల వీడి యర్థాంగి నెడసి, తిరపడినవృత్తి వదలి చింతితము గాని
 పని కకస్మాత్తుగా నగ్గడదుట నరసి, యపుడు కొండాకవంతపా లై నవాడ.

౫

ఆ. ఐన నిట్టిమనికి కలవాటుపడ్డ నే, నిజగంబునందు నీకుఁ డొక్కడ
 పత్య మితర మైనసర్వ మసత్యమ్ము, యని తలంతు యీణిక మనియు నెంతు.

౧౦

క. మనకంటి కెల్లదెలం, గనబడునది నడచునదియుఁ గెల్లయ యిది యి
 ట్లని విశ్వసించుటయు జీవనసాఫల్యమ్ము వలచువారికి వలయున్.

౧౧

ఆ. నిశ్చితమ్ముగాని నిఖిలజగమ్మునం, దే యఖండసత్య మిమిడియుండెఁ
 ద్రత్యదర్శనము పదా సాగు సత్పురుషార్థ మన్న దాని నరయు టొక్కడ.

౧౨

మ. టడ వత్తుం గన కాఫ్రికాగొడవ లెట్లెట్లున్నవో కంట కే
 నొకనాఁడైనను ముందుగాఁ జనుటకున్ యోగమ్ము లేదాయెఁ దత్
 సకలోదంతము నేర్చికూర్చి రట నస్మన్నితు లద్దానికూ
 డికమై విన్నప మల్లి పాల్పడయ నుంటిన్ చాత్యధర్మంబునన్.

౧౩

ఆ త్మ క థ

చ తు ర్థ భా గ ము

౧ వృ థా శ్ర మ ము

సీ. మాననీయుండైన మంత్రి చేంబరేను, కాంక్షదీక్షగ నాఫ్రికాధనంబు
పలుకోట నుపదగాఁ బడసి యాంగ్లేయుల, బోయర్ల లోఁగొనఁ బూని వచ్చి
నతఁ డౌట భారతీయ ప్రజాప్రతినిధి, వర్గంబుఁ జూచి మీవాద మెల్ల
నుచితంబ మీకిట నున్న బాధలు పెక్కు, లనియు నెఱుంగుదు నైన నేమి

ఆ. స్వపరిపాలనమ్ము సాగించుకొను నిట్టి, వలసలందు మాకు నిలిచియున్న
పెత్తనం బదెంత పెద్దలకున్ విది, తంబ మీకు రాజ్యతంత్ర మెల్ల. ౧

ఆ. ఓపినంతవట్టు మీపడుపాట్లు వా, రించుడతన మాచరింతుఁ గాని
మీర లిచటితెల్లవారిపాత్తున నిల్వ, దలఁతు రేని మేలు వలతు రేని. ౨

గీ. వారితో సంతిచేసికోవలయు వారి, మెత్తి నారింపవలయు ననాట్రట విస్త
రింపఁ జనదని యతఁ డెచ్చరించినంత, నెల్లరకుఁ గాలునేతులు చల్లఁడియె. 3

ఉ. ఐనను మంత్రి మా నిదుర యంతయు దవ్వగఁ జోపె నూతన
జ్ఞానము గంటి మేము తొలి సల్పినయత్ని మదెల్ల రిత్తయై
కానకు నర్పితంబయిన క ముదియకాట యెఱింగినార మ
ప్డే నఖలమ్ము ద్రచ్చి వచియించితి దౌత్యములోనివాకిన్. ౪

వ. కాని చేంబరులే నాడినప లేల కల్లయగు - నతఁ డిచ్చకములకుం బోక యథా
ర్థమ్ము వక్కాణించె - దుడవరిదో గొడ్డువారి దనులోకోక్తి నవ్వెరవరి మృదు
లంబుగా వినిచె - నైనను మనచెంత దుడ్డుగట్ట కలదా ? - దానిలేమి కేమి ?
బడియమోడులు సైరింపఁగల కాయంబేని మన కున్నదా ? - యయ్యది
యట్లుండె - నమృత్రిపుంగవుఁ డపు డాఫ్రికాయం దనతికాలంబ నిలిచె - నాదే
శంబు సువిశాలమహేఖండం బగుట గాలింబలెఁ బేరెమువాతె - నమ్మేటి నేటాలు
వీడి ట్రాన్సువాలునం గాలుమోపినలటి మనవారి కడగండ్లనెల్ల సీతనికి నివే
దించుచేత నాతలపై నుండె - దీసిం దీర్చు బ్రిటోరియా కేగుటెట్లా ? యను
సమస్య నన్ను నిలువవె - నదనిలో నే నచ్చోటు చేరుటకు వలయునుత్తరువు
నార్జింపునందలి భారతీయుల కయితగాదయ్యె - వదియును న్నాక ౫

గీ. ఆచ్చట న్మన్న విలయనాట్యంబు సలిపి, సలిపి బోయరుసమరంబు చన్న వెనుక
జీవకళలేక ట్రాన్సువాల్ సీమ బిక్కు, బిక్కు మనుచుండె లేమి పై కెక్కుచుండ, ౬

ఆ. కడువఁ గూడులేదు కొఱవడె వస్త్రంబు, వాడవాడ పాడువాటియుండె
బేర మడఁగిపోయి బేహారి తాళమ్మ, నొక్కె విపణి కేమి నుడువనేర్తు. ౭

క. పెఱసీమవలన వలసిన, సరకెల్ల ను జేరవలయు సాహులకొ ట్ల
త్రణి విచ్చవలయు నిప్పని, సరగన్ నెఱవేఱి దెన్నిశ్రమలం బడినన్. ౮

ఆ. కూడు గుడ్డ నిండుకొనకముం దానేల, వదలి పఱచినట్టివారు తిరుగ
నడుగుజెట్టరాద యటులౌట ననుమతి, వలయు నచటు త్రొక్కువానికెల్ల. ౯

చ. అది తెలవానికిం గరతలామలకం బగుఁగాని మింటిపై
నొదవెడువుప్ప మయ్యెడి నహా! మనవానికి; నెంతవేడినన్
గదలరు కన్నువిప్ప రథికారులు లంచము నిచ్చు వానికిన్
సదయులు వార లిప్పనికి సాగెను మూఁగె దళారిదయ్యముల్. ౧౦

గీ. ఆభిక్రాయుద్ధ మెసఁగినట్టివేళ, హిందువులు సింహశంబువా రెందఱేని
వచ్చిచేరి శత్రుజీవనమునందుఁ, గదనకార్యాలయములందు గతులులేక. ౧౧

క. వీ రమ్మహి నెలకొంటుకు, గోరికవడిలేని వీలుగూర్చుట యుచితా
చారం బని యచ్చటియధి, కాదులకుం దోఁచె దురము కడచన్నంతన్. ౧౨

వ. ఆంగ్లేయు లగువీ రెయ్యడనేని వలసినన్ని నూతనోద్యోగమ్ములు సృష్టింపనేర్తు -
రీదొరల చతురతంజేసి కొత్తశాఖయొందు పొటమరించె - నిందు నీగ్రోలకుం
బ్రాహ్మణులను వెవ్వేటు తెగలు వెలసె - నాసియాశాఖ కాసియావార యధి
కారులైరి - నేనాట్రాన్సువాలు మెట్టుటకున్నుండ నూనూతనకార్యక్రమం బార
బ్ధమై యున్న తనయుచ్చుల నెల్లదెసలం బన్నుచుండె - నధికారులు మరలివచ్చు
నెల్లవారికి ననుజ్ఞాపత్రమ్ముల నీవచ్చు - గాని నెల్లవారిపట్ల నది సవ్యంబుగా
సాగదుగదా! - మఱియు. ౧౩

క. తొరలున్ దళారు లొక్కడై, నిలుపేదలు నల్ల వారి నెత్తురు పిండన్
జొరఁకొని రీద్యతదుర్భర, పరిసితిన్ గమ్య మెట్లు పట్టఁగనేర్తున్. ౧౪

నీ. మనసుకలంగి యమ్ముయి దొట్టునడుచుండ, మత్పురామిత్తుండు మానసీయుఁ
డేల దర్శుచుపురమ్మునరయు రక్షకభట, శాఖాధిపతి యలెగాండ రవుడు
తోడయ్యె సాదగుగోడెల్ల నలనికి, వినిపించి ట్రాన్సువాల్ మనికిపట్టు
గా నున్నవాడగదా! నేను నాకథ, యెల్ల మీరెఱిగినదే యటంచు

త. యింక నరెడు మాటపాటింది న న్నధి, కారికడకుఁ జేర్చి గారవింది
యచ్చడవుడ చీటి నిచ్చింప మెచ్చి పి, ట్రాన్సువా మయలుదేటివాడ; ౧౫

- గీ. అప్పురిం జేరుటకుముంద యవగతంబు, లాయె రాగలబెడడల చాయలెల్ల
సేదియెట్లున్న నిబ్బర మింతవిడక, కాలుమోపితిఁ డాన్మువాలగడ్డమీడ. ౧౬
- గీ. భారతీయుల తీఱముల్ బట్టబయలు, సేయు విన్నప మొందు స్పృష్టించినాఁడ
సోదరులగౌరవంబు లచ్చోటఁ బెనుపఁ, దోవ లన్నియుఁ బరికింపఁ దొడఁగినాఁడ.
- వ. దర్బనులో నింతకుమున్ను రాయబారంబు వెడలినతఱి నధికారులు తొలుత
శిష్టమండలిం గల వారిపేరు లడిగినయ స్త్రైఱుకలేదు - కాని నేఁ డిచటఁ బ్రత్యగ్
శాఖ యొం డేర్పడియుంట నందలిపెద్ద లే నాతావుసేరకమున్న దాత్యవర్గసభ్యుల
నామంబు లడుగుటంజేసి సేనాదళంబునం బాల్సానుటకు వారియ్యుకొన రని
ప్రీతిఁగియాభారతీయు లితఃపూర్వంబ కనుపెట్టి - రగ్గాథ బాధాకరంబయ్యు
నట్లంబు నలరించునట్టి దగుట నాగామి ప్రకరణంబున దానికలరూపు తెల్లం
బొనర్తు. ౧౭

౨ ని రం కు శ త

- క. ఈనూత్నశాఖవారపు, జేనెట్టులు ట్రాన్సువాల్కపీం జేఱి నా
వైనం బింతయుఁ దెలియక, నానామార్గముల నరసినారలు నన్నున్. ౧
- క. వారికడ కప్పుడప్పుడు, చేరెడుహిందువులఁ బెద్దచేసిరి గాంధీ
బారిష్ట రిచటి కెట్టులు, తా రా వీలయ్యె నంచుఁ దఱచిరి వారిన్. ౨
- ఆ. వార లేమిసెప్ప వలెతులు నారాక, చంద మిట్టి దిట్టిజాడ యంచుఁ
'బ్రాతఁచెలిమికల్మి నీతఁడు దర్బను, రాజపురుషు లడ్డురామివడసి. ౩
- క. ఆనతిపత్రము లేకయ, యీసేలకు వచ్చియుండు నియ్యది నిక్కం
బైనఁ జెఱసాలయం దిడి, వీనిం దగురీతిఁ బరిభవింపఁగవచ్చున్.' ౪
- వ. ఇ ట్లయ్యధికారు లూహించి - రేదేశమందేని ఘోరశమరంబు సాగి యాఁగిన
పదంపడి దొరతనమ్మువారు కొన్నాళ్ళదనుకఁ దీవ్యాధికారం బుపయోగించు
టాచారంబ-యానాటి దక్షిణాఫ్రికాఁగిరిసిరియు నిందులకుం దగినట్టుల యుండె-
గాన నవ్విషయంబున శాంతిరక్ష కయ్యేలుబడివా రొందుచట్టమ్ము గావించి-
రద్దాని ననుసరించి యనుజ్ఞ లేకయ ట్రాన్సువాలునం దడుగిడువారు కారా
గారశిక్షకుం బాత్రులగుట వలయు - నీశాసనంబు నూతగాఁగొని నన్నుబం
ధింపఁదలంచిరి- తాని 'నీచీటిం జూపు'మని నన్ను నిలువరించుపాటిగుండె యధి
కారులకుం గఱవయ్యె - మఱియు ౫

క. అంత నిలువక వారలు, తంతి న్నడిపించి ర్లు దర్బచుపురికిన్
జంత కడు న్నడిచిరి నా, చెంతం బ్రతమ్ముకల్మి సెప్పటకతనన్.

౬

క. కసిదీఱక వా రప్పుడు, వెస వెరవుంగనిరి తుప్పివెంచిరి చేబర్
దెసకు ననుఁ జేరనీయక, బసయందే నిలుప సిద్ధపడి రవగుణులై.

౮

గీ. రాయబారమ్మలో వచ్చునాయకుల స, మాఖ్య లేమని తొలుతొల్ల నడిగి రచట
నెచటి కేగిన దర్శనం బిచ్చితీరు, తెగులు కలద గదా నల్లతెల్ల వాసి.

౮

చ. అది సహించరాని దై నను మనగడ్డ, నెట్టిముఱికి పేరె నెట్టికపట
మెట్టియార్వ్య పీటపెట్టె నెటాలులో, నట్టిచెట్ట లేద యని వచింతు.

౯

క. అం దున్నప్పజల సౌఖ్య, నందమ్ములకొఱక దొరతనంబునఁ గలవా
రందఱు నలముదు రిడచున, పొడిక మార్దవము పొంగి పొరిలుచునుండిన్.

౧౦

క. అధికారుల సౌజన్యము, నృథగా దచ్చోటోజాతు లెల్లను దాదృ
గ్గిధ మూది “యథారాజా, తథాజ్రిజా” యన్ననుడికిఁ దార్కాణయగున్.

౧౧

వ. కాని ప్రజాప్రభుత్వతత్వం జ్ఞాంగని య సియాబిడ్డ లీనూత్నశాఖం బాలింప
వచ్చునపుడ తమనేల జేర్చించియున్న నిరంకుశత్వాది దుగ్గణమ్ములపై తము తమ
వెంటం గొనిజెచ్చి - రింతియకాక యొకపాటి స్వపరిపాలనమున్న యాఖ్యికాకు
వలసవచ్చి తోటదొడ్డులతోఁ దొడియధికారుల కలుకని తెల్లవారికిన్ వీరికి
నెయ్యంబు బిగిసె - నిస్సాణామమ్ముకతన దిక్కులేనిభారతీయులు కత్తినాగళ్ల
సంకునఁ బడినట్లు గిజగిజలాడ వలసె - నీసంకటంపురుచి నేనుం గొంత యనుభ
వించితి - నెట్టులన

౧౨

గీ. సింహాళమువాడు మన కాందిశీకశాఖ, నేలు నున్నతోద్యోగి ట్రాన్స్వాలులోని
భారతీయులలోఁ బేరుపడ్డ నేటుఁ, దైయబుమొహమ్మదుం జూచి దర్పమడవ.

౧౩

గీ. గాంధీయన నెవ్వఁ డాతఁ డిక్కడికి రాక, యేలయని ప్పు నతఁడు మాహితుఁడు మాకు
వలయునుపదేశములు నేయువాడు మేము, పిలువ నిటువచ్చె నని బేరి పలుకరించె.

చ. అది విని గాంధీ మీకు హితుఁడా? కడులెస్స యైతన మేము మీ
కొడమబుట్టి భద్ర మొడఁగూర్చెడి చేతకుఁ గాక యింక నె
య్యది పోషింప నిందుగల మాయన కిచ్చటికిడు మేలు నె
ట్లు దెలియు వంతు వారఁ డనుడు? వివరించె మొహమ్మ దిబ్బిథివ్.

౧౪

క. మొనుడివనయదీ విక్కమ, మానెంజలి వోకకై శ్రీమంపడ మీ రి
తొప్ప సుంటయు నేనెఱుంగుడు, గానీ! మాయుటివాడుగద గాంధీ యవన్.

౧౫

క. అతడు మామలు కెఱుంగును, మారలపు లెఱుంగు మాసమస్య లెఱుంగున్
మాలో నెండకు నెండును, నీతువునకు వడడు నేమిఁజేసె నెఱుంగున్.

౧౬

- గీ. మీరు మాజాతివార మామేలు వలచు, వార గట్టుపట్టు మున్నవార యెట్టి
వారలైనను గొస కథికార మున్ను, వారుగద గాంధికి స్మృతు వాసిలేదె? ౧౮
- గీ. త్రైయ బిట్లాడ నువ్వోగి తలంగదల్పి, మొగముచిట్టించి గాంధి నామోల కిప్పుడ
చేరవలయును వానిఁ దీసికొనిరమ్ము, పొమ్మచుచు నాజ్ఞయిచ్చె మొహమ్మదునకు. ౧౯
- గీ. అతఁడు నాపేర నొకచీటి నైన వ్రాసి, పంపఁదగదా యటంచు నే బాధపడితి
నెంతయధికార ముండుఁగా కింతగడుసుఁ, దనము సెల్లునె యెచ్చఁ డీదారిమెచ్చు. ౨౦
- గీ. నేటుమున్నగువారితోపాటు వెడలి, నాఁడ నధికారిందండ కానాఁడు మాకు
నుచితపేకంబు లచ్చోట నుండునెట్లు? , దేవురించుచు నిలఁబడితిరవలయు. ౨౧
- క. నాదేశకుం గుడ్లుముచు, నాదొర యిట కేలచేరి తనియెచు మావా
రాదృతిఁ బిల్వంగ వచ్చితి, సోదరులకు హితముఁదెల్పఁ జూచితి నంటిన్. ౨౨
- చ. ఇదివిని యాతఁ డిట్టులనియెన్ గనవో తగ వింతపట్టు నీ
చదు వెటకేగ నిచ్చటిఁజాతఁడ జేరవునీవు నేఁడు నీ
కొదవినయాజ్ఞ చెల్ల దదియుం బొరపాటునఁ బుట్టె నిమ్మహిం
బద మిడఁగాదు నీవు మును వచ్చినమార్గముపట్టి పోవలెన్. ౨౩
- క. ఏలాశ్రమ? చేంబరుఁ గనఁ, జాలవు నీ విచటినల్లజాతి విఁత్తుల్
తూలించి సకృమమ్ముగఁ, బాలింపన మేము నిల్పఁబడినార మిటన్. ౨౪
- క. మంచిది నీవిఁకఁ జనఁదగు, నంచున్ సెలవిచ్చె నాకు నపు డే నెదియున్
వించుటకు వీ లొసంగఁడ, యెంచెడివా రెవ్వ రతనియెగ్గును లగ్గున్. ౨౫
- క. పదపడి నాతోవచ్చిన, పెదపిన్నల నిలువరించి బెదరించి వెనన్
వదలింపుడు గాంధి నతం, డొదుంగంజన దిచట నని తదుద్యోగి యనెన్. ౨౬
- గీ. అప్పుడు మన్నిత్రగణ మా యహంతఁ జూచి, పొంగుచుద్రోకమును దిగమింగిమింగి
విన్నవోయినమొగముతో వెడలి రిండ్ల, కేర్పడెం గ్రొత్తచిక్కిది యెఱుంగకుండ. ౨౭

* *

౩ చే దు మ్రింగుట

- గీ. ఈయవజ్ఞ మదాత్మకు నెల్ల లేని, వేదనం గూర్చెగాని జీవితమునందు
సద్భక్తంబులు పెక్కు సహింపఁగంటి, గాన నిధి నాకు నలవాటులోని వాడెన్. ౧
- కం. అటులగుటన్ నేనీ దు, ర్లుటనం జీరికినిగొనక కరణీయముపైఁ
బటుపీక్షపూని నిల్పితి, బ్రహ్మరియానగర మిత్రబృందమునందును. ౨

వ. అంత నయ్యధికారి 'యీదాత్యమున గాంధి రాచగఁ - డతండు దర్శనమున
చేంబరులేను గనియుంట నిట్లు నిర్ణయించుటవలసె' - నని మా కొండులేఖం బంపె-
నాకమ్మ నావారి కలుకపుట్టించె - నిట్టితటి రాయబారంబ పరిత్యాజ్యంబని
మిత్రులుతలంచి - రయ్యవసరంబునం దెను వారింగని . 3

గీ. రాయబారంబు వదలుకోరాదు మీర, లిప్పుడు చేంబరునన్నిధి కేగకున్న
నతడు మీకిట సేగిలేదనియ తలఁచుఁ, జూడుఁ డియ్యది మనపాలిక్కిడు గాదొ. ౪

కం. అతనికడ నిప్పుడు వాచా, ప్రతాపముం జూపఁదగిన పనిలేద యి
సితు లిట్టివిట్టివని వ్రాసితిఁ మిది యెవ్వఁడు చదువఁజెల్లదు సెప్పుడి ! ౫

౮. ఏన చదివినంత నేమియొఱుగు న య్య, మాత్యమాళి దీనిమంచిచెడ్డ
లెంచి చర్చసేయఁ డిటులగుటన్ దిగ, మింగుటాప్పు నేటిభంగపాటు. ౬

క. ఈరణిన్ నుడువుతటిన్, మాకుం బ్రతినిధులు మీరు మాకర్జమున
మీకొదవిన యవమానము, తాడదొకో మమ్మటంచుఁ దైయబు వలికెన్. ౭

గీ. ఔను!మీమాట నిక్కంబ కాని మనము, బన్నమున కిట్టిదానికి బాధపడక
యిదియు మనమంచికే నచ్చినదియటంచు, నరసిదిగ్రమింగు టురవని యంటినేను.

౬. అన్న!రుచింపదయ్యె భవ దాశయ మి త్తటి నెంతవడఁ గా
నున్నది కాకమాన దిపు డున్నవి చాలక కొత్తవేర్కెగు నీ
బన్నము నేలమ స్తకము పై నిడుకోవలయుం బఁన్గితుల్
కన్నులముందె వింగడము గా నగుచుండె మరల్పరానివై. ౮

క. కలవె త్తన మెది మనకుం, దొలఁగినదొరతనము నెద్ది దుర్విధి యిచ్చో
నిలిపెన్ మవల నటంచుక, గలంగి తైయబు వచించెఁ గళవళపడుచున్. ౧౦

గీ. అతని యావేశమున కేను హృదయి, గాని యీమంటచే లగు కలుగనేర
దని యెఱుంగుదుఁ బ్రజలధోరణియునాకుఁ, దెలియుఁ గావునవారి శాంతింపుడంటి.

నీ. మనజాతివాడు కమ్మనివాడు బారిష్ట, రులయందుఁ బేరుపేరు గలవాడు
కలుడుగదా! 'జార్జిగాడ్ ఫే' సమాఖ్యఁ డీ, కృతికి నామాఱుగా నతని నిల్చి
దాత్యంబు తరలింపఁదగు మీర లని విన్న, వించితి నాఁలకు-వెంట నడిచి
కని రయ్యమాత్యకేళురుని మిత్రు లతండు, నాప్రసంగము దెచ్చి నాడు నేడు

గీ. నాకనితోడన చచ్చసేతుకం గడంగు, కంటె నవ్యునిజేచ్చి యాగాము లరయు
టొప్పుదా యిపు డంచు నానొప్పి నుపశ, మిల్లఁ జేయుటకుం జూచె మెల్ల మెల్ల. ౧౩

గీ. ఇటుల మాకర్జము ల్కూగియుటకు మాఱు, వేయరెట్లయ్యె వెండియు విఘ్నపతి న
మర్చకుం బూవవలసె నిర్మలరాఫ, బయములకు నోడి చెల్లులు వేసారి రపుడు. ౧౩

- క. నీనుడి నమ్మికదా ! క, య్యానకు దిగి నొప్పుగంటి మారా ! యిది య
ద్దానికీ బ్రతిఫలమా యని, నానెయ్యరు కొండ ఆపుడు నన్నదలింపన్. ౧౪
- క. ఏ నించుకయుం దూలక, నానెఱపిన చేత కొక్కనాఁడును వగవన్
ఆనాఁ డనిలో నుఱుకుట, నా నది కర వ్యపాలనం బని తలఁతున్. ౧౫
- క. తొడగినయంతన లాభం, బాడఁగూడకపోవుఁ గాక యు త్తమకార్యం
బుడుగక సడినన్నఫలం, బిడునను విశ్వాసమున్న దీమానిసికిన్. ౧౬
- ఆ. ఐనదేమొ యయ్యె నద్దానిరగడలు, మఱచిపోద మింక మనము చేయఁ
దగినదాని నరయదము శుభంబిది యన, నెయ్య రీపథంబు నియ్యకొనిరి. ౧౭
- వ. అయ్యవసరంబునం దేను వెండియు వారి నిట్లంటి. ౧౮
- క. వినుడీ మిత్రులు ! మీరలు, ననుఁ బిల్చినచేత ముగిసినది యనఁదగు నై
నను నిల్వమింద యని న, న్ననిశము నెచరించు నంతరాత్మ యిదేమో. ౧౯
- గీ. పొమ్ము నీవిడ నింటికిఁబా మ్మటంచు, నాకు వీడ్కోలొసంగినన్ డ్రాచ్చువాలు
గడ్డపెనున్న యీకాలు కదలనీయ, నిచ్చగల్గదు నేటాలునాచ్చుటకును. ౨౦
- అ. చేతనై నసేవ చేయుదు నిట నొక్క, యేటిదనుకఁ దల్లినాఁటి కేని
వెడలుకోర్కిలేదు కడపెద జీవితం, బిచట ధర్మవాదివృత్తి నూఁది. ౨౧
- క. ఏనాఁటికేని మార్చెద, నీ నూతనశాఖవారి హృదయము వీరి
ట్లే నిక్కుచు నెదు రింతయుఁ, గానక వ ర్తింప మనకుఁ గాఢియహెచ్చున్. ౨౨
- క. దోఁపిడిపా లాదుము మన, మీపుడమిం బాయవలయు నేడ్పులతోడన్
తేపటి కిచ్చటిదుస్థి న్నతి, యీపగిది నిల్వనేర దెంతయు బెడియున్. ౨౩
- గీ. క్రొత్తయధికారియును మంత్రీస త్తముండు, రాయబారమునెడ నన్ను రట్టువఱిచి
రిది యసహ్యమ కాని మీరిచటఁ గుడుచు, కుత్సలో దీనికిం గలకో రదెంత. ౨౪
- క. ఈ గడ్డలోనఁ గుక్కల, లాగున మనవారు తోడలందిప్పట యే
యాగడమునేని సైఁచుట, యేగతి సైరింతు మెవ్వఁ డిదిగని మెచ్చున్. ౨౫
- గీ. అస్మదీయాశయమ్ము నిట్లపుడు ప్రజల, ముందువెట్టితి హితులతో ముచ్చటించి
తుదకు జోహాన్సుబర్గ్గలోఁ గుదిరి బల్ల, కట్టబూనితిఁ గోర్కులు నిట్టవోడువ. ౨౬
- గీ. ట్రాన్సువాల్ సీమ నాకుఁ బట్టా లభించుటంత సుకరంబుకాద; యేమగునో యన్న
శంకమై నుండ భగవత్ ప్రసాదబలము, కలిమి నదిచిక్కఁ గోర్తులోఁ గాలినిడితి.

౪ త్యాగ వృద్ధి

- క. అలట్రాన్సువాలువేలం, గల మనసోదరులవేర్చి కడుకొనుపాంపెన్
జలిపినకృషి వర్ణించుట, నిలిపెద నాబ్రదుకు వక్కణించెద మొదటన్. ౧
- ఆ. ధంతదనుక విత్త మింతయో యంతయో, కూర్పనలయు నన్నకోర్కీ నాదు
మదిని బాదుడయ్యె మత్తరమార్గ సం, సక్తి నంటి స్వార్థరక్తి వొలిచె. ౨
- గీ. బంబయిని ధర్మవాదినై బ్రదుకువేళ, నన్నుఁ జూడంగ వచ్చు ననారతంబు
నమెరికాఖండవాసి విద్యానిభాసి, మరగె నప్పేట నతడు బీమావణిజ్య. ౩
- క. కడుఁబ్రన్ననినాఁ డాతని, నుడువులు క్రొందేనెలూరుమాతు లహో ! ప్రాఁ
బడిన చెలింబలె నతఁ డి, వ్యదువున వాసుచ్చె భావివైభవ మొదవన్. ౪
- క. మీవంటివార లెల్లరు, మావసుధం దమకుదామ మానక బీమా
గావెందురు జీవితమును, భావెందురు దీనిఁ బరమభాగ్యం బనుచున్. ౫
- క. ఆగామికాలమున మీ, రేగొడవల కేదిగుళ్ళ కే నోడక స
ద్యోగమ్మున రాణించుట, బాగుగదా యంచు నేను బలుమఱు వలతున్. ౬
- ఆ. నిన్న నున్నవాడు నేడులే డీబ్రదు, కేమిశాశ్వతం బిసీ ! పయోజ
దళగ తాంబుకణము లేదొక్కలుమీరు మీ, చెంతి దీని నింతసేయఁ దగదు. ౭
- ఆ. అశ్వుదీయ దేశమందలివా రిట్టి, పని యవశ్యకృత్యమని తలంతు
రిందుఁ బాలువడయుఁడి యని మి మ్మేను, ఓట్టుపట్టి లోభపెట్టఁ దగడె. ౮
- క. నావుడు నామది నన్నో భావంబులు గేగె నన్నుఁ బలుతావుల నీ
తోక్షుఁడిస్సం దమతమ, చేవలు చూపించి డిట్టిజీవికవారల్. ౯
- గీ. ఎంతపెసరిన వారికే నింతవట్టు, పట్టువడక వచ్చితఁ జోటుపెట్టనైతి
నిప్పునికి నియ్యకొంట సర్వేశుపట్ల, పమ్మకములేమి, పందతనం బటంచు. ౧౦
- ఆ. ఇట్టివాడనయ్యు నీమాఱు వీనికి. లొంగిపోయి పోయి లోభపడితి
నతడు పండ్లుపులియునట్లాడువేళ నా, యాస లేచియేచి యవధిదప్ప. ౧౧
- క. వాకంటిమ్మో నయ్యెడ, నాకుట్టలపొడవు లవి కనంబడఁ జింతా
వ్యాకులితయైన కస్తూరి, యాశ్చర్యముం దోచెఁ దలఁపు లగ్గలమయ్యెన్. ౧౨
- ఆ. తాలిపొట్టుతక్కఁ దక్కిన యిల్లాలి, తొడవులెల్ల మున్న తుడిచినాడ

- చ. జనకునివోలె నిన్నుఁ బలు చందములం బరికింపకోర్చి నీ
మనుగడలోనివెల్లి యును మాత్రయు సైఁదని యన్న నెత్తిపైఁ
జెనుగిరివోలె వ్రాలుఁగద జేదయ కాని యతండు కల్మిలో
మునిగినవాఁడుకాఁ డతని ముంచిన నీ కడకీర్తిపట్టవో. ౧౪
- వ. ఇట్లు న న్నంతర్వాణి ప్రభోధించుటజేసి నా బ్రతుకుకై దశహాసోహృదము
లకు బీమాయొనర్చితఁ - గాని నేఁ డాస్త్రికాయందు నాజీవితాదర్శనము
వాడముకతన నాభావనలుం దాఱుమార్గయ్యె - డాస్త్రికములుచు బాసఁగిన
యీకొత్తకడగండ్లతటి నానిర్వహించు నెల్లచేతకున్ భగవాను సాక్షిగా నిల్చు
కొంటి - నీగడ్డయం దెన్నినా శ్చేష మనలందగు నయ్యది యంతవట్టు నిర్ణీతంబు
కాదాయె - గాని ౧౫
- క. భారతభూమికి నేనికఁ, జేరుట దుశ్శక మటంచుఁ జిత్తమునల్పై
నారీ నందనులను నా, చేరువకుం దెచ్చుకొంట ఓవ మునకొంటిన్. ౧౬
- ఆ. ఆలుబిడ్డ లెంతకాలమ్ము దవ్వుల, నుంట కోర్తు రునుచు టుచితమోటు!
తప్ప కీటకు వారి రప్పించి మనుచుట, పరమధర్మమన్న భావ మొనవె. ౧౭
- ఆ. ఈవిచార మెచ్చిపెచ్చి నాఁ డమెరికా, వజ్జివాణి కేల వలపుగొంటి
బీతురేగి యేల బీమాకు నీకొంటి, నని దురంతలజ్జ కగ్గపడితి, ౧౮
- క. నాయన్న జనకతుల్యుం, డాయెనయే నతఁ డనాథయగు ముఁదలికిం
బోయఁడె చేరెఁడు గంజిని, బాయక దయచేయఁజేసి బారెఁడుగుడ్డన్. ౧౯
- గీ. అనియునెంచితిఁ గాని నీవెలదికంటె, దొలుత నీవ పోయెదవని లెలఁచుకొన్న
కడకు నెల్లరఁ బాలించు నొడయఁ డీశ్వరుండ! నీవును నీయగ్రజండు గారు. ౨౦
- సీ. బీమాయొనర్చి నీబిడ్డల కాళికీ, దెచ్చిపెట్టితి పరాధీనృత్తి
మనలేరె స్వచ్ఛందమార్గమ్ము దొక్కి నీ, వారు; జగాన నేవంకఁగన్న
సంకెలకందక యగఁడునిర్భాగ్యు, లెట్లుజీవించెద రీవునైత
మందొక్కరుండవ యని యేలతలపోయఁ, జనదోయి! యన్న విచారధార ౨౧
- ఆ. యెడఁదఁ బరువులెత్తె నింతియకాని య, దాని ననుసరించి తడయ కెట్టి
పనియఁ జల్పలేద భావస్థిత్య మే, రృడక క్రిందమీఁదఁ బడుచుంటి. ౨౨
- వ. ఆస్త్రికాచేరినపదంఁడియు న బీమాసా సౌక్యకగధువుదానిం గట్టిన క్షణము
యుండె - వెండియు నాఁగిసాతలంపులకు బాహిరంబగు ననుభూతియుం గొంత
సాయంపడె - నెల్లన నాస్త్రికా కేనింతకుము న్నురిగినతఱిఁ గైస్తవవారాఁడని
మ్మునం గలసిమెలసి యుంటి - నద్దానిఫలస్వయాంబుగా ధర్మపునఁద నా జాగర్య
బలిసె - నీసారి దివ్యజ్ఞానసమాజమ్ముగాలి నాకుం దగిలె - నందుఁ గృష్ణసేనురీ

- క. ఆమరసిద్ధాంతములకు, సామాజ్యములకుఁ బొత్తు నలికం బగుటన్
సామాజికత్వ మందక, ప్రేమించితి నందువెలయు పెద్దలనెల్లన్. ౨౩
- గీ. దినదినమును పీరితో నెఱచి ధర్మ, చర్చనల్పితిఁ దత్సమాజములోన
గ్రంథమున నాడుకాలమందు, వనృపించితి నపుడప్పు పాడినెంచి. ౨౪
- క. ఈవర్గమున సోదర, భావము నాచెంచుకొంటు పరమాదృతిమై
నానలపుఁ జెంచుకొంటును, జీవనసూత్రములై ప్రసిద్ధికే జాలెన్. ౨౫
- గీ. ఏతదాదర్శములకు నం దెవ్వఁడేని, వింగడముగ నడుచుచో విడువకయ వి
మర్శనావంతః నదానిమహిమ మస్మ, దాంతరనీక్షణంబున కాది యయ్యె. ౨౬

౫ నిరీక్షణ పరిణామము

- క. పదియేండ్ల నాడు నా కిటు, గుదిరెం గైస్తవులపొత్తు; గురుసన్నిధిలోఁ
బదివేడి విద్యార్థింబలె, నదియున్ విదళింపలేక యే నపుడుంటిన్. ౧
- గీ. నాడు బైబిలుగొప్పతనముఁ జాటి, నన్నుఁ గైస్తవుఁ గావింప నెన్నియేని
శ్రమలకోర్చిరి వారు; తత్సమపదేశ, విధి తటస్థుడనై నేను వినుచునుంటి. ౨
- గీ. ఆపుడు నాశేముషీకి నందినంతవట్టు, తఱచిచూచితి హిందూమతముతెఱుగు
నితరసిద్ధాంతములుపైత మించుకంత, చదువఁగంటిని ధర్మజిజ్ఞాస వెరిగి. ౩
- కం. ఈనాఁ డిచ్చటిదివ్య, జ్ఞానసమాజములోని సంగడికాండ్రె
ఔనన్ శ్రమించి నను దమ, వానిం బొనఁచుకొంటు వలచిరి మివులన్. ౪
- క. నామైత్రి వడచి హిందూ, సామాజికమైన ధర్మసంస్కృతిఁ గానన్
గామించిరి తచ్చాయలు, తా మాదృతిసేయు మతపథముల నుంటన్. ౫
- ఆ. అమరభావం దవకు నబ్బినపరిచితి, కట్టలంతి యనుట గట్టి చాట
మనమతముఁ డెల్పు మునుపటిప్రాతలు, చదువఁ జాలనైతి సంస్కృతమున. ౬
- ఆ. లాఠిబాణంబు గీతాదికంబులు, వెలసె గాని వానివలన నాయె
వచ్చినట్టికృషియు వలికంబ యీగుట్టు, చెలిమికాండ్రె కెఱుకచేసినాడ. ౭
- పీ. సంపూర్ణముల బుద్ధవనంబుల న్లదు, విశ్వసింతురు గాన వీసమేని
గలుగదా లగ్గు నాతమున నని వారు, మది నానచేసిరి; మాక్రికులేని
పుడమి నేరండమే సడిపన్నతరు నన్న, మాక్తి యున్నదికదా; ముక్తసంగుఁ
డల వివేకానందుఁ డాత్మవిద్యారాశి, రచియించి యొసఁగిన రాజయోగ

- గీ. మపుడు కొందఱు చెలులతో నరసి చదివి, నాఁడ మణిలాల్ ద్వివేది యొనర్చినట్టి గ్రంథమును రాజయోగముఁ గలిపయాప్త, సోదరులతోడఁ ద్రచ్చితి నాదరమున.
- గీ. ఒకనిఁగూడి వతంజలి యోగశాస్త్ర, మును ఒలిచితిఁ బెక్కఁద్రసనసి గీత చదువసాగితి జ్ఞానుసమితి యొక్కఁ, డచట నెలకొల్పితిం దత్వరుచిని మరగి. ౯
- క. ఆ మండలి సభ్యయనము, నేమమ్మున సాగె నాకు నిరతము భగవ చ్ఛీముఖనిర్గతవాణీ, ధామముపై భక్తిగలదు తద్దీతపయిన్. ౧౦
- ఆ. ఇపుడు తద్రహస్య మెఱుగుట కర్తవ్య, మనితలంచి యితరు లనువదించి వెలువరించు దానివెల్లుగున మూలార్థ. వేది నగుట కంగిపించినాఁడ. ౧౧
- గీ. వెండియును దానిశ్లోకము లొందు రెండు, దినదినమ్మును వల్లింప డీక్షగొంటి దంతధావనమొనరించుతఱిని దాన, మాడునెడఁ గార్యమిది పూర్తియగుచునుండె.
- సీ. తెలవానికై వడి నిలఁబడి పలుదోము, నలవాటు కలదు నా కది ముగింపఁ బదునై దునిముసముల్ పట్టు మజ్జనవిధి, సలుప నిర్వచినిమేషములు వలయు నటులొటఁ బద్యంబు లలఁతిపత్రంబుపైఁ, జక్కఁలిఖించి నాసముఖమందుఁ గల భిత్తి కదికించి కడఁకమై వల్లింపఁ, దొడఁగితి రదనముల్కడుగువేళ
- ఆ. నగుర ! నీరాట యెల్లయు ముగియునరికి, హత్తుకొనుచుండ శ్లోకము లాత్మలోన నపుడుకంతస్థమయ్యె నధ్యాయములు త, దీయముల్ పదుమూఁడు గాత్రప్తివెరుగ.
- ఆ. అవలఁ గార్యభార మగ్గలమాయె స, త్యాగ్రహమ్ము వుట్టె నానిసుంగు నవత లేక నిత్యనవతమై వర్ణిల్లు, జాడలెల్ల నేన చూడవలసె. ౧౪
- ఆ. కొలఁదిలేనివేఁగు తలనిడికొంటి నా, కాలమెల్లఁ జిటుతలాలనమ్ము పాలనమ్ము దిద్దుపనులక చెల్లె న, గీతమిగులుఁ జదువుగీత తొలగె. ౧౫
- క. ఉపనిష దవతంసము నా, విపుల నుతిగన్నగీత విడువక చెలికాం ద్రు పఠించిరి వారపు డే, యుపలబ్ధిం గనిరి వారె యోగ్యులు వలుకన్. ౧౬
- క. నాయనుభూతి వచించెద, నాయది నానడకదిద్దు నద్దము నన్నుం బాయని ధార్మికకోశం, బాయె దదాచార్యకంబు సభినందితున్.
- ఆ. అర్థ మెఱుకవడని యాంగ్లోకైకిం గోశ, మెట్లు విప్పజూతు పల్ల నడక చక్కఁయందు నెట్టి చి క్కెదిరించినఁ, డెఱుతు గీత నపుడ తీర్పు గందు. ౧౭
- వ. ఈయుపనిషత్తునం గల ధర్మవాచివాచావర్గంబున ౧౮
- ఆ. నన్ను నిలువవై చివవి యపరిగ్రహం, బన్నపల్కు సమత యన్నమాట పడయుటెట్లు తుల్యభావ మద్దానిఁ బా, లించుటెట్లు లని చలంపవలసె. ౨౦
- క. దొరలేని గర్వమున నొక, దొర మనకు పవజ్జనేయ దొరఁకొను ధర్మం బరయక లంచముదిన నొ, క్కఁకుఁ డింకనొకయ గిలి కయ్యములేవున్. ౨౧

- ఆ. ఇంకా? కాక నెండుజోకలకు ప, రాక్షసులు సజ్జనాగ్రహాలు
పీడు వారు నొక్కటీచువారా? లేదు, దెసల నెట్లు సమత పొనంగనేర్చు. ౨౨
- క. ఇక నడచి హాథ్యము, సుకరమె యీతనువు దారనుతముఖ్యుల పొం
మీయ : బుచ్చిహ మను టా, ప్ప కదా! వెవేమి దీని బాటించుటనున్. ౨౩
- క. అంతర్వాసేరోముఁ, అంతయు శోధించి పంచియిచ్చిన తేజ
స్ఫురితి గ్రంథావలి నా, పొంతమె? యీకల్మి నెల్లఁ జూడవలయునా? ౨౪
- ఆ. అక్కయింప వలయునా నాకు గల దెల్ల, విడిచి వేల్పు? ననుచు వేయివగలఁ
దీక్షించితి చేయఁ దివెతి న్నడ నా, యంతరాత్మ యిట్లు లానతిచ్చె. ౨౫
- క. ఔ పోయా! నీయమం దెని, పూసిన ధర్మంబులెన్ని పొనరించిన దా
గానంజాలఁడి యీశ్వరు, మానవుఁ డీయిల్లు ముల్లె మానకయున్నన్. ౨౬
- వ. ఈవిచారములెఱిగి పార్శ్వయశాస్త్రంబు నానుపకరించె-“స్మిల్” రచించిన
ధర్మశాస్త్రంబునందలి సిద్ధాంతచ్ఛలు నాస్మృతికిం దాకె - ధర్మకర్తృశబ్దార్థ
మీగీతాసేవనంబునఁ దద్దయు నెఱుంగఁగంటి - నవ్వల న్యాయశాస్త్రంబుదెస
నాతెగులమ్ము పెరిగె - నందుం బాడిలోతులోతు లుంట తెల్లంబాయ - ధర్మ
కర్తలగువా రసంఖ్యాతివి త్తముం దమదేలుబడి నుంతు - రంతియ కాని ౨౭
- ఉ. అందలిగుడ్డిగన్వపయి నై నను వారికిఁ బెత్తనమ్ములే
దెందును ముక్తి గోరుననుఁ డిట్టుల యుంట తగున్ వివేక మీ
చందముదాసి నేఁ దెలియఁ జాలితి గీతలకొల్పు నేర్చి నా
దెందము పండెనంచుఁ బ్రకటించెద దానికి నంజలించెదన్. ౨౮
- కం. సమభావం బఁరిగ్రహ, మమదుట కెద మార్పునందు టక్కఱయని దీ
మువోదఁ దోచె సంతయ, తమస్సు పొడవడఁగె నాత్మ తనిసను టాయెన్. ౨౯
- గీ. అంత నిచ్చినసామ్మన కింత వచ్చు, గాక రాకుండుఁగాక శంకలకు దిగక
మాపునేయము నాదుబీమా నటంచు, బనిచినాడ రేవాళంకరునకులేఖ. ౩౦
- గీ. నన్నుఁ బుట్టించినట్టుల నావెలంది, నాదుబిడ్డల స్పృహించినాడు వేల్పు
నన్ను సాక్షిగతి జగన్నాథుఁ డతడు, సాయ నవ్వారి నుద్యద్దయాకరుండు. ౩౧
- క. నారం బాసినయాతడు, నీ రేలాపోయకుండు నెచ్చెలి! యనుచుం
బూరిచేసితిఁ గమ్మను, గూరిచితి న్మగుడ నన్నకొఱ కిటు లేకన్. ౩౨
- క. అన్నా! పలమో తులమో, నిన్నటిమఱ కేగడించి నిల్పినవరి నీ
సన్నిధిఁ బెట్టి నిక నా, తెన్నున గలకోర్కెవిదువు తీడు నీకున్. ౩౩

ఇ ం ద్రో వ జ్రీ

ఏ నింక నార్జించున దింత యున్నన్
దానిం బ్రజాసేవక. ఫారవోయన్
నానిర్ణయం బయ్యె వినమ్రభావ
శ్రీనిండ నీపల్కులు సెప్పకొంటిన్.

౩౪

వ స ం త తి ల క ము

నాయన్న కీతలఁపునం గలమేలిచందం
బాయుత్తరంబు గనెనంతన తోడదయ్యెన్
దోయంగరాని రుషు దోగి కటూక్తి చిందన్
వోయంగ నోర్చె నిటువంటిది లేఖ నాకున్.

౩౫

ఆ. ఎంతవాడ వైతి వీనా డహా ! వెట్టి, తలలుపై చె నీదు తెలివి యెల్ల
నప్పకంటె నీవు గొప్పవాడవె కన్ను, దెలిచిచూడు మతనితెరు వొకింత.

౩౬

ఆ. అన్న మిడఁడె తండ్రి యాలుబిడ్డలకుఁ దత్, భద్ర మాసచేసి పాటువడఁడె
జగతిఁ బేరుగన్న జనకునియట్ల సెం, నారభరము నీవు సైఁవలదె.

౩౭

క. ఈసరణి నేదియేదియొ, వ్రాసె మదగ్గజుడు దానివైఖరి కే నా
యాసమునందక వినయపు, వాసన లెసలార నిట్లువ్రాసితి మరలన్.

౩౮

క. ఓయన్న ! చిత్తగింపుము, నాయన వ ర్తించినట్ల నడుచుచు ధర్మం
బేయెడ నుల్లంఘింపక, సేయన్ దొరఁకొంటి లోక సేవావ్రతమున్.

౩౯

ఆ. అల కుటుంబమన్న పలుకున కర్థమ్ము, దీయుతటి విశాలదృష్టి వలయు
నపుడు నాయొనర్చినట్టి కర్జంబున, మంచిచెడ్డ లెల్ల మదికిఁ దెలియు.

౪౦

గీ. ఇట్లు పశ్చిత్తరము నంప నితనిచూపు, మాటదని యన్న నామీదిమమతద్రోసి
కమ్మ వ్రాయుటయు న్మానె గాన మదిక, లంగి దుఃఖితరంగముల్ పొంగ నాకు.

ఆ. ఎట్టులె ననేమి యే నాదరించిన, ధర్మ ముజ్జించి దారిద్ర్య
యుందునేని నాఁటికుందునకున్ వేయి, మడుగులైన కుందుఁ గుడిచియుందు.

౪౧

క. ఇది హేతువుగా నగ్గజుఁ, దొడవించిన యల్పదుఃఖ మోర్చితి నతనిన్
మొదలిటిచందపు భక్తిన్, మది నిల్పితి వానివెంపు మఱవక యుంటిన్.

౪౨

క. అతనికి నాదెస నర్మిలి, యతివేలం బగుట నిట్టి యలమట వొడమెన్
సత మతనిమదికి నానుచ, రిత మస్మద్ధనముకంటె బ్రీయమె తోచున్.

౪౩

- క. తనచరమకాలమున నా, మరుగడ మాన్యం బటంచు మదినమ్మి యతం
జెనలేనిత్తు కెనలే, గినట్టి యనుతాపమునకు గేంద్రం బయ్యెన్. ౪౫
- ఆ. మరణకయ్య నున్నతిజీ 'ధర్మబద్ధ మా, బ్రదుకు నీచి మేలిబాట నీది'
యనుచు నగ్రజుండు పనిచినకమ్మలో, గరుడావసము గట్లనొరసి పాతె. ౪౬
- క. దూరం బరయక నీదెన, నేరం బానరించితిని గణించకు మితనిన్
సైకింపు మనుచు: దా నను, గోరెను జనకుండు సుతుని గోరినసరణిన్. ౪౭
- క. తూర్పువడమర లెఱుంగని, వారలు నాబిడ్డ; లిచ్చ వచ్చినరీతిన్
దీరిచి దిద్దుము కుఱుల, భారము నీమస్తకమ్ముపై: గల దనియెన్. ౪౮
- ఆ. అనఘు: జతికు నను: గనుగొంటకై కరం, బాత్రోడియె వత్తు నాఫ్రికాకు
ననియె: దడపుసేమ కరుదెమ్ము దర్శన, మి మ్మటంచు: దంతినిడితి నేను. ౪౯
- గీ. ఒండొరుల నేము చూచుకో నొప్పడాయె, నీశ్వరుడు; పుత్రకులభావి నెట్టిమాన
పెంచె నగజు: పదియె: బ్రాప్తింపదయ్యె, గడ కతండు దేశమునందకన్నుమూసె. ౫౦
- ఆ. పోతబాటలోన: బయనించుటయ కాని, క్రొత్తమెఱుంగు లన్నకొడుకు లెఱుంగ
రెంతపడిము వారి నింతయు నావోపు, దెసకు: దిగువలేక దిగులుగంటి. ౫౧
- క. అరసితి వారటోసము, నెరసంతయు నిందులేమి నే గనుగొంటిన్
దురతిక్రిమమగు ప్రకృతిన్, నరుడెవ్వడు గెల్పు లోకనాయకు డైనన్. ౫౨
- ఆ. వేళ్లుబలిసి యన్న వెనుకటిసంస్కృతి, నెద్దిది యెవడు నిగ్రహింపఁ గలడు?
మనకు నంటుచున్నమార్పులు వెల్లులు, నాశ్రితులకు నంటు టది హుళిక్కి. ౫౩
- గీ. బిడ్డలం గని యాసమై: జెంచువారి, పూట యన నెంతబెడిదమో తేటపఱుపఁ
దగు నుపాఖ్యాన మిది యెల్లలెల్లిదండ్రు, లాత్మజులు దీని గుర్తింప నభిలషింతు. ౫౪

౬ ఆ కు ది ం డి కి బ లి

- క. చాగంబు ధర్మరక్ష, జాగర్యయు డంబములదెసన్ విముఖితయన్
రేగినకోలంది రెక్కొన, సాగెను మన్మానసమున శాకాన్నరతుల్. ౧
- క. ఏ నేధర్మము నమ్మితి, దానిం గడుభక్తి మున్న తల నిడికొందున్
నానాశ్రమమ్ము లీకొని, పూనుదు నడరింప నిచ్చపాడగలవోటన్. ౨
- ఆ. బలదీకిల్ల మెచ్చు శార్యజ్ఞు: తొక్కెడు జొ, హాస్యబర్హనందు నాకుదిండి
నెల నొకండు నడుపఁ దలకొనుచున్ వేక్క, దోగి యచటి కేగ సాగినాడ. ౩

- క. ఆకూటికి నాంగ్లేయుల, నాకుం గడుగుార్చువారి నడిపితి సామం
బేకరణిం గూర్చిన నది, పైకము తగినంత లేక బండ్లుపోయెన్. ౪
- వ. కాని వెనువెంటన వేటొందు పూటకూళ్ళయి ల్లావీటం దలయెత్తె - నద్దానిచరిత్ర
మిచట నావిష్కరించు టావశ్యకంబు. ౫
- క. దివ్యజ్ఞానపదస్సున, గ్రవ్యంబును దిననివారు గల; రండు గలా
భవ్యార్చనాభీరత వి, త్రవ్యయమున కోటవడని తన్ని రహించున్. ౬
- క. పలువురు నెయ్యరు గల రా, వెలదికి నయ్యబల భోద్యవిక్రయశాలన్
బాలలేనిదాని నడుపన్, దలపోసె నుదాత్తభంగి దన్నగరమునన్. ౭
- క. ఆయమవణిజ్యకై నా, సాయం బాకకొంత వలసె సంఘన్నత్య
చ్చాయ గలదాట నమ్మిక, బాయక యిచ్చితిని వేయిపాన్డులఋణమున్. ౮
- గి. ఎందఱెందఱో యభియోక్త లించుకేసి, సంశయింపక సామ్మ నానకసనుతు;
రప్పగా నేడొసంగిన యర్థమెల్ల, 'బదరి' దయ్యభియోగి సదాభివేటి. ౯
- క. అతఁ డన్నాని న్నెఱుంగుదు, నితరంబు నెఱుంగ నీకు నిక్కార్థము సఁ
గత మనుప్రత్యయ మొదవిన, మతి సంజక వడయు ముత్తమర్థయనియెన్. ౧౦
- మం. అతఁ డాభిక్రాభూమి కాదికాలమున, వచ్చి నిల్చినకూలివాండ్రిలో నొకఁడు
సత్యాగ్రహం బేను సాగించువేళ, జెఱసాల కేగి డస్సినమేటిబంటు
ఈపాటివైకోలు నిచ్చుటంజేసి, యతనివిత్తంబు నయ్యతివ కిచ్చితిని
మాపంచు లేపంచు మాసము ల్గడపి, కొన కానహోదసి గుడ్లప్రగించె. ౧౧
- క. నాగుండె చెదర నింతటి, వేగె గెట్లుభరింతు నన్నవెఱ పై కొనియెన్
యోగం బీద్యశ మెన్నడు, నే గుడిచియెఱుంగ నింక నేమనువాడన్. ౧౨
- ఆ. బదరి నన్న యెఱుంగు భారం బదెల్ల నా, మీఁదనైచి ఋణము నాదరించె
నమ్ముకొన్నవాని నట్టిటిలో ముంపు, తగనికసలుఁజేత ధార్మికునకు. ౧౩
- ఆ. అగుట నతనివిత్త మంతయుఁ జెల్పించి, యేన నష్టియెల్ల బూనినాడ
నీచరిత్ర విన్నహీతుఁ డభియుక్తుఁ డొ, క్కరువుఁ డిట్లు నాకు నెఱుక సెచ్చె. ౧౪
- గీ. సోదరా! యిట్టిచేతకు నీమనడక, కేమిపా త్రభియోగుల మేము నీదు
శీలమును నమ్మి నీచెంత వేలువేలు, నిలువనిత్తుము వత్తుము వలసివచ్చుడు. ౧౫
- క. మాసామ్ము నిట్లు సంస్కర, నాసక్తికి లోగి పెఱల కప్పుగ నిడిన
గాసియగు మీకు మాకును, మీసేవావిధియు మెల్లమెల్లగ వడఁగున్. ౧౬
- క. ముద్దుముద్దుగ నితఁడు న్న ముదలకించి, పన్నసన్నగ నాడు నాకన్ను దెఱచె
నింత కమ్మనిచెలికాని నందుఁజూడ, నితఁడు నాభాగ్యముఁజేసి యిప్పుడు గలడు. ౧౭

- క. ఇలాంటి వేలవేల మును మున్నెత్తిగా శంకించి యతఁడు మాన్యం డను సరి
 గతి నచ్చలు గనినంతన, కుతిలపక్షా వానిసరసకుం బరువుగొనుట. ౧౮
- ఆ. ఆతని నాశ్రయించు; నవరాశి నితని మన్నింపు మిచ్చ నాదరింపు మనుచు
 కేడినేడి యెడలెల్లదితనమ్ము నుగ్గడువుగా గడింపఁ గడంగుచుండు. ౧౯
- క. మది నోడక యీతఁడు నన్నెదిరించుట నాకు లెస్స యెంతయు నొదవె
 అదియెడ లభమర్గతకు, నొదుకుడు నప్పవిన నేవకు వసవోదు. ౨౦
- క. మన సెంతతీరంచిన, మన సంస్కారశాసుర క్తి తఱుగని దై నక
 మనుజుం డోపికదాటిన, పని సేయంజన దటన్న పాతము గంటిక. ౨౧
- క. ఏ చిందు గీతఁగనఁ బ్ర, భాన మనాస క్తియోగతత్పరబుచ్చిన్
 మాను తెఱింగితి భాసి, గానఁగ నీదొసగు వెలుగుఁగంబమ యయ్యెన్. ౨౨
- క. ఇచటన్ నిరామిషాన్న, ప్రచారమఖవేది కింతబలి నీవలె న
 న్న చరిత్ర మెఱుగ కిట్లు ప, కచితిన్ సుకృతమ్ము వలచిడక్కినదానిన్. ౨౩

* *

౩ వృత్తిల ప్రియోగము

- క. డంబ మెఱుగనిబ్రదుకుపై నింబు నాదు,మదిఁ బెరుంగుటతోపాటు మందుమీఁది
 వలపులేమియు నొగిని దై వాఱఁజొచ్చె, లంఘనాదులె తెగు లాఱి లగ్గు నిడగ. ౧
- క. మలజాడ్యము తలయేరుం, బలుమటు నన్నీ జోహాన్సుబద్ధన నేఁచెన్
 గలఁగక పథ్యాదులతో, దొలఁగించుచునుంటి వానిదుందుడు కెల్లన్. ౨
- క. ఆరోగ్యము సంపూర్ణము, కానేరద యెన్నివగలఁ గాఢియపడినన్
 వారెంతు వేని మందుల, నీరోగం బొదవి నిల్వనే ర్తనఁ దలఁపుల్. ౩
- గీ. అప్పుడు 'మాంచెస్టరు'నఁ బ్రాతరశన ముజ్జగించెడు సమాజమొండుదయించె నన్న
 నుదువు చెవిసోకె నెడక కుడిచి నెజ్జ, నడుగులొత్తెడు తెలవాని కది శుభంబ. ౪
- ఆ. అతఁడు తిండిపట్ల నాచరించెడు తప్పులెల్ల నే నొనర్పవొల్లఁ గాని
 వేరలి కందుదనుక విడువక ముమ్మాఱు, దినదినమ్ము బువ్వఁ దిందు నేను. ౫
- గీ. నడుమఁ దేనీరుగాందు నెన్నఁడును గడమ,వచ్చుటకు నోర్వ నశనసేవనముపట్లఁ
 బోవులంటవి శాకంబ భుక్తిగాని, యడుగలే నందు రుచులు వీలున్నపట్టు. ౬
- క. ప్రాతఃస్నాన ముడిగివ, నాతలపో టడలనంచు నమ్మితి నెటులో
 మూతిలిగించితి మస్తక,యాతవ వదలించుకొంటి వతిశీఘ్రముగన్. ౭

ఆ. ఇన్నినాశ్యనుండి నన్నొంచు నేనున, కాదికారణంబు హద్దుమీటి
మొక్కుచుంట యన్ననిక్క మీనాటితో, దెలిసివచ్చె లజ్జబలిపివచ్చె. ౮

క. శక్యదార్తి వీనికతనక, వికలముగాదయ్యె దాని వెడలిండు కలం
చి కటిస్నానము బూనితి, నొకకొంత ఫలంబుకంటి నుడుగనిపిక్షక. ౯

వ. అట్టితటి 'జుస్టు'గచించిన 'ప్రకృతికిమరలుట'యచగ్గింకము నొకనెచ్చెలి నాకొ
సంగె - నందు మృత్తికాచీకత్పావిధు లెన్నెని గలవు - మఱియు సరికొత్త
పండ్లుం బప్పుపదార్థమున్న కాయలు స్మానవశక్రకృతి కనుకూలించుతిండి యని
దాన నిరూపింపం బడియె - ఫలసేవనము నట్లుంచి యేను మృచ్చికిత్స కారం
భించితి - నది నాకు లెస్సలెస్సొ గూర్చె - దాని చిచటం గొంత వివరింతు -
నెట్లుమ న్నొండె నల్లమచ్చు శీతలవారిం దోచి దాని మడుగుచల్వకు రాచి
పొట్ట కదికింపజను - నే నీవైద్యము సేయంజేయ నామలదోషంబు నులుచూయ
మాయె - నదినుత నానేస్త కాండ్రం బలుగుర నిందు దిపితి - వారెల్ల కుం దీని
మేలు వడసి తనిసి - రీసేల నమగిడ్డవెనుక నిరంతరకార్యచ్యుక్తిడనై యీప్రయో
గములదెసకుం జనలేనైతి - నట్లయ్యు నీచికిత్సెట్ల నాకుం గలనమ్మిక చెక్కు
చెదందయ్యె - మట్టియందు నేడునుం గొంతకొంత పాటింతు - నొండు రెండు
తడవ లే నతిథయానకములగు రోగములకుఁ జక్కిరి - గాని ౧౦

క. నరునకు మందులతో న, క్కొలలేదని సెప్పరోర్తు గమనపిత్తై
బరయుచు మృతౌఫిస్సుల, నెఱిగి ప్రయోగింప రుక్కులెల్లను డుల్లున్. ౧౧

గీ. కాయచుండెల్ల రసవిమగంధకములు, కుక్రి నరుఁ డాయువున్ డించుకొనెడి నకట!
యతఁడు తనదేహమున కొడయందు గాక, బాసనీడై నిరంతరాపదల గుములు:

గీ. పట్టుసెడి మంచమెక్కి యీ ప్రకరణమ్ము, వలుకుచున్నాడఁ గాన నాతలపు లేడు
నలఱి సేయంగఁ జనదు నా తెలివినట్టి, దారులన్నియు బుకింపఁదగు నతయ. ౧౩

క. నన్నుం బలసినరోగము, లన్నింటికి నేన హేతువని యెఱుంగును నౌ
ట న్నాతామి సడలద, కన్నాడను వేల్పుకరుణ గదరూపమునన్. ౧౪

గీ. మందునొల్ల ని యీ మొండిమనిసివలన, నెందఱో నెయ్యురగువెజ్జ లింత యంత
గోడుగుడుచుట యేనెఱుంగుదును గాని, తక్క రవ్వార్దు నన్ను నౌదార్యభినులు.

క. చదువరుల కిచట నొక్కఁడు, విదితముగావెంతు 'జుస్టు' వినిపించిన ప
తెగిదియేని సత్య మనుచుక, మదివమ్మక తఱచితఱచి మైకొను భాషాన్. ౧౫

వ. వీలనా రచయితలచూపు తఱచుగా నొక్క లక్ష్మమునంద తఱచియుండు - నెల్ల
వస్తుల నెల్ల దెసలనుండియు నిందించుక చూడందగు - వెండియు నవ్వస్తు

ఇటుగన్నను సత్త్వముగా నుంట వలయు - గాని యేకకాలమునం దదిసర్వధా
విక్లమైయుంట పాపగతర దనియుం దెలిసికొను టావశ్యకంబు - నే డావిష్కృ
తంబులగు పాత్రంబులం బెక్కులు కొక్కమ్మునకొండఁ గీర్తికొండఁ స్పృష్టంబు
లగుచుండు - గావులంజేసి యిట్టివ్యాతలం గనఁగోరు గఱువ లియ్యెఱుకతో
నుంట లగు - తిత్తవంశములం బరికింప నెంచినవా రనుభూతివడసిన పెద్దల
మాలలం బొటించి చూచి యాఁగి పఠించి తత్త్వంబు గన్నపదంపడి పఠింపకుం
గడంగడగు.

౧౭

౨ బ క మో చ్చ రి క

౧. ఇంతకుమును మృత్యావకథ, కొంత లిఖితమయ్యె నిచటఁ గొండాక భోజ్యో
దంతము వ్రాసెద దీనికి, వంతున్నది ముందువచ్చు వ్యాతలయందున్. ౧
- సీ. ఆరోగ్యదిగ్గర్హవాక్య నిర్మించిన, కృత్యందు భోజ్యసంస్కృతిని గుఱిచి
విస్తరించితిఁ గాన విస్తరింబుగా నిటం, దినుబంధములపల్లె తెలుపనొల్ల
నపుడప్పు నాకూర్పు నలఱియలంతి పొ, త్తములలో నదియ తద్దయు రహించె
మనవారు తెలవారు మగవారు మగువ లా, రచనమ్ము దెస నాదరమ్ము నింపి
- ఆ. రాత్రిజననమ్ము సదానితో నది, చేసికొనిరి నాకు వ్రాసిరెన్ని
యేని మెప్పుగమ్మ లింకను వ్రాయుచు, న్నారు గాన దానితీరు వినుతు. ౨
- ఆ. అందు వెలయుదానిఁ గ్రిందుమీఁ దొనరించు, నట్టి యవసరంబు పుట్టలేదు
కాని దాని కెడవుగాఁ గొంతపడితిఁ ద, త్పతిత లెఱుగ లేను బడినమార్పు. ౩
- గీ. ఏ నొనర్చిన మార్పాటులెల్ల వీరి, కెఱుకపఱుచుట నాపాలిక్వత్య మగుట
లజ్జయుం బిమ్మటయు నెంత విజ్ఞఁ గాక, యిప్పనికి నంగవిండితిఁ దప్పదనుచు. ౪
- క. కూరిదినవాడ ధర్మ ప్రేరితమతి నితరకృతులరీతిన దీనిన్
వారక యేతద్ధర్మ శ్రీ రాజులు నాయునర్పు చెయువులనెల్లన్. ౫
- క. ఈపు స్తకమునయం దే, జూపినసూత్రములు కొన్ని సొంతమ్ములుగాఁ
జేట్టలేకపోయితి, లోపంబిది సెప్పికొందు లోకమునెదుటన్. ౬
- క. మనజనకుం గొండికతటి, జనయిత్రీవయస్సు వలయు, నైశవదశ దా
టిననెక్క దుగ్ధ మెద్దియుఁ గొనబనిలే దన్నబుద్ధి గూరెం దనుకున్. ౭
- గీ. ఆడవులం దారముగ్గినయట్టి పండ్లు, కాయలుం జాలు నరునియాఁకటి నడంప
గోష్ఠసీముఖ్య ఫలరాజి గొప్పచేవ, నీయగలవు మనీషకుం గాయమునకు. ౮

క. ఈదృశమగు సంభవమున, నాదృతిగల మనుజుఁ డిది దియింబుల కోర్పున్
భేదింపరాని శక్తికి, నాదరువగు బ్రహ్మచర్య మతనికి హాగున్.

వ. “తిండివంటిదే తేలు - బుచ్చవంటిదే బుచ్చి” యనులోక్తులు ప్రముఖవ్యంజనులు నా జెల్లు - నిండు నేను నానంగడికాండును వలసినంత యనుభూతి వడలితిమి - నా “యారోగ్యద్విగ్ధనము” నం దాయుయంశములు క్రెస్పత్యంబితి - గాని దైవప్రతికూల్యంబుకతన భారతదేశమునం దస్మత్ప్రయోగముల నెల్లవానిం బాటించనశ్చుండనైతి - ఖేదామండలమున

క. పెనకువకు న్వలసినపా, జుచు సంతనచేయ నలయుచున్ దిరుగునెచ్చన్
బనుపడ్డ యొందుమఱపున, బెచురోగంబునఁ జిక్కి పెక్షయుఁ జెడితిన్.

క. మంచమునెక్కితి మృత్యువు, పొంచి ననుజూచె నింతకృత్తివఁ బాలన్
డించియ బ్రతుకుం బడయఁగ, నెంచితి వృక్షశ్రమమ్ము లెన్నఁకెడితిన్. ౧౨

గి. పాలు లేకయ జీవించువీలు నెఱుక, నేయుండ యని వెజ్జరా చెలిమికాండఁ
బలుకరించితి బాదాముపప్పుపాల, మినుపకడుగును జూపిరమ్మునగు లరసి. ౧౩

క. మేనల్లు సడలునంతకు, వీనిం గయికోంటిఁ గాని విడువద రుజయున్
బ్రాణంబు నిల్పుకొంటును, నానామార్గముల వెదకినాఁడం బిదఁన్.

గీ. తెగులు పైకొన్నతఱి దినదగిన దేమి, తగనిదెయ్యది యనుచర్చ తప్పటంచు
జరకసుశ్రుతముఃఖ్య తేర్పఱిచినట్టి, ధర్మములుచూపి రాలోగ్యవాత్మమణులు.

క. అక్కటయగుచో నంజుడు, మెక్కినఁ దప్పేమియుని మిక్కిలు; పాలు
దక్కుట మంచిదియని వీ, రెక్కరణిం బలుక నేర్పు రికవ్వడశఁ.

గీ. దుగ్గమును ముట్టరాదని తొల్లి యేను, బ్రతినపూనితి నపుడు మచ్చాపవీధి
నావులుం బణ్ణెలున కల వగుటఁజేసి, మేడవారో ద్రావ నీనాడు మెల్లఁబడితి.

క. ఇది యుత్తమధర్మముగా, దివి శేషధవుగుండె జేబ్బుటే యంచు బదిం
బదిగ మది మొత్తుకొన్నను, బ్రదుకునఁ గలతీపి యిట్టిబాటకు నీడ్చెన్. ౧౮

క. కట్టుగొమైన చాలట, చట్టమునకు తొమ్ముచూపి జయమును బడయు
బుట్టె నపు డిచ్చ దానక, నెట్లుకొనెన్ జీవితాశ నిర్భరమగుచుక.

వ. ఈ హేతువునంజేసి యస్త్వదీయ జీవనప్రయోగములు వెచుకడుగు వేయవలసి వచ్చె - లోకమునం గొంద ఆర్షపానములతో నాత్మకుం బొత్తులేదనియు నది కుడుచునది కోలునది కాదనియు జతరముం జేరు పదార్థముకతనం గాక లోకెస నుండి వెలువడునుడువునం జెమగు వాటిల్లు పనియు, పక్కాణించుట నా కవగ తంబ! - యాపల్కులం గొంతసత్యంబు కలదు - కాని దీనిపై వాదము రేపుట దిగద్రావి యచటిసానిర్ణయంబు నివేదించు.

౨౦

- సీ. పరమేశ్వర కృపాను వెలుచు నచ్చలభక్తి, ప్రకటించు నెవ్వఁడు ప్రభునిపట్ల
నిశ్చలదృఢతం జెతుఁ దానచేయు న, పురుషుండు పలుకునబోలెఁ గుడుపు
నెట్లలెత్తిము పట్టుకొనుటల నొందుగాఁ, బాటించె దగునని చాటనేర్తు
నేనొప్పుచున్న లేకదవారపాటు, చేపట్టెదగునని చెప్ప నొరుల
- ఆ. కిదియ కాక లోకము నీతెన్ను వలదని, యడ్డగొతు వింజ మాఁగినట్లు
వెళ్లనెచ్చెనే విడవ్వును పాలు నా, రచన చదివి మానరాద యందు. ౨౧
- గీ. లెడవులఁజెట్టి తెలుచుచే నడఁగువాని, జాతకజ్ఞుల శుష్కించి సగ్గువానిఁ
దల్లివలె పడఁచింఁగాఁ దగినమందు, కానరా దన్యతరము దుగ్గముగ్గాక. ౨౨
- క. వెనువెలు నత్తిని నోగికి, జెను వెంతయుఁ గూర్చి పాలు పెల్లామకొనున్
నిద్రాఁడ నిద్రుకొందు. ననుభూతిని భారతోర్చి నయ్యెయెడలన్. ౨౩
- గీ. కాక దుగ్గముగ్గితిని నాగింకమందు. గలప్రసంగ మారూఢంబు కాదటంచుఁ
జనుచుట మోల విజ్ఞప్తిలిపి యెడఁద, వేరకును డించుకొందు వివేకి నాదు.
- గీ. నైదు్య కేధారి జూచినవా ర్పయస్సు, పగిది మేల్పెయఁగల వనస్పతిని జదివి
కాక యనుభూతిమై బాడఁగాంచరేని, నాకు నెఱిగించి తోడ్పడ న్నతులొనర్తు.

కవిలిమితో నెదుర్పాటు

- ఆ. అల జోహానుబ్రహ్మనందువరించి య, తోకచములకు నాల్కు సాచిసాచి
బైసెమాలినట్టి యాసియాశాఖాధి, కృశులదెఱు దృష్టి నిడుద మిపుడు. ౧
- క. వీరిదొరతనము నీతికి, దూరంబుగ నున్నకతన దుర్భరభాదల్
గూరి దిగువాటి తూరుపు, వా రెత్తి దిక్కులేనివారై రకటా! ౨
- క. అధికారమున్నవా రా, ప్రతివికి రా నాజ్ఞపుట్ట దితరు లపాతుల్
వ్యధలేకయ చొర వీలగు, నధమం బాకనూఱుపొందు లర్థంబిడినన్. ౩
- క. రక్కసితన మిట్లున్నది, యిక్కడ మీ రూఁకున్న నింకెవ్వరు మా
దిక్కుని ప్రాగ్దేశియులు, పెక్కురు నాచెంత మొట్టపెట్టిరి దీనుల్. ౪
- క. నీసోదరులం బొదివిన, గాసి పొకాలించి లగు కల్పింపనినా
దీసిమ నీవునిల్పుట, జేసి ఫలంబేమి యనుచుఁ జిత్తము గదిమెన్. ౫
- క. కడలికిఁ గర్తవ్యమునకు, బడసితి సాక్ష్యము వలయుప్రళము; లంతన్
నడిచితి రక్షకశాఖా, విడిచిదుపనిధికి ధర్మవీరఘు విరియన్. ౬

- క. అక్కటికము ధక్మేచ్చయు, నిక్కడు మన సున్నవానినెఱి నతఁ డుండెన్
జిక్కనితాలిమితో నా, వక్కణ సకలంబు ముక్కచదలక వినియెన్. ౭
- ఆ. సాక్ష్యమెల్ల నరసె సాక్షులఁ దానై ష, దీక్షచేసె “ధర్మదృష్టి పెంచు
కొన్నవాఁ” డటంచు నన్నుఁ దలంచె నా, షలుకు విశ్వశించి పాడివలచె. ౮
- ఆ. తెల్ల వార లచటఁ దీర్పుశుభాట వా, రాంగిలేయు దోషి నాదరిం
కచ్చధక్మదాసులై తీర్పుసెప్పట, పొనఁగ దన్నబుద్ధి ఘట్టె నాకు. ౯
- క. అయ్యధికారియు నాతలఁ పియ్యకొని కడఁగిచూచి మెయ్యదియో య
న్యాయ్యం బగుననువెఱుతో, నియ్యడ మనపాలిధర్మ మేలామిషవన్. ౧౦
- క. అపరాధుల బంధించెద, నపవిత్రంబైన పృథుత నాత్మ సహింపన్
గృహనూపుట కాదుగదా, కృపణులదెస ననుచు హర్ష మేనరె నాకున్. ౧౧
- క. తప్పానఁచినవారల, కుప్పలుగాఁ గలరు కాని కోర్పుచ కీర్షన్
జొప్పడినగుట్టు దొరకిన, యప్ప లిరువురౌట వారి కాజ్ఞలుబుట్టెన్. ౧౨
- వ. ఏ నిప్పట్ల మాటిమాటి కాపోలీసుదొరం దఱియుచుంటి - నా యొనర్చువనికి
దాఁపురంబన్న దెన్నఁడుం బొనఁగనేర - డట్లయ్య నిందితులు నాజాడతెల్లం
బరికించుపొంటె వేగరులం గొండఱ నియమింప వారు నా కార్యాలయంబున
కపుడపుడు వచ్చుచుం బోవుచు వలయు విశేషంబు లారించి యధికారులకుం
డేటఁజూపఁజూగిరి - కాని వలసినంతమందిచారు లాయుద్యోగులకుం జిక్కరైరి -
దీనికిం గారణంబు సాధ్యసంబ - హిందూస్థానమువారు జనాదేశీయులు నిప్పట్ల
నాదరువుగాకున్న నద్దోషులం బట్టించువని నా కలవికాఱాల - టం దొకండు
పలాయితండయ్యె గాని రక్షకభటులు బెట్టిదంపు వెరవు లూచి సాధించి వానిం
దెచ్చి - రభియోగము చర్చకువచ్చె - సాక్షు లెల్లరున్ విచారితులైరి -
మాగెల్పున కెన్నేని ప్రమాణంబులొదవె - గాని తీర్పు మాకు వింగడంబయ్యె-
నంత ౧౩
- గీ. ఆస లుడిగితి నేను బోలీసుదొరయు, దుర్బరంబగు నలజశిం దోగిపోయె
న్యాయవాదులబ్రదు కిట్టిదా యటంచు, నేవ తీండింపె నాకు నావృత్తియెడల. ౧౪
- గీ. రాసులై రాసులై యున్నదోషములను, మూసిపెట్టుట కొదవె శేముషి యటంచు
బ్రజ్జపై రోతయునురేఁగె బాడి కిచట, నాశ్రేయములేదెనునుభయంబడరెగాని. ౧౫
- ఆ. కోర్టుదెబ్బ తప్పకొన్ననిందితులను, దొరతనమ్మువారు దూర మరసి
కొలుపునుండి వెడలఁగొట్టుట నవ్వారి, బ్రదుకరెల్ల బట్టబయల యయ్యె. ౧౬
- క. వీరు పదభ్రష్టతమై, నాఱడిపా లగుట నాసియాశాఖదురా
చారము లిరుచక వెనుపడె, గూరెం బ్రాచ్యప్రజాభిగుండెకు దిటువున్. ౧౭

- క. నాకీర్తి పెరిగె నచ్చలు, నాకల్పియుఁ బెరిగె గోస్తునం బనిపెచ్చన్
లోకము నడంచు లంచపు, ప్రేమనయుం బడిగె బాణి నెరుగందొడగెన్. ౧౮
- క. ఆముద్వోగులు పిచిత, కాయపున ట్లులు కక్కుమైనను వారిం
దోయక కియక నిల్పిత, పియకే మదెల్ల వానియెఱుకకుఁ బోయెన్. ౧౯
- క. అధికారములు కోల్పినే, యధమశ్శితిఁ జిక్కి పిర లక్షణి నాన
న్నిధులై తిగిరి బ్రదు కెన్వేళి నీక్షమటంచు నెల్లపీఠులయందున్. ౨౦
- వ. అనాదు జోహాన్నబద్ధులచాలకసంఘ కార్యాలయంబునం గొన్నికొలువుల
కెడముంటు పీఠ వానిబడయ నుద్వోగించి వాయంకృతిలేమింజేసి యందుఁ
గృత్యత వడయలేక యేకాదుచుంట తస్మిత్సరి డొకడు నా కెఱుకచేసిన
యంత ౨౧
- క. ఏ నక్కటికమునం బని, పూని తదుద్వోగిది పొనఁగించితి ని
ద్దానఁ దెలవారు శంకా, లీనాత్ములు గాక వర్తిలిరి నాకట్లన్. ౨౨
- గీ. ఎంత యెదిరించినఁ గటుత్వ మెంతచూపి, చెంతయల్లరి చేసిననేమి నన్నుఁ
గ్రోత్రశాఖయుఁ దీయమ్మగురి మెచ్చె, నెఱుగ నవ్వేళి నాతత్త్వ మిట్టిదనుచు. ౨౩
- క. ఇది సత్యాగ్రహమునకున్, మొదలిటివే రని యహింసమోహనమూర్తిన్
బాదలెదు నొక యడఘన మని, పదపడి కనుఁగొంటి మేలిపథ ముకొంటిన్. ౨౪
- నీ. నరుడవే తాతఁ జొనర్చుకర్మంబువే, అని విన్నవించు నింద్యములైచ
పనులపై రోతయుఁ బ్రన్ననిచేతల, దెస నాదరంబు సంధిల్లు మనకు
నిది వోలుఁ గాని సత్కృతినొనర్చినఁ జెడ్డ, పనిసల్పినను మానవుని సమాద
రించుట వలయు నీరీతి నెఱుంగుట, యలఁతికార్యమ కాని వలచి నిలిచి
- గీ. గెలుచు టంతంతలం గానికృత్య మిదియ , బీజమని విశ్వసింపెద నీజగాన
దివదినం బగ్గలించు విద్వేషములకు, నోహటింపని సమర సన్నాహములకు. ౨౫
- ఆ. శత్యశోధనమ్ము సలుప నహింసయు, మొదటిసాధనంబు మూలమంత్ర
మెంతదనుక మన కహింస వశంపడ, దంతవట్టు సత్య మగ్గపడదు. ౨౬
- మం. కార్యంబుపైఁ గాక కర్తవ్యమెనలుక, లేగ డట్లునేయుట తనపైని దాన
పగనొన్నయ ట్లగుఁ బ్రబల లెల్ల వారు, నజానిసంతానంబ యతఁ డీజనాళి
నొక్కతూలికతోన యెవరించి నిలిపె, నరునం దనంతగుణమ్ము లకేష
శక్తులుం గల వంట సత్యంబ కాన, నతని కల్గుట వాని కవమతినేత
తద్గుణాదుల గ్రించుదనముపాల్సేత, యభిలక్షణతోటి కపకృతినేత. ౨౭

౧౦ పుష్పాస్త్ర రణము

- సీ. నానామతంబుల నై కజాతులవారి, చెలిమివైన బెంగళచేరింబు
నాపాలిడై యుంట నాయిల్లు కరుదిల్లు, నాభూమి కరుభూమి నామతంబు
పరమతం బను భేదభావ మేనాడు నా, మదికినంబడ; యహింసాపరిమృ
బ్రహ్మచర్యము పరిగ్రహములేమయు నాచి, యగు యమనియముమ్మ లాసచేసి
- గీ. యంతవట్టుచు గట్టించునే నభేద, బుద్ధి నా కొండుగుణమని పొంగిపోవ
నెన్నడును వీరికల్మి కై యించుకుంటి, చితనముం బొనరించినజాడ యెఱుగ, ౧
- ఉ. న్యాయవానివృత్తి కగపడి పిచ్చుచు, కాంక్షరంబు నడుపు కాలమందు
నాకు నాయపడెడి లేకులల్లు నా, యసికికట్టునంద యండువారు, ౨
- క. హైందవులుం దైస్తవులును, సంమం గలా లేచు వీరి నచుజువోలెన్
బొందికమై జూడితి నా, చందము నీకొననినతికి సంస్కృతినిడుచున్, ౩
- వ. ఈలేఖనలందొక్కండు పంచమకుటుంబమునంబుట్టి యేనుమతము నాశ్రయించిన
వారి- డితడు సరిక్రొత్తగా నావనికిం గుదిరె - నచ్చడు నావనించునెల వాంగి
లేయలమనికీపట్టు ననుసరించి యందుఁ - గాన దానియజలలోఁ గ్రంతలు
లేవయ్యె - నవి యుంటయు నా కింపితమ్ముగా - చిట్టిమాయంట దూము
లుండఁదగినయెడ మూత్రంబువిడువం బ్రాతంబు లుండితి - వీనిం గడిగి చక్కఁ
బెట్టుట మాదంపతులకృత్యంబు - ప్రాబడినలేకరు లింటివారియట్లయై వారిపనం
టుల వార సవరించుకొనఁ జాగిరి - కాని యీక్రొత్తకైస్తవుని మూత్రకల
శంబు నేమ సంస్కరింపవలయు - నాయిల్లా లిట్టిపనిసేయనది యయ్య నీతమ్ముని
కుండం దొలగింప నేవపడె - నంత ౪
- అ. మాకు రగడపెరిగె మనసులుచెడె నేన, పనటినెత్త సిద్ధపడితిఁ గాని
పడటి యొప్పుదాయె బడపడి తానైన, గడవ నెత్తదయ్యె గలకఁ బాసి, ౫
- ఆ. ఎట్టుకేల కాపె యీకొని కుండ చే, పట్టి కనుల నశ్రుపాత మదరఁ
గంపుఁజూపుతోడఁ గెరలుచు నొజలుచు, మెట్లుదిగుట యిపుడు నెట్లుమఱతు, ౬
- గీ. ఎంతమక్కువ చూపెతు నంతనిఘ, రతి వెలొంచుమగడ నే నతివపట
శిక్షకుడ నంచుఁ దలచి యనుక్షణంబు, నాపె నేచితి బెడిదంపురూపువోలె, ౭
- ఆ. టిట్టులగుట నింతి యమ్మాత్రభాండంబు, దెచ్చినంత నాకు మెచ్చురాద
యిచ్చతోడ నారవిచ్చిన మొగముతో, నబుల దీని కొగ్గ నాశుభదు, ౮

- ఉ. కావనం గన్నుబుప్పుమని గంతులువైచితి దుర్భరకుధా
శేషశైలి నెట్టివెడచేతలు మధ్యమామందుఁ జెల్ల వీ
తోన సహించనంటి నది తూపు తెఱుగునఁ గాఁడి తాలిమిం
దోనఁగ నింతియుం బరుష ధోరణి పింపినలాడ నత్తఱిన్. ౯
- క. ఓయయ్య ! మీర యేలుఁడు, మీయింటిని నేను నిష్క్రమించెద నిత నం
చాయ త్తిడప్పికల్ప, స్థాయజ్జలదంబువోలె బలుకం దొడఁగెన్. ౧౦
- క. అపు డే నీశ్వరు మఱచితిఁ, గృహ నన్విడనాడె నెల్ల యెఱుకయు సడలెన్
విషదంభోనిధి నబలన్, రెవరెవఁ గేల్వట్టి యీడ్వ రేగితిఁ దెగితిన్. ౧౧
- క. వాఁకిలేడుకన్ దిగిచితి, వీఁకఁ గవాటపు రెక్క విచ్చితి నవలన్
నాకస్తురి గంగా యమునా కూలంకషలు లోచనంబుల విరియన్. ౧౨
- ఆ. మీరు నింతెసిగ్గు లేకుండుఁగాక నా, సిగ్గు చిదుకలేదు చిన్నమంత
లజ్జనూది మది దలంపుఁడు నన్నిట్లు, వెలికిదోయ నెందు నిలుతు నేను. ౧౩
- క. కన్నారిచెంత కేగుదు, నన్నన్ నాతిల్లివంపు లగడడ రిచటన్
మిన్నందిన తాలిమిపై, మన్నియతన మున్నజాతి మాయది యగుటన్. ౧౪
- క. నా యాడుజాతిధర్మము, తోయక మీ రెంత పఱుపఁదొడఁగిన నింద్యం
బేయది సల్పిన నోర్తెం, బాయక భవదాగమెల్ల భరియింపవలెన్. ౧౫
- ఆ. ఇంకనైన లజ్జ యించుకపాటించి, మూయుడయ్య తలుపు వేయుడయ్య
వచ్చిపోవు పద్దవాలు పిన్నటివారు, నవ్విపోదు రిట్టిచివ్వఁ గన్న. ౧౬
- గీ. నావుమన్ గిన్న పెంచుకొన్నాడఁ గాని, యెడలలో సిగ్గుదొంతరల్ సుడియసాగె
వన్నుఁ గస్తూరి వదలలే కున్ననాడు, నేను గస్తూరి నేల నిగ్గహింతు . ౧౭
- క. మాకొండొరులకు నిట్టి వ, నేకంబులు పుట్టె దగవు లియ్యచి తుదకున్
శ్రీకరముల యెనవి జగ, దేకక్షమ పెంచి నిరత మింతియ గలిచెన్. ౧౮
- క. ఈ దృష్టటనలు సర్వము, నాదు పుగాజివితమ్మునన్ నడుచుటచే
వీ దివమునం దటపతి, నూది సమస్తంబు సెప్ప నోర్తున్ నేర్తున్. ౧౯
- ఆ. ఫలపుగ్గుడితనము వాయనిమగడనై, నేడులేను సతిని నిలువరించు
శిక్షకుండఁగాను జిత్త మీకొన్న దం, దింపవచ్చు నన్ను నెలఁత యిపుడు. ౨౦
- వ. నేను మా కొండొరులపై సమానస్వామ్యం బున్నయది - నిర్ల పులమై యుభ
యులమును జీవయాత్ర సేయుచున్నారము - రుగ్గుండనై యేను డయ్యతఱి
గృతజ్ఞతామాత్ర ప్రతిఫలమునే నొల్లక కస్తూరి నన్ను నేవించునది యయ్యె -
నిది నాయిర్వదితోమ్మడవయేటం బ్రవర్తిల్లెనే నపుడు ౨౧

- ఆ. బ్రహ్మచర్యధర్మ పరిరక్షణంబు నా, నించుకంతయే. యెఱుంగవలెతి.
జాన యన్న నాడు సహధర్మచరి యను, తెలివితేటల కలుగవలెతి. ౨౨
- క. మగనికి వలసినసౌఖ్యము, లగడడ జేయుటకు నతనియనుచు చెల్లె
సిగదాల్పుటక జనించెను, మగువ యటం చచ్చడు నాడుమది సాహిత్యం. ౨౩
- వ. కాని నాముప్పదియొం డగునేట (౧౯౦౦) నామాతయమ్ముం జెల్లచూర్పు
వాటిలై - నది ముప్పదియేడవయేటికిం (౧౯౦౬) బూర్జియమ్ము - దీని నానామ
ప్రశంగమున విపులమ్ముగా వర్ణింతుఁ - గాని యేను నిర్వికారుండ నగుకొలంది
నాకుటుంబమున శాంతిసౌఖ్యములుం బావిత్యంబు నాచేర్పిం దొడగె - నని
యీనాటికిం బెరుగుచున్నవని నుడువం దగు - నిష్కల్యస్వస్థతలై మామూలు
మగలు జగమ్మున కొజ్జబంతింబోనివా రనియొండ నాయల్లలియం దేలోపముం
గానరా దనియొండ మాలత్య మొక్కండ యనియొండ నెవ్వరు దలపోయ
వలవ - దాపెకుం బ్రత్యేకమగు నాదర్శముండు లేమి నిక్కంబ - కాని ౨౪
- క. నానడతలఁ బెక్కింటిని, మానిని మన్నింప; దంతమా తన వాడు
బేనాడు రాదు చర్మకుఁ, బూనిన సంతృప్తి యితిపుట్టదు గాకుట. ౨౫
- గీ. చదువు సెప్పింపరైరి శైశవమునట్ల, నాపెకుం గన్నవార; లేనైనఁ గొంత
వేసటకు నోర్చి కస్తూరి విద్యలందుఁ, జతుర యాటకు జతనంబు నలుపనైతి. ౨౬
- ఆ. ఆకె చదువురాని దయ్యు హిందూసతీ, ప్రకృతిసిద్ధమైన పరమసుగుణ
మొందు లెప్పునడసె నుడుగక నానైచు, నడుగునంద తాను నడుగువైచె. ౨౭
- క. న న్నునుసరించుటయ తన, పన్నినబ్రతుకునకు మేలిఫలమని యదియే
పుష్పములకు నన్నిటికిం, గన్నాకని పరమసాధ్వీ కస్తూరి నమ్మెన్. ౨౮
- ఆ. బ్రతుకు వెలదితనము పాటించి నాపూను, నుద్యమంబులందు నొకటికైన
నాక సెప్పి యెఱుంగ దాయమ్మ దీన మా, మనికి సౌఖ్యతుష్టిమత్త నెదిగె. ౨౯

౧౧ ఆంగ్లేయులతో గాఢపరిచితి

- గీ. ఉగడించెద సత్యప్రయోగచరిత, మిది రచించుకెఱిం గిటన్ జనువరులకు
గర్వింధ మిట్లుండవలయు భాగమ్ము లిన్ని, వెలయు ననుబుద్ధిలేదు తొల్తలుతనాకు. ౩౦
- క. దినపథ్య నితరపత్రము, లన్ముద్రణచుచుఁ బుస్తకంబులం జూచుచు ని
స్సని పేర్లు లేనెఱుంగను, వినిపించెద నంతరాత్మ వినిచినయట్లుల్. ౩౧

వ. నా మానసికవ్యాపార మెల్ల సంతరాత్మప్రేరితం బని పల్కంజాలఁ - గాని
కార్యరూపమునందైన నాతలంపులకెల్ల నదియ ప్రేరకంబనుట తప్పుగాదని
యెఱుఁగు - నే సంతరాత్మం గన్నవాడను గాను - విశ్వంబునకెల్ల సీశ్వరుడై యల
శక్తియ నాకుం గలదు - నాహృదినుండి యది తొలగింపరానిది - కాన నది
కేవలవిశ్వాసము గాక యనుభవంబ యని తలఁతుఁ - గాని యిదియెల్ల ననుభ
వంబ యనుట సత్యంబు నొకభంగి బాధించుటయ యగు - నగుటంజేసి దీనికల
రూపు నెఱిగింపఁ దగుపల్కు - నాభండారమున లేదనుట సముచితంబు - కంటి
కందని యీయంతరాత్మకు విధేయుడనై యే సీచరిత్ర పల్కుచుంటి నని నా
నమ్మిక - మఱియు

3

గీ. ఆత్మకథ సర్వధాఽయితిహాస మగుట, పాపగదని దీనిరచనకై పూనుకొన్నఁ
బదపదమున నిబ్బందు లొదవు ననియు, దొలుత విన్నాడ నది లెస్స తెలిసెనేడు.

గీ. సత్యపరిశోధనముపై సాగుచున్న, యీకథన్ నాయెఱింగినదెల్లఁ జేర;
దెవడు సూన్యతావిమృతి కిట్టిపల్కు, వలయు నిట్టిది వలదంచుఁ బలుకనోపు. ౫

గీ. పాటిదప్పనిదయ్య నాపక్షమంద, పుట్టుసాక్ష్యమునకుఁ బాడిపట్టునందు
సంతవిలువ లభించు విశ్రాంతి యున్నవారు తఱచిన వన్నెరావచ్చు గథకు. ౬

క. కాదే నొక్కఁడు తనపెడ, వాదమును రేపి నాదువాక్కుల నెల్లన్
ఛేదించి వ్రక్కలించి ప్రమాదములఁ జూపి యెలమిమై నిలవచ్చున్. ౭

గీ. తర్క మిటు పెంచినంత గ్రంథమును దీనినాపుటయ లెస్సకాదా యటంచుదోచు
నైన సాగింపఁదలచితి 'నాఁగవోయి!' యనుచు నాయంతరాత్మ పల్కాడుదనుక.

ఆ. సత్యశోధనము సాగించునెక రచనయు నొకండుశోధనంబ యనుచు
దీని వ్రాయుచుంటే గాని మనీషుల, మెచ్చుకొఱకు వ్రాయునిచ్చ లేదు. ౮

ఆ. పన్ను దొడర నియ్యకొన్న నెయ్యర కింత, తృప్తిపుట్టుననియు దీనిలూర్తు
వారిసంతసము వలచియ కలము చే, పట్టినాడ దీనిపుట్టువునకు. ౧౦

క. ఆనందుడు జయరాముడు, మానక నానాడు నన్ను మఱిమఱిగోడన్
బూనితిని గాన నిక్కథ, లోనిదొసంగువకు వారలును భాగస్థుల్. ౧౧

వ. ఆయ్యది యట్లుండె - నిత మూలకథకు వ్యచ్చేద - నాయుంట భారతీయులగు
లేకరులుం జెఱుగును గుటుంబములోనివారింబలె నెట్లు కాపురించి రట్ల తెల్లవారు
న్నిలువ దొరంకొనిరి - నానెలవునంగల కొండ తీపొత్తు నియ్యకొనున్నను
గావలయునని యేవ వీరి జేర్చుకొంటి - నెలరయెడ నిట్లు పంతగింపరాదనియే
నెలుంగుదు - నేటి యీశ్రీత్రమట్టజ్జిమ్ముకతనం జుక్కులు పెక్కులు దాప

రించే-గాని పశ్చాత్తాపముపాలు గాక నాధర్మంబు నుజ్జరింపక తాల్కిం బూనితి -
 (బాతనెచ్చెలికాండు) నాపట్టుదలకుం గుజగుజవోవుచుం నొకసాగ వారిం
 దగురీతి హెచ్చరించుచు ౧౨

క. వినుఁ డా స్తికుండు తనలోఁ గనుపరత త్వంబు సిజగ్ ద్విధులలోఁ
 దన కగపడు నానావిధ,జనులందుం జూడవలయు సంగి త్తిమెయిన్. ౧౩

ఆ. అట్లులగుట నాతఁ డందఱపట్ల ని, స్త్రీ ప్రబుష్టమై జరింపఁజాలు
 నోర్పు వడయవలయు నూరక మంత్రముతో, చదివినంత భవము చక్కఁబడిను.

గీ. దైవికమ్ముగ నపుడట్లు తాదృ శావ, కాశ మచ్చిన నతిఁ దది కాదు నాక
 నవ్యబాంధవములకు మన్ననయొసంగి, మెలఁగవలయు రాగ ద్వేషములకుఁ దొలఁగి.

వ. నిర్లబ్ధావంబు వడయుసాధనం బిదియ సుఁక్ష! యనుడు చా చెలికాం దుగ్రదా
 రులై నాదారి కియ్యకొనిరి - నాత త్వం బిట్టి దగుటంజేసి బోయరుకయ్యంబు
 సాగినతఱి ౧౬

గీ. ఇటుకటం బెంతయున్న నాయుంటిలోని, కిద్ద తాంగ్లేయులను జేరనిచ్చినాఁడ
 నెయ్యరను వీరి నిట్లు మన్నించుకతన, వెలది కస్తూరి నేడ్పింపవలసివచ్చె. ౧౭

క. అటంకము లెఱుంగక తెర, చాటులలోఁ బడక నాదుసైదోడులటల్
 నాటెంకి నాంగిలేయులు, పాటింపంబడుట కిదియె ప్రథమం బయ్యెన్. ౧౮

క. ఏ నాంగ్లేయులనెలవుల, లో నిల్చితి వారినడతలున్ నేరిచితిన్
 గాని యది పూటకూళ్లగ్న, హానన్ గాఁపురము చేసినట్టులె యుండెన్. ౧౯

గీ. తాదృశముగాదు మన్నికేతనము దాన, నస్మదీయులు మిత్తు లేరై న నేమి
 మాకుటుంబంపు సభ్యులమాడ్కిఁ దనిసి, రభ్యసించిరి నడవడుల్ హైందవములు.

క. తెలవారియింటివలె మా, యిలు కన్నడుఁగాని యందు నెఱగెడిచందం
 బులు సంతకారము లన్నియు, వెలయున్ మనసంప్రదాయవిధి కగ్గములై. ౨౦

క. ఆమిత్రుల నాంగ్లేయుల,మామనికిన్ నిల్పుకతన మా కిడుములు పె
 క్కామతిలఁ గాని సాదుల, కేమాల్యంఁ గస్త్రపుట్ట దీయద్దఱకున్. ౨౧

క. వారు తమయింట నిల్చిన, వారివలెం దనివి తద్దవడసిరి డర్బన్
 లో రేఁగినయీనెయ్యము, లారంబండివవిపో! జోహాన్సుబరుగునన్. ౨౨

౧౨ ఆంగ్లేయులతోఁ బరిచితి

౧. ఒకడు నోహున్నబుద్ధునం దుండువేళ, భారతీయులు నిర్మలాచారఖనులు
నాడన్ లెక్కవ్రాయుచు నల్లురుండ, సాకిలిం బుత్రినిర్విశేషముగ వీరి. ౧
౨. నాడుచుల కన్నటికి పి, రోషనివారై యిందు నొక్కరుడైనన్
పై వానించు తెలుంగఁ డి, కేషిదిన్ బండినడుచు నిదిలేకున్నన్. ౨
౩. ఏ సెడి కొంతయెఱుంగును, గానం గొందఱకు దీనిఁ గఱపితి భాషా
జ్ఞానం బచ్చవయగుటన్, గానరు వా రించు వలయుకౌశల మెల్లన్. ౩
౪. ఈతైపు లెస్సనేచ్చిన, నేటాల్ రాష్ట్రంబులోనినెయ్యని నేఁ డి
చోట్టికిఁ బెల్చెడ నన్నక, జేటి శ్రీమలెన్నిపడినఁ జక్క దతనికిన్. ౪
౫. యిది నయ్యధికారులచెం, తకుఁ జని యానతికి వాదయ నరింపన్
స్వీమతి మీకొన దీసితి, నొకటియు నిర్ణయ మొనర్పనోపక యుంటిన్. ౫
౬. ఒకడెస వకీలుపని వే, తొకవంకఁ బ్రజాసపర్యయును బైకొనియెన్
సుక మింతయెఱుంగక మది, వికలంబగుచుండె వీనివేళనకతనన్. ౬
౭. తెలజాతిపూరుషుండో, వెలుదుకయో చిక్కి తైపువిధి దీర్పనిచోఁ
దొలగదు మద్యారం బని, తలఁచితి నది యెల్లుపొసఁగుఁ దదాప్ర్యమునన్. ౭
౮. నల్లవానికొల్వనకు నిచ్చగింతురా, తెల్లవారు రంగు తెగులువారు
కడఁగిమాత మిచుచుఁ గట్టించి తద్వృత్తి, నాశ్రయించువారి నడుగ నడుగ. ౮
౯. అచట నిట్టిపనికి నర్హ తవడసిన, వారియందు నాడువాండు) పలువు
రుండుకలన మిత్తుఁ డొక్కఁడు స్కాట్లాండు, కన్నియనుగుదిర్చి నన్నుఁజేర్చె. ౯
౧౦. నీతి నిర కున్నయతఁ డే, జాతీయుండైన వానిసన్నిధిఁ గొలువుం
జేతకు డిక్కను నచ్చెలి, కాలంకములేమి నెయ్యుఁ డాయమ సంజె. ౧౦
౧౧. అకన్నెయు నున్యోగము, లే కారటపడుచు వచ్చె లిబ్బిం గనువా.
డేకొలదిం దనువుం గను, నాకొలదిం దృష్టిగంటి నాపెం గనుచుక. ౧౧
౧౨. నల్లవానిచెంత నొకరిచేయంగ, నమ్మ! నీకు నిష్టమగునె యంటి
నెచటనైన నేమి యింతయు నిప్పట్ల, లెక్కనేయ నంచు లేమ పలికె. ౧౨
౧౩. సంతృప్తిగంటి నబలా! యెంతవలయు జేత మంటి నేడుంబదిపాం
డింతు ననిపల్క- బరువని, యెంతరె మీ రనియె డిక్కు మృదువాకర్పణిన్. ౧౩

- క. ఏ నాసపడినపనులకుఁ బూనిన నీజీతమునకుఁ బూర్తి కృతజ్ఞుడై
గాని యిటు కెప్పుడువత్తువు, నా చెప్పుడె యందుఁ జన్మ నన్నలరించెన్. ౧౧
- క. ఈ నెలతను నాకై, భగవానుడు పంపించెనంచు- చూచితి చ్చుడె
చాన నభిముఖునుజేసి బి, జానన్ గడంగితిని గమ్ము వాయించుచునున్. ౧౨
- క. నాచెలియలిచందమున, నాచిట్టికొమ్మార్తవలె నాడగుడెంచి
బాచికొనె డిక్కు లెకరి, యాచిన్నది యని తెలంచు తెన్నుడు నెఱుంగున్ ౧౩
- క. ఇది యెఱుంగమికిం గారణ, మిది పాఠపాటించు నెన్నుడే నామెననిం
గదిసినవెలితిం జూపుట, కొడవద యవకాశ మెల్ల యను నాగుచునున్, ౧౪
- ఆ. అస్మ దీయవిత్త మాకన్నె యెన్నేని, వేలు పుచ్చుకొనియె వెచ్చవెట్టె
నెల్లరువ్వ లెక్కకెక్కించె నాపె నా, నమ్మకంబునెల్ల నాచికిరియె. ౧౫
- గీ. అంజు తెఱుంగక యెంతరహస్యమైన, నాచెప్పిన కైచె నప్పును జూచునట్ల
నన్నుజూచెను డి క్కింతనమ్మె ననుచు, జెప్పికొనుట గావాలిటి గొప్పమాట. ౧౬
- గీ. నిజవృద్ధయరాజ్య మేలుమన్నెని బడయ, నాదుసాయమ్ము వలచెఁ జూడిడిక్కు
ఏమిసెప్పెద నాభాగ్య మేన కంటిఁ, గన్నియను భారవోసినపున్నె ముపుడు. ౧౭
- క. తగువాని మేకొనలును, మగనిఁగ నంగీకరించి మానిని నన్నున్
దిగనాడె గాని యవసర, మగుచోఁ దోడ్పడియె నాకు నమ్యాయెడలన్. ౧౮
- వ. అంత సంక్షిప్తశ్రినార్థ మస్మత్కార్యాలయంబున కొక్కనేర్పరి వలసినచ్చె -
నచ్చటి యన్నతపాఠశాలయం దొకదాన నుపాధ్యాయగా నున్న శ్లేశిన్ నాయకు
పదునేడేండ్లయీడున్న కన్నె యిప్పనికి నియ్యకొలునూపి నాచెంతకుం జనుదెంచె -
నీమె యుద్యోగమ్ము వలచి కాక యనుభూతి నార్జింపఁగోరి యిట్లువచ్చె - వింత
వింతపోకడలు కల దగుటంజేసి శ్లేశిన్ కన్యను ముచ్చుం దేను మెచ్చలేనైతి -
నీపెనుం దెల్లవారు నెల్లవా రనుభేదదృష్టి యేమాత్రయు లేదు-కాని యేపనియం
దేని నాసక్తి సున్న - వెఱుం జన్నపుచ్చుట కీమెయల్లం బోహటింపదు - తలం
పుల దాఁపఱికమునేతె కావంతయే నిచ్చగింపదు - కావున ౧౯
- క. ఈ మెలఁతుకనడవడి పలు, బాముల నొదవించెఁగాని భావము శౌచ
శ్రీమంజు వగుట నక్కొఱ, గాములు నపుడప్త దప్పుగాఁ జనుచుండెన్. ౨౦
- క. ఈ పిన్న కాంగ్లవాణీ, నైపుణి నాకంటెపాచ్చు వాదగు మఱి నే
నీపెదెనం గడునమ్మిక, చూపుదు నీకల్మి నాదుసుకృతం బనుచున్. ౨౧
- గీ. అట్లగుట నీమె తీర్చినయట్టిపత్రి, వెట్టిజె నను బరికింప నియ్యకొనక
చెంతకు నర్చిసరితన సంతకంబు, వెట్లుగల్గితి నావంతవెఱుయు లేక. ౨౨

- గీ. ప్రియ! లేని హృదయ మీ వెలంది, కొదవి తొడుగనిరవణమై యొప్పుచుంటు
క్షత మొకమూలుపొందులే నీకరించె, గొఱకు బదిపొందులను దీసికొని శ్రమించె.
- గీ. అమ్మ! సంబర మీది చాల నస దటంచు, మఱియు గొనుమంచు నే బతిమాలినాడ
నెంతవేడిన గానుల నిచ్చగించి, నీకడ నిల్వనొల్ల దీనెలత యనియె. ౨౭
- గీ. నీకు వలసినవసేత నాకు వేలు, లక్షలని నిన్నుజేరితి లక్ష్యములకు
యమ్మదీయమ్ములకు దద్దయును ద్రవించి, యిచట గుదిరితి ననియు నీయింతి కసరె.
- గీ. ఒక్కపాత వెచ్చమెద్దయో యెత్తడింప, నడిగె నలువదిపొండ్లసా మ్మబల నన్ను
నదియు బుణముగ నెంచి వీలైననాడు, తెచ్చి నిశ్శేషముగ నాకు నిచ్చినై చె.
- గీ. చాన కౌదార్యమున కుద్దయైన ధైర్య, సంపదయు నబ్బె గోరమీసాలుదువ్వ
నాచబ్బయు నీపెసిత నెఱింగి, కుంగవలయును సిగ్గువేగునకు నోడి. ౩౦
- గీ. స్ఫటికకలవోలె నచ్చయై పరిధవిల్లు, నీనెలంతకు సరివచ్చునింతి నన్య
నే నెఱింగినసతులలో గాననైతి, భాగ్యవశమున గంటి నిబ్బాలచెలిమి. ౩౧
- క. అది పుణ్యస్మృతి యని స, మృద మందెద నీపె నాదుమది గన్నడువో;
నిది నుడువకుంట సత్య, మ్ముదెనన్ బహుభాషరాధముం జేత యగున్. ౩౨
- క. అంతటి నెఱుంగదు డప్పిక, రాకడ యెఱుంగదు దివమ్ము రాత్రి యెఱుంగ దే
యాక లెఱుంగదు కర్జము, పైకొన్నపు డీపె యెల్ల బాముల కోర్పున్. ౪౩
- ఆ. కార్య మెద్దియేని గడుకొని కాదారి, పొద్దునందు నొంటి బోవజాగ
దోడులేక వెడలుదువె బిడ్డ! యన గన్ను, లెఱువాఱ జూచు నీమె నన్ను. ౩౪
- గీ. మీసములు గడ్డములు వచ్చి మిఱుసూచు, భారతీయులు పెక్కు రీబాలపల్ల
గౌరవంబు వెల్లార్తు కాగాదు నారు, కోరి తలదాల్తు రీమెపల్కులు సతంబు. ౩౫
- క. ఏము చెఱుంబడ ధైర్య, శ్రీమతియై ప్రజలగుండచేవ నిలిపి యీ
లేమయె సత్యాగ్రహణం, గ్రామము పాలించె వీరకాంతామణియై. ౩౬
- గీ. అప్పుడు లక్షలకొలదిసా మ్మరయవలయు, వాములకొలది కమ్మలు వ్రాయవలయు
నుడుకువయ లేక పత్రిక న్నడుపవలయు, వలయు లెఱుంగక యాయెల్ల నాచరించె.
- క. ఈ గరితం గొనియాటకు, సాగిన నాకలము నిల్వజాలదు పూజ్య
శ్రీ గోకులుండు శ్రేణిను, పై గురిసినపేర్మి నెఱుకపఱిచెద నింకన్. ౩౮
- క. నాకుం దోడుగ నిమలు, కీకొని ప్రజ కింతలెస్స యచ్చినవాడ
గోకులు డెల్లర నెఱుగును, నాకై పలుమాఱు దర్శనం బిడుచుంటున్. ౩౯
- క. నావారలు కొందఱు తత్, పావనచరితునకు బ్రీతిపాత్రమ్ము లతం
డావారిదెసం గల తన, భావంబు లిఖించి యిడుట పరిపాటి యగున్. ౪౦

- ఉ. నల్లవారు గలరు నాచెంతఁ గొందఱు. తెల్లవారుఁ గలరు తెల్లు వేచ్చి
యెల్లవారియందు సేయమ కగ్గిమ, భానమిచ్చె మాన్యతముఁ దలండు. ౪౧
- క. ఈదృశఁడైర్వం బీదృశ, వైదుష్యం బీదృశ పృథ్వీనకౌచం
బీదృశవితరణ మొదఱ, కో వక్క-దటంచుఁ బాఁ మొన్నగో బాఁగన్. ౪౨

* *

౧౩ ఇండియన్ ఓపినియన్

- గీ. భారతీయాశయం బనువేర నవుడు, పత్రిక యొకండు వెల్వరింపఁగఁ జలంచి
మత్సహాయత నర్థించె మునకత్తు, మంచిపని యాట నే సమ్మతించినాడ. ౧
- వ. ఇయ్యది పందొమ్మిదివందల నాల్గవయేట వారపత్రికగా నవతరించి నేటికిం
గలదు - మనసుఖలాలనాజరు దీని కాదిమసంపాదకుఁడు - కాని ప్రధానమైన
భారము నాతలయంద నిలిచె - నాజరు సమర్థుండ నాడగుం - గాని యాఫ్రి
కాకుఁ జెందినచిక్కు-సమస్యలు నాపాలుసేయువాడు - నావివేకశీలతపై నతని
కతివేలంబగు విశ్వాస మొదపె - మొదట నిది హిందీ ద్రావిడ ఘూర్జ రాంగ్ల
భాషలం బ్రకటిత మగుచుండె - గాని ముందటిరెండుభాష లక్కఱలేదనికొన్నా
ళ్ళకు వాని నుజ్జగించితి - సీపత్రికకు నాచెంతఁ గలవిత్తంబు చాలవట్టు వెచ్చ
పెట్టవలసివచ్చె-బ్రాహ్మభారము విడువంజనదుకదా-మఱియు నట్లుకావించుట భార
తీయులకులజ్ఞాకారణంబు నగు - నరంబురాకడకుం దీని నొకసాధనమును గావించు
బుద్ధి నా కావంతయేని లేద - యీబిడ్డకై కష్టనష్టములు మిక్కుటముగా
నైర్దరించితి - గాని యిది దక్షిణాఫ్రికా భారతీయుల కొనర్చినయుపకృతి కడుంగడు
దొడ్డది యని యీనాఁడు భావించు - సంపాదకసాహమునం దేను లేకున్న నేమి?
ప్రతికాహృదయమున కేన బాధ్యుండనని యెల్ల జాతులవారుం దలపోసిరి -
వెండియు ౨
- ఆ. ఎన్నినా శ్లిది నాచేత నున్నదయ్యె, నన్నినా శ్లిందు నొదవు నయ్యాయుమార్పు
లస్మదీయాశయంబుల నవతరించు, శకలపరిణామములకు మాచకము లందు. 3
- సీ. ఈనాఁడు యంగిండియా నవజీవన, పత్రిక లెట్లు నా బ్రతుకులోని
కతిపయాంశములు కటపు నానాఁ డిది, యట్ల యేర్పడె నస్మ దాత్మక క్తి
నంతయు వెచ్చించి యెల్ల సంచికయందు, సత్వ్యాగహమును జాతుఁగంటి
వేగిరపాటునం దోగక మెఱమెచ్చు లత్యుక్తు లొల్లక నిత్యదీక్ష

౧. నడలి వేళకడలు - లే నాడి దీని, కిచ్చువాత్రలు కూర్చితి నిదియ నన్ను
మొలుగ - గోరెడివారి కాదకుచ్చ నాదు, సంయమవ్రత శిక్షణస్థాన మయ్యె. ౮
౨. నదు ధామ్యకాసు లెంతవెలంగిన, నెత్తిచూపవలగిన దేమిదొరకు
నామూగి కలము నాడింపవలసిన, బెడద కనిశ మగ్గపడితి వారు. ౧౧
౩. చదువకుల్ శాంతిసమరంపుజాడ లరయ, నాభి కాభారతీయవృత్తాంత మొలుగ
నెదురుచూతురు దీనికై యెల్ల వారు, మిదియ లేకున్నఁ దద్రీణం బెట్లుసాగు. ౧౨
౪. దీనిగాయమునఁ బాతక సంపాదకులనడుమ నచ్చమైనపొత్తు నేర్పఱుప నాస
పడితిఁ - గానఁ జదువరులు తమసంశయాదులు నాకు వ్రాయుచుండువారు -
బెడిదంబు లింపింబులగు నీకమ్మలనెల్లఁ జదివి నిగ్గుదేర్చి మాటుపల్కులు
వ్రచుచుండుట నాపాలింటి కొకచదు వయ్యె - దీనంజేసి సంపాదకునిబాధ్యత
యెట్టిదో నాయెఱుకువకు వచ్చె - నింతియ కాక నాకు భారతదేశీయులం దెనలేని
గౌరవంబు లభించె - నిది రానున్నసత్యాగ్రహసమర మెల్లభంగుల రాణింపఁ
గారణం బయ్యె - దీనికిం దొడఁగినవెనువెంటన ౧౩
౫. సేవాభావముతోడన, కామింపన్వలయుఁ బత్రికాచాలన మన్
భావం బొదవె నెదురు లే, దీవార్త కనంతశక్తి యిదియగు; నై నన్. ౧౪
౬. కట్టలేనియేరు గ్రామములం దోచి, చేను చెట్టు పాడుసేయకరణి
నడ్డులేనివాత్ర లవి సత్యముం గూల్పుఁ, గాన నిల్పువలయుఁ గలమునకును. ౧౫
౭. ఆనిగ్రహంబు బాహిర, మైన నిలుపులేమికంటె హానిఁ గదించున్
గాన జగద్ధిత మెంచెద, రే నాంతరనిగ్రహంబు నేలగవలయున్. ౧౬
- మం. ఈచర్చలో దోష మింత లేకున్న, మహి నెన్నిపత్రికల్ మనుఁ జావులేక ?
పనిమాలినయట్టి పత్రిక నెవ్వఁ, డాడట్ట నుద్యుక్తుడగు ? నిది గాక
యెవడు వాకొననేర్చు నిది రిత్తయైన, బాటలోఁ బయనించు పత్రిక యంచు ?
మంచియుం బెద్దయు మహిఁ బరస్పరము, నేకమై చరియించు టిది నిక్కువంబ
యందు మేలగుదాని నెంచి కై కొనుట, మానవాళికి నుత్తమంబైన చేత. ౧౭

౧౪ కూలిగూడెమా ? మాలగూడెమా ?

- ఆ. ఎల్లవారికంటే నెక్కుడుగా మంది, కూడిగం బానక్కు సు త్తములను
మాలమాదిగలను మన మొనర్చితి మంట, రానివారి జెప్పరానివా. ౧
- క. మనవీధులలో వారల, యునికీకే నంగీకరింప మూచికే వెలిగా
మనవలయును దత్తోదరు, లనుచుందుము మాలగూడె మని తత్పదమున్. ౨
- ఆ. మాలగూడె మన్నమాట పల్కుటకేని, యీసుపుట్టు మనకు నేవ పొడము
నేనుమతమువారియిల్లు యూరోపున, యూదు నిట్ల యణచి చొక్కనాడడు. ౩
- క. ఇక్కరఃఫిన్ మనహిందువు, లక్కట! నేటూబసీమ నస్పృశ్యులుగా
లెక్కింపబడిరి కుడిదిరి, పెక్కులు బన్నములు పేరుపెంపులు సెడగన్. ౪
- ఆ. లచ్చకీలుండైన యాండ్రాసునీగియు, శాస్త్రీ మోహనాస్త్రశక్తి రేగి
యణచువెల్లు వీరి యస్పృశ్యతాపీడ, జేయవోటు వీరి శిష్టజనుల. ౫
- క. భగవత్కరుణకు మేమే, తగువార మటంచు దలచి తక్కినప్రజలకా
దెగడిరి యూదులు వారల, జగ నేరమ్మునకు దగినశాస్త్రీయ జరిగె. ౬
- గీ. ఆర్యులముసంస్కృతులమేమయనితలంచి, హైందవులకొందతాత్మీయులందొలంది.
మీ రనార్యులుప్రాకృతులమిమ్మునంట, దగదు పొండనిలెండనితేమిరుతిమి. ౭
- గీ. దక్షిణాఫ్రికా మున్నగుతావులందు, నేత దేహభలంబు చిత్రాచిత్రి
సరణి వీరికి ముట్టె నెవ్వరికినైన, గడవరానిది నాజెల్లు గర్మఫలము. ౮
- క. ఇనుముం గూడినయనలము, పెనుసమ్మెటపోట్లు దిన్నవిధమున సంహా
ఖనులగు వీరలచెంగట, నునికీన్ బార్సీలు మలక లొందిరి శిక్షన్. ౯
- వ. పలుమాట లేల ? - వీరివన్నెవారును వీరినేలవారును వీరియట్ల దక్షిణాఫ్రికా
యందు నిర్భరావమానమ్ములం గుడువవలసివచ్చె - నీదేశమ్మున మనవారు
కూలివాండ్రి నాబడుదురు - మనగడ్డలో, గూలివాడన వెలకు గట్టించు
వాడు - కాని యిచట నప్పదమున కంటరానివాడనునర్థంబు రూఢమయ్యె -
నాఫ్రికావారు వీరి నూరికి దవుదప్పుల సుతురు - వీరికాపురించుతావు కూలి
గూడెము నాబడు - జొహన్నబర్గనందలి గూడెమ్మును భారతీయులు తొంటిది
తొమ్మిదేండ్లకు గుత్తగొనిరి - వీరి కిది పెద్దయిటుకాట మాయెనంతియకాక ౧౦

- ఆ. మఱుగుదొడ్లు నామమాత్రసంక్షములు, దుర్గమంబు లచటఁ దోవలెల్ల
పలినన్న దీపములులేవు తపన్న, దిగులులేదు భారతీయులకును. ౧౧
- క. శోచమఱుంగరు నగర, శ్రీచాపిమ మెఱుంగ లేమిసెప్పెద వీరిన్
దోచున దీపకొలుంతల, నాచెడితలపోత లచటియధికారులకున్. ౧౨
- గీ. విజయమున సాధస్యస్థి గావించురేని, నేలలో రాజనాల్ పిండనేర్తురేని
వేట పొడచూపి లలితస్త్రిభారతీయ, చరిత మొప్పెడి దైశ్వర్యభరిత మగుచు. ౧౩
- క. తమగడ్డ బాసి పరరాష్ట్రమునకు నెగబ్రాశు నిందఱు జూడము వి
శ్వమునందు; లేమితాచునఁ, గుములుచు మనవారె యిరవుకొని రీకొలదిన్. ౧౪
- క. వాణిజ్యముకొఱ కన్న, త్రోణికిఁ జనుచుందు యెరులు ఊద్యేదనచే
ద్రాణింగోల్పడి మన మా, గాణమువా యోగు రాఫ్రికకుఁ గార్మకులై. ౧౫
- క. చదు వింతరాదు పీరికి, వదలసిదైన్యంబు వీరివంతు దయాశం
పడఁ బంచి వీరి నేలెడు, చదురులు కావలయు నేడు సౌజన్యనిధుల్. ౧౬
- క. ఈ కూలివార్ల పిమ్మట, రూకలరుచి మరగి కొందఱు వణిగను లా
త్రాకుం జేరి తద్దయు సైకముగ నుండు వీరిసంఖ్య గణింపన్. ౧౭
- గీ. భారతీయులమాధ్యమ్ము బలిసి నగర, పాలకుల పైఁపరానియొప్పరిక మేది
రోతగాల్పుచు గూడెంబు రోగములకుఁ బుట్టినిల్ల యెప్పు నునికికి గిట్టదయ్యె. ౧౮
- క. పురపాలకవర్గము శం, శూరణమున కించుకేని కడఁగక తమ త
పురమరికలేక గూడెము, నఱకడ నిడి దానినణఁప నాలోచించెన్. ౧౯
- కం. శాసనసభయును సమ్మతి, చేసిన దిప్పనికి; నేమిసేయుద మిఁక నీ
దాసిననెవ్వగ నెవ్వగఁ బాసెద మని కూలివార్లు పలుచందములన్. ౨౦
- గీ. పలవరించునాఁడు పద మిడినాడ జొ, హాస్యబద్ధపురిమునందు నేను
జదురులెల్లఁ జూపి సైదోదులం దీర్పు, టొప్పనన్న కోర్కె యొదవె నాకు. ౨౧
- వ. గూడెము నెత్తివేయుచో నివేశములపై స్వామ్యమున్న భారతీయుల కించుకప్రతి
ఫలంబూఁగుట పాడి - దీని నిర్ణయంప నొకపంచాయతి యవతరించె-బురపాలక
సంఘమువా రిచ్చునా మ్మల్పమని గుత్తగాఁడు విన్నవించుచో నికూటమివారు
తీర్పుసెప్పదురు - దాని కుభయపక్షములుం గట్టువడియుంట వలయు - నభి
యోక్తలు జయింతురేని వారివకీలునకు ముట్టవలసిన సుంకముం బ్రతివాదుల
యొసంగవలయు - నభిగ్రహములుచెక్కింట గుత్తగాఁడు నన్న తమసభకుం జేసి
కొనిరి - యే నిప్పనిలో ధన మార్జింప నాపవడక యిందు వచ్చువిత్తమున సగ
పాలు వేదలకువలయు మందుమాచులకు వెచ్చింతునని పల్క నభియోగు
లుప్పొంగిరి - దరిదాపు డెబ్బదితగవులం దేను వాదించిరి - నం దొకటిమాత్రము

రిత్తయయ్యె - గాన నా కర్ణము నాలవచ్చె - నిందుఁ బాటువందల పొండు పత్తికకై సమర్పించితి - నియ్యభిముక్తులు వెక్కురు పోహరుమున్నగు నుత్తరదేశ ములకు నాంధ్రద్రావిడాది దక్షిణసృష్టలకుం జెందినవారు - వీరు తొలుత నొడంబడికకూలివాండుగా వచ్చి పడంపడి స్వతంత్రులై భారతీయవణికుల వోలె నొకసంఘముం బ్రతిష్ఠించుకొని తత్కాలమున దమయదుమల బాప్తకొన సాగి - రిందుఁ బలువురు ౨౨

- ఆ. మిన్ను మీఁదఁబడిన మృషవల్కు లేరాదు, వెఱుంగ రత్నదారు లిడదరితః
లీసమాజమునకు నేలికయై రామ,సింహు లొప్పు నచ్చశీలము ౨౩
- ఆ. అతని వెన్న నతనియంతటి గఱువయై, బడె యలరు మధురభావవేటి
యిపుడు వీర లిద్ద జేగిరి దినికి నా,కప్పడు తోడునిల్చి రమ్యిల్లు ౨౪
- క. బదరికిని నాకు నెయ్యము, ముదిరెను సత్యాగ్రహంపు మొన నిల్పె సత
డెడబెదరు లేనివీరుడు,గడ యీపురుషుండు సంఘకార్యమువట్ల ౨౫
- క. ఇతఁ డిట్టివారు నస్మద్ధితులగుటకా భారతీయు లొడఁజూ నాకుకా
హితులైరి తమ్ముఁగుఱ్ఱుని, శతఁ జూచిరి వీరు నన్నుఁ గప్పసుఖాలన్ ౨౬
- చ. ఓపినంతవట్టు నేనుం గట్టకాలముల వీరినేవించితి - నబ్బలానెట్టి నన్ను గాంధీ!
యని సంబోధింపనొల్లక సాహె బనిన నేను సహింపనని యెఱింగి తగుమాటకై
రోసిరోసి భాయీ! యని పిలువం దొడఁగె - నాఫ్రికాయం దీపేర నాకు రూఢ
మయ్యె - వెండియు ౨౭
- గీ. మితిగడచి ముక్తులై యట, బ్రతికెడు కార్యకులు నన్ను భాయీ! యని పి
ల్చుతఱిన్ బీయాపము నా, సుగ్రతి నింపినయట్ల పరమసుఖము న్గనెదన్. ౨౮

* *

౧౫ మ హా మా రి - ౧

- గీ. చట్టములుచేసి పాడికి బొట్టుచుట్టి, గూడెముం బాలకులు పట్టుకొనిరి గాని
తగినవెఱునేల చూపమి దానియంద, పేదలున్నారు కాశ్యల్యవీకమందు. ౧
- వ. నాటికి న్నేటికి సంతర మొందు వాటిలై - మున్ను భారతీయు లీవాడపై
స్వామ్యంబు గలవారు - కాని యీనాఁడు గుత్తగాంధ్రు మాత్రమ - తొల్లి
లోకమ్మునకు వెఱచియే నధికారు లీతాపు నించుక వుద్ధమ్ముగా నుంచువారు -
వీరి కాజంకుతో నిపు డేమిపని? - కాన నెలకనటలకుం దావలమై గూడెము
కేవల సరకంబుగా మాతె - నీముఱికికిం దోడు ప్రజాసంఖ్యయుం బెరిగె -
హిందూసానమువా రిట్టికడగండకు లోనై యున్నతటి ౨

- ఆ. బొబ్బలెగులుకంటే బోటయినా నల్ల, మారి వచ్చిపడియె నూరిమీఁద
శ్వాసతోకేపేసె సంధిలు నిది దీని, బాఁకి జక్కి- బైటఁబడుట యరిది. 3
- క. బంగారు పండుగనులం, దుం గూలికి నవయువారిఁ దొడఁచిన దిది యీ
యంకడ కిరువదిముగ్గురు, లొంగిచి మనవారు దొరలలోఁపముకతనన్. ౪
- క. ఆయజమానులు సేవకు, లేయలజడి వడుదు రనిల మెట్టిది యంధ
స్తోయము లెట్టివి కుడిచెద, రో యని చూడరు పసిండి రోయుట తక్కన్. ౫
- క. మారికిఁ జక్కినవా రా, దారుణరోగముతోడఁ దమకొంఁపలకుం
జేసి రుపు డచ్చటం గల, వీరుం డల మదనజిత్తు వీరియవస్థల్. ౬
- క. కని కరఁగి 'గూడెమునకున్, వెనువెంటన రండు ఘోరవిష దంబుధిలో
మునఁగిరి మనసోదరు, లని, పనిచెన్ నాకడకుఁ గమ్మి పరమాతురతన్. ౭
- ఆ. అచట నిర్లమవ్యమగు నొకయింటితా, శమ్ము వ్రక్కలించి య మ్మగండు
తెగులుగొంట్ల నెల్లఁ దెచ్చి తద్భవనమ్ముఁ, జేప్పి వారివెఱపు దీర్పుచుండె. ౮
- గీ. ఏను దొక్కుడుబండిపై నెక్కి యపుడ, గూడెమున కేగి దురవస్థ మూడుకతన
నెలపుసొచ్చితి మన్యథా తలఁపఁబోకు, డనుచు నధికారులకు లేఖ మంపినాడ. ౯
- ఆ. ఘనతగన్న వెజ్జ గాడ్ ఫే) మహాశయుఁ, డడిగినంత సాయపడఁగ వచ్చె
వతనికరుణ కస్మదాత్మ ముగ్ధంబాయె, గాని తీజదయ్యెఁ గర్జమెల్ల. ౧౦
- క. ఇరువదిమువ్వురు రుగ్గుల, పరిచర్యలు మూపు రెట్లుభరియింతు రెదన్
గరగరికయున్నఁ దామై, దొరకరె సేవకులు వెతలఁ దోఁగిపవేశన్. ౧౧
- వ. అప్పుడు నాకార్యాలయంబునఁ గల్యాణదాసును, మాణిక్యలాలును, దేశాయయు,
విస్త్రుతనాముడగు వేటొక్కయువయుం బనిసేయుచుండిరి - వీరు నాలేకరులో
బిడ్డలో నిర్ణయింపనేర - నాచెప్పినపని సేత వీరికిఁ బండుపుగా నుండు - బరోప
కారప్రణామ లిట్టివార లెందఱో యుండరు - వీరి నందఱ నీజన్నమున వేల్వఁ
దలంచి కర్తవ్యముం దేటతెల్ల గావించి యేమందు రన ౧౨
- క. ఆమిత్రులు మీతోడన, మేముం బయనింతు మంచు మితహితశబ్ద
శ్రీ) మీఁక బల్కినంతన, నామది పర్వాంబురాశినా నుబ్బతిలెన్. ౧౩
- క. నాతో నుటుకుట కింతయు, నాలంకములేదు రిచ్చి; కై నఁ గుటుంబం
కాలనిది పెద్దచాటను, జేతం బీకొనదు వానిసేవలు వడయన్. ౧౪
- క. అగుటన్ బై తోడుగఁ దల్, సుగుణాకరు నిల్పి రుగ్గుసోదరసేవన్
దిగితిమి తన్నిశ యంతయు, జగవెఱపు గదించి మమ్ముఁ జకితులఁ జేసెన్. ౧౫

- ఆ. వెక్కువోగములకుఁ జక్కిననాఁకి కే, కూడ మాచరించిరాడఁ గాని
సల్లమారిబారి కొల్లబోయిననాఁకి, నాసి చూచి నేవచేసియెఱు. ౧౬
- సీ. వెజ్జ గాడ్ ప్రే ధర్మపీరుడై సిల్పి మా, వెజ్జు పిచ్చగఁజోవఁ జకుడేటి
మందిచ్చి యోదార్చి మధురాంబువులు కోల్పి, మైలం దొలచి వీరమానవులకు
నువచర్య సలిపితి ముడివోనితెగువమై, లెకరుల్ బ్రమకన్న లెక్కకేయ
కార్తుల సేవించు టది సూడ నెల్లలం, గడచినయూహక వాడమె నాకు
- ఆ. మదనజత్తు వైద్యమణియును లెస్స క, స్థించి చెట్టులో పించె శేయ
ధార్మికంబు శృపకుఁ దానక మిగ్గాక, వేడ్కపీఠ ముందు విస్తరింతు. ౧౭

*
* *

౧౬ మ హా మారి - ౨

- ఆ. గీము నాకృమించి సేమమ్ము సరసెడి, దిక్కులేక వగను తెగులుగొంట్ల
కాశ్రయమ్ముజేసి విశ్రాంతియెఱుగని, సేవచేయుమమ్ముఁ జిత్తగించి. ౧
- క. నగరాధికారి మాకుం, దగుమన్ననమై గృతజ్ఞతం బ్రకటించెన్
నెగులిది పొకాటులకు వీ, లగునాయ మొనర్తు మనుచు సంపెను గమ్మన్. ౨
- సీ. పనిలేనిగిడ్డంగులను జూపె నార్తు లం, మంట కేకొనె వారి కువకరించు
సారాయితోఁ బరిచారిక నొక్కర్తఁ, బుచ్చె నయ్యరవులబూజు దులిపి
యటనట మంచమ్ము లార్జించి రోగుల, నందుఁజేర్చితి మొకయాసువత్రి
వెలయించితిమి బాధితులకొల్పు గావింప, వచ్చినయమ్మకు వలసినంత
- ఆ. గుండెబలిమి కలదు గొప్పతనం బెంత, యేని గలదు కాని యీమె రుగ్గు
ముట్టుకొన్న నెట్టిచెట్టుకు జక్కునో, యెవ్వ డెఱుగు నంచు సేమ జంకి. ౩
- ఆ. వలదు వల దటంచు వారించితిమి రోగి, సరస కీపెకాలు సాగసీక
మద్య మిండు మాటిమాటి కార్తుల కని, హితవుసెప్పె మాకు నివ్వెలంది. ౪
- క. మీరుం గొంచక యించుక, సారాయిని బుచ్చుకొంటు సాగించినచో
దారుణతోగం బిది కడు, దూరంబగు నంచు గరుణతోడం బలికె. ౫
- క. మాయెదుటన పల్కలు మై, శేయమ్మును గోరె నబల శేయుం బవలున్
ఆయమ్ము యెంతకఱపిన, మాయుల్లము మెచ్చదయ్యె మదిరాసవమున్. ౬
- క. రోగులకై నను మధువుం, ద్రాగిన మేలొదవునంచు దలఁపను జ్వరితుల్
మూగురు దీనిం దాఁకక, యాలిరి నాయాశయమ్ము ననుమతి నేరక. ౭

౮. నానానిచ్చ నానానిచ్చ నీచకి మృత్తికా, నైద్యభక్తి పటపువాడ నైతి
సంకుచితమైన బుద్ధి జీవక నెల్లరు నివృత్తి, చేతన బడిచి మారివారన బడిచి. ౮
౯. అడవికి నుట్టూర్పులతో, విడిచితి మీసేవ; నైద్యభక్తిహారం
బుద్ధులక మాత్రం పురమును, వడకొండవదలం గె వివృతవక్త్రముతోడన్. ౯
౧౦. పురవాలకసంఘమునకు, ద్వారయేర్పడె నపుడు రోగివర్గమున క
పైకి కొకమామడవచ్చున, విరచించె గుఱారు లెల్లవెరవులు రోసెన్. ౧౦
౧౧. ఆర్తులం బెల్లవచ్చి మా మాతలజేసి, కళవుగా నున్న మెలత కన్నెయచరిత
కకట! యీవేళి సోకి తత్పాణములను, దీసెనని వింటి నెంతేని దిగులుగంటి. ౧౧
౧౨. మారోగు లిద్ద జెప్పిరి, దేజీరి మమ్మెల మారితినదయ్యె నహా!
యే కీమార్పునకుం గల, కారణ మిది యంచు నొడువగలవారు మహిన్. ౧౨
౧౩. ఇట్టిజీ మృత్యునైద్యం, బుద్ధిమయోగం బటన్న యూహము బలిసెన్
చిత్తగడ మదిర దుర్భీ, మత్తి గదా రోగి కదియు మందని వెజ్జల్. ౧౩
౧౪. నుడువుట యనుబుద్ధియు నా, కడరినయది కాని వీనియకాగాములపై
వెడలెడు నా తీర్మానము, పడసెడిగౌరవ మదెంత భావనసేయన్. ౧౪
౧౫. ఐనన్ నాయీనమ్మిక, లీనాడే నట్లయంట నివ్విషయంబున్
మానక పట్టితి నిచ్చట, ధీనిధు లున్నారు దీనితో రిది నాగన్. ౧౫
౧౬. ఏ నీ తెగులు బటాబయ, లై నంతన వీటిసేలు నధికారుల వే
రూనిన యాదాసీన్యమ, దీనికి గతిమంచు గఱకుదేనిన వ్యాతల్. ౧౬
౧౭. పత్రికలో నింపితి సుచ, చిత్తుడు పోలక్కు గుణగరిష్ఠుడు డోకున్
మిత్రులుగనైరి నా కీ, చిత్రణముం జదివి పెద్దచేసిరి నన్నున్. ౧౭
౧౮. ఆకుదిండి వలచు నాల్పుర్పువెస్తుతో, నన్నశాల నాకు నమరె జెలిమి
చదివె నతడు మారిసంకటపాటుపై, నేనువ్రాసినట్టి దెల్ల నపుడు. ౧౮
౧౯. భోజనవేళల నాతడు, నాజాడం గానలేక నాకును ఘోరం
బీజుబ్బు పోకెనో యని, తేజం గోల్పడియె పెద్దదిగులున బడియెన్. ౧౯
౨౦. అదుర్దినముల నేనున్, నాదగునెచ్చెలులు గడుపునకు నల్పముగా
నోదవ మొనగితి ముదరము, తా దేలికయైన దెగులు తలకొన దనుచున్. ౨౦
౨౧. మానినాడ నేను మాపటితిండి నీ, చెట్టతెగులు నన్ను బట్టివచ్చి
పెటల సేచు నన్న వెటపున నొడ్ల రా, కడకు ముంద పగటి కుడుపు గొంటి. ౨౧
౨౨. ననుజూడక తహతహపడు, ననుగుంజెలి వెస్తు భోజనాగారమునం
దన గదితలుపుం దట్టుడు, దినుటన్ ముగియించి వచ్చితిని వాటికిన్. ౨౨

- ఆ. నన్నుజూచి యతడు మిన్నంపి నెచ్చెల్లీ !, యిటుకు నీవురామి నేమివుట్టి
యెట్టులైతొ యన్న కట్టారటంబున , పోగియుంటి నెదియుఁ దోడకుంటి. ౨౩
- క. నీమేలుగంటిఁ దెలిసితి, నేమింపగదయ్య నన్ను నీవనియం దే
నేమాత్రయు నెచుకాడ మహామాంకిఁ జిక్కిఁచుకొని పార్తులు పాలువన్. ౨౪
- క. ఒడ్డులను సాతవలసిన, జడ్డింతయు దెలివాడఁ కింకింపకు మే
యొడైననేమి నా కని, దొడ్లతనం బది చెల్లార్చు నుష్టగింటిన్. ౨౫
- ఆ. అంత వెన్నుఁ జూచి యన్నా ! సపర్యకు, నిన్నుఁ గోరు; నిన్నుఁ జున్నకత్తి
యొండురెండునాళ్ళ కుడుగును గాని నీ, సాయ మొకటి వలతుఁ దనవునెంచి. ౨౬
- ఆ. మదనజత్తు నేడు మాంకిదాసులై, వగచువాంకిల్లు దగిలినాడు
లాటిపనుల నిష్ణ డాతడు సాగింప, వీలుపాసఁగ దంచు విశ్వసింతు. ౨౭
- క. కానన్ దర్బనునకుఁ జని, పూనుము పత్రికను; నీవపో ! తగుభంగిన్
దాని వెల్లార్చగలాడవు, దీనికి నీకొన్న దిగులుచీఱును నాకున్. ౨౮
- వ. అనుటయు నితండు మిత్రమా నా కొకయచ్చుఁగూట ముంట నీ వెఱుంగుదువు -
కాని వీలుచేసికొని నీపల్కు పాటింపఁ దలఁచితి - మాపటికి నానిగ్ర యంబు నీకు
నివేదించు - నావుడు నట్లకాని మృని యేనంటి - నావల నాజీనాయంసమయ
వాహ్యళియం దయ్యాయముచ్చట లై నపడఁపడి వెన్న దర్బనువోవ నిశ్చయించితి
నని తెల్పు నేనుప్పొంగి పదిపొండులవేళనంబును వచ్చునాయంబునఁ గొంతభాగ
మ్మును గైకొమ్ముని మిత్రుం గోరితి - నితని కర్థంబు ప్రధానముగాదు - ప్రజా
నేవయ వీనిపరమలక్ష్యంబు - కానఁ దనకు ౨౯
- క. రావలసినవిత్తము తా, నీవలసినసాములెక్క లిచ్చెను నాకున్
వేవేగ బండినెక్కెను, నావలపుం దీర్చి వేడనం దొలగించెన్. ౩౦
- క. నాటంగొలె వెట్టి నా, నేటాలుం బాయువట్టు నెయ్యముగురిసెన్
మేటి యితం డెంతయు నా, రాటపడెన్ నాదు జయపరంపరఁ జూడన్. ౩౧
- ఆ. ఇంగలాండుగడ్డ నిమ్మేటి 'లా'తను, పల్లెటూర నామతిల్లి నాడు
శైశవంబునందుఁ జప్పచప్పనివిద్య, గఱచినాడు పేదకాఁపువాడు. ౩౨
- క. అనుభూతికతన ధిషణా, ఖని యయ్యెఁ బవిత్రుడయ్యె గడుసరి యయ్యెన్
ఘనతర సయమదీతొ, వనుడయ్యె వ్యశ్యుడయ్యె భగవానునకున్. ౩౩
- క. వెఱలకు మేల్ నేతకు ని, గ్గఱువ కడున్ నొచ్చు; వచ్చుఘట్టములం దీ
పురుషుని వీనికుటుంబము, తెఱగెల్లను జెప్పి యప్పదీఱుచుకొందున్. ౩౪

౧౭ గూ డె ము కౌ ల్పు ట

- గీ. చెబులసన్ నాకు కుగ్మసంసేవవలని, విడుగర లభించినది గాని వీటిలోని
కడది యల్లటపెట్టు దయ్యంపులనులు, తీఱవయ్యెను దన్మహామారిపనులు. ౧
- ఆ. గూడె మున్నవలను వీ డేబుడెద్దలు, కనరు వినరు నిజమ కాని తెల్ల
వారివాడపట్ల నోరంతహొద్దు జా, గర్వసూపుచందు క స్తియనక. ౨
- ఆ. తెల్లదాలువారి యెల్లగృహములు, మారిబారి బడక మనుటపొంటె
వెచ్చమెంతయైన వేగక విత్తంబు, నుప్పునీటివోలె గుప్పిరవుడు. ౩
- గీ. భారతీయులప్రాణము వార లెంత, చుల్క-జేసిన నది మనస్సునకు దేక
యాంగిలెయులభద్రము నానచేసి, యధిక్రతుల్ డయ్యుచుంట కొండాడినాడ. ౪
- క. కొండాటతోన యాగక, నింజా బురపాలకులకు నే దోడ్పడితిన్
మొండిన యగుచో వా రీ, గండంబును దప్పుకొంట కట్టరిది యగున్. ౫
- గీ. కొట్టి తిట్టి తుపాకులు బిట్టుపేల్చి, యెల్ల రక్కె-సచేతల నిచ్చగింపఁ
దగినదురవశ వీరికి దాపరించి, యుండు నానాయ మింత లేకున్ననాడు. ౬
- క. నిజవాంఛా పరిపూ ర్తికి, గుజనత కెద్దానికేని గొంకరు వీ రీ
గజబిజిలోనం బడకయ, విజయమును గంట నెలమి విరిసెన్ దనకున్. ౭
- క. ఆవేశ నల్ల వారల, లోవకు నధికారి పెల్లు తుష్టింబడసెన్
గావలసినపను లన్నియు, నావల సుకరంబు లయ్యె ననిరుద్ధములై. ౮
- క. నగరాధిక్రతులు పల్కిన, పగిదిన్ హైందవుల దిద్ద బాములువడితిన్
దగుతగములు సెప్పక నా, వగ నూడి తెగించి వెంటవచ్చిరి వారున్. ౯
- గీ. అంటురోగంపునెల విది యాట నిచటి, మనుజు లటునిటుఁ గదలరాదని విధించి
వారిగూడెమ్మునకు నాల్గువలయలందుఁ, గాపువెట్టిరి పాలకుల్ కఱకుబంట్ల. ౧౦
- గీ. రాకపోకలు జరుపఁగా నాకు నస్మ, దీయులగు మిత్రులకును జీటీయొనంగి
రితరులగు భారతీయు లయ్యిరవునంద, నిలవలెం కెఱసాలలో నిలిచినట్లు. ౧౧
- గీ. దాని కై దాఱుకోసుల దప్పునందుఁ, గొల్తగూడెంబు గట్టి యీకూలివాండ్
కాదరువుచేసి యవ్వల నగ్గిపెట్టఁ, దలచి రధికారు లప్పురానిలయవీధి. ౧౨
- ఆ. కొల్తయూరు గట్టి కూటికి నీటికి, జాలువసతు లెల్ల సంతరింప
నవధి కొంతవలయు వందాడ గూడెము, వారు తిరుగరాదు మేరదప్పి. ౧౩

క. బెడిదములగు నిమ్మార్పలు, బాడగని కాల్వకులు తెల్లఁబోయిరి వెఱుంగ
గుడిచిరి కాని ననుంగని, వడసిరి ధైర్యం బాకింక వడలిరి చింతకె. ౧౪

క. అందుం బెక్కురు లేమికి, విందులు కష్టాకర్ములై వ్రులు తల్ల
న్యందిరములఁ బూడ్చిరి యిప్పు, జెందున్ దాచెమిది వార లీవారముల్. ౧౫

వ. వాణిజ్యకోశ మన్నపల్కెని వా రెఱుంగరు - కాన నన్నునమ్మి తమసామెట్లల్లఁ
దెచ్చి నాయంటఁ గుప్పకుప్పలుగాఁ గుమ్మరించిరి - పడవడి యుజువడివేల
పొందులకుం జాలినతదనంబు నచటి యడితిబొక్కననుం దేను భద్రకృతిచి వారికి
వలయుధైర్యంబు నొడవించితి - సంతలోఁ గొత్తగూడెమ్ము సంపూర్తియగుట
న్నగరపాలకులు భారతీయుల నెల్లరం - బ్రత్యేకభూమికిటంబునం గొనిపోయి
దానం. గుదురుకొనఁ జేసి వారికి వలయుసౌకర్యంబు లేర్పఱువఁ బూనిరి-యెనెల్లనాఁ
డప్పాలెమున కేగి పోవరులయొగడేమంబు నరయం దొడగొలి-మొట్టమొదట
నిక్కాపురంబు వీరికేమాత్రీయు నింపడయ్యె - గాని మఱువారీక మిగుల రుచి
యించె - బరిపూతవాతమ్మునం దోగి ముయ్యేకునా ప్లంట వీరిమారోగ్యమున్
బలిసఁ - గావుటంజేసి ౧౬

క. ఆటల నాడుచుఁ దీయని, పాటలు వాడుచును రామభజనమ్ములకుం
గూటువకట్టుచు వీరలు, పూటన్ నిముసంబునట్ల పుచ్చుట కంటిన్. ౧౭

ఆ. కూలివాండ్రొ గొత్తగూడెమ్మునకుఁ జేర్చి, ప్రితగూడె మగ్గిసాలుచేసి
సంతత వ్యయప్రయాసమ్ము లోర్చి త, న్నగరిజకుకు మాన్పినారు దొరలు. ౧౮

౧౮ ఒక రచన మహిమ

ఆ. తెల్లవారిచెలిమి, దీనతానిఘ్నయా, భారతీయసమితిఁ బలుకుమిలువ,
స్వాధ్యవాదభరము, నైతికజాగర్య, నాకు నెచ్చె మారెరాకఁజేసి. ౧

ఆ. అప్పుడు బెట్టువోలె నిపుడు పోలకు నా, చెలిమి వలచె దిండినెలవ్రనందుఁ
గల్గ కవుడు భేదియుల మాబిడ్డనా, మృగుట వలెడు వన్నుఁ దిగిచినైచె. ౨

వ. అతండు నాతొకరిగించుబల్లకు దవ్వగా వేటొందుబల్లపై మెసవుచు నాతోడ
సంభాషించు వలచి ముమ్ముందు చీతినంధి వెనువెంటన పమ్మరివడసి నన్నంగడికి
'కి'లోక్కను పత్రిక కే సుపసంపాదకత్వం బూనినవాడ - మీరు మహామోహి
నటచి వెల్లువరిందిన లేఖరి గాంచి మీజంతువున మెపు డబ్బునా యని అడుక్కి
కూర్చుచున్నాడ - నేడు నాపాలింకనుదివంబు - నా వత్సవి నావత్సం తే
కొంటి - తాతగారుండ మా కన్యోన్యసాహృద మాచిర్చుటయే - మఱియు ౩

క. అతఁడొక మొల్లడు, మతి కెయ్యదినచ్చు దాని మానక సేయున్
బ్రతుకు బాటలలో మా, కితకేతకమైతి యంట యెఱుంగంటిన్. ౪

క. ఒక్కత్రుండ దనమనుజుఁడ, ఔక్కులు మార్పులకు లోచె బెదరక; యే యే
యిక్కట్లు మూఁగిన దన, త్రొక్కిన మార్గంబు విడక దుర్జయుఁ డయ్యెన్. ౫

క. పోలకుత్తడి నెయ్యము, పోలన్ వికసించువేళఁ బూతచరిత్ర
స్త్రీలలితుం డగు నె స్త్రీ, లీలన్ నాపాలి కొక్కలేకం బనిచెన్. ౬

మం. అవధాను! ప్రతికావ్యవసాయ మరయ, నీవు సెప్పినలాభ మిచ్చో హుళక్కి-
మిగులు లేమయ కాక మిత్రమా! చేయి, తగులునో యనుశంక తలచూపుచుండె
బాకీలు బండ్లకుబండ్లుగాఁ గలవు, లెక్కలు నూటిగాలేవు వానికిని
ముక్కు మొగము లేక ముడిచినచిక్కు, విడదీయవలె నేడు వేసటనాక
యీశమృతి గిని దైవ్య మింకిపోసికు, నాశ క్తికొలది సంతయుఁ జక్కఁబఱుతు
నూహించినట్టిమే లొదవము కోడి, చేపట్టి మన్నించుచేత వోనాడ. ౭

వ. ఇది నష్టం గూర్చుపనియని తేలినంతన వెట్టు దానిం ద్రోయవచ్చు - నపు డే
నలిన వెక్కిరింపఁ జాల - బై పెచ్చు కలరూ పెఱుంగక వాని కొనకొల్పి యేన
దోషినతి - నానాఁడు మదనజత్తుమాట నమ్మి యింతసెడితి - వెట్టు నాచెంత
నెన్నడుం దీనిఁ దడవడ - కాని యెరు లాడినదెల్ల విశ్వసించువేడుఱు నాసా
త్తని నిర్ణయించుకొని యుండు - దేశారాధకుఁ డెల్లయంశంబును దానై పరికింప
వలయు - సత్యసేవకుఁ డావంతయే నేమట్లెం జనదు - మూలముట్టుగాఁ దన
యెఱుంగనిదాని నమ్ముచా! యని పరులకుం జెప్పట యన సత్యంబున కొకమచ్చ
తెచ్చుకొంటయ - మఱియు ౮

గీ. ఇంతనేర్చియు నపుడప్పు డితరులాడు, పలుకులన్ నమ్మి దూఱు నాప్రకృతి నోర్చి
తీర్చుకొనలేని వెట్టినై దెసలుసూచు, వాడ నని విన్నవెంతు నెవ్వగకు లోగి. ౯

గీ. తలకు మించినప్రవేగు కావలయు నన్న, లోభమే హేతు పండు నీలోపమునకు
నకట! పేరాన నన్ను చిట్టడచివైచె, మిత్రు లీసీగిలో నన్ను మించినారు. ౧౦

ఆ. ఇంకఁ బ్రకృతమునకు నేతెంతు నెచ్చెలి, వెట్టు పంపులేఖ విప్పిచదివి
నిలువ మనసువోక నేటాలుబండికి, నపుడ పయనమైతి నచటువాసి. ౧౧

ఆ. రైలుదనుక వచ్చి పోలకు ముచ్చట, లవియు నివియు బూర్తియైనపిదప
నర్థి నోసగె నాకు “అన్టుదిలాస్తు” నా, దనరుకృతిని మేలితరముదాని. ౧౨

క. సుచరిత్రుడైన రస్మిను, రచించె నిద్దాని విసువురాసక కడున్
రుదియించు మీకు నిది యని, వచించె నపు డతడు వినయవాసత్యనిత. ౧౩

- ఆ. కదలే రైలు పుస్తకమును దేశచితి, మూయజాలనైతి ముని మనచకు
నెల్లనుడియు నామనుల్లంబు నువ్వెత్తు, కొల్లగొనియె నిమగ్నై వనియె. ౧౪
- క. ఏమెయి బల్లెను కక్కిను, నామనుగడన్లు నట్ల చడిపిండుబల్లె
నేమంబు చేసికొంటిని, సామాన్యముగాని భక్తిచుండి - పీఠిక. ౧౫
- క. కనియెఱుగ లేని నింతకు, మును కక్కినుకృతియి; బాల్కనునఁ బాన్యము
నునిచినగద్యము పద్యము, వివాచమనైతి నేనుచేడగు కచచల్. ౧౬
- ఆ. కడఁగి కర్మభూమి నడుగిడపిమ్ముట, నిట్టిపనికి విధి నుచ్చదాయె
నగుటఁజేసి కాకు నబ్బినపుస్తక, జ్ఞాన మల్పముగట నెమరింపంబు. ౧౭
- క. శ్రీమపడమిందె సనివా, కృము లితకోద్యమము లక్షమెయెఁదెను నా
కమచిన యీ లోపంబున, సమకూడినచెట్ట లేమి సత్యమి లవము. ౧౮
- క. చదివినముక్కలు నాల్గును, హృదయమున కదికిపోయె నీ కొంచెములో
బ్రదుకుం బ్రన్నగ ద్దిన, యది కక్కినువాణి యొకడ యని వాసుక్తుక్. ౧౯
- క. ఈ రస్మినుకృతిపైఁ గల, కూరిమి కెల్లగుట దీని గుడ్డబాడన్
దీరిచి సర్వోదయ మను, పేరిడి వెల్వజీచి తనివించెంచితి నాత్మక్. ౨౦
- గీ. ఏ పదార్థము లుండు నాయెడద పాఠి, వానిప్రతిమలె కక్కినువాణి గంటి
గాన నిదినన్న నేలుకోగల్గె దనకు, నిచ్చయగుబాట చదుగువేయించితీరె. ౨౧
- గీ. అంతరములు సుప్తములైన మనుజు, భావనల మేలుకొల్పెడిచేవ యెవని
వాకునకు వశ్యమైయుండు వాడె జగతి, వన్నెకెక్కును గివెశబ్దవాచ్యుఁ డగుచు. ౨౨
- ఆ. ఎల్ల వారితలఁపు లేకపథ మ్మాఁది, యుంట కల్లయగుట నొక్కభంగి
నెల్లకవులమహిమ మెల్లరపైఁ బని, నేయనోప దని వచింపనేర్తు. ౨౩
- వ. రస్మిన్ సూచించు సర్వోదయసూత్రములం బరికింప నెల్లరలగునంద తనల
గ్గిమిడియున్న దనియు జీవికావిధాన మిరుగుర కొక్కరూప యగుట న్యాయవాది
వృత్తికిని మంగిపనికిం గలవిలువ తుల్యంబ యనియుఁ గూలివానియు సేద్యగానియు
జీవనంబు సత్యజీవన మనియు నాబుదికిం దోచె - నిందు మొదటికి నాయెఱుకువ
లోనిద - రెండవది కొంతకొంత తేటపడె - గాని తృతీయమ్ము నేటివట్టు
నాబుద్ధికిం దగులదయ్యె - నిందు రెండవ మూడవ సిద్ధాంతములు మొదటిదావ
నణగియుంట సర్వోదయమువలనన విదితంబగు - నిట్టి తలపోతలం బుంగి
జోహాన్నబద్ధునుండి యిర్వదిసాల్గుగంటల పయనమ్ము సల్పి నేటాలురాష్ట్రమునం
గల దర్బనునగరమ్మునకు నిశాసమయంబునం జేరి వటువారె లేచుటతోడన ౨౪
- క. ఈసూత్రములు మూఁటికి, దాసుడనై నాదుజీవితంబును దిద్దన్
జేసితిజతనము విజయ, శ్రీ సంధిలఁజేయుమని భజించితి నీసున్. ౨౫

౧౯ ఫినిక్సు నిర్మాణము

ఆ. ఎట్లుతనియించె రస్మి-నబుషి మదీయ, వర్తనంబెట్లుమార్చె నవ్వార్తలెల్లః
దెల్లవారలయంతన తెలిపినాడ, నెట్టునకుఁ దొట్టతొలుతఁ బావిత్య్శిఖినికి. ౧

ఆ. పొలము నివట. గొంతవిలిచి యెల్లర మంద, నిలిచి కాఁపుడనము నిర్వహించి
యచ్చనస్త్రములకు నక్కట యెంతయా, నంతధనము కొంట ననుమతించి. ౨

గీ. తీసుబడినేళలందుఁ బత్రికకు వలయు, నేవనల్పుచు నీదృక్షజీవనంబు
మరగియుండ మటంటి నిమ్మాటలెల్లఁ, దత్పక్షినిబుద్ధి సురరీకృతంబు లయ్యె. ౩

గీ. తెల్లవారలకును భారతీయులకును, బొట్టుకున్ మూడుపాండులు పట్టునంచు
నేర్పించితి మంతర మింతలేక, యచ్చుపనివాండ్రు దెనయంద వచ్చెశంక. ౪

క. తిండికి వలసినవెచ్చమ, కొండురె వా; రట్టి దియ్యకొన్నను సుఖముల్ !
పాండని తెగించి యటవీ, మండలమునఁ గాఁపురింప మతిసేయుదురా. ౫

క. వేతనమును దగ్గించుట, కాలంకము దెల్పువార లద్దానిఁ బురా
రీతిన కొనఁదగు రస్మి-ను, వ్రాఁతలు పాటించి బ్రతుకవచ్చుచు విదపన్. ౬

గీ. ఎట్టకేలకుఁ దేల్చితి మిట్లు; పిదపఁ, జెప్పితిం బనివాండ్రు కీచొప్పు నెల్ల
నెద్దిది రిద్దఱుతక్కఁ దక్కెల్లవారు, వనికి వచ్చెదమని రచ్చుపనికైన. ౭

ఆ. మదనజత్తునెల మెదురాడ నిది దుర్వి, వేక మనియె నెల్ల వెచ్చపెట్టి
నలుపు నిట్టిచేత సాగదు పత్రిక, యడఁగు నచ్చుగూట ముడుగు ననియె. ౮

వ. ఐన నుత్సాహంబు నుజగింపక డర్బన్ పురసమీపమున ధూమశకట ఘట్టమునకుం
గడుచావున ఫినిక్సునుచోట వేయిపాండులవి త్తమ్మున కెనుబది యెకరముల నేలం
గొంటిమి - దీనఁ గొన్నిఁగలవృక్షంబులు నొకముసలికొంపయు నలంతినీటిబుగ్గయుం
గలవు - యెనుంజీసా పశూసంగినరేకులు మున్నగు పరికరములతో బోయరు
కయ్యెంటవ నా కనుచదురై క్రిమించిన వడ్లవాండ్రు సాయమ్ముతో ముద్దా
కాలాదులు నిర్మించి మంచముల గంచము నవటికిఁ జేర్చి యందుఁ గాఁపునెట్టి
లిమి - యిది జానకూన్య వైనతావు - గడ్డియుం గాద మిందు వలసినంత - పర్వా
దులవని భీతియుం దద్ద - యెట్లున్న నేమి గుండె తాయచేసికొంటిమి కదా -
పదంపడి

ఆ. గడన కోరి యాభికాగడ్డ త్రొక్కి వె, న్నేటువృత్తులందు వెలయువాని
నష్టదా ప్తబంధు లగువారి నిందుఁ జొ, వ్పించుయత్న మాచరించినాడ. ౧౦

- క. కాసులు వలచెడివారలు, మాసంసారమునందు మన; నైనను కీ
రాసులు కొండలు వచ్చిరి, యానలపొంగెల్ల నడచి యాశ్రమమునకున్. ౧౧
- ఆ. వచ్చి మరలిపోనివారలలో మగన్, లాలుగాంధి నడువబాది నత్తుడు
నాటినుండి యిత్తుడు నాబాటవిడువని, యోగి యయ్యె మేటిత్యాగి యయ్యె. ౧౨
- వ. మనీషా త్యాగ భక్తి నైభవములకతన నిరండు నా మాంతరిక ప్రయోగముల
పట్ల నాకుం బాసటయయ్యె - నశ్చన్మాటలబంబులో మొట్టమొదటిపీఠము పినిది -
స్వయంశీఘ్రతైన శిల్పులందునైత మితః కష్టితీయందు నాః కరు - నిట్లు వేయి
తొమ్మన్నాట నాల్గవయేట నీఫిరక్కు నిర్మిత మాయె - సంకరాయము తెన్నెన్న
ముట్టడించినం జెడరక జెడరక యీశంకయుం బ్రతికయు నేటికనుక మనుచున్న
యవి - కాని ౧౩
- క. ఇది నెలకొల్పినతటి మా, కొడవినయిక్కట్లు కెక్కులున్నవి వానిన్
మదిమది నెఱుంగందగు విని, చెడ భావ్యంకమునః కష్టితీయములెల్లన్. ౧౪

* * *

౨౦ తొలురేయి

- క. కలిగె ఫినిక్సునః బలిక, తొలిసందిక వెలువరింప దుర్భరభాధల్
మెలకువ నా కుండనిచో, నిలిచెడి దది కొన్నినాళ్ళు నిప్పుహా నిడుచున్. ౧
- క. రైతులమై బ్రదికెడుతటి, శేరిపని ప్నముకొంటు శ్రేయంబని ము
చేతస్సు చెప్పినను బె, కాక-లంకము యంట నిడితి వచ్చొట మరన్. ౨
- గీ. దానికిం జేటు వొడమనీతటిని గర, మాగకుండుటకై వాస్తవ్యుల ముంట
వలయు మనకంచువెస్తుతోఁ బలుక నతడు, మంచిదని చేసియుంచె గ్రమరయెకండు. ౩
- క. నూనెమర కుంటువడుచో, మానక పత్రికను శేరిమరః దీర్చవలెం
గానఁ దదీయాకృతిపరి, మాణము దించితిమి చిన్నమర కనువుడన్. ౪
- ఆ. కన్నుమూత మాని పిన్నలు కెడలు, రేయి నాల్గుజాలు రేగి రగిన
మడత లేర్పరింప మఱునాఁడు కలిక, పోవుచుండు నెల్లభూములకును. ౫
- వ. కాని మొదటిరాత్రి విశ్వరింపరానిది నాఁడము - గూర్చుంఠయు న్మృగిని జన్మింప
యంత్రముం శేవంతన యది కడలనని విట్టలిగిన - నమన్ లెందఱు శ్రీవినిదిన
నేది - మెల్లయు నితరులై యయ్యె - వస్తు విన్ను శోయక మోహిష్మితో
నన్నుగడిసి యీశారపుసందిక నిలిచినట్ల యది తెచ్చునాళ్ళు చదివెం బడియె -
కంత నీకు ౬

క. ఓ నచ్చెల్లి! దిగు లేలా, కానందగు లాతివెరవు కట్టలయికతో
వీనిస్మించిన చక్కము, తా నక్కఱ దీర్పజాలదా యిపు డనుడున్. 2

ఆ. అతడు క్షణిదికర్జ మది కై మరచి దీప్స, జాలినంతమంది జనులు దొరక
గున్నవారు నల్గురు క్షి-విక్సి-రి, పనుల డస్సి మూలబడిచి చెడిరి. ౩

వ. అచి నైరాశ్యముం బ్రకటింప నేమీ యీ గుఱువెట్టు వర్ధకుల మేల్కొల్పి వీరి
తోడ్పాటు నొనరింజనదా - యీ మాత్రతోఁ జేతులు కడుగుకొన వచ్చునా -
మనకర్తవ్యము నిశ్శేషము కాలేదని నాతలం - పని యేనంటి-నంత వెట్టు వడ్లంగు
లేమందువో వారికి విద్రాభంగ మొనర్పగల తెగువ నాపాల గానరాకున్నయది-
యన ౪

క. వల దది నాపని యంటిన్, గెలిచెద మటులైన నంచు నెచ్చెల్లి పలికెన్
బిలిడితిని వడ్లవాండ్రను, దెలిపితిఁ బత్రికకు నామతిల్లిన బెడదన్. ౧౦

క. అపు డాయెల్లరు నయ్యా! యిపు డొదవనియేము నరుల మెట్లయ్యెద మీ
విపరీతస్థితిలో ని, ద్రాపదుమా లెక్క-సేయ దగనిది పనియున్. ౧౧

క. తురగములవలె నోడక, మరత్రిప్పెద మీరు దిగులు మానగవచ్చున్
బలు పెక్కవచ్చు ననుడున్, దరిలేనిముదమ్ము వెస్తుధనమై విరిసెన్. ౧౨

గీ. అచ్చువారలు వడ్లంగు లిచ్చతోడఁ, బనికిసాగిరి పత్రికల్ బయలుమెఱసె
నపుడు సంతోషపారవశ్యమున వెట్టు, భక్తిగీతమ్ము లెలుంగెత్తి పాడదొడఁగె. ౧౩

క. బిరబిర వడ్లంగులతో, మరత్రిప్పితి నేను రేయి మాటునబడె భా
క్షురుఁడుం దోచెను బనిలో, నరపా లది నిల్చి యున్నయది యిప్పటికిన్. ౧౪

గీ. యంత్రచోదకు లేపుద మతఁడు పగటి, వెలుగులోఁ బిత్వ జంత్రంబు పలుకునేమొ
పలికెనా మేరతప్పక పనిముగింప, నేర్తు మని వెట్టుతో వక్కణించినాడ. ౧౫

గీ. అతడు చోదకు బిల్వె నచ్చతురుఁ డేగి, ముట్టెనో లేదొ యంత్రమ్ము బిట్టుకదల
నేమిసెప్పెద ముద్రాధామమందు, నొక్క-పెట్టున మొరసె హర్షోబ్రుణంబు. ౧౬

ఆ. ఎందుడఁగె రాత్రి యీబుద్ధి, యెండలు, మొత్తుకొన్న బిగిసె మొద్దువోలె
వేలు తగిలినంతనే లేచి మైసాచి, సంగనాచి యిపుడు నాట్యమాడు. ౧౭

వ. యంత్రమునుఱిచి యెల్ల రిట్లాడసాగె జాలకు డయ్యా! మిమ్ము నమ్మించుట
నా కసాధ్యకృత్యంబ కాని మానవులయట్ల మరలు నిర్విరతి వలచు - గాన వీనినడ
వడికయుం దపుడప్పు డిట్టిమార్పు కన్పట్టుచుండు ననియె - జంతర మాడపా
లగుట మాకొక పరీక్షయనియు నది వెండియుం గదలుట నిష్కళంకమగు మా
కార్యంబు సాధించినమేలిఫలం బనియు నాబుద్ధికిం దోచె - సంతఁ బత్రిక మసలక

రైలెక్క మాకెల్లకుం దలపేగ్గుండినట్లయ్యె - మా యాయభినవేశము
 పంటగాఁ బత్రిక కొకసయమ మేప్పిడి యప వజ్రాంబుక మాయె - మతియు
 ఫినిక్సునందుఁబరావేక్షలేక తిమసతా మసిద్ధహృదంబు మాకుల్పలాంభమాయె-
 బిదప నిచ్చమై దైలయంత్రమును వేడి నిర్భయముగాఁ జేతిమనఁ - బత్రికను
 సాగించినకాల మీయాశ్రమజీవనంబున బ్రవేశించె - నది ఫినిక్సుజీవనమున
 నత్తుత్తమ నైతికకాలంబు నాడగు.

౧౮

౨౧ పోలక్కు కూడ దిగుట

- సీ. ఏను ఫినిక్సునం దీస్మష్టి కొగ్గిన, వేళ బాధిష్టునవృత్తిఁ దొఱఁగి
 కలకాల మిచ్చొట్ట నెలకొని మడిమన్ని, పండించి మాఁగటిబాధ మఱచి
 నాసేవ లన్నియు నీసంస్థ కందింపఁ, దలచితేఁ గాని నాతలఁపు లెల్ల
 నాఱడివోయె నామాశ్రయం బాకఁడయ్యె, ముట్టిన దొకఁడాయె దుట్టతుదకు
- గీ. జీవనం బస్మదీయ మీత్రోపయోగ, నాగుచున్నది యెనను సత్యసేవ
 దవిలి కష్టించువానియత్నము చెడియు, నశుభసంవాదకంబు కాదని వచింతు.
- క. ఎవ్వనికి వాడ తనతెను, బువ్వను సృష్టింపవలయుఁబో! యను మతి నా
 కవ్వారి యగుట నెల్లర, కవ్వసుధం బంచియిడితి ననుచూయులకున్.
- ఆ. కాపువారివోలె గడ్డికప్పినయిండ్ల, నిమ్ముకొంట మాకు నింపె కాని
 తగినతెఱపి లేక ద్రవ్యంబు లేక యీ, కొంటి మపుడు తేకుటింటిబదుకు.
- క. సంపాదకుడై పత్రిక, పెం పరసెడి నాజ రిచటఁ బెరుగక సేవం
 ద్రొంపక డర్బనుపురిలో, నింపితమగు సాంతయింటి నెడయక నిలిచెన్.
- ఆ. అచ్చుఁగూటమందు నక్కరము ల్గూర్ప, వలయుకూలివార్షికు కలరు గాని
 యాశ్రమస్థులైన యంద తీచేతకుఁ, జాలువార లగుట మేలటంచు.
- క. తలచితి నెయ్యరు సమ్మతి, పలుకన్ వెనువెంట నచ్చువని కొగ్గితి మీ
 కళ నా కలతిగఁ జేపడి, వలంతియై మగనలాలు మఱలెను దీనన్.
- ఆ. ఇండ్లు కట్టమైతి మిచ్చట సంతృప్తి, దోగి కాలు నిలువఁదొక్కమైతి
 మిట్టి యిటుకునంద యీక్రొత్తలంబిని, వదలి బర్గు చేరవలసె నాకు.
- క. అచ్చటికర్జంబులు నా, వచ్చట కెదురెదురు గనుచు వాడుచు నుంటన్
 జొచ్చితి జోహాన్సుబర్గన, నెచ్చెలులం గదిసి వక్కఁగించితి బ్రదుకున్.

౨౦

౪. చెప్పితి నాశ్రమమిది, బద్వలకలోన; విష్ణుమానందములన్
దొప్పించిఁగొని వెలి తా, నన్నవోనగు విచార యిత కాదరు వగుటకా. ౯
౫. అం దెను నేను కే, కొందుకె యని కాతుకంబుగునియం బలికెన్
చంద్రమా యంటి నైతి, ను బరతన నేడ యని మనస్వి వచించెన్. ౧౦
౬. అతనిచి త్తమది కార్మిలంబున, కేను నెఱంగునడితి నింపునడితి
నుజ్జించెన త్రికోణ్యో, మాశ్రమ, సభ్యుఁ జయ్యె బరమసాధు వతఁడు. ౧౧
౭. వేటిమి నెఱుంగి నడచెన్. వేటిమి గడియించుటన్ ఖనిక్కున మిగులన్
జేరిమిని యెల్లంగుం, గూఁమిచెలికాదు బందుగుఁడునై నెలసెన్. ౧౨
౮. ఆపదములు మొచ్చు, వాం జగుట ఖనిక్కులొనె వాతావరణం
జేడప్పి చిడక యెరికి, వేడుకనంధుఁడ నదియ పి జనిపించెన్. ౧౩
౯. కాని యే నా వ్యవసాయకేంద్రమునం దతనిఁ దడ వ్రండు నీనైతి - నవుడు
జోహాన్సుబ్బలో నా కండ్గానున్న 'రిచ్చి' న్యాయశాస్త్రాశ్రయన సంపూర్తికై
నీమ కేగువాఁ డాయె - గాన 'చి వేలెంచి కార్యాలయ వ్యాపారంబులు నిర్వి
హించుచు న్యాయవాది వగుటకు సైతము కృషిసల్పు' మని యతనికిం గమ్మ
నంపఁ దనమన్నించువారి కెదురు నెప్పు తెఱుంగని మేలిశీలమ్ముగల పోలక్కు ౧౪
౧౦. ఏమార్గము సముచితమని, మీమదికిం దోచు నదియ మేలిడు నాకున్
నామనికిచే ఖనిక్కున, కామతిలున్ గొంతవాని యని యనుకొంటిన్. ౧౫
౧౧. ఐనను జోహాన్సుబ్బనం దధివసింప, మనతలంపులు వెనఁ బండునని తలంతు
లేని యదె వచ్చుచుంటి జాగేల యనుచు, నుత్తరము నంప నాచిత్తి ముబ్బతిల్లె. ౧౬
౧౨. రిచ్చి వెడలిపోయె వచ్చెను బోలక్కు, దీక్షపూని పనులు దిద్దసాగె
న్యాయవాది యగుట కస్మత్సహాయత, నందు 'టాయ' రతనియండ నిలిచె. ౧౭
౧౩. వడివడిగ నాశ్రమంబు దైవాఱుపొంటె, నుత్తమవిచారముల బుంగియుంటిగాని
యల్ల నల్ల న తద్భిన్నమైన బ్రతుకు, మూఁగిరా లోఁతులోఁతుల కేగుచుంటి. ౧౮
౧౪. దైవేచ్ఛ వేటుగా నుండదయేని యేను సామాన్యజీవనం బను నీమోహబంధమునం
దగిలి యుండువాడ - నాలక్ష్యంబు లప్రయత్నంబుగా నెట్లు రక్షింపఁబడె నగ్గాథ
నెఱిగించుటకుముం దితరవిషయంబులు కొన్ని వివరింతు. ౧౯

౨౨ రక్షకుడే భగవంతుడు

క. ఏడాదిలోన వచ్చెద, నోడకుమని చెలికి నభయ మొనరితి నపు; కా
యేడాదిలోయే నేటూల్, పిడుగు యెట్లున్న తక్కు విధియుం బెరిగెన్. ౧

గీ. కాన బంబయినుండి నాకడకు నాలు, బిడ్డలను కేర్చుకొంటిని విన్నవాడు
రామదా సోడలో గంతు రంతు మరగి, చేటుగానక యెరుగుచో కేయిచిత్తె. ౨

ఆ. నావలోనినై ద్యుః డేవో చికిత్సలు, చేసెగాని మేలు చిక్కడయ్యె
బెదరఁజూకు మంచు బిడ్డకు ధైర్యమునఁ సెప్పి మృచ్ఛికిచ్చి చేసెగాడ. ౩

క. నెలనాళ్లు మట్టిపై దృమ, నలిపితి నర్కకునికరము చక్కఁబడియెన్
బలిసెను గృహపై దృమముపై, గల నావిక్వాస; మింతగాయము మాచెన్. ౪

క. రోగుల పల్కురపట్లఁ బ్ర, యోగించితి మన్ను; పెక్కు రొందిరి సౌఖ్యం
జాఁగాని నేడు దీసిని, సాగించెడి సాహసంబు జాతెను దనకున్. ౫

వ. ఈచికిత్సయం దాపత్రికలదని యనుభూతిచే నెఱింగితి - గాన నవినయోగంబు
నిద్దాని నాదరించువారు మున్నందు తమపట్లన ప్రయోగించుకొంటు యావశ్య
కంబు - సత్యం బపుడ బయల్పడు - నేతల్ ప్రయోక్తలపాలిటం బరమేశ్వరుండ
యగదంకారుడై రక్షించు - మృతాన్నపై దృమమునం దెట్టియిక్కట్టు లుండె నట్టి
యిక్కట్లు తెల్లవారిలోడి చెలికారమునండుం గలపు - కాని చివరచిక్కుల నేను
సరకునేయనైతి - మఱియు ౬

క. రాక మునినంతన నా, చేరువకున్ వచ్చి నేను తెప్పినపనులం
గోరి యొనరించువోలకు, చారిత్రం విచటఁ గొంత సంభావించున్. ౭

ఆ. అతనికిం బ్రభాన మన్నది యెన్నఁడో, జరిగె గాని పెండ్లి సాగదాయె
నర్థపుష్టిలేమి నాతఁడు పరిణయో, లేక మాఁపెనంచు నాకుఁ దోచె. ౮

గీ. అతఁడు రస్మినుసిద్ధాంత మాదరించి, నమనఁజూచును సర్వదా నన్నుమించి
మంచిదేకానిరస్మినుమార్గముఁది, బ్రదుకఁబాళ్ళాత్మ్యలెం లేనిబడలవలయు. ౯

వ. కాన నొక్కనాఁడను బోలక్కుం జరి బుజ్జవమ్ము నెలసి యయ్యెముచ్చట లై నంత

ఆ. ప్రియాయ మంతురించి బలిసినపిమ్మట, గలిమి చాలదన్న కారణమున
విప్రయోగ మార్పు టప్రకృతము చేద, కిట్టులైన బెండ్లి యెట్లుజరుగు. ౧౦

క. నీ విష్ణుడు నావాడపు, కాపునఁ బనిలేద యంటికర్పులు రోయన్
భావం బనుకూలించిన, వేమేగన్ బెండ్లియాడవే యని యంటిన్. ౧౧

- క. చెప్పినవాక్యము వెండియుఁ, జెప్పం బనిలేదు వీనిచెంగట; నగుటన్
జప్పన మదాశయమున, కొప్పెను బోలక్కు- తనివియొదవెను నాకున్. ౧౩
- క. తనవలచిన కన్యామణి, కనిచెను బోలక్కు- లేఖ మచ్చెలి మైకో
లును డెట్ట సీమనలనం, జనుదెంచె వివాహధర్మసంభృతిపొంబెన్. ౧౪
- గీ. వాద్యములు లేవు కొత్తవల్వలును లేవు, రవణములులేవు మంత్రతంత్రములు లేవు
పందిళ్లులేవు విందులపసలు లేవు, నడిచె దుగ్గానియును వెచ్చపడక పెండ్లి. ౧౫
- ఆ. వరుడు యూదుజాతివాఁ డేనుమతమునఁ, బెరిగె వధువు వార లిరువు రిపుడు
జంటయైరి ధర్మసామాన్య మున్నచో, నిచట జాతిమతము లేదురఁ గలవె. ౧౬
- గీ. పెండ్లివై ముద్రవై చెడు పెద్దకడకు, నాడు దంపతితోడ నే నడిచినాడఁ
దెల్లవా రాలుమగలట నల్లవాడ, సాక్షినట నే నిదెంత విస్మయకరంబా. ౧౭
- ఆ. మధ్యవర్తి నల్లమానిసి యాట నీ, వధువు వరుడుఁ దెల్లవార లంచు
నెల్లు విశ్వసించు నీ బంధ మని యధి, కాచి మమ్ము రిత్తవారిఁ జేసె. ౧౮
- ఆ. ఎల్లి భానువార మేతెంచుఁ గిస్మిను, పండు, వయ్యెఁ బెండ్లి పనులు సర్వ
మీఠఁ డిట్లుఁలె నిత్తఱి గర్తవ్య, మెద్ది యనుచుఁ గొంతపొద్దు వగచి. ౧౯
- క. ఎఱిగిన పై యధికారిని, దరిసించితి జంటతోడఁ; దత్తుధ యెల్లం
బరికించి నవ్వి యతఁ డు, త్తరువిచ్చెన్ ముగిసెఁ బెండ్లితం తది యెల్లన్. ౨౦
- క. కల రింతకుమును కొండలు, తెలవారలు పురుషు లస్వదీయగృహమునన్
నిలిచెన్ గ్రొత్తగ వచ్చిన, మెలతయు నీనాడు నాదుమిత్రుని సతియై. ౨౧
- గీ. వీరితో నాకు నెన్నఁడు నేటడంబు, రామి నిక్కమకాని నాలేమ కిట్టి
యనుభవం బల్పతరమాట నాపె కొంత, గొణగెనపుడప్పుడదిలెక్క-గొనుటచనదు. ౨౨
- క. నానామతముల జాతుల, మానిసులకు నిక్కయైన మద్దహమం దే
దే నొక్కపొరపు వచ్చిన, దానిం బాటింది లేడవఁ దగదని యందున్. ౨౩
- ఆ. ఒక్కజాతివార లొక్కమతమ్మువా, రిరవుకొన్నయింట నెగయురగడ
నతకరించువేర్మి యస్మత్కుటుంబమం, దుప్పల్లి దనియు నుగడింతు. ౨౪
- వ. సజాతీయ విజాతీయ విపర్యయంబు భ్రాంతిజనితంబు నాడగు - సత్యముం బరికింప
నేమెల్లర మొక్కసంసారములోనివారమ - యిడ పెట్టుపెండ్లికథ వాక్రిచ్చెద -
నింతదనుక నాయుల్లంబు బ్రహ్మచర్యంబుదేశం బరిపాకమునొంద దాయె - గాన
నవివాహితులగు చలిమికాండ్ర నెల్లర నొకయింటివారిం జేయుట కర్తవ్యమని
తలంచిత - నంతఁ గన్నవారిం జూడ పెట్టు పయనమ్ముకట్టె - వచ్చునపు డిల్లా
లితో రమ్మని యే సతనికి వీడ్కో లొసంగితి - నేలయన ౨౫

- క. ఎల్లర కల్ల ఖినిక్కున, నీల్లున్నది నేద్యమున్న దీనఁ జెంజిలి నాఁ
బిల్లులు నా మాచిత్తము, తల్ల పుకడంగ కేమిలెంటా వచ్చున్. ౨౬
- ఆ. వెన్ను మరలివచ్చె లెచ్చులలోఁ జెండ్లి, మాడినట్ట వన్నెలాడి పోవ
నిక్కమైనవన్నె చక్కనిగుణ మాట, నాకె వన్నెలాడి యులు పోనఁగ. ౨౭
- ఆ. ఆమెతల్లిదండ్రు లన్నలు తమ్ములు, వాడుకములు కట్టి బ్రతుకుచుండు
రాక నేర్చె గొంత యీకొకలంబు న, య్యబలవెంట వచ్చె నంబికయును. ౨౮
- క. ఈయవ్వ కృత్యములదేశం, బాయనిపురిక వెల్లార్చు బ్రహ్మచర్యపురో
రేయెంజెంబలె నెచ్చుచు, గాయంబు మాకు నీర్లు కిష్యుచుచుండున్. ౨౯
- ఆ. జెండ్లి కానివారి జెండ్లి కేయించుచు, నై నవాని కిచ్చులందు నిలుచు
సతుల సుతులఁ బిల్వజను నని తెల్పుచు, నాల మచట నట్లు కడపుచుంటి. ౩౦

* *

౨౩ ఇంటి దేశ

- క. మితమగు వెచ్చము రస్కిచు, మత మగుటన్ దానిదెసకు మది నిడి నాకున్
జతపడినవట్టు డంబపు, బ్రతుకున్ శవవింప నెల్లబాటలు కంటిన్. ౧
- క. మానితి నంగడిరొట్టియ, కూరిమత ముగ్గడించు గోదుమరొట్టెన్
బూనికఁ జేయందొడగితి, దానికి మరపిండి యనుచితం బనుకొంటిన్. ౨
- ఆ. చేతిపిండి లగ్గుసేయును గానఁ గై, మరనుగొంటి గోదుమలను విసర
నొక్కరుండు త్రిప్పనోడఁడ దీనిఁ ద, చ్చక్రమునభరంబు చాల నగుట. ౩
- ఆ. ఒక్కసారిపోల కొక్కమా తాతని, నవల యొక్కతడవ నాడుబిడ్డ
లతివ యొక్కతూరి జతపడఁ జక్రంబు, త్రిప్పవాడఁ బిండి కుప్పవడఁగ. ౪
- వ. ఈపరిశ్రమంబు పసివాండ్రకుం దద్ద యుపకరించు - గాని యే నెన్నడు స్వీరి
నిప్పనికీ నియమించి యెటుంగ - నట్లయ్యు నిది యొకరంతుగా బాలురు చక్రముం
ద్రిప్పసాగిరి - వీరి కలసట వొడమివంతన యేను నెల విచ్చువాడ - నంతసోమరి
బిడ్డయేని నాచెంత గంతులునై చుచుం బనిసేయుచుండు - పెండియు ౫
- ఆ. కశపుచిమ్మి యింటియొసపరితన మెల్లఁ జక్కఁజేయ లెంక యొక్క డుండె
శరణు బంటువోలెనరయక సంసార, సభ్యుఁడేసి నెమ్మి చాటినాడ. ౬
- గీ. అతనికేఁగుటలండలు చేతనైన, సాయ మొనరించుచుండు రాసాచు మింటి
ముంగిళుల్ బాగుచేత మఱుంగుదొడ్డి, కడిగిచిమ్ముట లోనైన యడుమ లోర్చి.

- క. మల మెఱుబునకు విడ్డలు, కలఃగవివారైరి తెగులు కల్లమిపొంబెన్
వలసినదాట తెఱంగిరి, యలయిక కలగడిరి నన్ను నలరించి రెటుల్. ౮
- ఆ. కుజవాండ్లచదువుకొక కేసు యత్నంబు, పుంపలే దటంచుఁ బలుకఁ గాని
వలసినదాట దాసె నెఱుఁగియచి చెప్ప జంకనైతి నెంత గొంకనైతి. ౯
- క. నాపై యి లేకతిమ్ముచ. నాకై వోషంబునిడిరి ననిచిన తమ సెం
తానముఁజెల్పి రెటన్ నా, ల' పంబును గలదు పాడిలోఁతులు సూడన్. ౧౦
- క. బాలకవిద్యాపంపద, చాలన్ వలచితిని గృహియు నల్పితి నై నన్
నాలాలక పిన్నమ్ముల, వాలంబడి చెడియె నిడియెఁ బరితాపంబున్. ౧౧
- జ. వీరికి దగునొక నేర్పిజేసి విద్యకేర్పించక యేస పితై నతఁజి నించించుక బోధించు
వాఁడ - మూలము క్రోధిలనన్ననం కల వలెవట్టునకు పేరి నానెంట నడిపించుకొని
పోవుచు లాతి నెయ్యుచు నన్ను నెన్నజీంపనాఁడు దారియంద వీరికి బాత
ముట్టులు చెప్పచుంటి - బెద్దవాఁడగు హాలాలుండక్కఁ దక్కుల బిడ్డల నిట్లు
వెంచతి - హాలాలు భారతిభూమియంద నిలిచె - సెయతుండనై యనుదినం
బొకగింటసేపు పావలచదువుకై జిప్పియుందు నేని వారు చదువరులై యుందురు -
కాని యేను దీనికి శక్తుండఁ గానైతి - నిప్పట్ల నాకొమరులకు వలసినంతచింత
కలదు - బెద్దవాఁడు తనకొండలపాటుం బెక్కుతడవలు నాకడన వెడలఁగ్రొక్కఁ
దక్కినకొడుకు లీసేరంబు వారింపరానిదని యుదారతిమై పైచిరి - యే నిందుల
కనుతాపముం గుడిచియెటుంగఁగాని యాచర్యజనకుండఁ గామి కవుడవుడు వగ
చితి - నాబిడ్డలచదువుం బ్రజాసేవకు బలియిచ్చితి నని నాతలంపు - నాయవి
పేకం బట్లుసేతికు హేతువుకావచ్చు - గానె యది సదాశయనమగ్రమని చెప్ప
నోర్తు - మఱియు నయ్యవసరంబున ౧౨
- క. బిడ్డలచదువులపట్ల న, సడ్డ యొనర్చినను వారిచరితము దిద్దన్
బడ్డెతులక బడలితి నిది, గడ్డెనను గన్నవారిక ర్తవ్య మగున్. ౧౩
- మం. ఏ నింతనలఁగిన నిచ్చడు నాబిడ్డ, లేకడుతోవలో నెదియేని వంక
యగడడ్డ నది మత్ప్రయత్నిలోపంబు, కతనఁ బుట్టినచేటుగా నుజ్జగొనక
మాయాలుమగలను మాననిదొసగు, బిడ్డలం దిట్లు బింబితమయ్యె నందు. ౧౪
- గీ. సుతులునాఁ గన్నవారియాశృతికె కాక, గుణమునకు దోషమునకును గుర్తు లనెడఁ
బరిసరచ్చాయ వారికి బట్టుఁ గాని, తండ్రితాతలగుణమే ప్రధానగుణము. ౧౫
- వ. వంశపారంపరీ ప్రాప్తంబు లగుదోషంబులఁ బాసి వాసిగన్న పిన్నవాండుగ్గిం
గలరు - కాని వారి యీ పవిత్రత కాత్మమూలస్వభావంబు నిదానంబు నాడగు -
నది మూదుగుణంబుల బలిగొనం జాలు - వెండియు ౧౬

౪. పిన్ననాటఁగోలె బిడ్డల నాంగ్లేయ, భాష కప్పగించు భారతీయుఁ
డాత్మజులక కాక యాత్మీయభూమికి, నెగ్గచేసినట్ల యెంతఁ నేరు. ౧౭
౫. తనజాతికిఁగల సంస్కృతిఁ, గనలేమియ కాక తనమగిడకు లోకం
బున కిట్టిబిడ్డ యూడీగ, మొనరింప నపాతుఁడొ డగుటయున్ సిక్కిమగున్. ౧౮
- గీ. అగుటఁ గుఱులతో నిచ్చు లంగమించి, మాటలాడఁ దొడంగితి మాతృభాష
ననుగుపొలక్కు దీనికి నహరహంబు, వాఁక నెప్పుడు నిబ్బంగి నాడఁదొడఁగె. ౧౯
- గీ. కుఱువాండ్రొ భవిష్యమృత కుంబువకుండ, జాగితి మోగు లోకవృక్ష స్తిగన్న
యాంగ్ల వాణి వశంవద యెవరాండ, నేటికుంఘ్నమున మీరు నెగ్గఁగలరు. ౨౦
- గీ. అభినవేమృతతోడ నెయ్యముత్యతోడ, నితఁడు పల్లెనపల్కు నా కింపదయ్యె
నపుడు లేగిననావాద మరసి మొండి, తనము పరికించి పోలక్కు తగ్గిపోయె. ౨౧
౫. ఇరువదియేండ్లకుము న్నిది, జరిగిన; దానాటి నాపిహారంబులు నా
యెఱిగినయనుభూతులతోఁ, జెరిగెను నాహిత్యబలము పెంచెన్ దనకున్. ౨౨
- వ. నాకొడుకుల కక్షరజ్ఞానంబు లెప్పు లేకున్నను గుఱురాతిభాసం దగునేర్పు వాటిల్లె -
బలువు రాంగిలేయులతోఁ గలసి యుంట నింగిలీసునందును సాధారణపరిచితి
యేర్పడె -నప్రయత్నంబుగా రెండుభాష లమ్మి విచికి దేశమునకు లగ్గునంధిల్లె. ౨౩

* * *

౨౪ జ అ త రు గు పా లు

౫. ఏ నిల్లకట్టుకొంటిని, గాని ప్రశాంతముగ నాల్లుకాలంబులపా
టానెలవునఁ దిని బ్రదుకుట, కానంబడదాయె దైవగతి నేజగుటన్. ౧
౫. పోలకు మున్నగుమిత్రుల, తో లంబిని జెంచి పుష్టితుష్టులు గనుచున్
గాలంబు గడపుచుండ నె, టాలుజాలూ లెదురువా ర్ర డబ్బా టాడవెన్. ౨
౫. మనవారలపట్ల జలూ, లొనరించినచెడ్డచేత యొకటియు లే దా
మనజాపలిదెన నాకుం, గినుకయు లే దపుడు వారు కృతనిశ్చయై. ౩
౪. ఏలుబడి నెదుర్పు లేనియుఁ దడయు, నమ్మనైతిఁ గాని నాడు తెల్ల
వారిదొరతనంబు వసుమతీశ్రీయమ్ము, కొంత యనుతలంపు కుదిరె వాకు. ౪
- గీ. దానిదెన వాకు నిచ్చ యెంతయుఁజెంచె, నీలయును దానిపై వ్రాలు లేనదైదు
దగుట నిది నీతి యవివరి యును బలిను, నొడ్డఁజుగునందు నుదతి కట్టులే. ౫

వ. నేటాలుసేమ కేదే నొల్లమి వాటిల్లినతతో నది త న్నాదుకొనుట కొక స్వయం
సేవకడళంబు గాయిత పెట్టుకొని యుండె - నం దక్కటవడువో నల్ల వారింగూడ
పోడించుకొంటు కలరు - నా కీహాటితో గాటంబగు లంకెయుంట నేనుం దదామ్ర
వాసినకా భావించుచుందు - గావున

గీ. వలసిన గృహతాత్రసేవన మొనర్చి, భారతీయదళంబుతో వత్తు నంచు
రాష్ట్రపాలకునకు సుత్రంబు నంపి, యతనిమైకోలు వడసితి నప్పుడపుడ.

గీ. ఆలుబిడ్డల నంపితి నాశ్రమమున, కేను డర్పచూచిత్తి దీనజన రి
రక్ష - త్వచివలయు దీక్షబూని, దండునం జేరె దక్షిణితి దగవుపట్టు.

వ. ముచ్చం దేను జూలూ లెదుర్కొన్నచోటి కరిగి పరికింప నం దవరోధచిహ్న
మావంతయేని నాకు గానరాదయ్యె - దమపై సధిక్పత్రులు విధించినకొత్త
పన్ను చెల్లింపజనదని జూలూనాయకుం డనుచరుల కాదేశించె నట - తత్క
రంబు రాజుట్ట వేంచేసిననుంకరి సేవజలు నలుగుపెట్టి పంపిరట - జూలూతిరుగు
పాటునా నిదియ - దీని నింతచేసి దొరతనంబువా రీతెగ నడచింప సమకట్టిరి -
కాన నా కీజూలాలపట్ల నాదరంబు వొడమె - నంత

గీ. కదనకార్యాలయంబును గదిసి యచటి, వెజ్జ నీక్షించి పనియేమి వినుపుఁ డంటి
నాతఁడు జూలాల సేవింప నాజ్ఞ పెట్ట, నస్మదానంద మతివేలమయ్యె నపుడు.

క. అతఁ డాదార్యము విరియఁగ, క్షతాంగుల జూలాలసేవ సలుపం దెలవా
ర్మతిసేయకుండి రే నే, గతి వీరిం జక్కజేయఁగల నొంటరినై.

క. గాయములు కుళ్ళి దుర్గం, ధాయతనము లయ్యె మీర లరుదెంచుట ల
గ్గాయె నవరాధ మెటుఁగని, యాయనదలమొట్టి వినియె నీశ్వరుఁ డనుచుకా.

ఆ. మమ్ము బెద్దచేసి మందులు పట్టిలు, నొసఁగి యార్తు లున్న దెసకు జేర్చె
ముఱికిముద్ద లగుచు మూల్గుజూలూలు మా, దళముఁ జూచి తెల్వి తనివి గనిరి.

క. ఆవల గలతెలజోదులు, మావంకకుఁ జూచి కొల్వూ మానుడు వీరత్
చావం దగుపాలను.లనీ, తీవరపాటున జూలూల దిట్టిర మివులన్.

క. ఆ పచ్చిబూతులను విన, నోపక చెవులందు వ్రేళ్ళనొత్తితి మంతన్
మా పొత్తున కల్లలకు, లోపడి రమ్మగలు కింక లుప్తము కాగెన్.

గీ. మున్ను నాతోడ లెస్స డీకొన్నదొరలు, వాయలీస్సార్కు మున్నగువార లందుఁ
గలరు వారికి వా సేవఁ గన్నయంత, నచ్చెరువుతోచె నన్మెచ్చునాన యేచె.

గీ. అపుడు మా పరిహారంబు నందుప్రజలు, దురముసన్ దెబ్బదన్నపోతులు గారు
చెఱకు లోపడి కొరడాలశిక్ష గుడిచి, నజనజయ కుక్కుచున్నార వారు.

క. తొలి బోయరుకడనంబు నొలు విట్టిది సల్ప వేర్పు కొంతనడయటన్
వలసిన చికిత్స నడుపుదు, జూలూరిన్ శేషశ్రేణి చురుకనయమ్యెన్. ౧౮

క. ఎచటికి దూకు నోరే, యచటికి తోలికొడ నడుచు నోరే
ప్రేమ రాధాధనుని బలె, దురదశి నచ్చితిమి నానె దగులకేరన్. ౧౯

*
*
*

౨౫ హృదయమథనము

క. ఆపన్నులగు జలూలకు, నోపిననాయంబు నేయుచున్నతెన్ నా
లోపల మథనము లేగెను, జేకె ననుభూతినిఘ్న చిత్త్రపదమున్. ౧

క. మున్ను బోయరుకడనంబు గన్ననాడు, నాకుం బుట్టెయోట నూనాడు పుట్టి
నిదిరణంబని పేర్కొంటు వేమిపాడి, మానవులవేట యెయ్యంట మంచిమాట. ౨

క. రవిరాకడతో మొదలె, దివియు భువియు నద్రువ గుండలదెప్పులు మొరయన్
రవుతులు నల్లెలకైబడి, తవిలి కుపాకులను బ్రేల్చెదరు నిర్జయులె. ౩

క. ఈకొడ నిచ్చులు చెవులం, దూకుగ నచ్చోట నంట దుస్సహమమ్యెన్
నారాయణకురుణను జే, కూచెను మా జలూలశిలు వచ్చేళన్. ౪

క. అగుటం జే దిది యెట్లో, దిగమింగితి; మేము సమ్మతిం జూపనిచో
నిగ నెవ్వరు నీ నేవకుం, దెగరని నమ్మితిని గానఁ దెచ్చితి నాత్మన్. ౫

వ. ఆభేటంబున కాటపట్టయిన తడేతంబున జనసంఖ్య యల్పతరంబు నాదగు -
నక్కడక్కడఁ గొండలయందును గుహలయందును సాధువులు నాటవికులు నగు
జలూలు నివసించు కుటీరములు తక్క నచట నొండేమియు లేదయ్యె - నిట్టి నిర్జ
నారణ్యంబున తీతగాతులొకలు మోయుచుఁ బెక్కామడలమేర పయనించు
తఱి నాచిత్తమునం జిత్తజలులవోలెఁ బెక్కుతలంపు లుదయించె - నపుడ నా
బ్రహ్మచర్యభావన పాకంబునంబడె - ననుయాయులతోడం గూడి దీని దద్ద
తడవితి - మానవసేవకుం గాక భగవద్దర్శనంబుమను బ్రహ్మచర్యంబు ముఖ్యం
బని యానాఁ డెఱింగినట్లు నెప్పడాల - గాని ౬

ఆ. తెలిసికొంటి నేను దినదిన మిట్లార్త, వర్తముమొడయ్యవలయు ననియు
భోగములకు లోగి బుడుతల సృష్టించి, పెంచుచున్న నిది లభింప దనియు. ౭

గీ. రెండుగుఱ్ఱాలపై సహారీలుకొట్టె, జాల నిపు డింతి యాపన్నసత్వ మైన
నింతయావేశమున దూకి యీ యనాథ, సేవ గావింపనోర్తునా చింతలేక. ౮

- క. శమదమమ్ములు లేక సంపాదనము, కిచ్చనేయుచు జంజాట మెల్లఁ బెంచు
మను : శిష్యులైన మునుషులఁ జేయు, సంఘమునకూడెను సల్పజాలఁడందు.
- చ. కవిత్వమునకు బ్రహ్మచారియై మనుషుడు సంపాద సమాజముల రెంటిం
గొల్పవచ్చునని నానాశయం - బే న్నిట్టియాలోచనలు చేసి చేసి బ్రహ్మచర్యంబు
నలలించిన నాతఁడనీతి - చుట్టకు నాహ్వానమునకు వేరక లేదయ్యె - నాసేవా
క్షేత్రంబును నడుండు విత్తతమాయె - నంత ౧౦
- ఆ. జగద మూలమాయె నింగ మూల లింటికి. జేరవచ్చు నన్న సెలవునచ్చె
నానైకోటి నిట్లు లాటువాఁడుములు, కొలెది మదినినాడఁ జెలులతోడ. ౧౧
- క. ఏ సెలవేసినన్నిట, మూలజగద సేవ మీసమీచినత మ
మూలమాయె నే నే ఘా, మూలమాయె నే కమ్యచాసి మెచ్చెను మమ్మున్. ౧౨
- క. పదపతి పరమోత్తమాము, నదురంగ నాబ్రహ్మచర్యగాథ మగనలాల్
మొదలగువానికి వినుచుడు, నది పద్విత మంచు మెచ్చులాడిరి మిత్తుల్. ౧౩
- గీ. వాగడిలే కాని తక్కినవారి గెల్లు, బడియని చెల్వకాండ్ర కందఱకుఁ దోచె
భారమా యని కొందఱు పంతెగించి, కందుఁ గొందఱు జేతలై ననియుఁ గంటి.
- క. అప్పు డేను నృది నంజి, శిష్యుం బొనరించి బ్రహ్మచర్యము గొంటిన్
గృహనింపుము వెల్పుము న, న్నపరాజతుఁ జేయు మీశ్వరా! యని యంటిన్. ౧౪
- క. ఆనాడు దీనివిలువయు, దీనికితోరతియు నింతిదెలియదు నాకున్
నే నేరిదీనుపరువత, యీనాడును గుడుచుచుంటి నెరియుచునుంటిన్. ౧౬
- చ. ఈబెడిదమ్మువెంట నీనిమిషామమ్మునైత మనుషిం బధికాధికముగా నెఱుంగు
చుంటి - నీ నిగోహంబులేని బ్రహ్మచర్యమునైత యనియు నది పాశవజీవనం
బనియు నాకుం దోచు - నచ్చమై దున్నదా నాదేశించుకొనుటయంద మానిసి
మానిసితనంబు కలదని వక్కాణింతు - నొక్కనాఁ డేను ౧౭
- గీ. బ్రహ్మచర్యంబు సర్వధర్మములఁ బెద్ద, యనుట యత్యుక్తి యనుకొంటి నట్టిపలుకు
సముచితంబని యనుభూతిజనిత మనియు, దేటపడుచున్న దీనాడు దినదినంబు,
- క. శారీరకనిగ్రహమున, బూరితిగా దీవ్రతంబు భోగేచ్చ మదిం
బాటుటయును గల లట్టివి, కూరుటయుం దగదు సిద్ధిగోరిన దీనన్. ౧౮
- మం. బాహ్యేంద్రియమ్ముల బంధించుటయును, గడుబెట్టిదంబైన కర్మంబ యందు
బాహిరంబగుగెల్లు బడసితి గాని, యంతర్జయం బందనైతి నెల్లయును
జాగర్య విడువక చరియించుచున్న, నే తెంచు దలంపు నాయెఱుకువ లేక
తలంపుతల్పును మూయు తాళంబు నరుని, కడ నున్నదనియు నే గన్నాడఁ గాని
యతడ రోయందగు నలయక దీని, వెదకి యిచ్చెడివారు వేఱుగా లేరు
తమ కన్నయనుభూతిఁ దరువారివారి, కిచ్చిపోయినపెద్ద లిచట దర్శకులు. ౨౦

వ. వారి యనుభూతులుపైతిము వచ్చువారులు కావు - వాద్యుని శూడఁ బరి పూర్ణత యన్నది భగవానుఁ డనుకొనినది - కాన భక్తులగువారు తమతపశ్చర్యంజేసి రామనామాది మంత్రములు వచిత్రములు గావించి మన కిడిచోయి - మఱియు మనుజులను మూలములుగాఁ దన్ను - వా పితృపుత్ర కష్టన చేసికొన్నది గాక లాటివెవ్వరు దలంబుల నొప్పికేరఁ దని యేను విశ్వసించె - భర్తాభోధకంబులగు శిల్లకృతులు నిదియ చక్కచేయు - వింజలినత్యంబు నీ నేమంబు నిర్వహించుతఱి నెఱంగితి - బ్రహ్మచర్యవేషం బూచినంతన యే వింతతో నెక్కటికెఱ్ఱము చేకూరినచయు నుచ్చరించితి - పట్లు గా యేకత్రాంతనవ్యరంబునం వారకష్టమై యిచ్చాచిచ్చ లతో నాగినచ్చు పిల్లవాంబు సత్త్వగోత్రము వర్ణంబు నడుమ వ్రతాకృతిం దాల్చె.

౨౭ న త్యాగ్రహోత్పత్తి

- గీ, అంచితబ్రహ్మచర్యం బ్రాహ్మిణ్య, మన్తపీఠాత్పశున్ శత్యాగ్ర హోప గతికి మూలముగాఁ గొన్నిచుటన లేదు, వడదొంపేనను జోహాన్సుబద్ధునందు. ౧
- ఆ. ఏను బ్రహ్మచర్య మూనుచు చుట్ట, నాదు బదుకునందు నడిచినట్టి ముఖ్యమైన ఘట్టములు మెల్ల మెల్ల న, త్యాగ్రహమును గూర్చె ననితలంతు. ౨
- వ. శత్యాగ్రహం బనుపదం బేర్పడకముంద తత్పదము నర్థంబైన వస్తు వుడ యించె - నది పుట్టిననాడు దానిపే రిద్దియని నా కవగతంబు కాదాయె - గావ దీనిప్రసంగము వాటిలి నతఱి 'పేసీవ్రిజిప్టెన్స్'అను నాంగ్ల శబ్దంబును ఘూర్ణి యం దుపయోగించుచుంటి - గాని యాంగ్లే యశమజ్య నొకదాన నిమ్మాట సంకుచితార్థవాచి యనియు, నిది బదుగువాండ్రొ కాదరు వనియు, దీని సీరశకుం జోటుకల దనియు, రానురా నిది హింసలోనికి మాటుననియు నెఱింగి యీనుడి భారతీయు లిచట సాగించువెనుకవ కలరూపు నావిష్కరింపనేర దని యంగీకరించి
- క. మదినిడి తరిచితి నస్సిరి, బద ముచితము వడయనై తిం బ్రాజ్ఞులు మాచిం చెదరేని బహుకృతి పం, చెదనని పత్రికను దెల్లఁజేసితి వార్తన్. ౪
- క. మదినిడి సదాగ్రహం బను, వడమును స్పృష్టించి వడసె బహుమతిఁ బ్రాజ్ఞ నిధియైన మగనలా;లే, నది "శత్యాగ్రహము" చేసి వార్ష ముగంటిన్. ౫
- వ. నాటంగోల నీనుదుగు నాత లిభాసయం దీనాటికాంతిసమరంబున కభిధోమనై తిరవడె - నీసంగ్రామచరిత్రంబ దక్షిణాభిరా ననువర్తించిన నామమగడయ నాశత్వప్రయోగములయుఁ జరిత్ర యగు - నిందు జాలవ్వు బంతా నె యెర

చేత మన్ననలను వాటి తక్కువలయు పడుపుచున్నవెన్న రచించితి - నిదియ
 దుష్టాభిరీకా సత్యాభిరీకా హేతిహాసం బనువేర గ్రంథిరూపముఁ దాల్చె - నందుఁ
 జేసినాఁడలం బోలెడి చిత్తవిషయంబు లావిష్కరించి యవ్వల భారతదేశీ
 యమృతగు మిల్చి మోము లుగ్గడింతు - నీ నాప్రయోగపరంపర నవిచ్చిన్న
 ముగా నెఱుంగవలచు వాతకు లా యతిహాసంబును సైతము తమమోల నిల్పు
 చురుగాక !

౬

౨౬ ఆ హాస పరి శోధ న ము లు

- అ. బ్రహ్మచర్యశిక్షచాలన సత్యాభిరీకా హావలోకనంబు నన్నవనులు
 పెద్దమాపునేయఁ దత్తయుఁ జెరలేచె, నాటి నామెసంగు కూటిపట్ల. ౧
- క. అన్నమున మాపుచేరితి, ము; న్నది యారోగ్యవృష్టి మూయట జరిగెన్
 గన్నంతయు ధర్మపుడెస, నున్నదియై నేటివేర్చి కొగ్గినవాడన్. ౨
- క. డెందమ్ము విషయవాసన, లం దగిలిన జిహ్వాచాపలం బధికం బా
 నందురు పెద్దలు నాకుం, గ్రందుగ నీ నాల్క-పిచ్చి కనఁబడుచుండున్. ౩
- క. భయరింద్రియమును నాల్కను, దన కగ్గముచేసికొనఁగఁ దద్దయు జతనం
 బానరించితిఁ గృత్స్నజయం, బానగూడినదని వచింప నోడుదు నేడుక. ౪
- క. మితిమీటి భుజించెడు తర, గతిమాసిసి నేను ముందుగా మేల్కొని యీ
 కుతి నణఁపకున్నచో దు, ర్గతిపా లగువాడఁ బశువుకంటెను బాడె. ౫
- గీ. ఏను నాదుర్గణంబుల నెఱిగియుంట, మేలివారలచెల్మి నాపాలిదగుట
 నుపవసించితిఁ బర్వంబు లొడవువేళ, భార మనుకొన్నదినమునఁ బండ్లుతింటి. ౬
- ప. నిగ్రహదృష్టిం జూడఁ బండ్లకును గూటికిం జెప్పఁదగిన వేర్పాటు సున్న-గింజలం
 గలరుచియ ఫలంబులందుం గలదు - రానురాను బండ్లరుచియ మేలిదనియుం
 దోఁచుఁ - గాన నేకాదశి జన్మావృష్టి మున్నగు పబ్బములం దుపాస మొండేని
 యొంటిలినుట లెస్సయని తలంచితి - నింతియకాక ప్రాచీనంబులందుసైత మేకా
 న్నముం గొనుచుంటి - నిద్దాన మేను వెలందియై రసజ్ఞతయు నశీనాయయుం
 బెనుపందె - గాన ౭
- గీ. భోగమునకును సంయానుయోగమునకు, నక్క-టకువచ్చు నుపవాస మనుచుఁ దోఁచె
 నేనకా దిట్టి యనుభూతి నెఱిగిపట్టి, గణువ లందందు నుంటయుఁ గన్నవాడ. ౮

ఆ. మేను లెస్సబలిసి మిసమిసలం దోగి, యంట నాకు: దుష్టిసోసంగు: గాని
సంయమానురక్తి సడిసన్ననాలుక, వెళ్లి డించుతివుట విస్తరిల్లె.

క. కావునఁ దినుబండములం, దీవరవడి మార్పుకేయం దివరికిని బుభు
యోవేగ మాగి నియమము, మై వెలితిగఁ దింటి కేపుమాటలు కంటక. ౧౦

గీ. ముద్ద తగ్గించితిని గాని బుద్ధి చవుల, మీఁదకే వచ్చులిడుచుండె: గాదు నాక
యగుట నివించిదనిమంచిదంచు: వచ్చి, పూటపూటకుమాన్పితి: నూటి లెవఁగు.

క. నిన్నటిచది కేటికి నా, మన్నన గనదయ్యె స్థితిమాన్పిలలో నా
వెన్నడిఁ గొందఁకునెచ్చెలు, లున్నా రం దుగడింప యోగ్యుడు కేటె. ౧౧

వ. “హర్మాక్ కేల్ న జే” కను వితనిం గుటచి దుష్టకానత్వా గ హేతిహాసమున
బెద్దయుం బట్కితిం - గాన నిచట నప్పని మానెడ - సువాసంబులోనగు నాహార
పరిశోధనంబుల నితండు నా సత్కన్యక డయ్యె - సత్సాగహ ముచ్చైస్థితి
నున్నతటి నే నితనిమరికన్బున విడికితి - కే మొంకొనల మయ్యాయివనివర్త
నంబులు నిర్ణయించుచు నాతనివరినామములం దగ్గలంబుగాఁ జవులుకుడుచు
చుంటిమి - నాటి మా యాహారచర్చలు పైతి మెంతయు కుచించుచుండె - నం
దొకఁడని చేదుకాదయ్యెం - గాని చవులం దగిలి యిట్లు లోతులోతులకుం
జారుట లగుకాదని యే నవ్వల నెఱింగితి - శోగిరముం గొంట మేనివిల్పునకుఁగాని
నాల్క - నలరింపఁగాదు నాఁడను - సర్వేంద్రియములుం దనువును దనుద్వారమున
నాత్మదర్శనము నర్థించి శ్రమించునేని యానాఁ డవి స్వాభావికరూపమ్యువంది
తమకర్తవ్యముం జక్కఁదీర్చుననివక్కాఁగింతు - నిట్టిస్వాభావికతం బడయ నెంత
తరిచిన నది కత్తచేత కాఁజాల - దీయరయికట్లఁ బెక్కుమేనుల బలిసేయు
టక్కఱయైనను దాని కోహటింపం గాదు - కాని ౧౩

క. ఏ తెదురెక్కుచునున్నది, దారుణ మిది మెఱిపునోనితనువును నిల్పం
గోరికవడి మన మకటా!, దోరింతుము జంతుసంతతులఁ గర్కశతన్. ౧౪

క. కడుఁగడు నింద్యంబగు పో, కడ నీకొని తుట్టతుదకుఁ గాయము నాత్మన్
మడియించుకొందు మొకరుజ, నడఁనన్ గమకింప సిద్ధమగు వేటొకఁడున్. ౧౫

గీ. అవిర తేంద్రియసౌఖ్యంబు లనుభవింప, గడఁగి భోగించుబలిమిఁ గోల్పడుచునుండు
మిదియు సనిశంబు మనకంటెయెదుట జరుగు, గాని కన; మింతకంటె నక్కఱము
కలదె! ౧౬

౩. కస్తూరిదైత్యము

- క. కొమ్మకుఁ గత్తుఁబోయికి, ముమ్మాఱు కఠోరరోగములు తలకూడెన్
నమ్మిన మృజ్జలవైద్యము, నమ్మగువ కొనర్చి లగ్గు నందంగనితిన్. ౧
- క. ఆపడఁటి మొదటిపడకున్, జేపడె నత్యాగ్రహమ్ము చెలరేగుతఱిన్
నాపట్టు పరీక్షించుట, కాపద యిది కూర్చె వేలు పని నిలఁబడితిన్. ౨
- క. ఆవెలఁది మివలఁరక్త, సోవంబున ఒడలె నొకభిషజ్జుణి మిత్తుం
డీవెతకు శస్త్రవైద్యము, కావలయు నటంచు నాడు కఱపెను హితమున్. ౩
- క. ఎంతో చెప్పినమీఁదట, నింతికి నీకోలువచ్చె నీ కోయుటకున్
సంతతకోగార్తిం బడి, కాంత కడున్సుక్కి బక్కగా నపుడుండెన్. ౪
- ఆ. అగుటఁజేసి వైద్యుఁ డాపెకు మత్తుమం, దిడక కోతఁచేతయెల్ల నడిపె
నపుడు నొగులు తద్దయెనను గస్తూరి, ధైర్యమూర్తి యగుటఁ దాళుకొనియె. ౫
- క. అబ్బురమందితి నాబిడ, నిబ్బరముం జూచి కోత నిర్విఘ్నముగాఁ
బ్రబ్బె నుపచార మంతయు, నుబ్బుచు భిషజుండు నతనియోషయు సలిపెన్. ౬
- వ. ఈచికిత్స డర్బనుపురమ్మునందు జరిగె - నది సాగిన రెండుమూఁడునాళ్ళ కిఁడ
నిశ్చింతమై జోహోన్సుబద్దన కేగవచ్చునని వెజ్జు నాకు సెలవొసంగ నే నవ్వీడు
సేరితి. - గాని వెనువెంటన కస్తూరబాయిపరిస్థితి తృప్తికరము కాదని వార్త
వచ్చె - మఱియు ౭
- క. ఆకెకు మాంసరసాదుల, సీకున్నం గడవనేర మీగండము నీ
రీకొన్న నిత్తు నొడఁబడుఁ, డాఁకట్టకుఁ డంచు వైద్యుఁ డడిగెను నన్నున్. ౮
- ఆ. అనుమతింపనొల్ల నాయమకే హక్కు, గలదు దీని కౌను గా దనంగఁ
దగినతెల్వియున్న మగువక యీపల్కు, సెప్పి యెఱుఁగుఁ డాపె యొప్పుకొన్న. ౯
- క. అని వెజ్జున కేఁ దెల్పుడు, జనుడెం డిడమీర లేను జాలన చెప్పన్
వినరే నెప్పుడైత మీ, యనయమ్ము నడంపనేర నని వైద్యుఁ డనెన్. ౧౦
- క. అవార్త విన్నయంతవ, యే వెడలితి నింతిచెంత కెవసితి వెజ్జున్
ద్రావిందితి మాంసరసం, బావల మిమ్ముడిగినాడ నని యతఁ డనియెన్. ౧౧
- క. ఇంత కిరుంతువే యని, వంతం జాఱితి నతండు వైద్యమునం దా
వంతయు వెఱవక యిట్టి బ, వంతము సాగింతు; మెన్నివంకరదాహల్. ౧౨
- ఆ. తొక్కియైన రోగియిక్కట్టు దీర్చుట, కంగవింతు మిచట నవృతమునకు
విలువలేదు ధర్మవిధియిది మా కని, తెగివచించె గొండపగిది నిలిచె. ౧౩

- ఆ. అవుడు దిగులు కొగులు నందితిగాని యీ, వెళ్లు నేర్పకాడు వెలదివాడు
మెలతతోడ నేవసలిపి కన్నుకిం దో, పుడిసవాడు నగుట బాధయెల్ల. ౧౪
- క. పైచితిని గాని పై దృశ్యము, నాచందముదాని పోర్వనైతిని పుడ పెం
పై చచ్చుగాక కన్నుది, యీచెలి పలకన్న నెఱచి నీకొన నంటిక్. ౧౫
- క. నావుడు నగడుకాదుడు, మీ వేదాంతోపు లిచట మేకొన రుగ్గుల్
మావశమున నున్నంతకు, నేవస్తువునైన నిత్తు మితముు బడయన్. ౧౬
- క. ఇది నైద్యులపోకడ మీ, మది యిందుల కొప్పదేని మగువను గొనిపాం
డది యిల్లు నచ్చుచుండగ, నెద నొకచట్టు పానచ్చి యే నెటుమాతున్. ౧౭
- క. అనివల్లెఁగ; బదుపడి యీ, వనితం గొని యింటి కేగవలెనని మీరల్
పనుతురె యింటి నిసీ! య, ట్లను కట్టిడి కాడు పైద్యుఁడనెచ్చెలియున్. ౧౮
- న. మఱియు నతండు మీరు నా కాకసెప్ప కుందుడేని యోషినంతవట్టు మాజంట
కస్తూరిబాయి కెల్లయడిగంబులు నేయు - వెనుకదిగులు మాని మీ రిల్లునేర
వచ్చు - సామాన్యమగు నీవల్లు మీ కంకికార్యంబు కాదేని మీరు మీ
యిల్లాది విచళింపండి తరలింపఁ కరునని చెప్పకతప్పదనియె - నవుడు నాచెంతం
గల నాపిడ్డయు వెళ్లుమాట నీకొనఁడయ్యె - నంత నేను వసివాళ్ళవాలై జాలి
గూర్చు నర్థాంగిని డాసితి - నవు వామె కెట్టివేనటయేని రారాదని యెఱుం
గుదుఁ - గాని యీతిండిమార్పుం దేటవచుచుట పాడియని నమ్మి యామిష
చికిత్స కేమందు వన నాచె తనదిట్టతనంబు నావిమ్మరించుచు ౧౯
- ఆ. మాంసరసము నొల్ల మద్యంబు నొల్ల మత్, పూర్వజనన సుకృతపుంజ మధుర
ఫలముగాఁగ నేడు పడసిన మానవీ, కాయ మావిలంబు నేయనొల్ల. ౨౦
- క. నీచాన్నంబుల నిల్చిన, యాచెన్నటిమేను మోయ నాసక్తిపడన్
నీచేతులలోఁ జచ్చిన, నాచరితార్థత జగజ్జనస్తవ్య మగున్. ౨౧
- క. అనుటయు నామత మిటఁ గై, కొనఁ బనిలేదమ్మ నీకు గోరమ్ములలో
మనయెఱిగినహిందువు లీ, కొనరే పెక్కండు) పాలసుకూటికి నంటిక్. ౨౨
- గీ. ఎంతసెప్పిననేమి నాయంతి తనదు, పట్టువిడదయ్యె న న్నాసుపత్రినుండి
యాత్ర)మఱ్ఱోణికిం జేర్చుఁ డనియె నవుడు, డిల్లపడి నాదుడెందంబు జల్లుమనియె.
- క. తుదకుం దిరపడి మెలఁతం, గదలింపఁ దొడంగి వెజ్జకడకుం జని చే
రెద మింటికి నీక మాకున్, ముదల నొసంగుఁ డంటి వివయముగ్ధత వెలయన్. ౨౩
- క. అతఁడు నిప్పులుకక్కుచు, ఘాతుకమూర్ధవ్య! యిట్టి కపటినిలో
లోతు రెఱుంగనినతి కీ, నీతులు బాధింప సిగ్గు నెగయదె నీకున్. ౨౪

- క. ఏపాటి కందునకుచే, నోడవ యియబల దారి నొడుదుడుకులలో,
జాడము! కష్టానికి మర, కావత్తు ఘటిల్లవచ్చు నరయుము తాల్మిన్. ౨౬
- క. పల దీ మాకయోగము నా, పలుకు నిన్వినవేని తగినఫల మది యొదవున్
సెలయంబు కాలునవ్వడు, జలమునకున్ బావిదీయ శ్రమ తిత్తయగున్. ౨౭
- ఆ. మాంశసార మొసంగ మైలేయ మీఁగ మీ, నొప్పకున్న రాతి యొక్కఁడేని
మద్దహమ్మునందు మగువను సెల్పు నా, గుండె చాడనచుఁ గొంకె దుదకు. ౨౮
- వ. పడఁపడి డోలీమున్నగు నాశనంబులతో నైదాటుగురు పొగబంకికడకు రా
పలయునని మున్నందు వెన్నునకు వాస్తవంపి కన్నూరి నొకనరశకటంబు నెక్కించి
ఘామశకటఘట్టంబునకు వెడలితి - నది కడుదప్పునం దుండెనపుడు వానయుం
గురియసాగె - నిట్టి దారుశావశ్యయం దమ్మగువయ నాకు ధైర్యమ్ము గఱపుచు
- క. నా కేమియు నలసట లే, దేకిడును రాడు మీరు హృదయస్థితి న
వ్యాకులీతంబు నొనర్చుడు, లోకేశుఁడు కలఁడు లగులున్ జగ్గు లిడన్. ౩౦
- వ. ఘట్టిమాట లాడి నన్ను విస్మితం గావించె - గేవలశల్యావశిష్ట యగునాపె నేన
ఘట్టవేదికం జేతులపై మోసితెచ్చి పెట్టియం జేర్చితి - ఫినిక్సునందు డోలీ
సిద్ధముగానుండె - గస్తూరి యలఁతంబడక యాశ్రమప్రవేశ మొనరించె-నంత ౩౧
- క. జలవైద్యమ సాగించితి, మెలమెల్లన కోలుకొనియె మెలఁతుక; చింతల్
తోలఁగె గదా యనుకొంటిని, వెలఁదిన్ బ్రదికించుకొన్నవీరుఁడ నైతిన్. ౩౨
- క. ఆమిషము నంటరా దను, మామొండితనం జెఱంగి మము సవరింపన్
స్వామి యొకఁ డపుడు కరుణా, ధాముం డయి మావసించుధరణికి వచ్చెన్. ౩౩
- క. పలలంబు దింట తగునని, పలుకుచు మనుధర్మశాస్త్ర పంక్తులు చదివె
జెలికడఁ దగ వీనుడు లని, తెలిసియు వాకువ్వనిచ్చితిని వినయమునన్. ౩౪
- గీ. మనువుప లేమిలోద్వడు మాంశ ముచిత, భోజనం బనిచెప్పి నాబుద్ధి మార్ప
మున్నెకంటిమనుస్మృతినున్న తెఱఁగు, నదియఁబ్రక్షిప్తమనికొందఱనుటవింటి. ౩౫
- క. ప్రక్షిప్తము కాకున్నను, భక్షణ మిదిపాత్ర మిది యపాత్రం బని సెం
వీక్షించి నిర్ణయింపఁగ, దక్షిండను నే నిటన్ స్వతంత్రుఁడ నందున్. ౩౬
- వ. కస్తూరిబాయి చదువునందె లెఱుంగనిజేల - విత్తవికామహ పరిపాలితంబగు
నాచరణంబ యామెకుఁ బరిగ్రాహ్యము - నిశ్చలంబగు నాపెవిశ్వాస మెవ్వరుం
దాటుమాటునేయఁ జాలరు - కాన నామె యామస్కరిం జూచి ౩౭
- ఆ. ఎన్నినాళ్లు మీర లెంతజోధించిన, బల మాశ్రయించి బ్రదుకనొల్ల
దయదలంచి నన్ను, దలయేధుపాల్చేయ, కొండుకెఱువ సాగు టావ్వు ననియె. ౩౮

౨౯ ఇంటి సత్త్వ గ్రహము

వ. పేయతోమృన్నాట యేనిమిదవయేట మొట్టమొదలుగాఁ జెఱనాటకాచరంబు
నాపాలి దాయె - నందు బందాలు తలఁదాల్చుకొనిన కట్టడలం బరికింప నయ్యవి
సంయమి యగువాఁ డిచ్చమైఁ బొటింపవలసిన కట్టువాఁడలం బురుడించునని
యెఱిగితి - నేటులన

క. ఏ నెఱ్ఱలఁ దోలుతఱిన్, బోనము పెట్టెదను నల్ల వాడమానికిన్
దేని నొసంగ నుప్పిడి, నా నేర్తును కూల లవలుఁగల యశికారుల్.

ఆ. ఉన్నఁజేచ్చి కూర నువ్వుడు సంబారు, కార మిండు దానఁగలిపికొందు
మనుడు మీరు విందు లారగింపఁగ వచ్చి, నాకె యనుచు నెఱ నన్నుఁ బలికె.

క. వలసిన లవణము నిత్తుము, కలిపికొనుడు కూరిలందుఁ; గారములేమిన్
దొలంగడు తిన్నన యనియుం, బలికెను మద కించుకంత వాకముమార్చెన్.

క. ఉన్నం గారము లేమిడి, యొప్పుగు సంయమికే గాని యొకఁ డాజ్ఞయిడన్
దప్పసివచ్చెయై నేమము, నొప్పుకొనుటఁజేసి వాసియొదవదు లవమున్.

గీ. వలచి పాటించునియమందె నలము నించుఁ, గానఁ జెప్పివీసంతన కమలమిత్రుఁ
డస్తగిడి జేరుటకుముందె యారగింప, మొదలుకొంటిని దేసెను ముట్టనైతి.

వ. నేడు నా కీనిర్ణయంబులు రెండును సాజంబు లాయె - నవుడు లవణముం దిన
కుంట లెస్స యనియు, దుర్బలులు పప్పునుపైత ముజగింపఁదగు ననియుఁ గొన్ని
గ్రంథములుఁ దెలిసికొంటి - గాని నాకంతయుం బ్రయములగు నీరెండుపదార్థ
ముల నానాఁడు విడువఁజాలనైతి - నిటుండ

గీ. గతితరోగమృక్రమృతఁ దిరుగఁజెట్టె, సాయపడదయ్యె నవుడు నా జలచికిత్స
యప్పుఁ బప్పును వర్జించు టుర వటంచు, మెలఁతకుం జెప్పితిని గాని మెచ్చదాయె.

ఆ. వైద్యుఁ డెవ్వఁడని వలదని నెప్పుచో, వీనిఁ దినుట మీరు మానఁగలరె
యేమిధర్మమయ్య! యిది యని యిల్లాలు, పంతగింప నాకు వంతయొదవె.

క. వెనువెంటన మ్రతేమము, వనితకు నెఱిగించునదను వచ్చెఁగదా యం
చెవలేని సంతసంబును, గనఁగలిగి నవుడు వెలుడుకకు నిట్లంటిన్.

క. ఓడదవు నీవు వెజ్జొకఁ, డాడం బనియేమి యిప్పుడె యావస్తువులన్
వీడితి నీనియముం బొక, యేడాది పరిగ్రహింతు నీ వెటులున్నన్.

వ. అనుటయుం గన్తూరి మిగులఁ బరితప్తయై స్వామీ! నాకప్పు మన్నింపుడు -
మీహృదయం బెఱింగివదావ నయ్య వాగ్దోషంబు గావించితి - నుప్పువప్పు లే

- విశ్వకర్మ - మిశ్రకర్మలు చువనంపాటింపుడు - నాదేన నింతపట్టుదల
పాటింపకు - దనివేడ నాపె చూశింప దొడంగి ౧౨
- క. పి కి కెంటివి వదలెనె, నాచలనియంతలగు కల్లుచు నీకున్
నానెల్లించు బాసచు, దోగిన నొడంబడ నెఱుంగుదువు నాతెఱుగున్. ౧౩
- క. నాకుచే మేలిడు నియ్యది, యాకట్టకు మింక నన్ను నబలా! యిపు డీ
పికోన్నకదికి నా యీ, పోకయు: దోడగును వగచు బూనకు మాత్యన్. ౧౪
- క. ఏ నిట్లుకల్గు: జెంకెల, లోనన్ సజిసన్నపెంకెలు గదయ్యా! మీ
చేనాడు పరులకల్గున, కౌనుటి కటంచు నెంతి యక్కడ వదలెన్. ౧౫
- వ. ఈమార్పు సత్కారహమున దొకపాలని నాతలంపు - నామనుగడం బాటిల్లి న
యుత్తమఘటనలం దిదియు నొక్కండుగా గుర్తింతు - దిండిమార్పునంజేసి
యొక లాఠిచేమమ్ముల నొండె గస్తూరిబాయి రోగవిముక్త యయ్యె - నుప్పు
వప్పులం దినమి నాయారోగ్యంబును బుట్టినందె - నిసరించినపదంపడి వీనిం దిన
వలయు నన్నకోర్కి నాయుల్లమునం బొడమదాయె - మజీయు నిప్పరివ ర్తనంబు
కతన నాకునింద్రియశాంతియు సంయమప్రీతియు విస్తరిల్లె - గాన వత్సరంబు కడ
చన్నను నిషేధంబు నట్ల యుంచితి - నిది దరిదాపు దశవర్షంబులు సాగె - నీ
నడుమ నీమలో నొక్కసారి యీనిగ్రహంబు చెడుటకును భారతదేశమ్ము చేరిన
పిదప దీనిం ద్యక్షించుటకును గలహేతువులు మున్ముందు తేటపడుతు - భోగు
లకుం గాక బ్రహ్మచారుల కీవస్తువులు తగవని పల్కాటలు సెప్పనోర్తు. ౧౬

*
* *

౩౦ సం య మ ము

- క. ఇంతకుమును కస్తూరీ, కాంతను బ్రాపించుతెగులు కారణముగ నొ
క్కింత మదంధస్సున సవ, రింత జరిగె నంచు వెలువరించినవాడన్. ౧
- క. నా తాల్చిన సంయామము, హేతువుగా గొన్నిమార్పు లేర్పడె ధర్మ
ప్రీతులు కొందఱు వ్రాసిన, వ్రాతలు గని నేడు పాలు వల దనుకొంటిన్. ౨
- గీ. ఎఱుగుదు న్దును దుగ్ధంబు మరగువాని, కింద్రియవికారములుతద్ద హెచ్చుననియు
మేనిచెనువునకుం బాలు లేనినాడు, కొదవ యావంతయేని చేకూర దనియు. ౩
- ఆ. బ్రహ్మవర్యదీక్ష బాటించునంతకు, బాల నుక్కబట్ట జాలనైతి
నలఱికర్జమా పయస్సున వైశంబ, వదలుకొంట యెట్టివారికేని. ౪
- ఆ. ఇందియాళి నోర్వ నీచాగ మెంతయు, వలయు పన్నబుద్ధి బలియువేళ
నాల నేలువార లాజంతంపుల నేచు, గతిని జాటువు స్తకములు డిగ్గె. ౫

వ. ఈరచనల యాగాములగుచ్చి కేలన్ జేకుతోఁ జర్చనల్పితి - నితనిచెల్పి నా
కనామాసమ్ముగా నబ్బె - నది యేర్పక్షనాఁ జితరాచవెచ్చముం జూచి యే
నదరిపోవువాడ - మామొదటిచేరికయందఁ యితిఁగు భర్తతత్త్వముంగూర్చి న
న్నడిగె నాటిచర్చలో బుద్ధభగవానుని యాదార్యము లెస్స కొనియాడంబడియె-
నదినుత మామైత్రి విరియజాగె - రానురా నస్మత్కార్యంబు లెల్ల నతని
కృత్యంబు లాయె - నేకాంగిగా నెలకుఁ బండ్రెండువందలయూకలు వెచ్చించు
నిచ్చెలికాఁడు చూటయిర్పడితోన యిలువీర్చుకొనకేర్చె - గారాగృహవాసమ్ము
వీడి యేను వచ్చినచెన్న నిద్రఁ మొకయింటచే యుండి యులతివెచ్చముతో
బ్రదుకుసాగించితిమి - మా కీక్షీరవిచార మాగాఁడ సంధిలై - నతఁ డప్పడు ౬

క. వా లింతచెట్టసర కని, తేలిసతరువాత వీని దిగిదాసెనగ జం
కేలా దుగ్ధము వదలిన, నేలోపము వచ్చు? నెచ్చెచ్చియని పల్కెన్, ౭

క. అక్కజపడి యే నాతని, వక్కణ మెచ్చితిఁ బయఁపు వదలితి మపుడే
యక్కభ ముగిసినపిమ్మట, మక్కువచేసితిమి పండ్లు మరగి నుఖంపన్. ౮

గీ. కటికిపేదలమై బ్రదుకంగివలయు, నన్న యాకాంత మాకుఁ జైకొన్నకతన
వేటుసెనగలాదిగఁ జెచ్చుచిలువలేని, బండ్లములదింట కలవాటుపడితి మపుడు. ౯

ఆ. టిగిరంపుమార్పు లుపవాసములు బ్రహ్మ, చర్మమునకు లగ్గఁజులుపుఁ గాని
యెడఁద కసటుగుంటవడువున నున్నంతె, వట్టు వట్టువారు వాసిగనరు. ౧౦

క. అపవిత్రమైన చిత్తం, బుపవాసముకతన శుద్ధిరొందదు భగవ
జ్జపమునఁ జర్చల నాతని, కృపాప్తి వది ధౌతమై రహిం గనఁ జాలున్. ౧౧

క. ఎడకున్ మేనికి బాంధవ, మది యెంతయుఁగలదు దుష్టమగు మానసముం
బాదిగొను దురన్నవాంఛలు, వదలపు భోగేచ్ఛ లనపవార్యము లగుచుకా. ౧౨

వ. ఆరగించుపదార్థములయు ననుభవించు భోగములయుం బ్రభావంబు చిత్తముపైఁ
బడుట తప్పదు - కాన నుపాసంబులును భోజనసంయామమును వలయునని
తలంతు - వికృతమైనమానసంబు శరీరేంద్రియములకు బానిసయగుంగాని వాని
బాలింపజాలదు - కావుటండేనియుఁ దిండిపట్ల నొకనేమంబు పరిగ్రాహ్యము
నాచుగు - నాతిండియు గిరిగరయై రజస్తమశ్శత్రువై యుంట యాపశ్యేకంబు.

చివరి పాఠము

౧. ధీరాదులు వదిలి సలా, హాసమున బ్రతుకువేళ యమమును బడయం
గోరి తనకుండ చూటయు, బారంభించితిని 'జేకు' బాసటగాగన్. ౧

౨. వైష్ణవకుటుంబమునః బుట్టువాడ నగుట, సంతతవ్రతనిరత మజ్జనని యగుటఁ
దొల్లి హరివాసవవ్రతాదులు భరించి, నాడఁగాని విశ్వాస మాఁగాడు సున్న. ౨

౩. నేడు బ్రహ్మచర్యవృత్తు నువ వస్త, మొదవునన్న బుద్ధి కుదిరియుంట
నియ్యకొంటిః బ్రహ్మః తేకాదనుల నీ, మొక్కదానిఁ గ్రోలు హక్కుతోడ. ౩

౪. నిరశనవ్రతం బిది మొదలుకొన్నయంతన శ్రావణమాసము వచ్చె - నపుడ
రంజానువర్షంబుచు నమకూడె - మాకుటుంబము వైష్ణవధర్మములోని దయ్య
శైవమును సైత మాదరించు - గాన నీశానాథుని దేను న క్తంబులకు
గడంగితి - నది సత్యాగ్రహంబు సాగుచున్నకాలము - కానఁ జెఱకేగినవారి
సంసారములు పెక్కు లాశ్రమమునందుండె-నందు నానామతంబులవారుం గలరు-
స్వధర్మరాధనసేయుచుం బరధర్మమునకుఁ దోడ్పడవలయునన్న యాశ్రమనియమ
మొక్కందు కలదు-కాన రంజానుపాసములు పాటించుటని ముసల్మానులకుట్టల
కుత్సాహంబు నొడవించితి - వారు నాపల్కు మన్నింప హిందూక్షైస్తవులు
వీరిమాటటితిండి వండి యీజాగిరి - దీనఁ బరస్పరానురాగ మతిశయించె - నుప
వాసమహిమ మెల్లరకుం దెల్లయయ్యె - మఱియు

౫. ఆశ్రమంబునఁ దిరవడివట్టివారి, కూటికిం గట్టుపాటులు కొన్నియుంట
నాఁకపెట్టక నాపన్న నాదరించి, యెల్ల వారును డిగఁదాగి రెఱచితిండి. ౫

౬. రంజానువందుసైతము, నంజాడుదెస కింతచనక వలగక మలకల్
మంజులతం జూపిరి నను, రంజించిరి వీరి మది మఱాక నుతింతున్. ౬

౭. తుచులూచు వంటకమ్ముల, నుచితమ్ములఁ దీర్చి వీరి కొసలగుచు మైత్రీన్
బ్రతుకొంది హైందవార్భక, నిచయం బాఁగాడు నాకు నివ్వెఱగూర్చెన్. ౭

౮. నా పోతలను నాపవ స్తముంగూర్చి సెప్పుచుం జెప్పుచు నిచ్చమై విషయాంతరంబు
నావిష్కరించితి - నింపితంబగు నియ్యదంతము నిచటన పేర్కొంట తగు - నగు
నని కావించు నా యెల్ల చేతల కనుయాయులం గొందఱ గడించుకొంట నా కల
వాటు - నేటిపహులకు లుపవాసాదు రెఱుంగరు - కాన నేదో పండువు నెవ
మ్మున వారి నాదారికిం జేర్చితి - నిట్లాశ్రమంబున సంయామలక్షణం బేర్పడ
దొడంగ - నందలివారు ముమ్మునకరించుచు భక్తులకు నొంటికుడుపులకు మెల్ల

మెల్ల న ప్రియపడంజాగిరి - వీనికతన వారికిం జేకుజినమే లిట్టిదని గట్టిగా నుడువం
జాలఁ - గాని నాకు సంయమశక్తియు నారోగ్యముం గుడిరె - నిప్పులు లెల్ల
రకుం బాగునొడవించుచని తలంపలేర - కేలయన

క. మన సింహియ విజయముదెస, ననురక్తిం బై నవాఁడ యనశవక్షిత్త
పనిసేయుఁగాని కేవల, తనూపవాసమున విషయివర్జం బఱుచే.

శ్లో. “విషయా వినివర్తంతే, నిరాహారస్య దేహినః
రసవర్జం రహిత్యస్య, పరం దృష్ట్యా నివర్తతే.”

ప. అను గీతాశ్లోక మిచట విచార్యంబగు - నిం దియ దమనము వలచువాని కుపవా
నాదినియమముల్లు వలయు - గాని మేనితోపాటు చిత్తంబు పస్తుండ జేసి దాన
లగులేమియకాక యెగ్గునెతము వాటిల్లు నచట యొప్పు.

* *

౩౨ ఆ య్య వా రు

ఆ. చదువుకేర్పడఁన శాశ్వత బాలిక, లాశమమూఁడ జెక్కు రమరియుంట
నచటఁ బిత్తిపదముచుండున్నవాఁడ కే, నగుట పిరిలెస్స యరయవలసె.

గీ. అయ్యవారిని రావింప నాశ్రమమున, కేమిసంపత్తికల? దది యెట్టులున్న
నేటివిద్యావిధానంబు నేర్పు తెలివి, నాకు సంతృప్తిజనకంబు గాకపోయె.

ప. కాని సముచితవిద్య నాయనుభూతిలోనిది కాదయ్యె - చిత్తులు తగువారై
కుఱు దిద్దుదురే నదియ యాదర్శవిద్యావిధానంబు నాఁడను - నిందేని బాహిరం
బగు తోడ్పాటు కొంతవలయు - గాని యిబిడ్డలు పిన్నటనాఁటినుండియు
నాదండలేమియకాక భిన్నభిన్నమతములలో వేటువేటు సంస్కృతులలోఁ బైకి
వచ్చిరి - వీరికి నాజనకస్థాన మెంతయుపకరించు! - విద్యా బోధనమునఁ జిత్త
సంస్కారము ముఖ్యమని నాతలంపు - దీని నేయీడులో నేయలవాటులలో నున్న
వారికేనిం గఱపుట సుకరంబ - దీనికి సద్వర్తన మాధార-మియఁదగువు గట్టిదెన
నితరాంశము లక్కఱయైనపు డనాయాసవేద్యంబు లగు - గాన సర్వదా యే
నీబుడుతలలో నప్పంబలె మెలంగుచుంటి - వెండియు

ఆ. శబ్దమిది నెఱిగి చక్కఁ బఠించుట, వ్రాయుటయును గొంతవలయు గావ
దీని నేర్పుపొంటి దేశాయి కేలను, బేకు లొప్పుకొని పేర్పినింపి.

గీ. చదువునము దోడు దేహశిక్షణము గఱపు, లక్కఱయకాని మలమెత్తుటదితోడంగి
నంటకమ్ములు సవరింపవలకు మేమ, కర్తలము కావ వేఱ యీశస్వ మేల.

- క. ఫలవృక్షము లెచ్చెడియు, గల వాశ్రమభూమి వీనికర్జము పూనన్
వలయులగు నేవకులు లే, రెలమిన్ మాపిన్న పెద్దలే దిద్దవలెన్. ౬
- ఆ. మాతృతనము చేచ్చి కేలను పాటలు, పాడుచుం గడల్పు బాడుపాడు
చెట్టుచెట్టుకడకు జనచిన్న కాల్యలు, త్రవ్వ నేతమెత్తు నొవ్వలేక. ౭
- ఆ. పనికిరానిచెట్లు పడగొట్టి తోడుగుల, నీడ్చుచుందు పిన్న లూడ్చుచుందు
కేళ్లువాటి నాగుమ్మకు మడవలు, మాడ్చుచుందు బోదె తీర్చుచుందు. ౮
- క. పిడితాళ వోలె జటులెల, యొడళ్లు నానాడు బిగియుచుండెను దీనన్
బడిలో వెండియు వేసట, పడయం బనిలేకపోయె బసివారలకున్. ౯
- ఆ. తోటపనియుంటగరగరతోయముంట, మడుగుచెమ్మెరయుంట నెమ్మదియునుంట
దిండి కొకనేమ ముంట నేతెగులులేక, మనిరి సంతృప్తిగని రాశ్రమమునవారు. ౧౦
- క. ఒక్కొక్కతటిఁ గొందఱు పని, తక్కుదు రర్భకులు కొంటెతనములు చూపన్
నిక్కుదు రై నను మెల్ల న. చొక్కుచు సవరించినాడ నొవ్వక వీరిన్. ౧౧
- క. ఏదేని చేతిపని యొక, డాదరువుగ నుంట వలయునని బిడ్డలకున్
బాడువులు కుట్టుచందము, లేచెల్పితి బేకునేర్చె నీకళ నాకున్. ౧౨
- గీ. అతడు వడ్రింగమును నేర్చె నర్భకులకు, గజపె నొకరుండు పాకప్రకార మెల్లఁ
బాప లేనాఁడు దలఁపనిపనులు నేర్చి, తెలివునందిరి నాకును దృష్టివొడమె. ౧౩
- క. తనచేయనికర్జము కు, ట్టనికిన్ దేశికుడు చెప్పరా దనుచటం
బానిరించితి మట్లగుటన్, నినువారినవేడ్క బనులునేర్పిరి శిష్యుల్. ౧౪

* * *

౩౩ అక్షరజ్ఞానము

- ఆ. చేతిపనులు కొన్ని చిన్నలకున్ మప్పి, వాసిగంటిఁ గాని బాసనేర్చ
మిగుల నిడుమవడితిఁ దగుశక్తిలేక వి, శ్రాంతిలేక కరణసమితిలేక. ౧
- ఆ. పనులు రెండుజాలు పనిచేసిచేసి వే, సారి విరతినందఁ గోరువేళఁ
జదువు నెప్పవలయు సందడిగావించు, నిదుర నాచవలయు నెఱి వెల్పార్చి. ౨
- మ. బాలురకు వారితల్లిబాసయంద చదువు నెప్పవలయు ననునేమంబు మాకుఁ
గలదు - కావ నుర్దూ హిందీ ఘూర్బరీ తమిళములు బాశములు నెప్పాచు హిందీ
యంగ్లీషుల సాధారణభాషలుగా నేర్చుచుంటిమి - హిందీ గుజ్జరిబాసలవారికి
సంస్కృతము సైతము బోధించితిమి - చరిత్ర గణిత భూగోళవిషయము లెల్లర
కుపదేశించు బడుచుండ - నుర్దూ తమిళములు గజపుట నాపాలిపని యయ్యె -
నేనీ రెండుబాసల నోడలలో జెలుసాలలో నిందించుక నేర్పితి - ఘూర్బరీ
సంస్కృతము లున్నతపాళాళలో బదివడి - నా పాండిత్యము తీవ్రతంబుల కాని

- గీ. దేశభాషలపై నాకుఁ దీపియుంటఁ, బాతములు సెప్పుచేర్పు నాపాలి దగుట
శిష్యు లేమియు నెఱుంగనిచిన్న లగుట, సాధువులు నౌట నాబండ్లి సాగిపోయె. ౪
- క. చట్టులకడ నాయెఱుంగమి, నెట్టెట్టో మఱువునేయ కిది రాదనుచున్
బట్టబదులుచేసితిఁ గ, న్నట్టిద బోధించి వాఁడె యాదృతిఁ గంటిన్. ౫
- గీ. కుఱ్ఱలకుఁ దద్దయుండెట్ట కూరఁజేయ, సోమతనంబు నడఁగింపఁ జూచినాఁడ
నానపడి పాత్తముల్ తమయంతః దామ, చదువుకొనునట్లు దిద్దితి శాబకులను. ౬
- క. వలయుం బతనీయము లను, కలకల మెల్లెడల మొరయుఁ గానీ! చదువున్
నలచెడివానికి నొజ్జయ, వెలగలపాత్యం బటంచు వినుపగచోర్తుక్. ౭
- క. నామొజ్జ పుస్తకమ్ముల, సాయగబున నేర్పినట్టిచదువున ముక్కా
లేయెడలో చనె విడిగా, నేయది బోధించె దాని నిచ్చుడున్ మఱవన్. ౮
- గీ. నేత్రమున బాలకులు నేర్పునేర్పికంటె, శ్రోత్రమున లెస్సయెఱుక నేర్పుటయథార్థ
మగుటఁబతనీయపుష్ట మెయ్యదియనాడు, చదువదామూలమాపముఘాత్రజనము.
- క. నానావిధపాత్యంబుల, నే నిందించుక వఱించి యిందలిసారం
బానాఁడు నామఁలక్కడఁ, కూనల కందించి తెలిపికూరుటఁ గంటిన్. ౧౦
- క. విన్నది విన్నట్టులు నా, నట్టిధి వివరింతుగాని చదివినదానిన్
దిన్నగి వక్కాణింపను, పిన్నులు మది నిల్వ విట్లుకెనఁచినవిద్యల్. ౧౧
- ఆ. అలతలేనిపూట నాడుచుం బాడుచు, సరస్వతీతి నేను గఱపుమాట
వీను లొగ్గియొగ్గి విందు కాచిత్యమ్ము, నెఱిగి మురియుచుండు చిటుతవాండ్రు.

౩౪ ఆ త్మ శిక్ష

- గీ. కడతమై నాశ్రమస్థులౌ బుధులవాండ్ర, మేనికిని డెందమున కింత మెఱుగుపెట్టు
జాలితినిగాని యాత్మకు మేలివెల్లు, చేకుటంజేయ మిగుల నోలాకుపడితి. ౧
- క. తనపాటించెడిమత మే, మనిఁలక్కఁ దదీయత త్వ మది యెది యంచున్
మనుజుండు తరిచి సత్యము, గనవలయుంగాను గొండికల కీతెలివన్. ౨
- వ. నాయెఱింగినంతకటపుటంజేసి వారు తమతమధర్మంబులపట్ల సామాన్యజ్ఞాన మూర్ఛి
చిరి - కాని యిది మానసికశిక్షయం దొకపాల యని నాతలంపు - మఱి మేలివడక
నలవరించుటయు నీశ్వరత త్వ మెఱిగించుటయు నాత్మజ్ఞాన మాపాదించుటయు
నాత్మశిక్ష నాఁజనునియ్యెఱుకువ నొదవంపఁ బెద్దలు కుఱ్ఱల కెంతయుం దోడ్పడ
వలయునీ తెలివితక్కఁ దత్కెల్ల తెలుపులుం గొఱగానవనియుఁ బైకె చ్చెవివ్వదాయ

కంటే అదియు నామాశయంబు - సన్నసిందిననాడ మానవున కాత్మజ్ఞాన మేర్పడును. కొండ పండును - కాశ తుల్యమాశ్రమంబుదనుక నెవ్వఁ డీయఁము. అప్పుడదికొండువచ్చుగా నుండు నతఁడు వీనిం గనలేనివాఁ డగుటయతాక రెండవ కొండొకతనంబు నాఁ దనక కనుకాజనకంబగు వార్తకమునం జక్కి నేలకు వ్రేగగు నంట సముచితంబు - నెండియు నాత్మకేమోవిభాన మెద్దయని యెంచియెంచి తొలుత పల్లం గుఱ్ఱులచే భజనచేయించితి - శీతీకచనలు వారికి వినిపించితిఁ - గాని నా కీషణంబు పంత్రిప్పి నొసంగదయ్యె.

3

క. పుస్తకముకతన నాత్మిక, శస్త్రోన్నతి సంతరింపఁ జాలఁడు గురుఁ డన్
వాస్తవ మెఱిగితిఁ గుఱ్ఱుల, సేస్తము నా కనుచినంబు నెగడినకొలఁదిన్.

౪

క. నిజవర్తనమున శిష్యు, ప్రజమున కీశిక్ష నొసంగవలయును గురుఁ డా
ప్రజ దప్పుల నున్నను దా, నజప్రజాగర్య మండనగు శీలమునన్.

౫

క. సాశీల్యనిధానం బగు, దేశకుఁ డేదీపులందుఁ దిరుగుచునున్నన్
దా శిష్యుల కాత్మబల, ప్రాశస్త్యము పంచి సాయపడనోర్పు నిటన్.

౬

క. ఇసుమంతయు జంకక యే, నసత్యముల నాడుతటి మ దంతేవాసుల్
వపపడుదురె సూన్యతమున, కసాధువులశిష్యు లెట్టులగుదురు సాధుల్.

౭

వ. దీనంజేసి నాశన్నిధినుండు యవతీయువలమోగిల నేన యొక పదారపాశముగాఁ
బరిణామ మండవలయు ననుసత్యం బెఱింగితి - నిందు మచ్చాత్ములే నాకొజ్జలెరి -
వీరికొఱకేని యే నచ్చశీలుండనై నాసాజన్యముం బరిరక్షించు కొంట యావశ్య
కంబని కంటి - నీటాలుస్తాయి యాశ్రమంబునఁ బాటించిన మదీయముల్లులు నానా
విధనిగ్రహమ్ము లీశిష్యు లొనరించినయుక్తతి న్మఱవడాలవు - మఱియునిందు

క. అల్లరి కాచార్యుండగు, పిల్లఁడు కలఁ డొకఁడు సాటిపిన్నల నెపుడున్
గిల్లి తగవాడు నాతఁడు, కల్లలకుం బుట్టినిల్లుగా మనుచుండున్.

౮

ఆ. ఎంతవారివైన నెదిరించునాతఁ డొ, క్కపు డొనర్చె బెద్దయాగడంబు
కుఱ్ఱవాండ్రొట్ల గోపం బెఱుంగని, నాకు నాడు కడిదికాడ రేఁగె.

౧౦

క. అతనిం గదిపిడి గఱదఱు, శతములు సెప్పితిని గాని సరిపడఁ డయ్యెన్
జతురతయ్యాపి ననుం దన, మతకంబున కగ్గపఱుప మార్గము లరసెన్.

౧౧

క. ఏచివకిన్నుకు లోపడి, వైచితి నొకకట్టదెబ్బ వానికరముపై
నీచేతలోన నాకు నాహా! చే యవనేల యెల్లయొడలును వడఁకెన్.

౧౨

క. నా కంపనగతి యంతయు, నాకుఱ్ఱుడఁ జూచియుండు నతఁ డంతఁ గడున్
శోకించుచు ని న్నేచిడు, వాకుఱ్ఱ గరుసెప్పుడుని, నిన్న మతమెఱసెన్.

౧౩

- ఆ. అతడు బలిసి పిన్నయాభాతు కైవడి, నుండె కొకటి వేయ రెండు కొట్టె
గలదు కాని నన్ను నలమినయలమట, కన్నయంత నతనితెన్ను మాటె. ౧౪
- క. అతఁ డవ్వల నా కవిధే, యత మావంశ కాని నాని నవ్విధి నుదా
మాతుఁడేత నింతనట్టును, నెతపాలగుచుందు సిగ్గునెవర గిందురే. ౧౫
- ఆ. అతనిగొట్టి యశ్శుదాత్మోన్నతిం గాక, మాషివాంశ నా వశ్యత్వముఁ
బిన్న వాండ్రఁ బట్టిపీడించి విద్యలు, గజపు లేవకేసి గానిచేత. ౧౬
- వ. నా యెల్ల ఒదుకులో నొక్కమాట నాదిక్ష్ కొకని మొత్తికిఁ - గాన నేం జా
నినాన్యై న్నలు లగుడంబునం దజచులు యుచితంబని యింనుక మాటజిల్లచేర
నైతి - నిష్పనికి మూలంబు రోషము - మోగుట యుక్తము - కాన నిది తంతివృ
మెల్లగు? - నిష్పట్లఁ బరితాపముం, ఒకటింతుటయ నాశిఫి - కాని దానితోపాటు
దండనముపైత మీకొని యవరాధి నైతి - బలివాండ్రె కాత్మజ్ఞాన మొదనింపఁ
గడంగి యేన యిట్లుదాని నాన్దింనుకొంటి. ౧౭

*
* *

౩౫ స ద స ద్వి గ ము

- ఆ. ఆశ్రమార్చియందు నవగడంబుల కల, వామనక్ష పుష్టవాంఛ, నుంట
వారితోడ మత్కుమారులు మూగురు, సందుకొంట బెను సైడడాయె. ౧
- క. ఆ కొంటెమూక వెన్నడి, మీ కొడుకులు తిరుగ నెట్టి మే లొడగూడున్
బోకిరిబిడ్డలు వీరుం, గాకుందురె యంచు హితముగఱపెను నాకున్. ౨
- వ. వడంపడి యే సమ్మితుని గని ౩
- క. ఆ పిల్లల నా పిల్లల, నేవగిదిన్ వింగడింతు నిరువాగుల కే
నే పూటకావ నైతిని, నా పిల్పున వారువచ్చినా రిచ్చటికిన్. ౪
- క. వా రింద నిల్వవలయును, వారలతోడన చరింపవలె నా సుతులున్
వీరికడ మంచియుండిన, వారికి నది యేలపట్టువడదో చెప్పమా. ౫
- ఆ. వారికంటె గొప్పవారు మీరంచు నా, విన్నవాండ్ర కిప్పుడె భిన్నభావ
మడరఁజేత యు క్తమందువా యిది వీర, లెఱిగి దేని చెమడు రింతనిడము. ౬
- క. ఆ సంస్కర్ముకతవన్, నా సుతు లిదిదోష మిదిగుణం బనుచు నిరా
యాసంబువఁ బెలియంగల, రాసింపఁగఁదగిన శిక్షయగు నియ్యదియన్. ౭
- క. అటుగాక దీన నేపం, కట మొదవివ పైఁడుగాని కటకరినై నే
డిటనుండి వారిఁ దరలిం, చుట కింతయు నియ్యకోలు చూడగదాచన్. ౮

వ. ఇట్లుచేసి నతడు నిరుత్తరుడయ్యెను - నవ్వల నగ్గడునువాండ్రతోడి నెయ్యంబు నంజేసి నాకొడుకుల కట్టిచెట్టయు గల్గిమియకాక లగ్గునైతే మాపాదిలైనని చెప్ప నొత్తు - మీరే కేము దొడ్డవారమున్న యహంత యావంతయే నేర్పడ్డ నది యీచెలికారంబుకతన మటుమాయ మాయె - దల్లిదండ్రులు కనుగల్గి యుందుర యేని చిడ్డలు చెడ్డవారిం గూడిమాడియుంటఁ గొఱగాములపాలు కారని యీ యనుభూతివలనఁ గంటి - నానాప్రకృతుల బాలికాబాలకుల నొక్కయెడన నిల్పి చదివించుట పితరులయు నొజ్జలయు మెలంకువ కొకయొరగల్గు - మీరి కిప్పట్ల వేయకన్నులుంట వలయు నందు.

* *

౩౬ పాఠ్య యత్నితము

౧. బాలికాబాలకుల మేలిబాట నునిచి, విద్దియలునేర్పి చక్కఁగా దిద్దుటన్న సంతలంతలతోఁ దీరునట్టిచేత, కాదటం చనుభూతిమై గన్నవాడ.

వ. ఏను మీరి కాచార్యుడనై పాలకుడనై యున్ననాడు మీరెందములం జొర వలయు - నాఁగాములం బాల్గొనదగు - జీవనమర్థములం దేటతెల్ల గావింపఁ జనుఁగ్రోళ్ళువాఱు జవ్వనంపుటలల మేలిబాటలం బరఁగింపనగునది యట్లుండె - సత్యాగ్రహము కొందఱు బందిగమువీడి వచ్చినపదంపడి టాలుస్తాయ యాశ్ర మంబున జనసంఖ్య తగ్గె - నున్నవారిలోఁ బెక్కురు ఫినిక్సువా రగుట వారి నచటి కంపి యేను జోహాన్సుబర్దనం దుంటి - న య్యవసరంబున

గీ. ఆశ్రమంబునవా రిద్ద అక్కటా!భ, యంకరంబగు పతనంబు నంది రన్న వార్త చెవిపోత నామేను వణకె గుండె, లదరె నది నాకు వ్రజప్రహర మయ్యె.

క. నాయత్తము సత్యాగ్రహ, మేయెడనే నడగిపోక యే విన్నతఱిన్ నాయుల్లం బీతల్లడ, మీయలజడిపె ల్లెఱుంగ దెరియదు నిట్టుల్.

క. ఎప్పుడోచెప్పెను గన్తురి, విపరీతము లిట్టి పుద్భవిలునని పెఱిల్ నెపమెంచక వమ్మిడి చం, దపుమానిసి నొటఁ దదితము విన్ననైతిన్.

గీ. కదలితి ఫినిక్సునకు జాలిఁ గదురఁజేయు, నాయవస్థను దెలిసికొన్నాడు బేకు మందు నీ వొంటిమై నేగవలదు నేను, వత్తు నీవెంట నని పట్టువట్టె నతడు.

క. పాలితులు నేయుచెట్టుకు, బాలకులున్ బాధ్యులన్న పాడిని గంటిన్ మాటక తద్దోషమునకు, జాలినశిక్షను భరింపడును ననుకొంటిన్.

వ. రాహులమునకుం జగిష్ట పాయత్నితము నేవ చేసికొన్ననాడు పతితులకు నావేద మయిం దమనేరంబును చేటుపడి వివేకబాధపువని తలంచి యేడునాళ్ళు నిట్లు నొల్లునెల పడేనుదివసములొండొండయి పోగింప దీక్షగొంటి - నపుడఁ జేసి

- గీ. నన్ను వారింప యత్నించినాడు గాని, వీనమేనియు నాపూన్ని- విడువనైతి
నవల నాతోశ్శుమార్గంబు నతడుమెచ్చి, పంతులించెను నాతోడఁ బస్తునెఱపఁ.
- క. ఆతని మధురాశయమున, కాలంకము సెప్పజాల కగుఁబూ మ్మంటిన్
నాతీ రీట్టులు మాటుట, చేతన్ జేతస్సు శాంతినేవధి యయ్యెన్. ౧౦
- క. నాగుండెల నల్లార్చెడి, వేంగంతయు సడలఁ దొలుత విరిసిన కోపో
ద్యేగం బల్ల న రూపఱ, నాగఃకర్తలదెసన్ దయాహ్రిడ నైతిన్. ౧౧
- ప. ఇదియంతయు దారియంద నిర్ణీతమయ్యె - నంత ఖనిక్కునం దడుగువెట్టి వలయు
వార్తల నెఱింగితి - నాపూనిన యుపాసమునంజేసి యందలివార్తెల్ల రల్లాడిరి -
కాని దాన వారినడవడి చక్కంబడె - దుమ్ముతినా నెంతబెడిదమో వారి కప్పు
డవగతంబాయె - విద్యార్థినీ విద్యార్థులతోడ నాకుంగలచెల్మి కడుంగడు గట్టి
పడియె - నియ్యవగడంబు జరిగిన వెనువెంటన యేతదనుబంధముగా వెండియుం
బదునాల్గునాళ్ళు పస్తుపూనవలసె - దాసిఫలం బే నపేక్షించినకంటె నుగ్గడువుగా
నొదవె - నైనను ౧౨
- ఆ. శిష్యులొచరించు చెట్టలకెల్ల ని, పుగిది నయ్యవారు పస్తులుంట
వలయునంచు నేను వాక్కువ్వఁ గాని యొ, కొక్క-తటి నుపాస మొదవునందు. ౧౩
- ప. ఢట్టి పా'యశ్చి త్తంబులపల్లఁ దగినపా'జ్ఞతయు నధికారంబును వలయు - మఱియు
గురుశిష్యుల కొంఠొరులదెన నిష్క-ళంకమగు ననురాగబంధము లేనితటి నుతే
వాని యెవర్పునేర మాచార్యునుల్లమున కార్తి నొదవింపనిపట్టునఁ జట్టున
కొజ్జె మన్నవలేనినాడు కావించు నుపాసము రీత్యయగుటయ కాక యొకప్పు
డపక్కతికిపైతము కారణంబగు - నీపస్తులయెడం గొండఱున శందియం బుండ
వచ్చు - గాని శిష్యునినేరమునం గొంత కాచార్యుండు ప్రతిభ వనుట పాడి. ౧౪
- క. ఈ నిరశనవ్రతంబును, బూనినయపు డేను డస్సిపోవక పనులన్
మానక చేసితిఁ జేయుట, లో నింతయు మందగతికి లోపడనైతిన్. ౧౫
- ఆ. ఒంటిపూటతిండి కొగ్గినతఱిఁ బండు, గాక వేటొకండు తాతనైతిఁ
బదియునాల్గునాళ్ల పస్తులోఁ గడపటి, కాల మీడ్వ గొంత కట్టపడితి. ౧౬
- ఆ. ఉపవసించువార లుదకంబు తద్దయుఁ గ్రోలవలయు నన్న గుట్టెఱుంగ
రామనామజపవిధా మహిమంజేసి, నాడు తెలిసికొన్నవాడఁ గాను. ౧౭
- ప. మఱియు నాకడ నొవ్వునోర్పు నేర్చియు వల్పుల - కాన నియ్యవ ప్తమునఁ
గ న్నిడుడిచితి - పప్పుడు నాకుత్తుక వట్టిపోయె - నొడలు పుష్పించె - మాట
విగుల్ల సడలె - గాని తుట్టుతుడిమియు రామాయనాచు లాలించితి - నాచోట్ల
మ్ములగు కమ్ములు వ్రాయించితి - గర్భంబులు గావించితి. ౧౮

౩౭ గో కు లుంగ ది యుట

- క. పదియుదొమ్మిదవదల, పదుగొల్లవయేట నిల్వబడియె నహింసా
సదనము మత్సత్యాగ్రహ, కడనం బది దక్షిణాఫ్రికాకారంగమునన్. ౧
- వ. అంత గోకులునిచ్చ ననుసరించి యిగ్లాండువలన మాతృదేశంబుచేర సమకట్టి
కస్తురితోడను బేకుతోడను సీమకుఁ బ్రమాణంబుసాగించి నొకాధికారు లొసం
గించ మేలిమేలిసౌకర్యముల ననుభవించుచుఁ గడలిపై నష్టాదశవాసరంబులు గడ
పితి - నిప్పుయనంబునం జాగినవిషయము లొండురెండు వక్తవ్యములు - కేలన్
బేకునకు మచ్చెఱచెదెన మక్కువ హెచ్చు నాడగు - నతనికడ నప్పు డేడుపొండ్ల
విల్పుగల దూరదర్శకయంత్ర మొక్క - డుండె - నేను దానిం బురస్కరించుకొని
- గీ. నెచ్చెలీ! నిజుపేదలనెఱిసి మనము, బ్రదుకుసాగింప నెన్నఁడో ప్రతిపూని
యింతవెలగల పనిముట్ల నిచ్చగింపఁ, జనునె యిదిలేమి నేలొటు సంభవించు ? ౩
- క. అనిపల్కుచుఁ బయనంబున, దినదిన మీచర్చ పెంచితిని దుద కొకనాఁ
డనుఁగుం గని మనకిట్టులు, పెనఁచున సంగిల్లఁజేయుబిన నిద్దానిన్. ౪
- క. మున్నీటి కొనుగడగదా, యన్నా ! యేమందు వంటి నతఁ డొననియెన్
గ్రన్నన విశరితిఁ గిటికీ, తెన్నున యంత్రంబు నంబుధిం గుమరుకొనన్. ౫
- ఆ. వలచి వాడుచున్నవస్తు వీక్షవడిఁ, జెడఁగదా యటన్నచింత సుంత
యెఱుంగఁడాయెఁ గేల నితనికి నా కిట్టి, యనుభవమ్ము లన్వహమ్ము ప్రిబ్బు. ౬
- క. ఇరువురమును సత్యమ్మును, మరగి బ్రదుకుచుంటి మిటిమన్దకతనన్
చిరచిరఁ గోపాదికములు, దురాశయమ్ములు నలంగి తొలగఁబాటున్. ౭
- వ. అయ్యవి పాయగిల్లనంతవట్టు నరుండు సత్యముం గనఁజాలఁ డందు-రాగద్వేషాదు
లున్నమానిసి యదారుడు కావచ్చు - గిల్ల లాడక పోవచ్చు - గాని యంత
మాత్రస్ వానికి శుద్ధసత్యంబు ప్రిప్యంబు కాదని విశ్వసింతు - దాని నభిలషించు
వాడు ద్వంద్వములవలనం దొలగియుంట పలయు - వెండియు
- ఆ. పస్తులుంట ముగిసి పదినాళ్ళు గడవక, ముంప కడలిపోక మొగియుకతన
నంజనట్టి దటుగ నావపై నటునిటు, దిరుగ మొదలుకొంటి దినదినమ్ము. ౮
- ఆ. డక్కు లేమిఁజేసి విక్కులలోఁ దీపు, తెక్కుడయ్యె నోడ నిట్లునడవ
సీమ పడుగుమోచి జీవరాజున కీ య, వడ్డ చెప్పికొంటి వైద్యమణికి. ౧౦
- గీ. అతడు కొన్నాళ్ళదిడుగర నందవేసి, గాళ్ళకుం జేటురాక నిక్కంబు యనియె
నవల జాగర్యపూని యల్పాల్పభక్తి, నల్లనల్లన గంటి నఘామయంబు. ౧౧

వ. ఆయ్యది యట్లుండె - మాయోడ మదీరా చేసినంతన మహాయుధము సిద్ధము
కానున్న దనువార్త మాచెవింబడె - సంగిలీకుకాల్వం బ్రేవేంచుతటి సమర
మారబడె మానావ యచట నెలిచిపోయె - సెటిలో దొంగదాసు లేర్పడుచుటం
జేసి మేము సాతాంధ్రులు చేరుట కొంకుచెండునాడు తిరిగియ్యె - నాగస్థ నాల్గవ
దివసమున నని సాగె - నాచవదిసమునం దేము సేమ నడుగుపెట్టితిమి. ౧౨

* *

౩౫ పోలిలో నా పాటలు

- సీ. అండ్లావసికి: జేసినంతన గోపాల, కృష్ణుఁ డనామయ శ్రీ: ౧ ౨
వలచి ప్రాన్నునకేగి తలకొన్న బెడిదంబు. జగడముకలన నచ్చటన చిక్కు
వడియున్నవాఁ డన్నవార్త నాలించి ని, ట్టూచ్చి సేమకు నగ్గురూత్తముండు
వచ్చుట కెన్నాఘృవట్టువో యీలోనఁ, గత్తవృమేమి యీకలనిపల్ల
- గీ. ధర్మ మెయ్యది నాకంచుఁ దలచి యచటి, భారతీయుల నందఱు జేరదీసి
సమరమునఁ దెల్ల వారికి శక్తికొలది, మనము సాయంబు గావించెజను నటంటి.
- ఆ. సమ్మతింపరైరి సభ్యు లాంధ్రయుల, నాదరింపుఁ డన్న నాదునుడికి
బానిసీండ్లు మనము ప్రభువులువార లా, దెనుకు సాయకడుట పొసంగ దనిరి. ౩
- క. జేసికి మూడినరాయిశి, బానిస తనమే లటంచు భావించి ఁరా
ధీనత నూడ్చుకొనం దగు, గాని యిదే మనిరి వాడకొశల మడరక. ౩
- వ. అప్పటి నానమ్మికంబట్టి వీరివాక్రచ్చువల్కు లేను లెస్సలని తలంప నోపనైతి -
మనుకును దెల్లవారికింగల వేటడము వెగ్గలంబని యేనెఱుంగుదుఁ - గాని మన
మింతతక్కువపాటునం బ్రుంగియుంటి మన్న తెలివి నా కానాడు లేదయ్యె -
వెల్లరాచటిక మించుక మంచిదనియు నందలిదొరలు కొందఱు చెట్టలనియు వారి
నర్మిలిబలిమింజేసి చక్కఁబఱువచ్చు పనియఁ దెల్లవారిలోడ్పాటున మనము
లగ్గువడయం దలతుమేని వీరికిం బాటిల్లినయిడుమం గడవఁబెట్టి యవ్వల మన
యిమ్ముడప్పుఁ దొలగించుకొంటు కర్ణంబనియు వప్పు డే నరయువాడ - నివుడు
వీరిదొరతనంబుదెస నాకు నిచ్చ యావంతయేని లేమి నిక్కంబు - నే డీయేలు
బడి కేను బాశుకానొల్ల - నా యప్పటితల్లిపోత లీచేసినచలికాండ కప్పటిక
పొటమరించె - నిట్టివారు నా తెన్నుమన్నింతురా? - యట్లయ్యె నాజ్ఞువదలక
- ఆ. బిగిసి తెల్ల వారి బెదరించి యెత్తుడు, పాలుచేసి మనవరాలు వడయఁ
గడగడగ్గ యదను గాదిది కయ్యంబు, నిలుచుదనుక నోర్మినిలవు మాయు. ౪
- క. మనసభ్యుత ఘనయూవియు, మనదూరపుజూపు నవుడు మహికిం దెలియక
మనయున్నతి నందకమును, మనయున్నతి నందనేర్తుమా యని యంటి. ౫

- ఆ. నన్ను మెచ్చువారు నామధేయముల, నొసగుఁ డంటి లెస్సయ్యెరయుఁ డంటి నెల్ల దెలవాఁ యెల్ల మతముల, వారిపేర్లు పెక్కు వచ్చిపడియె. 2
- చ. పదంపడి “స్వయంసేవకవృత్తి నూది బవరమ్మన గాయపడ్డబంటుల కూడెంబు నెఱవ నే మాయితంపడి యప్పనికిందగిన దిద్దుపాట్లు వడయ నుబలాటపడుచున్న వార”మని లాగు కూక్కునకుం దెలుప నతండు మమ్ముగొండాడి మాకొల్పున కియ్యకోలు చూపె - సంత మేటివెజ్జ కేంటలీచెంత నాటువారమ్ము లే మెను బండ్) మమ్మాయినవంత లెఱింగి తత్పరీక్షలో నెగ్గి కర్నల్ బేకరుకనుసన్నల ల్లడి నేర్పితి - మితండ్ మాకూటువకుం దళివాయి యయ్యె - వెండియు ౧
- క. ఏమూలఁగన్న నపు డా, నీమను రణకౌతుకంబు చిందుచునుండెన్ సేమము గలవారండఱు, సామునమర్మమ్ము లెఱుంగఁజాగిరి కడఁకన్. ౯
- ఆ. మేనిబెగువులేనిచానలు ముదుకండు, మాతృదేశభక్తి మల్లడింపఁ భార గాయపడ్డవారికి నొదనెడి, యుడుపు లేర్పరింపఁ దొడగి రెలమి. ౧౦
- క. అనిసేయు జోదులకు వల, సినదుస్తులు కుట్టి యొనఁగ సిద్ధపడియె లం డనునగరస్త్రిమండలి, తనరు సరోజినియు నం దుదాత్తపదమునన్. ౧౧
- గీ. కత్తిరించిన గుడ్డలకట్ట యొక్కఁ, డాపె నాపాలుచేసి మీ రోపినన్ని కుట్టిపంపుఁ డటంచు నన్గోరె నదియ, మొనటిదివసంబు మానెయ్యమునకు నెల్ల. ౧౨
- క. ఆయమ్మకోర్కి మెచ్చితి, నా యనుగుంజెలులఁ గూడి నాడెము వెలయన్ రేయం బవలుం బడి పలు, తోయమ్ములఁ దీర్పఁగంటి దురమునదుస్తుల్. ౧౩

* *

౩౯ ధర్మసందేహము

- గీ. తొడరునెడఁ దెల్లవారికిం దోడునిల్చి, నడుముగట్టిన నానేటివడత నెఱిగి యిది యహింసకు నగ్గమై బ్రదుకునీకుఁ, దగునొకో యని పోలక్కు తంతినంపె ౧
- గీ. మున్ను హిందూస్వరాజ్య మటన్న వేర, నా రచించినపాత్రములో రణంబు నీనడించితిఁ గాన నన్నిట్లు నెయ్యఁ, డెదిరె నిది తప్పదనియు నేనెంచుచుంటి. ౨
- వ. ఇలంబు కూడనిపనియని దక్షిణాఫ్రికామిత్రుల కేను బలముఱుం గఱవితినాపల్లు వారిమైకోలుం బడసె-వెండియుం దిట్టినవానిదిట్టక కొట్టినవానికొట్టక తాలిమిం జూపెదగు పనితలంచు నే నిద్ద జనికిం దారిసిల్లి ననాయ పారియాగాముల వనక యొకనికిం దోడగుట తగవెట్లుగ - నై పను బోయరుకయ్యంబునం దేను బునిసేత పోలక్కువకుం దెలియ - గాని పదంపడి నాచూపు మాపునందియొడవని యలంచు తలఁచె - బోయరుకయ్యంబునం దిట్ట కేవాడి నాకావకువయ్య కలియ

నా కీషనఃకువం బాలువెట్టె - నహింసాధర్మంబు నూది బ్రతుకంగోరువారు
పోతెంతపు దెసకుఁ జనరాదని యేను లెస్సయెఱుగుము - గాని ౩

క. ఎవ్వనికిని గర్తవ్యము, దివ్యియవలె నెల్లనాఁడు తెల్లమి కాఁబో
దివ్యిధి సత్కార్యకునకు, ఉవ్వలు నొవ్వలును గడవరానివ యందున్. ౪

వ. అహింసనా వ్యాపకంబగు నొకవస్తువు - మానవులు హింసాగుణం దగులుకొన్న
యజ్ఞులు - ప్రాణి ప్రాణిందిని మనుట తెల్లంబ - బాహిరం బగుచంపు గావింపక
జీవుం డొకనిముసమ్మేని నిలువంజాలఁడు - తిరునవ్వుడు త్రాగునెడఁ గూర్చుండు
తటి లేచుపల్ల నది యిది నానెల యెల్లబొద్దుల వలచియెండె వలవకయెండె
మానిసి యించించుక హింస యొనరించువాడ - యెవ్వఁ డీహింసనంబు సేయ
మికిఁ దంటాలువడు నెవ్వఁ డిట్టితలఁపునం గరఁగువడు నెవ్వండు చిఱుఁజీమకే
నెగ్గించఁ డతండ యహింసకుఁ బూజారి నాఁడగు - నతనియం దప్పసమ్ముగా
సంయమబుద్ధి వర్ధిలు - నక్కటికంబు పొంపిపోవు - గాని మేనుతా లైవ్వం
డును బాహ్యహింసవలన సర్వధా ముక్తుండు కాలేమి నిక్కంబ - యదియుం
గాక యహింసయం దదైవతభావన యిమిడియుండు - నెల్లజంతువు లొక్కండ
యగునే నొకటికావించుచెట్ట తక్కన్నిటిం బొరయు - నగుట న్మానిసికి హింస
యంటు తోపాడరానిది నాఁడను - గాన ౫

క. పదుగుండ్రను దా నొకఁడై, బ్రదుకునయం డొరులసేయుపాపమ్మునపా
లది మోయవలయు; నాతని, మది మడిగట్టుకొని యెంతమంచిగ నున్నన్. ౬

గీ. ఇట్టితటి రెండుమాగాను లేలువొరలు, పొగరుపొంగువఁ గలనికిం బూనివప్పు
డెవఁ డహింసారిరక్షవై యెసఁగు నాతఁ, డాపనలయును జగడంబు మాపవలయు.

క. అతఁ డీకరము దీర్చగఁ, జతురుఁడు గాఁడని చివ్వసాగించి నిజ
క్షీతికిన్ సకలార్వికి ను, న్నతి యేర్పడఁ జూడవలయు నానాశ్రమలన్. ౭

గీ. ఇంగిలీసువారి యెల్బుడికతన నా, బ్రదుకు నావిలాతిబ్రదుకు తెఱఁగు
చక్కఁజేయుకోర్కి నెక్కొనియుండె మ, న్మానసమునఁ జెక్కునాళ్ళదొట్టి. ౮

ఉ. ఏ నిపు డాంగ్లభూమి వసేయించి తదర్థ వస్త్రనికాలి మత్
ప్రాణము నేలుచుండ నిరపాయసుఖసితీ నందు మానిసిన్
గావఁ బటలు మయ్యది జగత్ పశుశయంబు ఘటించి హింసకుం
దానక వైసనాఁడు ననుఁ దాల్కొను దత్కలుమం బవార్యమై. ౯

వ. కావుటంజేసి యే నీదొరతపంపు తెండసిడ నుంటయు దీనిపొత్తు గంటయు నెక్కు
యని తలంతునేని హింసాజవకంబగు సమరంబు సేయంగాదని తెగఁగడి సన్నాహ
పల్క - వస్త్రైవతలే సత్కార్యహధర్మంబు నధిగమించి శాసనభక్త్యారంబు మోచి
చెఱసాల న్నెవడు టొప్పు - నొండేని చెవడువం బాలువదలి తత్కార్యంబు

- నేనం జను - మనకు: గయ్యంబు నాచుబల్లి లేమి తెల్లంబ - కాన దాన డిగు
టయ కర్తవ్యముని తేల్చుకొంటి - మఱియు ౧౧
- సీ. అన్ని శోశము ప్రియు హంపీరునెడ వాని, సుకము లందించుసేవకునిపట్ల:
గానంతయేని వింగడ మహింసకు లేమి, నిక్క; మక్కటికంబు నుక్కడంచి
ప్రజలపీఠలు తలచి బ్రద్దలుగావించి, పల్లియలం దోచు బందిపోటు
దొంగలకును వారి కంగమచ్చము లిచ్చి, వారిమూటలు మోసి వారిపుంజు
- సీ. కడుగుమూకకు భేదమ్ము కల్గ; యగుట, దురమునన్ దెబ్బదిన్నజోదులనపర్య
కియ్యకోల్చుమాపు సునునంటి కేలత్తన, గడనహింసా సముద్భవ త్కల్మషంబు.
- ఆ. మివుల మివుల నిల్లు మిక్కిలిపోలక్కు, తంతిరాకమున్న తపిచికొంటి
వచ్చినంత మగుడ నెచ్చెలికాండ్రోత్తో. దడవి రణమునంద తగవుగంటి. ౧౩
- క. ఇది కానిచేత యని నా, యెద నేయం బలుక; దప్పు డేబ్బడిపై నా
కొదవినబుడికి లోనై, కదనంబునపాలు గొంటిఁ గర్తవ్యముగన్. ౧౪
- వ. అగుటం దీసిపట్ల నా కావంతయేని యనుతాండంబు వొడమదయ్యె - నాయీ
తోవ నడువందగినదని యానాటి నెయ్యర కెల్లరకుం దనివిసంఘించుట దుశ్శకం
బని యేనెఱుంగుదు - నిది కడుంగడు సున్నితంబగు నంశంబు - దీన భిన్నభిన్నా
శయమ్ముల కెడముండు - గాన సహింసాధర్మనిష్ఠాతుల కుఱంగట నాహృద
యమ్ము నావిష్కరించుకొంటి - సత్యాగ్రహవలంబి యగువాఁ డాచారమునకుం
గాక తనతలంపునకు విలువ నీడగునందుం బొరపాటు కలదోయని త్రచ్చిత్రచ్చి
కంట వత్తినిడుకొని మెలగంజను - దోసంబు తెల్లమైనవెన్న - దానిం దలదాల్చి
పావిత్రమ్మునకుం గడంగవలయు. ౧౫

* *

౪౦ సత్యాగ్రహ లేకము

- ఆ. పాటితోడు లరసి బవరంబు నిచ్చగిం, చితిని గాని దైవగతి విరుద్ధ
మగుటజేసి దైహికావేశంబు నా, కబ్బదాయె నందు జబ్బుకతన. ౧
- వ. అట్టి చెట్టప్రొద్దనం దించుక సత్యాగ్రహ ప్రయోగంబును నా కక్కఱయయ్యె-
మాకు సామునేర్పుటయంద బేకరు పడవాలనియు, ద క్కన్నియెడల మా
దండున కేన చెద్ద ననియు నియ్యధికారి నాపూటకొచ్చుదవంబునన మాయెల్ల
పనులుం జేయింపవలయు ననియు మాతలంపు - కాని యితనితీరు నేఱుగానుంట
మాకు మున్నుండ కావంబు - నిది సోరాబజ్ పైఠాబులక వన్నదీసి
- క. అన్నా! కంటినే బేకరు, కన్నులు రెల్లకెత్తి వాణగా వచ్చి నతా
మన్నియపోకొక్క డిగు, చున్నా డితఁ; తోర్లనై యాద్యకు నిల్చున్. ౩

క. గోర్పుట్టుమీఁద రోకటి, నార్చినగతిఁ బిన్నవాండ్ర) నాంజ్ఞేయులఁ దా
నేచ్చి మనఁజే బ్రభుత్వము, తీర్పుటకుం బహుచు నేమితెజః గిది సెపుమా. ౪

క. అనుటయు దీనికి నలుకరి, బదియే మని చల్ల చల్ల పల్కుల పోక్ష
నినిచితి నాల్గఁ జలంకులఁ, దనచూపు న్మలఁజేయుతగతి గామిన్. ౫

క. నన్నుగని క్లు క్లుటము, తెన్నెఁజుగవు నీవు తియ్యతియ్యఁ ముడుపుల్
మున్ను కురియించి యవ్వల, ని న్ని తెలవాదు యెచ్చెరు గోతకో. ౬

క. అంతయు ముంఁగిపిమ్మట, భ్రాంతికి దన్యగుదు న్నెలఁ బంకింతువు పూ
ంతువు శంఖము కంఠాఁ, శాంతిరణంబున నటంచుఁ జాతింతు నదా! ౭

క. వదలడి నీకు న్మాకును, బదింబదిగ దావించు గాములు జోస్యం
బిది క్లుగని మానద్, వదనమున మెల్ల మెల్ల వక్రిణాచేరేకో. ౮

క. ఏ నపు డస్మన్మేత్రితీ, లీనాత్ముల కార్తిగాక లేములుగా కే
మా నయ్యాసత్యాగ్రహి, నా నేమి ప్రతాపితుండు నమ్ము మటంటిన్. ౯

క. వంచించనిమ్ము న న్నతఁ, జించుకయు న్నెఱవ నొరుల నెవ్వండు ప్రతా
రించుం జూచుకు నాతఁడ, చంచితఁడగు నంచు మున్నునల్కనె యంటికో. ౧౦

క. అతఁడు లెన్ననన్ని మహాశాసన బూషణోఁ, జొరుము తడయకేల చొరుము నీకుఁ
బావుతప్ప దెచ్చుచో సత్యాగ్రహమ్మున, చరణ కీర్తి మమ్ముఁ జంపఁగలవు. ౧౧

వ. అని వాక్రిచ్చె - నీపల్కుల నుల్లేఖించుతెఱి నసహయోగదినమ్ములం గుమారి
'హాబహాసు' వాగ్నినకమ్మ నాతలఁపునం గదలెడి - నీకన్నె యానాడు ౧౨

క. ఒకనాటి కీపు సత్యము, నకు నురిపా లగుదువంచు నమ్మెద నీకు
నక లేళ్ళనుండు తోడై, ప్రకటించుత మేలిమేలిబాటలు తేటల్. ౧౩

వ. ఇట్లుత్తరంబు ననిపె - నయ్యది యట్లుండె - బేకరుపోకడ న్గతిచి నేస్త కాడు
కినుకం జాతినపదంఁడి నా కూపితిత్తులం దేర్పడ్డనొప్పు ముమ్మరంబాయె -
రెండువారాలపస్తు ముగిసినవెన్న నాయొడ లింతవట్టు తిమ్మవడకుండె - నై పను
గరిడి మానక మాయున్నికిం గోగ్రుదవ్వునఁ గల సాముపట్టునకుం గాలినడకవ
చనుమంటి - నిదియ నాయుమ్ముదప్పువకుం గారణమయ్యె - వప్పు డనుచురు
లందఱు ప్పంధావారమ్మునంద కాపురంప రేపొద్దన కే విల్లునేరువాడ -
పథికారిజంకెన లెక్కు డగుటంజేసి యానాడ సత్యాగ్రహము నాశ్రయించు
వలసె - నయ్యవపరమ్మున బేకరు ౧౪

క. సామునంద కాక సర్వాంశముల నేన, మీకుదొర నటంచు మితిమాత
నవల దనప్రతాప మావంత రుచిమాపె, నొప్పుడయ్యె నయ్యది విప్లవమ్ము.

- క. ఆ చెలి శరవేగమున, నా చెంతకు వచ్చి యేమినాయం బిది యీ
నీచత నోర్పుట దుశ్శక, మోచెల్ల ! యతండు మనకు నొడయం డగునే? ౧౬
- క. ఏ యానతిసేనియు నీ, పీయందగు మాకు బేక రెవ్వడు పనుపన్
దోయందగు నవగడ మిది, నీ యోరిమి నుజ్జించి నీతి న్ననుమా. ౧౭
- క. ఇంతకును మనము గడిచి, సంతనె యుంటిమి కఠోరశాసనముల కే
మంత యదనయ్యె నేటికి, నంతరములు వలయు మనకు నాంగ్లేయులకున్? ౧౮
- క. ఈవేర్చి కెవ్వఁ డీకొను, బోవలె నిది పొడవడంగి పోవలె మాన
శ్రీ పలచి కయ్యమున దిగి, యేవిధి సైరింతు మింతయేవపుబ్రదుకున్. ౧౯
- వ. అనుటయు నేను బేకరుచెంత కేగి మాపైఁ గ్రొత్తగోవాళ్లకు దొరతనం బీగి
మీకుఁ బాడిగాదనియు, మాదళంబున కేన ప్రితినిధిని మీరంగీకరింపవలయు
ననియు నయ్యాయభాగముల కక్కటయగు నాయంకుల నేమ యెన్నుకొందు
మనియుం బలుక నతండు 'ససేమిరా' యని బిట్టబిగిసె-నంత గత్యంతరంబు గానక
- క. ఏ నొకగోష్ఠిం గూర్చితి, దానన్ సత్యాగ్రహవృత్తమునమహిమం
బీనెయ్యుర కెఱిగించితి, నా నని శపథించి రెల్ల రాదారిఁ జనన్. ౨౦
- గీ. మేము మాపెద్దలన్ నియమించుకొంటు, కనువుపడదేని గరిడిసాదనకు రాము
సాముకూటంబు త్రొక్కంగఁజాల మన్న, నిర్ణయం బొచరించిరి నెయ్యు రపుడు.
- క. అధికారికిఁ దీర్మానం, బిది సేర్పితి బాధలెల్ల నెఱిగించితి మా
మది సేవాయత్తమ యని, పదఁడి మృదువాక్యసరణి బంపితి లేఖన్. ౨౩
- క. బోయరుసంగరమున మా, సాయముకల దస్మదీయసంఘమునకు నా
నాయకర ముండె దర్కము, లాయెడ రా వీధ్యశంబు లంటిని దానన్. ౨౪
- క. ఈపనికతవన్ బేకరు, చూపువమా ర్పితయేని చొప్పడదయ్యెన్
మాపాఠాపదత సమర, వ్యాపారవిరుద్ధ మనియు నాతడు తలఁచెన్. ౨౫
- క. ఇతఁ డీతఁ జక్కంటడఁ డని, మఱినమ్మితి భారతంపుమృత్తికి మా యీ
వెతలెల్ల విన్నవించితి, నతఁ డీధర్మంబు దిద్దునని యనుకొంటిన్. ౨౬
- వ. ఇచ్చెగడ యౌఘికాపరిస్థితులకు నిచ్చటినడవడులకు వింగడంబు కలదనియు, నున్న
తాధికారి కీసల విమాధిక్యతల నేమింపుచు పుండుననియు, నట్లయ్యు నిక
నాతోర మీమాట మన్నింపగలఁ డనియు నూరారె - వవ్వల నాకుం బేక
రువ కన్నేని కమ్మలు నడిచె - నాబెడయెల్ల నిందుఁ జాటనొల్ల - నది మన
మీనాట నిచ్చుటం గుఱునునిడుమచంటిద యన్నంతవట్టు వ్రాకుత్తు - వబ్బేకరు
బెదరించియు బెల్లించియు మానుకమువారిం గొండల లోగొనియె-నంతవ ౨౭

- క. తులగాశ్రుతైవ యోగులు, శతములుగ సమాసములుగః జనుదెంచిరి దు
క్షతైమై కలువైద్యా, యశశమునః బహిః మూర్ఖు లాగుబుకొనన్. ౨౮
- క. బెకగునయభయములకు, లోడునమైచట్టి మిత్రులు తపిమార్తా
నికమ్ముచవచర్మలు, చేకొని నాగింది; కైతకేకం బహిఃకా. ౨౯
- క. వారాదీనుల కెల్లరః, పీరును పెల్లొదవు; చల్లకు శీమనైదీ యా
భారతమంత్రీకి నాకుచే, వేజక మిసుమంతిలేని కెయ్యము గుడికెన్. ౩౦
- క. అతడు రాబట్టు మంచమునంటియున్న, చన్నుగదికి మృమాక్తిరంజన్నుడిగునుః
దనకు ననుచరమై పొచ్చుకముపైతె, మామకతేకిః బోలెలు నంచుః గొనెడికిం ౩౧
౬. అచటనుండు మన్నతాధికారినినా త. పుష్ప లెమట పీరి కాబ్బకెట్ట
రింతసేదమపేర్చి యిందులచాది. మేలుమనన రాన్లు మేలుచాదు. ౩౨
- వ. అనియుం బల్కు నగ్గఱువకోర్కె మా కెల్లరకుం బడివికింపె - నంత నా చెంత
నున్న విద్యార్థు లందఱు నెటలేకే కొనికైన యెరు క్తుార్పుచుం బడియుంటి. ౩౩

* *

రంగోకులు నౌదార్శము

- క. వ్యాకొకేము బుచ్చి ముచాచుః జక్కి, చిక్కనంబు నామంచికెడ్ల లరయ
నపుడెల్లకు జేవరాబు నైద్యాశ్రయండు, చచ్చిచోచ్చుచుండె దైవమ్మువోలే. ౧
- క. పాలం బప్పుల ముట్టక, యాలివ్వుతైలంబు నిమ్మ లరఃటులు ద్రాక్షల్
కోలుచు నాహారించుచు, గాలం బపు డిడ్డుచుంటిః గట్టడతోడన్. ౨
- క. క్షీరంబును గొనుమని పలు, మా అమ్మెహతా వచింప మన్నియమంపుం
దీ రతనికిః దెల్పితి నప, కారంబగు ననియె వెళ్ళా కానిమ్ముంటిన్. ౩
- క. గోపాలకృష్ణుః డప్పడ, నాపాలికి వచ్చె రుగ్గు నమ్మంగని సం
తాపంపడె బాలొల్లని, నాహాకడ నెట్టి చెల్లనా యిది యనియెన్. ౪
- క. గోకులునకు నెమరాడుట, నాకు నసాధ్యంబ సజ్జనస్త్రయః డతం
డీకడఁగన్ విడనాడమి, జీకాకై గడుపుకొంత నెలవి మ్ముంటిన్. ౫
౬. మేలిమిత్రుడైన కేలరుదేకుతో, జాలవట్టు చర్మనలిపినాడ
నీప్రయోగమందు నితడు నాబానట, యయ్య నన్ను మెచ్చఁదాయె నాడు. ౬
- క. మిగిలితి నే నొక్కండన, యింక సంతర్వాణి పల్కు నెయ్యది దానిన్
సిగఁ దాల్పవలయుఁ గావున, దగుచింతల నెల్ల రేయి తంటాపడితిన్. ౭
- క. ఏ నిపు డివిధి నూడ్చిన, నానమ్మికలెల్ల నల్ల నాశమునందున్
వీనం దప్పితి నా యన, మానస మెదిరించు నట్టిమాట సహింపన్. ౮

౪. కావలెననుచు నేను నాకర్తవ్య మెయ్యది? గోకులునికూర్చి నెందనుక మన్నింపఁ దగునోడని భావన క్షణక్షణ నెంతవట్టు సడలించుటోష్ణానిని లెస్సతడవి యిప్పట్లు భద్రతప్రకృత్యైకవాటికై కంఠశుభ్రతకుం గాచుకొనఁదగిన నేమంటులెల్ల నాకు వశపడియుంట నలయుననియు, నితరంబు లగదంతారున కధిసమ్ములై యుండఁ దగుననియు నిర్ణయించుకొంటి - నేను మగంబు నొల్లమికి ధర్మంబు హేతువు నాఁడను - నిశ్చేషముగాఁ బయస్సు నాకర్తవ్య గాల్గియున్నవా రెనుములకుం గోవులకు నానావింశతిపాఠం నలెనెఱుంగును - నదియుం గాక పలంబునట్లు పాలును మానిసి కావలెనను కాదగదని విశ్వసించితి - గాన
౫. ఏది యెట్లులైన దుష్టము, కాదని భావించి యెడఁదఁ గలఁగక మఱునాఁ డే దలించితి గోకులు, నాదృతి సతః జేమితేల్పి తని ప్రియించెన్. ౧౦
- గీ. అపల వినయము దైవాః ననఘ! పూర , లేమిపంచిన శిరసా వహింతుఁ గాని దీనిదెడఁ బంతగింపకుం జేచు మగ్గ, కణము గొననొల్ల మాంసభక్షణము నొల్ల.
౬. ఇవి ముట్టకున్నచో మృ, త్యువు తప్పద యందులేని యోడక దానిం గవుంటఁ జేర్చెదఁ బాడికి, దవిష్కమైవట్టి బ్రదుకు తగునా యంటిన్. ౧౧
౭. అంత నమ్మనీషి యక్క-జపడి యిది, యానె చివరమాట యని వచించె నట్టి దింక నొండు పుట్ట దీనోట మ, న్నింపుఁ డితనిఁ గరుణనింపుఁ డంటి. ౧౨
౮. త న్నెంత కష్టపెట్టినఁ, దిన్నడనం బింతవిడక ధీవార్ధి యతం డన్నా! యిచ్చట ధర్మం, బన్నది నా కంతుపట్ట దై నను నీకున్. ౧౩
- గీ. వింగడంబుగ నిఁకఁ బల్క నంగవింప. నరుగుమా! నీవరించిన తెరువునంద యార్తరత్నోపరాయణుఁ డైనవేల్పు, నీ కనామయసంపత్తి నెఱుపుఁగాక! ౧౪
౯. అని నన్నుంబల్కి వెజ్జం, గనుగొని గాంధీ నలంపఁగా దిడ నాతం డనువగు నన్నపదార్థమ, తినిపించుచు మెల్ల మెల్లఁ దేర్పుం డనియెన్. ౧౫
౧౦. గోపాలకృష్ణుఁ డాడిన, యీపల్కులు భీమరాజు నెట్లరించున్ బాప మలేఁ డటయని తల, నూపుట యనివార్యమయ్యె నొల్లమి యున్నన్. ౧౬
౧౧. అతఁ డింకువతో సాతాళించిన మినుపచేరుం గ్రోలుమని పల్క నొండురెండు నాళ్ళు దాని నేవించితి - నది నా కొంటక నాయుడుమం బెంపుచేసె - గాన పెండియుం బండ్ల నాశ్రయించితి-మహతా సముద్రంబులని తోచిన భావోన్మేష చాగంబుల నేమిట్లొక నడుపంబూనె - దీనం గొంతచక్కఁబడితిఁ గాని నాకటడ లీభివక్కునూఁ దద్దయుం గిమ్మ నొడవించుచుండె - నింతన గోకులుం డక్కోటరు నవంబరుమాసములం దానెల దారసిల్లు మంచుపెల్లున కోహటించి మాతృ భూమికిం బయనమ్ముకన్లు

౪౨ వైష్ణవ మే య్య వి

- ఆ. ఎన్నెవాట్టువడిన నన్ను పీడించెడు. తెగులు పోమి: గొంతడిగులు గంటి
మందులై తిండిమాడ్చున దీనివాం. నీకునను నాయ నానికొంటి. ౧
- క. అన్నంబునూర్చి పోగులు, కున్నతి తోటాడ్చులేర్చి నొనవరిచైమ్యం
డన్న నడిగన్న దేలి, పున్నామునె కెచ్చి నీచ్చియంగులు: లెల్లా. ౨
- క. వినిపించితే: పాలకు నా, కనుకూలత్వంబు లేమి నాశితే దానం
బుదేయే: మున్నది నాచె, ప్పిదబుచ్చం దినుమటంగు వెళ్ళి విడిచెన్. ౩
- క. కొత్తప్పలేనికూడు పొరుమ్మి: పొట్టియ, పండ్లు పచ్చికొక పరికివచ్చు
పొట్టజలము పోసికొ మెల్లపుడు నీటి, కీలు విచ్చియుండ: పోలు చనియె. ౪
- ఆ. దీన: గొంతవట్టు తేటిటిగాని నం, పూర్ణమైచలన్లు గొండవైతి
నపుడు సాస్వి సిసిలియా చెల్వొకచైయె, పూర్ణచేయించె నానుభంబు. ౫
- క. పాలకు నాకు న్నెయ్యము, నీలిండు నీలంబు నాచె; నీటమూడ మా
కోర్లుబ నామన: కాయమ. యాదేవడి తలగ: పోర్లు వెట్లని వగచున్. ౬
- క. అలేమకు పోగినితుంటు, నాలగొడి జూపి నీలంబుచ్చియు లే
నే నే నీలంబుచ్చి కేసి, చాలున్ నీలంబుచ్చిచాళము నొచ్చున్. ౭
- గీ. మఱి రనాయనశాస్త్రసమ్మతము కాంగ, నెర్పడియ: విచ్చి యని దానియెఱుక లేక
వినిచె నాతనిప ల్కామె విశ్వసించి, యబ్బడిం దెచ్చి నాకిచ్చె నప్పుడపుడ. ౮
- క. మన్నియమంబు నెటింగిన, యన్ను తదాదరమునూపు నమ్మ దయాసం
పన్నతమై నిడువస్తువు, తిన్ననిదో కాదా యన్నదిగు లెట్లుండున్. ౯
- ఆ. అగుట నామె యొనగు నాగుండ నీటిలో, మెదిలి తాగి పాల నొదవురుదీయ
నాల్కకంట: జూచినాడ నీసా కొక, చెంపనున్న చిన్నచీటి నపుడు. ౧౦
- క. పొడు మిది పయస్సుతో నే, ర్పడినట్టిద యంచు నెఱుకపడె నంత: గడున్
పడి దాని: దోసి కొండల, పడకుము కథయిది యటంచు: బావనమతికిన్. ౧౧
- ప. సిసిలియాకు లేఖనంప నయ్యమ్మ కమ్మం గనినంతన నాచెంత కేతెంచి తనపడ్డ
పరాకున కెంతయుం గస్త్రగుడిచి సిగ్గునందోగ నే నాపె నూరాచ్చి ౧౨
- క. నీతప్పలేదు మిత్రం, డాత:డు పత్రంబు సూడడయ్యెను నీకున్
నీతమ్మనివలె నన్నుం, జేతమ్మన: జూచి నాదుచెట్ట నడంపన్. ౧౩
- క. నీతెచ్చినవస్తువు నీ, రీతిం దగవని బహిష్కరించితి నాయీ
చేతను మన్నింపుమని వి, నీతిన్ వాక్రుచ్చినాడ నెలతయు: దేఱన్. ౧౪
- ప. పదంపడి యెఱుంగమింజేసి కావించినయీపనిపట్ల: జింతయు తిత్తయు నక్కట
పడవని సిసిలియాకుం దెలిపితి - నీవెలందియాదార్శములు చెక్కులు నాస్పృతి

కథించుచున్నప్పుడు - నాని నానినెల్ల విచలు వెలువరింపజాల - బెక్కుకడగండ్ల
నన్నుబరిచిన చైత్రకాండెడజో కలరచి పల్లి - వానినిచటం దలఁపునకుఁ దెచ్చు
కొందు - శ్రేష్ఠజానుం శిష్టియెడ ౧౫

గీ. అనుకంపాదిగి యూర్పిండు, జననమును విసప్తమందు నందించుచు న
వైపుకేటం వియ్యవెయ్యము, ననువాసముగా నొసంగునని గుర్తించున్. ౧౬

వ. అది యట్లుండె - నెడనమా జేలిన్నచువచ్చి వచ్చి కూరలు రుచింపవేని వాని
వంశీతిరు మచియె - ఏమార్పు నా కింపితమాయె - గాని తెగు లడంగకుండె -
నట్టిరక రాజువు నాకడ కరుదెంచి మంచుకారు కదియంబడుచున్నయది - మీ
కిచలు నారోగ్యంబు చేకూరదని తలంతు - మీరు భారతముం జేరుటలెన్న -
మీకాదించినసాయ మలంతి గాజాల - ననవుడు నేనప్పలుకులు మెచ్చి మాతృ
భూమికిఁ జేర జతనంబు గావించితి. ౧౭

*
* *
*

౪౩ వీ డు కో టి

గీ. భారతోర్వికి రా నిచ్చవడుటఁజేసి, బేకు నావెంట నీమకురాక యొదవె
నిద్దటము నేడు మోగయోడ నెక్కఁజూవ, నక్కటా! పుట్టదయ్యె నయ్యన్న కాజు.

గీ. అతఁడు జర్మనుజాతివాఁ డగుటకతన, సమరమది తీవ్రదశనున్న సమయమగుటఁ
జేట్టయది పుట్టె నెంతయిక్కట్టువడిన, రిత్తయయ్యెను హఠ్డింగుచి త్త మెద్రది. ౨

ఆ. మివుల నార్తిగంటి మిత్రుండు కేలను, బేకు నుజ్జగించి నాకనెక్క
నాడు నన్నుబాయ నాకంటెఁ బెద్దయు, నలమటించె నమ్మహాశయిండు. ౩

గీ. అతఁడు నావెంట భారతక్షితికి వచ్చి, యున్నచో నాల్గుకొండలు దున్నుకొనుచు
నాసమై మగ్గమున గుడ్డనేసికొనుచు, మనుచు నుండెడివాఁడు నామన మెల్లర్ప. ౪

క. ఈనాచ్చెలి తనశీలము, మానక వడ్రమ్ము నింతమఱవక రాజ
న్మానవతమై నెటాలమహి, లోనం గలఁడిపుడు మిత్రులు కడుంజెలగన్. ౫

వ. ఇతం బ్రకృతమ్మునకు వచ్చెద - నాయెక్కినకప్పలికా మూడవతరగతి లేమిం
జేసి రెండగుదానియంద కుదుర్కొని నానాడు విరియునారోగ్యముం గని మురి
యుచు నల్లనల్లన బొంబాయిచేరి పదియేండ్లనాడు విడనాడిన తల్లిగడం గని
తెప్పపొంగితి - ననామయంబు కొటవడియున్నను గోకులుం డచటికేతెంచి
ముద్దుముద్దుగా నెదురుకోలుపండువు సాగించె - నప్పణ్యరాశిం గని యతని
మార్గమ్ముపట్టి నాతలవేగెగు డించుకొనంజూచి బంబయికిం జేరితి - గాని విధి
నిర్ణయం బన్యతరముగా నుండె. ౬

*
* *
*

౩౨ న్యాయవాదవిశేషములు

- ఆ. ఏల దానికొకర యిం దని యేకంబు, చెప్పయచ్చ మింత, లొక్కకుంట
నిచ్చుడు కొంతిక్క, చెందితి నా కెట్టు, బ్రహ్మ సృష్టి వాటలేమియు, ౧
- క. కల్లలకుం దైతవములు, కొల్లక యాభివృద్ధములకు యెత్తి చంచుకే
దొడ్లయ వాకున్నట్టి నిది, చెల్లెల్ నేనల కమామలేవావృద్ధి, ౨
- క. కూటికిం గుడ్లకు చే, వాటిధను ఒగు: ఏదీయవమామంబుకే
దాటనిధ్యతి నదితి నది, వాటిధనయుం బ్రహ్మకవిత్వంబుకే, ౩
- క. ఉనుచుండమా తెలుగుంట, కేమోబల వాలు: గాని యిదిను తెలువకే
నామెను: లభిలపించెద, కేమోగల మిచ్చుకందు నిది కొందరికే, ౪
- ఆ. న్యాయవాదిబండి నడవ దనత్యంబు, కల-కుక్షు: గుల్లవన్నకున్న
నతనిజీవగట్ట యన్వతంబు యందు చే:చెన్నవా:డ తెన్నవన్నవాడ, ౫
- క. ఉన్నతపదమునెడ నా, చెన్నుడు గానక్తిలేకు శే-ముంబుడనలే
గన్నింతవడకు టక్క: ఉన్నకవిం బన్న కేమివనిముండు నిదికే, ౬
- క. బొంబునకుం బడినక నాప్రాణవట్టి, కేమిమిది ఏ:నాప్రాణకాలే కేమి
భక్తవాదిత్వముం వల:నాబు:కే: నా: మాన్యు: నిత్యంబుం బక్కలకు, ౭
- ఆ. ఏమటివాడు నాని, కెచ్చెనిచ్చుచె, నా:శే:యు చెట్టకీడు కందు:
గాని యెప్పుడు నట్టికక్కు:కీతిం బక్కి, కల్మషంబు మూటొట్టినెత్తి, ౮
- వ. ఏ నొక్కతగవున జయంబుగన్నవెన్న నావత్తమువారు నన్ను గికురింతపా
ల్చేసినతెఱుం గెఱింగితి - నన్ను నమ్మినయభియోక్త సత్యనిత్యుండైన జయించు
నొండేని యోటమింగుకుచు నన్నతలం పొండ నాయల్లముం బొయకుండు-జయా
పజయంబులంబట్టి సుంకముకొలంది నేర్పఱుచుకొంట నాయాబ్రమకునం గాన -
మీవాదంబు సత్యదూరం ఒగునేని నన్నాశ్రయింపంజన దని ముచ్చంద యభి
యోగులకుం జెప్పవాడ - దీనంజేసి దబ్బుతగవు నాపాలం బడదాయె - నొక
మాటు నాయభిముక్తులం దెన్నదగినవాని వ్యాజ్యె మొందునన్ను లెప్పరికించె-
నది లెక్క-చిక్కులకుం బుట్టినిల్లు నాడగు - దాని పంచాయతినిర్ల యంబు మా
కుపకరించె - గాని పోబడిం జేరదగ్గయంకె యొం డిందు రాబడింజేర - నీపార
పాటువలనిల్గు మాయది - యెదుటివా రీతీర్పు చెల్లరాదని లాటిపేతువులం
జూపి మార్కొనిరి - పంచాయతిప్రమాదంబు నంగీరించి దానివలనిష్ఠిం గుడ్డు
చుట మనపాడియని యే సభియోక్తకుం దెల్పితి - బ్రధానుండగు న్యాయవాది
నాయాపల్కు నియ్యకొనడయ్యె - బుద్ధిమంతుండగు వకీ లిట్టిచేతకు దిగదని
యుతండు నాకు నీతులుమప్పె - నంత నేను

- క. మన మొప్పుకున్నది గోష్ఠి, యన్యతమ్మును సమ్మతించునా ప్రతివాదుల్
కనులేనివారలా క, ల్లను దెగనాడంగ నింతలంపట యేలా. ౧౦
- క. నావుడు నప్పెద్ద కడుం, దీవరపడి కల్ల కవుడుదెస కేగక యీ
దావా నడుపుట నీకొన, నీవే తలఁదాల్చి మోయు మీబరు వెల్లక. ౧౧
- క. అని బిట్టబిగిసె నవ్వల, మన సొప్పదయేని మీరు మానఁగవచ్చుక
నను నభియోక్త వరించినఁ, బెనఁగెద సత్యానురక్తి పింపినలాడన్. ౧౨
- క. ఏ నీట్లుపల్కి వ్యాజ్యపు, వానిదెసం గంటి నతఁడు వాడియు నన్నుం
భానాడలేక మీరే, పూనుడు నూన్యతము నేలుపురుషుఁడు లేడా? ౧౩
- క. ఇవ్విధి నా చేనుబ్బితి, నవ్వల నన్నెచ్చరించె నాపెద్ద కడున్
ద వ్యధలెన్ నాపట్టున, కివ్వేదనవెంట నాకు నిచ్చెను మెప్పుల్. ౧౪

*
* *

౪౫ చాతుర్యమా?

- క. నాయుచ్చిన యుపదేశము, శ్రేయఃకారణము కాని చేవమెఱసి యే
నీయభియోగమునం దగు, నాయము రాఁబట్టనేర్తునా యనుకొంటిన్. ౧
- క. అందదుకులతగ వియ్యది, యందుం బెదరచ్చకెక్కినట్టిది యాటన్
డెందము వడంక నధిక్రతి, ముందు నిలంబడితి దైవమును జేకొంటిన్. ౨
- వ. అంత నేను దొలుతొల్తన పంచాయతి ప్రమాదమ్ము వెలువరింప ధర్మాధికారి
యిది చాతుర్యంబు నాఁ దగదాయని వక్కాణించె - నవుడు నామోము కంది
కందగడ్డయయ్యె - నాపట్ల లూలామాల మావంతయేని లేమింజేసి యీనిండ
నైరింప నశక్తుండనైతి - మఱియు ౩
- క. ఈపెద్ద యింతవికట, వ్యాపృతి మున్నుండుచూపె నక్కట! విషమం
బై పొల్పు నావివాదం, బేవగిదిన్ నెగునన్న యిటుకునఁ బడితిన్. ౪
- ఆ. అవలఁ గొంతతేటి యయ్యా కడుంగడు, వెఱంగుఁగూర్చుమాట వినిచినారు
చివరదన్క నావచించుపల్కాలింప, కిట్లు వెక్కిరించు తుమిపాడి. ౫
- క. అనుడుకొరకయచాటితి, వినుడు మిముం జిన్నపుచ్చువిధ మెల్ల భవ
న్మతముఁ గలంచుట కెంతయు, వనరుదునని ధర్మదాత వక్కాణించెన్. ౬
- క. శాంతివేయు నాతఁ డిట్లన, సంతోషము జాలుపాటసాగెను నాకున్
సుంతయు విడువక వాదం, బంతయు వివరించినాడ నయ్యధిక్రతికిన్. ౭
- వ. పదరంపడి ప్రత్యర్థిపక్షవాదో నానాశ్రమముట్లువడి తనధోరణిం బ్రకటించె -
గాని పద్మపారవాటుతక్కఁ దక్కురంగల పంచాయతీనిర్ణయంబునెల్లం బాడపట్టు

వారు తిరపజీచిరి - నాసంతృప్తి కపుడు మేరలేదయ్యె - నివ్వార్త విని మా
పెద్దయు నభియోక్తయు లెన్నఁబొంగిరి - మఱియు నన్యతంబు నాశ్రయింపక
యీమనుగడ సాగింపవచ్చు నన్న నాతలంపు తద్దయం గట్టిపడె - నంగడిగా
బఱచుకొన్న న్యాయవాదివృత్తి కసత్యంబ మూలభూతం బగుట దానిం దీనఁ
జక్కాడుట యరిదియని సెప్పనోర్తు.

౮

* * *

రఽ అ భి యో క్త ల య ం డ

- గీ. ఒక్కమరి ట్రాన్సువాల్ కోర్టు నెక్కియన్న, తగవు నడిపితి నందు సత్యంబులేమిఁ
దుద కెఱింగితి నంత నాతోడ బాంకు, వలుకు నాయభియోక్తపై నలుకగొంటి.
- గీ. అతనికిం బ్రతికూలమానట్లు తీర్పు, సెప్పఁడా యని పల్కితి నప్పడెదురు
వారు ధర్మాధిపతులై నవారు తద్ద, విస్తుపోయిరి నావాఁడు విహ్వలించె.
- క. ఆతని కిట్లపకారము, సేత జరిగెఁగాని యింత చీ యన్నను మ
న్నీతి నెఱుంగుట నతఁడు కుగ్ర, ధాతప్తుఁడు గాక లజ్జతాఁకునఁ గుగ్రింగెన్.
- క. ధర్మపుదెస నాచూపిన, యర్థిలి యిది రచ్చనెల్ల నాకర్పించెన్
బేర్పి కడుహెచ్చె నాకీ, శర్మంబును విస్మరింపజాలన యెపుడున్.
- గీ. రంగుతెగు లెంతయున్న న న్నింగిలీసు, వారు మన్నింపసాగి రవ్వారిగాఁగ
నిక్కమునకుఁ బూజారియై నిలువనేర్చు, నాతఁ డెవ్వనియల్లుంబు నాచికోనడుకి
- క. నా తెల్వికి నవ్వలిదై, లోఁతైనసమస్య పుట్ట లోఁగక యిది నా
చేతం దీఱదు సడిన, న్నాతనికిం జూపుమందు నభియోగికడన్.
- ఆ. నిర్వ్యభీకమైన నీతికి నగ్గమై, వెరపులేమి నిట్లు వెలువరించు
నన్ను లెస్సనమ్మి నాదనవార ల, చంచలానురక్తి ముంచువారు.
- క. ఈకతమున నభియోక్తలు, నా కీదగుసామ్ము హెచ్చు నా నిచ్చుటయే
కాక మ దుద్యమలతికలు, ప్రాక నుపఘ్నంబు లైరి పరహితశీలల్.
- ఆ. వారూకతోడ వారిసాయమ్ముతో, నచట నాయొనర్చినట్టిఁజేత
నాదరించి రద్దిరా ! లోక సేవనం, బనుచు నిట్టిజెంపు నభినుతించు.
- క. బైటసాలకు నడువుం డనఁ, గొర్లడ్డాచెటచెటల క్షియ్యకొం డన నడ్డం
బైటగక సాగిరి మూఁగిరి, కఱకరినాబ్రదుకు రసజగత్తునఁ దేలన్.

౧౦

* * *

౪౭ అ భి యో గి చె ట త ప్పు ట

- క. నాచమవరులకు రుస్తుం, జీ చరిత మొకింత తెలియజేసితి మొదటన్
నాచెలికాఁ డభియోగియు, నై చెలఁగె నతండు నమ్మె నంజక నన్నున్. ౧
- గీ. పెద్దఁజేహోయై కల్మి తద్దపెంచె, నతఁడు తనచేర్పుసరికుల నడ్డుచేసి
యట నిషిద్ధములైన యయ్యాయినస్తు, లందుకొని కుహనావశిజ్ఞార్థియయ్యె. ౨
- గీ. కూటిముద్దయటల్ రసఘటికవోతె, దర్పణముకై వడిన్ నరునేర్పు నోర్పు
నుక్కడంచి బజారున కెక్కుఁగాని, దొంగతన మెన్నినాళ్ళు సురింగియుండు. ౩
- క. అయ్యవస బైటఁబడె నెడ, వ్రయ్యలుగా నశ్రువారి వజ్జులుగాఁగన్
జయ్యన నురుగులు గ్రక్కుచు, డయ్యచు నబ్బేరి నాకు డాయఁగవచ్చెన్. ౪
- క. అన్నా! లుబ్ధుడనై నినుఁ, గన్న మొఱంగితిని మూటకట్టితిఁ బాపం
బిన్నాళ్ళకు నది పండెను, నన్నుం బన్నముల ముంచి నవ్వఁదొడంగెన్. ౫
- క. చీకటిబేర మొనర్చితి, నాకొంప మునింగె దొరతనమునఁ గలవా
రీకుట్ర గనిరి చేతుకం, బోకడ విధి వ్రాసిపెట్టెఁబో! నానొసటన్. ౬
- క. ప్రకటంబగు నవమతి యిది, యకటా!యిడ నేను జచ్చినట్లకదా! నీ
వోకడవ నన్నిపుడీచే, ట్టకు దవ్వులవానిఁ జేయుటకు దిక్కుగదా! ౭
- క. నామనుగడ సర్వంబును, నీముంగల నిడితిఁగాని నిల్చితి దీనిన్
నామెచ్చు వృత్తిమర్మము, నేమని వివరింతు నీకు నేనోఁశనికెన్. ౮
- క. కుతిలపడి కొండలంపడి, యతఁడిమ్మెయి వగచె నావు రావురు మనుచున్
మతిగరగి రుస్తుమున్ మిత, హితవాక్కుల నూఱడించి యే నిట్లంటిన్. ౯
- క. ఎఱుఁగుదువు నన్ను; నిన్నుం, బరిరక్షణసేయఁ ద్రోయఁ బ్రభు వీశ్వరుఁ డా
క్కడ సుమీ యైనన్ మన, పరిచితిఁ బాటించి సాయపడియెద నీకున్. ౧౦
- క. నీవత యని వెన్నాడక, నీచేసినదోషమెల్ల నెఱి నియ్యకొనన్
పైఁచెదవే సరికట్టిన, యీచిక్కు నడంచి నీకు నెలమి ఘటించున్. ౧౧
- ప. అంత న స్పృహసీవశిజం 'జేను గావించినపాపంబునెల్ల నీముంగల సంగీకరించితి
నింతవట్టు చాలదో'టనుడు 'దొరతనమువారి దెస దోసములన్ని నాకడం జెంపలు
వాయించుకొంట యె ట్లచినంబగు'నని యే నాడ నెట్టకేల కబ్బేరి దారికివచ్చె -
నంత

- క. పరికించిచూడ నతఁ డీ, మరతము పెక్కింజ్జనుండి తొలఁగ నేయన్
దొరకొన్నట్లు కనఁబడె, దురాశకుం నొలఁచలేమి తోడఁ తోడెన్. ౧౩
- క. ఇరువురమున నుత్తుజే, పుతన న్న్యాయవాదిపొంతకుఁ జని యీ
చరితఁబునెల్ల జెప్పడు, నరసి యిటన్ గెలుపుగొంట యచి యతఁ జనియెన్ ౧౪
- క. బరువంతయు మ్రుతుఁడు నా, శింముఁడై నిల్చె కివు సెప్పినరీతిన్
జరియింతుఁ గరుణమై నా, పరువును దక్కింపు మంచు బతిమాలుకొనెన్. ౧౫
- వ. పదంపడి యే నతనికి ధైర్యముఁడెప్పి యీనరంబు రచ్చకుఁగాడని తలంతు - నభి
యోగంబుఁ దెచ్చుటయు దేమియు శ్రేష్ఠుఁడకపశ్యముఁడు నెలఁచి - యతండు
రాఘటికమువాని ధర్మవాదిప్రముఖుఁ డాశీనతెఱంగున మెలంగవలయు - నే
నియ్యిరువురం గామక దప్పింతు - వారు న న్నాదరింపరయేని ౧౬
- క. జరిమానా కట్టుటతో, చెఱనాలం బడుటతో విశ్మయభరిచిత్త
సిరతన్ సిద్ధముగ మీఁక, మరవచ్చ పడెనుపాళ్ళు తొలఁగఁగవచ్చున్. ౧౭
- క. అప్పా! బండియ నీకుం, దప్పుదయే నదితలంచి త్రొవ్వెంచుట కే
నొప్పన్ దెక్కలికలమున, కప్పలము లజ్జపడుమ టవి పాశియగున్. ౧౮
- క. ప్రియశ్చిత్తముగాఁ దల, పోయము చెఱచున్కి పాపపుంజుబునకుఁ;
చీ! యింక ముచ్చుచు గానని, చేయుము శిష్యుంబు లగ్గుచేసుట మివులన్. ౧౯
- గీ. ఇమ్మెయిం బల్క- సెట్టి గాయెల్లబ్రదుకు, నీవశమ్మునఁ గలదు నన్ నీటముంతో
పాలముంచెదవో నీదుఁపనిచిన్ల, యడుగువైచెద ననియె దాసోహ మనియె. ౨౦
- ఆ. అంత నడుముగట్టి యన్మదీయంబగు, వినయమెల్ల నతనియనయ మాడ్చ
నప్పగించినాడఁ దప్ప నమస్తంబు, నలికినాడఁ బన్నువానిచెంత. ౨౧
- గీ. తె మ్రనినఁ బత్రములనెల్లఁ దెచ్చి సెట్టి, పాపపుంబ్రదు కంతయు బాహిరింతు
నతఁడు నేటికిఁ దనదోష మరసియరసి, నానకుం జిక్కి కుములుచున్నాఁ డటంటి. ౨౨
- వ. అంత నాసుంకరీడు జాలిందోగి యిప్పారసీతాత సా దయ్య నెఱుకలేనిపని
గావించె-నివట్లు నాక ర్తవ్యంబు మీకుఁ దెల్లంబ-మాన్యాయవాదిచి త్తంబు నూడి
యే నిందు సంచరింపవలయు-మీ రమ్మేటిం గనుగొంట లెన్న - యేను వీలై నంత
వట్టు మీజేహరిగౌరవంబు రక్షింతు-ననవుడు నెల్ల లేనిహర్షంబు వడసి యే నవ్వల
నవ్వకీలునన్నిధికిం జేరి కలరూ పెఱుగంజేయ నగ్గఱువ నానూన్మతానురక్తికిం
దనినని యెన్నఁడున్ మీకు నాకడ నాస్తి యనుపల్కు- పుట్టదని ప్రమాణ
పత్రముం బ్రసాదించె - బదంపడి రుస్తుంజీదొంగసొత్తు నిబ్బడివిల్లువం గొని
విడుచునది యన్న యానతి వచ్చె - వెండియు ౨౩

- గీ. మిత్తుఁ డీదొంగబ్రదుకెల్ల మేలిమేలి, యక్కరంబులతో దిద్ది చక్కదనము
విరియుచుట్టాన బిగియించి వేలఁగట్టె, నాత్మ నోడక నైజకార్యాలయమున. ౨౪
- క. తనవారు తనతనమున, మనువా రత్తటి వణిజ్య మరగినవారున్
జనరా నీచక్షుడాకి, నని హెచ్చరికింప నాతఁ డప్పని కోర్చెన్. ౨౫
- ఆ. ఇది శ్మశానవాటి నేచినవై రాగ్య, మెట్టి దట్టి దనిరి సెట్టిమిత్రు
లెంతవట్టు పీరి యీహల్కు గట్టిదో, తెలుపజాల గుట్టు దేవుఁ డెఱుఁగు. ౨౬
- క. ఈనింకనఁ రుస్తుంజీ, వీనులలో మెల్లమెల్ల విడిచితి నన్నా !
యే నిన్ను మొఱుగి యెచటికిఁ, భోనేర్తు నటంచు నతఁడు పొసఁగం బలికెన్. ౨౭

—

ఆత్మకథ

పంచమభాగము

౧ ఆద్యనుభూతి

- గీ. అస్మదీయులు సేవావ్రతాశరత్తు, లాఫ్సికా నుజ్జగించినయట్టిబంట్లు
మగనలాల్ గాంధిముఖ్యులు మాతృభూమి, నందుకొన్నారనాకంటెముందవచ్చి. ౧
- క. నెచ్చెలులకంటె మునునా, వచ్చుట స్థితిమయ్యె వదలనికయ్యం
బచ్చుపడి రోగబాధలు, హెచ్చి నిలంబడితి నీమ నిప్పటిదచుకన్. ౨
- గీ. దున్ని పండించి తినుచు నేదో రవంత, సేవ సల్పుచు మిత్రులతో వసింప
నిచ్చగించితి నిందుల కేది తస్స, తగినతా వని తద్దయుం దరిచికొంటి. ౩
- గీ. దేశమం దాశ్రమంబులఁ దీర్చి ప్రజకు, నూడిగముసేవఁ జెద్దలతోడిమైత్రి
లేమి నిదమితమని తెల్పులేక లేక, యొండు వాగ్దాంతి నపుడు నెమ్మొరకుదుదకు. ౪
- ఆ. ఆర్తబంధువైన యాండ్మాసుచెంతకు, నేగొండంటి నతనిహితము నూడి
నిలుపుడంటి నంత నెచ్చెలికాండుగ ద, చ్చించి రయ్యువాత్తశీలభన్య. ౫
- క. వారమ్మనీషి పంచిన, తీరునఁ గాంగీక్షి బోవుదెంచిరి మహితా
చారులు శ్రీధానందులు, కూరిమిమై వారిఁ జూచె గొడుగులవోలె. ౬
- గీ. అంత శాంతినికేతన మరయ నేగు, దెంచి రందుఁ గవిందుఁ డభ్యంచితాద
రాసురాగసుధల్ పంచి యస్మదాప్త, జనుల రంజించె వెన్నెలజాలువోలె. ౭
- క. స్వామియుఁ గవితారాజ్య, స్వామియుఁ బాలించుధర్మసంస్థలఁ గంటన్
నామిత్రులు తెలివిం గని, రామేలిమి యుపకరించె నన్వల నాకున్. ౮
- వ. శ్రీధానంద రవీంద్ర సుశీలరుద్ర లాండ్మాసునకు మువ్వేల్పులంబోనివారు
నాఁజెల్లు - నతఁడు దక్షిణాఫ్రికా నున్నతటి వారిగఱువతనమున్నటిచి పొరిం
బారి వర్ణించువాడు - వారిసామాన్యరంబు లీసాధువుంగవుని హృజ్జహ్వరంగ
ముల సర్వదా నర్తించు - నక్కారణంబునంజేసి యాండ్మాసు నానేస్తకాండ
సుశీలరుద్రసన్నిధికిం జేర్చె - నాయయ్య వారిం బెద్దలాలించి వారికిం దన
కాపురించుగేహంబ వీడుపట్టుం బొనరించె - నతనివిడ్డలకు న్వారికి నప్పడప్ప నెయ్య
తియ్యంబులు బలిసె - నంత నావారు ఫినిక్సుబ్రదుకు స్మృతిచి యం దునికి
వాటిల్లె - మఱియు ౯
- క. ఓడదిగి వీరికుశలపు, జూడం బరికించి వంగజగతిం గవిస
మాదాశ్రమమున నందఱు, పోడిమిమై నుంట తెలిసి పొంగితి నెడఁదన్. ౧౦

క. గోపాలకృష్ణగోకులు, శ్రీపదములు కెరగినంత జెలికాండ్ర గనన్
జూపునీడి మధురమధురా, లావంబులు వారువా రెలర్పు నొసంగన్. ౧౧

వ. బొంబయినగరంబునం దే నాగియుంటి - నచట నాకుం గై కోలుమన్నన వడయు
తజీ సత్యాగ్రహం బించుక వలసివచ్చె - నేతదీయంబగు పరిషత్తు పేటిట్ మంది
రంబునం గూడె - దానితళితళలకుం గన్నులు మిఱుమిట్లపాలై కూలివాండ్రం
బెరసి బ్రదుకుచుగించిన యే నెంతయుం గలతచెందితి - నప్పటినావేస మంగ
రకా పాగా మున్నగువానిం గూడి యిప్పటిదానికంటె మెఱుంగు నాడగు -
గాని సమలంకృతులైన సభాసదులయం దేను వెక్కిరింపఁ దగి యుంటి - నైనను
మానసీయండగు ఫిరోజిషామెహతాయండదండల నిల్చి యెట్టజేని గట్టునం
బడితి - నానాటిస్వార్గతతతాదు లాంగ్లభాషలో నడిచె - వాని కేను గుజరి
బాసం బదులాడ నోహటిలితి - నంత ౧౨

ఆ. నన్ను సత్కరింప నగరమున గల, గుజరాతివారు కొలువుదీర్చి
రందు ముఖ్యవక్త యయ్యె జిన్నాసాహె, బతఁడు ఘూర్జరీసుతాళి నొకఁడ. ౧౩

క. చేప్పినముక్కలు నాల్గును, గష్టరపుంబల్కులట్లుగా నాంగ్ల మునన్
గుప్పె నతఁ డన్యులు స్తతి, దప్పక మాటాడి రపుడు త త్పరభాషన్. ౧౪

క. పదపడి న్నాపత్యుత్తర, మది గుజరియంద వినిచి యాంగ్లోక్తి నిటన్
వదలఁదగు నంటి మన కు, న్నదిగద యొకభాషయంటి న్నమత వెలయన్. ౧౫

గీ. ఎన్నఁడో దేశమును వీడివన్న యేను, గ్రొత్తగా నేడ వచ్చి యీగోష్ఠి నిట్లు
మోహరించుట కూడదేమో యటంచు, జంకితిని గాని కొల్వు నాసరణి మెచ్చె.

క. నా కపుడు బలము చేకుటె, నీక్రొత్తతలంపు జగమునెదుట వెలార్పన్
వీఁక యొదవెఁ బదపడి పూ, నాకుం జనవలసె గృష్ణు నాగురు జూడన్. ౧౬

* *

౨ పూ నా లో గో కు లు తో

గీ. గోకులుం డీవు పూనాకు రాకముంద, రాష్ట్రపాలుని గనుట కర్తవ్య మనుట
నతని విల్లింగ్నాఖ్యు జేరితిని గుశల, వార్త లైనంత నమ్మిటి వలికె నిట్లు. ౧

గీ. దొరతముపట్ల నెట్టియావోశనంబు, నేయనెంచిన నాతోడఁ జెప్పిసేయు
ముఖయపక్షంబులకును లగ్గదవు దీన, రిత్తవేసటయుం దలయెత్త దపుడు. ౨

వ. అనుటయు నిట్టివాగ్దానమున కభ్యంతరమేమి? - సత్యాగ్రహవ్రతినగు నాకు
నాయెదుర్చువారితలంపుం దొలుతొల్ల నెఱిగికొంట యవశ్య కార్యంబ - తద
స్థితర మోపినంతవట్లు వారి కిష్టండ్లనై మెలగఁ జూతు - నాఫిక్రాబ్రదుకునం

దిట్టి నేమంటు నెల్లప్పుడులం బాటించితి - నేడుం దీని ననుసరింతు - నని యేను
వక్కాణింప నయ్యుధికారి తద్దయుం దనిసి నన్నుఁ గొండఁజేరి 3

ఆ. వలసినప్పుడెల్ల వచ్చి నాతో మాట, లాడవచ్చు నీకు నెప్పులేదు
కోరి దొంతకనమ్మునా రెట్టివోసమే, నాచరింపఁ గడఁగరల యెఱుంగు. ౪

క. అని పలుకుడు నానమ్మక, యును దాదృక్షంబ యంటి నొద్దికతోడన్
వెనుకం బూనాపట్టణ, మున కేగితిఁ గొతుకంటు మూఁటిబోచన్. ౫

ఆ. అచట గోకులుండు నాతనిపాలించు. సమితి నిరవృత్తికొన్ననవృత్తియు
నన్నుఁ గన్నయంత నాచుం దను త్తను, ప్రేమన్యస్తి కురిసి పెన్నచేసి. ౬

క. ఉల్లంబులు విచ్చితి మును, డెల్ల మయ్యాయెచ్చు లెఱంగించితి మా
యుల్లాస మపూర్వము న, న్నెల్లసభం జేర్చి గృహ్యుఁ జాపక్తిపడెన్. ౭

క. అద్దానఁ జేఁ నాకును, బుద్ధివోడిమెఁ గాని కిక్కురకుహలమాపుల్
తద్దయు నా కెడమపుగై, యస్తమురలె నుంబ విడితి రాతకులంబున్. ౮

గీ. లాటిసభ్యులకున్ నాకు లంకెపాటు. కుమఁమింజేరి కృష్ణుండు కొంతపోచ్చి
యోయి! కేవలసభ్యత్వ మొందకున్న, కివు సభ్యుండ నటయ గణింతు ననియె. ౯

వ. అంత నాకలంపులనెల్ల నయ్యుదాహరణకుఁ కెఱిగించి మున్నుండు ఖిసిక్కువీడి
వచ్చిన యచుమాయొక్కంబు నిల్వ నాశ్రమం బొండు విస్మితుననియు నేను
ఘూర్జుండు నగుట నాదేశమునంద యంకి భారతసరిత్రి నారాధింతుననియుం
బల్క నామార్గంబు నమ్మహాశయంకు మెచ్చి యిట్లనియె. ౧౦

క. వలసినవిత్తము నాకడ, గల దాశ్రమమునకు దానిఁ గైకొను మిపుడే
చెలికాడ ! యిట్లు లై నన్, దలంచెద నీయాశ్రమంబు నాయది యనుచున్. ౧౧

ఆ. అనుడు నూరనూర నర్థము నార్జించు, బెడఁదతీత దొడ్డినిడినవేల్పు
టావునట్లు కృష్ణఁ దాదరువై తల, వ్రేగు డించె నంచు వేడ్కవడితి. ౧౨

క. గోపాలుఁ డపుడు సంఘ, శ్రీపాలకుఁ బిల్చి లోకసేవకు నీతం
డేపాటివిత్త మడిగిన, నాపూటన యిచ్చి పంపు మని శాసించెన్. ౧౩

ఆ. మరలివచ్చునాడు మహానీయుఁ డితఁడు నా, కొఱకు విందొకండు కూర్చె నందు
నన్నుఁ దనువుపండ్లు మున్నగుభోజ్యంబు, లేర్పరించెఁ గూర్మ లిగురుపెట్ట. ౧౪

క. అమ్మేటి యపుడు రుగ్మత, కీమ్రై నడచూడలేని యింటరమున దూ
రమ్మున నుండియు నాతి, థ్యమ్మునకున్ నిర్ణయించుతాపు న్గదియన్. ౧౫

ఆ. వలచి మెల్ల మెల్ల వచ్చుచువచ్చుచు, దూలితూలి దారిఁ గూలఁబడియె
గురున కిట్టిమూర్ఖ తటచుగఁ బ్రాప్తించు, కతన మిత్రు లపుడు కలఁగరైరి. ౧౬

ఆ. కృష్ణు గదికిఁ జేర్చి యెల్లర మాదరం, బడరఁ దీయమాట లాడుకొనుచు
పిండు గుడిచినార మిందనుకన్ మది, నాఁటియుండె గురునినాటిమూర్ఖ. ౧౭

౩ బెదరింపా:

- గీ. బంధువులఁ జూచునాసక్తి భర్తృహీన, యై కృశించువధూనిక సరయుచింత
నన్నుఁ బెర్రేప బొంబాయివగరి వదలి, కదలితిన్ రాజకోట కుత్కంఠతోడ. ౧
- వ. ఏ స్వాధికారంగమున సత్యాగ్రహసమరంబున కొకసాధనముగా నాకట్టు సవరిం
చుకొంటి - నది యచటికూలివాఁడు పాటించువేసంబు నాఁదగు - దీనినాంగ్ల
దేశమునం దింటున్నవేళసైత మాదరించితి - నేడు భారతమునం దడుగు
మోపినవెన్న నెటాలునం దాచియుంచిన కాయవాడుదుస్తుల వెలుగునకుం
దెచ్చితి - సుగరకా వోవతి మల్లెపూవుంబోనితలగుడ్డయు నందుఁ బ్రధానంబు
లనంజను - నవియెల్ల నిచటినేతమరలం బాటమరించినట్టివ .. యందలితలచీరయు
నంగ రేకును ఒనిలేసివేగని తోచి యరచట్టయు సంతరియంబును జౌకపాటు
చాతుం దాల్చితి - నిట్టిబట్టతో మూడవతరగతిపెట్టియం బోవువాని లేనివానిఁ
గాఁ దలంతురు - నొక డానాడిక బొబ్బితెగులునకుం గుఱియై బెదరుచుంట
నొకచో నధికారులు మాతరము తెరువరుల దింపి వారితమ్మనం బరికించి - రపుడు
నా కించుకవేడి యుంట వారు నాయూరుపే రడిగి రాజకోటంగల వెజ్జాజకుం
జనుమని యానపెట్టిరి - పదంపడి మాబండి వడ్డవాణుచేరుసరికిఁ బ్రజారాధనతత్ప
రుండు కుటుంపనికిం బేరందినవాఁడు నగు మోతీలాలు నన్గదిసి వీరమగామునంగల
పన్నునంజేసి త్రోవరు ల్గుడుచుకడగండ్ల యీగడ నెఱిగింపఁ జెఱసాలకేగ
నాయితంపడి యుంటిరా యని యేనంటి - నంత నతఁడు ౨
- ఆ. బందియన్న మాకు భయమది కాసంత, లేమినిజము కాని నేమమునకు
నగ్గపఱిచి మమ్మునందఱి నీవ సా, గింపవలయు నిడుమ తెల్పవలయు. ౩
- క. ఈసీమవాడవై జన, తాసేవారతుడ వగుటఁ దప్పక మాకుఁ
నీపన్నిధిఁ జనవున్నది, మాసంప్రార్థనము నీవు మన్నింపవలె. ౪
- గీ. నేడు ని న్నవరోధింపఁగూడ దాప్త, బంధువులఁ జూచి మరలి బంబయికి నేగు
సపుడు కామక నీవిందు నాగవలయు, వెఱిపిన్నల మమ్ము దీవింపవలయు. ౫
- క. నావారికొతుకంబుమ, నేవావిధి సరయ నీదుచిత్తము పొంగున్
రావలెనని యీవాడిన, యావెంటన వచ్చువాడ ననుయాయులతో. ౬
- వ. అని మధురమధురమ్ముగాఁ బల్కి నన్నుం దనవానిఁ గావించుకొనె - నవ్వల
మోతీలాలుపెద్దటికంబెల్ల మెల్ల మెల్ల నా కవగతంబాయె - సబరమ్రతీ సత్యాగ్రహ
శ్రమమేర్పడ్డవెన్న నెలనెలం గొన్నినా శృంగుండి యతఁడు పిన్నలకుం గుట్టుపని
యభిషలుమహాదు - కాని ౭

- ఆ. దైవ మోర్వలేనిదై వెడరాకాసి, తనమునెల్ల జూపి తరుణు నితని
మింగివై చె నకట!మితునిపోతో, దొడ్డయడవి యయ్యె వడ్డవాణు. ౩
- ఆ. పశ్యతమునకు వత్తు నిక రాజకోటకు, జేరినంత నాజ్ఞ గౌరవించి
యాసుపత్రి కేగ నచటిభిషక్కు నా, తెఱంగు నరసి సిగ్గు తెరల జిక్కె. ౪
- క. అధికారిపట్ల నాతఁడు, కుగ్రధయుం బ్రకటించె గాని కోపించుట స
తృప్తమెట్లగు నధికృతి తన, విధి దా నెఱవేర్వవలదె వెఱలే కెప్పుడున్. ౧౦
- ఆ. అంటురోగ మున్నయదనఁ దృతీయచూ, శ్రేణి వెడలువానిరీతి నరయు
ఁబుడోన మెవ్వ రీపెట్టెనెక్కిన, దానిచట్ట మింత తప్పరాదు. ౧౧
- క. అధికారులకుం గూడదు, పథికావళిపట్లఁ బక్షపాతము; వారి
యధమశ్రేణిం జనునరు, వృథాపరిభవించు వ్యవస్థగ మనుకొంచున్. ౧౨
- ఆ. నీవు నీవటంచు నేవకునిం జూచి, నట్ల చూతు రతనియూర్తనాద
మాలకింప రెంతకై నఁ దెగింతురు, తన్ని యిచ్చి వానిధనము గొందు. ౧౩
- క. రొక్కముదిని చీటి నిడ, రక్కట తప్పింతుబండి నవగడమిది నే
నక్కడ నక్కడఁ గుడిచితి, నిక్కము సెప్పితిని దీని నిల్పుటవలయున్. ౧౪
- ఆ. విత్తమున్నవారు చిత్తంబుమార్చి యీ, దిక్కులేనివానితెఱంగు దిద్ద
నెక్కవలయు నాతఁ డేగడుపెట్టెలో, స్రుక్కవలయు నెన్నిచిక్కులున్న. ౧౫
- క. అతనికి దవ్వైన సుఖ, స్థితి మాకును వలదటంచుఁ జెప్పట వలయున్
మతినిడి వానికి నాగర, కత నేర్పుటవలయు భీతి గడపుట వలయున్. ౧౬
- క. ఏ నపు డవ్యవయమునం, దేనేలకుఁ జన్న మిత్రు లీ వీరమగా
మూనినశాయరిచట్టము, లూనము కావలయునని రలుప్తప్రతిఘుల్. ౧౭
- క. చట్టపుఁజందము లన్నియు, నెట్లన చూచితిని వాడు నిక్కమ యంచున్
బట్టించితి నెడఁదకు సమ, కట్టితి దొరతనమువారికన్నులు తెఱవన్. ౧౮
- ఆ. నన్నుఁ జెద్దచేసి మున్నలవిల్లింగ, నిచ్చుపల్కు గుర్తుతెచ్చుకొంటి
నతనిగంటిఁ గస్త్రీయంతయు నమ్మేటి, మ్రోలఁ జెప్పి ధర్మ మేలుమంటి. ౧౯
- ఆ. అతఁ డుదారబుద్ధి నస్మదీయంబగు, మనవి నాలకించి తనిపెఁగాని
కీడు మాదికాదు కేంద్రప్రభుత్వంబ, తగును దీసిదిద్ది తగవునెఱప. ౨౦
- క. ఆయధికారులసన్నిధి, నీయది వినిపింపుమనియె నేనవ్వల నీ
శాయరిచేఁ బ్రజలంఁదెడి, రాయిడి సకలమువ్రాసి రారాజునకున్. ౨౧
- క. పలుమార్లు విన్నవించితిఁ, దొలఁగెను రెండడులపు డాదో పనిమీఁదన్
గణిసితిని జేముఁదరును, దెలిపితి నీగూడవ నతఁడు తెలతెలఁయెన్. ౨౨

- క. తెప్పించె నెల్ల పత్రిము, లప్పా! వీలున్న దీర్తు నని నెలవిచ్చెన్
ముప్పియ్యచి నెరువెంటన, తప్పించినయ ట్లెఱంగి తనిసనినాడన్. ౨౩
- వ. ఏ శిశువు సత్యాగ్రహములబంధ మనితలంతు - నేలయన వీరమగామునందలి
పన్ను బాధలం గుఱిచి బొంబాయిప్రభుత్వ కార్యదర్శిచెంత నేమున్నుముచ్చ
టించుతఱి 'బగనా'యందు నాచేసినయుపన్యాసంబు నతఁడు వెలికిం దీసి యిది
సత్యాగ్రహం బని జుకెనగావించితి - వీచప్పళ్ల కింతచేవగల యేలుబడి దద్దటిల్లు
నని తలంతువా - యని తీవిమై: బల్క- ౨౪
- ఆ. నకుని మేలుకొల్పువెక విద్విజుకెన, చేతయని తలంపఁజెల్ల దీవు
ప్రజలు చేడుకుడుచుబాములఁ దూలంపఁ, దగినయొకపు లాడఁదగును నాకు. ౨౫
- క. బానిసముచు దెగటార్పగ, మానస మున్నట్టివారు మానక విజయ
శ్రీ నించనెత్తు లన్నియుఁ, గానందగు ననుభవంబు గడియింపఁదగున్. ౨౬
- క. ఈవసుధక నకుపన్నిన, యేవెరవుం గన్న దాన హింసయ తోచుక
గేవల మొకసత్యాగ్రహ, మేవెలయు నహింసకెల్ల నెల్లయనంగన్. ౨౭
- క. నాయాశుగ మిది దీనికి, నాయంకుడ నేను నన్ను నమ్మినప్రజ కీ
సాయకమర్కము లన్నియుఁ, బాయక యే నెఱుంగఁజేత పాడిగఁ దలఁతున్. ౨౮
- క. తెల్లదొరతనముపే ర్విస, ముల్లోకము లదరుఁగాని మోహనగాంధీ
వాల్లభ్య మేతదస్త్రము, చెల్లును బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁ జెలియై బలియై. ౨౯
- క. అని యేను జు కెఱుంగక, వినుచుడు నమ్మంత్రి లెస్సవంతలు వింటిన్
గనుఁగొందము మున్నుం దనె, దనదర్పము పొంగిపొంగి తల నూఁగింపన్. ౩౦

౪ శాంతిని కేతనము

- గీ. వెడలితిని రాజుగోటను విడి రవీంద్ర, కేతనంబైన శాంతినికేతనమున
కచటియొజ్జలు విద్యార్థు లవధిలేని, వేర్మి నాపట్లఁ గురిసిరి కూర్మిజల్లు. ౧
- క. నెమ్మియు డంబములేమియుఁ, గమ్మనిశిల్పంబు చిందఁగా స్వాగత ప
త్ర మొప్పగిరి విద్యాసద, నమ్ముఁ గల్గెల్కరుని గంటి నాడే యచటన్. ౨
- గీ. మగనలాపె త్తనమ్మున మాఘినిక్కు, మిత్తు లందుండి; రాశిమసూత్రములకు
నగ్గపడి నైజ ధీసాహృదాదికముల, నతఁడు కొత్తావి నింప నయ్యాలయమున. ౩
- వ. యా దాడేత్రంబునఁ బూజనీయు లాంధ్రాసు పియర్పసులుం గలరు - జగదా
పంద నేపాల శంత్రోప ఖతిమాహాన పగిన శరత్ కాళీబాబులతోడిచెలికారం
బును నా కవు డగ్గలంబుగా నొదవె - మఱియు ౩

- క. గురుశిష్యులతో నట నం, దొఱతో నదికిలిని బ్రక్కతి తోడగుకతనన్
నరుఁ డెప్పుడుఁ దాన తననని, జరిపికోనన్వలయు నంటి సవినయఘణినిన్. ౫
- క. జీతంబునిచ్చి పాచకు, చేతన్ వండించుకంటె శిష్యులు గురులున్
బ్రీమివడి కూడుగూరలు, చేత కడున్ లెస్స యంటిఁ జెలికానివలెన్. ౬
- ఆ. గురుఁడు బానసమ్ము పరికింపసాగిన, నాఁడు బాలకుల కనామయంబు
శీల మెంతయేని చేపడునంటి నా, యుక్తి మెచ్చి రొజ్జ లొకరుతక్క. ౭
- క. క్రొత్తపనియొక్క గుఱ్ఱుల, చిత్తము క్రేళ్లులుకుఁ గాన శిష్యులు మార్నా
యత్తులయి రస్త్రదిచ్చకు, నత్తెసరులుపెట్టి తఱిగి రప్పడ కూరల్. ౮
- క. గురుదేవుం డిదసెప్పుడు, సయిని యాచార్యులన్న శంకింపనసెన్
బరువనక పియ్యుచు నం, బరపడి చెమరోడ్చె పంటనని దీర్చగన్. ౯
- క. కొందఱు బియ్యముఁదీర్చుట, కొందఱు కట్టియలు వ్రయ్యంగొట్టుట సాలన్
గొందఱు కడుగుటయున్ గను, విందై యే నెల్ల లేనివేడుక గంటిన్. ౧౦
- క. ఎవ రలసిన నెవ రోడిన, నెవ రిదికాదన్న నేదయెఱుగక వికస
ద్వదనమ్ముతోఁ బియర్చుచు, పెదపెదగుండిగలు తోమి పెంపఱకుండున్. ౧౧
- గీ. వంటహండులు తోమెడివారు కుడుచు, నలసటన్ మఱిపింప గాయకులు కొంద
ఱమరవాటి మరందధారానుసారి, సారగీతి వెలార్తు రవ్వారిముందు. ౧౨
- వ. ఇట్లు శాంతినికేతనమెల్ల మధుకోశమ్మువోలె జంజమ్మనం దొడఁగె - నవ్వల
ఫినిక్కునంబలెఁ దాలింపులేని పాకపద్ధతి నిం దలవరించితి - నద్దానఁ గూడుగూర
లేకకాలమ్మునంద మరప్రొయ్యిపై నుడుకుచుండె - నొకరిద్ద టొజ్జలుం గొందఱు
చట్టులుం బూని దీని సంతరించువారు - వంటసాలయెల్ల నిమ్మెయిఁ బరాధీనతం
బాసి వాసింప దొరఁకొనె - గాని కొన్నాళ్ళ కీదారి మాటి తొంటియట్ల యయ్యె
నని వింటి - నైనను దీనంజేసి నికేతనమ్మున కించుకయేని లెస్సయ మొలతెంచి
యుండు - నది యట్లుండె. ౧౩
- క. కొన్నా శ్రీగురుదేవుని, సన్నిధి వసించి కొంతసంస్కృతి వడయన్
గన్నిడిలిఁ గాని దై వము, నన్నున్ మెడపట్టి యీడ్చినది నిర్దయమై. ౧౪
- ఆ. నాకు నిచట నైదునా శ్లేగి యేగక, ముంద గోకులుండు బొందివదిలి
చన్నవార్త పిడుగుచందాన వచ్చి మ, మృకట! దుఃఖవార్ధి కగ్గపఱచె. ౧౫
- గీ. తల్లివోయినలేగనై తల్లడిల్లు, నన్నుఁ గుఱ్ఱరింప వయస్సు లెన్నియేని
పల్కు లాడిరి సురపదప్రాంగణమున, జరిగె సంతాపసభ దాని మఱవనేర. ౧౬
- కం. ఏ నప్పు డపుడ కస్తురి, తో నెచ్చెలి మగనలాలుతో నెవ్వగతోఁ
బూనాపట్టణమునకుం, బైనము సాగించినాఁడఁ బదములు పడఁగన్. ౧౭

గీ. మానసియఁ జాఁడూఁగిను బర్హానుదనుకఁ, దన్నుఁ దొడరుచు నెచ్చెలీ! తావకీన
మస్త్రీరాజుఁబు సత్యాగ్రహంబు నిచటఁ, బటుపుతటి యెప్పుడొనని పల్కరించె.
వ. అంత నేను దీక్షిం బడులుసెప్పఁజాల - గోపాలుం డొకయేఁ డీదేశంబునెల్లం
గుఁమ్మరి పరికింపుమనియు నీలోనన దానిగుఱిచి యెట్టినిర్ణయంబేని వెలువరిం
పకు మనియు నా కాన వెట్టె - నాయయ్యఁజల్కు శతధా పాటింతు - నది
నాధర్మవని తలఁతు - నవధి ముగియుంగాక యక్కఱలేని యనుయోగంబులకు
నుత్తరం బిడఁజాల - నైనను భారతమునం దింక నై దేండ్లదనుక శాంతిసమరంబు
రేఁగదని విశ్వసించు - నని విన్నవించితి - గోకులుండు 'హిందూస్వరాజ్య' గ్రథి
తంబులగు నాయాశయములెఱింగి దేశమందొకయేఁ డుందువేని నీలంపులువాని
వియ చల్ల పడునని నవ్వువాఁ డన్నవార్త నిచట వక్కాణించుట సముచితంబు.

* *

౫ మూఁ డ వ త ర గ తి వా రి పా ట్లు

- గీ. క్రిందు బలువయ్యె బర్హానుఘట్టమందు, రైలుచీటి నుపార్జించువేళ నాకు
దొడ్డతరగతి నేగుపాంథులకుఁ గాక, చిక్క దది మీకు ముందని చెప్పెఁబెద్ద. ౧
- క. కిటికీ విచ్చినయంతన, యటుసేరితిఁ గాని రాపు లగ్గలమయ్యెన్
బటుతాహీనులు తద్దయఁ, గటకటపడి రపుడు దక్కెఁ గాతీయ నాకున్. ౨
- ఆ. ఒత్తులోర్చి యెట్టెటో చీటివడసితిఁ, దుర్భిల్లిపడుచు వచ్చె ధూమశకట
మాముపెల్లు గునిసియాడ బలిష్ఠులౌ, వారు చనిరి వగ్గువాండ్రొ నెట్టి. ౩
- క. ఎక్కినవా రెక్కెడువా, రక్కట! తిట్టుకొనసాగి రన్యోన్యశిరో
న్యక్కారంబులు మొరసెను, దిక్కేమని యేను బెద్దదిగులునఁ బడితిన్. ౪
- క. ఆపెట్టెకు నీపెట్టెకు, వే పరువె త్తితి నదేమి విడ్డూర మొకో
పోహ మ్మిట నెడలే దని, రేపెట్టియఁ జేరి యెంతయెడమడు గ్గెనన్. ౫
- క. పడపడి మాగతి యేమని, కొదుకుచుఁ జని శకటరక్షకునకు వినిచితిన్
బదమున్న నెక్కు లేదా, వేదపన రమ్మని యతండు బింకము మెఱున్. ౬
- ఆ. పయన మాఁపరాని పనియిది యించుక, కరఁగిచూడు మంటిఁ గాని యీతఁ
డాటకింపడయ్యె నస్మదీయోక్తి వే, న్నెంట బండికదలుగంట మొరసె. ౭
- క. సోదరు నెండే జోరుమని, పైదలిలోఁ జేరినాడఁ జైతరగతికిన్
చాద్మకృణామము గని,యాదొర సా మ్మడుగ వచ్చె నవ్వలియంచెన్. ౮
- ఆ. నాకుఁ దగినచోటు లేక యీబండికి, నేగుదెంచినాడ నింతనిక్క
బిచ్చుకేని వనది యిదియని చూపుచో, నడ్డుసెప్పునంటి నతని కేను. ౯

- గీ. అతడు నామాట పెద్దసేయక వివాద, మేలసాగింతు చోటులే దిపుడు నీకు.
బెచ్చురొక్క-ము చెల్లించునిచ్చ లేని, నాడు దిగిపొ మ్మటంచు నోనాడఁ దొడఁగె.
- ఆ. అతని నిల్వరించి యారగడం బెంచు, వేడ్క-లేమి వానివిత్త మిచ్చి
వేడివేల్పు పొడుచువేళకు 'మొగలుస, రాయి' ఘట్టమునకు రాక జరిగె. ౧౧
- క. అవకాశం బేర్పడి మూఁ, డవతరమున కేగినాడ నపు; డీ సర్వ
వ్యవహారము నధికారికి, వివరించితిఁ బెట్టెమార్పు వెల్లడిపొంటెన్. ౧౨
- గీ. సాక్ష్యముగ నాల్గుమాటలు సంతరించి, చీటినిమ్మంటి నతఁ డది సేయనొల్లఁ
డవల రాదగ్గవిత్తంబు నంపుడనుచు, గమ్మనంపితి న్నగాధికారికడకు. ౧౩
- గీ. అతడు సాక్ష్యములేనినాఁ డర్థమిఁగఁ, బాడికన్వింప దైన మీషట్ల శంక
నవధరింపఁగఱాల రాఁ దవినసామ్ము, పంపుచున్నాడ నని లేకనంపి తనిపె. ౧౪
- క. ఈ మూఁడవతరగతిలో, నామనుగడఁ బడ్డ యాతనల్ వివరింపన్
సామాన్యగ్రంథము గా, దాముప్పుల నచటనచట నలఁతిగ వినుతుకా. ౧౫
- క. కాయపటుత్వము కొఱపడి, నాయీపయనంబు మానినాడను విధిలే
కీయెడఁగాటన కే నెం, తో యడలినవాఁడ నడలుదు న్ముచుముందున్. ౧౬
- ఆ. ఈతృతీయవీధి నేగెడుప్రజల యు, గదకు వారిస్వార్థకాంక్ష కొంత
యెఱుకలేమికొంత హేతువాఁగా కధి, కారిగర్వ మాదికారణంబు. ౧౭
- క. నానావస్థలతోఁ గ, ల్యాణికి వచ్చితిమి మగనలూలున్ నేనున్
స్నానమొనర్చితి మంచియ, మానిని యెచ్చోటఁదీర్చు మజ్జనవిధులన్. ౧౮
- వ. అందులకే దారాడుతటి భారతసేవకమండలికిం జెందిన 'కాలు' న న్నానవాలు
పట్టి కస్తూరిని ద్వితీయశ్రేణింగల యువస్పర్శశాలకుం జేర్తు నా నతనిసాధుత్వ
మొదవంజేసికొంటుకుఁ దొలుతోల్త వెనుకాడితి - గాని తుట్టతుదకు నియ్య
కొంటి- సత్యారాధకున కిది యుచితంబు కా- దేలన నాయంతి కటం దానమాడు
చనపు లేమియు నాపె యాగదియంద యవగాహింతు నను పూన్ని-గలది
కామియు నాకుం దెలియు - దెలిసియు మగనివలపునం జిక్కి సత్యంబునుల్లం
ఘించితి - సత్యస్వరూపముం జూడ మాయా స్వర్ణయవనిక నిరోధంబగు నని యుప
నివత్తు ఫహాపించుగదా!

* *

౬ నా ప్రియత్నములు

- క. పూనాపురికి న్వచ్చితి, దీనతమై నున్నహితులఁ దిలకించితి ధ
ర్మానుగము లార్థ్యదైహిక, నానాకర్మములు ముగిసినవి కృష్ణమనున్. ౧
- క. పదపడి భారతసేవక, సదస్సుకర్తవ్య మేమి సర్గురుహృదికిన్
ముదమేర్పడ మన మెవ్విధి, బ్రదుకం దగునంచు నేము పలుచందములన్. ౨

వ. తర్కంబులు సాగించితిమి - సమితియం దే నావేకించుటయు నాఁటిసమస్యలయం దొకటియయ్యె - గోకులుం డిచట నున్నంతవట్టు నాకీహొత్తుతోడి సూవశ్యకము లేకపోయె - సతనియూనతిం బాటించుటయు నాధర్మం బనియు, యుంఝూయుంప కుం జిక్కి యల్లాడుమాతృభూమి కట్టిమేటి యారకాటియై నిలువ నాకు దిగులే మనియు నపు డేను భావించితి - గాని 3

ఆ. నేడు గోకులుండు లేడుగదా! తదీ, యాత్మ తృప్తివడవ సతనిసమితి నిపుడు చేరుటొప్పు నే నని సభ్యతం, బడయ నపుడు పట్టుపట్టినాడ. 4

క. నాడు సదస్యులు పెక్కురు, కూడిరి నామార్గమన్నఁ గొందఱమదికిం గీడనితోఁచెను వారల, నోడకుండని తేర్పఁ బెద్దయున్ శ్రమపడితి. 5

క. ఎల్లరు ననుఁ బ్రేమింతురు, తల్లులవలెఁ దండ్రులట్లు తనిపెద రై నన్ జెల్లాదరింతు సంఘము, నల్లది యుచితంబ వారి కది వేల్పుగదా. 6

క. ఈకతమున మాతర్కం, బేకటుభావంబులేక యింపుగ నడిచెన్ నీకు న్నాకు నభిప్ర, యెకీభావము పొసంగదని రపు డెదురుల్. 7

క. ఊత్తరసక్షిణములకుం, బా త్రైక్కడ ననిరి యిట్లుపోయిన రేపే తుత్తుమురై గురునాత్మకు, నుత్తల మిడు సంఘ మనిరి యుడుంగనితాల్మిన్. 8

క. మఱియొకఁడ చర్చింతము, త్వరయేమని యెవరియింటిదానికి వారల్ మరలిరి మన్మాదస ము, క్కిరివిక్కిరియయ్యె నపుడు కృత్యము నెఱుంగన్. 9

క. పెక్కురు సభ్యులు నాదెస, మక్కువగలవారె కాని మతిభేద మిటుల్ నెక్కిన్నసమితిఁ జేరుట, చిక్కులకుఁ బా దటంచుఁ జివరకుఁ దోఁచెన్. 10

వ. త దనంతరంబ నాసమస్యను బరిష్కరింప సభ్యులం గూర్పవలదని మాననీయుఁడు శ్రీనివాసశాస్త్రికి లేఖవ్రాసి నాతలవేగిం దించుకొంటి - నన్నెదిరించినవారి కీవార్త హర జనకం బాయె - వారితోడిచెల్మియు నవ్వల నా కెక్కుడుగా లభించె - నేతత్సమితితో నాకు లొకసంబంధము లేకున్ననేమి? - దాని సదః కరించు నాధ్యాత్మికబాంధవ మేర్పడె - నదిలేని లొకసంగ ముసుఱులేని మేనిం బోనిది కదా ! 11

* *

౭ కుంభోత్సవము

క. అగదంకారుని రంగూన్, నగరంబున నిలుచువాని నా నెయ్యిర నొ డ్దగువానిఁ బ్రాణజీవను, జగదాప్తుం బాడ నెడఁద సందడిపెట్టెన్. 12

క. కలకత్తా మత్సరమునఁ, బాలుచుట నన్నచట నాఁచె భూపేంద్రుఁ డతం డలఘూపచారములతో, వెలించెను భక్తి మేటివిందూలతోడన్, 13

- క. వంగీయు లతిభిపూజకు, ముంగలివా రనుట నిక్కముగఁ దోచెను నాఁ
డంగద ఫలములతోడన, భంగించెడివాడ నికృతపత్వాన్నుండనై. 3
- ఆ. అపుడు మత్తనూజుడగు రామదాసు నా, సరస గలఁడు కలరు శఘులు కొంద
జేమిసెప్పి నప్పరీమచచ్చిక నున్న, ఫలములెల్ల విలువఁబడియె నాకు. 4
- క. పలుదినసులవంటకములు, వెలసెను మావారికొఱకు; వెలఁదులు మాబు
వ్వలు సంతసంప నెంతయు, నలఁగిరి కనువిచ్చి రేయినాలుగుజాలున్. 5
- క. ఈతిండిబాధ కడచుట, కేతెరువు గాననైతి నిది దుర్భర మీ
చేతకు మాదెసఁగల సం, ప్రీతియ బీజంబటన్న రీతి నెఱుంగుదున్. 6
- ఆ. భౌనుగాక నలుగు రతిభులకై యంటి, యెల్ల పాదు నెముక లిట్లు విఱుగఁ
గొట్టుకొనుచు నిశలఁ గూర్కన్న దెఱుంగక, సేవచేత పెద్దసేయనొల్ల. 7
- క. భూపేంద్రనాథవసుగృహ, మేపాటిసమాదరంబు నిడె మా కట్టుపై
నాపాటి యనాదర మిడి, వేఁపెన్ బాగయెడ దానివిధ మేమందున్. 8
- క. డెక్కుపయనంబు మాయది, యక్కడఁ గలస్నానశాల కాకల్పము గౌ
లక్కటఁనారకజగతికి, నక్క యనన్ మఱుగుదొడ్డి యందముఁగుల్కున్. 9
- క. మూత్రపురీషంబులలో, గాత్రంబును ముంచి చాటుగది కేగవలెన్
మిత్రువలె నావికున కప, విత్రత యిది చెప్పిచెప్పి విఫలుడనైతిన్. 10
- గీ, ఆకు వక్కలు కసటుపొగాకుతోడ, నమలి తమనిల్చునెడయంద యమియుచుందు
రెంగిళులు నింతు రాకసం బెగిరిపోవ, ముచ్చటెంతరు తెరువల్ల మొక్కలీండ్లు.
- ఆ. ఎల్లవాఁడు చోటు కొల్లగొనం గన్ను, వేసియుండు సిగ్గు వాసియుండుఁ
దనుసు మూరెడ్డైన దనమూటలకు బారె, డమరవలయు నేల యని పెనంగు.
- క. ఆనాల్గుపూట లెట్లో, ప్రాణంబుల నుక్కఁబట్టి బయటం బడితిన్
మా నొవ్వంతయు నొకా, వాణిజ్యమువానిచెవిని వైచితి నంతన్. 11
- వ. దీనంజేసియు నెయ్యుండగు ప్రాణజీననదాసుమెహతాపూనికం బట్టియు నా
తిరుగుపయనంబునం దిడుమలు చాలవట్టు కొఱవడె - మెహతాపైత మక్కఱ
లేనన్నిపండ్లు తెప్పించి కుప్పలువోయించె - నతనియిల్లు నాపాల సొంతయిల్లు -
కాన నచట నానాజాతిఫలంబుల నారగించుట మానితి - గాని తిండికొలఁది నట్ల
యించితి - నపుడు నూత్నవస్తులదెస నాయిచ్చ పొచ్చగుటం జెలికానిరావించు
కొత్త కొత్తపండ్లం జవులూర మెసవం జాగితి - దినుట కింతసేపు వలయు
నన్నకట్టడ నా కపుడు సున్న - యెఱసంజతో మొదలిడి తొలుజాము చెల్లు
దనుక నయ్యాయిబండములు మెక్కువాడ - నీముచ్చట వేయుం దొమ్మిన్నూట
పదునైదవయేటిది - హరద్వారమునం దాయేడు కుంభోత్సవము సాగు-నప్పుం
డువున దైరిక సేవ గావింప ననుచరులతో రమ్మని నాకుఁ బిలుపువచ్చె - వంత

మాదశముం దోడ్కొని శాంతినికేతనమున నున్నమగనలా లాక్షేత్రంబున కరిగ్న
రంగూనునుండి యేనేగి వారింబెరసితి - హరద్వారమునంగల మహాత్ముని మున్నీ
రాముం జూచునుత్కంఠయు నాయీపయనంబున కొకహేతువు నాడగు
వెండియు

౧౪

క. భగవానుఁ డెఱుంగుఁ గాళీ, నగర హరద్వారములకు నడుమం జనుచున్
బాగబండిలోనఁ గుడిచిన, యగచాట్లు మదీయముల్ దురా ర్త్రిపదముల్.

౧౫

క. ఒక్కొక్కతఱిఁ బెట్టియలో, నిక్కెడుచీకట్ల కేమి నే మందుఁ గడున్
గ్రీక్కిఁజిసి గోతములవలె, గుక్కలవలె నుంటి మంతగోరము నెఱుంగన్.

౧౬

గీ. మూతలేనిడబ్బలలో ముడిఁగి ముడిఁగి, మట్టమధ్యాహ్నపుంబ్రాద్దువెట్ట కదరి
యడుగులం గాల్చురేకుల కడలి బడలి, నాడు మాపడ్డపాట్ల నెన్నటికి మఱితుఁగె

ఆ. నాల్క పిడుచకట్టినను మిత్తివెచ్చని, కోఱ లెమ్ముదనుక గుచ్చుకొన్న
నిచ్చగింతుఁ గాని హిందువుల్ కొందఱు, ముసలిమానుజలముముట్ట రపుడు.

౧౭

క. ఈవరమచ్చాందసులు రు, జాపీడకుఁ జిక్కి వైద్యశాలకుఁ జనిన
ప్లేపాల స్నేయుస్మా, నేపలరసంబు నిడిన నిగ్గరు త్రావన్.

౧౮

క. మనదేశంబునఁ బాకీ, పనిసేతయ మేలిమేలిపనియని రవి శాం
తినికేతనవాసమ్మునఁ, గనుఁగొంటిని నేడు దానిగడియలు వచ్చెన్.

౨౦

క. గోకులువర్గమువారలు, నీకుంభోత్పవసపర్య కేతెంచిరి నే
వాకాంక్ష వచ్చునెల్లర,కోకస్సుగ ధర్మశాల యొసఁగిరి పెద్దల్.

౨౧

గీ. అందు డేరాలువైచితి మచట మలవి, సర్జనముసేయ గోపాలుసమితి నలరు
'దేవు' గుంటులత్రవిష్టి పుద్ధిం బొనర్చ, రూకలిడి నిల్చ నూహించెఁ బాకీవాండ్ర.

ఆ. అది యెఱింగినంత నిది మాఘినిక్కు వ, ర్గమ్మువారిపాలి కార్యమంటి
దేవు మెచ్చెఁ గాని మావాఁగులోఁ జెప్ప, వాడ నేను జేయువాఁడు మగను.

౨౩

క. డేరాలోఁ దిరపడి నను , జేరెమ తైర్తికులఁ బెదసేయుట తత్తత్
సారతరధర్మచర్చలు, తీరుచుటయు నాకు నింతటిఱనిచెయ్యుల్.

౨౪

క. గుంపులుగుంపులు నను ద, ర్పింప నవేషించి ప్రజ పొరింజారి వచ్చెన్
ఱింపిది యొకనిముసంబును, దెంపన్నదిలేమి మునుఁగఁ దిన నోటిలితి.

౨౫

గీ. ఈహరద్వారయాత్రయం దేను దఱి, ణాఫ్రికాగడ్డఁ గావించు నలఱికొల్పు
భారతావనికెం దేటపడియె నన్న, కథనెఱింగితిఁ గాని బల్క స్తి గంటి.

౨౬

క. పొగబండిపైవమున మూఁ, డగుతరమున వచ్చువేళ నందఱతోపా
టగచాట్లువడితి నన్నపు, డగురా! యని మెచ్చ నెఱుంగ రందలిపాంథుల్.

౨౭

క. బుడిం దిగితిన్ లేదో, తండము లిట్లాత్తు వన్నుదర్శింపఁగ నీ
రెండింట బాలినిడఁ దగు, గండం బిదియంచుఁ దేల్చు గడువేసరితి.

౨౮

క. ఊపిరి కెడమాయక తోగ్గి, దోగ్గిపులతో నన్నుజుట్టు తుటుములఁ జూడఁ
గోపం బాదపును మఱి సెం, తాపమ్మును రేఁగుచుండుఁ దఱచుగ నెడఁదఱ, ౨౯

క. ఆఘూడవతరగతిలో, బాములుగా కల్క యేరుపడ దేర్పడినన్
సామాన్యంబుగ నయ్యది, మామంచిగఁ బరిణమించి మది నలరించున్. 30

క. ఆవేశ దూరమెన్నక, త్రోవన్ నడయాడుబల్కితో నుంటిని మా
గ్ధావగ్రహణముగూర్చు య, శోవిభవం బపుడు నాకుఁ జొప్పడదయ్యెన్. 31

న. నేఁడు హరద్వారముం జేరిన తైర్థికులకు ధర్మంబుదేశం గలచూ పన్నవ నాఁ
జను - జాగర్యలేమియుఁ జాపల్యమును బాపండిభావంబును వలసినంత కలదు -
బై రాగు లీజాతరకు నేలయొనినట్లు వచ్చిరి - పయశ్శర్కర లారగింపన వా రవత
రించియుండ్రు - టక్కరియొకం డీచటి కొక్కమొదవుం దెచ్చె - వాఁ డొకలే
దూడచరణమ్ము ఖండించి దానిం దీనివిదారితకకుదంబునం బెట్టికుట్టియీధేనువుం
బంచపాదిని గావించె - లోభాకృష్టుం డతఁ డీపాపద్వయం బూతగాఁ బామరుల
వి త్తంబు కొల్లకొట్టఁ దొడంగె - నంతఁ గుంభోత్సవదినంబు దాసె - నది నా
మనుగడ నొకపవిత్రదివసంబు - తీరంబులఁగనుకలింజేసి పుణ్యరాసులారిం చుదురాశ
నాపట్ల సున్న - హరద్వారమున కే నీమోహంబునకు లోనై వచ్చినవాఁడం
గాను - గాని యదునేడులక్షలతైర్థికు లీనాఁ డీయుత్సవమునం బాల్గొనిరి - వీరం
దఱుఁ బాపండు లనుట యపరాధంబగు - నందుఁ బెక్కం డిచ్చట నాత్మనైర్మ
ల్యంబు చేపడునన్న నమ్మికమై వేంచేసి రనుటనిక్కంబు - తత్పావిత్ర్య మిట్టి
ప్రత్యయంబునంజేసి యేర్పడుంగాని యది యించుక కష్టం బనకతప్పదు - భగవ
దాదరముం బడసినపుణ్యమూర్తులుసైత మీప్రజానీకమునం దెందఱో కలరు -
కాన నే నీక్షేత్రంబునకు రాక తప్పని తలంపఁజాలనైతి - నట్టితఱి నిచ్చో గాన
వచ్చుకలువంబునకుఁ బాచితంబుగాఁ గఠోరనియమం బొందు తలఁదాల్చుటయుఁ
దనూర్చులమునఁ జిత్తంబు ననావిలంబుఁ గావించికొంటయుఁ గర్తవ్యంబకదా యని
భావించితి - నాపుట్టువు నేమంబులకొఱక వెలసె - గాన నేఁడు పాటింపవలయు
నియమంబేమియనువిచారమునం దోగ

32

ఆ. వంగనగరమందు రంగూనులో నాదు, పొట్టకొఱకు నెయ్యు రెట్టిరిత్త
యలపు నోర్చి సుగ్రీ క్ష రది తఱకుకునఁ గ్రొత్తమించువోలె నెడఁదమెఱసె నపుడు.

ఆ. ఒరుల కూడిగంబు నెఱప జనించు నా, కొరులె యిట్లుబడలుచుంట యెట్లు
లోర్వనేర్తుఁ దిండి కొకయెల్ల గీత నా, ధర్ము వగునటంచుఁ దలఁచుకొంటి. 33

క. కావున నక్కఱయగుతఱి, నేవించెడిమందుగాక జీవనమునకుం
గేవల మైదుపదార్థము, లే వాడుక సేయ నిశ్చయించితి నాఁడన్.

34

- క. రవి య స్తమించులోనన, యవి సావడవలయు నన్నయానయుఁ గొంటిన్
లనమేని యీవృతంబును, జవదాటక నిర్వహింపజను ననుకొంటిన్. 31
- ఉ. ఈకొండీక్ష కే నగ్గవడి వదు, మూడుసమలు గడచె నాడునాడు
పట్టిపట్టి నన్ను బంకించెనిది దీని, హాశమ వజ్రకవచ మాయె నాకు. 32
- క. నాపూనిక యిది పల్కఱు, తోపాడెన్ నన్ను దొడరు దొడ్లతెగుళ్లన్
బాప్తమదాయురభ్యుద, యాపాదకమయ్యె వెజ్జనట్టులె యొదవెన్. 33

*
* *

౮ ల క్షే ణ దో ల

- ఆ. ముగిసె నుత్పవంబు మూర్తీభవ త్సుకృ, తమ్ము మున్ని రాముదర్శనమాన
స్థమనోజ్ఞ మమృహోమహుపాలించు, గురుకులమ్ము గంటఁ గుదుటఁబడితి. ౧
- క. గందర్గగోళములకుఁ జెను, విందు హరద్వార మచ్చవిధశాంతిరమా
కందము గురుకులమని నా, డెందమునకు నత్తటిన్ గడిచిగఁ దెలిసెన్. ౨
- క. మధురప్రియతా వారా, నిర్ది సన్నీదించె బూజనీయుడు రాముం
డధికాదృతి నా కొసగి, విధుతాహంకారు లచట వెలసినవడుగుల్. 3
- క. ఆచార్య రామదేవుని, జూచితిఁ దత్కార్యశక్తిసాగసులు గంటిన్
నోచితి నాతనిచెల్మికి, మాచి త్తము లొకట రెంట మాహొనుచున్నన్. ౪
- ఆ. చేతిపనుల తెఱఁగు చేకొని తద్దయుం, దరిచినాడ నాడ గురులతోడ
నితరకార్యభార మెక్కుడై యొజ్జల, సెలవు పొందినాడఁ జింతతోడ. ౫
- ఆ. ఇంతదప్పువచ్చి తీచేరువన హృషీ, కేశతీర్థ మఘవినాశకంబు
వెలయు దానిఁగాంచి వెడలుట లెస్స గ, దా యటంచు నెయ్యు రాడి రపుడు. ౬
- క. సరియని తల్ తేత్రంబున, కరిగితిఁ బావనకథాసమంచిత గంగా
సరిదోఘమ్మున మున్గితి, మరలితి నాబసకు నా ప్తమండలితోడన్. 7
- క. నన్నుఁ దిలకింపఁ జెక్కురు, సన్నాసులు వచ్చి; రేను జనుమార్గములన్
బ్రన్నన తిన్నన కలదని, కన్న యతీశ్వరుఁ డొకండు కథసాగించెన్. ౮
- గీ. అతడు ధర్మప్రసంగంబు లవియు నివియు, దడవి ధర్మపుపట్ల నాయెడఁద లెస్స
యిచ్చమై నున్నదని నిశ్చయించి సిగయు, జందియము నాకు లేదని కుండుగుడిచి.
- గీ. అస్తికుడ మీవు హిందూమ తావలంబి, వకట ! మనధర్మమునకు బాహ్యంకమైన
మిత్రయను బుడెమును లేనివేనమెట్లు, నీకురుచియించె నిదిసాకు నెగులునించె.
- గీ. జాలిమై నిల్లుపల్కు మున్నది గాంచి, సవినయోక్తుల నోయతిస్వామి! యేను
బాధ్యమనఁ జూరుబంధుపట్టమున, గంటి విప్రశాస్త్రికుల జన్నిగట్లఁ జెలుల. ౧౧

- క. తాళంపుఁజెవులు జందెవు, నూలికి సంధించుకొని మనోహరనినద
శ్రీ లాస్యమాడ నపు డా, బాలురు నడయాడ నాకుఁ బండులుపులిసెన్. ౧౨
- క. ఏ నెవుడు బ్రహ్మనూత్రము, పూనుదునో చెవులగు త్తిపొత్తునఁ బోచన్
మానకత్రిప్పుచుఁ గమ్మని, యీనాదము నాలకించు తెన్నఁటి కగునో. ౧౩
- క. ఉవ్విళ్ళుగొంటి నిమ్మెయి, నవ్వేళ న్గతియవాడునందలి బచ్చుల్
దప్పుగనుండిరి పోచకు, నవ్వలఁ గొన్నాళ్ళ కచట 'నందఱుద్విజులున్. ౧౪
- గీ. జన్నిదముదాల్చి ప్రామిను- సదువవచ్చు, ధర్మసంబద్ధమైన పద్ధతి యి దంచుఁ'
గదలె నుద్యమమొండు మా గాంధీకుదురు, కోమటులునింపిరపుడుపోగులనొడళ్ళు. ౧౫
- క. ఒకపాఱుఁ డపుడు మావాం, డ్రకు నాకుం గఱపఁదొడఁగె రామస్తోత్రం
బిడ నభ్యంతర మేమని, చెకచెక మామేనఁ దొడిగెఁ జన్నరిపోచక. ౧౬
- క. నాకుం బెట్టెలు తట్టలు, లేకున్నను జెవులుగట్టి లిప్పఘరింపన్
వీడను దిగ్విప్లి జందెము, చీకి తెగెం గొన్నినాళ్ళుసెల్లుడు నదియున్. ౧౭
- గీ. వెండియును దానిఁ దాల్చెడువేడ్క- నాకు, నొదవమింజేసి క్రొత్తజన్నిదముదేసకు
నరుగనైతిని వయసురా నది యవశ్య, ధార్యమని నొక్కసాగిరి తగ్గవారు. ౧౮
- ఆ. కిట్టి యెంతపట్టుపట్టిన నాపట్లఁ, బాటదయ్యె వారిప్రాభవంబు
శూద్రకునకు బ్రహ్మసూత్రంబుతగనినాఁ, డొరుల కేలజందెముండవలయు. ౧౯
- క. వెలిచిన్న దీని మోచెడు, నలవాటును మాకుటుంబ మగ్గింపదు కా
వలయునని జందె మూనన్, బలువగుకారణము కావఁబడ దిడ నాకున్. ౨౦
- గీ. ఏను వైష్ణవధర్మంబులోనివాడ, నగుటఁ ధులసీసృజంబు నాయఱుత నిడితి
నేమఱక పెద్దవాండ్రి నా కించుకంత, పిలుకపెట్టిరి కాని మాపితిని దాని. ౨౧
- గీ. ఆంగ్లదేశమున న్నిల్చునపుడు వెట్టి, వాడితం డెవ్వడని తెల్లవారు నమ్ము
వెక్కిరింతు రటంచు సిబ్బితకి లోగి, వీడనాడితి నా నాల్గవెండ్రికలను. ౨౨
- క. నావెంట నాఫి కాపజ, సేవించెడు ఛగనలాలుసిగ వలదన్నన్
ద్రోవంజేసితి నస్మ, ద్భావం బెదురాడు నిట్టిబహిరంకములన్. ౨౩
- ఆ. ఎన్నికోట్లమంది ఫింధువుల్ జందెము, లేవెవారు జగతిలేరు నేడు
మనమలెమ్ములోని మనుజులుగారె వా, లేల నాకు సూత్ర మిది మహాత్మ. ౨౪
- గీ. పోతుఱ్ఱాల్చుట నా మాఱుపుట్టు దాల్చు, టని తలంతునా మాఱుపు ట్టనఁగ జేలది
బ్రదుకు, విక్కిలిబ్రదుకునాఁ బరఁగు నేటి, హైందవసమాజమునశీఘ్రముగబడె. ౨౫
- క. మనసంఘము మనదేశము, మనసంస్కృతి దుర్భ రావమసితి లజ్జా
కనకంబై యున్నతఱిన్, జనునే తలయెత్తి మనము జన్నిద మూనన్. ౨౬

గీ, అంట రానితనమ్ము రూపాటునాడు, హెచ్చుతగ్గులవేఱడం బెడయునాడు
చటులపాపంఁడిభావమ్ము సమయనాడు, మనకు జుబెముదాల్చుపెత్తనమువచ్చు.

ఆ, కాన బ్రహ్మసూత్ర మూసంగం దగునని, మీవచించుపల్కు మెచ్చనేర
జుట్టునిల్చు మన్నమాక్తి మన్నించెద, సిగ్గుపడక యింకను సిగను బెంతు. ౨౮

క. ఉపవీతవిరుద్ధంబుగ, నపు జేనాడినవచస్సు లయ్యతికిం దృ
ప్తి పొసంగఁజేయవయ్యెను, విపరీతోక్తుల కతండు వెండియు నొగ్గెన్. ౨౯

వ. నన్ను నావాదంబుచేతన తలక్రిందుసేయ నక్కావితాలు పుష్పయ్యం బెనఁగె- గాని
యజ్ఞోపవీతధారణమునకుఁ జెందిననాయాశయమ్ములు నాడు నేఁ డొక్కరూపు
నంద వెలయు - జగమునం బలుమతమ్ము లున్నంతవట్టు నెల్లమతంబున కొక
వెలిగు ర్తుంటున్నది - కాని డంబమునకు నహంకారమునకుం గారణ మైననాఁ
డిది పరిత్యాజ్యంబ యగు - నేటి మనసమాజ మున్నతించడయ నీసూత్రం
బొకసాధనమ్మని యేను విశ్వసింపఁజాల - గాన దీనిదేశం దాటస్య మూనితి -
లజ్జాత్యాసంబులంజేసి శిఖం ద్రోసితిఁ గాన ననుయాయులతోఁ గొంతకొంత
చచ్చించి మరల దీనిం బెనుప నమకట్టితి - నంత లక్ష్మణుడోలం గాన నరిగితి -
హృషీకేశమ్మును దీనిం గామక చూడవలయు - దొల్లింటి మనపెద్దల ప్రకృతి
రమణీయ తాభిజ్ఞతయు ధర్మబోధకశిల్పంబు దిద్దు దూరదృష్టియు నిచటం గని
యేను లెస్సపొంగితి - గాని 30

క. పావనములు సౌందర్య, శ్రీవనములు నైన యిట్టిసీమల మనుజుల్
గావించునెగులకు నా, భావమ్ము కలంగె శాంతి పరువిడె నకటా! 3౧

క. నలుగురు నడిచెడితోవల, కెలకుల గంగమ్మతల్లికేవల నజ్ఞుల్
మలమూత్రమ్ములు విడుతురు, చెలగుచు మిన్నేటినిరు చెటిచెద రిస్సీ! 3౨

క. మఱి నాల్గుడుగులు వోయిన, దొరకుఁగదా వీరి కచట దొడ్డబయల్
తెరు వెఱుఁగరేమి పీ రని, పరితాపముగంటిఁ గర్మఫల మనుకొంటిన్. 33

వ. లక్ష్మణుడోల నా నుయ్యెలవోల వ్రేలాడు నాయససేతువు - మున్నిచట రజ్జునిర్మి
తము రమణీయం బైన వంతెన యండ నౌదార్యరాశియగు మార్వాడీసా హా
కండు దానిందొలచి యపారవిత్తంబు వెచ్చపెట్టి యీలోహసేతువు నేర్పఱిచి
దీనితాళపుంజెవులు దొరతనమువారి కప్పగించె - రాజభక్తి సంపన్నుండ నయ్య
నానాఁ డే నీయుప్పగింత సైరింప నొడితి - దత్తముం బరికింప నిది తైర్థికవర
ణంబు కదా - వెండియు నచటిప్రకృతిసౌభాగ్యమున కీకట్టు మచ్చయనియు
వక్కానిండు, 34

నా ఆశ్రమ స్థాపనము

- ఆ. రాజకోటలో హరద్వారమున వైద్య, నాథమందుఁ జెలులు నన్ను నిల్పఁ గోర్చిపడిరి గాని కోసకు నహమ్మదా, బాదుకెలన నేను బాదుకొంటి. ౧
- ఆ. అచట వెలయునెయ్య రాశ్రమమునకునా, వెచ్చమెల్ల నేమ యిచ్చువార మునికిపట్టునెత మొసఁగెగమని కడుం, గూర్చిజూప నందుఁ గుదురుకొంటి. ౨
- క. వీను గుజరాతివాడను, గానన్ దద్భాష నండఁగాఁ గొని నాచే నై నంతసేవ చేయుట, కానేలయ తగునటంచు నరసితి నాత్మన్. 3
- ఆ. మఱియు నందుఁ జేతిమగ్గలపై జీవ, నంబుసేయు జన మనంత మగుట నూలువడుకుపనికి మేలొడఁగూర్చు న, య్యవనియంచుఁ బెద్దయాసఁడితి. ౪
- క. మొదటన చెప్పితి నాశ్రమ, మిది కులముల లెక్కసేయ దిందలితీరున్ మదిమెచ్చి వచ్చుమాలకుఁ, బదమిచ్చుఁ జూడీ యటంచుఁ బౌరాఘ్నులకున్. ౫
- క. నీతలఁపుల నీకొని నీ, నీతిం దలఁదాల్చి నిల్వనేర్చిన సురియా భీతావు తొక్కినప్పుడు, చూతములె మ్మనియె నొక్కసోదరుఁ డెలమి. ౬
- వ. అంత నే నాశ్రమంబునకుం బేరేమి యనుచర్చకుం దిగఁ దపోవనం బనియు నేవా శ్రమం బనియు నెయ్య రయ్యాయినామంబులు సూచించిరి - సేవాశ్రమంబనుట యుచితంబ - కాని మాసేవాస్వరూపంబు దీనం దేటతెల్ల కాఁజాలదని నమ్మితి - నిఁకఁ దపోవనం బన్నయాఖ్య మాతలకు మించినవేఁగు - సత్యముం బరికించు టయు నారాధించుటయు దానిదెస నభినివేశంబు పెంచుటయు మాలత్యంబులు - మఱియు నాఘికారంగమున మాపూనినకార్యపద్ధతి నిచటం బ్రవేశపెట్టి యది యీదేశమునం దెంతవట్టు ఫలించు నని శోధించుట నాయాశయంబు - కాన సత్యాగ్రహశ్రమం బనునభిధానంబు సముచితంబని యెట్టకేలకుం దేల్చి మా యూడిగంబును దానితెఱంగును దీన సులభంబుగా నెఱుకపడునని తనివి నందితి - మఱియు 2
- క. ఆశ్రమ మొకనేమంబున, కాశీతమై బ్రదుకవలయు నని కట్టడలన్ సశ్రీముఁడనై లిఖించితి, విఘ్నేతు లగువారికెల్ల వినిచితి స్థిన్. ౩
- క. గురుదాసబెనరీ బుధ, వరుఁ డప్పుడు మీగఁగించు వ్రతవర్గమునం దిరపడవలె నమృతయం, బరమవ్రత మిది యటన్నపల్కును మఱవన్. ౪
- క. ఈనాటియువజనమ్మునఁ, గానంబడ దిట్టిమేలికట్టడ యని ధీ మానితుఁ డతండు కన్గొనె, నేనుం జూచెదఁ గొఱంత యిది సంఘమునన్. ౫
- వ. కాని నమృతమునై త మీనియమములం దిమిడ్చిన నది యదిగా నుంట పొసంగదు - తేటతెల్ల గా వివరింపఁ బూనిననాఁడు దానిని శూన్యత నాఁడను - నదియె ముక్తి

యగు - దానిం బడయ లాఠినేమంబు వలయు - ముక్తిం గోరువాఁడు ప్రజం
గొలుచువాఁ డెల్ల యెడల శూన్యతా నిరభిమానితలం బాటించు టావశ్యకంబ -
యొండేని యతఁడు మోక్షార్థియు సేవకుఁడుం గాక స్వార్థప్రియుండు నహంయువు
నగునందు - నయ్యది యట్లుండె. ౧౧

క. ఒకవంటసాలతో నది, యొకసంసారమ్మువోలె నొప్పిదమున కే
లికయై యాశ్రమ మేర్పడె, రకరకములవారిమందిరం బది యయ్యెన్. ౧౨

* *

౧౦ ప రీ డ్

ఆ. అమృతలాలుకక్క రత్నదారుండు నా, కనిపె నొక్కలేఖ మవమకులజుఁ
డర్హఁ డర్థహీనుఁ డాలితో బిడ్డతో, నిన్నుజేరు నిచ్చయున్నె యనుచు. ౧

ఆ. ఆశ్రమంబుపుట్టె నప్పడ తలఁపని, ఘటన యిట్లు రూపుకట్టి నిలిచె
సేమిసేయవలయు నిష్ఠని సంభ్రమం, పడితిఁ జెలులయెదుట నిడితిఁ గమ్మ. ౨

క. వా రభ్యంతర మేమని, రారన్ ముదమంది రంత నాశ్రమవిధులన్
మీఱనిచో వారిం గొని, గారము వర్షింతుమని జగన్మాన్యునకున్. ౩

క. తక్కరుబాబున కాకున్, మక్కువ నంపితిని వచ్చె మాలఁడు సతితోఁ
జక్కనికొమార్తతో నది, యక్కున మను నష్ట లక్ష్మి యనునామమునన్. ౪

ప. ఈబిడ్డతల్లిదండ్రులు దాసీబవాన్ దూదాభాయి నామంబులం బరఁగుచుందు -
బొంబాయివగరంబున దూదా యొజ్జనంబు నెఱపువాఁడు - మాయాశ్రమధర్మం
బులకుం గట్టువడియుంట కీజంట యీకొనియె - మే మాప్యాయనమ్మున
వారికిం గైగొలుమన్నన యొపంగితిమి - కాని ౫

క. ఈమాలవారిపాశ్చున, కేమీకొని యుంటఁజేసి యిన్నాళ్ళును మా
సేమంబు నరయు మిత్ర, స్త్రీమంబునఁ బెనుతుపాను తోఁచెన్ వీచెన్. ౬

ఆ. అద్దెయింట శుంటి మపు డచ్చటం గల, వాసి కింటివారు వచ్చుచుందు
వారి వారితోడుతాఁడు భూరాకడ, కేవలదేయె మాకు నిమ్ము సెడియె. ౭

క. మానీటిచుక్క లాతని, మేవం బడరాదు పడివ మే మిద నానా
హీనోక్తులు విధదినవలె, నానాటికి వతనికెట్టి వసలం జూడిగద. ౮

క. దూదాను గన్నయంతన, తా వావమువోలె ముండె దగవలె బో పా
మోక్షయ్యమ యని మూలకు, సూర్యరెట్టం పొడంగ నుడిగివతాల్కిన్. ౯

క. వో రెంతసాహసై చివ, మీరాభివంక లోమమిశ్రితచిత్తు
కారావని ప్రత్యక్ష, మీరాభివంక లోమమిశ్రితచిత్తు ౧౦

- ఆ. అతఁడు కొట్టుగాక యాటడిచేత లే, వేవి సేయుంగాక బావినీరు
మానవలవ దంటి మదిమదిమై జెలి, కాండు నిలిచి రతనికాండు సైచి: ౧౧
- క. మానిగ్రహ మాయయ్యకు, నానం గదియించె గొన్నినాళ్లకు మంటల్
మాని సుఖముండె నాతం, డైనను బురివారిసాయ మడుగున బడియెన్. ౧౨
- గీ. ఏను దొలుతొల్ల గోసంగివానిరాక, సెప్ప జూతములె మృన్న చెలిమికాడు
నన్ను మెప్పించుపాణసి నన్నుదొడరు, మాల డేయూరం గలడని మదిదలంచె.
- గీ. ప్రిజలు ధనమిచ్చు టది కుంటుపడినవెన్న, మాకు వెలివచ్చుచున్నద న్మాట వింటి
నెట్టిప్రళయంబు మూడుగా కీపురంబు, వదలరాదంటి మా లంబివారితోడ. ౧౪
- ఆ. బల్లడోక మాలపల్లెకు జని యంద, కాపురమ్మవెట్టి యోపినంత
కూలి నాలి చేసికొని గంజిద్రావుచు, నుంద మంటి జెలులయొప్పు గంటి. ౧౫
- గీ. అంతలో బొక్కసము సున్నయయ్యె నన్న, మాట నాచెవికిం దెచ్చ మగనలాలు
బాగుబా గిక గూడమ్మబాటం బట్టి, సాగుదము లెడయా యంటి జల్లచల్ల.
- క. ఇక్క టిట్టి నాయెడ, బెక్కులు వాటిల్లె గాని బెదరక నిల్వన్
జక్కనిబాసట యెట్లో, చిక్కె దుదిగడియ జిత్రచిత్రం బగుచున్. ౧౬
- ఆ. వచ్చునెలకు లేదు వసువని మగనలా, లెచ్చరించి నాలు గేసు నాళ్ళు
చనెనో లేదో నాదునన్నిధికిం బాప, డొకడు వచ్చె వేగ ముట్టిపడంగ. ౧౭
- గీ. అతఁడు తకటంబు వీధిలో నాగియున్న, దెవ్వరో పాహు మీకొట కేగుదెంచి
పంచె మిము చిల్వ వ న్నని పల్కివంత, బండికడ కేగినాడ సంతోషముతోడ.
- గీ. నన్నుగని సెట్టి చిన్నానినవ్వు దోడ, నన్న ! మీయాశ్రమంబున కలుతిసాడు
మాచరింపంగ నాప క్షియయ్యె నాకు, నాదరింతురె నాకోర్కి పని వచించె. ౨౦
- క. తప్పక మీయాదరమున, కొప్పెద నే డట్టి దెంతయుం గావలె నో
యప్పా ! యంటిని వణిజం, డప్పటియ్య వత్తు నెల్లి యనుచుం గదలెన్. ౨౧
- క. మురుసటినా డవ్వేళకు, పరుదెంచెను నేటు మొరసె నాభనిమోటా
రెణిగించిరి చిలులలు నా, కుఱంగటి కేతెంచి వర్తకునిడగ్గలుటన్. ౨౨
- గీ. అతఁడు లోనికి రాడయ్యె వజ్రహారి, చేరువకు నేన పోయితి నార ! పదియు
ముండవేయూపాయలములై నాడు, చేత విడి మావివోలె వేంచేసె బిడుగి. ౨౩
- క. కలనై నే నిట్టియవకృతి, కలిమిన్ దలపోయెఱుంగఁ గడు సక్కజమున్
వెలయిరంత సెట్టి సాయము; సలిపినరీతియు సభూత్యసంధానంబై. ౨౪
- క. అతఁ డెన్నఁడు మాసేపా, యతసంబును దొక్కియెఱుంగఁ డా నైకమువో
క్కరటిక మాత్రము చూచితి; నరిపర్జ మిచ్చుకంటు వధివదింపితి.

ఆ. ఇన్నివేలవిత్త మీరీతి నబ్బుట, నాఁగె మాలపేట కరుగుపైన

మొక్కవత్సరంబు చిక్కెఱుంగక బండి, నడుపవచ్చునంచు నాకుఁ దోచె. ౨౬

క. నామాలపొత్తు పౌర, స్తోమమునం దొకతుపానుఁ దొడరించినయ

ట్లేమని సెప్పుదు నాశ్రమ, భూమినిసైతము కలంత పాలువఁగఁజేసెన్. ౨౭

ఆ. అంటరానివార లాఫ్రికానేల మా, యునికి నుంట తింట యుండెఁగాని

ప్రకృత మాశ్రమమునఁ బాలివాండ్రై మాల, లిరవుకొంట చానకింపదయ్యె. ౨౮

వ. కస్తూరియ కాక లాతివెలందులును దాసీబహేనుపట్ల నొప్పురికమూని యున్న యీగడ కడుంగడుఁ బదనుగల నాకంటికిం జెవికిఁ దేటతెల్లయయ్యె - బొక్కసము వట్టువోయి పృజలసాయంబు తెంపువడిననాడు నాడెందమం దెన్నదగినవగపు వెఱపులు పుట్టవాయె - గాని నేడు తలచూపిన యీయింటిపోరు సైరింప నోటువడితి - నిమ్మాలెత యెల్లమగువలంబోనిదియ నాఁజెల్లు - నయ్యిల్లాలి మగండు పెద్దచదువరి కాకున్నను గుణదోషవిచారంబు లెస్సనేర్చినవాడు - వానితల్మి కై నుబ్బుచుందు - నతని కొక్కొక్కయెడఁ గింక యంకురించుఁ గాని వానియొర్పు నన్నులోఁగాను - నలతి యలతి యీశడింపుల లెక్క సేయకుమని యేను దూదాభాయికిం జెప్ప నతఁ డియ్యకొంటయ కాక తన యాలికిసైత మోరిమిం గఱపువాడు - సత్యాగ్రహశ్రమం బీయాలుమగలపొత్తు వడయుటంజేసి పెక్కుసవరింతల నెఱింగె - వెండియు ౨౯

ఆ. పోయ్యి పెట్టునాడ పొచ్చెములేక మే, మంటరానితనము నాదరింప

మది సమాజమునకు నాజనిమచ్చగాఁ, దలఁతు మనుట మాకుఁ దప్పెఁ జిక్కు. 30

క. ఏ మింత తెల్ల చేసిన, గీమునవెచ్చంబు నాటికిన్ నాటికి ను

ద్దామందైన సనాతను, లోమిరి మాయాశ్రమంబు నుద్గాఢముగన్. 3౧

క. మాలలతో నివసించుచు, మాలఁడు వండినది తినుచు మనుచుండుఁ గదా

మాలంబి; దీని నెఱిగియు, బోలన్ మాకిడిరి వారు భూరిధనంబుల్. 3౨

వ. ఈపెద్దలు తమ్ము సనాతనమతారాధకులఁగా విశ్వసించురు - దీనంజేసి యంటరాని తనంపు టట్టడుగు లఱుఱుతలూఁగె నని తెల్లమియయ్యె - నియ్యది సామాన్య ప్రమాణమ్ము కాదుగదా - మఱియు నీముట్టుదోషంబు నడఁగార్చుపట్ల నన్నెది రిన శుభసన్నతిఁజములం గూర్చియు నాశస్మికంబుగాఁ దారసిల్లి నయంతరాయములం గడచి యే నొడ్డుపట్టుటం గూర్చియు సత్యపరిశీలనమునకుం జెందిన నానాగాఢలం గూర్చియు విచరింపదగినగ్రంథ మెంతేని కలదు - కాని దానినిపు డుజ్జనసేతయు ముందైన గొంత మఱుపఱుచుటయు పనివార్యంబు - కాఁదాం బేమన 33

క. తుకథను వచ్చువురువు ల, నేమిలు మది యున్నవారు నేఁ డిడగరిక

వాకొనదుకదా తదీయం, వీర్యంబు గలవఁ దావివృత్తాంతంబు. 3౪

- క. సమ్మతికొఱ కయ్యయి భా, గమ్ములు వారలకుఁ జేర్చి కాఁదగు సంస్కారములు సేయించుట వా, ని మ్మఱి తెప్పించు పెంతనెగులో నెఱుఁగి. 3౫
- ఆ. నెగు లొకండెకాక నే నాత్మచారిత్ర, నియమ మతకరించుటయును బుట్టు నగుట సత్యశోధనార్థి కీకథ నిడ, వెల్లడింపఁజాల నెల్లఁ జేర్చి. 3౬
- ఆ. ఇడుమ లిట్టివయ్య నీశ్వ రాశంసన, మున్న నసహయోగ యుగముదనుక నస్మదీయరచన మల్లనల్లన లొగ, వలయు నన్నకోర్కె కలదు నాకు. 3౭

౧౧ ఒడంబడిక నెత్తివేయుట

- ఆ. అడుగునంద వచ్చె హంసపాదం బను, రీతి నింట బయట రేఁగినట్టి గాలివానఁ జిక్కి గాసిల్లి తేఱిన, యాశ్రమంపునుద్దు లవలఁబెట్టి. ౧
- క. నేటాలుకూలివారల, నూటార్పుబెడంద కొంత యోజనసేయఁ బాటిల్లెఁ దరుణ మే నె, చోటన్ నెలకొన్న వీరిసుఖ మెంతుఁ గదా. ౨
- గీ. లేమిడికి నోడి భారతభూమి వీడి, వీరు నేటాలుగడ్డకుఁ జేరినిల్చి రచట నై దేండ్లు కూలిసేయంగ నొప్పి, పత్రములు వ్రాసి రీపేదబ్రతుకువారు. 3
- వ. వీరి కచట విధించినవార్షికము మూఁడుపౌనులతలపన్ను నేలుబడివారు వేయుఁ దొమ్మిన్నూట పదునూలవ శరత్తునం దొలఁగింప నిర్ణయించిరి - కాని తచ్చాసన మింతదనుకఁ బ్రయత్నంబు కాదయ్యె - బదునాటవ సంవత్సరంబున మదన మోహనుఁ డీచేటుం గూర్చి రాజప్రతినిధి హార్డింజప్రభునకుం దెలుప నదను వచ్చిననాఁ డీపదతిం దొలఁగింపుమని శ్రమ్మాట్లు నా కానతిచ్చెఁ గావున వేచి యుండం దగునని యతం దుత్తరమిడె - దేటతెల్లగాని యీవాగ్దానముంబడసి భారతీయు లుప్పొంగఁజాలరు - కాన వెనువెంటన దురాచారంబు నిద్రాని నడఁగింప నిశ్చయించితి - నింతవట్టు దీనిదెసకుం జూపు నిగిడింపక పరాకుపాలై యున్నను ౪
- గీ. నేడు భారతదేశంబు నిద్రలేచి, తనవిధిం బరికించుచందము నెఱింగి తగనివ నిన్నది యంచు మిత్రములచెంతఁ, దడవి పత్రికలన్ దీనిచెడుగుఁ జాటి. ౫
- క. అలబల మెంతయుఁబెంచితి, వల దీకర మంచు నెల్లవా రెంచినటుల్ తెలిసితి సత్యాగహ మిట, వలయునొకో యన్న తర్కవైఖరి బడితిన్. ౬
- వ. అంత రాజప్రతినిధి 'యదనువచ్చిననాఁడన్నపల్కు వివరించుచు 'నిపుడున్న తెన్ను నకు మాటు వేఱిండు తెఱఁగుం బ్రవేశపెట్టఁ దగినతటి వచ్చినంతన యాశ్రమధి పరిత్యక్తం బగు'నని వెల్లడించె - బడంపడి పదునేడవయేటి రెండవనూనెమున్నుఁ దీబన్నముం దుడువ మాలవ్యామహేశయుండు సామ్రాజ్యకావ్యమున నొండు

చట్టముంబ్రతిపాదించె - గాని రాజప్రతినిధి దానిం దోస్తివైచె - నీసమస్యను దేశమందెల్లఁ జాటుట కర్తవ్యమని నమ్మి మున్నుం దాయధిక్వతుం గనుకలి లగ్గని తలంచితీ - సతనిం జూడ నాపంపినమనవి తోడ్తో నురరీకృతం బయ్యె - నమ్మేటి ఛమ్ముపడు నన్నాదరించి నాతోఁ బెద్దతడవు సంభాషించియు నిదమిత మని యెద్దియుం దేల్చి పలుకడయ్యె - గాని నా కతనిసాయంబు లభించితీరు నన్నయాస మొలతెంచె - సంత

2

క. తలప న్నిది దూప్యం బను, నలజడి సాగించినాడ నపు డాద్యసభన్ వెలయించితీ బొంబాయిని, వెలగలవా రెందఱేని విడిసిరి రచ్చన్.

౮

క. పలుతర్కంబుల కవ్వల, జులై చివరనాడు పన్నుచొప్పును మాపన్ వలెనని తీర్మావంబును, సలిపిరి నల్లడల నిట్ల జరిగె సదస్సుల్.

౯

గీ. జాతిగౌరవ మరించుసతులు ఏను, మిగిలినన్నలు బొంబాయినగరివారు రాయబారంబు నడిపి రీతావు నాఁపు, టుచితమని పల్కి ఢిల్లీశునొప్పు గనిరి. ౧౦

క. ఏను గరాచీమున్నగు, నానాపురములకు నేగినాడను సకల స్థానంబుల నుత్సాహ, శ్రీ నిండ నుదాత్తసభలు చేసిరి పౌరుల్.

౧౧

క. ఈపనికిం బూనిననాఁ, డీపాటి మహాసదస్సు లేర్పడు పనియన్ నాపల్కులు ప్రజ కింతటి, తీపి న్దలిగించు సనియుఁ దెలియనివాడన్.

౧౨

గీ. తోడులేనిప్రయాణంబ నాఁ డొనర్చు వాడ వేగులు నావెంట వచ్చువారు కాని కల్లయ్యఁ గడుటంబు లేనిమనిసి, నగుట మా కెవ్వడేని గయ్యయ్య సున్న.

మ. అబ్బవోవోమొసరిజేసె నా కానాడు మహా తేటి విశ్రుతి లేడయ్య - నైననేమి నున్నగు రించినయెడం దానిగోల తప్పకుండ - నొక్కమా తేను జోగబండిం జిహవండఁ బెక్కంచెలలోఁ జూరటం నన్నుగదిసి నాచీటిం బరికించి దాససంఖ్య నెత్తివాసికొని యిండుక రగడగావించిరి - నాపెట్టెనున్న తెరువరులఁ న నొక యరింబత భావించి మహామహాటికిం బ్రేక్షకు లొకరిని వన్నుఁ గరించుటం గని తొలి నావంబుల జూచి యాటవలకుం జేరిం జూపవల యని పల్కి.

౧౩

. పోనింబు నాకు జేసె, గాని జనింపడుగదా యితన్ చేగరుచీ పూనితపిఁ జారనిధి, యాను గదా నిక్క మరయఁ దయ్యార్ పొంధుల్.

౧౪

క. యాచిసామానుల, దట్టించి గనరైరి చారిమహానాపల్కు నెత్తును తోస మెటుంగని, మనముని భ్రాంతిచు టాతివెట్లు యని పాతల్.

౧౫

గీ. జూరం నుదారించి, నా కేలాయడ వలెకరించు నీయుక్తుమునకున్ గారంబున్న నొలండు మాచివమహాళ, క్షేద మెదిగితి దేసన్.

౧౬

వ. ఏను గరాచినుండి కాళీఘట్టమునకుం జనుచుంటి - లాహోరున బండి మాటవలసె -
 నపుడు నా కెంతబడలినం దావు దొరకదయ్యె - శక్తిసంపన్నులు కిటికివలనం
 బెట్టలో బడసాగిరి - నాయాశ యంతరించె - బయనం బాగరానిది - కర్తవ్య
 మేమని యే నొల్లంబోవుతటిఁ గూలివాఁ డొండు ముప్పావులా నిత్తువే నునికి
 సంపాదింతు ననె - నభ్యంతర మేమని యే నంటి - నతఁడు పెట్టెపెట్టెకుం జని
 తెరువర్ల కా శృంఠి యెంతదేవురించిన నేమి వారు మె త్తబడరైరి - బండి సాగు
 తటి వచ్చె - నపు డధ్వగుఁ డొకండు బండిలోనివాఁ డిం దెడములేదు - కాని
 యతని నెట్లో నెట్టుము - నిల్చియైన వచ్చు'నన దలారి నాసమ్మతిం బడసి నన్నెత్తి
 లోనం బడవైచి తనకట్టుముతోఁ దానేగె. ౧౮

క. అది నాపాలిట ఘోరా, పదాశ్రయం బనఁగఁ దగువిభావరి; యెట్లో
 కుదురుకొని రెల్ల రిదియే, పదివేలని యేను గొలుసుపట్టి నిలిచితికా. ౧౯

ఆ. కడచిపోయెఁ జెక్కుగంటలు కూర్చుండ. వే మటంచుఁ బొంథు లాము వెలయ
 నన్ను నెచ్చరింప నాకుఁ దా వెచ్చటఁ, గలదు నిల్వ నేమికన్తి వచ్చు. ౨౦

క. అని యల్ల నుడువసాగితి, దననిల్చుట వారి కింపితము గా దై నన్
 మణిగింపరు సాచినకా, లణిగింపరు సానుభూతి నౌద్ధత్యంబున్. ౨౧

ఆ. కసరి విసరి చల్కఁగడఁగిరి వార లే, నడఁగి ముడిఁగి మాటలాడుచుంటి
 నెట్టకేని వార లించుకతేటి నీ, యూరు పేరు సెప్పవోయి యనిరి. ౨౨

క. నాపేరు విన్నయంతన, పాపము! తెరువర్లు కుంగఁబాటిరి తప్పల్
 నైపుఁ డని రెడము నిచ్చిరి, చేపడె నా కపుడు తాల్మిచే నగులగ్గుల్. ౨౩

ఆ. అలపునేరి మూరి తలకాయ గిరగిరఁ, దిరుగువేళ నిల్చుదిటవు లేక
 దెసలు సూచువేళ దేవుఁ డిబ్బంగిఁ బ్ర, శన్నుఁ డయ్యెఁ బభికనమితి బెరసి. ౨౪

క. తటి దప్పక కలకత్తా, దఱిసితిఁ గాసింబజారుఘాత్రీపతి మం
 దిరమున విడిసితి నాదర, భరితం బాతిభ్య మొసఁగెఁ బ్రభుఁ డవ్వేళన్. ౨౫

గీ. అమ్మహారాజు యాజమాన్యమునంద, జరిగెనభ వెల్లివాడిచె నుత్సాహ మచట
 వచ్చి రారచ్చకుం దెల్లవారుఁ గొండ, తొలకించిరి నామాట లాశపెంచి. ౨౬

వ. అంత జులై నెల ముగియకముంద యీకూలి చట్టము నిషిద్ధంబాయె నని రాచటి
 కమువారు వెల్లడిచేసిరి - యిది పరిత్యాజ్యంబని యేను వేయెనమన్నూట తొంబది
 నాల్గవయ్యేట మొదటిమొఱుం జాటితి - సర్వహంతురు దాస్యకల్పంబని ముద్ది
 వైచిన యీసీచపద్ధతి యెన్నఁడో తొలంగునని యే నానపడితి - నందతొందఱో
 గలువలు తోడ్పడ నేటికిది రూపుమానె - నీవిజయమ్మకల్మషి శత్యాగ్రహం

బును గారణమని వక్కాణింతు - దానిం బాటించి డస్సినవారి మనుగడం
దెలియవలచువారు నాగచించిన దక్షిణాఫ్రికాసత్యాగ్రహేతిహాసము చదువు
దురు గాక ! ౨౭

* *

౧౨ నీ లి మం దు డా గు

- క. సీతమ్మతల్లి పుట్టిన, పూతాత్ముడు జనకయోగి ప్రోచిన మహి ను
ద్యోతిలుఁ జంపారణ్యము, చూతాదివనీకదంబ సుందర మగుచున్. ౧
- క. అచ్చటిపాలములు బంగరు, టచ్చులు పండింపఁ దగినయట్టివి వానిన్
నెచ్చొకవెలకు విలిచిరి, వచ్చిరి తెలవార లటకు వాణిజ్యరతుల్. ౨
- క. నిఱువేదలు చదు వెఱుంగరు, పొరపొచ్చెము లెఱుంగ రందుఁ బొదలెడుకాఁపుల్
దొర లీసాధువులం దమ, కరిషనమున దింపి కొట్టుగట్టిరి సిరికిన్. ౩
- క. దారుణశాసనములతో, వారిని బానిసలఁ జేసివైచిరి చెమటం
గాఱచినరైతు కూడుం, జీరయు కఱవై కడుం గృలింపఁ దొడంగెన్. ౪
- వ. నాడు మనదేశంపు నీలిమందువిలువ మండిపోవుటంజేసి యాంగ్లేయులు తమభూ
ములం దీపైరు వేయింపసాగిరి - వారు సేద్యగాండ్రకుం దగుకూలి నొసంగమియ
కాక యిరువదింట మూడుపాళ్ల నేలం గరకులు పండించిననీలిపంటనెల్ల నిరూప
ల్యంబుగాఁ దమకుఁ గానుకఁజెట్టునట్లు చట్టంబు సేయించిరి - వెండియుం గమ్మ
తీండు) కృమవిరుద్ధంబులగుపన్ను లెన్నియో చెల్లింపవలయు - భూస్వాముల
కధికారులచెంత వలసినంత పలుకుబడి యుండు - గాని పంటకాఁపులమొఱ
నాలకించుదిక్కు లేదయ్యె - నట్టితఱి ౫
- క. చంపారణ్యమునం బెను, లంపటలకుఁ జిక్కి యలుగులంపడు రైతుల్
పెంపారు పెట్టులని యీ, చంపుం దొలగించు నాప్త జనుఁ డెవఁ డనియున్. ౬
- గీ. అచటిదైవ్యములందుఁ బా లందుకొనుచు, మనెడు హాళికుండు రాజకుమారశుక్లుఁ
డారటించుచు లక్ష్మీపురాంతరమున, గూడు కాంగ్రెసులోఁ బట్టుకొనియె నన్ను. ౭
- ఆ. చాంపరానులోనిపైరికుల్ కుడిచెడు, నిడుమలెల్ల నాకు నెఱుకఁచేసి
మమ్ము సుద్ధరేంప మాపాలమునకు రా, వలయు మీత లొప్పవలయు ననియె. ౮
- క. నీచచ్చినవల్కులతో, నాచందము నిర్ణయింప నామటి మరలున్
మీచెక్కులు కాంగ్రెసునకు, నూచింపుడే కృత్యమవలఁ జూత మటంటిన్. ౯
- క. అంత నతనివకీలు వ్రజకీర్తుఁ డామశ్యను భారతజాతీయ మహాశభద్వష్టికిం
దెచ్చి - శుక్లలరుఁ దాని పంకరించిరి - రామమారుఁ డిందుల శంత్రముం
బుడమిండు - దానియ తల్లికివలన వరదయ్య కాదని యలం దెఱుంగు - నగుటం

జేసి న న్నాభూమికేం గొనిపోయి తమతీటములనెల్లఁ దెల్లమునేయం బట్టుపట్టె -
నాపయనమ్మునం గామక మీసీమకువచ్చి మీబ్రదుకుం బరికింతునని యెనంటి -
ననంతరం బేను గాన్పూరునకుం జనఁ గరకుం డితం డచట సాక్షాత్కరించి మా
నేల యీచేరువం గలదు - మాకై యొకసాటిని వెచ్చింపుఁ డనియె - నపు డే
నీసారి మీకోకి చెల్లింపజాల - నొండొకపరి తప్పకవత్తు - నని పోతినచేసి
నన్నుం జెఱవైచికొంటి - సంత

౧౦

క. చేరితి నాశ్రమమున కీ, సైరికుడు న్వచ్చె నపుడ సమయంబది ని
రారణసేయుండనె న. వీరుని రవరవకుఁ జెల్లు విస్మయపడితిఁ.

౧౧

క. అన్నా! కలకత్తా కే, గ్రన్నం జనవలయు నపుడు కామక మి మ్మా
పన్నుల దర్శించెద మీ, బన్నంబులు మోవఁ బాటుపడియెద నంటిన్.

౧౨

క. కాలం బిదియని సెప్పితిఁ, గాఢీఘట్టంబునందుఁ గాల్ మోపకముం
దే లోకవ్యాపకుఁ డీ, మేలికృషీవలుఁడు నాసమీపముఁ జేరెన్.

౧౩

ఆ. ఓనమాలచదువురాని కల్లయుఁ గడ, టంబులేని యుత్కలపృతిజ్ఞ
వెలయువాని వాని వీక్షించినంతన, మనసుపొంగి యతనిమనిసి నైతి.

౧౪

వ. వంగనగరమ్మునం గల కర్తవ్యమ్ము వేవేగ ముగించుకొని నీలిమందువలనిడాగుం
దుడువ నే నక్కాఁపువెంట వేయితొమ్మహ్నుట పదునేడగునేటిమొదటఁ జంపా
రణ్యమునకుం బయనము సాగించితి - నే మిదట మొకయీడుగల్గి యచ్చమైన
రైతువేసముతో నొకపెట్టెయంద చేరి సూర్యోదయావసరమునఁ బాటలీ
పుత్రమ్ము గంటిమి - నా కా పురం బింతకుము న్నపరిచితంబు - కాన సచ్చీలుం
డగు రాజకుమారున కప్పీట మాటస్లెదాయని యూహించితి - బండిలో నితని
యీగడ కొంత యెఱింగితి - గాని యిపు డెల్లయుం గంటి - నితడు బాత్రిగా
నమాయకుడు - తనచెలికాండ్రని తలంచినన్యాయవాదు లితని కట్టివారు కారు -
పై పెచ్చు మనయీరైతుపెద్ద వారి కాశ్రితునింబలెఁ గన్పట్టె - నిట్టి కర్ష కాళి
యోగులకును ధర్మవాదులకుం గలదప్పు కొలదిపెట్టరానిది నాదగు - గాన

౧౫

క. రాజకుమారకుఁ డంతన్, రాజేంద్రుని మందిరంబునకు ననుఁ జేరెన్
సౌజన్యరాశి యతఁ డ్దా రోజునఁ బురమందులేమి రోజితిఁ జింతన్.

౧౬

క. సేవకులు గలరు గీమునఁ, గావలసినతిండి దెచ్చె గర్వకవీరుం
డేవేవో కాయగనకులు, నావెంటం గలవు తీర్చినాడ బుభక్షన్.

౧౭

గీ. అంటరానితనమ్మువ కాధరితి, పాదుగా నుండె లెంకలు పాదుకులము
గుట్టలుంగకు నానీటిబాట్టు సోత, వద్దిరా వారి నైర్మల్య మంతరించు.

౧౮

క. ఏ నప్పుడు శక్యతార్తికి, లోనైతిని రైతుమాపె లోపలిపడతిన్
మాను మిట పోవుయా యని, బానిస చూపించె బయటిపాక్షిదోషిన్.

౧౯

- క. ఈదృశము లనుభూతులు, నాదగుజీవనమునం దనంతము లొదవెన్
భేదంబు విస్మయంబును, రాదు సుడి నాకు నిట్టిరావులకతనన్. ౨౦
- క. ఆచేయుట తనవిధి యని, చూచెను సేవకుడు తనదుచొప్పది తన్నుం
బోచుదొర కింపితంబని, తోచెను వానికి నిఁకెట్లు దూఱుదు నతనిన్. ౨౧
- ఆ. అక్కజమ్ముచెంచు ననుభూతు లిట్టి వా, కృపకుచందమెల్ల నెఱుకపఱిచె
నతనిఁజ్జ నస్మదాదర మల్లల్ల, మూఁరిజోయె జాలి ముమ్మరించె. ౨౨
- ఆ. అతడు నన్న నడుపునట్టినేరప్పరి కామి, లెస్సగంటిఁ బాటలీపురంబు
చేరుకొంట మొదలు సైరికబాంధవ, ప్రగ్రహంబు లేన పట్టుకొంటి. ౨౩

* *

౧౩ బీ హారు వారి మంచి తనము

- క. వ నున్ననాఁడు లండను, లో నిల్చి మదీయమిత్రలోకమున నొం
డై నెగడుహక్కు ముస్లిము, ధీనిధివృత్తాంత మది మదిన్ దళుకొత్తెన్. ౧
- క. ఒకపరి బొంబయికాంగ్రెసు, నకు వచ్చిననాఁ డతండు ననుఁగని పాఁజె
ల్మికి గుర్తు సెప్పి యాదృతిఁ బ్రకటించుచు 'నావసించు పాటాపురకిన్. ౨
- క. ఏతెంచినతఱిఁ దప్పక, యీతమ్ముని యింటిదెసకు సేతేరవలెన్
గొతుకమిది పం డగునని, చేతమ్మున లెస్స విశ్వసింపెద ననియెన్. ౩
- క. కావున హక్కున కప్పటి, నావచ్చుట నెఱుకపఱిచినాఁడఁ బ్రేమాద
శ్రీవారిదియై పొంగుచు, వేవేగ నతండు నాదువిడిదలఁ జేరెన్. ౪
- క. తన మోటువశకటంబున, నను నింటికిఁ జేర్చి మధురనమృతమైఁ బ్ర
ష్ఠనివిం దొసంగి నెచ్చెలి, తనముం బ్రకటించి మత్ కృతజ్ఞత వడసెన్, ౫
- క. రాజుమారుడు సెప్పఁగ, మాజతనముతెఱఁ గెటింగి మాలానా హ
క్కిజడ్డపట్ల మున్నును, పోఁజెల్లును మీ రుర్గుప్పపురమున కనుడున్. ౬
- క. వై నముశట్టితి నంపితి, వై వము వినిపించు జీఁగవక్కాణము న
చ్చో నలరెడికృపలానికి, మానితశీలునకు బుద్ధిమచ్చుందునకున్. ౭
- క. అద్దమరేయికి గాటపు, నిదురతఱి కచటికేగి నిల్చెను మూరై
లదిర ! శిష్యావలితో, దద్దయు నాన క్తితో నతం డరుదెంచెన్. ౮
- క. త న్నగరకలాశాలకు, వన్నియనిడు గుర్గుపదంబు వర్జించి యితం
డున్నాడు నాడు గూం, బన్నది లే డచట నీకృపాచార్యునకున్. ౯
- క. తన పాటియెడలఁ బ్రతినిధిగా నుండఁగ నున్నాఁడు నిల్పువదలంబునకున్
గొందఁచెదఁడు ముస్లిము, మావహక్కునకు కలిసె నొప్పందమునన్. ౧౦

- ఆ. దొరతనమ్మువారి దొడ్డకలాశాల, నొజ్జనమ్ము వడసి యున్నమేటి
నన్నువంటివాని నాడు మన్నించుట, నిక్క మరయ లెస్సయక్కజంబు. ౧౧
- క. ఆవల బిహారునం గల, లేవడిపెం పెల్ల మూదలించెను జెలికాఁ
డీవు తలకొన్నపని యొక, లోకోపకార నేతెంచుటన్న దుష్కర మనియెన్. ౧౨
- క. అతనికి బీహారుపరి, స్థితు లన్నియుఁ దెలియు లోక సేవనరతిమై
బ్రతికెడు తద్దేశీయుల, కత లాతఁ డెఱుంగు వారిగారవ మందున్. ౧౩
- క. నారాకచంద మంతయు, వారికి మును సెప్పె గాన వచ్చిరి పీటన్
బేరందినపెద్దలు నా, చేరువ; కగ్గించి రేను జేసినచెయ్యుల్. ౧౪
- గీ. రామనవమీప్రసాదాఖ్య రాణగన్న, సభికుఁ డీవచ్చువారిలోఁ జాలినతఁడు
మఱచిపోజాల నితనినామంబు నెడఁద, నభినివేశంబు నేతదీయంబు మెత్తు. ౧౫
- క. అమ్మేటి మీర లిగ్గురు, నిమ్మున వసియింతురేని యీడేరదు మీ
నమ్మినపని మాయాతి, ధ్యమ్మున మాచెంత నిల్వడగునని తలఁతున్. ౧౬
- క. ఇందు గయాబా బున్నతి, నందినసభికుండు తద్గృహమ్మున బసపె
ట్టందగును మీకు మి మ్మే, నందులకుం బిల్చువాడ నాతనివోలెన్. ౧౭
- క. మాకు నధికారు లన్నక, జేకుఱు దల్లడము; చెప్ప సిగ్గుగు నైనన్
లోకమ్మున కోపినమే, లీకొని కావెంతు మిట్టి విట మాబ్రదుకుల్. ౧౮
- ఆ. రైతు లిందుఁ గుడుచురారాపు లెన్నియో, కలవు శుక్లఁ డెల్లఁ బలికియుండు
నతనిపట్టు నిక్క మక్కటా! నేడు మా, నేత లిచట లేమి నెగులువుట్టు. ౧౯
- గీ. వ్రజకిశోరుడు రాజేంద్రుఁ డజితదీక్ష, నవధరించిన సంఘసే వాభిరూపు
లిచ్చితిని దంతి వారికి వచ్చుచుండు, రమ్మనీషులు పిదప మీ కమరుఁ దనివి. ౨౦
- క. ఇచటి యవుగాము లన్నియు, బ్రచురింతురు వారు మీకు బాసటలై య
భ్యుచితమ్ముగ వ ర్తింతురు, రుచింతు) వేంచేయుఁ డగ్గఱువగీమునకున్. ౨౧
- గీ. అనుడు నప్పల్కు-లెల్ల నాయాసఁ బెనుపఁ, జేరుకొంటి గయాబాబుగారియింటి
కతఁడు శకుటుంబముగ వంచితానురాగ, రసము వర్షించి నాకు సంతసముగూర్చె. ౨౨
- వ. అంత రాజేంద్ర) వ్రజకిశోరప్రసాదులు పూర్తి దర్భంగాల విడిచి నన్నుం గదిసిరి -
వ్రజకిశోరుఁ డానాడు లక్ష్మీకాంగ్రెసునం దెవలేనటాటోపమ్ము నవధరించి
వకీలుదొరవోలెఁ జూపట్టె - నేడు బిహారుప్రజలకు సాజంబగు నడడువకును
డంబములేమికిని విశ్వాసమునకును మూడలయై నన్ను లెస్సతనిపె - నితనిపట్టు
సాటి పాడిపల్కరులు వెలువరించుపేర్కిం జూడ నా కలమియు నమ్మరంబు నావ
హిలై - నదినుత నా కీధర్మవాది బృంజమ్ముతోడినయ్యంబు తిరపజెనుత ౨౩

- క. వలసినయుదంత మెల్లను, దెలిపెను వ్రజబా బతండు దీనులతగవుల్
తల నిడికొని వారికి మేల్, గలిగిన దత్తేవ దక్కెగద యని పొంగున్. ౨౪
- గీ. త్యాగధనులయ్య రాజేంద్రు డీగుణాధ్యుఁ, డుజ్జగింపఁ పేదర్చి విజ్ఞ కుములు
కమ్మతీండురచెంత సుంకమ్ము గొనుట, యెట్లుజీవించు మది లేక యే మటందు.
- క. భృతీవడయక బీదల కే, గతి సాయమొసర్తు మందు కాళీఘట్ట
ఘీతిని బివళున సభికులు, జతలేనిధనమ్ము నడుగ జంకెఱుగ రెదన్. ౨౬
- క. ఒకన్యాయవాది తనమతి, ప్రకటింపం గొనియె సొమ్ము పదివే లెచ్చో
టికిఁ జని విన్నను వేయి, టికిఁ దగ్గినముడుపు లేమి నివ్వెఱపడితిన్. ౨౭
- గీ. వలదు లోభ మిటుల్ ధర్మవాది కంచు, నపుడు సౌహార్దపూర్వకమైన మంద
లింపు నెఱపితి నాపల్కు లెస్సయను త, లంపున వకీళ్ళు న న్నెదిరింపరైరి. ౨౮
- గీ. చాంపరాన్ సేద్యగాండుభూస్వామివలన, గుడుచుకడగండ్ర గొన్నింటిఁ గోర్టువా
యెదుటఁ బెట్టిరి వానిగుట్టలఁ దెలిసి, కరము తర్కించి యచటిసోదరులఁ గాంచి.
- ఆ. అన్నలార! యిడుమ లగ్గలమై పేద, కాఁపు లింతయోట గన్ననాఁడు
పాడిపట్టువలనిఫల మది యేపాటి, యూఱడించు పీరి నుదరించు. 30
- క. వెఱపును దవ్వగఁ జోపుట, సరియగుమం దిపుడు దుష్టశాసన మది రూ
పఱవలయును 'దీన్ కతియా', పరాన్నభుక్కులకు మేలివాతము కాఁగన్. 3౧
- గీ. చట్టమిది నష్ట మానంతవట్టు మనము, కన్ను మూయంగఁదగదు నాకార్య మిచట
నొండు రెండు దినాలతో నిండు ననుచు, వచ్చితినిగాని తలఁపది వాసె నిపుడు.
- క. కండునుగదా నెఱం కిది, రెండేడుల కృత్యమని యెఱింగితిఁ దలఁపున్
బండ్రించుతెఱుగు జూచితి, నుండెద రెండొడ్డుసెత ముపకృతి యున్నన్. 33
- క. నాయత్నము నెగ్గఁగ మీ, సాయంబును వలయునంటి సరస్సుడు వ్రజబా
బోయన్న యశ్వుదాదులు, చేయం దగునేన యెద్ది సెప్పుడా యనియెన్. 3౪
- గీ. వలదు మీ న్యాయవాదితావై భవంబు, లేకరియును దుబాసియు నాకు వలయు
నిండు రావచ్చు నేఁజెఱకేగుదశయ, మీరలును వచ్చెదరయేని మిగులమేత్తు.
- క. కారాగృహమున కోడిన, రారండని యేను మిమ్ము రాపిడిసేయన్
గోరన వ్రాయసపుంబని, తీఱిచిన జాలు దూఁకితీరద గలనన్. 3౬
- క. ఇచ్చటి కైఢీ యురుదులు, వచ్చినపండితుఁడఁ గాను వానిని వి త్తం
బిచ్చి యెఱింగినబాసకు, దెచ్చుటకుం జాల మేమి తెల్పుదు రంటిన్. 3౭
- క. మీనా శయవను మీ రిపు, డన్నపనుల్ సేయ మాకు నాతంకములే
వచ్చు! సేయును దగుచే, వ న్నే రుతుటంచు నపుడు వ్రజబా బనియెన్. 3౮

౧.౪ అ హింసా దేవి సాక్షాత్కారము

- గీ. హాలిక భూస్వామివర్గము నంతరమునఁ, బొటమరించిన జగదాలపాలు పెఱుంగ
నిచ్చచేసితిఁ గానఁ గీ లెఱుంగుపొంఱెఁ, గమ్మతీర్చిడను జెక్కొడఁ గాంచవలసె.
- క. కాఁపులఁ గంటకు మున్నుగ, భూపతులం జూచి వారిపొలకువఁ దెలియం
జూపునిడి సమయ మడిగితి, నాపిమ్మట వారిమంత్రీయండకుఁ జనితిన్. ౨
- క. మీ రీనాడికవారలు, కాయగదా మాకుఁ బుట్టుకయ్యుంబునఁ బా
ల్లొంకుడు చెప్పదలఁచిన, తీరది లిఖించి పంపఁ దివురుం డనుచున్. 3
- ఆ. అతడు మిన్నుసూడ నన్నా ! విదేశి నే, నగుదునని తలంప హాలికసమితి
వలచునేని వారివండలు పరికించు, హక్కుగలదు నాకు నంటి నెద్దిచి. ౪
- వ. అంత రాచటికమువారు నిల్విన మధ్యస్థసంఘము నేలుయజమానుం దటిసి
నావాదంబు మొదలిడ నయ్యధికారి (కమిషనరు) నన్ను జంకెనచేసి నీవు
వెన్నెంటన తిరహుల్ పరగణా విడుచందగునని హితమునెప్పె - నవ్వల నను
యాయులం గని కడచినకథయెల్లం దెల్లమొనర్చి యేలుబడివారు నే నీకరంబు
సాగింప నీకొనరు - నాతలంచిన గడియకుముంద నన్నుం జెఱగొందురని తలంతు-
నట్టిపని మోతీహరినొండె బేతియానొండె రూపుదాల్చినఁ గడుంగడు లగ్గు
నొడము - గాన వేవేగ నాసీమలకుం బోక నాకర్తవ్యమని వక్కాణించితిఁ -
జంపారణ్యము తిరహుల్ ప్రాంతమునం దొకమండలము - మోతీహరి దానికిం
బెనువీడు - బేతియాచేరువ రాజకుమారిశుకుండు కాఁపురించుపల్లియ కలదు -
దానికెలంకులం దిరపడియున్న కోఠి తెగపంటకాపు లాసీమం బేర్పడసిన గుల్ల
కాండ్చి - వారిబ్రదుకుం గనవలయునని రాజకుమారుండు నన్నుం బె - నప్పని
నాకుం బ్రీయమాయె-గాన ౫
- క. పై నమ్మును సాగించితి, నానాఁడే చనితి మోతిహరికి శీల
శ్రీనిధి గోరక్షకబా, బానందము విరియ స్వాగతాదులు నెఱపెన్. ౬
- క. చెలికొండలోడ నాతని, నెలవున విడిసితిఁ; దదీయనిలయం బపు డు
జ్వలధర్మశాల యయ్యెన, గొలంది యశదైన నిటికికొంటిమి దానన్. ౭
- క. అప్పటికి నిరుపరువుల, దప్పున నొకరైతు తగవుదప్పినశిక్షన్
నొప్పింబడెనని వింటిమి, నెవ్వగపాలైతి మెట్టినితి యటంచున్. ౮
- క. వఱువాత లేచి ధర్మశీ, ధరబాబుం గూడి కృషికుదర్శించుటకున్
దొరకొంటి బయలుదేలితి, మిరువురమున్ గుంజరంబునెక్కితి మర్రిన్. ౯

- గీ. బండిపై ఘూర్జరంబున బయన మెట్లు, నడుచు నిచ్చట నేనుపై నడుచు నట్లు
సాముద వేగుటకుమున్న మామతంగ, మొక్కడు పోలీసుబంటు మాయొద్దదోచె.
- క. మీకేటికోళ్ళు సెప్పగ, నా కానతియిచ్చి పంపె నాయకుఁ డనుచున్
వాణానె నతండు తన కా, వాకునగల యర్థమెల్ల వైశమ తెలిసెన్. ౧౧
- క. సరిసరి నీ వటకుం జని, పరిస్థితుల నరసిరమ్ము బాబూ! యంటిన్
దొరపంపిన శకటముపై, దిరపడితిన్ వచ్చినట్టితెరువున జనితిన్. ౧౨
- ఆ. చాంపరాను వదలిచను మన్నయాజ్ఞ నా, కిచ్చెబంటు పురికి వచ్చువేళ
నిల్లునేరినంత నీపన్నుపై ని మీ, వ్రాలువలయునంచు వాడు వలికె. ౧౩
- గీ. ఇచటి కష్టసుఖంబులెల్ల వినక, యేను విడనాడిపోవఁ జాంపానుసీమ
యిది సమంజసకృత్యమం చేఁ దలంతు, ననిలిఖించి వ్రాల్చేసితి నాజ్ఞమీఁద. ౧౪
- క. శాసనధిక్రమి చేసితి, దోసంబిది యెల్లి తడవుదుము రమ్మనుచున్
నాశన్నిధి కవ్వలఁ బో, లీసవిభం డానపంప లెస్సయ యంటిన్. ౧౫
- ఆ. కడగి కంట వ త్తినిడికొని యారేయి, వలయుకమ్ము లెన్ని వ్రాసివ్రాసి
వ్రజకిశోరుఁ బిల్చి వక్కఁజించితిఁ దగు, తగము లిట్టివంచుఁ దచ్చిచ్చితచ్చి. ౧౬
- క. నా కానతి పుట్టినకథ, పాఠకెను గొమ్మించువోలె బట్టణమందున్
ముఱలుముఱలుగా నగ, లోకంబది నావసించు లోగలి కెక్కెన్. ౧౭
- క. రేయెల్ల నొల్లఁజూవక, చేయందగుచేత లరసి చేసితిఁ గానన్
రాయిడికి దీని కోర్చితి, నాయనుచరు లొక్కత్రాట నడిపిరి ప్రిజలన్. ౧౮
- క. ఎచ్చటనే గాల్మోపిన, నచ్చట నుప్పొంగు మానవాంబుధి; యైనన్
నెచ్చెలియలికట్టులుగా, నెచ్చెలు లేర్పడిరి పడవనేర్పిరి మెప్పుల్. ౧౯
- వ. అయ్యది యట్లుండె - నాపైఁ బ్రయుక్తంబైన యాజ్ఞాపత్రంబును జట్టముంబట్టి
ధిక్కరింప వీలున్నను బరిగ్రహించితిఁ - గాన నేను వ్యక్తిం బరిభవింపక తదా
దేశంబునుమాత్రము సముచితంబుగాఁ దోసివైచితిని తలంచి యధిక్రతులు
నన్నుమెచ్చి నాపాల మిత్రకలులుగా వర్తింపజాగిరి - నావనిభీతియుం బాటి
ల్లదని తలంచి వీరు నన్ను రాపాడక నాసౌకర్యములనెల్లఁ జేకూర్చిరి - వెండియుఁ
గోర్తునం దేశరేగిన మానవాసీకంబు నొకవార్డునం బెట్ట నాయు నాయనుచరు
లయుం దోడుపాటు నిచ్చమె నందుకొనిరి - కాని ౨౦
- క. తమదొరతనమ్ము వోయెడి, సమయంబది వచ్చెనంచుఁ జక్కం గని రా
క్షసుఁ గలవారల దండభ, యము మానిరి పూని రస్మదాదేశములన్. ౨౧
- క. మున్నుచంపాటవిలో, వన్నువ్వ రెండుగ రచటి నాగటిజోదుల్
నిన్నురచి కించుచు, మన్నుదీను పద్మజానాదానంబుల్. ౨౨

- క. మిన్నేటికి ను త్తరమునఁ, బన్నగభూషణున కింటిపట్టాసఁగిన యా
చెన్నద్రాపాదమునయం, దున్నది చాంపాని నూతనోర్వితలమై. ౨౩
- ఆ. అచటఁ గాంగ్రెసునకు నావంతచోటు లే, దందుఁ జేరవెఱచు నాప్రజాని
కదలినచ్చి నేడు కాంగ్రెసుబలఁగ మి, య్యవని కండయయ్యె నభయమిడియె. ౨౪
- క. ఈకడఁ గాంగ్రెసుపే రిడి, యేకరము సలుపఁగూడ దిపుడంచు సుహృ
ల్లోకమ్మునెదుటఁ దేల్చితి, లేకుండిననేమి పేరు లెస్సయొదవినన్. ౨౫
- ఆ. అచటఁ బక్షవాదు లడరి వాచాటులై, రచ్చలందు వాక్యరణముసేత
క్రిందుమీఁదు మీఁదుక్రిం దొనరించి న్యా, యంబునిల్పు కాంగ్రె సనఁగఁ జెల్లు. ౨౬
- వ. మఱియుఁ జంపారణ్యమునం గల నీలితోటలదొరలును రాచఱికమువారును
గాంగ్రెసునాఁ గుటయనియు రాజ్యద్రోహమనియు బొంబనియుం దలఁతురు - వీరి
కదియట్టిది కాదని నిక్కంబు నెఱింగింపవలయుఁ - గాన దానిపే రెత్తరాదని దాని
స్థూలాశృతింగూర్చి యే నచటిప్రజలకడ ముచ్చటింపరాదని తేల్చితిమి - కాంగ్రె
సన్న మూడక్కరము లెఱుంగకున్న నేమి - దానియాత్మం గని తొడరినంజాలు-
వలసినకార్యం బట్టిద - కానఁ బూర్వరంగముం గూర్చ జాతీయమహాసభాపక్ష
మునఁ బ్రత్యక్షముగా నొండఁ బరోక్షముగా నచటి కెవ్వరుంబ్రయత్నములు
కారైరి - రాజకుమారున కట్టిసేనం దట్టుకొనడగ్గ బలిమియుం గల్గ - రాజకీ
యోద్యమప్రచార మానేలకుం గ్రొత్తనాఁజనుఁ - దత్రేత్యు లితరప్రపంచముం
గన్నవారు కారు - కాకున్నను ౨౭
- క. తమ ప్రాఁజెలికానింబలె, రమణీయత రాదరానురాగమ్ముల న
న్నమలినచిత్తులు సూచిరి, కమలమ్మున మునిగి తేలు కమ్మనవెలయన్. ౨౮
- క. ఆనాఁ డీమందిని భగ, వానుం గనుగొంటి సత్యవసువునఁ గంటిన్
గానంగంటి నహింసను, దీనిన్ మెఱిమెచ్చుపల్కు దేరక యంటిన్. ౨౯
- క. పృథ్వీరమును దీనిన్, సత్యమ యననోర్తు నిట్టిసాక్షాత్కృతి కే
సత్యరంబుగఁ బ్రజ్ఞపై, నిత్యమ్ము వెలార్చు నెమ్మి నెఱి హేతువగున్. ౩౦
- క. ఈకూర్మి కీదృశంబన, నాకు నహింసాశ్రతమ్మునన్ దినదినము
రేకెత్తెడి విశ్వాసము, కాక మఱెద్దియును గాదుకా దని వినుతున్. ౩౧
- క. ఇట్టినిమందుజగమున, నానేరము రచ్చకెక్కివదిలంబు నహం !
యే నెల్లముఱితుఁ జాంపాన్, మావపులకు నాకు నాఁడు మకరార్క మగున్. ౩౨
- ఆ. ఇట్టిని భట్టిపూడ సేన విమర్శింపఁ దగినవాడఁ గాని తత్త్వ మరక్ష
దొడతనమ్మువారె తాదకు నిమ్మమ్మలై, నారు చెద్దచెద్ద నలగినారు. ౩౩

౧౫ అభియోగము నెత్తివేసికొనుట

క. మొదలిడి రథికారులు న, స్నెదిరి విచారింప; నేర మిదియని తేల్చున్
మదిచాలక మినునూచిరి, బెదరి నో రెత్తలేని బెడదం బడుచున్. ౧

క. ఏలుబడివారి సభికుడు, చాలింపుడుచర్చ గడుపు చాటుం డనుచున్
గోల యెనరింపసాగె న, దేలా యని మోహరించి యే నిట్లంటిన్. ౨

ఆ. అయ్యలార ! విరతి నంగీకరించుట, కేను జాలఁ జాంపరాను వీడి
చను మటంచు మీర లనిచినయానతిం, గుఱుచచేసి యెప్పుకొంటిఁ దప్ప. 3

ప. శిశ్నోస్మృతియందలి నూటనలువదిన్నాల్వనూత్రమ్ము నూది నూపై మీపటిపిన
యాజ్ఞాపత్రమ్ముపట్ల నాకావించిన గంభీరధిక్కారంబునకుఁ గారణ మిదియని
మియానతిం గొని నిర్ధరింపవలతు - నిది నాతలఁపుంబట్టి యవిధేయత కానే
రదు - మఱి యిచటియేలుబడికిని నాకుం బాటమరించిన యభిప్రాయభేదమ్ముని
విన్నవింతు - నిచట నీలిపంటసేలం బాలించుదొరలు సేద్యగాండ్రోదెసం బాడిదప్పి
రని విని నిఱువేదలగుకాపుల వేడుకోలుం బడసి వారి కోపినంతవట్టు సాయం
బాసర్ప సీగడపై నడుగిడితిఁ - గాన ౪

క. జోగాములెల్లఁ దెలియక, యేగతి సాయంబానర్తు నీరై తులకున్
లోగు ట్టెఱుంగ మీయను, రాగము భూస్వాములాదరంబును వలతున్. ౫

క. సారాక కింతకంటెను, వేటొండుతలంపు లేద వినుఁ డిద్దానన్
మిరాజ్యమున నశాంతియు, నాఱనిబాధలు జనించునని భావింపన్. ౬

క. ఈతరగతిపనులం దను, భూతి కడుం గంటిఁగాని భూపాలు రెదో
రీతి వ్వునుఱూచిరి నా, నీతిని శంకించి రాజ్ఞ నెఱిపిరి నాపై. ౭

క. దొరతనమువారి సంకట, మెఱుగుదు వేగరులు సెప్పువృత్తాంతము వా
రఱలేక నమ్మవలయును, దొరలదు శకటంబు వేఱుతోవం జనినన్. ౮

క. సాపైఁ బటివినయానకు. లోపడవలె నేను; ధర్మలుబ్ధత్వంబున్
నాపాలఁ గలద యైనను, మీప స్త్రీనాఁ డతిక్రమింపఁగవలసెన్. ౯

క. బాని దలదాల్చితిని, యే నేపని కాసచేసి యెవ్వరికొఱ కీ
పైవ మొనర్చితి వారికి, దీనుల కెగ్గాచరించు తెఱఁగునఁ బడుదున్. ౧౦

ఆ. మీ వారిచెంత కేగనినాఁ డెల్లు, సేయనేర్తు నార్తసేవసంబు
కృత్య మిట్టిదగుట నేనయి చాంపరా, నుజ్జగించి పోక యుచిత మగునే ౧౧

గీ. అకట! యీ ధర్మసంశయముందుఁ జిక్కి, నేడు నమ్మిటనుండో తోపాడు కడిది
ప్రేగు మీతలనొప్పి మెప్పు నొందు, గాఢలేనైతి సత్యమ్ముగనుఁడు వినుఁడు. ౧౨

- క. ఈదేశమునం బ్రజలకు, నేదే నూడిగము సేయనొచ్చెడి ననుబోం
ట్టిదృఢమహోద్యమంబున, నాదమటచి యుంట నింద్యమని కంటి జెడి. ౧౩
- క. చిత్తమున్నతి గలవాఁ, డిత్తటి నాపోవుబాటకే రావలయున్
మెత్తబడ కాజ్ఞనెదిరిచి, యుత్తలపడ కనుభవించు టొప్పును శిక్షన్. ౧౪
- క. నాకు విధించెడిదండన, మేకొంచెమొ యగుట వలచి యే సీపలుకుల్
వాకొంటిని తలంపక, మీకుం దోచినవిధంబు మేకొనవచ్చున్. ౧౫
- క. న్యాయంబుకొఱకు వెలసిన,మియెడ నాదరములేక మీయాజ్ఞ నిటుల్
త్రోయుటకు సిద్ధపడలే,దాయాజ్ఞను మించునాజ్ఞ కంజలి నిడితిన్. ౧౬
- ఆ. అది మదంతరాత్మయాజ్ఞ సుడి! యేది,యెట్లులైన శిక్ష యెట్టిదైన
దాని నెల్ల ప్రొద్దు తలఁదాల్చి పోక నా,మతమటం చొనర్తు మనవి మీకు. ౧౭
- వ. ఏ నిట్టివాఙ్మూల మొసంగినవెన్న నభియోగంబు నిలువరింపందగిన యక్కఱ
కానరాదు - కాని దండనాధికారియు రాచటికమువారిన్యాయవాదియు నీకథ యి
ట్లడముతిరుగు నని భావింపమింజేసి శిక్షానిర్ణయంబు గావింపనోడి గడువు పెట్టిరి -
యే సీనడుమ నియ్యుదంతమునెల్ల ధీల్లీశ్వరునకును మదనమోహనునకుం బాటలీ
పుత్రుల మిత్రమండలికిం దంతిమూలమునఁ దెలిపితి - దండముం బడయఁ బాడి
పట్టున కే నేగకముంద 'యాయభిగ్రహంబును డిగ్గదావునది' యని రాష్ట్ర
పాలకుండు తన కానపంపె ననియు మీరు మీకృత్యంబు నిక నిరాఘాటంబుగా
సాగించుకొనవచ్చు ననియు, నుద్యోగులు మీరు వలచుసాయంబు నెరవేర్పగల
రనియు మండలాధికారి నాకుంగమ్మననిచె - నిట్టి లెస్సమా ర్పితలో నొదవునని
యే నూహించి యెఱుంగఁ - బదంపడి ౧౮
- క. డిత్తమపురుషుని ధర్మా, యత్తుని 'హైకాకు' మండలాధిపుఁ గంటిన్
మెత్తనివల్కుల వలసిన, పత్తరములనెల్ల మీరు పరికింపదగున్. ౧౯
- క. నన్నుం గననెంచిననాఁ, డన్నా! రావచ్చు నీకు నాటంకములే
దెన్నండు ననుచు గఱువల, కన్నాకై యతడు కురిసె గౌరవరుక్మలో. ౨౦
- క. ఇది సత్యాగ్రహపథమున, మొదటిదగు పదారపాతము గదా! యిచటన్
బదిబదిగా నేతల్కథ, కదలెం బత్రికలకెక్కి కడ లన్నిటికిన్. ౨౧
- శి. పక్షపాతమ్ము విడనాడి పృథుతవారు, నడిపి రీనేర మని తోచు నాదుబుద్ధి
కగుటఁ బత్రికలెల్ల నీయడ్డు నింత, పెద్దసేయంగఁ బనిలేదు ముద్దుచూపి, ౨౨
- క. మితిమీరిన భావ్యమ్ములు, చతురతలుం జాటిచాటి సంపాదకు లీ
కత నాకశమున కెత్తిన, శ్రుతిమించు నటన్న వెఱపుఁ జొప్పడె నాకా. ౨౩
- క. కావునఁ బ్రసిద్ధపత్రిక, లావిమ్మతిసేయువారి కయ్యా! యిటకున్
వేవేల వెచ్చములతో, మీవారావహులు రాక మేలని తలఁచా. ౨౪

- క. జగమునకుఁ దెల్పుఁజాలిన, వగవార్తల యున్నఁ బంపువాడను నేనై
రగడం జెంచుటచేఁ బని, యగునా యని పేర్కొనెలయ నంపితిఁ గమ్మల్. ౨౫
- క. ఏలుబడివారలకు నా, పాలం గల్గినయుదారభావము గనుటన్
నీలిపాలములసాములు, జాలింబడి రెంతచెట్ట సమకుతె నంచున్. ౨౬
- క. అధికృతులకు సైతం బిది, వ్యధగూర్చెను గాని వార లతిశాంత పయో
నిధులట్లు చూపట్టిరి, కథయంతయు సన్నసన్నగా వినుచుంటిన్. ౨౭
- క. సత్యానత్యంబుల సాం, గత్యంబున వెడలుపత్రికలు వీరిమనం
బత్యర్థప్రతిఘం బడి, నృత్యం బొనరించుగతికి నీడ్వంగవచ్చున్. ౨౮
- ఆ. ఏనుగాక వారియీమంటవేడిమి, గుండెలేనిరై తు కుడువవచ్చు
నిచట సత్యశోధనేచ్చఁ గట్టించు న, న్నకట యడ్డకట్ట లంటవచ్చు. ౨౯
- క. ఏ నింతజాగరూకత, మై నున్నను చోటుదొరలు మావర్తంబున్
నానావిషప్రచారా, ధీనము గావించి రన్యతధీకింకరులై. 30
- క. కడుమెలకువతో నిది యె, కుడు పొటిపొటి యిద్ది యనక గుఱినిడి యే నె
లైదలన్ నిక్కము వదలక, నడుచుట వమ్మయ్యె వారినట్టువ యెల్లన్. 31
- ఆ. వ్రజకీశోరురట్లు వా రెంతకేని తె, గించి తెగడి రెల్ల మించి; వారి
పలుకు సాగుకొలది బాబుయశస్సు రే, కెత్తదొడఁగె దెసల నొత్తఁగడఁగె. 32
- ఆ. రావు లిట్టివగుట రండని పత్రికా, లేఖకులను బిల్వలేక యుంటి
తేకసేవ మునిగి తేలు నాయంకులఁ, చోడునిట్లుఁ డంచు వేడనైతి. 33
- క. రావలసినతఱిఁ దెల్పిన, నేవచ్చెదఁ గొంతసాయ మిచ్చెద నని, వి
ద్యావార్ధి మదనమోహనుఁ, డావేదించివను జేర్చు నమ్మహాసీయున్. 34
- చ. ఏనిట్లు పట్టుపట్టి యీనీలిఘంధు జగడంబునకు రాజకీయమగువల పంతుకుండు
తెలుగున వెలుగితి. - పక్కఱపడిననుద్దుల నేవ వీనుమిగిలినపత్రికల కంటితి. -
నియ్యెఱక సంపాదకుల, ప్రజానాయకులకొక కాని జగమునకుం దెలుపఁజాదు.
కొన్న రాజకీయముగా ముగిసినను దన్నిరోధముతోడిపాత్తు లేనిపనికి దదాకృతి
నిచ్చిననాఁ డాచేత యాఱికిపోవు ననియు, దానిని యథాతథంబుగా నిల్పిన
నాఁడు రాజకీయమురమునకు సైత మది బాసట కాంగలదనియుఁ జిరకాలాను
భూతిం గనుగొంటి. - నిష్కలంకమైన ప్రజాసేవ యేయాపమున జరిగినను దుదకది
దేశమునకు రాజకీయముగా నుపకరించునని యీ చాంపరాను పోరాటంబు
చాటడిని.

౧౬ కావ్య గీతి

- ఆ. ఇచటఁ జాంపరానువృత్తాంత మంతయు, సంతరించుపనికిఁ జాల; నచటి
సేద్యగాండ్ర దీనజీవనకథ నూచ, ముట్టు వల్కి-నపుడ ముగియు నదియు. ౧
- వ. చంపారణ్య పరిశీలనంబు నా నహింసాసత్య సంప్రయోగంబు - దీనికిం జెందినగాథ
తన్నేని గలవు - వాన నుత్తమంబులని యేర్పరించిన యంశంబు లిట వివరింతు -
గ్రంథమెల్లం గనవలచువారు రాజేంద్రప్రసాదరచితమైన 'చంపారన్ మేఁ
మహాత్మాగాంధీ' యనుపేరం దనరుకృతిం బఠియించు టొప్పు - నది యట్లుండె -
నీచర్చయంతయు గోరక్షకబాబుమందిరంబున సాగునేని వారియిబ్బంది యిబ్బడి
ముబ్బడి యగుట నిక్కంబు - కాన మా కొకబాడిగయిల్లు వలసె - మా
వసించుట కద్దెగీము నొసంగుదిట వామోతీహరిప్రజల కింతవట్టు పుట్టదయ్యె -
గాని వెరవరియైన వ్రజకిశోరు డెట్లో శ్రమించి యొకయిరవు నార్జించె - దాని
ముంగలను కడంగడు బజ్జపై నిలువం దగియుండె - నే మానెలవ్రనం బీట
వెట్టితిమి - కాని ౨
- గీ. చేతితో రూకలేక యేచేతయేని, సాగదుగదా ప్రజాహితశ్రీ గడింప
నాయొనర్చినపనుల కేనాడు నొక్క, చిన్న మర్రించి యెఱుంగఁబో సన్నగాండ్ర.
- ఆ. వ్రజకిశోరబాబువర్గంబు నా న్యాయ, వాదివర్గ; మదను వచ్చినపుడు
వారు, వారిచేదమువా రగుమిత్రులు, వేసికొందు విరళ మోషణిక. ౩
- గీ. పచ్చపచ్చగఁ గాలంబులుచ్చు మేము, దేవురింతుమె సామాన్యజీవిమోల
నని తలంతురు-వార తీయాముమండు, సముదించి బహదను-చాచిత్రాశీ బట్టి. ౪
- క. ఈపనికిం జంపాటవి, గాపురమొనరించు సేద్యగాండ్రధనంబున్
జేపట్టరాదు రువ్వయు, నాపద్ధతికిన్ దురర్థ మంటును గానన్. ౫
- గీ. వెండియును భారతావనీమండలంబు, లెల్ల నీభిక్ష నిడుట కే నొల్ల నెతి
నాపనికి రాజకీయస్వరూప మప్పు, డొదవు దేశీయతయు సోకు నోటలేక. ౬
- క. అల బొంబాయిపురమ్మున, వెలయుచెలుల్ పదియునైదువేలధనం బీఁ
దలఁచినముచ్చట చెవి బడ, వలదు వలా దంటి నేను వందపములతో. ౭
- గీ. చాంపరాన్మండలంబు నుజ్జవరానర్హి, తక్కినలిహారునగు గల ధనవదాన్
మొండయుపసర్పజీయమీమండకవియు, వరుగువాతడువ్రజకిశోరవిశ్వానరధి. ౮
- క. అక్క-అయిగూహో డలసిత, రొక్క-ము ముపగు భిక్షగ్యులదగు మహాత్మా
మర్కు-వచూ-కావ్యము, నొక్కటవ జాని-బడయ నుండితి మిట్టి. ౯

- గీ. సాముద్రిగు లిట్లు తీత నచ్చోట గునియు, లేమికిం దగుచందాన మేము దాని
వెచ్చెట్టఁ దలంచితీ మిచ్చ యిట్టి, దగుట నార్జింపకుంటి మత్స్యర్థవసువు. ౧౧
- గీ. లెస్సవిత్తముతోఁ బనిలే దటంచు, దుట్టతుద కర్థమాయె నీఘట్టమునకు
వాడినధనంబు సకలంబు మూడువేల, మించదయ్యెను గడనలో మిగిలె గొంత. ౧౨
- క. నెచ్చెలులతెఱఁగు మునుము, న్నచ్చెరు వొదవించె నాకు నందఱవెంటఁ
వచ్చెను దల కొకపాచకు, డెచ్చయ్యెను వంటసాల లేదెసఁ గన్నన్. ౧౩
- క. నడిరేయి దిగుదు రెవ్వరి, యొడమిని వా రారగించుచున్నను నేమం
బుడిగినబ్రదిమికి లోపడి, నడిచెడు వారలఁఫమ్ము నా కార్తినిడెన్. ౧౪
- క. ఆసహచరులకు నాకున్, వీసంబును వేర్మి లేని నెయ్యము కల్పిం
జేసి దురర్థము లరయక, నా సన్ననిపలుకుములికినాబుల నెమ్మిన్. ౧౫
- క. రుచినూచి రనుచరులు మీ, రిచటన్ సేవకుల విడిచి యెక్కటిపాకం
బుచితసమయంబులందుఁ గు, దుచు టొప్పు నటంటిఁ దుద కెటో నాహితమున్. ౧౬
- ఆ. ఇయ్యకొనిరి నెయ్య రిందుఁ గొండఱకు మాం, సమ్మువలయు బాససమ్ము లిట్లు
రెండుతోవలెన రెక్కొను వెచ్చమ్ము, మానుఁ డెఱచి నంటి మంచి దనిరి. ౧౭
- క. శాకాన్నముపైతము విత, గా కుండువిధాన వండఁగడఁగిరి దీనన్
రూకలవెచ్చము తగ్గెను, మాకుం బల్మియును దఱియు మలచం బయ్యెన్. ౧౮
- క. వచ్చిరి వాఙ్మాలబుల, నిచ్చుటకుం గాఁపు లుర్వి యీనినకరణిఁ
హెచ్చినయుత్కంఠను గనఁ, జొచ్చిరి నను; వారి నిల్ప స్రుక్కిరి మిత్రుల్. ౧౯
- ఆ. వారిసెప్పునుడులు వ్రాసికొనంగ నే, డురు కడంగి రెంతయిడుము వడిన
ముగియదాయె వ్రాత మునిమాపులను రిత్త, చనగవలసె రైతుజనము కొంత. ౨౦
- క. నిక్కమున కిన్నిసాక్ష్యము, లక్కఱలే దెల్ల రాడునదియును దరిదా
బొక్కతెఱఁగ యెసఁ దనివి, చిక్కదు కాఁపులకుఁ బలుకుసెప్పక చన్నన్. ౨౧
- ఆ. సాక్ష్య మిచ్చినంత సంతస మెంతేని, నెగడుచుండు వీరిమొగములందుఁ
గమ్మకిండ్ర యిట్టికమ్మనియుబలాట, మరసి హర్ష మూర్తి నగుదు నేను. ౨౨
- ఆ. కాల మెంత పట్టుగాక వాఙ్మాలంబు, త్రచ్చిత్రచ్చి వ్రాయఁదగిన దంటి
నిట్టి నిల్పుకతన నీవ్రాత రెదురెక్కి, వచ్చె నేట బొటవైచినపుడు. ౨౩
- క. ఈసాక్ష్యముల నింటను, వ్రాసికొనెడువేళ వేగువారలరాళ్లన్
జోగిసను నేరమి యను, శాసనములు లేవు కాని సద్భావమునన్. ౨౪
- క. చారుల రానిచ్చిరి న, వాఙ్మాల బ్రేమించివాడ వాఙ్మాలంబుల్
కురుచుతఱి వీరలు మా చేతున నిమించి కలిరి నేమిదెల్లన్. ౨౫

- క. మాసౌజన్యము వడచుచు, మాసన్నిధి వీర లుంట మంది భయంబుం
బాసె నసత్యకథా దు, ర్వాసన కెడయెనవల్కు వల్కెను దీక్షన్. ౨౬
- ఆ. సాక్ష్య మింత పెరుగఁజాగిన భూస్వామి, సమితి కార్తికూర్ప సమ్మతింప
శాంతచిత్త మూడి సౌజన్యసంపత్తి, నోర్వ నెంచితిని దదుద్గమంబు. ౨౭
- ఆ. నేర మెవనిపట్లఁ బేరె నమ్మానిసి, నియ్యకోలు వడసి యేగి చూచి
మంచిచెడలెల్ల మాటలాడుట మేలి, చేత యనుచు విశ్వసించినాడ. ౨౮
- వ. కావుటంజేసి నీలితోటలదొరలం గదిసి యేను వారిపాలించుపంటకాపులు
కుడుచుకడగండ్ల నెల్లం దెల్లమి కావించుడు ౨౯
- క. కొందఱు తచ్చన లాడిరి, కొంద టుపేక్షించి రవలఁ గొందఱు సత్య
స్యందివచస్సుల నెడదవె, లంది వెలరించి నా కెల ర్పిడి రందున్. ౩౦

*
* * *

౧౭ స హ చ రు లు

- క. రాజేంద్రుడు వ్రజబాబు జ, గా జోడుగ నుండు రెండుగన మిట్టికవ
సౌజన్య ప్రేమంబుల, నీజత న న్నాడపెట్టె నెంతయుఁ దనిపెన్. ౧
- వ. వీరివిద్యార్థులుగా నొండె ననుయాయులుగా ననుగ్రహ శంభు ధరణీ రామనవమీ
బాబులుం గొందఱు న్యాయవాదులును సర్వదా వీరిం బలసి యుండువారు -
నడుమనడుమ వింధ్యా జనకధారీబాబులు వచ్చువారు - వీ రెల్లరు బిహారుజేతీ
యులు - కర్నకు లిచ్చువాఙ్మాలముల వ్రాయసము వీరికృత్యంబు - మఱియు ౨
- క. ఆచార్యుడు కృపలానికీ, దోచునె మావెంట నిలిచి తోడ్పడకున్నన్
వేచూపుల నిడి యాతఁడు, కాచెన్ నానిల్పునింటిగవ నథిమెయిన్. ౩
- క. నన్నుఁ గన వచ్చుగుంపుల, చె న్నొత్తడి నాచ నితఁడు పెద్దయుఁ బెనఁగెన్
గన్నులుముచు నవ్వించుచు, బిన్నలఁ బెద్దలను నిల్పి పిఱిదికి నంపెన్. ౪
- క. పగ లిట్లుడస్సి రేతటి, జగయెజ్జతనంబు నూను సహచరులకు బల్
నగవు నొదవించు బందకు, మగఁటిమి సేకూర్చు నితని మఱవఁగఁజాలన్. ౫
- గీ. 'హక్కు' బాసట కీకొని యప్పు డపుడు, వచ్చి నన్ దిలకించి పోవం దొడంగె
నతని యొకనాటి జీవనద్యుతినిగన్న, నా కితం డబ్బురముగొల్పినాఁడు నేడు. ౬
- క. ఆడంబరమ్ము లే దీ, నాఁ డితనికి; నాటి నేటివడతల సరయన్
రాడగ్రీణికిని లెంకకు, వేడబములఁ గానిపించువేటిమి తోచున్. ౭
- క. కాలక్రమమున నా కా, నేలన్ నడయాడ నాడ నిజ మెఱుకవడన్
మేలె ననేవ గొరిన, వాలాయం బచటఁ జదువువలె ననుకొంటిన్. ౮

- క. ఆ చాంపరానుకాపుల, నేచెడు నవివేకభూత మిట్టి దటంచున్
నూచింపజాల నకటా!, పూచినచీకట్లు వారిపోవునచిలుతల్.
- క. మిన్నక చరించుబుడుతల, నెన్నండును మందలింప రీరై తులు కా
కున్న నొకరువ్వకూలికి, నన్నా! తోలెదరు నీలియడవులదెసకున్.
- క. మగవానికి బదికానులు, మగువకు నారాను లొసంగి మణివమ్మునవా
రగ డనక నాల్గుజాములు, నొగుల్తు రీకూలివాండ్రో నోచినసాహుల్.
- క. బుడుతలకు మూడకానుల, నిడియెడ రేకాపువాని కేసెప్పటికో
గడన యొకపావులా చే, పడ నతఁ డుప్పొంగు విరిసె భాగ్యం బనుచున్.
- క. అనుచరులతోడఁ ద్రచ్చితి, మునుముందుగ నాటుకుప్పముల కుజ్జులకున్
గనువిప్పవలయు నని యిది, యనివార్యం బనియుఁ దేల్చి యచ్చటిప్రజకున్.
- క. ఎల్ల యుఁ దెల్పితి వారల, యల్లాసముగంటి వచ్చునొజ్జల కన్నం
బిల్లాసగవలయు మీ; రికక, జిల్లర నే మోర్చి సేవచేసెద మనితిన్.
- క. ఆ పేదసేద్యగాండ్రోకు, బాపము! రూపాయ కానబడ దేప్రొద్దున్
లోపమిది సెప్పి వా ర, ధ్యాపకునకు గింజ లిత్తుమని రగు నంటిన్.
- గీ. గురుల నెచ్చట నార్జించుకొంద మనెడు, చింత యవ్వల బాడమె నాసీమయందు
శ్చక్షిని ముట్టకయెండె గ్రహించియెండె, దొడ్డయెజ్జలు చిక్కుట దుష్కరంబు.
- గీ. ముంతా నామమాత్రదేశికునిచేతి, కప్పగించుట యన్న నే నొప్పనైతిఁ
బుస్తకజ్ఞానమునకంటె శస్త్రమైన, తీల మమ్ముట కే నాసచేయుకతన.
- వ. పాతపడి స్వయంసేవకులు వలయుదు రని వార్తావత్రికల విజ్ఞప్తి చాటితి - దాని
నాదరించి దేశపాండ్యగంగాధరరావు బాబాసాహెబ్, సోమఁబు, పుండలీకుల
నంపె - బొంబాయివలన నవంతికాబాయియు బూనానండి యానందీబాయియు
విచ్చేసె - నేను పత్తాగ్రహణిమనిషానులగు ఫోలేలాల్, సురేంద్రవాఘలను,
నాచిడ దేశాధిపతులు రాజ్ఞింపితి - నీతోవల మహాదేవదేశాయి తథయల్లాలు, దుర్గా
దేవితో వచ్చె - నరహరిశ ఠేన తనరాణి మణిబహునతోఁ జనుటెంచె - వపు డేను
గస్తూరినూడఁ దప్పించితి - నిట్లపాఠ్యాయలు సుపాఠ్యాయులు సుపాఠ్య
యలగు గనువిధుగా నెలసితి - యవంతికయు నానందియుఁ జదివినవారు - కాని
దుర్గుకు స్కూలిని గుజరాతియెఱుక మిగులవలంజి వాఁడనుఁగస్తూరిబాయి కది
యాపాటియేని లేదయ్యె - నిట్టిసారిజన మ్మచటి హిందీదంభకుల కేమి నేర్పఁ
గలదు? - కాని పవేవాండ్రో నుడితీర్పులకంటె మడినేర్పు లెఱుకచేత లెస్స -
కాన నిమ్మగువలు పాపకు కౌచవిధులు మప్పుం బనిచితి - నప్పనికి వీరెంతయుం దగి
నామెప్పు వడసరి - మరడియు హిందీ, మరాఠీ, గుజరాతీబాసల యక్కరము
లించుమిం చొక్క - రూప యగుట నియమ్య లాకులల కొనమాలు సెలమి

కజవీరి - యంకేలును నేర్పిరి - యీదృశంబగు సేవంజేసి యీవెలందుల కాత్మ విశ్వాసము హెచ్చె - మఱియు ౧౮

క. ఈశతులకు నిప్పనిదెస, నాసయ నేర్పడె నవంతి యారయుబడి పెన్
వాసి గడియించె నప్పన, చేసెం దనయుసులు లీపె సేవావిధికిన్. ౧౯

క. ఈ కాంతలసాయమ్మున, మాకుం బల్లియలఁ జొచ్చుమార్గము దొరకెన్
లోకము నెఱుంగనిపేదల, చీకకుం జింతయుఁ గనంగఁ జేపడె వశతుల్. ౨౦

గీ. పాశశాలలు నిర్మించుపని యొకండ, చాలునని నిల్వనైతి నచ్చాంపరాను
ప్రజలలో నీడుముదిరినప్పలకుఁ గొంత, వెలచితన ముపదేశింప వేడ్క-పడితి. ౨౧

క. పల్లియలలోని మైలకు, నెల్లయ లే దచట; వీధి కేగినఁ జెత్తల్
పుల్లెలు బావులకెలచులఁ గ్రేళ్ళుబృజిరొంపి గౌలు కృములుం దోచున్. ౨౨

క. గుమ్మములందును గా లిడ, గ మ్మది యెదిరించు నెవనికాయము గన్నన్
బమ్మినతామర గజ్జయుఁ, గొమ్మలు రెమ్మలు వెలార్చుకొని కన్నట్టున్. ౨౩

క. అలవి యగునంతవఱ కీ, మలినత్వము నూడ్చి మూర్ఖమండలి దిద్దం
దలఁచితి వారలమనుగడఁ, గల సందులు గొందు లరయఁగా మన సిడితిన్. ౨౪

క. ఈసవరణలో వెజ్జన్, బాసట కావలయుఁ గానఁ బడసితి భిషగ
గ్రేసరు 'దేవున్' భారత, భూసేవకసంఘసభ్యుఁ బుణ్యచరిత్రున్. ౨౫

క. మున్నే లభించె నా కా, యన్నచెలిమి యట్టు లొదవె నది నేఁ డతఁ డ
సున్నప్రీతి ననామయ, కృన్నియతుల నల్ల నేర్పెఁ గృపికావలికిన్. ౨౬

ఆ. ఆఱునెలలు నిల్చె నతడు చంపారణ్య, నరసమాజసేవనంబు నెఱవఁ
జదువు సెప్పచున్న చానలు మగవాండుగ్రి, వడచి రతనిచెంత వైద్యవిధులు. ౨౭

వ. వీరి కితరకార్యక్రమంబుతోడిపాత్తు బాత్తిగా లే దనందగు - భూస్వాములతో
నొండె నేలుబడివారితో నొండె వలయువ్యవహారంబుల నెల్ల నేన సంబాళించు
కొనువాడ - నస్మ దనుచరులందఱుం దమనేమమ్ముల జవదాటక సమగ్రానిగ్ర
హముం బ్రకటించి న న్నలరించిరి. ౨౮

* *

౧౮ గా మ ప్రి వే క ము

గీ. ఒజ్జ నొకని నుపాధ్యాయ నొకత నెల్ల, పల్లెకూటమున న్నిల్వఁ బనిచినాడ
రుగ్గులకు మందు లిత్తు రాకొగ్యవిధులు, వెల్లడింతురు వీర లాపల్లెజకు. ౧

క. కొండఱు గరితలసాయము, నంది పరిక్షింతు రచటియతివల బ్రతుకున్
మందిర భోజన భాజన, సౌందర్యము నేర్పి వారి సవరింతు రొగిన్. ౨

- క. ఆ చాంపరానుకాఁపుల, నేచెడు నవివేకభూత మిట్టి దటంచున్
నూచింపజాల నకటా! పూచినచీకట్లు వారిపోవునచిలుతల్.
- క. మిన్నక చరించుబుడతల, నెన్నండును మందలింప రీరైతులు కా
కున్న నొకరువ్వకూలికి, నన్నా! తోలెదరు నీలియడవుల దెసకున్.
- క. మగవానికి బదికానులు, మగువకు నారాను లొసఁగి మణివమ్మునవా
రగ డనక నాల్గుజాములు, నొగుల్తు రీకూలివాండ్ర నోచినసాహసల్.
- క. బుడతలకు మూడుకానుల, నిడియెడ రేకాపువాని కేసప్పటికో
గడన యొకపావులా చే, పడ నతఁ డుప్పొంగు విరిసె భాగ్యం బనుచున్.
- క. అనుచరులతోడఁ ద్రచ్చితి, మునుముందుగ నాఱుకుప్పముల కుఱులకున్
గనువిప్పవలయు నని యిది, యనివార్యం బనియుఁ దేల్చి యచ్చటిప్రజకున్.
- క. ఎల్ల యుఁ దెల్పితి వారల, యల్లాసముగంటి వచ్చునొజల కన్నం
బిల్లాసగవలయు మీ; రికక, జిల్లర నే మోర్చి సేవచేసెద మనితిన్.
- క. ఆ పేదసేద్యగాండ్రకుఁ, బాపము! రూపాయ కానబడ దేప్పొద్దున్
లోపమిది నెప్పి వార, ధ్యాపకునకు గింజ లిత్తుమని భగ నంటిన్.
- గీ. గురుల నెచ్చట నార్జించుకొండ మనెడు, చింత యవ్వలఁ బొడమె నాసీమయందు
భృతిని ముట్టకయెండి గ్రహించియెండి, దొడ్డయెజ్జలు చిక్కుట దుష్కరంబు.
- గీ. చింతలు నామమాత్ర దేజునిచేటి, కప్పగించుట యన్న నే నొప్పనైతిఁ
బుస్తకజ్ఞానమునకంటె శస్త్రమైన, శీల మబ్బుట కే నానచేయుకతన.
- మ. పదంపడి స్వయంసేవకులు వలయుదు రని వార్తావత్రికల విజ్ఞప్తి చాటితి - దాని
నాదరించి దేశపాండ్యగంగాధరరావు బాబాసాహెబ్, సోమణు, పుండలీకుల
నంపె - బొంబాయివలన నవంతికాబాయియుఁ బూనానుండి యావండిబాయియు
విచ్చేసె - నేను సత్యాగ్రహణిమనివాసులగు ఛోటేలాల్, సురేంద్రనాథులను,
నాలిడ దేశాధిపతుని రావించితి - నీతోపల మహాదేవదేశాయి తపస్సులైలు. దుర్గా
దేవితో వచ్చె - సుహృదసభలు తపరాణి మణిమానులొక జనుఁబెంచె - పపు దేను
గస్తూరిగూడ రప్పించితి - నిట్లపాధ్యాయులు మహాధ్యాయులు మహాధ్యాయులు
యలుగ గనువిందుగా వెలసిరి - యవంతికయు నానందియుఁ జదివినవారు - కాని
దుర్గును న్ముఠిని గుజరాతియొక మిగులనలంకి వాఁడనుఁగస్తూరిబాయి కది
యాపాటియేని లేదయ్యె - నిట్టినారీజన మృచటి హిందీడింభకుల కేమి నేర్పఁ
గలదు! - కాని పసివాండ్రకు నుడితీర్పులకంటె మడినేర్పు లెఱుకచేత లెస్స -
కాన నిమ్మగువలు పాపకు కౌచవిధులు మప్పం బనిచితి - నప్పనికి వీరెంతయుం దగి
నామెప్ప వడసరి - వండియు హిందీ, మరాఠీ, గుజరాతీబాసల యక్కరము
లించుమిం చొక్కరూప యగుట నియ్యమ్మ లాకులల కోసమాలునెత్తెను

కఱపిరి - యంకెలును నేర్పిరి - యీదృశంబగు సేవంజేసి యీవెలందుల కాత్మ విశ్వాసము హెచ్చె - మఱియు ౧౮

క. ఈశతులకు నిష్పనిదెస,నాసయు నేర్పడె నవంతి యారయుబడి పెన్
వాసి గడియించె నప్పన,చేసెం దనయుసులు లీపె సేవావిధికిన్. ౧౯

క. ఈ కాంతలసాయమున,మాకుం బల్లియలఁ జొచ్చుమార్గము దొరకెన్
లోకము నెఱుంగనిపేదల,చీకుం జింతయుఁ గనంగఁ జేపడె వసతుల్. ౨౦

గీ. పాతశాలలు నిర్మించుపని యొకండ,చాలునని నిల్వనైతి నచ్చాంపరాను
ప్రజలలో నీడుముదిరినప్పలకుఁ గొంత,వెలదితన ముపదేశింప వేడ్కపడితి. ౨౧

క. పల్లియలలోని మైలకు,నెల్లయ లే దచట; వీధి కేగినఁ జెత్తల్
పుల్లెలు బావులకెలచులఁ,గ్రేళ్ళుబృజ్జిరొంపి గాలు కృములుం దోచున్. ౨౨

క. గుమ్మములందును గా లిడ, గ మ్మది యెదిరించు నెవనికాయము గన్నన్
బమ్మినతామర గజ్జయుఁ, గొమ్మలు రెమ్మలు వెలార్చుకొని కన్నట్టున్. ౨౩

క. అలవి యగునంతవఱ కీ, మలినత్వము నూడ్చి మూర్ఛమండలి దిద్దం
దలఁచితి వారలమనుగడఁ, గల సందులు గొందు లరయఁగా మన సిడితిన్. ౨౪

క. ఈసవరణలో వెజ్జన్, బాసట కావలయుఁ గానఁ బడసితి భిషగ
గ్రేసరు 'దేవున్' భారత, భూసేవకసంఘసభ్యుఁ బుణ్యచరిత్రున్. ౨౫

క. మున్నే లభించె నా కా, యన్నచెలిమి యట్టు లొదవె నది నేఁ డతఁ డ
స్కన్నప్రీతి ననామయ, కృన్నియతుల నల్ల నేర్పెఁ గృషికావలికిన్. ౨౬

ఆ. ఆఱునెలలు నిల్చె నతఁడు చంపారణ్య, నరసమాజసేవనంబు నెఱవఁ
జదువు సెప్పుచున్న చానలు మగవాండు, వడచి రతనిచెంత వైద్యవిధులు. ౨౭

వ. వీరి కింతరకార్యక్రమంబుతోడిపొత్తు బొత్తిగా లే దనందగు - భూస్వాములతో
నొండె నేలుబడివారితో నొండె వలయువ్యవహారంబుల నెల్ల నేన సంతాపించు
కొనువాడ - నస్మ దనుచరులందఱుం. దమనేమమ్ముల జవదాటక సమగ్రనిగ్ర
హముం బ్రకటించి న న్నలరించిరి. ౨౮

*
* *

౧౮ గా॥ మ.ప్ర॥ వే॥ క.ము

గీ. బజ్జ నొకని నుపాధ్యాయ నొకత నెల్ల, పల్లెకూటమున న్నిల్వఁ బనిచినాడ
రుగ్గులకు మందు లిత్తు రాహోగ్యవిధులు, వైల్లడింతురు మీ లాపల్లెజుకు. ౧

క. కొందఱు గరితలసాయము, నంది పరీక్షింతు రచటియలివల బ్రతుకున్
మందీర భోజన భాజన, సౌందర్యము నేర్పి వారి సవరింతు రొగిన్. ౨

వ. ప్రతిపాకశాలయం దేరండ్లతైలము గంధకలేపము క్వినిన్ మాత్రం లుంచితిమి -
నాల్కపై ముటికియున్న నాముదము, వేడి సోకిన గ్వినిన్, కసిమిరి కన్నడిగ
గంధకలేపము ప్రయోగించితిమి - గడ్డుతెగుళ్ళవారి దేవుడెంత నిల్పితిమి -
మాచాకవైద్యము పెక్కండ్రకు లగ్గుకూర్చె - దీని నెవ్వరుంకేలిసేయరైరి. 3

ఆ. కడిదికర మయ్యె గ్రామము దిద్దుట, నిచ్చలుం బొలాల నిలిచి డయ్యె
నతడు సైత మొప్పు డయ్యెను దనచేత, దనపురీష మెత్తి దాగురింప. 4

గీ. ఐనను భిషక్కు- దేవు కాసంత బెదర, కనుచరులతోడ నొకపల్లె కరిగి దాని
నెల్ల రీతుల సవరింప నిచ్చచేసి, వీధులను జమ్మెం బెండను బెంట నెత్తె. 5

క. లుకలుకలాడెడి గుంటల, నొకదానికి చెచ్చి నూతి నొప్పుగఁ దీర్చెన్
బ్రకృతగ్రామము గని ల, జకు లోనై ప్రజ లొనర్పసాగిరి సేవల్. 6

క. నా చను మోటుగుదారియు, శౌచమున వెలయునట్లు సవరించుట కా
యా చోట్లవారు పూనిరి, పూచె వివేకంబు గ్రామభూములలోనన్. 7

క. ఈ కమ్మనతోపాటుక, టూ! కటులేయు దక్కె మాకు; నటనట మమ్మున్
లోకు లుపేక్షించిరి మా, పోకన్ బయిలోట లేక పోనాడి రెదన్. 8

వ. ఏను మహిళాపరివర్తులఁ జెక్కింట వక్కాణించినగాథ యెం డిచట వెలలింతు -
'భీతిహరవా' యనుపేరం బరలు పల్లెచేరువ నొకచిన్నగూడె ముండె - నందుఁ
గాఁపురింపు నభిలల కొండల యలవరించువలువలం జూడఁముటికి నెట్టి డుచుండె-
నది యేను సైరింపనోడి యీ యాడువాండు ప్రగంజుకొనమకిం గత థైద్దియో
పరికించి రమ్మని కన్నురిం బడుప నాపె యీగడయెల్ల న్నివచ్చె - నామె పచ్చ
లెంపునెలఁత యోర్త తనగుడి సెలోనికిం జేర్చి 9

క. కనవమ్మ! తల్లి! మాకుటి, కవవమ్మా! యానట గోడగడలని బీర్వా
భి పట్టియుని నెప్పుం బనువమ్మ వొకండు లేనిచందము నెల్లన్. 10

ఆ. ఈమ్మ దొక్కచీర యుడికినవో నిది, చక్కలుడు నటన్న చదువు తెలియు
నేమిటట్టి దీని నేటిలో ముంచెద, జెప్పవమ్మ యీతము నొప్పుకొల్పడు. 11

క. ని నేలుమహాత్ముడు నా, బన్నము గని బంటకోక పంపిననాఁ డీ
పెన్నరకము నోర్చెదనా? ప్రన్నయ నీరాడి మడుగుబట్టె దొడుగనా? 12

క. అని పల్కెనట కటా! మన, బసవదముల నిట్టిదుక్ఖజనకసితిఁ గ
న్గొనుచుండు జెక్కతావుల, మన మెరియున్ వగల నిటిమాటలు వల్కన్. 13

ఆ. మాటుబట్ట లేకమావమ్మ నిల్చుకో, దగినవెరవు లేక తల డిలి
పనికిరాని పాత్రతునుకలతో నిల్చు, నింతి లేనినాఁడె శాంతి మనకు. 14

వ. అది యట్లుండె - వేటొండుకథ నిపుడు పేర్కొందు - జంపరాసునీమ తెలుం
బోనివూరియు గడయు వలసినంత కలదు - తాన బీతిహరవాయందు మామెలకొ

ల్పినపాఠశాల కీసరకుతో నొక చప్పురంబు వెలసె - నొకనాటిరేయి నెవరో దాని.
కగ్గి ముట్టించిరి - దాపునంగల నీలిదొరలలెంక యాయకార్యంబు గావించి
యుండునని గ్రామీణులకు శంకవోడమె - నిక నట్టిపూరికొంప తగదని 'సోమణి'
తలంచె - నతడుచు గస్తూరిబాయియు నాబడి సాగించువారు - పల్లెప్రజలసాయ
మ్ముతో సోమణి తాతిగోడలపై బెంకుటిల్లు నేర్పటిచె - నిక దాని కగ్గివలని
వెఱపు తొలంగె - నివ్విధంబున ౧౧

గీ. చదువువేర్పుచు శౌచమ్ముసరణి దెల్పు, చామయంబులలోనింత యాదుకొనుచు
బల్లియలఁ గొల్చు నైచ్చికభటులపట్లఁ బ్రజలకుం బ్రేమ మేచె గౌరవముతోచె.
క. ఈసేవ సుస్థిరమ్ముగ, నాసీమక నడువఁజేత. కాసింబిడి గా
నీ! సాగదయ్యె దలఁ పని, వాసికొనన్ వలసె నేడు వాలినవనటన్. ౧౨

క. వచ్చినసేవకు లందఱు, నచ్చటఁ గొన్నాళ్ళె యంట కరుదెంచిరి దీ
వ్యచ్చరితులు నూతను లటు, చొచ్చిల్లుట కడిదియయ్యె జూడన్ జూడన్. ౧౩
వ. నా మొదలిడిన యూడిగంబు గావింపఁ దగినవా రాబిహారునం జిక్కిరైరి -
మతియుఁ జంపారణ్యమునందు నాకర్తవ్యము సమాప్తం బగునరతన నాకై
యెఱురుసూచుచున్న వేత్తోండుకర్ణంబు నన్నుం దిగిచికినియె - నా కార్యపురం
బచట నాటుమాసమ్ములంద ముగిసెఁ - గాని యానాడు కావించినచేత
యీనాడుపైత మానేల నేడే. నొకరూపునం జూపట్టు. ౧౪

* *

౧౯ ఉ జ్వల పక్షము

క. మును పల్కినగతి నొకదెస, జనతాసంసేవనంబు జరుగుచునుండె
మన మిడి యొకదెస శుగ్భా, జనకర్షకచరితో వ్రాత సాగుచునుండెన్. ౧
ఆ. వలసినన్ని హాళికవాఙ్మూలముల సమూ, ర్జితపఁగంటి నిడి యెఱిగినంత
మండిపడితి. నీలిమరదు బేహారు లా, యత్తపడితి నన్ను జిత్తుసేయన్. ౨
వ. పదంపడి బిహారుధారతనమ్మువారు 'మియరయక పెద్దకాలిబు' నాచికోనే -
నిక సీకార్యంబునకు స్వస్తిచెప్పి మిారీరాప్రముల బాయజునా, - యనినా
కొండుకమ్మునంపి - రందు వినయత - బెంతయున్న నేమిగి దానిహృదయము
తేట తెల్లంబు - కావుటంజేసి. ౩
గీ. నావిచారణకుం బెక్కునాళ్ళు వలయు, పడి ముగించినవెన్ను నియ్యవనివారి
యలజుమల్ వాపవలయు నే నంతవట్టు వడలి పోనొల్ల బీహారుపథపాత్రై. ౪
క. అన్నియొట్టడివారికి లేఖను బంపితి, నపుణానాదుగ్రంథము నాచున్
దేనువెరవ గని గవర్జున్ను, తనచెంతకు రమ్ముటంచు దన్ను బిలిచెన్. ౫

ఆ. కాఁపువాండ్రు కుడుచుక స్తి విచారింప, నేమ సమితి యొందు నిలుపువార
మందు సభ్యపదము నంది మోరుం బని, నేత వలతు నంచు నాతఁ డనియె. ౬

వ. అంత నీసమస్యం బరిశోధించుతఱి నావారిసాయంబు వడయుటకును నన్నునమ్ము
కొన్న సేద్యగాండ్రు వలయుహితంబు సెప్పటకును సమితి కావించుతీర్పు నాకు
నింపనినాఁడు నాయుచ్చవచ్చినరీతిం గరకుల నడిపించుటకును నాకు నడ్డుసెప్పర
యేని మీఁపల్కుం బాటించువాఁడ నని యే నాడ రాష్ట్రపాలకుఁ డీ నాకోర్కుల
కెల్ల నియ్యకోలుం దెలిపె - బదంపడి నే నాసంఘమునం బాలివాడనైతి -
దీనికి సర్ఫ్రాంక్ స్థాయిగారు నేతలుగా నియుక్తులైరి - యీసమితి పెద్దయుం
దచ్చితచ్చి హాళికులయభియోగంబు న్యాయ్యమని విశ్వసించె - గాన ౭

ఆ. దొరలు మున్ను పాడిదొఱఁగి రాఁబట్టిన, సామ్మనందుఁ గొంత కమ్మతీర్పడ
కీగి వలయు దారుణాగన్ను 'తీన్కతియూ' విధాన మెడసిపోవవలయు. ౮

వ. అని నిర్ణయించుట సముచితం బని తలంచె - సభ్యులెల్లరు నేకాశయబద్ధులై
యుంటుకును గరక రక్షకశాసనము పుట్టుటకును దనదిట్టతనంబెల్ల జూపి రాష్ట్రాధి
కారి 'యెడ్వర్డు గెయిటు' లెస్స తోడ్పడె - నూతండ్రునుండి నోరు లేనికాపుల
నెత్తుటిం బీల్చు 'తీన్కతియూ' శాసన మీనాటి కిట్లంతరించె - దీనితోడన ౯

క. తోటదొరల రాచఱికము, చాటునబడె దీన హాలికజాతికి నుసుఱున్
దేటయు నేర్పడె నిది యిఁక, మాటువడ దటన్న నీలిమచ్చ నశించెన్. ౧౦

గీ. శాంపరానెల్లఁ దిలకించి చదువు పెంచి, యితరసంస్కృతి నేర్పి పె క్కేఁడు లచట
నుండఁజూచిఁగని రావోయి! యంచు, నీశ్వరుఁడునన్ను వేటొక్కయెడకుఁదిగిచె.

౨౦ కూ లి వా రి తో

క. పంచాయతీకార్యము నొక, యంచునకుం దెచ్చునంత నక్కట! కఱ వే
తెంచెను ఘూర్జరమున నశి, యించెం బంటలు దురార్తి నిగ్గిరి మచుజుల్. ౧

క. "భేదామండల" మొలయు, బాడయ్యెను సేద్యగాండ్రు పన్నిడలే రీ
నాఁ డోర్వరానిపిమ్ముట, మూఁడొ దోడ్పడుడు మీరు ము ప్పిది రొప్పన్. ౨

వ. అని మోహనలాల్ పాండ్యా శంకరలాల్ పాఠులు నా కొక యుత్తరము సంపిరి -
దవుదప్పుల నిల్చి వారికి హితమ్ము నెఱిగించునిచ్చయుం దెగువయు నాకడ
లేదయ్యె - న య్యవసరంబునంద యహమ్మదాబాదుకూలివాండ్రు సంబళములు
చాలక యలబడిపాలై రని యననూయాశయి వ్రాసినలేఖయు వచ్చె - గార్మ
కులఁ దగినబాటకుం కేర్పునుబలాటము నా కున్నయది - యది యులఱికర్జం
దై నను బిహారునం బీటవెట్టి దీని సాగింపనేర - నగుటంజేసి 3

గీ. ఘూర్జరంబున కేగి చిక్కులను రెంటిఁ, జక్కఁబెట్టి హుటాహుటిఁ జాంపరాను
వలనికీ న్యచ్చి నెరవేర్చుదలఁచుకృత్య, మఖలముం దీర్చగల నని యానవడితి. ౪
క. చేతి నహమ్మదాబా, దారసితిన్ గొడవ లంత లంతలతోడన్

దీఱదపని యని వెశఁ జం, పారణ్యము సేరజాల నని యచుకొంటిన్. ౫

గీ. అచట నిల్వినవిద్యాలయంబు లల్ల, నల్లన సురింగె నచుమాము తా ననంగ
గాలిమేడలు పెక్కింటిఁ గట్టుకొంటిఁ, గాని మూన్నాళ్ల కవి పాదుకదలి కూలె.

ఆ. బడులు గాక పల్లెపట్టుల కారోగ్య, భాగ్యవిధులు నేర్పుపనియుఁగాక
గోకులంపులగుఁ గోరియుఁ జాంపరాన్, మహికి సేవజేయ మనసునిడితి. ౬

క. హిందీప్రచార మన గో, బృందసముద్ధరణ మన్నఁ బ్రియపడి తామై
ముం దడుగునైచి లక్షలు, వందలుగాఁ గందు మామవాడీసాహుల్. ౭

క. తనధర్మశాలలో న, న్నునిచి కడున్ గారవించె నొకపరి సంపత్
ఖని బేతియాపురమ్మునఁ, దనరెడిమార్వాడి సాధుతామూర్తి యనన్. ౮

ఆ. అతనితోడిధనికు లానాఁడు నన్ దమ, మొదవు లున్నసదనములకుఁ జేర్చి
కనులవిందు గూర్చి వినిచిరి వారి గో, సేవకరణి మధురభావసరణి. ౧౦

వ. గోసంరక్షణావశ్యకము నంతకుమున్న యే నుల్లమం దిడికొంటి - దీనిపట్ల
నిపుడు నామన్నించు నెల్ల తలంపు లప్పటివ నాఁజను - నాఁడెగం దిదుట
యావంగసముం బెంచుట బసవన్నల పనివేగెగు డించుట మున్నగుచేతలు గోర
క్షకుం బెందియుండు - మార్వాడిసంపన్నుల సాయంబు వడసి చంపారణ్యమునం
దీయూడిగంబునైత మారంభించితి - నమ్మండలమునం దేను బహుకాల మధివ
సింపమింజేసి యీసేవ సగపాలియంద కుంటువడె - బేతియాక్షిరశాల సేఁడుం
గలదు - కాని సమగ్రంబు గాకుండె - వెండియు ౧౧

మం. దయ నుజ్జగించి హైందవనామధారు,లిది రేయి యిది గుంట యిది కొంపి నాక
యలవిలేప్పినవేగెగు నఱితిపై మోపి, యిపుడేని దద్యామి నెడ బాధింతు
రక్కటా! తమపాడి నడఁగార్చుకొందు, రనిశంబు వగతు నిర్వూర్తి దలంచి
చాంపరానున కేను జనినప్పడెల్ల, నాచాలమింజేసి నట్టుపాలెన
యీచేతఁ గనినంత నెరియు నాయెడఁద, పడతు నచ్చటిసఖుల్ పఱపుపాచ్చరిక.

ఆ. ప్రకృతమునకు వత్తు నిఁ కహమ్మదాబాదు, చేరినంతఁ గఱవనీమ కేమి
సేయవలయు నంచు రోయుచు ముమ్మందు, కూలివొడ్డఁ దేర్చు గోర్కపడితి. ౧౩

క. ధర్మానుగ మని నమ్మితిఁ, గార్మకవర్గమ్ము సేచు కావించుపనిన్
గూర్మియు నోర్మియు నైత, చ్చర్మము నననూయబాయి సంధిలజేయున్. ౧౪

వ. ఈమెసోదరుఁ డంబాలాల్ సారాభాయి యంత్రస్వాములదేసం బనిసేయు- నాకును
వీరితోడిచెల్వి మిక్కుటము - కాన నాపాల నిది గడ్డుసమస్య యయ్యె -

మధ్యస్థులము నెన్నుకొని దానితీర్పుం బాటింపుఁ డని యజమానుల నరించితిఁ-
గాని వారు 'ససేమిరా' యని కూర్చుండిరి - కాన వేటువారిం గానక నమ్మె
సాగింపుఁ డని కూలివాండ్రు కుపదేశింప వలసినవాడ నైతి - ముమ్మందు
కూలికెద్దలతో లెస్సచచ్చించితి - నౌగాములు తెల్పితి - నల్లరి తగదనియుఁ
గట్టుతప్పినవాని నాఁగరా దనియు, బికిరమునకుం జనరా దనియుఁ దిండి కొఱ
వడినాఁడు మన్నింపదగిన వేటొండుకూలిం జేపట్టవచ్చుననియు నేమములిడితి.

క. నాబాటలు, నామాటలు, నాబీదల కింపు నింపె నాఁకటిమంటల్
ద్రాబనెగు శృవి ముట్టిన, బాబూ! పనికేగ మనిరి పట్టిరి పృథినిన్. ౧౬

ఆ. కట్టులోని కర్మకరుల సబర్వతీ, తీరమునకుఁ జేర్చి దినదినంబు
వలయునిధులు జ్ఞప్తి కెలయించి మానంబు, బెంచుకొండ యని వచించుచుంటి.

క. "పాలింపుడు శవధం" బను, వ్రాలుంచినసిడము లూని వా రనుదినమున్
బ్రోలెల్లం దిగి ప్రొద్దుట, వ్రాల్ వచ్చెదరు శభకు వాలినవేడ్కన్. ౧౮

క. ముయ్యేడునాళ్లు నడిచెను, గయ్యంబిది నడుమ నడుమఁ గార్మికవాంఛల్
న్యాయ్యములని పోషించెడు, నయ్యల నర్థించుచుంటి. నడఁచువతోడన్. ౧౯

వ. వాఱు నావేడికోలు సరకుచేయక ౨౦

ఆ. కూలివాండ్రు మాకుఁ గొమరులతోనివా, రేము వారిపితలయ్యాడువాండ్రు
మేల సెప్పవయ్య యాబిడ్డదండ్రిల, నడుమఁ దీర్పుసెప్పునరుఁ డొరురడు. ౨౧

క. మా కూలివాండ్రుకుంబలె, మాకున్ శవధమ్ముగలదు మన్నన గల దీ
రాకడ పోకడ లేలని, వాకొంటుకుఁ జాగి రేను వాడకయుంటిన్. ౨౨

*
* *

౨౧ ఆ శ్రమ ము దొస కు

ఆ. సమ్మెమది నిల్చి, సత్వ్యాగవశ్రమ, రంగ మొక్కమాటు తొంగిచూతుఁ
జాంపరానుకొల్పు సాగించువత్తిచ్చె త, మిటకు వచ్చుచుంటి. నెడఁపదడప. ౧

క. పులిమొడ్డుల గల 'కో, చర' బను కుప్పమున నిది యెసంగుచునుండన్
గఱకరి బాబ్బి తెలిసికొందు, ర్భరముగ నప్పలెఱుఁగఁ బ్రాకెనోసోకెన్. ౨

క. ఎంత కనుగల్గి యున్నను, తెలలం గలచేటు మమ్ముఁ జెనకుట నిక్కం-
బింతలల కుట్టుల దిశ్చింతముగా నిపుడు ప్రోవునేమిదగలమా? ౩

క. అనాఁ డాపల్లకుఁ జని, నానాకౌచములు నేర్పునాణిము మాకున్
లేనట్టి దగుట నచ్చట, మానట క రవ్య మన్నమది మొల లేంచెన్. ౪

క. ఇచ్చోటు వలదు పొం డని, హెచ్చరికం జేసెదయ్య మీవల్లడితో
నచ్చినతావుం గొని యటు, సొచ్చుట కత్తటిని బెద్ద చూచుచునుంటిన్. ౫

వ. పుంజాభాయహీరాచందు సత్యాగ్రహశ్రమమున కానాఁ డొకబందుగుండై యది
యలంతి యది వలంతి నాక యెల్లయుడిగముం గావించు - సతని కహమ్మదా
బాదుగు బ్బంతయుఁ దెల్లంబ - కాన నాశ్రమమునం దగినపొలమ్ము నతఁడు
వెదకం దొడఁగెఁ - దిరిగి తిరిగి నేడు మానిల్చునేల నాయయ్య గుర్తించె - నా
కాతావు లెస్సయనియుం దోచె - నేలయన ౬

క. కారాగృహ మాగడ్డకుఁ, జేరుగడం గలదు లోకసేవను బ్రదుకం
గోరిన మాయాశ్రమమున, వాకికి నది యెంతయును శివం బనుకొంటిన్. ౭

గీ. మూఁడుబంతులు పెట్టి మామొగమునందు, వ్రాసినాఁడు గదా బందివ్రాతాధాత
యట్టివారికి మొగసాలయట్టు చెఱయుఁ, గంటిముం దుంట కల్యాణకరము కరము.

క. ఆరోగ్యము నిడునేలన, కారాగారముల దొరలుఁకట్టుదు రి య్యా
కారణముల నిలువందగు, ధారణి యని దాని విలువఁ దలఁచితి సంతన్. ౮

క. ఏ డెనిమిది నాడబలలో, బీ. డయ్యది కీర్త మయ్యెఁ బెరిగినమాత్రుల్
గోడలు గీములు నం దా, నాఁ డెవ్వయు లేవు గాని నద్యంకమునన్. ౧౦

క. శాంతినికేతనమై యే, శాంతముగా నుంట నది సుఖంబిడు నంచున్
సంతసమంది దుడారులు, శాంతముగా నిల్చి నిల్వగడఁగితి మచటన్. ౧౧

క. రేకులతో సంధించిన, పాకలలో వంట తీర్చబడుచుండె జనం
బేకాన్న మేకభాండం, బేకశ్రేణిగ భుజించు నేకాన్వయమై. ౧౨

క. పిన్నలు పెద్దలు మగవాం, డ్రన్నులు నొకనాల్గుపదుల కమరిరి దానన్
బెన్నలనట లెక్కింపని, యన్న మగన్లాలు దాని నరయుచు నుండెన్. ౧౩

ఆ. గట్టియిండ్లు కట్టి తా లోడ్తులలోపల, వాన లూలి మూరి వడిదపాంగి
యిడుమ లెన్నియేవి గుడిచితి మూశ్రీకు, స్థలిని బండుములు దవ్వుచుము. ౧౪

క. అది పాడువడ్డబీడ్ల, పాద బ్రేచిపదగుటఁ బుట్టపుట్టును బోగవెన్
బెద నిన్ను తాము బుచ్చుట, బ్రద్రుకుట గుత్తనిబె వెదగకుంబావలలోదన్. ౧౫

క. పై డెమ్ము బిలువఁ నబదపయ, పోవదు మాతాల్పునేమ; మొక్క అడనుచు
ద్రూపము డని బెల్లెలక, పాపావక విల్వ బేడవగ్రహమునన్. ౧౬

గీ. అపుడ తా దిపుడేని మాయాశ్రమమున, నురగమును గారేని బయిననుడు లేబు
చెక్కు లిట్లుండె గాక హింసించుప్రాణి, చంపదగినట్టిదని నమ్మతింపనైతి. ౧౭

మధ్యసంఘము నెచ్చుకొని దానితీర్పుం బాటింపుఁ డని యజమానుల సరించితిఁ-
గాని వారు 'ససేమిరా' యని కూర్చుండిరి - కాన వేటుదారిం గానక సమ్మె
సాగింపుఁ డని కూలివాండ్రు కుపదేశింప వలసినవాఁడ నైతి - మున్ముందు
కూలిపెద్దలతో లెస్సచచ్చించితి - నౌగాములు తెల్పితి - నల్లరి తగదనియుఁ
గట్టుతప్పినవాని నాఁగరా దనియు, బికిరమునకుం జనరా దనియుఁ దిండి కొఱ
వడిననాఁడు మన్నింపఁదగిన వేటొండుకూలిం జేపట్టవచ్చుననియు నేమములిడితి.

క. నాబాటలు నామాటలు, నాబీదల కింపు నింపె నాఁకటిమంటల్
ద్రాబనెగు శ్శేవి ముట్టిన, బాబూ! పనికేగ మనిరి పట్టిరి పృథినిన్. ౧౬

ఆ. కట్టులోని కర్మకరుల సబర్మతీ, తీరమునకుఁ జేర్చి దినదినంబు
వలయునిధులు జ్ఞప్తి కెలయించి మానంబుఁ, బెంచుకొండ యని వచించుచుంటి.

క. "పాలింపుడు శపథం" బను, వ్రాలుంచినసిడము లూని వా రనుదినమున్
బ్రోలెల్ల దిరిగి ప్రొద్దుట, వ్రాలన్ వచ్చెదరు సభకు వాలినవేడ్కన్. ౧౮

క. ముద్దొడునాల్గు నడిచెను, గయ్యంబిది నడుమ నడుమఁ గార్మకవాంఛల్
న్యాయములని పోషించెడు, నయ్యల సరించుచుంటి నడచువతోడన్. ౧౯

వ. వారు నావేడికోలు సరకుచేయక ౨౦

ఆ. కూలివాండ్రు మాకుఁ గొమరులహానివా, రేము వారిపితలయ్యాడువాండ్రు
మేల సెప్పవయ్య యీబిడ్డదండుల, నడుమఁ దీర్పుసెప్పనరుఁ డొరురడు. ౨౧

క. మా కూలివాండ్రుకుంబలె, మాకున్ శపథమ్ముగలదు మన్నన గల దీ
రాకడ పోకడ లేలని, వాకొంటకుఁ జాగి రేను వాడకయంటిన్. ౨౨

* * *

౨౧ ఆ శ్రమ ము దొస కు

ఆ. సమ్మెనుద్ది నిల్పి, సత్కార్యవశ్రమ్యరంగ మొక్కమాటు. తొంగిచూతుఁ
జాంపరానుకొల్పు. సాగించుతత్తెల్లె, మిటకు. వచ్చుచుంటి. నడప దడప... ౧

క. పుల్లెమునకుఁ గల 'కో'పుర' బనుకుప్పమున నిది యెసంగుచు నుండన్
గఱకరి బిడ్డ జెనుకొందు, ర్భరమాగ నప్పల్లెలురఁ బ్రాకెనో సోకెన్. ౨

క. ఎంత కనుగల్గి యున్నను, జెంతం గలచేటు మమ్ముఁ జెనకుట నిక్కం-
బింతంల కుట్టల విచ్చింతముగా నిపుడు ప్రోపునేకుంకలమా? ౩

క. అనాఁ డాపల్లెకుఁ జని, నానాశౌచములు నేర్పునాణిము మాకునో
లేనట్టి దగుట నచ్చట్లు మానుట కర్తవ్య మన్నమది మొల తెంచెన్. ౪

క. ఇచ్చోటు వలదు పొం డని, హెచ్చరికం జేసె దయ్య మీవల్ల డితో
నచ్చినతావుం గొని యటు, సాచ్చుట కత్తజిని బెద్ద చూచుచునుంటిన్. ౫

వ. పుంజాభాయహీరాచందు సత్యాగ్రహోశ్రమమున కానాఁ డొకబందుగుడ్డై యది
యలంతి యది వలంతి నాక యెల్లయుడిగముం గావించు - నతని కహమ్మదా
బాదుగు ట్టంతయుఁ దెల్లంబ - కాన నాశ్రమమునం దగినపొలమ్ము నతఁడు
వెదకం దొడఁగెఁ - దిరిగి తిరిగి నేడు మాసిల్చునేల నాయయ్య గుర్తించె - నా
కాతాపు లెస్సయనియుం దోఁచె - నేలయన ౬

క. కారాగృహ మాగడ్డకుఁ, జేరుగడం గలదు లోకసేవను బ్రదుకం
గోరిన మాయాశ్రమమున, వారికి నది యెంతయును శివం బనుకొంటిన్. ౭

గీ. మూఁడుబంతులు పెట్టి మామొగమునందు, వ్రాసినాఁడు గదా బందివాతాధాత
యిట్టివారికి మొగసాలయట్టు చెఱయుఁ, గంటిముం దుంట కల్యాణకరము కరము.

క. ఆరోగ్యము నిడునేలన, కారాగారముల దొరలుఁకట్టుదు రి యి
కారణముల నిలువందగు, ధారణి యని దాని విలువఁ దలఁచితి నంతన్. ౮

క. ఏ డెనిమిది నాఁడుబలో, బీ డయ్యది కీత మయ్యెఁ బెరిగినమాత్రుల్
గోడలు గీములు నం దా, నాఁ డెవ్వయు లేవు గాని నద్యంకమునన్. ౧౦

క. శాంతినికేతనమై యే, శాంతముగా నుంట నది సుఖంబిడు నంచున్
సంతనమంది దుడారులు, శాంతముగా నిల్చి నిల్వఁగడఁగితి మచటన్. ౧౧

క. రేకులతో సంధించిన, పాకలలో వంట తీర్చబడుచుండె జనం
బేకాన్న మేకభాండం, బేకశ్రేణిగ భుజించు నేకాన్వయమై. ౧౨

క. పిన్నలు పెద్దలు మగవాం, డ్రొన్నులు నొకనాల్గుపదుల కమరిరి దానన్
బెన్నలనట లెక్కింపని, యన్న మగన్లాలలు దాని నరయుచు నుండెన్. ౧౩

ఆ. గట్టియిండ్లు కట్టి తా లోక్తులలోవల, వాన లూరి మూరి వఱదపొంగి
యిడుమ లెన్నియేవి గుడిడితి మాశ్రీమ, స్థలిని బుడములుకు దన్నుచును. ౧౪

క. అది పాదువడ్డబీడ్డ, పొద బేచినదగుటఁ బుట్టపుట్టును దోగిచున్
బెద చిన్న శాము లచ్చుట, బ్రదుకుట గుశకుటె వెదకుటావలతోదన్. ౧౫

క. పై చెప్పు విలువఁ నబింపఁ, పోషకు మాత్రాల్పునేమ; యెక్క బడుచుండ
ద్రూపము దని జెగిలక, పాపోషక విల్వలేఁ డవగ్రహమునన్. ౧౬

గీ. అపుడ తా దిపుడేని మాయాశ్రమమున, నురగముకు గార్చి జడనినుడు లేడు
చిక్కు లిట్లండఁ గాక హింసించుప్రాణి, చంపదగినట్టిదని నమ్మతింపనైతి. ౧౭

వ. ఫినిక్సునందును టాల్ స్టాయియందును సబర్బతియందును నానెలకొల్పినయాశ్రామంబులం దీకట్టడ పాటింపబడియె - భుజంగాదులవలనివల్లడి యీమాఁడు రంగములందును వలసినంత కలదు నాఁజెల్లు - నైనను ౧౮

క. ఎన్నడు నెవ్వని ముట్టడ, పన్నగ; మిటఁ గన్నువిచ్చి పరికించిన నీ తిన్నదనంబునకున్ భగ, వన్నిరవధికరుణ యొండ వఱలున్ గతమై. ౧౯

వ. భగవానునకుం బక్షపాతములే దనియొండె మనగొడవ లన్నియుం బరికించుపాటి విడుమర యతనికిం గఱవని యొండె యెవ్వరే నడ్డునెప్పక యుందురుగాక! - నా కడుగడుగునం దోచు నియ్యనుభూతి సంతకుమించి తేటపఱుచునేర్చి నాకడం గానరాదు. మానిసిబాస భగవల్లీల నూచము టుగ్గడింప వలంతికా దనెద - నవి వర్ణింపరానివని నరుఁ డెఱుంగరానివని యేను గంటి - మర్త్యుఁ డేతద్వ్యాఖ్యకుం దెగిననాఁ డతనికిం బసిపాఁల తొక్కుఁబల్కుల శరణ్యము నాఁజెల్లు. ౨౦

గీ. అహివధమ్మున కెదురు మా యాశ్రమస్థు, లిరువదై దేండ్లదొట్టియు సురగపీఠ కగ్గడ; రానుషంగిక మనుట మాని, భగవ దనుకంఁపయని దీనిఁ బల్కురింతు. ౨౧

క. ఇది వేదుఱునమ్మిక యని, యెదురాడిన మూదలింప నేఁ జాలఁ జూడీ! బ్రదు కెడ్చెద నీవెఱ్ఱిని, వదలక; తద్దాశ్రయవిధి నవశ్యము వలతున్. ౨౨

వ. అది యట్లుండె - నాశ్రమకార్యంబులం దానాఁడు ప్రధానంబు నేతపని - నూలు దీయుట మాకు నంతవట్టు చేపడనిచేత - కాన మున్నందు వాపశాల నిర్మింప నెంచి కూలివాండ్రీసమ్మెతఱిఁ దన్ములబంధమ్ము లేర్పరించితిమి. ౨౩

* *

౨౨ ఉ ప వా స ము

గీ. కట్టకట్టినభృతకులు మొట్టమొదటి, నాశ్రలో తాతిగుండెమై నడువసాగి రనుదినమ్మును వచ్చి నావినుచుకఱద, లాలకింపఁ దొడంగి రత్నాదరమున. ౧

క. ఊమ వాయరాదు చేసిన, సమయమ్మును విస్మరింపఁజన దనుచుంటిన్ శ్రీమ మెట్టిదైన శివన, క్రీమ ముల్లంఘింప మనిరి కర్మణ్యార్థ. ౨

క. నడిచె బదునాల్గుదినములు, సడలెం బనివాండ్రదీక్ష సనశన్నముగన్ గడక గలవారు జాతిన, బడుగుల దూషింపఁ బాలుపడి రల్క-మెయిన్. ౩

ఆ. వాదు పొచ్చిపొచ్చి వారికి వీరికి, నడరునేమొ దురము బెడిద మగుచు నేమిసేయువాడ విభవని తద్దయుం, గలఁగినాడ భీతి నలఁగినాడ. ౪

ఆ. సభకు వచ్చువాండ్రసంఖ్యయు నల్లల, కుందసాగెఁ జేరి కూరుచున్న వారిమోములందు వలసినంత యువేటి, మూఁగియుండెఁ దెలివి యాఁగియుండె. ౫

- ఆ. అకట ! పేదలెల్ల రల్లాడుచున్నవా, రన్నమాట వింటి నడలుగంటి
నేది నాకుదారి యిప్పుడని యోరంత, ప్రొద్దు తడవికొంటి బెద్ద వడితి. ౩
- వ. నెటాలునం దుప్పతిల్లిన కూలివాండ్రసమ్మె లే నెఱుంగుదు - గాని నేటికట్టు
నాప్రేరించుటం బాటమరించె - గాన నిది నాపాల నూత్నసమస్య యయ్యె -
గర్మకరు లెల్ల నాడు నాచెంతఁ బ్రతిపగావించి చనుచుండి - నేన యిప్పనికి
సాకిరినైతి - నగుటంజేసి వీరు తమకావించుబాస నతకరింప నోపరని నాతలంపు-
దీనికిం గతము నా యహంతయో, భృతకులదెస నా కేర్పడిన మక్కువయో
నిక్కంబుబట్ల నాకుంగల ప్రేముడియో నిర్ణయించువారు లేరది యట్లుండె. 2
- క. రేపాడివేళ నొకనాఁడీపేదలఁ జేరఁదీసి యెది కృత్యంబో
యేపల్కు - సెప్పవలెనో, తోఁపక సుడివడుచునుంటి దుర్భరవృత్తిన్. ౪
- గీ. అట్టితఱిఁ గర్మకరులెల్లఁ గట్టు నూఁది, నిలుచునంతకు నీసమ్మె గెలుచునంత
కేను మెతుకంటు ననుపల్కు - లెఱుకలేక, వెడలె నానోటినుండి పెన్పిడుగులట్లు, ౧౦
- క. గడగడ వడఁకిరి భృతకులు, పడె ననసూయమ్మ విడుచుబాష్పోదక ము
గ్గడువై సబర్యతీనది, కుడియెడమలఁ దాకి పర్వుగొను వట్టుగుచున్. ౧౦
- ఆ. మాకుఁ గాక పస్తు నీకేల బాబయా, నిన్ను దింప మిట్టిబన్నమందు
మమ్ము నైఁపు మన్నమాట నిఁకన్ జవ, దాటు మనిరి బీద లోట విడిచి. ౧౧
- క. అంత నుపాసంబది నా, వంతు దురాపత్తు లెన్నివచ్చిన నెడఁదన్
జింతింపక నిల్చుట మీ, వంతు సుడీ ! త్యాగమిది యవశ్యము వలయున్. ౧౨
- ఆ. మనకుఁ గల్మిసున్న మ మేలుండని వీటఁదిరిసి కట్టుకట్టఁ దివురు టాప్ప
నోరులు మెచ్చువృత్తి యొం డూని మీరు జీ, వింపవలయు బెగడు తెగ్రోపవలయు. ౧౩
- క. స్వస్తి యెపు డందురా నా, పస్తునో! కీసమ్మె యొడ్డుపట్టినయపుడే
కస్తి గుడువకుఁ డిది విని, యస్తవివేకుండు శస్త్ర మందునె యంటిన్. ౧౪
- వ. ఆనాఁ డహమ్మదాబాదు పురపాలకసంఘము వల్లభభాయి యాజమాన్యమున
నడుచు - నతఁడు కొందఱుకర్మకరులకుం బనిచూపె - నాశ్రమమునం గట్టిన
నేతసాలయం దిసుము నింప నేము కతిపయకార్మకులం బిల్చితిమి - పదంపడి గాకి ౧౫
- ఆ. ఇసుకతట్ట నెత్తి నిడుకొని యనసూయ, ముందు నడిచెఁ గార్మబృందమునకుఁ
జూచితీరవలయు నా చారుదృశ్య మా, ప్రజల కపుడు లేనిబలిమి చిక్కె. ౧౬
- క. గౌరవపూర్వక మగు చెలి, కారము యంత్రాని యాధికారులకును నా
కేరుపడి యుంట నిక్కం, బారయ నొకదోస మున్నయది నాయల్లన్. ౧౭
- ఆ. ఏను బూనినట్టి యాయుపహాస మా, సాహుకార్లమదికి జాలిఁగూర్చి
వారినిర్ణయంబు వారిరంపకుండునా, యేమిపాడి యందు నిట్టిమార్పు. ౧౮

- గీ. వారి నెదిరించి సత్యాగ్రహోరుధర్మ, వేది నగు నేను బస్తుంట కా దటంచు
నఱుగుదున్; యజమానుల నిగ్గజేయఁ దగినవా రూఁలివారలే యగుట నిజము.
- క. భృతకులదోసమునకుఁ గా, కితరులతప్పునకుఁ బూన నీపాచితమున్
బ్రతిభువ నే నప్పేదల, కతుకుఁ దదీయంబు దోష మడఁగక నాకున్. ౨౦
- ఆ. ఏను మరలదొరలయెడ వినయంబ చే, పట్టవలయు వారి నట్టిగతి
మెత్తఁబఱుపవలయు నొత్తడిసేత గా, కున్నె వీరి కెదిరి యున్ను రనుట. ౨౧
- క. నాపస్తు సాహులకుఁ జెను, రాపిడి చేకూర్చునని కరం బెఱిగియు నే
నాడంజాలక పూనితి, నాపని మేలని మదంతరాత్మ వచింపన్. ౨౨
- క. ఏ నిల్లికి నొగితినిని, దీనన్ నా కార్తి యుప్పతిలునని మీరల్
మీనడిచెడితేరు వింతయు, మానం బని లేద యంటి మర పెద్దలకున్. ౨౩
- వ. వారు నాపట్కం జల్లచల్లగా నాడరించిరి - కాని నడుమ నడుమ సవిలాసం
బుగా న న్ననహేళనంబు గావించిరి - యిట్లానర్చు నధికారంబు వారికిం గలదు.
- క. యంత్రాలయాధిక్యతులకు, మంత్రిగ నిలబడియె ధనికమణి యంబాలాల్
కాం త్రితనిం బారులు దు, స్తంత్ర మసత్వోక్తి లేని సత్పూరుషుఁగన్. ౨౪
- ఆ. ఇతనియభినివేశ మతిలోకమై నాదు, మదిని లోఁచికొనియెఁ గొడువలేక
యింపు లెస్సవొడమె నివ్వీరుతో నెది, రించి బవర మాచరింప నాకు. ౨౫
- ఆ. ఇట్టి మానసియునేల్బడి నున్న వి, రోధివర్గమానకు నాధరించు
ననశనవ్రతంబు పెనుఁగొందలంబు సం, ధించుఁ గాన నాకు దిగులువొడమె. ౨౬
- క. ఈవణిజునింతి సరళా, దేవికి నా కీడులేని తీయము వెలయున్
భావించుఁ జెలియలింబలె, నావెలది నుదారచిత్త నంచితశీలన్. ౨౭
- క. అన్నవలె పప్పుకై వడి, న వ్నరయుచు మజ్జయంబునకుఁ నుబ్బెడి యీ
పిన్నది నానిట్లుం గని, విన్నంబడె నావెతెఱుగు వెతనిడె నాకున్. ౨౮
- క. అనసూయాదేవియు నా, యనుఁగుంజెలికాండుకొండ అనశనదీక్షన్
గొల్లి వాతో నిల్చిరి తోలు, దివమున ; బలిమాలి వారిఁ ద్రిప్పితి నవలన్. ౩౦
- ఆ. నాల్గుదోసు నిట్లు నర్తించె హర్షమ్ము, సాహుకార్లగుండె జాలువాఱెఁ
దడవుసేయఁ జనక లగవు నెట్లో చక్కఁ, బఱుచుపొంటె నాత్రపడిరి వారు. ౩౧
- ఆ. అపుడు రచ్చపాలయై పొల్చె ననసూయ, మనికిపట్టు దివ్యమందిరంబు;
నడుమ నేరుపడియె పడిసన్న యానంద, శంకరధృవునకు సమ్మెపొత్తు. ౩౨
- క. పెద్దలకోరుటఁ బెనువ, దిద్దుట కీతండ కొశకుఁ ధీర్పరి యాయెన్
రద్దయ్యె సమ్మె; పస్తుం, బొద్దుల నప్పటికి మూఁటిఁ బుచ్చితి వోర్మిన్. ౩౩

- ఆ, సమ్మెపుట్టి మూడుసప్తాహములు నిండె, నేటి కిట్లు చక్క-బాటు కుదిరె
సంధి సంతరింప జరిగినసభకు న, ధరణి నేలుచున్నదొరయు వచ్చె. 3౪
- ఆ, అతడు కూలివాండ్ర కది యిది సెప్పుచు, గాంధీపల్కు- వినుట కర మనియె
నవలఁ గొలఁదినాళ్ల కయ్యధికారి నా, కెద్రించి భీమసమర మొదవజేసె. 3౫
- క, నాపల్కు- దూష్యమని యపు, డీపెద్ద కృషీవలులకు నితవుం బలికెన్
బాపము! కాలము మాటుట, తోపా టితడును మాజె దుర్వారగతిన్. 3౬
- క, రసనీయము కారుణ్య, ప్రసన్నగు నొకవార్త నిచటఁ బల్కుక యీస
ర్గ సమాప్తిసేయ మనూ, నస మొప్పుదు కాన వింతు నాలుగుముక్కల్. 3౭
- ఆ, కట్టు ముగిసినంతఁ గార్మిక శ్రేణికిఁ, బంచుపొంటె రుచికి సంచులైన
లడ్డువములు గంపలకొలందిఁ దెప్పించి, రథి చెంగలంప నర్రపతులు, 3౮
- ఆ, వేలకొలది నున్న కూలివాండ్రకు వానిఁ, బంచుపెట్టు శాంతి నించుపెట్టు
నగరి నిట్టిపనికే దగినంతసేల నా, ర్జించుపెట్టు నిర్వహించుపెట్టు. 3౯
- వ, ఇట్టి శంకలకు లోనై యెట్టకేని బాస చేసినమూనికేవల నీవిందుం బూరితి
సేత యెల్లభంగుల నుచితంబని నిర్ణయించితి - ముయ్యెడునా శ్లోకనేమంబున
కగ్గంపడియున్నవారువేగిరపడక బారులుతీరిభక్త్యంబు లందుకొందురనినమ్మితిఁగాని
- క, వడ్డెన మొదలిడ్డంతన, యడ్డంకి రవంతలేని యల్లరి సాగె
బిడ్డలు దొడ్డలు బంతుల, నొడ్డారించిరి తృజించి రొక్క-మృడిగె. ౪౦
- ఆ, కూలిపెద్ద లెంతకొట్టుకొన్నను ఫలం, బావగింజయంత యబ్బదాయె
గోల పెంచిపెంచి కొనకు భక్త్యంబులు, కొల్లలాడఁ దొడగి రెల్లవారు. ౪౧
- క, ఇత లాభములేదని పం, పక మాపించితిని నిల్వఁబడిన మితాయి
జెకచెక సంబాలాల్ పెం, కికిఁ బంపితి నచటిబంతికి వెచ్చపడె. ౪౩
- వ, హాస్యరసం బిందుఁ దేటతెల్లంబ - సమ్మెచెట్టుకడ లడ్డువములు పంచెద రన్న
నడి వీటంగల తిరిపగాం డ్రెట్లో పసిపట్టి మెల్లమెల్ల మూనిం జేరిరి - భక్త్యరాశిం
జూటలాడిరి - దావాగ్నివోలె రేగిన వారిబుభుక్ష యింతపనిసేయించె - నిది
కడుంగడు శోచ్యంబు నాఁజను - వెండియు ౪౪
- క, బగబగ మండెడునాఁటి, సెగలం బడి స్పగ్గిమగ్గి చెడుపేదలు పెం
పగుచున్నా రీగడ్డను, దిగు లెంతయు రేగు దీనిఁ దెలిపెడుపటన్. ౪౫
- ఆ, గండుమెఱసి క్షోత్తు కవ్వించునెడ దీను, జేమిసేయు గరువ మెట్లుమనుచు
నారగించుపట్ల నానెడఁజేరి బెల్లు, వెలితిపడ కితండు నిలువలేడు. ౪౬
- క, విత్తముగల యయ్యలు తగు, వృత్తిని జూపించి వీని కిడ రన్నంబున్
జత్తమువచ్చిన నాలుగు, విత్తులు బిచ్చంబు రాల్చి వీఁగుదు రకటా! ౪౭

౨౩ భే డా స త్యా గ్రీ హ ము

- ఆ. కూలివాండ్రు లగ్గుకొడుకు సాగించిన, కదన మాయినంతఁ గదలినాడఁ
బంటవోయి కఱవుపట్టె కృశించు భే, డాధరితిఁ బన్నుబాధ లడఁప. ౧
- వ. అచటిసేద్యగాండు కరవిముక్తికై జతనం బొనర్చుచుండిరి - వారి కమృతలాల్
తక్కరు, మోహనలాల్ పాండ్యా, శంకరలాల్ పరీఖు లండయైరి-వీరు దివంగతులగు
గోసులదాసకహాన్ దాసు, విఠలభాయి పటేలుల నాశ్రయించి బొంబాయి శాసనసభ
యందు గగ్గోలు పుట్టించిరి - దొరతనమువారికడకు రాయబారంబులు నడిపిరి -
ఘూర్జరసభ కే న త్తటి నధ్యక్షుడనై యుంటి - నీసభాపక్షమున నధికారికి మన
వులు, తీగవక్కాణములు పంపితిమతఁడు వానిం బాటింపమయ కాక మాకు
బెదరింపులరుచియుం జూపె. ౨
- క. నాఁ డధికారులచనుగతి, నేఁడు పరీక్షింప నవ్వు నెట్టన పుట్టున్
గోడువిన రెచటినుండియొ, యూడిపడిన వేల్పులట్ల యుందురు జగతిన్. ౩
- క. కన్నంతన కృషకావలి, విన్నప మది ధర్మమన్నవిధ మెదఁ దోచున్
బన్నముల కోర్చి ప్రభువుల, సన్నిధి మొఱపెట్టనేల జన మిప్పనికిన్. ౪
- క. నేలం బంటలు నాల్గవ, పాలికిఁ గుం దైననాడు పన్నిమ్మని భూ
పాలకు లొత్తడిపెట్టుట, పోలద యనుసూత్ర ముండెఁబో! చట్టమునన్. ౫
- గీ. నాలుగవపాలికంటె నీనాటిపంట, లొచ్చ యనె గార్లుఁ డధికారి హెచ్చ యనియెఁ
దీర్పరిం బంపుడని కమ్మతీండు వలచి, రది ప్రభుత్వమ్ము నెదిరించు టనిరి దొరలు.
- క. విన్నపములు సంప్రార్థన, లన్నియు వమ్మైనయంత హాళికజనులం
గ్రన్నన పిల్చితిఁ దడవితినన్నలు! సత్యాగ్రహులుగ నగుఁడా యంటిన్. ౬
- వ. ఈసమరంబున భేడామండలమండలి స్వయంసేవకుల కాక నాకు వల్లభభాయి
పటేలు, శంకరలాల్ బాంకరు, మహాదేవదేశాయి, యనసూయాబాయి, యిందు
లాల్ కన్నెయాలాల్ యాజ్ఞకుఁడు మున్నగువారు సాయంపడిరి - వెండియు
- ఆ. పెరటివేల్పుటాపుకరణి వేల్చే లర్థ, మిడుచు నాడునాడు నడరుచున్న
న్యాయవాదివృత్తి నీయజ్ఞదీక్షలో, నొల్లబోక విడిచె వల్లభుండు. ౭
- క. ఇతఁడు మఱి దాని నంటక, జితేంద్రియత మెఱసి లోక సేవావిధికిన్
బ్రతు కప్పవచ్చేసె జగ, దితశీలుర కొజ్జబంతి నీతని మెత్తున్. ౮
- క. విడిదలకుఁ బాలివంతటి, యెడమున్నది యగుట నుచిత మీతా వనుచున్
నడియాదునఁ గల యనదల, విడిమట్టునఁ బటగృహమ్ము వేసిరి మిథుల్. ౯
- వ. అంత సత్యాగ్రహులగు సేద్యకాంక్షులగు ౧౦

- గీ. “పావులూపంటయేని మాపల్లెలందు, బండదయ్యెను వర్షమ్ము లెండిపోయి
పలుమటు స్వేడుకొంటిమి పన్నుకట్ట, నేర మీయేటి కంచు సర్కారువారి. ౧౩
- క. అధికారులు మావిన్నప, మథఃకృత మొనర్చి రాజ్యరైరి కరంబున్
వ్యధ లెన్నియిడిన శిస్తున, నధమాంశం బే నొసంగ మాపదనుంటన్. ౧౪
- గీ. ఇచ్చమై నేము సుంకంబునిచ్చి మున్ను, వినిచిన దసత్య మనిపించుకొనుటకంటె
మానసంపత్తి నార్చుకోఁ బూనుకంటె, మాపాలా లప్పగించుటే మాకు లెస్స. ౧౫
- క. ఒడయుం డ్రిఁడదమ రెండవ, గడువునరిన్ గోర కార్తిగల్పింపక యు
న్నెడ మాలో సంపన్నుల, ముడుగక మాయెల్లపన్ను నొసఁగెద మక్కిన్. ౧౬
- క. తనపాలిపన్ను వెట్టిన, వెనుకన్ నిలువేదరైతు వెతపడుఁ గానన్
ధనవత్కర్షకుఁ డేత, ద్వివమునఁ జెల్లింపడయ్యెఁ దెంపరి యగుచున్. ౧౭
- క. నాదారుకాఁపు లిత్తటి, నేదారియు లేక మేడ నెద్దును గేదెన్
గాడెను గడవం జట్టిన, రోదించుచు నమ్మనలయు రొక్కము వడయన్. ౧౮
- క. ఏతాదృగ్దశ నర్థా, పేతుల కరకులసేమ మెంచుట విత్తో
పేతుల కృత్యంబని మా, చేతంబున నిపుడు విశ్వసించుము దీక్షన్.” ౧౯
- వ. ఇట్లు బాసచేసి తత్ ప్రతిజ్ఞాపత్రమ్ముపై సంతకము లుంచిరి-వారి యీ పెనకువ
నిందు విస్తరించి వరింపఁజాల-నగుటంజేసి యానాటి మధురమధు రానుభూతు
లిచటం బెక్కింటి నుజ్జననేయక తప్పదు-శంకరలాల్ పరి ఖిసోరాటమున్నటిచి
సంతరించినమేలిపాత్తముం గన్నవారు దీనికలరూ పెటుంగ నోర్తురు. ౨౦

* *

౨౪ ఉ ల్లి దొంక

- గీ. ఎచటనో దుర్గమత్తోడి నెసఁగుచుంటు, బ్రతికాలేఖకుల కడ్డపాటు నిడుట
నొరులు రార్తైరి చాంపరాన్ దురముదెసకు, నేటి ఖేడావివాద మానెడిది గాదు.
- క. పెదపెద్ద శీర్షములతో, నద నెటిగి తదీయవార్త లఖలాశలకున్
వెదచల్లెఁ బ్రతికలు త, త్కదనము ఘూర్జరులకుం బ్రకామ్యంబయ్యెన్. ౨
- క. సత్యాగ్రహమ్మునకు వసు, వత్యల్పమ చాలు ననురహస్యము కనమిన్
నిత్యము వల దనుచుండిన, నత్యర్థధనమ్ము వార లంపిరి నాకున్. ౩
- గీ. విత్త మొకవంక వేనవేల్ వెరుగుచుండఁ, బొదుపు నేర్పితి నొకవంకఁ బోతురులకు
జోదు లిది-లెస్సగా నేర్వలేదు గాని, దిద్దుకొన్నార తమపోవుతీరు కొంత. ౪
- క. రైతుల కీసత్యాగ్రహ, రీతి కడుం గొత్తయగుట రేయుం బవ లే
నేదగ్గరవిశేషము, భూతచరిత్రమ్ము దెలుపఁ బూనితి నోర్మిన్. ౫

- గీ. అధికృతుల్ మీ రొసంగుప న్నారగించి, నిచ్చలు నిమిగ్నాలు బానిసల కాని
మీకు నొడయుండుకారునిభీకవృత్తి, బ్రదుకుడనికాపులకుఁ దెల్పుపనికిదిగితి. ౬
- క. దొరలం గని బెదరకుడని, సరిచేసితిఁ గాని రైతుజన మధికారిన్
నిఁసింపం జన దనువిధి, కఱపుట దుస్సాధమయ్యె గ్రామములందున్. ౭
- ఆ. బీతువోయినంత రైతు లుద్రిక్తులై, తరతరాలనుండి తమ్ము నేచి
భంగపఱచుచువారిపట్ల మాతొడ్డుట, కంగవింపకుంట యరిదిచేత. ౮
- క. అవినయ మిది సత్యాగ్రహ, కవలంబన మైనయెడఁ బయస్సున కురగో
గ్రవిషముతోడినెయ్యం, బపు శతసుకృతమ్ము లొక్కయన్మతోక్తిఁ జెడున్. ౯
- క. ఏ నెంత పెనఁగులాడిన, నానుడివినయంతపట్టు నడియాదుప్రజల్
పూన రడంకువ; తుదకుం, గానంబడె నాకు దీనికలరూ డెల్లన్. ౧౦
- క. ఉన్నవి సత్యాగ్రహమున, మన్నింపఁగఁదగిన ధర్మమార్గంబులు పె
క్కన్నింటను బెడిదము నాఁ, జన్నది వినయంబె యన్న సత్యము గంటిన్. ౧౧
- క. వినయంబన మన్ననమై, సనసన్నగ మాటలాడుచందమ కాబో
దనయంబు నెడఁదతోడం, దనదాయను బెద్దసేయఁదగు విందుబలెన్. ౧౨
- క. కల్లయఁ గైతవము నివ్విడి, యెల్లతఱిన్ బగతుసేమ మెంచుట వలయున్
తెల్లు నడంకువ నా నిది, యుల్లం బిడవలయు సత్యయోధులు వీనన్. ౧౩
- వ. సత్యాగ్రహపరిజ్ఞం బూనినప్రజలు ధీరు లైనంతన యేలుబడివారు శాటిదంబు
లగు వెరవుల నూఁదం దొడఁగిరి - సేద్యగాండ్రోపసరమ్ముల వారిగీమునం జిక్కిన
పనిముట్లును బలాత్కరించి లాఁగిరి - తొలిగడువుప స్నీమికి దండువుగొందు మని
యాన లంపిరి - యచ్చటచ్చటఁ బండినపంట నాఁకట్టిరి - కాన ౧౪
- క. కలఁగిరి నలఁగిరి కాఁపులు, సిలు గోర్వక కొంతమంది చెల్లించి రరిన్
దలుపులు తట్టలు నధికా, రులముందట నిడిరి కొందఱు కొనుం డనుచున్. ౧౫
- క. మఱికొందఱు కాఁపులు సుర, గిరులై నిలఁబడిరి యెట్టికీ డేర్పడినన్
బిటుబినియక తుదిమట్టుం, దురమిచ్చెద మనిరి ధర్మదోహల మెగయన్. ౧౬
- ఆ. సమర మిట్లు లుండ పైరికు లెవరొ శం, కరపరిఘపన్ను కట్టివైచి
రంత రగడఁదేగె నక్కటా కంచయే, చేనుమేసె ననిరి సేద్యగాండు. ౧౭
- క. అత్తఱి శంకరలాల్ కడు, నుత్తలపడి లజ్జగుడిచి యోగ్యము ప్రియ
శ్చిత్తం బేమని తుద కా, గుత్తపాలం బార్తసేవకొఱ కర్పించెన్. ౧౮
- వ. ఇట్లుండ నధికారు లొకనేలంగల యల్లిపాయలగుట్టం బాడిమాలి నిర్బంధించిరి -
కాఁపు లవుడు కొంత బెదిరియుంటుండేసి వారికి వెండియు జవసత్వంబు లొడ,
వింపవలచి యా పలాండుకాశి నొండుచోటికిం దరలింపుడని వారి కితవుం

గజపితి - మోహనలాల్ పాండ్వా నిప్పనికి నొడయని - జేసితి - నేనిది యాజ్ఞో
ల్లంఘనమని యేను భావింప - నిలువపంట ని ట్లాగుట శాసనబద్ధం బయినను
ధర్మపునకు బాహిరంబ - దోషిడికి దీనికి వెర్మియేమి? - కాన నేల్పడివా
యాయూతం ద్రోయుట పాడియని యనుయాయులకుం దెలిపితి - వెండియు (17

క. ఈరీతి నెదుర్కొనవలె, గారాగారమ్మపొత్తు గనవలె దొర లే
యే రాపి ల్పొడంగూర్చిన, పైరింపన వలె సమగ్రజయ మది యంటిన్. 20

ఆ. బంది కేగుటన్నఁ బాండ్వాకు సంబర; ముచిత మైనవెరపు నూది చెఱకుఁ
జనక నేటిశాంతిసమరంబు నాఁపుట, కితఁడు సమ్మతించఁ డించుకేని. 21

క. కావున నితఁ డా లఱున, శ్రీ వేటొక దెసకుఁ జేర్ప సిద్ధంపడె నీ
త్రోవన్ మెచ్చినచెలికాం, డ్రీవీరునివెంట నడిచి రేడ్వరు వేడ్కన్. 22

క. ఇంతపని సేయవారిఁ ద్య, జింతురె యధిక్వతులు బందుసేయక; వా రా
సుంతయు నెఱిపిరి వెంటన, గంతులువై చెన్ బ్రజానికాయము దీనన్. 23

క. చెఱసాలబెదరు తీఱిన, తఱి మగఁటిమిఁ బెంచు రాజదండన; మోహా
నరనారీమండలితో, నిఱుకునబడె రచ్చ నేర మిది త్రచ్చనెడన్. 24

వ. పదంపడి పాండ్వాప్రభృతుల కించుక కారాగారశిక్ష విధింపబడియె - నే నీ
దండముం దెగడుదు - ధర్మశాస్త్రముంబట్టి యిప్పని ముచ్చిమి కానేరదు -
కాని రచ్చ కెక్కుట మా నేమంబునకు వింగడం బగుటఁ బునర్విమర్శనముం
గోరమైతిమి - శిక్షితులఁ జెఱసాలకుం గొనిపోవుతఱి వారివెంట సపూర్వముగు
మెఱవణి సాగెఁబ్రజ లానాఁడు పాండ్వా నుల్లిదొంగ యనుపట్టంబిడిమన్నించిరి
తద్విరుదం బితని నిపుడుం బాయదయ్యె - నీ భేదాసత్యా గ్రహచరిత్ర కాగామి
విభాగముతో స్వస్తిసెప్పెద. 25

* *

౨౫ భేదా సత్యాగ్రహ సమాప్తి

ఆ. రాను రాను రైతు లీనిగ్రహమున, కాగలేక లేక యలుతసెంటి
రోర్మివిడని సత్యయోగులు తడసినం, బెల్లుచెడుదు రన్నభీతి గంటి. ౧

క. సత్యాగ్రహధర్మమునకు, వ్యత్యస్తము గాని మార్గ మగపడునేనిన్
బ్రతుక్కుత్తమ ముడిగించుట, కత్యంతము రోయుచుంటి నాక్షిప్తదశన్. 2

వ. నాఁడు. తలఁపనితలంపుగా నధియాదుసీమ నేలునుద్యోగి పచ్చపచ్చగానున్న
కమ్మతీం డ్దరివెట్టుదురేని సన్నగాదుకాఁపులకడం. బన్నరాఁబట్ట మని నా కొక
వార్త నొక - నద్దాది వ్రాయసంబునం దీర్చి పంపుడని యే నడుగ నతం డట్లు

- కావించె - 'మండలమ్మునకెల్ల నతఁ డధికారి కాఁడు - కాన దీని కేమందు' వని కలెక్కరు నడిగితి - నమ్మేటి 'మీ రింతకుము న్నినిర్లయంబు నెఱుంగరా' యని వాసె - నా కట్టివృత్తాంత మతఃపూర్వ మశ్రుతచరంబు - కాని 3
- క. ఈసుద్ది నిక్కమగుచోఁ, జేసినశపథంబు సిద్ధించెదినయ ట్లు ల్లాశపడవచ్చు రణమం, దాసించినఫలమ యిదికదా తొలుతొల్తన్. ౪
- ఆ. అగుటకతన మండలాధిపుముదల నా, హృదికి సమ్మదంబు నిడియెఁ గాని పోరు ముగియునాఁడు పొందునంతప్తి నా, కబ్బదయ్యె నితనియానఁజేసి. ౫
- ఆ. గుల్లకాండు శిస్తుచెల్లించునొత్తడి, కలుగదని యితంపు వలికెఁ గాని చెప్పఁదగినలగ్గు చేపడదాయె నే, గానియేని లేని కర్న కులకు. ౬
- క. ఇతఁడు నిఱుపేస కలవాఁడతఁడని రూపింపఁ బ్రజలె యర్హులు తత్సూ నృతము నధికారులు నిరాకృతిచేసిరి నేడు దీనికిన్ ముచ్చిరుదున్. ౭
- క. ఈసత్యాగ్రహమున జయ,మాసాదిత మయ్యెనని మహాస్సులు సాగెన్ నాశంపీక్షణమున నీ,యాసత్తి గణింపరాని దని వాక్రుత్తున్. ౮
- గీ. ఉండవలయును సత్యాగ్రహులకు మొదటి,నాఁటికంటెను దుదినాఁట మేటిబల్మి యపుడె నిర్దుష్టముగ రణంబాఁగె ననుట,యుచిత మిదిలేదు నేఁటియామోధనమున.
- క. ఐనను ఘూర్జరకృషికులు,దీనం దేకువను సంస్కృతిం బడసిరి నేఁ డా నేర్పివలనిలెస్సలు,కానంబడు మనకు నెల్లగ్రామములందున్. ౧౦
- వ. విదుషీమణి వసంతీదేవి (బిసెంటు) కావించిన ' హోమ్ రూల్ ' ప్రచార మీ కాఁపులం దాకె ననుట నిక్కంబు - కాని భేదాసత్యాగ్రహంబె విద్యాధికులను స్వయంసేవకులను గమ్మతీండ్రమనుగడ కగ్గపఱిచె ననం జను - నైచ్చికభటు లీకాఁపుల బదిమియం దోతప్రోతమ్ముగా నల్లుకొనిపోయిరి - వా రీపెనఁకువం డమకుడగ్గ కార్యరంగమును గుర్తించిరి - వారి స్వార్థత్యాగనిరతియు దీనం బొంపిరివోయె - మఱియు ౧౧
- క. వీరాగ్రణి వల్ల భుఁ డీ, పోరికి నర్పించుకొనియెఱో! త న్ననినన్ తేదని తలంతు నల్పం, బీరణఫల మని వచింప నెదగలవారల్. ౧౨
- క. పల్లియలు పట్టణంబులు, వెల్లువలోఁ జక్కువడ్డ వెనుకటియేటకా నల్లవా! బాఠోలిని నే, డల్ల ఫలంబెల్లఁ దెల్లమాయె న్మనకున్. ౧౩
- ఆ. క్రొత్త వెల్లు పుట్టె ఘూర్జరమ్మునఁ దన, బలిమి తెలిసె నచటిపంటదొరకు మఱవఁ డాతఁడాత్మమహిమంబునిడవాని, తలఁపుమాటె బ్రదుకువలపుమాటె. ౧౪
- క. త న్నుద్ధరింప నెవరో, యున్నారని యెదురునూచు నూహము తొలఁగెన్ బ్రన్ననిచాగమె ముక్తి కి, బెన్నదరు వనియు రైతుబిడ్డకుఁ దెలిసెన్. ౧౫

వ. భేదాసమన్యంజేసి ఘూర్జరమున సత్యాగ్రహసాధంబునకు గట్టిగట్టిపునాది యేర్పడియె - దానిముగింపు నా కెట్లున్న నేమి? సేద్యగాండ్రకుఁ జైతన్య మొడఁగూర్చె - దమబల్లి నతిక్రమించినలగ్గు వాటిలెనని కాపులు తలంచిరి - యేలు బడివలనిచెట్టం దొలగింపఁ జాలుతెరువుం గంటిమని వారువొంగిరి - వారిసంత సమున కీయెఱుక చాలు - గాని యీప్రజలు సత్యాగ్రహలక్షణం బొమూల చూడము కన్నవారు కారు - కాన వీరు కొన్నికడగండ్లఁ గుడిచిరిని మున్ముందు మన మెఱుంగనోర్తుము. ౧౬

* *

౨౬ ఐ క్య పృ య త్న ము

- క. భేదాసత్యాగ్రహ మొన, గూడినతటి సాగుచుండె ఘోరాహవ మా కీడునఁ బడి ఢిల్లీపతి, నాఁ డాహ్వనించె దేశనాయకసమితిన్. ౧
- ఆ. ఛేమ్ముఘర్షతోడిచెలిమి నాకుం గల, దన్నవార్త సెప్పియున్నవాడ నగుట నన్నుసైత మాతఁడు పిల్వ నా, నంటి హస్తినగరి నందుకొంటి. ౨
- వ. కాని యాలీనోదరులును బ్రజారాధ్యులగు లాఠిపెద్దలును నేఁ డాకారితులు గామింజేసి యీసభం బొల్లొంట కే నొకవంకఁ గొంకుచుంటి - నపు డాలీ సగర్భులు బందిగమునం బడియుండిరి - యేను వీరిగొప్పతనము లెస్సవింటి - గాని యొందురెండువిడుతలె వీరిం గంటి - మఱియు హాకీముసాహెబుతోడి మైత్రియు నా కప్పటి కేర్పడదాయె - నాండ్మాసురుదుర్ లీగఱువం బెల్లు కొండాట యే నెఱుంగుదు - లక్ష్మీనగరమున ముస్లింలీగు సమావేశమైనతఱి శ్వేభకురేషీ, బారిష్టరుఖ్వాజాల పరిచితిం బడసితి - నన్నూర్ యబ్దుల్ హమానుల నెయ్యంబు వడచితి - వెండియు 3
- క. ఉత్తమశీలుర సేవా, యత్తుల ముస్లిముల మైత్రి నారెంపఁగఁ ద చ్చిత్తము లోఁతులు నూడఁగ, నత్తఱిఁ బయనించినాఁడ నయ్యా దెసలన్. ౪
- క. హిందూ మహమ్మదీయుల, దెందములకుఁ బొత్తులేమిఁ దెలిసితి నేటా లందు నివసించువేళల, మం దీరుజ కెద్ది యనుచు మల్లటపడితిన్. ౫
- గీ. చక్క-చక్క-గ నెదుట నిచ్చకములాడి, చనవుగోల్పోయి పరులతోఁ సంధిసేత కిష్టపడుబుద్ధి నాపాల నెపుడు లేదు, వలయునత్యమ్ము గరువమ్మువలయు నాకు.
- వ. హిందూముసల్మానుల కైక్యముం గూర్చుతఱి నా యహింస కగ్నిపరీక్ష తప్ప ధనియు, సత్కార్యమం దీనాప్రయోగములకు వలసినంత యవకాశ ముండు చనియు నాఫ్రికాయంద పమ్మితి - నావిశ్వస మిప్పటికే నట్లకలదు - భగవానుఁ

డనుక్షణ మీరాపిడి నాపాదించుచున్నను నాప్రయోగ మల్లల సాగుచున్న యది - యే నిట్టితలపోతల న్మనెడి బాంబాయిరేవునం దోడదిగితి - గావున వెన్నెంటన

2

క. ఆలీద్యయముం జూచితి, మాలో మొలతెంచె మధురమైతి; తదీయో స్మీలనకాలమ్మునఁ జెఱ, సాలం బడె నీయుగమ్ము జాలిం బడితి.

౩

గీ. అదను చిక్కిననాఁడు మహమ్మదాలి, బందిగమునుండి కమ్మలుపంపె నాకు నవి యలంతులుగావు రామాయణములు, భారతంబులు బహుభార్గబంధురములు.

క. ఈసోదరులం జూడంగఁ, జేసినయత్నమ్ము లెల్లఁ జెడె నధికారుల్ నాసంప్రార్థన ముడివో, జేసిరి వేసరితి వారిచి త్తము రామిన్.

౧౦

వ. ఈయన్నదమ్ములు చెఱకేగినపదంపడి ముసల్మానుపెద్దలు కాళీఘట్టమునం గూడిన తమసభకు న న్నాహ్వానించిరి - వారికోర్కీపై నాలీద్యయమ్మును వెలికిం దెచ్చు కొంట మహమ్మదీయుల కర్తవ్య మని తత్పరివ్రతునం దుఃస్వస్థించితి - నవ్వల న న్నలిఘరుకళాశాలవారు పిల్చిరి - జన్మభూమికిం బరిచర్యసేయ మీ రందఱుం బరివ్రాట్టులు కండని యచటి విద్యార్థిలోకమ్మున కుపదేశించితి.

౧౧

గీ. అంత నాలీశగర్భుల నాఁకవలన, విడువుడని యేలుబడివారి వేడుకొంటి నల ఖలాఫత్తువాద మీయన్నదమ్ము, లెట్లుభావించు రా తెఱఁ గిపుడు గంటి.

౧౨

క. సౌకత్ మహమ్మదాలుల, యాఁక దొలంగన్ ఖలాఫ తది చక్కఁబడన్ ప్రేరేకన యనక శ్రమించుట, నాకృత్యం బనుచు నాఁడు నమ్మితి నెడఁడన్.

౧౩

వ. వీను ముసల్మానులకు నిక్కపుంజెలికాడ నై ననాఁ డీధర్మంబు వాలింపవలయునని భావించితి-ఖలాఫతుసమస్వయందలి మంచిచెడ్డలం దడవుట నా కక్కఱలేనిపని- మహమ్మదీయులు దీనిం బాటించుట పాడియైన వారికిం దోడగుట నా కావశ్యకంబ- మతవిశ్వాసము లందఱ కొక్కటి నుండవు - తనవిశ్వాసము సత్యమని యెల్ల వాడుం దలఁచు - నట్లుగాక యిప్పట్ల నెల్లరనమ్మిక లొక్కఁడైన లోకమం దిన్నిమతములకుం దావులేదు - కాన ఖలాఫతుసమస్వ మతసిద్ధాంతవిరుద్ధము కాదనియు నాంగిలేయుల పెదపెగ్గడ లాయుడజార్జి యిందలిసత్యము నంగీ కరించినాఁడనియుం దెలిసికొని యతఁ డాడినమాట చెల్లించునట్లుసేత నావిధి యనుకొంటి - వెండియు

౧౪

గీ. ముసలమానుల మతవాదమును గణించు, నను విమర్శింపదొడఁగి రానాఁడు పెక్కు రెవ్వ రేమన్న నేమి నా యీతలంపు, మానవలసినధర్మపుం గాననైతి.

౧౫

గీ. ముస్లి ములఁ గుంగఁడియు నీముప్పగుట్టు, పలుక నొందితి నల ఛేమ్ముఘర్షనెదుట నిభవురమ్మునయందుఁ గా లిడినయంత, దీనజనబంధు పాండుగ్రాసు కానబడియె.

- వ. ఆయయ్య యిటలీ యింగ్లండుల కొకరహస్యసంధి సాగినదనియు, నిట్టితఱి నీయుద్ధ సభం బాటించుట పాడియగునా యనియు నన్నుఁ బ్రశ్నించె - నా కాపాత్తు గొడవ తెలియకున్న నేమి ? - దీనబంధు వన్నదాని శంకింపఁజాల - నగుటంజేసి
- క. అత్తఱి ఢిల్లీవిభునకు, నుత్తర మంపిలిని సభకు నొడఁబడ ననుచున్
మొత్తనిపల్కులఁ జర్చకుఁజొత్తము రమ్మని యతండు సూచనచేసెన్. ౧౪
- గీ. అతనితో లెస్సతడవినయంత నాదు, సందియము లేక నీకొంటి సభకుఁ జేర
నాటి ఢిల్లీ సుపల్కినమాటలోని, సారమును వక్కఁజింతు నాచదువరులకు. ౧౫
- వ. “ బ్రిటన్ ప్రెగ్గడలు కావించునెల్లచేతయు నాయెఱుకలోనిదని తలంపఁగాదు -
తన్మంత్రపర్లమువారు తప్పటడుగు వేయరని నిర్ణయింపఁ జాలువా రెవ్వరు? - కాని
- గీ. ఆంగిలేయులదొరతనం బది జగచ్చి, వంకరంబని భారతావనికి దాన
లగ్నవాటిల్లెనని లోఁ దలంతువేని, కృత మెఱుంగుట పాడిగా నెంతువేని. ౨౦
- క. ముజ్జిడుగ బవరంబులు, విజ్ఞనయీనాఁడు దానివెత దీర్చుట యే
తజగతివారి విధి యని, వజ్జరునివోలె నిలిచివల్కవె నీవున్. ౨౧
- అ. ఆంగ్ల భూమి వెడలు నయ్యాయిత్రతిక, లీరహస్యమైతి నెఱుకనేత
యేనుఁ గంటి దీన నింతకుమించిన, యెఱుకలేదు నాకు నింత నిజము. ౨౨
- క. పత్రికల నెన్ని చిత్రవి, చిత్రంబులు వుట్టు నది వచింపం బనిలే
దీత్రొక్కటలోఁ బత్రిక, చిత్రణ మీ విట్లు విశ్వసింపం దగునా ? ౨౪
- క. కదన మొకయొడ్డు పట్టిన, పడపడి యిది పాత్ర మిది యపాత్రంబని తొం
బది సెప్ప మదేమని మ, మొదిరింపుము చర్చనేయు మే నొండాడన్. ౨౫
- వ. రాజప్రతినిధివాదం బిట్టిది - యిది నాకుం గొత్త కామి నిక్కంబ - కాని యా
నాటిధోరణింబట్టి వింతగాఁ దోచె - గాన సమరసభం బాలుగొంట కియ్య
కొంటి - నవ్వల ఖలాఫత్తుగాథన్లుఱిచి ఛేమ్ముఫర్దన కొకలేఖ వ్రాయుం గడఁగితి.

* * *

౨౭ పోలికి బ్రజంగూర్పుట

- క. ఆయ్యయి నాయంకులతోఁ, గయ్యపుసభ సాగె సమరగాథలు బెడఁదల
నయ్యము తియ్యము విరియగ, నయ్యభవౌరవిభుడు వినిచె నక్కఱ తెలిపెన్. ౧
- క. కలనికి బంటులఁ గూరుప, వలె ననున్దియము తెచ్చె వక్కఁజేసెన్
వలచెను దీర్మానంబును, బలపఱుచుట కేను నిల్వబడవలె ననుచున్. ౨
- వ. అంత హిందూస్తానీపల్కున దీని సమర్థింతు - నియ్యకొం - డని యేనాడ
నత్తెడు నాకోర్కి మన్నించుచు నాంగ్లమునందును భాషింపుడని యర్థించె - నది

దీర్ఘస్వాసముల కడను కామింజేసి “నాకర్తవ్యము నిష్పట్ల లెస్సయెటింగి యీ నిశ్చయంబున కామోదింతు” నని యరుబాసలం బల్కితిఁ - బడంపడి 3

క. ఏ నాకొల్పున హిందూ, స్తానీపల్కునకుఁ బేర్చి సంధించుట నౌ నౌ నని సభ్యసమాజము, నానాభంగుల నుతించె న న్నావేళన్. 4

క. మధురంబుగ రాజప్రతి, నిధిసభలో దేశభాష నెగయుట కిదియే ప్రథమనిదర్శన మనె న, విద్వధముం గని యేను లెస్స వెలవెలనైతిన్. 5

క. నానన్ గుడిచితి మనగతి, యీసీచస్తికి వచ్చెనే యనుకొంటిన్ మానించిర వెలివైచిరె, నానుడువున్ దొర లటంచు నలగుడువడితిన్. 6

గీ. ఇంతకంటెను దార్కాణ మేమివలయు, నక్కటా! భారతీయహైన్యము వెలార్ప మననుడుల్ రెండుమూఁ డన్నమాత్ర కిన్ని, మెప్పులా? యెట్లుమఱితునిమ్మేళనంబు. 7

వ. అది యట్లు లుండె - నయ్యవసరమునం దేను సంగ్రామసదస్సునం బాలుగొం టకుఁ గల యాశయమ్ము లివి యనియు, నాగామికాలికవాంఛ లిట్టివనియు నేలుబడివారికిం బ్రజలకుఁ దెల్లమిసేత సముచితంబని తలంచితిఁ - గడుంగడు శ్రమించి దిల్లిశ్వరున కొక దీర్ఘ లేఖ సంతరించితి - నందు 8

క. ఆలముపట్లం గూర్చిన, యోగమున లోకమాన్యుఁ డుండమి సరదా ర్థాలీ సోదరు లుండమి, నాలో దుఃఖమ్ము పొంగినది యని యంటిన్. 9

క. భారతజనతా హృదయ, ద్వారము తెఱచితిని సమరతంత్రోద్ధతముల్ మూచిన మహమ్మదీయుల, కోరిక లీదృశము లంచుఁ గూర్చితి నర్థిక్. 10

క. ఈకమ్మను బ్రకటించుట, కీకొనుడా యంటిఁ గఠిపురీందుగ్గిడు హర్ష శ్రీకలితోత్తులఁ దన యుర, రీకృతి నందించె వెలువరించితి రచనన్. 11

ఆ. కొలువు ముగిసినంత వెలలె సిమ్మాశైల, శృంగవాసమునకు ఛేమ్ముఫర్డు లెస్సవిలువ యున్న లేఖమ్ము నిద్దాని, నంచె కప్పించి యనుపనైతి. 12

గీ. వీనికిని వానికిని గాక వెలదివాని, కిచ్చి యుత్తర మిది పుచ్చు నిచ్చవడితి దీనబాంధవుఁ డాండ్రాను తెలిపె నేటి,పనియొనర్పంగ ‘నైర్లండు’పాత్రుండనుచు. 13

గీ. అష్టతాచార్యుఁడీకమ్మ యర్హ మనుచు,మదికెఁ దోచిన మన్నింతు మాటననియె నవలఁ బరికించి సముచితంబని వచించి, కదలె రెవరెండు సిమ్మానగమ్ము దెసకు. 14

క. నిసీవయనం బిది వేనట, నొసగున్ రెండవతరాన నోడక చనుడి వసు విత్తు నంటి పడితర, మసుఖం బిడదని గమించె నతఁ డాశ్రేణిన్. 15

వ. ఈతనిసౌజన్యంబు న న్నెంద్రేని వలపించె - నిట్టిపుణ్యపురుషునికేలం బెట్టి పంపిన లేఖ నాతలంచినట్లు లెస్సయెదవించె - నాదారి సుగమం బగుట కిది కారణం బయ్యె - నిక నారెండవకర్జంబు కయ్యంబునకు వలయుబలగముం గూర్చుట

- కదా! - నా కీబికిరంబు భేడామండలమునం గాక యింకెందు దొరకు! - నను
చరులం ద్విక్ర - మున్నుం దెవరి నర్థింతు - గావున ౧౬
- క. భేడా చేరినయంతన, పోడలతో వల్లభాది బుధవర్మలతోఁ
గూడి సమస్యం దడవితి, బాడిం గని యనికిదోడుపడుడా! యంటిన్. ౧౭
- క. నామార్గమునకుఁ గొందఱు, వై ముఖ్యము చూపి రెన్ని వల్కి-నఁ బ్రజ సం
గ్రామము దెసకు వచ్చునె, యేమో యని కొంద తాడి రితవరు లగుచున్. ౧౮
- ఆ. నెయ్య మింతలేదు నేచిల్చుప్రజలకు, దొరతనమ్మువారి కరసిచూడ
మఱవరై రె తమ్ము నుఱిచియాడిన యధి, కృతులఁ గాఁపువార లింతదనుక. ౧౯
- వ. బేఁ గాక - నాపని యేను మొదలుపెట్టితి - వెన్నెంటున ప్రజాహృదయమ్ము
తేటపడె - భేడాసత్యాగ్రహమునం దమబండ్లఁ దేరకుఁదేర యొసంగినవారు నేడు
మాకు బాడిగకేని బండి కట్టరైరి - కాని యింతమాత్రిన మే మున్నురనక కాలి
నడక నాశ్రయించి యేమందురో యన్నశంకంజేసి యెవ్వరిం గూడు వేడక తిను
బండములమూటలు మోసికొనుచు యాత్ర సాగించితిమి - పోయినతావులందెల్ల
సభలు కూర్చితిమి - ప్రజ లారచ్చలకు వచ్చెడివారు - కాని ౨౦
- క. దండునఁ జేరుట కొకఁడో, రెండో పే రొసఁగువా “రరిం దిట్టుటయున్
దుండగ మంటిరి కత్తులు, కొండని మా కేపుడు సెప్పఁ గొంకరు మీరల్. ౨౧
- ఆ. ఇంగిలీసువార లీ దేశమున కేమి, యొఱఁగఁబెట్టి కేమిగరువ మిచ్చి
రాదుకొం డటంచు నీదినమ్మున మమ్ముఁ, బొగడ వారి కెట్లు మొగముచెల్లు” ౨౨
- వ. ఇట్టి యనుయోగశరంబులు మాపై వందలు వేలు పఱుపువారు - వారి కుచితో
క్తులు సెప్పఁచు నొల్లంబోక మాపని మేము సేయంజేయఁ గొన్నాళ్ళకది పండఁ
బాఱె - దొలిదశముం బంపినవెన్ మాబాట చక్కఁబడునని యేచు దలంచితి-
గడించిన మూఁతకుం దా వెచ్చట నని యధికారుల నడిగితి - వారు ౨౩
- క. ఢిల్లీ సభకుం బ్రతిగా, నెల్లడఁ గూర్చిరి సదస్సు లీదృశ మాపా
దిల్లె గుజరాతునం దొకఁ, డల్ల దొరల్ నన్ను బిల్చి రాకొల్పునకున్. ౨౪
- క. అనుయాయులతో సభకుం, జని చిత్తము చిత్తమను మాసాదను రవళుల్
నినుపారిన తద్రంగము, గని ఢిల్లీగోష్ఠి మఱవఁగంటిని సరగన్. ౨౫
- క. దిగమింగితి నీబన్నము, తగుమాటలు వల్కితిని సదస్సులమోలన్
మొగమోడక దొరలదెసన్, నెగయించితి నొండు రెండు నిశితతిరోక్తుల్. ౨౬
- క. దురమునఁ జేరందగు నను, కరపత్రము నచ్చువైచి గఱువల కిడితిన్
దొరలకుఁ దద్రచనంబున, దొరలినవాక్యములు కొన్ని దుష్టము లయ్యెన్. ౨౭
- న. వానిసారం బిచట వ్రాయుం బోలు నని తలంతు, ౨౮

- ఆ. “తెల్లవారు భారతీయులఁ గుదియించు, శాసనములు పెక్కు చేసినారు
సకల మొక్కయెత్తు జాతిచేతికటారి, ముక్క లాగుచట్ట మొక్కయెత్తు. 29
- క. ఆయుధశాసనపీఠం, ద్రోయింపంగ శస్త్రశాస్త్రదోషజ్ఞతమై
శ్రీయఃపుంజము వడయగ, నీయది బంగారుగడియ హిందూమహికిన్. 30
- క. సామాన్యప్రజ లీపెను, బామున దొరతనమువారిబాసట యైనన్
బ్రామెమనఁదియము నిచ్చి, ప్రామిడిశరశాసనంబు పాతురు వారల్. 31
- వ. నాయాపల్కుల నధికారి వేలుపెట్టి చూపి మన కభిప్రాయభేదముల్ లిట్లున్నను
మీ రీకొల్పిన కేతెంచుటంజేసి యెను దనిసితి - ననుడు నానేర్చినయచితో
కుల నామాటలం దిరపఱుచుకొంటి - మఱియు ఢిల్లీశ్వరున కే నంపినకమ్మ
తెఱఁగుసైత మిచటం బ్రకటించు. 32
- క. “కదనసభం బాల్గొంటకు, మొదటం బుయిలోడితిని మిముం గని మీ ర
న్నది విన్నపదంపడి నా, మదిఁగలసం దేహమెల్ల మఱుపడె నధిపా! 33
- గీ. ఆసభకు లోకమాన్యు మహమ్మదాలి, నలబిసెంటును బిల్వమి నస్మదాత్మ
కలఁగె మెఱవడి యెంతేని గలరు వీరు, వీరిపల్కున కీనాట విలువ హెచ్చు. 34
- క. మీ రియ్యెడఁ బొరపడితిరి, దారిం దప్పితి రటంచుఁ దలఁచెద నైనన్
గూరినవిపత్తి లే దీ, తీరుసభల్ పెక్కువుట్టు దేశాన నికన్. 35
- ఆ. వారి నపుడు పిల్వవచ్చును దత్సహో, యతను బడయవచ్చు నాలమునకు
నెడఁదలందు నెంత యెడమడు గున్నఁ బో, నాడఁ జనుడు మీర లట్టివారి. 36
- వ. పరిస్థితు లిట్లున్నకతన మున్నుండు కలసికిం దోడుపడ నొల్లనైతి - గొలువునం
దీర్మానము నగ్గించినవెన్నఁ దనివిగంటి - నిపుడు నాచాటిన తలఁపులకుం దా
మగు నందులేని యావెంటన సమరకార్యంబు తలఁదాల్చి తిరుగుదు - మఱియు
నాంగ్లరాజ్యంబున సమగ్రాధికారముగల పాలివారమై యుంట కే మాసపడి
యుంటిమి - కానఁ దద్రాజ్య మిదుమలం బడినతఱి దాని కండయగుట మా
ధర్మపు - నే దాయేలుబడి నాడుకొన్నయెడ మాకోర్కులు వైశంబ యీడఱు
నని తలంతుము - తాము మాకోసంగు సంస్కరణములు కాంగ్రెసు ముస్లింలీగు
లకుఁ దుష్టిం గూర్చునని ప్రజలు విశ్వసించిరి - యీసమ్మికంజేసియ నే
డీకొలువునం బ్రజానాయకులు పాల్గొని నిండుమనమ్మున మీవిజయమ్ము
వలచిరి - కయ్య మున్నంతదనుక భారతీయులు స్వరాజ్యమను పల్కుసైతము
వెలువరింపకుండున ట్లెను గప్పించు - నోషికయున్నవారి నందఱు నాలమ్ముదెసకుం
దొడ్చుదు - దీనంజేసి నాదేశీయులు సామాజ్యమునం దుదాత్తపదము నంద
నేర్తురు - రంగువేర్చియు, దేశభేదంబును దీనం దెగటాఱు - వెండియు నీనాఁడు

క. పలువురు విద్యాధికు లీ, కలనికి విముఖులుగ నుంట కనబడు నగరం
బులఁ బల్లెలవా రాడిన, పలుకుం డలఁదాల్చుచుండు ప్రజ లానతిగఁ. ౩౮

క. ఏ నిచటికి వచ్చినకొలె, మానక హాళికులతోడిమైత్రిని గంటిన్
బానిసము దుస్సహం బను, పూనిక నున్నారు వారు బోధాన్వితులై. ౩౯

వ. దొరతనమువా రొకగడుపు నిర్ణయించి యానాటి కీనాటికి స్వరాజ్యము నీవలయు
నని నిశ్చయించినకాంగ్రెసునం దేను బాల్కొంటి - నిది దుష్కర మ్మనియు
నెఱుంగుదుఁ - గాని ౪౦

గీ. భారతీయులు సంతృప్తి పడ రయా! స్వ, తంత్రభావము మెలయు పెత్తనము లేక
యెన్నివెత్తలై న సైరింతు రెంతలేసి, తేగములకై న వా రెవ్వనిదీచు రిందు. ౪౧

గీ. ఆంగ్లాసామ్రాజ్యలక్ష్మికి నావహిల్లు, నార్తి వోకార్పుపొంటె నేఁ డంతలేసి
చాగముల కోహటిల్లనిజనులుసైత, మున్నవా రెందుఁగన్న హిందూర్వయందు. ౪౨

క. కావునఁ గలనికి వలసిన, సేవకులం గూర్తుఁగాని సిరి నాజ్ఞింపన్
లావరిని గాను దొలుతన, యీవసుమతి యొసఁగె బలిమి కిందనిధనమున్. ౪౩

వ. ఏ నెట్టివిడుపునకేని దెగించుటంజేసి యీసమరసభానిర్ణయంబు నగ్గించితిఁ - గాని
నేడు మాకుంగల పెత్తన మెయ్యది? - మున్నుండు మాకోర్కు లీడేఱునన్న
నమ్మికంబట్టి యే మిపు డీసాయంబున కొగ్గవలసె - మాయాస లాఱిడిపడ్డ
నాడు మాకు మీదెసంగల యాదరమెల్లందోలగు - మీ రనోన్యవ్యకలహం
బులు వల దన్నమాట కధికారులదుండగము సైఃపుండని యర్థమయ్యెనయేని
మా కట్టితాల్మి వడయరానిది - మఱియు ౪౪

గీ. పట్టుపట్టి నిరంకుశప్రభుతఁ జూపు, నధిక్రతులదౌష్ట్య మోర్వ నా కలవియగునె
హెచ్చరింపుడు ప్రజలను రెచ్చఁగొట్టఁ, గాదు మన్నింపుడని యధికారిజనుల. ౪౫

ఆ. చాంపరానురై తుసంఘంబు తడవులఁ, బట్టి కుడుచునిడుమ నెట్టివైచి
దేశమునకుఁ దేటతెల్ల చేసితిఁ డెల్ల, వారివలచు ధర్మవైభవంబు. ౪౬

క. సత్యముకై దుఃఖంబుల, సత్యయముల నోర్పుబల్మి యబ్బినచో భూ
పత్యధికార మసార మ, నిత్యంబని ప్రజలు పెద్దనేర్చిరి భేడన్. ౪౭

వ. ప్రజ లింతకుమున్ను రాచటిక మన్నునుడివి విన్నంతన కినిసి రిట్టువారు - కాని నేఁ
డాకింక వీరియెడం గనఁజాల - సాత్వికనిరోధమున, కేలుబడివా రాఁకవెట్టుమింజేసి
ప్రజాభిప్రాయం బిఁక ననాదృతంబుకా దనునమ్మిక వీరికింబలిసె - నిట్టియనుభ
వములం బరికింపఁ జంపారణ్యఘూరరంబుల నాయొనర్చినచేత లనికిం దోడ్పడిన
వని చెప్పుంజను - వెండియు ౪౮

- క. వదలుమ ! యీశత్యాగ్రహ, కదనం బని మీరు నాకుఁ గట్టడనేయన్
మొదలిడుచో నది యూర్పక, బ్రతుకంగా వలయు నన్నప నిడుట యగున్. ౮౯
- ఆ. క త్తిబలిమి నూది కా కాత్మశక్తిచే, నహితు నోర్వవలయు నన్నపాడి
ప్రజకు నేర్పు నాతపస్సు పండిన జగ, త్రయము నెదిరి భారతము జయించు. 90
- ఆ. అగుట నెల్లయెడల నవమతి నాపత్రి, సైంధవలయు నన్న సారసీతి
నరనరమ్మునందు నామేన జీర్ణింపఁ, జూచుచుంటి నాత్మ నాచుచుంటి. 91
- క. ఈసీతికి రండని ప్రజ, కే నెపుడుం దెలుపుచుంటి నెది నెఱపిన ని
ద్దానిమహత్త్వము చాటుట, కే నెఱపుచునుంటి సత్య మిది యనుకొంటిన్. 92
- వ. ఇంక నొక్కవిషయముం బేర్కొని యీకమ్మను ముగింతు - మహమ్మదీయ
రాజ్యంబుల కెట్టిచెట్టయుం గావింపమని మాటయిచ్చునట్లు మీ రాంగ్లమంత్రుల
నొక్కవలయు - ముసల్మానుల కెల్లర కీవేదన కలదని మీకునుం దెలియు -
నేను హిందువనై వారిముప్పల నొప్పురికింపఁజాల - వారిదిగులు హిందు
వులకుం దిగుల - ముస్లిమురాజ్యములకుం గల చనవుల న్మనుచుటయు నచటి
పుణ్యక్షేత్రముల గౌరవించుటయు, భారతీయులు వలచుస్వాతంత్ర్యము
నొసంగుటయు సామ్రాజ్య శ్రేయస్సున కత్యంతావశ్యకములు - నా కాంగ్ల
జాతిపట్లం గల గారవము మిక్కుటం బగుట నీలేఖ మీ కనుపుచుంటి - నాంగ్ల
యులయట్ల భారతీయులుం దమరాచరికమ్మునెడ విశ్వాస మూనునట్లు సేత
నావారంభ యని వక్కాణింతు". 93

అ. మ రణ క య్య

- క. సైనికయాత్నమునం దన, మేనంగల తిమ్మదనము మెల్లన జాతెన్
హాని యెఱింగియు నెక్కుడు, గా నమలితి నపుడు సెనగకాయలపప్పున్. ౧
- క. అతిసారవ్యాధి నము, ద్రవమయ్యె నసడతొడఁ గడపితి గొన్నా
శ్మశ్రి క్తమయ్యె రోగము, మతి సమ్మతిసేయ దపుడు మం దంటుకొనన్. ౨
- క. ఈరుగ్మస్థితి కగపడి, చేరితి నాశ్రమము; నుపవసించితి నొకనాఁ
డేరుపడె గొంతతిన్నన, వారక మఱిరెండు సేయ వలచితిఁ బస్తూల్. 3
- క. అట్టితఱి బట్టు మెదియో, పుట్టె 'నుసాపంబ కాని బోనము నేడుక
ముట్ట' నని సతికిఁ జెప్పితి, గట్టా మఱిపించె నన్నుఁ గస్తురి తుదకుక. ౪
- వ. ఆకాలమం దేను బయస్సు నుజ్జనచేసి బ్రతుకుచుంటి - బా లొకండకాక తజ్జ
న్యంబులగు నాజ్య తక్కింబులు సైతము నా కపుడు నిషిద్ధంబులు - కాన

సర్పిస్తునకు మాటుగాఁ దైలముంజేర్చి గోధూమభక్ష్య మొందు నాకై
యిల్లాలు సిద్ధపఱచె - నా కింతంబగు మినుపకట్టు గాఁచె - నావెకోర్కిం
దీర్చుటయు, నాల్కకుం దనివిగూర్చుటయు, నొడలిం గాచుకొంటయు నా కర్త
వ్యంబులని తలంచితఁ - గాని దుర్విధి తఱివేచియుండె - నంత

క. ఆపోపుదనుకఁ దింటి న, పూపమ్ములు; జమునికడకుఁ బోయెను లేఖం;
బేవారి న యతిసారము, వే పరువెత్తించె నన్ను వేమటు వెలికి.

క. ఈదుర్భరదశలో నడి, యాదునకుం జేరవలసె నరకోసెడు ద
వ్వైదామడగాఁ జని పెం, పేద సబరత్తిని రైలు నెక్కినవాడె.

ఆ. దారిలో నహమ్మదాబాదునంచెకు, నచ్చి నన్ను గలిసె వల్లభుండు
కడుపునొవ్వి నన్ను గవ్వించె నన్న డా, యలత నప్పటేలు తెలిసెగాని.

ఆ. ప్రాణగొడ్డమైన యీనాప్పించద మా, వల్లభునకు లాతివారలకును
జెప్పనొల్ల నైతి జేరితి నడిమాదు, ఘట్టమునకుఁ దెగులు మిట్టిడఁగ.

వ. అచటి కే నున్నయనాథాశ్రమము పాదకోశముదవ్వనంద కలదు - కాని ఊ
ఊణం బెసరేగు నొగులునంజేసి యసురుసురై బసం గదిసితి - నా కపుడు
మాటిమాటికిం బెరటి కేగవలయునన్న శంక వొడమసాగె - నిక నిగ్రహము
తగదని రోగముకైఱి గెల్లరకుం దెలిపి మంచమెక్కితి - దొడ్డికిం జనలేక
పోయితి - నుల్ల మెంతసిగ్గులుచున్నను గత్యంతరము గానక పురివస్త్రాతంబు తెప్పిం
చితి - పూల్చందు మించువోలెం బేరెముదీసి దానిం గొనితెచ్చ - నచ్చెలికా
తెల్ల రొల్లంబోయినమొగంబుల నన్న బలసిరి - వీరికి నాదెసంగల యర్మిలి
కొలందివెట్టరానిది - కాని వీరు నావేదనం బోద్రోలఁగలరా? - పైచెచ్చు నా
నేమమ్ములు కడుంగడు బెట్టిదమ్ములు-వీరియైతలపాటుం దనవట్టుదల పెద్దనేయం
దొడఁగె - వెజ్జం దెత్తుమని నెయ్యరు బతిమాల వలదని యే సంతి -
జేసినదోసమ్మునకుం గుడుచుటయ మందని బోధించితి - నాచందముం గొందల
ముతో వారు సైరించిరి - తెల్ల వాఱులోపల నాకు నలువదిమాటులు శక్యదార్తి
సంధిలై - నంత నోగిరంబు వదలితి - నది వలయునన్నయిచ్చయుందొలఁగె.

ఆ. ఇన్నినాళ్లఁ గోలె నినుపముక్కంబోని, దని తలంచుచున్న యశ్శదంగ
మకట! మట్టికంటె నధరమై చూచుచుం, జూచుచుండ బల్మి సురిగిపోయె.

క. నావేదన విని సాయము, గావింపఁగ వెజ్జ 'కానుగా' చనుదెంచెన్
బాప్రుడు మందిచ్చెద నని, వావిరిగా వేడెఁ గాని వలదని యంటిన్.

వ. అతడు సూదిమందుం ప్రయోగింతు నీకొందురా? యనుడు నదియు వర్జనీయంబ
యంటి - నేదో తసికయని తప్పు నప్పటి కది యోషధీసార మగుటం గాన

నా యాయెటుంగమి పరిహాసపాత్రంబ యగు - నిట్లు చికిత్సపట్ల వైముఖ్యముం
బూనితిఁ గాని రోగము నాఁగనేరనైతి - నలయికంజేసి వేఁకికిం జక్కితి - నది
నన్ను సంధిలోని కీడ్చె - బదంపడి ౧3

క. తత్తరపడి మిత్తులు పరు, వెత్తిరి నల్లడకుఁ గీర్తి నెసలారు భిష
కస్త్రములం దెచ్చిరి వా, రెత్తెఱుగునఁ జక్కఁబఱుతు రీ జగమొండిన్. ౧౪

క. ఏ నిట్లు మరణశయ్యా, ధీనుడనై యున్నవార్త తెలిసినయంతన్
మానసిసంతాపముతో, మానినితోవచ్చె ధనికమణి యంబాలాల్. ౧౫

గీ. న న్నతఁ డహమ్మదాబాదునగరిఁ జేర్చి, రమణమునఁ దన యతిధిగేహమున నిల్చి
వేసరిక పరిచర్య గావించె నాకుఁ, గాన నీదృశ్య మధుర నిష్కామనేవ. ౧౬

ఆ. అతఁడు తెప్పవాల్వ కస్మదారోగ్యము, వలచి యెంతయెంత నలగుచున్న
నాశ్రమోర్వి దెసకు నరిగె మద్దప్తి కా, దనక పంపె సెట్టి యటకు నన్ను. ౧౭

క. అచ్చట మూల్గుచునుండఁగ, వచ్చెన్ జర్మని 'జితోస్మి' వల్కినవార్తల్
నిచ్చలు రణకార్యంబునఁ, జొచ్చిలుట వోక శాంతిచొప్పడె నెడకున్. ౧౮

గీ. తొట్టివైద్యముచేఁ దెగుల్మట్టుపడియె, గాని సత్తువరాదయ్యె మేని; కాపు
లపుడు నీకుఁ బయస్సు వర్జ్యము గాన, మాంసరసమున కీకొంటు మంచి దనిరి. ౧౯

ఆ. కోడిగుడ్లు మెక్కఁగూడదా యని మిత్తుఁ, డొక్కఁ డడిగె శాస్త్రమొప్పు ననుచు
నెంద తెంద తెన్నిహితములు సెప్పిన, మెచ్చనైతి నెఱచి మింగనైతి. ౨౦

వ. ఆయుర్వేదాదిశాస్త్రములంబట్టి యేను భోజ్యభోజ్యనిశ్చయంబు గావింపనొల్ల -
నాతిండి నామనగడవోలె నాయెచ్చ ననుసరించియుండు - నదియు నిదియుం దిని
జీవింపఁదగు నన్న దురాశ నా కెన్నఁడుం బొడమదాయె - నాయాలుబిడ్డల కే
నేర్పరించినపాడి నాఁటలం జెల్లదని యెట్లు తలంతు - నయ్యది యట్లుండె. ౨౧

గీ. ఇంత బెడిదంపుఁదెగులున కేను మున్ను, పట్టుపడనైతి నేటియొచ్చెట్లు నాదు
ధర్మనిష్ఠఁ బరీక్షింపఁ దలఁచి వలచి, వచ్చిన యలభ్యయోగమువలెఁ బాసంగె. ౨౨

క. ఈనొప్పునందు నొకరే, యే నిల జీవించు టిది యింక ననుకొంటిన్
నానాభయ దాకృతిమై, గానంబడె మిత్తి నాదుకన్నులయెదుటన్. ౨3

క. అననూయను రావించితి, జనుడెంచె బటెలు వైద్యసత్తముఁ డెఱెం
చెను బరికించెను వెఱవున, మునుగం బనిలేదు లేదు ముడుంగకుఁ డనియెన్. ౨౪

క. అతఁ డెంతటిటము సెప్పిన, బ్రతికెదవని మన్తనమ్ము పల్కుట కోడెన్
గతియించె నిక్షయంతయు, కలపత్రహితుండు పూర్వకైలము నెక్కెన్. ౨౫

- క. జీవించునన్న నమ్మక, మావంతయు నాకు నొదవదయ్యెను గీతా
శ్రీవచనశ్రవణంబున, దోవందగు గడియలన్న తోవం బడితిన్. ౨౬
- క. కనుబల్మియు ననుచేవయు, వినుశక్తియు జాతె బ్రదుకు వెగటుగఁ దోచెన్
దనమేనికొఱకు నెయ్యరు, పెనువేసటపడుట నాధి పెరిగెను నాకున్. ౨౭
- వ. ఏ నివ్వధంబునం జాపురాకకై వేచియున్నతటి భిషజ్యణి 'తలవల్క' రొకవింత
మానిసిం దోడితెచ్చె - నతఁడు కేల్కరు నాఁజను మహారాష్ట్రుఁడు - వైద్య
కలాశాలయం దతఁడు చదువెల్ల నేర్చె - గాని పట్టముం బడయఁడయ్యె - నతని
మంచుగడ్డవైద్యమున కే నియ్యకొంటి - దచ్చికిత్స నన్ను మృత్యువునకు
దవిష్టుఁ గావించె - దాన నామేనికి నృదికి నించుక తేటవాటిల్లె - మఱియు ౨౮
- క. ఆడలి రెపరెపలాడెను, నా కించుక నడువఁదగ్గ నలు వేర్పడియెన్
మీ కిపుడు గుడ్డు తోడ్పడు, జేకొనుడని వెజ్జ హితమునెప్పు దొడంగెన్. ౨౯
- ఆ. పాలవోలె గుడ్డు పాపమ్ములేని ప, దార్; మండ మెఱచియగుట కల్ల
యెల్లకోశమునకుఁ బిల్లపుట్టదు సుడి, బిడ్డరాని కోడిగుడ్డు గొనుడు. 30
- వ. నిరీవంబులగు డింభములు విపశివీధిం బడయవచ్చు - వానిం దినుట నింద్యమ్ము
కానేర - దని కేల్కరు లెస్సబోధించె - గాని యతనిపల్కున కేను లోపడ
నైతి - నిపు డున్నబల్మి నాపనులకుం జాలు ననుకొంటి. 31

* *

౨౯ రౌ ల టు చ ట్ట ము - నా థ ర్మ స ం క ట ము

- క. ఆరోగ్య మందుటకు 'మా, థేరా' నుచితోర్వియని మదీయులు తెల్పన్
మాతాడక యే నమ్మహి, జేరితి నొకవార మధివసించితి నచటన్. ౧
- క. ఆనీరు మంద మగుటం, గానంబడదయ్యె లగ్గు కదలితి నంతన్
నానొవ్వు దవ్వునేయం, బూనెను శంకరుఁడు మిత్రపుంగవుఁ డథిన్. ౨
- వ. నాఁ డతిసారవేగమ్మున మత్పురీషద్వారంబు చేవచెడి గాయపడి మలోత్సర్జనవేళం
బెల్లుబాధించు - గాన బోనముం దిన జంకుచుంటి - శంకరలా లపుడు చికిత్సకు
'దలాయి' బిలిచె - న వైజ్ఞానకుం గల్గ గవాణశక్తి కే నబ్బురంపడితి - నతఁడు
పాలం గ్రోలకున్న మీమేను చక్కంబడ దనియు లోహపాపాణములకుం జెందిన
సూదిమందులుసైత మక్కఱపడు ననియుంబల్కు - బయస్సు ముట్టంజాల నని యే
నంటి - మీశపథస్వరూపం బేమని దలాలు ప్రశ్నించె - "గోమహిషులకు
'పూకా' ప్రయోగించి దుగ్ధంబు నోడిగించుట విని దానిం గాదని రోసితి -

వెండియుం బాలు మానిసికే దింకికా దని నమ్మితి - నగుటంజేసి పోసనము నాకు
వర్జనీయుం బయ్యెనని యేను వక్కాణించితి. 3

ఆ. మేకపాలు ద్రావ మేకొనినం బాప, మేమిపుట్టు ననియె నింతి యపుడు
చాలుజాలు మీ కజాక్షీర మని దలా, లందుకొనియె నాపెయన్నమాట. 4

క. ఏ నపుడు మెత్తబాటితి, మానని సత్యాగ్రహభిమానముకతనన్
మేనిఁయి దీపిగొంటిని, బూనినసమయంబు వీటిఁబుచ్చితి సంతన్. 5

క. శవనాక్షరములు మనిచితి, శపథాత్మం జంపుకొంటి జనునకు దుగ్ధం
బెపుడును సహజాన్నము గా, దపనేయమ యన్నబుద్ధి యడఁగనినాకున్. 6

ఆ. మేకపాలుపైత మేకరణిబాన, పాత్రమగును! ధర్మఫలమునెల్ల
నెఱిగినట్టివాడనే యయ్యు నీనాఁడు, జాతినాఁడ బాస మీఱినాఁడ. 7

క. సత్యాగ్రహం డిబ్బంగిని, సత్యాగ్రహసంగర ప్రచాలనదీక్షన్
మృత్యువును దోయవలె నని, సత్యమునకు మచ్చదెచ్చునాహస మూనన్. 8

క. ఈపుండు నింతదనుకన్, మాపుట కే నోపనైతి మాపును రేపున్
దాపమ్ముఁ బడి కోర్కెఁబడు, బాపం బనుకొంచు మేకపాలం గదరే! 9

వ. ఐనను బ్రజకుం బరిచ్య గావింపవలయు నన్న మహాసూక్ష్మమగు వలపు నన్నుం
బాయకున్నయదియహింసాదృష్టిమై గావించు ఖాద్యాఖాద్యరీక్ష నా కామోద
వినోదములం గూర్చు - నీచూపునం జూడ నజాక్షీరంబు నా కలమట నీజాలదు -
కాని సత్యదృష్టిం దిలకింప నార్తి నాపాదించునహింసకంటె సత్యంబ నా కెక్కు
డెఱుకఁడు నని తో చెడిని - సత్యముం బాసిననాఁ డహింసాబంధము నూడ్చ
నేరఁ గావించినబాసయందలి శబ్దార్థ భావార్థముల నాదరించుటయె సత్యవ్రతంబు
నాఁజునునిపు డేను భావార్థముం దోర్కివైచితి - నిది సర్వదా మనశ్శల్యమై నన్నుఁ
గాఁటియపెట్టు చుండెడిని - మఱియు 10

గీ. పాలుత్రావుట కే నిష్టపడినవెన్న. వైద్యుఁడు దలాలు మనమలద్వారసీమఁ
జలిపె శస్త్రచికిత్స నవ్వలఁపీక, యవ్వలఁ దొలంగ నడయాడునలపు గంటి. 11

సీ. పదపఠి పత్రికల్ పఠియింపసాగిన, నాకంటఁ బడె నొకనాఁడు రాల
టుపసంఘ మిచ్చినయఁకృష్ణనిర్ణయం, బది భారతీయప్రజాభివోద
గట్టి జన్మస్వామ్యభూతుకమై ధర్మ, దూరమై ఘోరమై పారగౌర
వాపహమై యుంట నడలికిఁ బోలికై, యంతసాయము సేయ నింతపెద్ద

గీ. కల్పము నొసంగిరా యధికారు లనుచు, వెల్లబాటితి శంకర వల్లభాదు
లేమిక్రవ్యమనుడు దీ ర్పిది ప్రభుత్వ శాసనమయైన మాతొడ్లజను నటంభి,

క. పదుగుం డ్రోనుచరు లబ్బిన, గదనము సాగింత మేను గదలన్ మెదలన్
జదురుడను గామి నుల్లం, బదవదపడుచున్న దన్నలా! యని యంటిన్. ౧౩

వ. ఈ విచారఫలంబుగా నస్మన్మిత్రులం బిలిచి యొకగోష్ఠి గూర్చితి - హాస్యమన్
సరోజినీ దేవిమున్నగువా రిరువం డాసభకు వచ్చిరి - దానం బ్రమాణపత్రము
రచితం బాయె - నం దెల్లవారు వాల్మీకిగావించి - నాటి రాజకీయసంస్థలు
సత్యాగ్రహముంబోని నూతనాశ్రయముం బూనిక దుర్లభంబని భావించి సత్యా
గ్రహసభ నా నొకసమితి నెలకొల్పితి - బాంబాయివా రిం దెక్కు డగుటంజేసి
దీనికార్యసాంబు నన్నగరంబునంద యునిచితి - బలువు రీప్రతిపక్ష సంతకము
చేయందొడగిరి - దీనిమనుగడ స్వేచువెంటన వెల్లించుపత్రిక లవతరింపసాగె -
నెల్లతావులం దీసభ లావిర్భవించె - నిది భేదాసమరమున్ గుర్తునకు దెచ్చె -
సీసమితి కేన పెద్దనైతి - నిందలిసభ్యులు కొంద టిందు గుజ్జరిబాస వల దనిరి -
సత్యాహింసలు తగ వనిరి - కాని పెక్కండు నాతెఱుగు నీకొనుటంజేసి యే
నాసమై బని కొగ్గినవాడనైతి. ౧౪

30 అద్భుతమగుహారతాళము

క. చౌలటుసమితి నివేదన, మాలరి యని యేము చాటునవసరమున భూ
పాలకవర్గమువా రిది, మేలిది యని పొగడ నుద్యమించిరి దెసలన్. ౧

గీ. దీని నొకశాసనంబుగాఁ దీర్చి వెల్ల, డించి రధికారు లిందలి మంచినెడ
లరయునాఁ డేను హస్తిన కరిగి కేంద్ర, శాసనసమజ్యుఁ గూర్చుంటి సాక్షివోలె.

క. ఈచట్టము నింద్యం బని, సీచం బని శాస్త్రీ నిలిచి నిష్పలుచెరిగెన్
లోచనములు వాల్చక ధీ, వాచస్పతి యతినిధాటి వైస్సాయి కనెన్. 3

గీ. అతని కావట్ట సోకి ధర్మానురక్తి, వాడము ననుకొంటి గాని నాపడినతలపు
రిత్రయైచనెఁ దెలిసి నిద్రించునాతఁ, డెన్నిబాకాలు మొరయఁగా కెలలేదు. ౪

క. అంతయు ముగించి పై కీ, తంతున్ జరిపిరి దొరల్; కథాకృమ మది యీ
వంతునఁ దిరపడఁగా ది, గ్దంతులు డీకొనియు నేమిగాంచు ఫలంబున్. ౫

క. ఏనును డిల్లీ శుని గని, నానాధర్మములు వినిచినాడను మీ రీ
యానం బఱిపిన నితఁ డెదు, రా నంటిని గాని సర్వ మాఱిడివోయెన్. ౬

వ. ననువంటిదాల్చ యూఁదినబూర యీ రాజప్రతినిధిచెవి క్కునా? - కానిమ్ము
చూతముని నాపని కే నొగ్గితి - నానాడు మేనిచేపయెల్లం దొలగి యేను బై నంబు
నేయ, రచ్చలో నిలువ, నెలుగెత్తి పలుక న్వలంతిని గాక ఘూలుగుచుంటి -

నిట్లయ్యెఁ జెన్నపురివారిపిలుపు వాటింపం దెగితి - నాఙ్గికాపాతునంజేసి తెలుగు వారిపై నటవలపై నాకు వలసినంతచనపు కలదు - కాన దక్షిణాపథము నా సొంతయిల్లుగాఁ దోచు - నీనమ్మిక కింతదనుక నవగ్రహమ్ము పుట్టదయ్యె - హిందూపత్రికాసంపాదకులు కస్తూరిరంగయ్యంగారు నేడు న న్నాకారణచేసిరి - వీరివెనుక రాజగోపాలాచార్యులుం గలరని యవ్వల నెఱింగితి - నాచార్యుల యెఱుకువ నా కపుడ మొదలయ్యె - నయ్యంగారుమున్నగు చెలికాండ్రకోర్కొపై వారు సేలముం బొసి పాడిపని సాగింప మద్రపురికి నేతెంచిరి - ప్రజాసేవ కది యనుకూలంక మని తలంచిరి - వారియిల్లు నావిడిదల యయ్యె - నది య్యయంగారిది - కాన నేను గస్తూరివారి వింద ననియ తలంచితి - గాని దేశాయి నాప్రమాదముఁ దప్పించె - నాచార్యు లావేళ నాకు దవ్వల నుండువారు - కాని మహాదేవుడమ్మేటిం బరికించిత్పరిచితిం బడయఁదగు నని నా కెఱిగించె - నంతఁ

గీ. రాజగోపాలు నెఱుంగ నారడముఁడితి, మదినిగల శంక లీమేటియెదుట నిడితి
నెల్లి చాలటచట్టంబు వెల్లివిరియ, శాంతిమై దాని నెఱ్ఱోర్వఁజను నటంటి. ౮

ఆ. తోసినవేయఁదగిన శాసనముల్ మఱి, యేవి యేవియంటి నింతలోన
రంగబుధునిపిల్పునం గూడి రాసీమఁ, బేరుగన్న పెద్దపెద్దలెల్ల. ౯

గీ. ఉత్తమజ్ఞానరాశి నా నొప్పు విజయ, రాఘవాచార్యు లాశభారంగమునకు
వన్నెదెచ్చిరి వాదంబు లెన్నియేని, నడిచినవి శేముపీపిశునమ్ము లందు. ౧౦

గీ. అన్న ! సత్యాగ్రహస్పృష్ట వైననీవు, దాని చిన పెద్ద సేమముల్ త్రచ్చి త్రచ్చి
విపులతరలక్షణంబు గావింపు మనుచు, రాఘవులు కోరి రత్యాదరమున నన్ను. ౧౧

వ. అది నాచదురునకు మించినపని కదా ! యని యేను విన్నవించితి - మాచర్ల లిట్లుండ చాలటశాసనము సమగ్రమై యేలుబడివారిపత్రికం బ్రకటిత మాయె - దానిం గన్నరేయి నుల్లంబు కలఁగి నా కరనిద్దురయ లభించె - నం దీచట్టముం బ్రతిఘటింప హఠతాళముం బ్రకాశపఱుపవలయు నన్నకల వచ్చె - వఱువాత నీగాథ రాజగోపాలాచార్యుల కెఱిగించితి - వెండియు సత్యాగ్రహంబు నా ధర్మ సమరంబు - దాని నాత్మనైర్మల్యంబుతో మొదలిడుట లగ్గు - హృదయశుద్ధికిం బస్తు మూలంబు - కాన భారతీయు లందఱుం దమనిత్యకృత్యంబులఁ గట్టిపెట్టి యొకనాఁడుపవస్త్రముం బూసవలయు - నిందు దేశంబెల్ల నెట్లున్నను బొంబాయి మద్రాసు బిహారు సింధురాష్ట్రములు కామక పాల్గొను నని విశ్వసితం - నన పుడు నాచార్యు లగు ననిరి - వారిమిత్రులుసైతము దీని కంగీకరించిరి - పదంపడి వేయితొమ్మన్నూట పందొమ్మదవయేటియేపీయలునాటవదినంబు హఠతాళంబు నకు నేమించి లోకమునకుం జాటితి - మొదట నిది మార్చిముప్పదియవనాటి కని ప్రకటించి కారణాంతరముల నవగ్రహి మార్చితి. ౧౨

క, ఓహో ! భారతమునయం, దీ హరతాళంబు వెలసె నింటింట నెవం
 డూహింపఁగల్గె ము నీ, మోహర మిటు దర్శనీయముగ నగు నంచున్. ౧౩

*
 *

30 ఆ రో జు లు - ౧

- క. ఇంచుక దక్షిణభారత, సంచారము నిర్వహించి శంకరలా ల
 ర్థించుట హరతాళము సా, గించుటకుం జనితి బెండగిలి బొంబయికిన్. ౧
- వ. గడువుం దిద్దుట తెలియమింజేసి మార్చిముప్పదియవనాటన కార్యక్రమం బిది
 ఢిల్లీనగరంబునఁ బూర్తియయ్యె - నవ్వీట నజమల్ ఖాను శ్రీధానందులపల్కుం
 బ్రజలు పూలదండంబోలెఁ దలఁదాల్తురు - వా రెన్నడే నిట్టిహరతాళ మొన
 రింపరైరి - మఱియు నప్పరమున ౨
- క. హిందువులు ముసల్మానులు, నందఱు నేకీభవించి రిప్పుడు శ్రీధా
 నందుని జుమామసీదున, కుం దోడ్కొని చని తురుష్క-కోవిదవర్యుల్. 3
- క. ఆసంయమిచేత నుప, న్యాసము చేయించి రచటియధికారుల కీ
 యాశ్చరిని గనినంతన, యీ సేర్పడె ధర్మదృష్టియెల్ల నశించెన్. ౪
- క. మెరవడివోయెడి ప్రజపైఁ, గఱకరులై పెక్కు-గుండ్లు కాల్చిరి పౌరుల్
 మరణించిరి కొందఱు కొం, దఱమేనులు గాయపడియె దయనీయముగన్. ౫
- క. రావలయు న్నెనువెంటన, యీ వని యతిరాజు తంఠినిచ్చెను దనకున్
 మీవాఁడను బొంబయిపని, కావల నేతెంతు సైఁపుఁడని యే నంటిన్. ౬
- వ. ఢిల్లీయల్లరివంటిద లాహోరునం దమృతసరమునం బొటమరించె - గిచలూ
 సత్యపాలురు వేవేగ నమృతసరముం జేరుడని నాకు వార్త నంపిరి - హస్తినకు
 వచ్చినతటి మిమ్ము దర్శింతునని వారి కెఱుకచేసితి - నింతలో సుముహూ
 ర్తంబు దాసె - నసంఖ్యాకులు బొంబాయిపౌరు లాదినంబున ౭
- క. రేవాడి నిద్రమేల్కొని, చౌపాటికే జేరి సింధుజలమున స్నాన
 వ్యాపారము దీరిచి దీ, యౌవరసశులై సవిత్రిగానోద్యతులై. ౮
- గీ. వచ్చుచుండిరి కాకురుద్వారమునకు, నెలఁతలున్ ముస్లిములు నందుఁగలరు పెక్కు
 రొకమసీదున భాషింపుఁడో యటంచు, నను ముసల్మాను లర్థించినారు నాడు. ౯
- వ. ఏనును సరోజినీదేవియు నందు మాటాడినవెన్క విఠలదాసజేరాజుణి యీప్రజ
 యెల్ల మాతృసేవపట్ల హిందూమహమ్మదీయమైత్రిపట్ల బాస గావించునట్లు
 నేయుండని నన్నుఁ గోరె-నంత కక్కుటితిపడి శపథంబు నేయింప నా కిచ్చ
 వాడమదయ్యె - గావుటంజేసి ౧౦

- గీ. లోతు లెటుంగక ప్రతిసలు, సేతం గొటయేమి బాసచేసినవా రా
రీతిం దప్పక నిలవలె, నేటిఱమి యైన మిత్తి యెత్తి కసరినన్. ౧౧
- క. ఈచందపు శివభమ్మును, సైచుట కీకొన్నవారు చౌపాటికడన్
వేచి నిలందగు నెల్లి స, మీచీనాచారత్వ మేదురబుద్ధల్. ౧౨
- వ. అని జేరాజుకిం దెలిపితి - నంత నగరంబున హఠాత్ మద్వితీయంబుగా సాగె -
నపు డుష్టచట్టమును ధక్కరించితిమి - నిషిద్ధగ్రంథముల ముద్రించి విక్రయిం
చితిమి - వీన హిందూస్థరాజ్యము సర్వోదయము నాఁ దనరు నారచనములుం
గలవు - స్వయంసేవకు లీకృతుల నమ్మందొడగిరి - యేనును సరోజినీదేవియునైత
మిప్పనికిం బూనితిమి - వెనువెంటన ముద్రితగ్రంథములెల్ల విలువంబడె - వెల
నాల్గనా లైనను బదులు పాతిక లిచ్చి ప్రజ లాపుస్తకమలం గొనిరి - వచ్చిన
ధన మీశమరంబునకు వెచ్చంపడె - మఱియు ౧౩
- క. ఈపాత్తములం గొనువా, రోపవలెన్ కేపు బంది నుంటకు నంటిన్
లోపించెను బ్రజ కాభయ, మూఁపది పోనాడె నెట్టియొప్పమి నైనన్. ౧౪
- క. మఱునాడు ప్రతిజ్ఞలకై, జరిగినసభ కలతి యలతి జన మేతెంచెన్
బరమార్థ మెఱిగె విత్తులు, వెఱుగున్ వెనుబాటు సంభవింపదు నాకున్. ౧౫
- వ. ఉద్యోగజనకంబు లగుకేకలదేశం గాక లోకమున కుపకరించుపనులపట్ల బ్రజ
కుత్సాహమ్ము లేమియే నెన్నఁదో కంటి - గాన నాఁ డరుదెంచిన పది
పండ్లొందుమందిని గని యున్నరసక ప్రతినతెఱిగెల్ల వారికి వివరించితి - నాటి
నిశయంద నేను బాంచాలమునకు బెండగిల్లితి - నెనిమిదవ తేదినాడు మధురా
ఘట్టంబున ధూమశకటంబు నిల్చె - నపుడు గిద్దాని నన్నుం గదిసి ౧౬
- క. అన్నా! యేల్బడివారలు, నిన్నిపుడే నిల్వరింత నిశ్చిత మాయెన్
నన్ను నియమింపుఁ డక్కఱ, యున్నపనుల్ నిర్వహింతు నోడక యనియెన్. ౧౭
- క. ఆతనికిన్ దఱివచ్చిన, చూతములె మ్మంటి ముందుచోటికి శకటం
బేతేఱ దొడఁగె నశ్రు, చేవుతము భావ్యరచింతచే వలయంగన్. ౧౮
- క. 'పలవల్' ఘట్టము దవుడ, వ్రుల నుండఁగ నన్నుగదిసె బోలినువాఁ డే
నలవడియె ముహూర్తం బని, యెలమిం గనుచుండ నాతఁ డిడె నుత్తరువున్. ౧౯
- క. "పాంచాలమునకు మీ రే, తెంచుట కే మిపుడు సమ్మతింప మశాంతిం
బెంచును భవత్ ప్రవేశము, సంచలితస్థాంత మచటిజన మీవేశన్." ౨౦
- వ. ఇట్టియానతి వలం దొసగి డిగ్గండవ సమ్మతపరమ్మున కే నల్లరిం బెంప నేగు
వాడం గాను - దాని వడఁగింపవ చనుచుంటి - నచటిప్రజానాయకు లిప్పనికి
న న్నాకారణచేసిరి - కాన మీపనుపుం బాటిపఱుట - నవి యే శాశితి -

నింతలో నంచె సమీపించె - నావెంట వచ్చుమహాదేవునకు వలయుమాటలు
సెప్పితి - నోరిమిం బాయజన దంటి - నంత నధికారులు పలవల్ ఘట్టమున నన్ను
డింపి బొంబాయి దేశకు మరలించిరి - నావెంట నొకయుద్యోగి వచ్చి మెరీన్ లై న్ను
కడ నన్ను విడిచి యిక మీకు విముక్తి యనియె - నేను రేవాశంకరునిల్లు చేరితి -
నచ్చెలికాడు ౨౧

క. అన్నా ! నినుఁ బట్టినకథ, విన్నంతన వీటఁ గినుక విజ్ఞఁ బ్రజాశం
పన్నమగు పాయధుని కడఁ, బెన్నల్లరి సాగునన్న భీతి జనించున్. ౨౨

క. ఆగందరగోళము గని, సాగిరి పోలీసు లటకు సన్నలు పెద్దల్;
సాగరమువోలె నగరం, బీగడియన్ గుబ్బిటిల్లు నే మేర్పడునో. ౨౩

క. అని పల్కువేళ సోదరి, యనసూయాదేవి వచ్చె నత్తర మడరన్
జనతను నిల్పుట దుశ్శక, మనంత మది మిమ్ముఁ జూడ కాపో దనియెన్. ౨౪

క. తడ వోర్వరాని దని యే, వెడలితి నన్లన్నయంత వెల్లువపోలెన్
గడుకొనఁ జారులసంతస, మడరె జయధ్వనులు భువియు నభ్రము నదుగ్రవన్. ౨౫

క. రాహుత్తు లపుడు రాఁ బ్రజ, లోహట మిసుమంత లేక యుగ్రశిలాశం
దోహమున వారి ముంచిరి, నాహృదయక్షోణి తెగిసి నలినలి కాగన్. ౨౬

క. నిగ్రహము వలయుఁ జన దీ, యాగ్రహ మని చేతులెత్తి యరించితి నా
వాగ్రహ మాలింపక సా, ధాగ్రంబుల నిలిచి విసరి రక్కట ! ఆప్పల్. ౨౭

వ. అంత మెఱవణిం గోటతట్టునకుఁ జననీక యాశ్వికలు దాని కభిముఖులై లెస్స
పెనఁగంజాగిరి - వా రెంత యోలాకుపడిన నేమి ? - కొలందిసెప్పరాని యాప్రజా
ప్రవాహము వారిం బాయవఱచి పురోగమింపం దొడఁగె - నపుడు నా శైవను
మాటదక్కదని తోచె - బదంపడి రక్షకభటాధికారి ౨౮

క. జనతలి నటునిటు రొప్పంగఁ, దనవారలఁ బనిచె సంత దయవిడి సాదుల్
మనుజులపైఁ దమయెక్కిన, పెనుమావులఁబఱచి వెఱపుపెంచి మహాకవ్. ౨౯

క. శరవేగమున హుమాయులు, పరువెత్తుచునుండఁ బ్రజకు బరిసెలు తగుల్లన్
దురగఘరహతులపాలై, పరివిగ్నంబై జనమ్ము పఱిచెన్ ఖిరిసెన్. ౩౦

క. ఘట్టు వోపుటకుఁ దోచుమి, గట్టకటఁబడఁ బ్రజయు నాశ్వికప్రకరంబున్
ద్రుటిలో బీభత్సరసా, రృటి రేగి పురంబు కడవతంగము నెనసెన్. ౩౧

వ. రాహుత్తులదుండగ మిట్లు పొరిపిరివోపుటం గని యేను పైరింపనోడి దానితెలు
కెల్ల వెల్లడింప నున్న తాధికారికారాధ్యాలయంబున కరిగితి. ౩౨

3. ఆరోజులు - ౨

- క. దొరమాలె నెక్కడోడగిరి, గరవాలము లూని పైనిక గామము లా
తెరువున బడపదమున దో, చిరి సమరచ్చాయ లెగసి చిందులుతోక్కన్. ౧
- క. అధికారిం గని జరిగిన, కథనెల్ల వెలార్చి పాడిగా దిది యంటిన్
బ్రథమప్రయత్న మంతయు, వృథయై యిటు లయ్యెనని 'గ్రీఫి' త్తతః డనియెన్. ౨
- క. ప్రజలు వెనుదీయలే దని, గిజగిజగొన బెన్ పటాణిగిట్టలతోడన్
గజబిజగాఁ ద్రొక్కింతురె, నిజ మారసి కనుఁ డటంచు నే నపుడంటిన్. 3
- వ. అంత నమ్మేటి 'మీ' రిట్లు నాఁ జెల్లదు - మీయుపదేశంబునంజేసి ప్రజ లెట్టిచేత
లకుం బొల్పుడుదు రది మాక లెస్సతెలియ - నేము తొలుతొల్లన మేల్కొన
మేని కడుంగడుఁ జేటు వాటిల్లునపు డీమూఁక మీ కేనిలోగదని యెఱుంగుడు -
శాసనోల్లంఘనము ప్రజలకుం జేలికపని - కాని శాంతిం బాదుకొల్పుట
వీరి కక్కజంబగు చేత - మీసిద్ధాంతము లుత్తమంబుల - యైనను లోకంబు
వానిమర్మ మెఱుంగఁజాలదు - దానిప్రకృతియ దానికి నొజ్జ యనవుడు ౪
- క. మీకటదల నే నిచ్చట, నీకొన; లోకమ్ము కోర దెన్నడు రణమున్
బ్రాకటశాంతియ నిరతము, నాకాంక్షయెనర్చు నోర్చు నదియని యంటిన్. ౫
- ఆ. ప్రజలు మీపథమ్ము పాటింపరేని మీ, రపు డొనర్చు తేమి యనె గిృహిత్తు
నాకు నెన్నఁ డట్టినమ్మిక వొడము నా, నాడ దురము నిల్పువాడ నంటి. ౬
- వ. అంత నయ్యధికారిపుంగవుడు 2
- క. మీ రించుక శాంతించిన, భారతదేశంబు నేడు పాటించు దురా
చారమ్ములెల్లఁ దెలియును, మూరెన్ బెనువెట్టి యిపుడు మూల న్మూలన్. ౮
- ఆ. అమృతసరమునం దహమ్మదాబాదున, నాగరానిసివము రేఁగ నేడు
తక్కుతావులందు నిక్కినయాగడ, మెంత కలదొ తెలియ నింతదనుక. ౯
- క. తెగనటికి రచ్చు టచ్చట, నెగ పేర్పడఁదంతిలీగ లీప్రాద్దు పజల్
లెగవున బికింపఁగ నీ, యగఁడెల్లను యుష్మదీయ మని వాక్కుచ్చెన్. ౧౦
- వ. పదంపడి యేను "నాప్రతిభుత్వ మున్నయెడం బొడమినపాపంబు నాతలం
దొల్పక మాన - నహమ్మదాబాదునం దవగడము రేఁగెనాఁ దనకు విస్మయ
విపాదంబు లుదయించెడి - నమృతసరమ్మున కేను బూటవడం జాల - బాంచాల
మున కే నెప్పుడుం జన్నవాడఁగాను - ద్రుతత్యులందఱు నా కపరిచితులు - కాని
- క. ఏలుబడివారు న న్నా, నేలకుఁ జననిచ్చిరేని నిరుపమశాంతిం
భాలించియుందు నచ్చట, బోలనిపని కొగ్గి దొరలు పొరపడ్డి రిందున్, ౧౧

- క. ననుఁ బట్టుకొన్నవార్తను, వినినంతన జనత రోషవివశం బయ్యెన్
జనునిది చనదిది యను తె, ల్విని గోల్పడి మెచ్చరానివిధమున రెచ్చెన్” ౧౩
- క. అని పల్కుడు నతఁ డేవో, వినిపించె నడంగదాయె వేటిమి మాకున్
జనులను గూర్చెదదీర్చెద, ననుమతి నిండని గిఁగిత్తు నాడితిఁ జనితిన్. ౧౪
- క. గొప్పసభ జరిగె వీటన్, జెప్పితిఁ బారులకు సత్యశీలురబాటన్
దప్పక శాంతి వహించుట, కొప్పనిచో నన్ను వదలు టా ప్పని యంటిన్. ౧౫
- ఆ. అపుడ వార్తవచ్చె ననసూయ కహమదా, బాదు తప్పుదారి పట్టె ననియు
నచటికూలివార లాగ్రహోవిష్టులై, చెట్టచెట్టపనులు చేసి రనియు. ౧౬
- క. అనసూయ చెఱంబడె నని, యన్మతకథం జాపె నొక్కఁ డానగరమునన్
జను లిడ రేగిరి మూఁగిరి, తునిమిరి రాహుత్తు నొకని దుష్టాశయులై. ౧౭
- వ. ఈదుర్వార్త విన్నంతన యే నహమ్మదాబాదునకుఁ బరువెత్తితి - విశేషము
లెఱింగితి-సడియాదునం బొగబండినిబడగొట్టుజతనమ్ములు నడిచె-వీరమగామునం
దొకప్రభుత్వాధికారి చంపంబడె - పైనికళాసన మానగరంబునం బ్రయుక్త
మాయె - బ్రజలు వెఱచఱచిరి - పాపఫలంబు వడ్డితోఁ బడసిరి - నే నధికారి
చెంతకుం జనితి - నతఁడు ౧౮
- క. కన్సుమని బుస్సుమని య, ర్చిస్సులు వెలలింపఁ బ్రజలచేసిన యవమా
గస్సునకు నుస్సురని యే, లెస్స నిదానించి మూదలించితిఁ దగవున్. ౧౯
- క. దారుణపైనికళాసన, మోరువ రీప్రజలు దాని నుడిగింపుఁడు నా
నేరిమి నియ్యెడ శాంతిం, గూరుతు నొకసభకు నియ్యకొనుడా యంటిన్. ౨౦
- ఆ. అతఁడు సమ్మతింప నాశ్రమతోఁజికిఁ, బిలిచినాడఁ బిన్నవెద్దవాండ్రు
జంకులేక వారు సల్పినదోసమ్ము, లేర్పరించినాడ నోర్పుతోడ. ౨౧
- క. ఇన్నాశ్శిగోలె నెవ్వరి, యున్నతి నరించి యలఁత నొందితి వారల్
మన్నింపరాని దారికిఁ, జన్నారని సిగ్గుపడితి జాలింబడితిన్. ౨౨
- క. నావా రొనర్పుతప్పన, నావంతు స్థలదటన్న నాయము గంటిన్
భావించితి నీమైలకు, మోవందగు నిల్లివేగు మానా శ్శనుచున్. ౨౩
- వ. ఒక్కనాఁడు మీరుం బస్తు పాటింపుడని ప్రజలం గోరితి - జేసినపాపంబు నంగీక
రింపుడని కర్తలకుం దెలిపితి - నేరముల మన్నింపుడని రాచటికమువారి వేడితి -
సమ్మఱునటినాడ పైనికళాసన ముపసంహృతం బాయె - నంతఁ బురప్రముఖులు
కొందఁ జేతెంచి సత్యాగ్రహము నాఁడందగునని నన్నుంప లోకమున కహింస
వశపావనంతవట్టు దానిం బ్రయోగింపమి లగని యేన తేల్చుకొంటి నంటి - నా
పల్కు వారి నలరించె - గాని కొందఱునెయ్యర కసంతృప్తి గూర్చె - సత్యా

గ్రహమున కహింస యనివార్యంబగు నియమ మైననాడు సమష్టిశాసనోల్లంఘనము కొనసాగనేరదని వీరివాదంబు - కాని నాయనుచరులై నన్ను నమ్మించినవారుపైత మహింస నాదరింపరేని సత్యాగ్రహము నెట్లు సాగింతు ? ౨౪

* * *

౩౩ కొండంతతప్పు

- గీ. అహమదాబాదుకుని పూర్తియైనయంతఁ, జేరుకొన్నాడ నడియాదుసీమ కపుడు కంటి నందందు సాగినకటకుఁజేత, లుల్ల ముడికిల్లి పటియై తల్లడిల్ల. ౧
- ఆ. అదను రాకముంద మది పరిపక్వంబు, కాకముంద పశుత పోకముంద యేలువారిముదల నెదిరింపుమని ప్రజ, కానవెట్టి దోషి నైతి నేను. ౨
- వ. నాయొనర్చిన యాదోషము సామాన్యము కాదనియు నది కొండంతత ప్పనియు నిచట లెస్స యెఱింగితి - సభలో దాని నంగీకరించితి - నిట్టియ్యకోలు పరిహాస పాత్రంబ - కాని నాకిది పశ్చాత్తాపము గల్గింపదయ్యె - నేనికంబోని పెఱలదోష మావంతయనియు నావంబోని మననేరము కొండంత యనియుం గనఁగల్గిననాడ మనము సత్యాగ్రహులమని చెప్పనోర్తు - హిమాద్రివంటి యీనాప్రమాద మెట్టిదో పరికింతము - చట్టముఁద్రోయవలచువాఁడు దానిదెస హృదయపూర్వక వినయము జూపదగు - నంగీ కృతిం బ్రకటింపవలయు - బ్రాయశ్చింతముగా మనము దండమునకు వెఱచి శాసనము ననుసరింతు - మది ప్రధానముగా నీతికిం జెందియుండ - దెట్లందురేని చట్ట ముండుఁ గాక లేకపోవుఁగాకసజ్జనుం డెవఁడును మ్రుచ్చిమి కొగ్గడు - త్రొక్కుదుబండి కంధకారమున దివ్య వలయునన్న యాన నాతండ మీఱు - మీఱితిఁగదా యని వగవంబోడు - నీ వీనేమముం బాటెంపుమని యెవఁడని హితము వల్ల నెంతసాధువేని తన్నియమంబు వాలింపడు - కాని యిట్టికట్టడ యేర్పడ నాఁడు దాని నుల్లంఘించిన శిక్షయొదవు నన్నవెఱ తోచునేని వాఁ డాశిక్షం బడయమికి మాత్రము బండికి దీవియుం గట్టు - నీ నియమానుసరణంబునకు శిక్షాభయంబ హేతువు - కాని సత్యాగ్రహి సమాజమునకుంజెందిన యెల్ల యాజ్ఞల నెఱింగి వాని మన్నించుట తన కృత్యంబని యిచ్చమై నాదరించు - నిట్టిపోనికి జట్టములబాగోగు లెఱుంగునేర్పు చేకూరు - నపుడ వానికిం గొన్ని యెడల శాసనం బతికృమింపఁ దగుపెత్తనము లభించు - నీ చనవు రాకముంద చట్టముం దాఁటఁడని యే నంటి - నిదీయ నాయొనర్చినతప్పు - నాదృష్టి కిది కొండంతగాఁ గన్నట్టె - భేదామండలమునం దడుగుమోపినంతన ముందటి సత్యాగ్రహమునం గలదోషమెల్ల నాబుద్ధికిం దగిలె - నింత తెల్లమైయున్న యాలోపంబు నెట్లువిస్మరించితి నో యని వగచితి - గావున 3

- క. ఎల్లరుఁ దలపడి చట్టము, నుల్లంఘించుటకు మున్ను యుక్తపథంబుల్
తెల్లమొనరించి వారల, యుల్లము సవరించువర్గ మొక్కటివలయున్. ౪
- క. సత్యాగ్రహలక్షణముల, సత్యార్థ మెఱింగి యుండనగు నిది; ప్రజకున్
నిత్యము సుగతిం జూపుచు, సత్యంబగు సేవఁజేయ నూల్కొనవలయున్. ౫
- గీ. అని తలంచుచు బొంబాయి కపుడుచేరి, చెచ్చెరం గూర్చితిని స్వయంసేవకులను
శాంతిరణధర్మమర్మముల్ చక్క నుడువ, బయలుపఱిచితి జనచిన్నపత్రికలను. ౬
- క. ఏ నిట్లు పెనఁగులాడితిఁ, గాని జనాసక్తి యిందుఁ గనఁబడదాయెన్
సైనికసంఖ్యయు నదిరా !, నానాటికిఁ దీసికట్టు నా సన్నగిలెన్. ౭

*
* *

౩౪ న వ జీ వ న్ - య ౦ గి ౦ డి యా

- క. నాశక్తి ధారవోయుచు, దేశంబున శాంతినింపఁ దివిరడితఱి వ
కాశ్రయ్యలై ప్రజలన్ ధర, జీశులు దండింపసాగి రెగ పేర్పడఁగన్. ౧
- క. బెడిదం బిది పంజాబునఁ, గుడియెడమల రేఁగె నాయకులు చెఱసాలం
బడి రిక సైనికశాసన, మడరెన్ సరికొత్త కోర్టు లట నట వెలసెన్. ౨
- క. నిందితునిపల్కుతో నతఁ, డందించినసాక్షి యచ్చునాధారముతో
నిందుఁ బనిలేదు తీర్పరి, నంది యనన్ నంది పంది నాఁ బంది యగున్. ౩
- క. పొట్టలతోఁ బ్రాకించిరి, కట్టిడి సైనికులు వెలఁదుకల మగవాండ్రున్
గట్టా! యమృతసరమ్మునఁ, బుట్టినదుండగము సెప్పఱొ లజ్జయగున్. ౪
- క. జలియన్ వాలాబాగునఁ, జెలరేఁగినహింస నెల్ల సీమలు తెగడన్
దులగా దది యీహింసకుఁ, దలఁగెఁ బ్రజామాన మిచట దైత్యులకతనన్. ౫
- ఆ. మిన్ను మీఁదఁబడిన వెన్నీక రమ్ము పాం, చాలమునకు జంపు సలుపఁబోకు
మన్నవార్త నాకు నంద ఢిల్లీ పతి, యాజ్ఞ కపుడ కమ్ము సంపినాడ. ౬
- ఆ. రిత్తవోయె నాదును తర మావెన్నఁ, దంతినిడితి నదియు నంతెయ్యె
నేమిసేత వలయు నిపుడని యెంతేని, గలఁగినాడ జెద్ద శులఁగినాడ. ౭
- వ. సరకారువారియానతి లేక పాంచాలమం దడుగుమోపుటంజేసి శాసనోల్లంఘన
మొనర్చితి నన్న తృప్తితక్కు నా కొడుమే లెద్దియుం గూరదు - నేఁ డానేల
శాంతికి మొగమువాచియుండ - నచటియధికారులకు నాదిర్హానడవడి యొజ్జఱి
యయ్యె నిట్టితఱి నేను జట్టముంద్రోయుట చిచ్చులో నేయివోతయగు - గాన ౮
- క. చెలు లెంతవేడుకొన్నను, బొల మది చేరంగలేక పొక్కునఁ బడితిన్
బలుమలు వినఁబడు చచ్చటి, కొల నానసి పండ్లు కొఱికికొనుచుంటి నిటన్. ౯
- వ. అయ్యవసరంబున

- ఆ. ఏనిపల్కుచేవ గ్రానికల్ పత్రిక, కద్వితీయగరిమ మావహిలై
నిచ్చసేయ నోర్తి నిచ్చలు నేడు స, త్యాగ్రహంబు నిల్పుమనియె నెతడు, ౧౧
- క. ఆశాంతికాముకుని సుజ, నాశాస్యచరిత్ర మిత్రు హోర్నిమనున్ బృ
ధ్వీశులు నిర్బంధించిరి, దేశాంతరమునకుఁ బంపఁ దెగఁబడి రకటా! ౧౨
- క. ఆపిమ్ముట నాతనిపని, నాపైఁ బడెఁ గాని యేను నలఁగకమున్నే
భూపాలురు తత్పత్రిక, నాడిరి చీకట్లుపెరిగె నవ్విషయమునన్. ౧౩
- వ. క్రానికల్ సంచాలకు లగు నుమర్ సోబానీ శంకరలాల్ బాంకరులపాల యంగిండియా
యను వారపత్రిక యొండు కలదు - దానిం బరిగ్రహించి ప్రకటింప న న్నానెయ్య
రరించిరి - క్రానికలు లేమింజేసి వారమునం దది రెండువిడుతలు వెడలించుట
లేస్సయనిరి - వారితలఁపు నాకుం దృష్టి నొదవించె - యంగిండియాను జేకొంటి
నది యింగ్లీషునం బొడము - దానిం జదువుట గ్రామీణులకు నందనిపని - నాకుం
బృధానమైన కార్యరంగము ఘూరరభూమి - యచటివారికి నాబాట లెఱిగింప
గుజ్జరి వలయు - నిందులా లపు డీబాస నొకమాసపత్రికం బ్రచురించు - నదియ
నవజీవను - నా కదియు నర్పితంబాయె - దానిని వారపత్రికం జేసితి - నింతలోఁ
గ్రానిక లాఁకం బాసె - యంగిండియా మరల వారపత్రిక యయ్యె - నవజీవ
నహమ్మదాబాదునుండి వెడలునది - కాన యంగిండియానుపైత మచటికి మార్చితి -
నచ్చుగూటమును గొంటి - నిది లేనిపత్రిక పెక్కుచిక్కులం బడు - నీరెంటి నాద
రువుగాఁ గొని యోపినంతవట్టు సత్యాగ్రహధర్మముం బ్రజకు నేర్పసాగితి.
- క. పత్రిక లివి లోకాదర, పాత్రములై నడువ శాంతిఁ బడసితి; వీనన్
మాత్రీలకుఁ బాత్రీలకు నే, మాత్రీయుఁ జోటిక మేలిమార్గము గొంటిన్. ౧౪

* *

౩౪ వంజాబులో

- క. నారాష్ట్రమునం దియ్యెడ, మూరినచెట్టలకు నీవ మూలం బని నన్
దూతెను మైకేలొడయరు, నోరుండిన నెట్టులైన నుడువఁగవచ్చున్. ౧
- క. సైనికశాసనమునఁ బడి, నానాహైన్యములు మోసి నలిగెడి మా యీ
దీనత నీ విడుభిక్షమ, నా నోడర యమృతసరమునం గల యువలున్. ౨
- గీ. ఈపు సత్యాగ్రహము నాఁగవేసి డయ్యె, రట్లు మముఁ గాల్చువాఁడుకాఁడనిరి కొంద
టిపుడు పంజాబునకు వత్తువేని నిన్ను, హతుని గావించు రని కొందఁ జినిరి కినుక. ౩
- క. ఏనరణి నెవరు పదరిన, నాశల్పినచేత వోలివది యని ప్రజ్ఞా
భాసురులకు సందియ మొక, వీసము రాసీని యోగ్యవిధి యని తోఁచెన్. ౪

- గీ. ఎప్పుడు పాంచాలమున దూకు తెపు డటంచు, నురవణించుచు నుజ్జూగుచుంటి నేను
ఇప్పుడుగా దిట్టగా దని యేలువారు, పలుమటు నిల్వరించి రిప్పట్ల నన్ను. ౫
- వ. ఇట్లుండ సైనికశాసనమునాఁ డధిక్వతులు పాంచాలము నేలినతెఱుగుం బరికింప
రాచఱికమువా రుపసంఘ మొం డేర్పఱిచిరి- హంటరు దీనికిం బెద్ద - కాన నిది
హంటరువర్గము నా వెలయు - దీనిపని మొదలైనంతన దీనబంధు వాండ్లను
పంజాబున కరిగె - నగ్గఱువ పంపినకమ్మం జూడ నాయుల్లంబు వ్రయ్యలాయె -
బ్రతికలం గన్నకంటె బెడిదంబులగుచేత లాసేలన్ జాగిన ట్లీలేఖ సూచించె -
బాంచాలమునకు వెన్నెంటున రమ్మని యాండ్లూసు నన్నెచరించె - మదనమోహ
నుండు నట్ల వ్రాసె - గాన ౬
- క. ఆఁకం జెప్పక పై నము, నీకొండని వైసరాయి కిచ్చితే దంతిన్
జేసుజె నాతనియనుమతి, నాకుం బ్రాణములు వచ్చినవిధం బాయెన్. ౭
- క. లాహోరుపురికి జేరితి, నోహో! జనతాసముద్ర ములికి జయ జయ
వ్యాహారమ్మున మధుర, స్నేహమ్మున నన్ను బెద్దచేసెన్ మోసెన్. ౮
- క. రామభుజద త్రచెదరి, ధామము నావిడిది యయ్యె దత్కాంత గుణ
శ్రీమూర్తి సరళ యించుక, యేమఱక యొసంగె నాకు నించినవిందున్. ౯
- క. ఏనిల్చుతాపు నేటివి, ధానం బెనుసత్ర మగుట తప్పదు నాడున్
మానిని యందఱకును దగు, బాసము వడించె నన్నపూర్ణమ్మ వలెన్. ౧౦
- వ. ఆనాఁడు కిచలూ సత్యపాలు మున్నగు పాంచాలప్రజానేత లందఱు బండా లగు
టంజేసి శ్రీధానంద మోతీలాల్ మదనమోహనులు వారిభారంబు తలచుదాల్చిరి -
మోతీలాలుం బెద్దయెఱుంగుట నా కప్పుడ మొదలాయె - నిమ్మహానీయుండును
జెఱకేగనియచటి పెద్దలును నన్నుం దమవానిఁ గావించుకొనిరి- కాన నా కాతావు
ప్రాయిల్లుంబలెఁ దోచె - సంత ౧౧
- క. అందఱము ద్రచ్చి హంటరు, బృందమ్మునమోల సాక్ష్య మిడరా దను దా
రిం ద్రొక్కితి మిది సముచిత, మందును నేడ్డ న శుద్ధ మనియుం దలఁతున్. ౧౨
- క. హంటరుపరిషత్తు నిటుల్, గెంటినతరువాత బ్రజలకీడుం గోడుం
గంటకుఁ గాంగ్రెసు కొందఱు, దంటలతో సమితి యొందు తలకొనఁజేసెన్. ౧౩
- ఆ. దాసు మోతిలాలు తైయబు జయకరు, మదనమోహనుండు మఱియుఁ దాను
సభ్యులైతి ముల్లసమితిని వెవ్వేఱు, కడలు గంటి మార్తగాఢ లెఱుంగ. ౧౪
- ఆ. పూర్వరంగమెల్లఁ బూర్తిగావించుట, కేన వెడలువాడ నెల్లయెడల
కప్పటియును సాక్ష్య మార్జనచేసితి, బెక్కుచోట్ల నలఁత లెక్కగొనక. ౧౫
- క. నెంజలి యిది పరికించుచు, బంజాబును లెస్సయెఱుంగు భాగ్యమ్మును గం
టిం జెలియందురతోడను, మంజులమగు నెఱుక చిక్కి మనన్మన మలెన్. ౧౬

- ఆ. యుగయుగాలనెయ్య మొండ్లారులకుఁ బాదు, నిలిచి యున్నయట్ల పాలించెఁ దృష్టి
చన్నచోటికెల్లఁ జానలు న న్నాద, రింపవచ్చి రపుడు గుంపు లగుచు. ౧౭
- క. ఉడుగరగాఁ దమకదురున, వడికిన విచ్చల సొసంగి వనితలు నన్నుం
గడు మెప్పించి వారల, పుడమిన్ ఖద్దరు పెరుంగుఁబో యనుకొంటిన్. ౧౮
- క. పల్లీ పత్తనముల సెం, ధిల్లి నకడగండ్ల నరయఁ దివిరినకొలదిన్
దెల్లమియయ్యె దొరల్ పెను, వల్లడి పుట్టించి ప్రజల వాడ్చి రటంచున్. ౧౯
- క. నాదిర్వాదొరతనమున, కీదొరతనమునకు వేర్చి యే మనుకొంటిన్
భేదించితి సిగ్గిలితి, నాదేశం బింతయడఁగెనా యనుకొంటిన్. ౨౦
- క. పాంచాల మెల్లసీమల, మించెను బాలించువారిమే లెంచునెడన్
గొంచక రణభూముల క, ర్పించె నసంఖ్యాత యోధృవీర చ్చటలన్. ౨౧
- క. ఏతాదృశము దేశము, నీ తెఱఁగునఁ బరిభవించి రేల్పడివా రీ
చేతకు నాడున్ నేడును, హేతువు గనలేక విస్మయించెద మివులన్. ౨౨
- క. లత్రటి నేము గడించిన, వృత్తాంతమునెల్ల నుచితవిధిఁ దీర్చి నెఱా
పొత్త మొనర్చితి దబ్బుఱ, పొత్తినుమంతేని రాని పోకడతోడన్. ౨౩
- ఆ. కాంచవలయు దానిఁ బాంచాలమునకుఁ జే, కుటినహింస నెఱుంగఁ గోరువార
లతిశయోక్తిలేని కృతి యిది యిందలి, మాటమాటకుం బ్రమాణ మిడితి. ౨౪
- వ. సేకరించినవాఙ్మాలములు వానిభాగములుం గాక మాసాంతకైత యిందు లేదని
చెప్పనోర్తు - సంశయాస్పదమగు సాక్ష్య మెద్దియు దీనం జేరదయ్యె - సత్యము
నెట్టయెదుటఁ జూచుచుం గూర్చిసయ్యిగ్రంథముం గన్నవా రాంగ్లేయులు తమ
యెలుబడిం దిరఁజూచుకొంట కెంతలేసి రాకాసితనంబులకే నోహటిల్లరని తలంఁతు.

*
* *

౩౬ బదులునకు బదులా?

- క. డయ్యరు పాంచాలింబును, డయ్యించినతెఱఁగు నరయటం దలనిడి యే
నయ్యాయి జపపదంబుల, కొయ్యం జనువేళ మిత్రు లూర్జస్విమణుల్. ౧
- వ. లసఫాలీప్రభృతులు హస్తినం గూడనున్న హిందూమహమ్మదీయ పరిషత్తునకు
వ న్నాకారణచేసిరి - ఖిలాఫత్తుబెడఁడయ్య, గోరక్షయ నందు విచార్యాంశంబు
లనియు, నది సౌరభేయాసమస్యం దీర్పఁదగిన యధననియు న ప్పిలుపునం గలదు,
సభకు రాజాత్మ గాని ఖిలాఫత్తును, భేనుకక్షణమును జతచేసి యెఱుకఁదాని
కొకటి మాటుగాఁ జర్చించుట సముచితంబు కాదని యాహ్వానసంఘమువారికి
మునుస్కందు కమ్మ నంపి పదంపడి రోంఱు ౨

- క. కరినగరంబున కేగితి, గఱువలు పెక్కండు సభకుఁగా వచ్చిరి స
చ్చరితులు శ్రీధానందులు, నరుదెంచిరి మాతృసేవ నాధీనమతుల్. ౩
- ఆ. తొలుత నమ్మనీషితో గవీశంరక్ష, గుఱిచి మనవిచేసికొన్నవాడ
నాను సభకు దీని నవ్వలిదానిఁగాఁ, జేతె లెస్సయనియె నాతపస్వి. ౪
- గీ. కొలువునకుఁ దెచ్చి యిది పదుగుండచెవిని, నైపు మనియె; హాకీమ్ సాహె బీవు సెప్పు
నుడువు నీకొందు నని నాకు నిడియె బల్లి, వేచితిం బరిష త్సమావేశమునకు. ౫
- వ. గుణదోషములం బట్టి యీ రెండు సమస్యల వెవ్వేఱుగా నరయిక పాడి యని
నా తలంపు - ఖలాఫత్తువాదము ధర్మ మైననాఁడు రాచఱికంపువా రద్దాని
కె గ్గూనిననాఁడు హిందువులు ముస్లిముల కండయై నిల్వ వలయు - నాలం
గోయమి దీని కంటింపఁజనదు - హిందువు లీమాఱుమేలు వలవంగాదు -
మఱియు నీ నాఁడు ౬
- క. హిందువులార! ఖలాఫత్తు, కుందు నివారింపఁ బూనుకొందురయే నా
వుం దినుట విడుతునని ప, ల్కం దగదు మహమ్మదీయగణ మని తలఁతున్. ౭
- ఆ. ఇరుగుపొరుగువారు హిందువులని వారి, తలఁపుఁ జెద్దసేత ధర్మ వనియు
నెఱిఁగి ముసలమాను లీతిండి నిచ్చతో, దోవవలయు మఱిచిపోవవలయు. ౮
- క. ఇది తన కాచర్యం బని, మదిఁ దోచెనయేని ముసలమాను ఖలాఫ
త్తు చిక్కఁబఱుప హైందవు, డొదవినఁ గాకున్న మొదవు నోముట వలయున్. ౯
- వ. కాన నీసంయుక్తసభవారికి ఖలాఫత్తుం ద్రచ్చు టాకండ యాచరితవ్య మని
నమ్మితి - నాయాశయంబునకు సభాస్తారులెల్లరు సురరీకృతిం జాటిరి - గోసమస్య
సదస్సున కెక్కడయ్యె - గాని మాలానా యబ్దుల్ బాకీ తనప్రసంగంబున
ముస్లిముల నుద్దేశించి యిట్లనియె. ౧౦
- క. ఓయన్నలార ! హైందవు, లియెడ నెట్లున్న వారియరుగున నుంటన్
ద్రోయవలె మనము గోవధ, మా యయ్యలచి త్రవృత్తి కనుకూలముగన్. ౧౧
- క. ఇట్టిపరిణామ మేర్పడఁ, బట్టి ముసలమాను లావుపలముఁ గేలన్
ముట్టక పెన్నొ ట్టిడుకొ, న్న ట్టుండి రొకప్పు డార్యు లభినందింపఁ. ౧౨
- వ. మఱియు నీఖలాఫత్తు దుండగమునకుఁ బాంచాలదురంతముల జోడింపఁ దగు
నని సభాసదులు కొందఱాడ నద్దాని కే నెదురైతి - బంజాబుసమస్య స్థానిక
మగుటంజేసి సమరశాంత్యుత్సవములం బాల్గొనదగునా యన్నపాడిం బరికించు
తఱి నది మనదృష్టికి రాఁ గాదనియు రణసంధిసూత్రములంబట్టి యవతరించిన
ఖలాఫత్తునకు దానిం జతపఱిచిననాఁ డీసభ్యులు బెడిదంబగు నెఱుంగమికిఁ బూట
కాపు తాట వలయు ననియు నే నంటి - నావాదమునకుం గొల్పువారిమైకోలు
చుల్కం జేపడియె - నెండియు ౧౩

- ఆ. హస్తినగరసభకు హజరత్ మొహానియు, వచ్చె నతడు తీవ్రవాదనిరతి
నెల్లయెడల నాకు నెదురయ్యె; నిచ్చలు, నట్ల యుండె నతని యరుగుతోవ. ౧౪
- క. హిందువులు ముసల్మానులు, నందఱుఁ బరదేశవస్త్ర మాదృతిగావిం
పం దగ దనుచర్చ సభా, మందిరమున రా నతండు మాత్ర నిలిచెన్. ౧౫
- ఆ. ఇంగ్లీషువార లీఖలాఫత్తున, కుచిత మైనతీర్పు నొసంగరేని
గడఁగి యెల్లవగలఁ గనీతీర్పుకొనఁదగు, నన్నదృష్టి నాతఁ డున్నవాడు. ౧౬
- ఆ. కాన సీమవలన నీనేలకుం డిగు, నెల్లవస్తులను బహిష్కరింప
వలయునంచుఁ బెద్దవా దొనరించి గ, గోలుపఱిచె నపుడు కొల్వునెల్ల. ౧౭
- క. వస్తువులనెల్ల మానుట, దుస్తరము నయుక్త; మేల తొందర వినుఁడీ
దుస్తుల వెలివేతయ కడు, శస్త్రంబని యెను లెస్సచాటితి రచ్చన్. ౧౮
- వ. నా యహింసాధర్మమునైతిము సభాసదుల కెఱుకువకావించితి - నపుడు
మాలానా హజరత్ మొహానిధోరణి విన్నసభ్యు లామోదనూచకధ్వనంబుల నాక
సంబగల్పిరి - కాన నాబూర యెవరిచేవి కెక్కునా యని జంకితిఁ - గాని నా
కర్తవ్య మేను బాలింపవలయుఁ గదా యని నాతలఁపు లావిష్కరింపం దెగితి -
నావాదంబు నోలగంబెల్ల శ్రద్ధధానమై వినియె - నంత ౧౯
- క. పరిహాస్యక్రియ లేటికి, మఱవకుఁ డీగాంధి సెప్పమాట లటంచున్
గఱువలు సభ్యులు నిలఁబడి, తిరపఱిచిరి పెక్కు రస్మదీయాశయముల్. ౨౦
- ఆ. లేరు సీమసరకు లేనిసదస్య లా, కొలువునాల్గుదెసలఁ గలయఁజూడ
గొడుగొ కలమొ గొలుసొ గడియారమో యెదో, కానవచ్చు నెల్లవానిపజ్జ. ౨౧
- క. ఏలా ప్రతిపాదకులును, బాలింపని నిర్ణయం బపాత్రము; దీనన్
మే లేమివాడము నని ధీ, కాలులు సత్యంబు నెఱుఁగఁజాలిరి సభ్యుల్. ౨౨
- క. అంత హజరత్ మొహానీ, కొంత తెలిసి సీమదు స్తాకొండ విడిచి ని
శ్చింత నిలఁజాల మింకొక, వింతపనికా మాకుఁ జూపవే యని నుడివెకా. ౨౩
- వ. అది తెల్ల వారికి వెట్టపుట్టింపవలయు ననియుం బల్క నతనికోర్కి సముచితంబని
నాకుందోఁడె - విదేశవస్త్రములం దోర వెన్నెంటన సాగదనియు నచ్చమగు
ముదుకబట్టం దీర్చునేర్పు మన కెడయైనవిదై యనియు సీమదుస్తులం బాయ
మరబట్ట నాశ్రయించుట నిరర్థకం బగుపని యనియు నప్పు డాహించితి -
మాలానా వలచిన క్రొత్తవస్త్రపుం బరికించితి - దానిపేరు హిందీపల్కునం గాని
యురుదుబాసం గాని వెలువరింపలేమికి సిగ్గిలి తుట్టతుదకు 'నాన్-కో-ఆఫరేష'నని
యింగ్లీషునం దెలిపితి - నీ పదంబు నీ యోలగంబునంద తొలుసారిగాఁ బ్రయో
గించితి - రాచఱికమువా రొసంగిన బిరుదములు వీడుటయు వారికొలుపుం
బాయుటయు వారికి సాయంబు నేయకుంటయు నాయాసూత్రమున కర్థమని

సభవారి కెఱిగించితి-దొరతనము నెదిరించి కత్తిగట్టుట నింద్యంబని చాటితి-
బదంపడి కొన్నాళ్ళదనుక నీ కొత్తపల్కునకు బ్రచారము రాదయ్యె - నీ శబ్ద
మీ సభాకార్యక్రమమునఁ దాత్కాలిక విస్తృతిం బడసె - గావుటంజేసియ
వెనువెంట నమృతసరమునం గూడిన కాంగ్రెసునం దే నేలుబడివారికి సాహాయ్య
మొనరింపవలయు నన్న నిర్ణయంబు సంగీకరించితి - వారు హిందూ ముస్లిము
సమస్యల నుచితరీతిఁ బరిష్కరింతు రనియు నట్టితఱి నిరోధ మనావశ్యకం బనియు
నమ్మి యట్లు గావించితి.

౨౪

32 అమృతసరము కాంగ్రెసు

- గీ. నామమాత్ర విచారణా నాటకంబు, జరిపి పాంచాల వీరసంచయముపాలి
మందిరముచేసి రథకృతుల్ బందిగమును, ఖడ్గరాజ్యంబు సాగించుకాలమందు.
- క. ఇది ఘోరం బిది దుర్భర, మిది నింద్య మటంచు దేశ మెంతయు నార్యన్
బెదిరి దొరల్ బందాలను, వదలిరి కాంగ్రెసుమహస్సు వచ్చెడివేళన్. ౨
- క. హరికృష్ణలాలు మున్నగు, బిరుదులు చెఱఁ బాసి మిత్రబృందము గునియన్
బరివత్తుకంటెమును తమ, ధరణికి వచ్చిరి జగద్ధితవ్రతనిఘ్నుల్. 3
- గీ. అమృతసరమున మాతృసేవానర క్త, లలితమై కాంగ్రె సిది సాగుగన్నమందు
బందిగము వీడి వచ్చి రస్పందశౌర్య, వాటు లాలీసగర్భ్య లిమ్రేటిసభకు. ౪
- క. ఓహో! జయ జయ పదకో, లాహలములు పొంగె నపు; డలభ్యానంద
శ్రీ హత్తి చటులవీచీ, స్రాహోద్యజ్జలధి యయ్యె నోలగమెల్లన్. ౫
- క. దినదినమును వేల్వేలుగ, ధనమును బండించు సభికతావైభవమున్
దృఢముంబలె విడి పంజా, బున నిల్చె నెవండు వీరపురుషాగ్రియుండై. ౬
- క. ఆమోతిలాలునెహ్రూ, ధీమన్మణి నేటిసభ నతీహోపాయ
శ్రీ మీఱ నేలె భిక్ష, స్వాములు పిల్చిరి సదంబు శ్రీధానందుల్. ౭
- క. ఇందనుక లా.తిసీమల, కుం దరలినభారతీయు కుడిచెడివెలలే
హిందీపల్కునఁ గాంగ్రెసు, సందెల్పెడివాడ విసయనమ్మిడ నగుచున్. ౮
- క. ఆపని యొక్కడ నేడున్, నాపాలి దటంచు వచ్చినాడను సభకున్
మోషెను భగవానుడు నా, యోషికకు మించువేగి నోడక తుదకున్. ౯
- గీ. ఏలుబడివారు మనపాలి కీదలంచు, నవ్యసంస్కరణంబు లానాడ వెలసె
బెదవి విఱిచిరి వీన్నలు పెద్ద లేత, దాకృతి నేటిబీటలో నవ్వయించి. ౧౦

- ఆ. ప్రజలకొల్పులోనఁ బండిన బాలగం, గాధరుండు వంగయోధ చిత్త
రంజనుఁడు 'ససేమిరా' యన్నదిక్కున, వక్కణింపఁ దగినవారైరి. ౧౧
- క. మాలవ్యా తాటస్థము, పాలించె గొఱంత లెన్నిపదు లుండును గా
కేలినవా రిడుచనవుల, నాలంబించుటయ కర్జమని యే గంటిన్. ౧౨
- వ. పూజనీయుండగు మదనమోహను కుఱంగట నాఁటిరాజకీయ పరిస్థితులం దడవితి -
నగ్రజాంబలె నగ్గఱువ నా కెల్లవర్గంబులవారి తలపోత లెఱుకువచ్చేసె - మహా
సభం బొడము సంస్కరణచర్చం బాలువడయం జెల్లు నని యే నప్పు డూహిం
చితి - బాంచాలమునఁ బ్రవర్తించిన హింసం బరికించుదశమునం దే నొకండ
నగుటంజేసియు ఖలాఫత్తుం జక్కబఱుచునారటం బేచినవాడనై యుంటను
దొరతనమువారితో నాఁడు నా కక్కఱయుండె - వెండియు మాంటెగు మన
భూమికిఁ జెల్మికాఁ డనియు నతఁడు మనవారిం గికురింపఁ డనియు నానమ్మిక -
యాలీసోదరు లత్తఱి బంధవిముక్తు లగుటయు నొక మేలిమార్పని యే నెంచితి -
నిట్టియెడఁ గొత్తచనవుల నీకో లుచితంబని నాకుఁదోచె - గాని దాసుమున్నగు
మహామహులు వీనిం ద్రోవఁ బూనుటంజేసి నెఱజోదులగు వీరి కొడ్డారింప జంకి
- క. కటకటబడితి సభన్ విడి, యెటయేనిం బోక వోలదే యనుకొంటిన్
జటచిటమును హృత్తాపము, నట నేకాంతమున సంపదధృక్కునకున్. ౧౪
- క. మాలవ్యాకుం దెల్పితి, జాలుం జాలును బలారె ! సాహస మిచ్చో
నేలయ్య ! తప్పగుంకుట, యేలిద మిది యనిరి పెద్ద లిద్దఱు నెమ్మిన్. ౧౫
- గీ. హరికిమన్లాలుచవి కెక్కె నస్మదీయ, వేదనాగాధ మెలమెల్ల వెడలి వెడలి
వలదు నీ వోలముంగోరవలదుమివుల, నడలుఁబాంచాలమివా ర్త కనియెనతఁడు.
- కా. దాసుం జూచితి లోకమాన్యునికడన్ దర్శించితిన్ వెన్న జ
న్నాసాహేబుతలం పెఱింగితిని బన్నం బెంతయున్ సైచితిన్
మాసిద్ధాంతము లెల్ల నేకముఖమా మార్గంబు కన్నట్ట కా
యాసంబందితి దారియేమి యని పెల్లారాటముం జెందితిన్. ౧౬
- వ. అంత మదనమోహనునకు దాసి మాచిత్తంబు లేకీభవింపవయ్యె - నానిర్ణయంబు
చర్చకు వచ్చునేని సభాసదులసమ్మతులం గొంట తప్పదు - ప్రేక్షకులం బ్రతి
భువుల నింగడించుట కడిందిచ్చేత - యెల్లరుం జేతులెత్తిన నేమిపాడి ? - యని
మొఱవెట్టుతఱి హరికిమన్లాలు నా పలుకునందుకొని ౧౮
- గీ. పూటకావుల నన్యుల నోటలేక, సంవిభాగింతు నీ కేల సంకయంబు
తద్భరంబెల్ల నాతలఁ దాల్చువాడ, నపసల్లక నిల్చు మీ వని వదించె. ౧౯
- ఆ. గుండె కుదురుకొల్పుకొంటిఁ దీర్మానంబు, సంతరించి యిడితి సభ్యులెదుట
నన్నుఁ దొడరి రవుడు జిన్నా బగ్గదిత, పూహవేదీ మదనమోహనుండు. ౨౦

- క. ప్రత్యర్థులకున్ మాకును, మత్యంతర మంతిమాణుమాత్రమ యైనన్
వాత్యవలె వార లేచిరి, యత్యంతము నలగి రోర్మియట్టడు గూఁగన్. ౨౧
- క. ఒకవంక సుపన్యాసము, లొకయెడ నై కృప్రయత్న ముడుగక నడువన్
రకరకముల కమ్ములు నా, యకులనడుమ సాగుచున్న వయ్యాదెసలన్. ౨౨
- క. ఇరువారగుల సంధింపం, బొరిఁబొరిఁ గప్పించు మదనమోహనుఁ; డంతన్
జటుమార్చున కీకొని యీ, యుటవడిఁ దప్పింపు మని మృదూక్తిస్ఫూర్తిన్. ౨౩
- క. న న్నాఁగెను జయరాముఁడు, తిన్ననిదని తోచె నతనితీరుపు నాకున్
మన్నింపఁదగిన సూచన, కన్నాడ నటంటి బాలగంగాధరుతోన్. ౨౪
- క. ఆయయ్య చిత్తరంజనుఁ, డీయకొనన్ నిలువరింప నే నని వినిచెన్
దీయంజూపులజగి దా, సాయెడఁ బఱిగించె నెయ్యుడగు 'పాలు' పయిన్. ౨౫
- వ. మాలవీయుం డపుడు దిటముం బడసి దేశబంధువునోట నొలె మృన్ననుడుగు
వెలువడకమున్న కొలువుఁ గలయందలకించి యయ్యలార! పొత్తుకుదిరె -
నిక మీ రెలర్పవచ్చు - నని యెలుఁగెత్తి చాటె - బదంపడి కరతాళరవంబు
దివంబు నగల్చె - గంభీరవదనంబులు విరియంబాతె - నీ తీటుకతన నాపూట
మిక్కుటంబాయె. ౨౬

* *
*

3౮ కాం గ్రెసు పొత్తు

- వ. ఏ నమృతసరమునం జాగిన కాంగ్రెసుచర్చలం గోరు వడయుట తన్మహాసభ
తోడి నిక్కపుంబొత్తు నాకు మొలతెంచుట యని తలంతు - నింతకుము న్నస్కదీ
యంబులు భక్తిగౌరవంబు లప్పనచేసికొనం గోరియ జాతీయమహాసభల కేగడి
వాడ-నాభిక్రాభారతీయసమస్యంబోని నాసాంతపని విని కాంగ్రెస్సుపని
యెద్దియు నాపాల లేదని తొల్లి భావించితి-నది వలయు నన్న వలపేనిం దన
కొదవదాయె - గాని యీనాడు ౧
- క. నే నలయక పాంచాల,క్షోణికిఁ గావించుకొల్వవొప్పది కాంగ్రెస్
లో నెఱసరు లగువారికి,మానితశీలురకు లొకమాన్యాదులకున్. ౨
- ఆ. తనివి గూర్చె నన్నతత్వంబు గంటి న,గ్గఱువ లాంతరంగికప్రశక్తి
పుట్టినపుడు నన్ను నెట్టవ రావింపఁ,గడఁగి రాదరింపఁ దొడగి రిచ్చ. 3
- క. జాతీయ మహాసదమున,కా తటిఁ గృత్యమ్ము లగ్రియమ్ములు రెం; డా
చేతల కేజాలుడుఁ దత్,ప్రీతియు మచ్చిత్తవిధిఁ బింపిపలాడున్. ౪
- క. జలియన్ వాలాబాగునఁ,గొలకుం గనులైన సైనికులకాల్పులకున్
జలి యొనవారిచిన్నియ,నిలుపుట యి దొకటి యంచు నిశ్చితమాయెన్. ౫

- క. ఈపనికి నైదులక్షల, రూపాయలు వలయు; జాగరూకతమై ద
దూప్యముదిద్దు వ్రేకము, నాపై సభవారు మోపినా రవ్వేళన్. ౬
- ఆ ప్రిజల కుపకరించుపనులకై వలసిన, వసువు సంతరించువారిలోన
మదనమోహనుండు మొదటివాఁడైన నా, దిట్ట కేను దీసికట్టు గాను. ౭
- క. నేటాలుభారతీయుల, వేటూడువిపత్తి నెదిరి విదళించుతటిక
బాటవ మిది నాసొమ్మని, తేటపడెం గాని యొండు తెలిపెద నిచటన్. ౮
- క. మాలవ్యాకైవడి భూ, పాలురలక్షలు గడించుపని కే నెపుడుం
జాల జాడీ! యెనను బాం, చాలంబున కిట నశేంద్రసంపద యేలా? ౯
- ఆ. అగుట నర్థ మొసఁగుఁ డయ్యా! యటంచుఁ బొ, ర్థమొనర్చినాఁడఁబ్రజలగుఱిచి
రూక లపుడ వచ్చి దూకెను వేల్వేలు, చాలుఁ జాలు నన్నమేలు గంటి. ౧౦
- క. ఇత్తటి బాంబయిపారుల, విత్తమ తద్దయు లభించె వితరణవిద్యా
వేత్తలు జగచ్చివంకర, వృత్తులు నగు వీరిపెంపు వినుతింపడగున్. ౧౧
- వ. లోక మిట్లాదరించి పంచినధనంబు నేటికే నట్ల యున్నయది-దీనిని వెచ్చించు
పట్ల సంతట మొకం డేరుపడియె-హిందువులయు సిక్కులయు మహమ్మదీయు
లయు నస్మక్పూరములం దోగి పరిపూతమైన జలియన్ వాలాబాగుగడ్డపై
సత్పత్త్యంక మెట్టిది నిర్మింపడగు నన్ననిర్ణయము కడుంగడు గడ్డుసమస్య యాయె-
నే డిముత్యెగలయుం దేరెండుకోవలకేని పొత్తు సున్న-యిడ నాకు వసపోయిన
రెండవనేర్పు రచనాకౌశల మని విన్నవించు-నిదియు భారతజాతీయమహాసభకు
నే డొదవునని తలంచితి. ౧౨
- క. మితశేబ్దంబుల వినయ, చ్యుతి యించుక లేనిబాస నొసపరివ్యాతల్
జతపణుపంగల నే నని, మతిమన్మండనులు లోకమాన్యప్రముఖుల్. ౧౩
- క. మున్నె యెఱింగిరి నా కీ, విన్నాణము మెల్ల మెల్ల విరియంబాతెన్
దిన్నన యిది లోకమునకు, న న్నాదరణీయుఁ జేసినది నా నోర్తున్. ౧౪
- క. గోపాలకృష్ణుఁ డెపుడో, చూపినసూత్రములు కాంగ్రేసున కిందనుకన్
దోపాడరాని విధులై, దీపించును దెరువుసూపుదివ్వెలవోలెన్. ౧౫
- క. ఈనాఁ డేతన్మండలి, పూనినకర్జములు మూరిజోవుటక తనన్
గానంబడియెను గోకులుఁ, డానాడు రచించుచట్ట మసఁజై సభకున్. ౧౬
- క. ఈసూత్రము వర్జ్యం బని, యాసూత్రము నిట్లు మార్పు టగునని ప్రజ్ఞా
భాసురు లేఁటేట మప, న్యాసములు కురింప నొగ్గినా రిగోష్ఠిన్. ౧౭
- గీ. ఆఱుగాలంబు వలయుకార్యములు నడుచు, నేమ మదిలేదు వచ్చునొగాము లరయు
కట్టడలు లేవు సభకుఁ బ్రేగ్గడలు మూపు, దుండెదరు గాని పరికింప నొక్కడ మంతి.

- క. అతఁ డైన నెల్ల వేళలఁ జతురతమైఁ బనులు దిద్దఁ జాలనివాఁ; దీ
గతి నుండునయ్యగారు న,మితికార్యాల్లయము నెట్టిమెయి సాగించున్. ౧౯
- క. రానున్న చిక్కు లెవ్విధిఁ గానంగలఁ డెన్నుకొన్నకార్యము నే చం
దాన నడిపించుఁ బ్రజ కీ,మానిసిచేఁ గీదృశంబు మంగళ మబ్బున్. ౨౦
- గీ. నేల యీనినచందాన నాలుగైదు,లక్షలప్రజల్ మహాశభన్ వీక్షసేయ
నేగు దెంతురు పత్తిభువు లింద ఆన్న,పద్ధతి హుళిక్కి యిక నెట్లు బండి దొర్లు.
- ఆ. వచ్చి పీటవెట్టువా రెల్లఁ బ్రతినిధు, లగుట కడ్డు వొడమ దగ్గ మిడిన;
మేర కానిపింప దీరాప్తమున కింత, మంది పూటకాఁపు లుందు రనుచు. ౨౧
- వ. కాంగ్రెస్ కార్యప్రణాళిక యి ట్టుండుటంబట్టి దీనిసంస్కరణ మావశ్యకం బని
మహారథుల కెల్లరకుం దోఁచె - నపు డీవిషయ మన్నిటికిన్ ముంగలిపై నిల్చె -
నానాఁడు లోకమాన్య దేశబంధువులు ప్రజానాయకులయం దగ్రిములు - వారి
బాసట యుండునేని మహాశభానియమమ్ములం దీర్తు నని యే నాడి పనివేఁగుం
దలఁదాల్చితఁ - గాని బాలగంగాధర చిత్తరంజను లీచేతలోఁ బొల్లొనఁదగ్గ విడు
మర లేనివా రని యెఱుంగుదు - నగుటంజేసి మీనమ్మినవారి నిరుగుండ నా
కండగా నిం డని బలుమానుసుల వారి నరించితి - నేతదుపసంఘమునం దీ
మువ్వరుత్రిక్క లాఁతివా రుండం గాదని విన్నవించితి- వారు నాపల్కులం బెద్ద
చేసి తమపక్షమునఁ గేల్గి- సేన్ మహాశయుల నిర్ణయించిరి - కాని ౨౩
- క. ఈ ముగ్గురు తీర్పరు లొక, ధామంబున నిల్చి పాడి తర్కింపర; లే
ఖామూలమునఁ బరస్పర, ధీమార్గము లెఱిగి యెఱిగి తేఱిరితుదకున్. ౨౪
- క. ఎడమడుపు లేనినడవన్, వెడలెను మాతీర్పు; దీనివెనుకల దేశం
బడు గిడిననాఁడు దాస్యము, నుడివడి కూలున్ స్వరాజ్యశోభలు వాలున్. ౨౫
- క. ఈకట్టడ నిర్మించుట, కీకొన్నదినంబు తొట్టి యే నల కాంగ్రెస్
లోకమ్ముతోడఁ బడుగుం, బేకయుబలె బడ్డపెంచి పెనఁగొన్నాడన్. ౨౬

* *

౩౯ ఖా దీ పు ట్ట వు

- వ. వేయుఁ దొమ్మన్నూట యెన్నిదవయేటిదనుక రాట్నము మగ్గము నాయెఱుంగని
కొఱముట్టు నాఁ జనుఁ - గాని రాటనమునంజేసి భారతీయులతేవడి మటుమాయం
బగునని యేను 'హిందూస్వరాజ్యము'నం దదవితి - మనగడ్డం బెక్కు రాజటి
చిచ్చు నార్చుకోఁజాలక జాలింబడి మడియుచుందు - రిట్టియిక్కట్టు సరికట్టువెర
వేయది కానంబడు నాయదియ బానిసమున్నునైత మడఁగాల్చు నని తద్గంగంభ

- మునఁ బలుకరించితి - వేయితొమ్మన్నూట పదునైదవయేట నే నాఫ్రికా నుజ్జన చేసి మాతృభూమిం జేరితి - నపుడుపైత మీయంత్రమునీగడం గాన - సబర్మతీ సత్యాగ్రహశ్రమ నిర్మాణ మైనపదంపడి కొన్నిమగ్గములనేర్పరించితిమి - కాని ౧
- క. వాణీయంత్రము నాచ్చెడి, నాణెము మాపాల లేమి నలఁగితి; మేనాఁ డే నిట్టిచేతిపనులం, గానముగద వాఁత కూత కర్జున తక్కన్. ౨
- ఆ. అగుట వాపకృత్య మలవఱుపన్ దంతు, వాయుఁ డొక్కరుండు వలసె నపుడు వెదకి తెచ్చితిమి కువిందు; నతండు మా, కెఱుకపటిచె నేతమఱుఁ గొకింత. 3
- క. ఎవ రె ట్లాప్పరికించినఁ, దవు లూడ్వక మగనలాలు తంటాలువడెన్ సవరనిపనివాఁ డయ్యెను, జవ మేర్పడ వలువ లల్లఁ జాలెన్ గాల్లెన్. ౪
- గీ. అతఁడు చదు రొప్ప సత్యాగ్రహశ్రమమున, నెల్లరన్ మగ్గురుల జేసె మెల్ల మెల్ల నవల మాతాల్పుకోకల నాశ్రమమున, నేయఁదగు నన్నకోరిక నెగసె మాకు. ౫
- గీ. అంత మరలోనఁ బాడమినయట్టిచీర, మాని మరనూలితోఁ జేతిమగ్గమందుఁ దీర్చి నేసినవస్త్రంబ ధృతికి నర్హు, మని తలంచితి మేకాశయంబు వెలయ. ౬
- వ. ఈనిర్ణయంబునంజేసి మా కెన్నేనివిషయము లవగతంబు లాయె - నేతరుల మగ్గ డయు వారినిర్మించు నంబరములయు నూలిన్ విలుచుపట్ల వా రనుభవించు నవస్థ లయు నజ్ఞేరమునందలి తవళియు రాను రాను శాలికుల యధమరతాది సంకట ములయు రహస్యము లన్నియు మాయెఱుకకు నందె - నిట్టిదశలో మాకక్కఱి యగు దుస్తు లన్నిటిం గ్రన్నకగ్రన్నన సంతరింప నేరము - కాన మున్నుండు మా బట్టల సాలీండ్రిచెంతం గ్రయింపఁ దలఁచితిమి - కాని సాలియలకడ నొండె వణి క్కులకడ నొండె దేశీయమగు యాంత్రికతంతువుతో నేసిన జిలుగునల్వ లుండవు - వానికి సీమనూ లాదరువు - మన మరలవలన సనసన్ననిపోగు బయల్పడం జాలదు - రవంత ముదుగుగా నుండుఁగాక మనమరనూలి నాద రింపం జనునని నిశ్చయించి తిరుగందిరుగ 'మానేసిన చీరలనెల్లం గొందురేని నాఁటిమరదారమున బట్ట లల్లుదు' మని కొందఱు కువిందు లాడిరి - వలె యని మే మంటిమి - నాఁ డిట్లు మరనూలిబట్టం బెద్దచేసి వాడుచు దాని నాద రింపుఁ డని చెలికాండ్రకుం దెలుపుచుఁ దంతుయంత్రములవారి కేము యదృచ్ఛా ప్రచారకుల మైతిమి - దీనంజేసి వారిపని తెఱంగులు బవంతములు దురాశలు మాకుం దెల్లమియ్యెఁ - దమదారముం గాక నేతనుపైతము ప్రజ లిచ్చగింప వలయు నని వారితలంపు - చేనేతకాండ్రకు వారికావించుబాసట యిచ్చమైఁ జేయునది కా దనినుడువంబోలు.
- 2
- క. ఇక్కఱనెల్లఁ గనన్ మన, కక్కఱయగు నూలు మనసు యలయక వడుకం బక్కఱబడుఁ జిక్కు లన్నియుఁ, దక్కుఁ బరాధీనజీవితం బని తోఁచెన్,

- క. మన తంతుయంత్రములకున్, మన వాణీయంత్రములకు మన మాపులమై
యెనలేనిలేమి నలదురు, జనులకు ల గ్గేమిసేయజాలుదు మిచటన్. ౯
- ఆ. అని తలంచి యచ్చటచ్చటఁ గంటిమి, కాని రాటనంబు గానమైతి
మొక్కండేని మాకుఁ జిక్కఁడ మానాఁడు, రహట్యత్యభారవహనచణుడు. ౧౦
- క. ఒకనాఁడు కాళిదా సను, వకీలు రాటమును జక్క వడుకంగల నా
తుక నోర్తఁదెచ్చి యీ వెలఁ, దికి నేమి గలమ పోగుదీ మటు ననియెక. ౧౧
- ఆ. ఆ కెళిడు వడయ నభివజ్ఞానన, మార్జనాభియుక్తు నాశ్రమస్థు
నాకనిఁ బనిచినార మూరక చనుదెంచె, నతఁడు తద్వివేక మందలేక. ౧౨
- క. కాల మిటు లుఱుకుచుండఁగ, నాలో నారటము దినదినర్థం బయ్యెన్
మూలగు నరయ వచ్చెడి, బాలురకున్ వృద్ధులకును బాయక దీనిన్. ౧౩
- ఆ. వెల్లడించి గోలవెట్టఁ దొడంగితిఁ, గాని జాడ వినుచుఘనులు లేర
వడుకుచేత యాడువారిసా మ్మగుట న, వ్వార చెప్పవలయు వారకీలు. ౧౪
- వ. ఇట్లుండ వేయితొమ్మన్నూట పదునేడవయేట ఘూర్జరులు నన్ను శిక్షాపరిష
దధ్యక్షుఁ గావించి భరుకచ్చమునకుం గొనిచనిరి-నా కావీట గంగాబాయి నాఁ
బరఁగు నారీమణి కానంబడె-నాపెవిశ్వస్త- కొలంది నిడరానితెగువ కామె పుట్టి
నిల్లు-చదువుసందెల కాయమ్మ దాదవ్వల నుండె-గాని విదుషీమతల్లిక లాకె
సాహసముం గానరు-గంగమ్మ కంటరానితన మొంటదు-కడజాతిమానుసులం
గూడిమాడి యాబిడ నిర్భీకయై వారి కూడెముం జలుపు-వెండియు ౧౫
- క. ఆ వెలఁదిపాల రొక్క-ము, కావలసినయంత కలదు కాని సుఖంబుల్
భావింప దాకె యెప్పుడును, లా వెంతయుఁ దనరు నప్పొలంతుక మేనన్. ౧౬
- క. ముక్కాకలుదీటిన యీ, యక్క మదిన్ జంకుగొంకు లరయక యెటకే
నెక్కటియై చను వార్వము, నెక్కి- సవారీలుకొట్టు నిగ్గనిచేవన్. ౧౭
- గీ. గోధరా కేగినప్పుడు కుదిరె నాకుఁ, బరిచయం బీనెలంతతో బాధ మగుచుఁ
జెప్పికొన్నాడ సీసాధ్వీచెంత నాదు, నెడఁదఁ గారించు రాట్నంపుగొడవ నెల్ల. ౧౮
- క. దమయంతి నివధవసుధా, రమణుం గవఁ జన్నయట్లు రాట్నము నెమకన్
గమనింతు ననియె గంగమ, సమయించెన్ ననుఁ గలంప జాగినవేంగున్. ౧౯

* *

౪౦ దొ ర కి న ది

- క. గుజరీ నాలుగుదెసలం,దజరాభినివేళనిఘ్నయై గంగమ నా
గజవిజ దీర్ఘం దివిగెను,బ్రజ లెపుడో తోగ్రసి మఱుగుపఱచిన బినకుకా. ౧
- క. ఆపె తుద కెట్టెటో బీ,జాపురమున రాట్ను మున్నసవ్వడి పట్టెకా
నాపాటిలి పండువుగా,నాపుణ్యచరిత్ర నాకు నాకథ సంపెన్. ౨
- క. బీజాపురమునఁ బ్రాజ్ఞుడి,బూజునఁ బడి మచ్చు లెక్కి పాలుపఱి దేశ
శ్రీజనకము లగురాట్నుము,లేకెల్ల ! కృశించుచుండ నింటింటఁ గడున్. 3
- క. లచ్చటివా రేకుల నిడి,వచ్చినదారంబు విలుచువా రేర్పడినన్
ముచ్చటపడి నూల్దీయుట,కిచ్చుం జూపిరి మదాత్ర యివతాళింపన్. ౪
- వ. కాని దూదిం జక్కఁబఱచి యేకులు గావించుట మాకుఁ గడిదికరం బాయె -
స్వర్గీయున కుమర్సోబాని కీయిడుమన్ దెలుప నమ్మేటి తనమరన్ వానిని దీర్చి
పనుపం బూటవడియె - బదంపడి ౫
- క. ఏకులకట్టలు గంగ క, నేకంబులు సేర్పుచుంటి మిఁక నూల్వారల్
మాకడకు వారవారము, దూఁక మొదల్కొనియె వెండిదు త్తలవోలెన్. ౬
- క. మగ్గములు సాచి నూలికి, నిగ్గులు సవరించి బట్ట నేసితి మంతన్
బగ్గకు నెంతపెనంగిన, నగ్గవయై మిగులు దార మాయెగడులన్. ౭
- ఆ. రపాలలక్ష్మీ దొరకె రమణీయతంతువు, చిక్కె నేత వెలసె నిక్కె వలువ
యింతవట్టు లెస్సయే కాని యూరక, సెట్టి యొసఁగునేకు లెట్టుగొందు. ౮
- క. సొమ్ముం గొని పంపుట కా, యుమ్మర్సోబానియుల్ల మొల్లద యెన్నా
ల్లిమ్మయిని దేరసొమ్మున, కు మ్మది నీకొల్ప నేర్తుఁ గుందినపాడిన్. ౯
- క. ఐనను మరయేకుల కే, నా నను టుచితంబె యట్టు లగుచో మరనూ
లేనెఱి నింద్యం బగు మన, యీసేలన్ దొంటివారి కీయంత్రంబుల్. ౧౦
- క. ఏకులను దీర్చి యిచ్చెనె, లేకున్న న వెట్లు సంధిలెన్ దాతలనాఁ;
డీకై వడి నాయెడలో, రేకెత్తిన దపుడు తర్కరీతి దళంబై. ౧౧
- ఆ. తుదకు వ్రాసినాడ దూదేకువానికై, కడఁగు మనుచు గంగకడకుఁ గమ్మ
వెదకి వెదకి పట్ట వెలుది తత్కార్మకు, దిక్కులేక వగచు బక్కవాని. ౧౨
- క. ఆపేద నెలకు ముప్పది, రూపాయలజేత మడుగ రొక్కం బిది యా
క్షైపార్వము కా దంటిని, జాఁపెను వి ల్లతఁడు తీయసందడి విరియన్. ౧౩
- ఆ. పింజ విరియ నేకి పుంజపుంజమ్ముల, నేర్పరించె వాడు నేర్పు మెఱయఁ
బిన్నపిన్నవాండఁ బిలిచి గంగాబాయి, చిట్టిచిట్టియేకు చుట్టజేసి. ౧౪

వ. అంత నేను బింజాభిక్షమున కయ్యతావులకుం బయనించితి - 'యశవంతప్రసాద దేశాయి' మాకు వలయు కార్పాసము నంపం బూటవడియె - చుత్త మశీల గంగా బాయి చేపట్టిన యీమేలిచేత యిట్లు తామరతంపర యయ్యె - బీజాపురమునం దీయుదారమును వలువగాఁ దీర్చ నయ్యమ్మ పెక్కండ్రు నాలెల రావించె - నివ్విధంబున బీజాపురపుఖాదీ యావద్భారతమునం గీర్తి నార్జించె - నిట్టి కేంద్రమునం గద్దరుబట్ట వెల్లివిరియం జాగ న్నాశమమునం జెక్కురాట్నములు కుదురుకొనియె - మఱి యు ౧౫

ఆ. మగనలాలు తనసమర్థత నొదవించి, మేటిమార్పు దెచ్చె రాటమునకుఁ జెల్లు రాట్నములు కదుళ్ళుచు దకిలీలు, నాశ్రమార్చియంద యవతరించె. ౧౬

గీ. అపుడు మా నేయుఖాదీకి నైనవెచ్చు, మరయఁ బదునేడణాలఁ జేకుతెగజంబు ముదుకగా నున్న నెల యెంతమూరియున్న, విలిచిద్దానిఁజెలికాండ్లు వేడ్క-మెఱసి.

క. ఏ నొకతటి బొంబయినగ, రానం బడియుంటిఁ దెగులు రా వందురుచుకా మే నెటు లుండిన ఖద్దరు, పూనిక విడనైతి నిద్రాపోవుచునున్నన్. ౧౭

క. ఇరువురు చిక్కిరి నా కా, పురమున రాట్నమ్ము నార్పుపొలుతులు; వారల్ విరచించునూలు కొంటిని, ధరలోనిరహస్య మెఱుంగఁ దత్కాలమునకా. ౧౮

క. ఆపిమ్మట గంగమ బీ, జాపురి నిడువలువఁ దెలిసి చానలు వీరల్ టోపి పెట్టిరి నా కని, వాపోయితి వారినూలు వల దనుకొంటిన్. ౨౦

వ. ఆయమ్మలు మాసా మ్మించుక నంజనను రమాబాయికి నవంతికకు శంకరలాల్ బాంకరుతల్లి వసుమతీదేవికి రాట్నపుంబని మప్పుటంజేసి వీరివలని నష్టికంటె లబ్ధిపొచ్చని తలంచితినానిల్లునోవరిలో నపుడీసాధ్యు లాడించు రాటనములరవలి మధురమధురంబుగా మొరయం దొడఁగె - న న్నలయించుతెగులుం బాఱఁ ద్రోలుపట్ల నీరాటమునకుం బా లున్నది సవివక్తాఁగించుట యతిశయోక్తి యనం జెల్లదు - రోగముం దొలఁప మానసిక పరిణామం బొకసాధనం బనుట నిజమ - వెండియు ౨౧

ఆ. మాకు వలయు చేతియేకులు బొంబాయి, పురినిసైత మపుడు పుట్టకుంట దెసలుచూచు నాకు వసపడె సెజ్జెల, దూది నేకి బ్రదుకు పేద యొకఁడు. ౨౨

క. ఏకులను దీర్చ నాతం, డీకొనుడున్ బేరమాడ కిచ్చితిఁ గూలిన్ మాకదురు లాడె నాడెము, పైకొనఁగ రమాదిసతులు వడికిరి నూలిన్. ౨౩

క. అపు డేర్పడుదారముతో, జపమాలలు కట్టి యమ్మ సాగితి మిత్రుల్ సుపవిత్రులైనవైష్ణవు, లుపక్రమించిరి కొనన్ మహాత్సాహమునన్. ౨౪

గీ. నడిపె రాట్నాలసాల నానడక మెచ్చి, బంబయిపురమ్మున శివాక్షభాయి నాడు దేశభక్తు లుదారులై తెచ్చి యచ్చు, విత్త మిప్పట్ల నెంతేని వెచ్చపడియె. ౨౫

- ఆ. అది నిరర్థకవ్యయంబు కా దని జగం,బునకు వెల్లడింతు వినయ మార
నెఱుకపడియె మాకు నిప్పనిలో రాట్ను,మగ్గపఱుచులగ్గు లగ్గులముగ. ౨౬
- గీ. ఏను మరనూలిదోవతి నూని తిరుగు,సమయ మయ్యది; రాట్నుపుంజాపు లపుడు
వెలసినవి గాని వైశాల్య ములతి యగుట,నట్టలుగ నుంట నొంటనివయ్యె నాకు. ౨౭
- క. కద్దరు కానిది యానా,డెద్దియు నామేన నిల్వ నెద మాటొడ్డెన్
దద్దయుఁ గలఁగితిఁ బన్నా, పెద్దటికం బున్నవలువ బిఱబిఱఁ బడయన్. ౨౮
- వ. అంత నొకచందులో నైదుజేనల విరివిడిగల పంచెలం బంపవేని చాల నోలాకు
పడుదు నని గంగాబాయికిం గమ్మ వ్రాసితి - నా సాధ్య తొలుతన్ బెదరియు
దిటముం బాయక నాపెట్టిగడుపు దాఁటకమున్న యిర్విదెండువీసముల పఱపు
గల యంతరియముల నందించి న న్నేచులేవడిం దోసివైచె - నావెన్న సోద
రుడు లక్ష్మణదాసు లాశీ యనుపల్లెకుం జని వాపవృత్తిలో సడిసన్నయాలు
మగల గంగా రాముల సంత్యకులజుల నాశ్రమార్వికిం జేర్చి వారిచే విస్తృతిసంప
న్నములగు వల్వల నేయించె - మఱియును ౨౯
- క. ఖద్దరు మిక్కిల్లుట కీ, యిద్దఱు గావించుసేవ కెనలే; దదిరా!
నిద్దర యెఱుగక మగ్గుపు, విద్దెం బెక్కండ్రఁ దీర్చి వేర్చిరి వీరల్. ౩౦
- ఆ. చదువు లేదు కాని సంస్కార మురవుగాఁ, గలదు రాముఁ డేలుగంగపాల
నేత నేయుపట్ల నీతల్లిపీనులుం, గనులు నొండు వినుట కనుట మఱచు. ౩౧

* *

౪౧ ఒ క స ం వా ద ము

- వ. 'స్వదేశీ' ప్రచారంబు నా రహటవస్త్రవ్యాప్తి సాగుచున్న తొలునాళ్ళలో నేత
మరలవారిచూ వేతదుద్యమముదెసకుం బఱఁగె-వారిపరామరిష లెనరేగం
దొడఁగె-నవ్వణిజులయం దుమర్సోబాని దిట్ట నాఁ జను-నతఁడు తన యనుభూతి
రహస్యములు నా కెఱిగించుటయ కాక తక్కు బేహారుల తలఁపులునైత ముగ్గు
డించుచుండె-నెల్లబచ్చులం దొక్కొరునివాదం బితని నాకర్పించె-న న్నీతఁ
డాసాహుకుఱంగటి కొకనాడు చేర్చుడు న పృణ్యాజేవుఁడు నన్నుం గని ౧
- సీ. వంగరాష్ట్రమును వచ్చుట కేల్పడి, వారు పూనిననాడు వాడవాడఁ
జెలరేగినది స్వదేశీనినాదము; నీవ, శ్రీష్టపు కావీప్రచారమునకు
నిది జనించినవో నీగడ్డ గల నేత, మరలనోములు పండి సిరులు నిండె
నపుడు వల్వలవిల్వ నాకసంఘన కెత్తి, టక్కరిపన్నికల్ పెక్కు పన్ని
- గీ. కోటు లార్జించినార; మీగుట్టు నీకు, జెలియునే ట్లన నా నాను దిగులు వొడమ
వింటి నీవార్త ము న్నని యంటి సంత, నాతఁ డిట్లాడె నావంత భీతి లేక. ౨

- క. ఏలా వగచెద వన్నా!, యీలోకము నుద్ధరింతుమే బేరులమై?
మాలాభ మెంత చేపడు, వీ లుండునో యంత వడయ వెనుబడ మెప్పుడు. ౩
- క. కొనుబడి హెచ్చుకొలందిని, బెనుపగు వస్తుక్రయంబు; పెనగియు నెవ్వం
డణఁపంగలఁ డుత్పత్తి ని, ఘనుఁ డెవ్వం డాఁకపెట్టగలఁ డమృతము. ౪
- గీ. తమయొనర్చెడి గోలకతాన లాఁతి, వలువ లీనేలకున్ రాక నిలిచినప్పు
డిచటిమరబట్టవెల రెచ్చు హెచ్చుననుచు, వంగ దేశీయు లూహింపవలదెసెపును.
- మ. అనుడున్ జెల్ల రె! వంగసోదరులు నాయక్లై మతి భష్టులై
మనబేహారు లుదాఁబుదు లని నమ్మం జూచిగే కాని వా
రనృతం బీకొని సీమవల్స్ నిది దేశ్యం బాచు నిర్జులై
జనసంఘమున కమ్మనేర్తు రని యెంచంబోవ రెప్పట్టునన్. ౬
- క. ఏ నిట్లు యల్ల వర్తకుఁ, డా నీ వొకపిచ్చివాడ వని యెంచియ ని
న్ననాఁడు హెచ్చరింపం, బూనిక నిట సేర్పినాడఱ్ఱ! ద వ్యయిన్. ౭
- క. నీవును బోళాబంగా, లీవలె నిత్తలిని బుత్తలిన్ దుల్యముగా
భావించి పప్పులోఁ గాల్, వై వకు నేరిమి గడింపవలయున్ బనులన్. ౮
- వ. ఇ ట్లాడినపదంపడి తనయంత్రశాలం దీర్చువల్లల మచ్చుముక్కల నాముం దిడి
యివి పనికిమాలినదారమునం బొడమె - గావున నగ్గవగా నమ్మంబడు - నా
నేతుశీతాచల మెల్ల వీడుల కంపంబడు - మా కిన్నితావులం బూటకాఁపులున్నారు -
నీవును నీవారుం గనియెటుంగనిభూముల నీపలుకురవల్లిసై త మావేళింపనిసీమల
మాకు బేహారపుంబాత్తు కలదు - దలారులం గ్రొత్తవాండ్ర నేమించునక్కఱ
కానంబడదు - మఱియు మనప్రజలకున్ వలయుపాటిబట్ట మనగడ్డం బుట్టుట కల్ల
యనియెటుంగు - మగుటంజేసి నీకావించు స్వదేశీప్రచారమునం దొలుతొల్ల
వస్తూత్పత్తి పాటింపఁ దగ్గది - పుట్టుకయు మేల్మీయు దళముకొన్ననాఁ డలవోక
గా లాఁతినేలవలువలరాక నిలువంబడు - సరికు పొంగి పొర వలె వన్నఁ నేత
మరలసంఖ్య పొంపిరివోవం దగు - నిప్పనికి నీ వంగవించుట సముచితంబు -
మాప్రశంస లానాఁడు నీకు వలసినన్ని లభించు - నావుడు ౯
- క. ఏ ని ట్లాడితి నయ్యా!, యీనేలన్ వలువపుట్టు హేరాళంబై
జేనెండేనియు నన్య, ట్రోణీవసనంబు మనవసుంధర డిగ్గన్. ౧౦
- క. చన దని మీచెప్పినప, లుగును మెచ్చెదఁ గాని మరలకున్ బ్రతిభువనై
మనజూల వీనికతనక, మనభూమికి నెగ్గుగాక మఱి ల గ్గునీ. ౧౧
- క. నే నెంతపెనఁగులాటకుఁ, బూనివఁ గొన్నాళ్ళు సాగుఁబో! మీయాటల్
మాననివిశ్వాసం బీ, మానిసికిం గలదు రహటమార్గముపట్లన్. ౧౨

- క. అ క్లెల యందురా వటు, వట్లం బడి కుములు నాడువారల పెం జీఁ
కట్ల మొగంబుల వారల, పాట్లాటుప నేతు ముడుకబట్టలచేతన్. ౧౩
- క. పడఁతులచే దారంబును, వడికించెదఁ బేదసాలెవాండ్లురచేతన్
నడిపించెద మగ్గంబులఁ, దొడిగించెద నెల్లవారితోడం గదరున్. ౧౪
- ఆ. ఎంతవట్టు కోర్కె- యీడేఱునో మును, ముంద చెప్పఁజాల; మొన్నమొన్న
రాట్నుమునకు విఘ్నరాజార్చ నెఱిపితి, నైన నిది ఫలించు నని తలంతు. ౧౫
- వ. నా యాయుడ్యమంబునంజేసి యీనేల కె గ్గేమియుం బాటిల్ల దనుట నిర్విపాదాం
శము-ఖడ్గరువలువ యెంత వొడమిన నది మనయుత్పత్తికిం దోడ యగు-నుత్పత్తి
ననునఁచి లభియు నుండు-గావున రాట్నుముం ద్రిప్పట నిరర్థకం బని మీ
రన్నమాట మన్నింపనేర-మీతెరువున మీరు పయనింపుడు-రాటన మీ యాం
త్రికయుగమునం దొదవునో యొదవదో యన్నవిషయము నవలం బరికింతు-నేది
యెట్లున్న నేమి-యేను సర్వదా మీయభ్యుదయంబు వలతు. ౧౬

* *

౪౨ ఆ స హ కా ర ము

- క. ఏచందంబున ఖాదీ, యేచినదో తద్విశేష మిం దనఁజాలన్
నాచేసినట్టిచేతల, నూచించుట తక్క- నొండు చొప్పుడ దిచటన్. ౧
- క. ఆకథల నూచముట్టుగ, వాకొన నొక్కొకటి భాగవతమంత యగున్
నా కీట సత్యాన్వేషణ, మేకమ పాటింపఁదగిన కృత్యంబు కదా! ౨
- వ. సత్యముం బరికించుటల్ల నొకపనివెన్న- నింకొకచేత యెట్లలవోకగాఁ బాడతెంచె
నద్దాని నుడువుటయ నాతలంపు - కావున నసహకారంబునుగుటిచి యించుక
వివరించుట కిది యదనుగా నెంతు - నీనాఁ డలీసోదరులు ఖలాఫత్తుదెసఁ దీవ్ర
ప్రచార మొనరించువా రైరి - మహమ్మదీయు లహింసాశాంతుల నెంతదనుకఁ
బాటింప నోర్తు రని యే నబ్దుల్ బాకీ మున్నగు నులేమాలకడఁ జర్పించితి -
దాత్కా లికమ్మగు నొదవుబడిపొంటె నొకమేరవఱకు నీధర్మపులం బూన నిస్సాము
ముస్లిముల కాఁడచెప్ప దనియు నవధరించిన యహింసావ్రతము నధఃకరింపఁ బోల
దనియు నప్పండితులు తేల్చిరి- పదంపడి ప్రయాగమునంగూడిన ఖలాఫత్తు మహా
సభం దరనభర్జనము లై నపిదప నసహకారనిర్ణయ మూరీకృతం బయ్యె - నసహ
కారము శాంతిసంపన్నము దుశ్శకము సవి హకింసాహేతు సందియంపడియె - గాని
కొన్నాళ్ళలో న య్యన్నసంశయము నివృత్తం బాయె - నవ్వల నమ్మేటి మన
సార దేశమున కూడిగం బొనరించె - నీజతనంబున కిసాహె బొనరించినవాసట
ఏలువకట్టరానిది - తదనంతరంబ

- గీ. రాజకీయసదస్సు ఘూర్జరమునందు, బాసగ నద్దాన జేర్చితి నసహకార
నిర్ణయం; బది పరివత్తు నర్ణవంబు, వోలె ఘూర్జిల్లజేసె గగ్గోలు రేపి. ౪
- క. ఈతీర్మానము భారత, జాతీయసదస్సుముద్ర సాధింపనినాఁ
డేతాదృశ్యసమజ్యుల, కేతేరంజెల్ల దనిరి యెదిగించినపెద్దల్. ౫
- క. చెల్లునని రాష్ట్రసభ కిటు, నిల్లిగ్గులఁ దోఁగుబెడఁద యే లని కాంగ్రెస్
తల్లికి మనముందడుగునఁ, బెల్లగునని యేచు విన్నవించితి రచ్చన్. ౬
- క. అంతట సభ్యులు బహుధా, చింతించి పూర్వపక్షసిద్ధాంతములన్
శాంతిమెయిం దీర్చిరి నా, వంతునకే పెక్కుమంది వచ్చిరి తుదకున్. ౭
- క. వల్లభుఁడు రాష్ట్రపరిషత్, ద్వల్లభుఁ డబ్బాసు గాసివడి సహకారం
బొల్లని యీనిర్ణయమును, జెల్లింపిరి సేవనప్రసిద్ధుల్ శుద్ధుల్. ౮
- ప. ఏత నిశ్చయమునందలి మేలుగీళ్లు పరికింప వేయితొమ్మన్నూట యిర్వదియవ
సెప్టెంబరునెలం గాళీఘట్టమున లాలా లజపతిరాయ పెద్దటికమున భారతజాతీయ
మహాసభా ప్రత్యేకసమావేశ మావహిలై - నిందుల కుదాత్త సౌకర్యము లనేక
మేర్పడియె - బంబయివలన ఇలాఫత్తువారియుఁ గాంగ్రెసువారియు వెవ్వేఱు
పొగబండ్లు వెడలె - బ్రతీనిధులయు దిద్మక్షువులయు నొత్తడి యేరాశమై కల
కత్తానగర ముట్టుటఁగఁజాగె - మాలానా సౌకతాలీకోర్కెపై ధూమశకటమునం
దేను సాహాయ్యనిరాకరణ నిర్ణయ ప్రధమాకృతిం దీర్చితి - సగ్గడియదనుక
నావ్రాసిన చిత్తుతీర్మానముల శాంతిమ యేతి శబ్దప్రయోగ మొనరింపనైతి నని
పల్కంజనుఁ - గాని నావెలుపరించు నుపన్యాసములం బెక్కింట దీని సంధించితి -
నీ నిరోధమునకుం జెందినపదజాల మస్మదీయాంతరంగమునం దింతవట్టు
పాదుకొనకుండ - మహమ్మదీయులుమాత్రమ యిరవుఁడై రచ్చలం దీ శాంతిమయం
బను సంస్కృతశబ్దమున కెనయగు నురుదూఁడిం బ్రకటింప నోడు చుంటి -
నగుటంజేసి మాలానా యజాదు నే నాశ్రయించుడు నమ్మనీషిమూర్ధన్యుఁడు 'బా-
అమన్'అను నుడుగుం దనకుఁ బ్రసాదించె - మఱియు సహకారమునకుం బ్రతి
'తర్క - ఈ - మవాలత్'అని బోధించె - నిల్లేచు సాహాయ్యనిరాకరణోద్య
మమున కనుకూలించు పరిభాష నురుదూ హిందీ గుజ్జరిబాసలం బరిశీలించుతఱి
జాతీయమహాసభ కసహకారనిర్ణయముం దీర్చుపని నాపాలి దాయె - దాని
మొదటిచిత్తులో శాంత్యర్థవాచి యగుమాట చేరదయ్యె - నట్టి వాయసము
నాజ్ఞప్తి నేతెంచు సౌకతాలీ కొసంగి రేప్రాదునం బారపాలు నెఱింగితిఁ -
దీర్మాన మచ్చుఁడకముంద యీతఁఁడు దొలఁచి ప్రకటింపు మని యాలీకడకు
దేశాయితో వర్తమాన మంపితిఁ - గాని తత్పూర్వమ సలోపముగా నది
ముద్రిత మ్మాయె - నాటిమాపునంద విషయనిర్ణయకసభ కూడంగలదు -

కాన నవ్వేళ రాకముందె ముద్రితపత్రములం దెల్ల నుల్ల శాంతిమయ శబ్దముం జేర్చుట వలసె - సంస్కృతమైన చిత్తుతో మున్ముం దేను సిద్ధపడకున్ననాఁ డెన్నేని చిక్కులు నాపాలివైయుండెడివి - కాని

మం. చిత్తు రచ్చను జయించిననాఁడు గాక, యగుకొకో పండు విల్లలికినంతటన నానిర్ణయము నభినందించువార, లీనభాసదులలో నెందఱున్నారో యెదిరించి నిలుచువా రెందఱున్నారో, యధ్యక్షుఁ డేవారి కనుకూలుఁ డానో యేమి కానున్నదో యెఱుఁగ నింతేని, విదుషీమణి బిసెంటు విద్యవృత్తిపంచ మండనంబై వెల్లు మాటవీయుండు, దేశబాంధవుఁడు మోతీలాలు విజయ రాఘవాచార్య పురస్కరల్ వృద్ధ, వీరు లందఱు నేఁడు విడిసి యున్నారు శూరు లందఱు నేఁడు చొచ్చి యున్నారు, ధీరు లందఱు నేఁడు తెరలుచున్నారు.

సీ. పాంచాలమునకు నేల్పడివా రొనర్చిన, పాపకృత్యము చక్క-బడుటకొఱకై ముస్లిముల్ పెట్టలో మునుఁగ ఖలీఫాకుఁ, గూర్చినబన్నముల్ కూలుకొఱకై పహకారవిముఖ మా సరణి గమ్యం బని, యాడెడితీర్మాన మస్మదీయ మాచార్యులకుఁ బేదదై చప్పచప్పని, దై యసంతృప్తికి నాలవాల

గీ. మగుట నద్దాని కిద్దాని కని వచింప, నేల ఘోరాపచార మీనేలకున్ స్వ రాజ్య మీకుంట కానఁ ద్పదాజ్యమునకె, వలయు నీయడ్డు భారతీయులకు సనిరి. ౧౧

క. మోతీలా లాచార్యుల, సీతన్ గొనియాడె నంత నెఱజోదుల వా గ్రీతిన్ స్వరాజ్యఁద మిడి. నాతీర్మానమును మార్చినాఁడను సరగన్. ౧౨

ఆ. నిశిత దీర్ఘ చర్చ నిండినపిమ్మట, సస్మదీయనిర్ణయంబు నెగ్గె మోతీలాలు మొట్టమొదటివాఁడై నిలం, బడియె నాటి తర్కపద్యలోన. ౧౩

క. తీర్మానము సముచిత మని, యోర్కిం బాయక సద స్పహా యన మారం దోర్ములు నటింప నబ్బుధుఁ, డర్మిలిఁ బల్కినవచస్సు లవి నే మఱవన్. ౧౪

గీ. అమృతహామహాచి త్తంబు ననుసరించి, సవరణల్ కొన్నివెలసె నిశ్చయమునందుఁ జిత్తరంజనుమెప్పు లాఙ్ఞించుపొంటె, మిగుల గాసిల్లె నమ్మేటిమగఁడు నాఁడు. ౧౫

క. దాసువకు నిరాకృతియెడ, నాసక్తి జనించెఁ గాని యద్దానిఁ బ్రజల్ మోసెదరా భీరుత్వముఁ, దోసెదరా యన్నశంక తొడరెన్ దడమై. ౧౬

క. లాలా లజపతిరాయలు, నీలోకార్చకుడు సంశయింపక తమ యీ కోలుఁ జూపిరి నాదెస, మే లెంచిరి నాగపురసమీచినసభన్. ౧౭

గీ. బాలగంగాధరుండు నాఁ డోలగమున, లేమిఁ గనినంత నాదుఁఖ మాముకొనియె నుత్తమశ్లోకుఁ డాయొజ్జ యుండునేని, కొంకు విడి నాకు దీవనల్ కురియువాఁడు.

- గీ. లోకమాన్యుడు నాబాట కాకసెప్పు, గాక నాపాల నది తుప్పికరమ కరము
తన్ననీమి వెలార్చు వాదమునజేసి, నేర్చికొనువాడఁ బ్రన్ననినేర్చి కొంత. ౧౯
- క. మాకున్ మతభేదమ్ములు, రేకెత్తును గాని వానిరీతులు మగురల్
మాకూర్చి యుత్కటం బని, లోకస్తుతుఁ డతఁడు నిచ్చలుం దలపించున్. ౨౦
- గీ. అకట ! యీపల్కులను వ్రాయునపుడు నాదు, ముంగడందోచు గురుని

కన్నాయుచాయ

- వార్తయిది మిత్రుడౌ పటవర్ధనుండు, నాచెవిం జేర్చె వగగూర్చె నడికిరేయి.
క. నాకేడెము తెగి పడె నను, వా కప్పడ వెడలె నాదువాత నవశమై
నాకెలడులఁ గలసహచరు, లాకులతన్ మునిగి రుగ్ర మాపద యనుచున్. ౨౨
- వ. సాహాయ్యనిరాకర ణోద్యమం బపు డపుడ రూపుకట్టుటంజేసి దాని కోజస్త్రోజో
దాయకం బగు నాశాసన మక్కర్మయోగీంద్రువలనం బాటుతెంచు నని యెదురు
తెన్నులుసూచు నేను దుద కి టైతి - బాలగంగాధరుండు సజీవుడై యుండునేని
యీనిరోధముపట్ల నమ్మహామహనాశయం బెట్లుండు నయ్యది దైవంబ
యెఱుంగు - గాని యానాండు కాళీఘట్టమునందలి యెల్ల గుండియపైఁ గొండ
వ్రాలె ననంజను - జాతీయచరితం దలయెత్తిన క్లిష్టదశ నమ్మేటియుపదేశంబు
దేశమునకుం గఱ వగుట యందఱకుం గుండు గూర్చె. ౨౩

* *

ర3 నా గ పు ర ము న

- క. కొలఁది యిడరానిపజతో, వెలగల కాంగైస్సు చిలువవీటన్ వెలసెన్
గలకత్తానిర్ణయ మది, బలపడు నీ నాగపురసభారంగమునన్. ౧
- క. ప్రతిభాసంఖ్యకు నాఁ డొక, మితి లేనికతాన మాతృమేది న్యార్తి
క్షతిఁ గోరుచు విచ్చేసిరి, వితతాత్ములు పదియునాల్గువేల సదస్సుల్. ౨
- క. లాలాలజపతిపల్కున, కౌలెమ్మని దాసుమాట కాదర మిడి వి
ద్యాలయములతీర్మానము, పోలన్ సవరించి రచ్చపొంగులు గంటిన్. ౩
- వ. కొట్టకొనకు వాదప్రతివాదంబు లుడిగినవెన్న నహింసాబద్ధమగు సాహాయ్యనిరా
కరణ నిర్ణయం బెల్లర యురరీకృతిం బడసె - నేతన్మహాసభకు విజయ
రాఘవాచార్యు లధ్యక్షుపాదులై నిల్చిరి - నిరాకరణప్రస్తావ మైనపదంపడి
కాంగ్రెసునియమావళికా దిద్దుటె ట్లనుచరన్ యారబ్ధమాయె - నిప్పట్ల నా
కావించినచిత్తుఁ బరిపత్తుముం దునిచితి-మహాసభకుఁ బదునైదు వందల
ప్రతిభువు లున్నం జాలునని యేను నూచింప నిర్ణేతృమండలి యాఱువేల

మంది వలయునని తేల్చునిది ముంజూపులేనిపని యని యానాఁ డేను భావించితి-
నీతలంపు నేటికే నట్లయన్నయిది-మంది హెచ్చుటంజేసి కార్యక్రమంబు చక్క-
సాగునని, ప్రజాస్వామ్య మపుడు సారకం బగుననియూహించుట భ్రాంతి యో
పల్క- 'నోర్తు-స్వయంస్మృతులగు ప్రతీనిధు లాటువే లుంటకంటె సుదూరా-
యులు ప్రజాధికారధూర్వహులు, లక్ష్యభూతులు నగు వారు పదేనువంద లున
నాడు ప్రజాతంత్ర మవిచ్చిన్నముగా సాగు-దానిం బూనుటకుఁ బ్రజలయ-
దొరిమయు నాత్మగౌరవమును, స్వతంత్రతయు నేర్పాటు వలయు-ను త్రమా
చారులు, సత్యారాధకు లగువార తమపూటకాపులుగా నుండునట్లు దేశీయులు
కనుగల్గి యునికి వలయు - సంఖ్యావ్యామోహ మున్నదే నాటువే లనుగీత
గీయం బనియేమి - యెన్నివేలకై నం దా వోసగవచ్చు - నయ్యది యట్లుండె. ౪

మం. జాతీయపరిషత్తు సాగించుపనుల, దేశంబునకు స్వేచ్ఛ దెచ్చుట యొకటి
పెత్తనం బబ్బినపిదప నిష్పడమి, సామాజ్యభాగమై సరితూగవచ్చు
వలయుచో వేర్పడవచ్చు నెట్టేని, నేమ మిరీతి నిర్మితమై యుండ
మదనమోహనుడు ధీమన్మౌళి నేడు, సర్వస్వతృప్తత చనడు నాఁ దొడఁగె
నతనికి జన్నా సహాయుడై నిలిచె, నొక రిద్దతే దీని కొప్పిరి గాని
ప్రతీనిధుల్ పెక్కు రీబాట కాదనిరి, సత్యంబు వదలక శాంతి గోల్పోక
సాధింపదగు స్వరాజ్యము నన్నసూత్ర, మక్కఱలేదు పొమ్మని రంతఁ గొండ
తాధార మీధర్మ మనియె నోలగము, హిందువుల్ ముస్లిము లేకీభవింప
మాలమాదిగలపై మన్ననఁ జూప, రహటలక్ష్మీ సమర్పాదీక్షఁబూనఁ
దగువిధుల్ వెడలె నత్తటి మహాసభను, నిర్భరోత్సాహమ్ము నిండె గొల్వునను.
క. ఆగంటనుండి కాంగ్రెసు, లోఁ గలహిందువులు ధర్మలుబ్ధాశయులై
సాగిరి జనపదములకున్, మూఁగిరి యస్పృశ్యతాసముద్ధతి నార్పన్. ౬

క. ఆనాటినుండి రాటపు, గానంబులు పెంచి నించి కాంగ్రెసువారల్
దీనులకుం గొటగొటమను, ప్రిణంబులు నిల్పి రాష్ట్రబంధువు లగుచున్. ౭

గీ. ఆగడియనుండి తోడువా టాఁగి ప్రభుతఁ, గేరడింపఁగఁ దెగిరి కాంగ్రెసువారు
తిరుగువా టిది తనకు నుద్దీప్తి నొసఁగ, ముమ్మరించె ఖలాఫత్తుమొగ్గరంబు. ౮

క. హిందువులకు ముస్లిములకుఁ, బొందిక లానాఁడు మూఁగిబోయెను గాంగ్రెస్
సంధించినపనులం దభి, సందింపఁగఁదగిన దిది యనంగలవాఁడన్. ౯

ఏతదాత్మకథానృప్తి కిపుడు నేను, స్వస్తి పలుకుముహూర్త మాసన్న మయ్యె
నస్మదీయను జీవనయాత్ర నింక, నన్య లెఱుంగనిగాథ కాశంత లేదు. ౧

అదియుం గాక వేయితొమ్మన్నూట యిరువదియొండగు వత్సరముందొట్టి
కాంగ్రెసుపెద్దలతో నోతపోతముగాఁ బెనఁగంబడి యేను బ్రజాసేవ గావించిన
వాఁడ నాటంగోలె నాబ్రతుకునందలి దేలేశ మందుకొన్నఁ దన్మహారథులతోడి
పొత్తు వెలార్పుట తప్పనిపనియగు - దానిచేరిక లేనివాయసము యథార్థరచన
కాఁజాలదు - కాంగ్రెసునాయకులకుం దనకు నేర్పడ్డచుట్టటికము లింతవట్టు
ప్రాఁబడవాయె - శ్రద్ధానందస్వామి చిత్తరంజనదాసు లాలాలజపతిరాయి
హాకింసాహెబు మన కీనాఁడు దవ్వయినను భగవ దనుకంపకతనం బ్రజాసేతలు
పెక్కిండు కలరు - జాతీయమహాసభా చరిత్రమునఁ బరిణామములు పెల్లు
వాటిల్లి నమాట నిక్కంబ - కాని యవి యింతదనుకఁదిరపడవయ్యె - నేడేండ్ల
నుండి నా కావించు ప్రధానప్రయోగము లన్నియు నేతన్మహాపరిషత్తుము
నన ప్రవర్తిలై - గానఁ దద్విశేషములం దెలుపునెడ నాకును గఱువలకును గల
బాంధవముం బ్రకటింపఁదగు - నాచిత్తమును బాటించి దీనిజోలి కిపు డే నేగ
నొల్ల - వెండియు నేఁడు కావించుప్రయోగము లస్మద్దృష్టిలో సిద్ధాంతములు
కాఁజాలవు - కావుటంజేసి ౨

క. ఈకృతి నిఁక విరమించుట, నాకృత్యం బని తలంచినాఁడను బయనం
బాఁకట్టఁదగుఁ జమా యని, నాకల మెచరింప సాగినది పలుమాఱున్. 3

క. ఇన్నాళ్ళనుండి మత్కథ, మన్నించి పఠించు బుద్ధిమంతులతో నేఁ
డన్నలు! సెలవిం డిడ నను, చు న్నుడువుట కేను మిగుల సుగ్గంబడుదున్. ౪

క. వెలకట్టరాని దని నా, తలఁపునకున్ మత్ప్రయోగతతి కప్పట్టున్
దెలివిన్ వానియథార్థము, పలికితిన్ లేదా యంతుపట్టదు నాకున్. ౫

క. తెరచాటునఁ బెట్టక నా, పరికించినగుట్టు బట్టబయ లగురితిన్
విరచించినాఁడ నేత, చ్చురితం బని పల్కనోర్తు సవినయఃఖితిన్. ౬

క. ఏతెరువున నేరూపునఁ, జాతున్ సత్యమును దానిచొ ప్పంతయు నేఁ
డాతెరువున నారూపున, నేతత్కృతీఁ బల్క సుత్సహించితి సతమున్. ౭

గీ. సత్యమునకు నహంస కాశక్తు లగుదు, రన్నవిశ్వాస మొదవుట నస్మదీయ
మీప్రయోగచరిత్రంబునిడితి నాదు, చదువరులముందు మచ్చిత్రశాంతి వెరుగ.

వ. సత్యంబ కాక లోకంబు నేలువేల్పు వేటొండు కలడని వక్కాణింప నాయను భూతి సైఃంజాలదు - దానిం గాన వలచువాని కహింసయ రాచబాట యని యూహితమునం దెల్లపొరటయు నిర్ధరింప నేరనినాడు నాకావించినచేత యిది రిత్తకురిత్త యని యెంత - నాజతనం బెల్ల నాటిడియగుంగాక నానిర్ణయం బట్లు కాఁజూప - దింత చెప్పితిఁ గాని నాపరమవ్రతం బగునహింస నేటిదనుకఁ బరి పాకముం బడయక సమగ్రంబు గాక యన్నయది - కాన

క. ఇన్నాళ్ళంగొలెనెన్నో, బన్నంబుల నుగ్రతరతపస్సుల నా క న్నొన్నయది సత్యభాస్కరు, సన్ననివె ల్లోకడ యనెద జగమునమోలన్. ౧౦

ఆ. ఏమి సెప్పువాడ నీసత్యఖిన్యోతు, వెలువరించు వెలదివెలుగుంగూర్చి మనకు గోచించుమార్తాండు లొకలక్ష, కూడుకొన్న దాని కీడు గారు. ౧౧

గీ. నరుఁ డహింసాతపశ్చర్య విరిసి పండి, నపుడె సంపూర్ణ సత్యంబు నంద నేర్పుఁ బెద్దకాలంబు వెదకినపిఱపసైత, మిట్లు వాక్రుత్తు నభిమాన మింత లేక. ౧౨

ఆ. ఎల్లయెడల నిండి యేపారు సత్యనా, రాయఁబని గనంగ నాస్థ యున్నఁ దన్ను గారవించుకొన్నట్ల ప్రిమింప, వలయు సగ్వభూతముల జనుండు. ౧౩

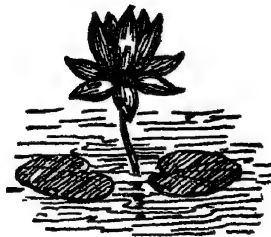
మం. సత్యసందర్శ నాసక్తి పైకొన్న, మనుజుండు విశ్వంపుమనుగడలోని యేరంగమునకైన నెడమొగం బిడఁడు, దవ్వలన్ నిలువఁ డేదారికినైన నగుటన రాజకీయక్షేత్రమునకు, నన్ను నాకర్షించినది సత్యభక్తి. ౧౪

క. మతమునకు రాజనీతికి, శ్రుతికలియ దటంచుఁ గొందఱు వచించెద రా గతిఁ బల్కు-వారికిన్ మత, మతి శూన్యం బనెదఁ గొంకుమానెద నిచటన్. ౧౫

ఆ. మదివెలందిలేని మనిసి తన్నుంబలె, నితరభూతముల సమీక్ష కోడు నది కొఱంతపడయతఁ డహింసాభరం, బూనలేడు ముక్తి గానలేడు. ౧౬

వ. ఆత్మనైర్మల్యంబు నా జీవితరంగమునం దెల్ల దెసలుం బ్రసన్నము లగుట యని వక్కాణింతు - నేవాని కీపావిత్ర్యము సమగ్రంబుగా నొదవు వానివెలుగునం జేసి పరిసరము లన్నియుం గామక పరిశుద్ధములగు - గాన నివ్వెలంది తెమ్మెర వోలె సర్వవ్యాపి యనం జను - నీశుద్ధిమార్గ మేటవాలుగా లేక యేడూకమ్ము నట్లు నిట్టనిలువుగా నుంట నధిరోహణం బంతలంతల వసపడం జాలదు - నైర్మల్యముం బడయవలె నన్న మనోవాక్కాయముల నిర్వికారత గుభాళింప వలయు - రాగద్వేషాదిద్వంద్వముల కవ్వల నిలువం గలనేర్పు చేపడ వలయు - నెన్నాళ్ళ నుండి యెంత బెడిదంబుగా శ్రమించిన నేమి యిందనుక నాకుం ద్రికరణశుద్ధి నిండారలే దని యెఱుంగుదు - నగుటంజేసియ లోకంబున న్నభినందించుపట్ల నుత్సాహముం బడవక నొగులుం గుడుతు - మఱియు

- క. కత్తులతోఁ బోరాడి జ, గత్తును లోఁగొనుటకంటెఁ గట్టరిది కదా
చిత్తమును మానిసి నిజా, యత్తముఁ గావించుకొంట యని భావించున్. ౧౮.
- క. మాతృమహిమండలమున, కేతెంచినవెన్నసైత మే సిగ్గిలుదున్
నా తెలియనివికృతులు మ, చేతస్సున డాఁగియున్నచిన్నెలు కనుచున్. ౧౯
- క. అగుఁగాక పిఱికితనమున, కగడకున్నాడ సంతతాభ్యాసమునన్
దెగకుండునె విభ్రాంతులు, మగతన మంతంత హెచ్చి మల్లడిపెట్టన్. ౨౦
- క. నిక్కంబు నొరయుపనిలో, నెక్కుడు తనిసనితిఁ గాని హేరాభాగ్నుల్
కక్కిడితెరు వున్నది ముం, దక్కతనన్ శూన్యభావ మది హెచ్చవలెన్. ౨౧
- ఆ. ఎన్నిమెఱుఁగు లున్న నన్నిటికంటె నే, నలఱివాడ నన్న తెలివి నరున
కబ్బ దెంతదాక నందాక వానికిఁ, జిక్కబోదు ముక్తి దక్కబోదు. ౨౨
- క. ఈ వినయప్రాప్తికిఁ బర,మావధి నాఁ దగు నహింస; యవ్వినయము లే
కేవాడుచు ముక్తుఁడుగాఁ,డీవాకున కనుభవంబ హేతుద్ధ మగున్. ౨౩
- క. ఏతాదృ గ్వివయమునకు, జోరలు చెల్లింతు నిట్టిసుగుణము నేలన్
జాతునుజగదాదృతి; నీ, చేత నితన్ నిలిపి స్వస్తి సెప్పెద నెలమిన్. ౨౪

* * * *

క. నీపల్కులు విశ్వతమో
 దీపంబు లఖండసత్యధీ రూపంబుల్
 నాపల్కుల నిడి నేటికి
 బాహుజీ ! శాంతిపట్టభద్రుడ నైతిన్.

ఉ. ముప్పదియేండ్లనుండి తృణమో కణమో తినుచున్నవాడ నో
 యప్పు ! భవద్వచోవిభవ; మన్యుఁ డెఱుంగకపోవుఁ గాక యీ
 యప్పు భరింపరానిబరువై నిను నచ్చవుఁ దెల్లుబాస నీ
 చొప్పునఁ దీర్చుకొందు ఋణశుద్ధి కిదే సరిపుచ్చుకొందువా ?

ఉ. కా దని పట్టువట్టెదవుగాక మదిన్ నెఱనేర్పులేని యీ
 పేద నిరంతరోగపరిపీడల దస్సి నలంతి ప్రాయశుం
 బాదుల్లునైతమున్ గదలఁబాటి నతం దెది నేయనోపుఁ దం
 ద్రీ ! దయఁజూడు మిప్పటి కిదే పదివేలుగ; దోయిలించెదన్,

వికృతి పుష్ప బ క శుక్రవారము
 ౧౯౫౧ జనవరి ౨౬

అభినవతిక్కన
 తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

స వ ర ణ లు

పాదము	పద్యము	తప్పు	బిష్టు
౬	౩౩	కోజ	దొజ్జ
౧౫	౩౫	ముతొక	ముతొక
౧౫	౩౫	నేయు	నేయు
౨౦	౧౧	కోజబంతి	కోజబంతి
౨౪	౩	నాకసాధ్యంబ	నాకసాధ్యంబ
౨౭	౩౧	యేట	యేట (ఇట్లుసర్వత్ర)
౨౮	౪	నోజ	నోజ
౩౦	౨౫	కత్తు	కత్తు
౩౩	౧౭	మించు	మించు
౩౫	౩	నావం	నావంత
౪౧	౫	చుచ్చ	చుచ్చ
౪౨	౧౩	శుచి	శుచిత
౫౪	౧౪	నాత	నాతని
౬౨	౫	కర్ణమున్న	కర్ణమున్న
౬౪	౬	యందితి	యందితి
౬౭	౪	కార్మిక	కార్మిక
౬౮	౧౭	వక్	వక్
౭౪	౪	మోహనము	మోహము
౮౨	౫	బ్రమించె	భ్రమించె
౮౫	౧౩	సమ్మదమంది	సమ్మదమంది
౧౦౨	౧౧	కాపు	కాపు
౧౦౬	౧౫	యాచేయి	నాచేయి
౧౩౩	౩౭	నిజటిక	నిజటిక
౧౩౪	౫	దోచినను	దోచినను
౧౩౮	౬	నాట	నాట్య
౧౪౬	౧౫	ప్రసంగము	ప్రసంగము
౧౫౦	౧౩	నొసగ	నొసగ
౧౫౫	౧౪	రేగ	రేగ
౧౫౪	౧౦	తడబడి	తడబడి
౧౫౫	౨౪	చనుచు	చనుచు
౧౬౧	౧౫	నిల్చి	నిల్చి
౧౭౬	౫	గంటిని	గంటిని
౧౮౧	౭	చచ్చ	జచ్చ
౧౮౩	౧౫	నాకొరితుండనె	నాకొరితుండనె
౧౮౩	౪౩	వావావిధి	వావావిధి
౧౮౬	౮	యోగయేల	
౧౮౭	౨౪	బత్తయ	
౨౦౨	౮	శిచ్చ	

౨౦౭	౧౬	తోడగిన	తోడగిన
”	౧౯	వినుడీ	వినుడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుగుట
౨౧౨	౨౮	గ్రుడ్డి	గ్రుడ్డి
౨౧౬	౧౯	నుగ్గడుపు	నుగ్గడుపు
౨౨౪	౧౨	వాకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచు	నంచు
౨౩౪	౧౮	మేచి	మేచి
౨౪౨	౮	వానికొస	వానికొస
౨౫౦	౨౩	మానుసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ	కుఱ
౨౫౪	౧౭	నజానజయి	నజానజయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్ర	పవిత్ర
౨౫౯	౧౩	జారు	జారు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుగు
౨౭౦	౩	వేగగు	వేగగు
౨౭౨	౨	నాగముల	నాగముల
౨౯౩	౧౭	నాటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	సేవా	సేవా
౩౧౦	౩౩	లుఱుఱ	లుఱుఱ
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితి
౩౧౮	౨౯	గోర్తువా	గోర్తువారి
౩౨౨	౨	సభికుడు	సభికుడు
౩౩౫	౬	నాశ్రమమునం	నాశ్రమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరనర	నరనర
౩౫౮	౭	య్యయం	య్యయం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బి	గుబ్బి
౩౬౭	౧౬	మన్మథ	మన్మథ
౩౭౩	౫	బాగున	బాగున
౩౭౫	౨౧	యిక	యిక

మఱికోన్ని సామాన్యములు విడువంబడె.

౨౦౭	౧౬	తొడగిన	తొడగిన
౨౦౮	౧౯	వినుడీ	వినుడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుగుట
౨౧౨	౨౮	గుడ్డి	గుడ్డి
౨౧౬	౧౯	నుగ్గడువు	నుగ్గడువు
౨౨౪	౧౨	వాకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచు	నంచు
౨౩౪	౧౮	మేచి	మేచి
౨౪౨	౮	వానికొస	వానికొస
౨౫౦	౨౩	మానుసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ్ఱ	కుఱ్ఱ
౨౫౪	౧౭	నజ్జనజ్జయి	నజ్జనజ్జయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్ర	పవిత్ర
౨౫౯	౧౩	జారు	జారు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుగు
౨౭౦	౩	ప్రేగగు	ప్రేగగు
౨౭౨	౨	నాగముల	నాగముల
౨౯౩	౧౭	నాటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	నేవా	నేవా
౩౧౦	౩౩	లుఱ్ఱాత	లుఱ్ఱాత
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితి
౩౧౮	౨౯	గోర్తువా	గోర్తువారి
౩౨౨	౨	సభికుడు	సభికుడు
౩౩౫	౬	నాశ్రమమునం	నాశ్రమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరనర	నరనర
౩౫౮	౭	య్యయం	య్యయం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బి	గుబ్బి
౩౬౭	౧౬	మన్మథ	మన్మథ
౩౭౩	౫	బాగున	బాగున
౩౭౫	౨౧	యిక	యిక

మఱికొన్ని సామాన్యములు విడువబడె.

౨౦౭	౧౬	తొడగిన	తొడగిన
,,	౧౯	వినుడీ	వినుడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుగుట
౨౧౨	౨౮	గ్రుడ్డి	గ్రుడ్డి
౨౧౬	౧౯	నుగ్గడుపు	నుగ్గడుపు
౨౨౪	౧౨	వాకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచు	నంచు
౨౩౪	౧౮	మేచి	మేచి
౨౪౨	౪	వానికొస	వానికొస
౨౫౦	౨౩	మానుసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ	కుఱ
౨౫౪	౧౭	సజ్జనజయి	సజ్జనజయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్ర	పవిత్ర
౨౫౯	౧౩	జారు	జారు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుగు
౨౭౦	౩	వేగగు	వేగగు
౨౭౨	౨	నాగాముల	నాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	జనక
౩౦౭	౭	నేవా	నేవా
౩౧౦	౩౩	లుఱుఱ	లుఱుఱ
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితి
౩౧౮	౨౯	గోర్తువా	గోర్తువారి
౩౨౨	౨	సఖికుడు	సఖికుడు
౩౩౫	౬	నాశ్రమమునం	నాశ్రమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరనర	నరనర
౩౫౮	౭	య్యయం	య్యయం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బ	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మన్మథ	మన్మథ
౩౭౩	౫	బాగున	బాగున
౩౭౫	౨౧	యిక	యిక

౨౦౨	౧౬	తొడగిన	తొడగిన
౨౦౩	౧౯	వినుడి	వినుడి
౨౦౪	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుగుట
౨౦౫	౨౨	గుడ్డి	గుడ్డి
౨౦౬	౧౯	నుగ్గడువు	నుగ్గడువు
౨౦౭	౧౨	వాకిలి	వాకిలి
౨౦౮	౧౫	నంచు	నంచు
౨౦౯	౧౨	మేచి	మేచి
౨౧౦	౨	వానికొస	వానికొస
౨౧౧	౨౩	మానుసులకు	మానుసులకు
౨౧౨	౯	కుఱ్ఱ	కుఱ్ఱ
౨౧౩	౧౭	నజ్జనజ్జయి	నజ్జనజ్జయి
౨౧౪	౨౧	పవిత్ర	పవిత్ర
౨౧౫	౧౩	జారు	జారు
౨౧౬	౧	మెఱుగు	మెఱుగు
౨౧౭	౩	వేగగు	వేగగు
౨౧౮	౨	నౌగాముల	నౌగాముల
౨౧౯	౧౭	నాటి	నాటి
౨౨౦	౧౯	వానివియ	వానికవియ
౨౨౧	౨౬	కనక	జనక
౨౨౨	౭	సేవా	సేవా
౨౨౩	౩౩	లుఱ్ఱాత	లుఱ్ఱాత
౨౨౪	౨౧	సాగితి	సాగితి
౨౨౫	౨౯	గోర్తువా	గోర్తువారి
౨౨౬	౨	సభికుడు	సభికుడు
౨౨౭	౬	నాశ్రమమున	నాశ్రమమునకుం
౨౨౮	౧౧	వరనర	నరనర
౨౨౯	౭	య్యయం	య్యయం
౨౩౦	౨౩	గుబ్బి	గుబ్బి
౨౩౧	౧౬	మన్మథ	మన్మథ
౨౩౨	౧౫	బాగున	బాగున
౨౩౩	౨౧	యిక	యిక

మహాకొన్ని పాఠాన్యములు విడువబడె.

౨౦౭	౧౬	తొడగిన	తొడగిన
,,	౧౯	వినుడీ	వినుడీ
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుగుట
౨౧౨	౨౮	గ్రుడ్డి	గ్రుడ్డి
౨౧౬	౧౯	సుగ్గడువు	సుగ్గడువు
౨౨౪	౧౨	వాకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచు	నంచు
౨౩౪	౧౮	మేచి	మేచి
౨౪౨	౮	వానికొస	వానికొస
౨౫౦	౨౩	మానుసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ్ఱ	కుఱ్ఱ
౨౫౪	౧౭	నజ్జనజయి	నజ్జనజయి
౨౫౭	౨౧	పవిత్ర	పవిత్ర
౨౫౯	౧౩	జాటు	జాటు
౨౬౯	౧	మెఱుగు	మెఱుగు
౨౭౦	౩	వేగగు	వేగగు
౨౭౨	౨	నాగాముల	నాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాటి	నాటి
౨౯౮	౧౯	వానికవియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	కనక	కనక
౩౦౭	౭	నేవా	నేవా
౩౧౦	౩౩	లుఱుత	లుఱుత
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితి
౩౧౮	౨౯	గోర్తువా	గోర్తువా
౩౨౨	౨	సభికుడు	సభికుడు
౩౩౫	౬	నాశ్రమమునం	నాశ్రమమునకుం
౩౫౨	౫౧	వరనర	వరనర
౩౫౮	౭	య్యయం	య్యయం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బ	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మన్మథ	మన్మథ
౩౭౩	౫	బాగున	బాగున
౩౭౫	౨౧	యిక	యిక

మఱికొన్ని సామాన్యములు విడువబడె.

౨౦౬	౧౬	తోడగన	తోడగన
..	౧౯	విగుడ్డి	వినుండి
౨౧౧	౧౧	మెఱుగుట	మెఱుగుట
౨౧౨	౨౮	గ్రుడ్డి	గుడ్డి
౨౧౬	౧౯	నుగ్గడువు	నుగ్గడువు
౨౨౪	౧౨	వాకిలి	వాకిలి
౨౨౯	౧౫	నంచు	నంచు
౨౩౪	౧౮	మేచి	మేచి
౨౪౨	౮	వానికొస	వానికొస
౨౫౧	౨౩	మానుసులకు	మానుసులకు
౨౫౨	౯	కుఱ్ఱ	కుఱ్ఱ
౨౬౪	౧౭	నజ్జనజ్జయి	నజ్జనజ్జయి
౨౬౭	౨౧	బవిత్ర	బవిత్ర
౨౫౯	౧౩	జాటు	జాటు
౨౭౯	౧	మెఱుగు	మెఱుగు
౨౮౦	౩	వేగగు	వేగగు
౨౮౨	౨	నాగాముల	నాగాముల
౨౯౩	౧౭	నాటి	నాటి
౨౯౪	౧౯	వానికవియ	వానికవియ
౩౦౫	౨౬	జనక	జనక
౩౦౭	౭	నేవా	నేవా
౩౧౦	౩౩	లుఱ్ఱాఱ	లుఱ్ఱాఱ
౩౧౩	౨౧	సాగితి	సాగితి
౩౧౮	౨౮	గోర్తువా	గోర్తువా
౩౨౨	౨	సభికుడు	సభికుడు
౩౩౫	౬	నాశ్రమమునకు	నాశ్రమమునకు
౩౫౨	౫౧	నరనర	నరనర
౩౫౮	౭	య్యయ్యం	య్యయ్యం
౩౬౧	౨౩	గుబ్బ	గుబ్బ
౩౬౭	౧౬	మచ్చవ	మచ్చవ
౩౭౩	౫	బాగున	బాగున
౩౭౫	౨౧	యిక	యిక

ఇంతకొన్ని సామాన్యములు విడువయిడె.

